

Journal of MCU

PEACE STUDIES

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

ISSN : 2985-1556 (Online)

Vol. 13 No. 2 (March-April 2025)

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2568)

หลักสูตรสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (มีนาคม - เมษายน 2568)

Vol. 13 No. 2 (March – April 2025)

ISSN: 2985-1556 (Online)

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม และ ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September - October and 6th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

● **บรรณาธิการบริหาร**

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **กองบรรณาธิการ**

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

● **Executive Editor**

Prof.Dr. Phra Medhivajarpundit
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● **Editorial Board**

Dr.Phra Pramote Vadakovid
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Phrakrupalad Adisak Vajirapañño
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

นายสุชนา ศิริธัญญ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รศ.ดร.นิศานาจ โสภภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศิลาคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผศ.ดร.พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.ชลัท ประเทืองรัตน

สถาบันพระปกเกล้า

รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ดร.สุรัชย์ พุดชู

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

● **ฝ่ายประสานงานและจัดการ**

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว),

มือถือ: 084-320-3962 Line ID: Tom77725

อีเมลล์: Somporn.lang@mcu.ac.th

ดร.ประดิษฐ์ ประคองสาย,

มือถือ: 082-551-5991 Line ID: ohho456

อีเมลล์: Pradisist.pra@mcu.ac.th

Mr.Suchaya Siritanyaporn

Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman

Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Assoc.Prof.Dr.Nisanart Sopapol

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom

Udon Thani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew

Suan Dusit University

Dr.Sanya Kenaphoom

Rajabhat mahasarakham University

Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana

Mahidol University

Dr.Chalat Pratheuagrattana

King Prajadhipok's Institute

Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Dr.Surachai Phutchu

Mahamakut Buddhist University

Coordination and Management

Phra Somporn Pasanno (Langkeaw),

Tel. 084-320-3962 ID line: Tom77725

Email: Somporn.lang@mcu.ac.th

Dr. Pradisist Prakongsai,

Tel. 082-551-5991 Line ID: ohho456

Email: Pradisist.pra@mcu.ac.th

- ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta

- ออกแบบปก (Cover designed)

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตนโน (โสมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

- จัดรูปเล่ม (Content designed)

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phra Somporn Pasanno (Langkaew)

ดร.ประติสิษฐ์ ประคองสาย, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Dr. Pradisist Prakongsai

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้อง
ปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็น
เอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

บทบรรณาธิการ

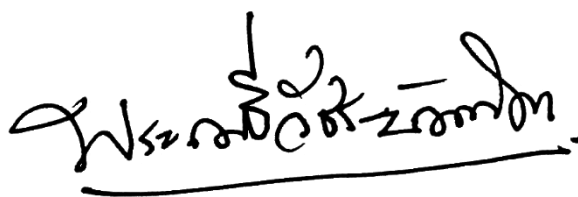
วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ้อยทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ และความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการค้นคว้าและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้ง และหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ชุดองค์ความรู้จากบทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (มีนาคม - เมษายน 2568) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วม

ตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเฟื้อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญน่าอยู่อาศัยอย่างอารชนยิ่งขึ้น

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตาม อ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับ ไปด้วยความยินดี

(พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
The Art of Translucent Ceramic Jewelry: Exploring Bone China and Natural Imprint Technique.....	447-460
<i>Thaniya Rawichawakorn, Sone Simatrang, Jirawat Vonphantuset and Eakachat Joneurairatana</i>	
บทความวิชาการ : Articles	
Artificial Intelligence and Buddhist Meditation: An Integrated Model for Enhancing Emotional Regulation and Mental Health.....	461-472
<i>Xiaoling Yao</i>	
บทความวิจัย: Research Articles	
การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการความจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน: A Study of Problems and Needs for Early Intervention to Strengthen Self-Help Skills in Daily Life for Children with Special Need Aged 3 - 4 Years at Early Childhood Development Centers.....	473-485
<i>วรรณอาภา จารุประพาฬ, ชนิตา มิตรานันท์ และ ศิริพันธ์ ศรีวันยงค์:</i>	
<i>Wannaapa Jarupraphan, Chanida Mitranun, and Siriparn Sriwanyong</i>	
นวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม: Academic Administration Innovation Based on the Concept of Innovation Management in the Digital Era of Primary Schools under the Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office.....	486-498
<i>กิตติวัฒน์ ดิษฐประเสริฐ, เกียรติกร สัจจะหลัทัย และ สุบิน ยุรรักษ์:</i>	
<i>Kittiwat Ditprasert, Kriangkrai Satjaharuthai และ Subin Yurarach</i>	

เรื่อง	หน้า
กระบวนการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของวัดใหม่ (ยายแป้น) ภายใต้โครงการ WAT Next: The Procedure for Peaceful Community Development of Wat Mai (Yaipaen) under the WAT Next Project.....	499-509
สามเณรรัชชานนท์ โพธิ์สังข์: <i>Samanera Ratchanon Phosang</i>	
การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในการสร้างคุณค่าทางสังคม ตำบลยางสักกระโพหลุ่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี: A Study of Cultural Capital for the Development of Community Products to Create Social Value in Yang Sak Krapho Lum Subdistrict, Muang Sam Sip District, Ubon Ratchathani Province.....	510-521
นิศานาจ โสภภาพล และ วิภา มะลา: <i>Nisanart Sopapol and Wipa Mala</i>	
วาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีในวรรณกรรมอีสานใหม่: A Discourse on the Moral Aspects of Women's Behaviors in New Isan Literature.....	522-536
ศาริศา สุขคง: <i>Sarisa Sukkhong</i>	
แนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์ห่ม้าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ: Guidelines for Developing Mham Product Business of Small Entrepreneurs in Chaiyaphum Province.....	537-551
ปรัชญาภรณ์ ม่วงศิลป์, ชญาภัทร์ กี่อารีโย และ เชาวลิต อุปฐาก: <i>Pradchayaporn Muangsin, Chayapat Kee-ariyo and Chaowalit Auppathak</i>	
การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย: The Development of Financial Literacy Learning Unit Using Transformative Learning and Situated Learning Theories for High School Students.....	552-565
เจษรินทร์ วัจนสุนทร, จุฬามาศ จันท์ศรีสุคต และ ชชาติชาย ม่วงปฐม: <i>Jadsarin Watjanasoon, Julamas Jansrisukot and Chatchai Muangpatom</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์ วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรีในการเขียนสร้างสรรค์ วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี: The Development of an Instructional Model to Enhance Undergraduate Students' Creative Writing Ability in Children's Literature.....	566-580
ภัทรขวัญ ทองเถาว์, นิตานาจ โสภภาพล และ ปิยาภรณ์ พิชญาภรณ์: <i>Pattrakwan Thongtaow, Nisanart Sopaphon and Piyaporn Phitchayapirath</i>	
องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก: Components of Instructional Leadership for Administrators of Small-Scale Elementary School.....	581-591
ภัทรมาศ ภาวะศิริกุล, วาโร เฟิงสวัสดิ์ และ อภิลิทธิ์ สมศรีสุข: <i>Pattaramas Pawasirikul, Waro Phengsawat and Aphisit Somsrisook</i>	
บูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์: Integrating Pānātipāta Protection within the Buddhist Paradigm.....	592-606
ไกรราช แก้วเกตุพงษ์ และ ประยงค์ แสนบุราณ: <i>Krairat Kaewketpong and Prayong Sanburan</i>	
แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัด สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: Guidelines for Developing Digital Leadership among of School Administrators in Phrapariyattidham Secondary Schools.....	607-621
พระศักดิ์ดา ข้อยุ่น, วราภรณ์ ไทยมา และ ภัทราวดี มากมี: <i>Phra Sakda Khoyoon, Waraporn Thaima and Pattrawadee Makmee</i>	
กระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต: The Process of Kamma in Theravada Buddhism for Learning and Life Development.....	622-635
พระอภิชาติ อภิยาโน แก้วเกตุพงษ์ และ พระครูวุฒิจิธรรมสาร: <i>Phra Apichart Aphiyoano Kaewketpong and Phrakruwuddhidhammasara</i>	

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับ กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู: Development of a Model for Enhancing Student Teachers' Digital Competency through Integration with the Internship Program.....	636-651
พิทักษ์ สุรินทร์วัฒนกุล, ปิยาภรณ์ พิชญากิรต์น์ และ มนตรี แยมกลีกร: <i>Pitak Surinwattanakul, Piyaporn Pichayapirut and Montree Yamkasikorn</i>	
ความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและ ปริมณฑลที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน: Business Management Capabilities of Micro Entrepreneurs in Bangkok and Its Vicinity Affecting the Achievement of Financial Goals.....	652-665
พรमितร์ กุลกาลยีนยง, แสงสุข พิทยานุกุล และ สมพร นาคชื้อตรง: <i>Pornmit Kulkalyuenyong, Sangsuk Pithayanukul and Somporn Naksuetrong</i>	
กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติ วิธี: A Process of Buddhism Propagation of the Council of Thai Bhikkhus in the U.S.A. by Buddhist Peaceful Means.....	666-679
พระวิเทศวิสุทธิคุณ สมัคร์ สมคโค และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท: <i>Phra Videsvissuddhikhun Smak Samaggo and Phra Pramote Vadakovido</i>	
สันตินวัตกรรมการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้ผู้นำ: Peace Innovation in Developing Resilience at Work for Leaders.....	680-691
ฐิตา ภัทรวรรวิศิษฐ์ และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Thita Phatwarawisit and Khantong Wattanapradith</i>	
สันตินวัตกรรมพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร: Peace Innovation of New-Generation Leaders to Enhance Organization Engagement.....	692-704
สุภกิจ บุญเลี้ยง และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์: <i>Supakit Bunleang and Khantong Wattanapradith</i>	
การพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธีของเกษตรกรชุมชน หนองโรง จังหวัดสระบุรี: Renewable Energy Development Based on the Sufficiency Economy Philosophy through Buddhist Peaceful Means among Nong Rong Agriculturist in Saraburi Province.....	705-714
ชัยฤทธิ์ ขวัญสอน: <i>Chairit Kwunsorn</i>	

เรื่อง	หน้า
สันตินวัตกรรมการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์คอร์เนอร์”: Peace Innovation to Promote “The Inner Development Goals” through “Inner Corner” Platform..... ธีรญาณ ไพโรจน์อังสุธร: <i>Theeran Pairojangsuthorn</i> กระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต: The Process of Enhancing Active Citizenship for Political Participation through Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Paklok Subdistrict Municipality, Thalang District, Phuket Province..... กิติภูมิสมชาติ มัทธูจิต และ อุทัย สติมัน: <i>Kittiphumsomchard Muttujud and Uthai Satiman</i> รูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน: A Training Model for Facilitators to Support Student Entrepreneurship Development Across Professional Fields Using Combined Methods..... ธีรวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์, ไพโรจน์ สัตริยากร และ พิลิฐ เมธภักดิ์: <i>Teerawat Wongsawat, Pairoj Satirayakorn and Phisit Methaphat</i> กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนรักษาสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี: The Process of Sustainable Development of the Rak Santisuk Community Enterprise by Buddhist Peaceful Means..... สุพจน์ กุหลาบกุล: <i>Supot Kularbkulee</i>	715-726 727-740 741-754 755-767
บทความวิชาการ : Articles	
กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม : ความท้าทายของการนิเทศการศึกษา: Developmental Evaluation Supervision Process for Promoting School Innovative Organizations: Challenges of Educational Supervision..... กวิณพัฒน์ ขวัญแน่น, ปกรณ์ ประจันบาน, อนุชา กอนพวง และ วาริรัตน์ แก้วอุไร: <i>Kawinnapat Khuannan, Pakorn Prachanban, Anucha Kornpuang and Wareerat Kaew-urai</i>	768-777

เรื่อง	หน้า
สุขแห่งศรัทธา : รูปแบบองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรมยุคใหม่: The Happiness of Faith: A Happy Organizing Model of Buddhist Monastic Schools in New Era.....	778-790
พระครูปลัดเกรียงศักดิ์ จันทรังสี: <i>Phrakrupalad Kringsak Jantarangsri</i>	
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยพุทธสันติวิธี: Mediation of People's Disputes by Buddhist Peaceful Means.....	791-802
ธัญญธร หุทไถยถาวร: <i>Tanyatorn Haruethaithavorn</i>	
มงคลสูตร : กระบวนการพัฒนาชีวิตตามแนวไตรสิกขา: Mangala Sutta: The Process of Life Development According to the Threefold Training.....	803-815
ประดิษฐ์ ปัญญาจีน: <i>Pradit Phanyajeen</i>	
การพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: The Development of Elderly for Dispute Mediation.....	816-825
บุญญาพร ธนัชชวลัย: <i>Buyabon Thanatchawalai</i>	
ทักษะการสื่อสารในองค์กรตามแนวพุทธสันติ: Organization Communication Skills Based on Buddhist Peace Means.....	826-836
จตุรงค์ วงศ์สุวรรณ: <i>Jaturong Wongsuwan</i>	
แนวทางการส่งเสริมกัลยาณมิตรแห่งการรู้เท่าทันสื่อสังคม ด้วยการคิดอย่างมี วิจรรณญาณเชิงพุทธบูรณาการ: Guidelines for Promoting Friendship in Social Media Literacy with Critical Thinking and Integrated Buddhism.....	837-851
ณัติกาญจน์ สุติพันธ์วิหาร: <i>Nattikarn Sutipanwihan</i>	
ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่: Model Dispute Mediators According to Modern Science.....	852-862
กชพร สอดส่อง: <i>Kotchaporn Sodsong</i>	

เรื่อง	หน้า
การประยุกต์ใช้จิตสาธารณะของพลเมืองตื่นรู้ในสังคมปัจจุบันแบบพุทธบูรณาการ: Public Mind Application of Awakened Citizens in Contemporary Society with Buddhist Integration.....	863-875
สุทธิกานต์ กาญจนะโนพินิจ: <i>Sootdhikarnt Karnjananobhinij</i>	

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

The Art of Translucent Ceramic Jewelry: Exploring Bone China and Natural Imprint Technique^{*}

¹Thaniya Rawichawakorn, Sone Simatrang, Jirawat Vonphantuset
and Eakachat Joneurairatana

Silpakorn University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: rawichawakorn_t@su.ac.th

Abstract

This research explores the development of translucent ceramic jewelry using Bone China clay and imprint techniques with natural materials such as rice, rice husks, and rice bags. The aim is to enhance the design and aesthetic qualities of ceramic jewelry. The study investigates the properties of Bone China, known for its translucency, lightweight nature, and durability, making it suitable for innovative jewelry design. The research has three main objectives: 1) to study the properties of translucent ceramics 2) to create translucent ceramic jewelry inspired by the Lamphu flower, and 3) to present a craft design concept for creating translucent ceramic jewelry collections based on hand making process. The scope of this study focuses on the Bang Lamphu and Khao San Road areas, rich in cultural heritage. The research culminates in a collection titled "Recall Lumphu," which features four jewelry pieces: a necklace, earrings, a ring, and a brooch. The results confirm that the combination of Bone China with natural materials can produce distinct textures and visual effects, effectively capturing and reflecting light.

The research results were found as follows; 1. the properties of translucent ceramics, specifically Bone China clay, which can be used to create unique jewelry. By combining clay with other materials like rice, rice husks, and rice bags, the researchers can develop distinct textures and visual effects. 2. The Lamphu flower-inspired translucent ceramic jewelry showcases the potential for expressing cultural symbols and personal expression. The research also highlights the role of jewelry in storytelling and cultural appreciation in urban landscapes. 3. Presenting a craft design concept for translucent ceramic jewelry collections based on hand-making processes, promoting artistic expression. The research also highlights the cultural narratives embedded in the designs, encouraging creativity and appreciation for local heritage. The study employed a mixed-methods approach, including literature review and field data collection, to explore community life in Bang Lamphu and Khao San, Thailand. Using "The 7 Community Tools," the researcher examined how traditional craftsmanship integrates into

^{*}Received February 18, 2025; Revised March 17, 2025; Accepted March 24, 2025

contemporary jewelry design, appealing to both cultural preservationists and modern art enthusiasts.

Keywords: Translucent Ceramic; Jewelry; Bone China; Imprint Technique; Natural Material

Introduction

The art of ceramics has a rich historical lineage, evolving from functional items like cups and plates to contemporary forms of artistic expression, including ceramic jewelry. Ceramics, crafted from natural raw materials, have been part of human culture since pre-historic times, often embodying both practical and symbolic significance. Their diverse applications range from ceremonial objects found in graves to everyday items used in various cultural rituals, underscoring their importance in human history (Khianprasoet, 2023). The unique properties of ceramics-such as heat resistance, aesthetic appeal, and durability-make them a favored medium in the design industry, particularly within the highly competitive ceramic sector. In this context, identifying innovative formats that offer unique value is essential. Such exploration not only fosters creativity but also contributes to the transfer of knowledge and the expansion of national craftsmanship (Sarakasetrin, 2015). Contemporary ceramists continue to push boundaries, using materials like porcelain to create intricate three-dimensional works that captivate audiences. A notable example is Bone China, a hybrid porcelain developed by Joseph Spode in the late 18th century that revolutionized the pottery industry with its exceptional whiteness and translucency (Lane, 2003).

The intersection of traditional craftsmanship and modern innovation is particularly evident in the realm of jewelry design. Recent trends show a growing interest in ceramic materials, with international fashion brands increasingly incorporating ceramics into their collections (Dechrat, 2017). This shift highlights the potential of ceramics to serve not only as functional items but also as valuable artistic expressions in the fashion industry. The Banglamphu district, rich in cultural heritage and skilled craftsmanship, serves as an ideal backdrop for this exploration. The district is known for its beautiful landscape, which is shaded by the 'Lumphu' tree and adorned with flashing fireflies at night. During the historical resettlement of Thonburi, around 10,000 Khmer laborers were employed to dig an enormous canal for the expansion of Phranakorn. The canal, later called Klong Rob Krung, was used to create the city. The area is home to government officials, aristocrats, and craftsmen. The district is also home to a mixture of nationalities, including Malaysian goldsmiths and Chinese traders. The art of crafting gold was passed down through generations, but advancements in technology led to a decline in handcrafters (Banglamphu Museum, 2018). The area's history, marked by the aesthetic beauty of the Lumphu tree and the enchanting presence of fireflies, inspires a unique collection of translucent ceramic jewelry.

This research aims to utilize Bone China clay and experiment with natural materials such as rice, rice husks, and rice bags, employing imprint techniques to create textures that reflect light and evoke memories of the local landscape. By delving into the properties of Bone China and its potential as an alternative material in jewelry design, this study seeks to uncover new avenues for artistic expression. According to Xiao, and Puman (2014), contemporary jewelry culture often views connecting to personal or cultural origins as nostalgic, but instead, we find ourselves in a world of shifting frameworks. Creative practitioners navigate this world, exploring utopian ideals and embracing unique crafts and objects. The resulting jewelry pieces will not only embody aesthetic qualities but also serve as cultural artifacts that connect wearers to the stories and memories embedded in the Banglampuh area. Through this research, we aim to highlight the significance of ceramic jewelry as a medium for storytelling and creative expression, fostering appreciation for the rich cultural narratives inherent in this unique locale.

Objectives of the Research

1. To study the properties of translucent ceramics
2. To create translucent ceramic jewelry inspired by the Lamphu flower,
3. To present a craft design concept for creating translucent ceramic jewelry collections based on hand making process.

Research Methodology

The researcher employed a mixed-methods with the following details:

The study employed a four-step method, including:

The 1st Step: Information Collection: Through literature review and field data collections have gathered information about the history, significance, and types of Bang Lamphu and Khao San neighborhoods. Bang Lamphu is a district in Thailand that houses commercial trade areas and seven residential communities. The district is known for its beautiful landscape, which is shaded by the 'Lumphu' tree and adorned with flashing fireflies at night. During the historical resettlement of Thonburi, around 10,000 Khmer laborers were employed to dig an enormous canal for the expansion of Phranakorn. The canal, later called Klong Rob Krung, was used to create the city. The area is home to government officials, aristocrats, and craftsmen. The district is also home to a mixture of nationalities, including Malaysian goldsmiths and Chinese traders. The art of crafting gold was passed down through generations, but advancements in technology led to a decline in handcrafters (Banglamphu Museum, 2018). Today, Bang Lamphu is still lively with colorful signage and numerous shopping options. It is also a center for tourists with budget accommodations and entertainment options. Despite changes, the footprints of glory in Bang Lamphu remain, attracting people from around the world to experience its rich history.

The researcher has collected information about the local community that still associates the Bang Lamphu area with 1. Lamphu trees 2. Lamphu flowers 3. Fireflies 4. Rice

Figure 1: Blooming Lumphu Flower
Source: Fasaiwonmai, and Month, 2011

Figure 2: Budding Lumphu Flower
Source: Personal Documentation, 2023

The 2nd Step: Survey and Analysis Method: The researcher collects and analyzes data using "The 7 Community Tools," a set of anthropological tools designed to help understand community life. The tools consist of seven pieces: geo-social mapping, a genogram, a community organization chart, local health systems, a community calendar, local history, and life stories. Each tool reveals various aspects of community life, making the learning process more enjoyable. (Chuengsatiansup, 2002). The researcher uses the Local History from the Community 7 tools to understand community experiences through stories from the past, then develops the data and idea by representing ceramic jewelry in artistic terms.

Inspired by Traditional Craftsmanship Building on the cultural narratives of the Bang Lamphu area, this research explores how traditional cultural motifs and techniques can be integrated into contemporary jewelry design, appealing to both cultural preservationists and contemporary art.

Conceptual Framework

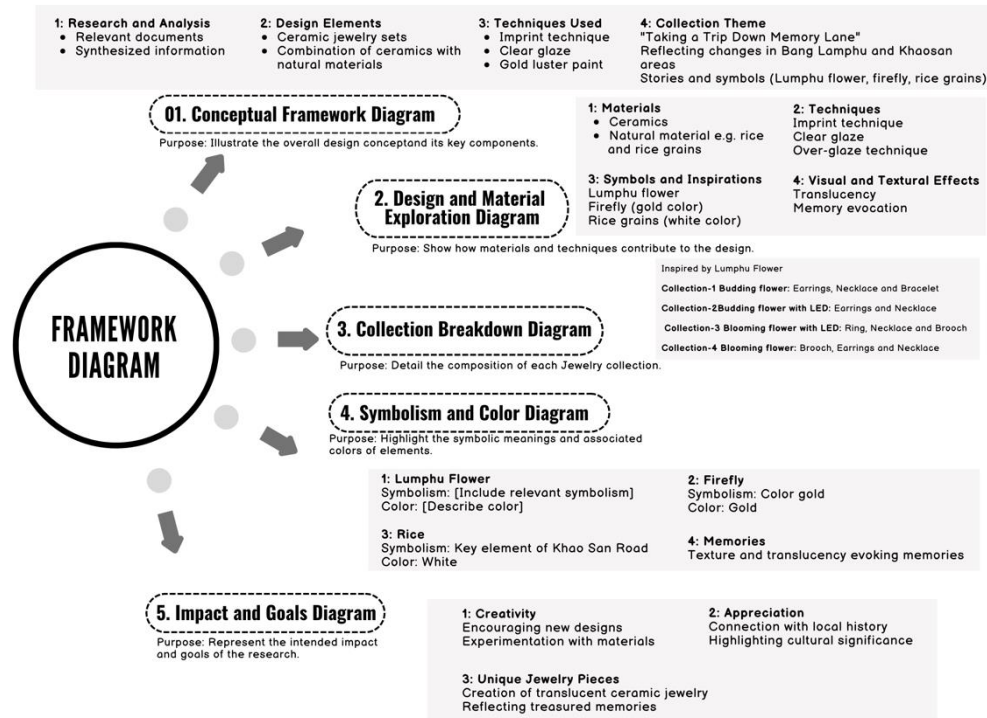

Figure 3: Research Process Framework

Source: Author, 2024

The 3rd Step: Design Process: The "Recall Lumphu" collection of translucent ceramic jewelry serves as a vital exploration of the cultural narratives embedded in the Bang Lamphu and Khao San areas of Bangkok. By drawing inspiration from local symbols such as the Lumphu flower, fireflies, and rice grains, this collection aims to reconnect contemporary society with cherished stories from the past. The integration of translucent ceramics and natural materials not only fosters a sense of cultural heritage but also promotes creativity in modern artistic expressions. According to Xiao and Puman (2014) asserted that contemporary jewelry design has emerged as a significant topic in contemporary art, serving as a means of expression. Jewelry artists have been actively exploring and practicing various elements of jewelry, such as material, technique, craftsmanship, and thoughts that stem from creative debate and investigation of social and cultural issues.

3.1 The process involves transforming reality into a modified form, using geometric forms as guidelines for the shape.

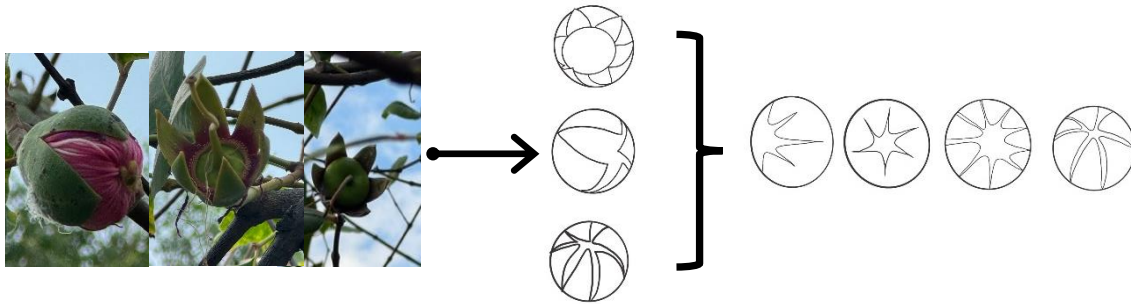

Figure 4: Budding Lumphu Flower Pattern Transform

Source: Personal Modification, 2024

3.2 The process involves transforming reality into a modified form, using freeform forms as guidelines for the shape.

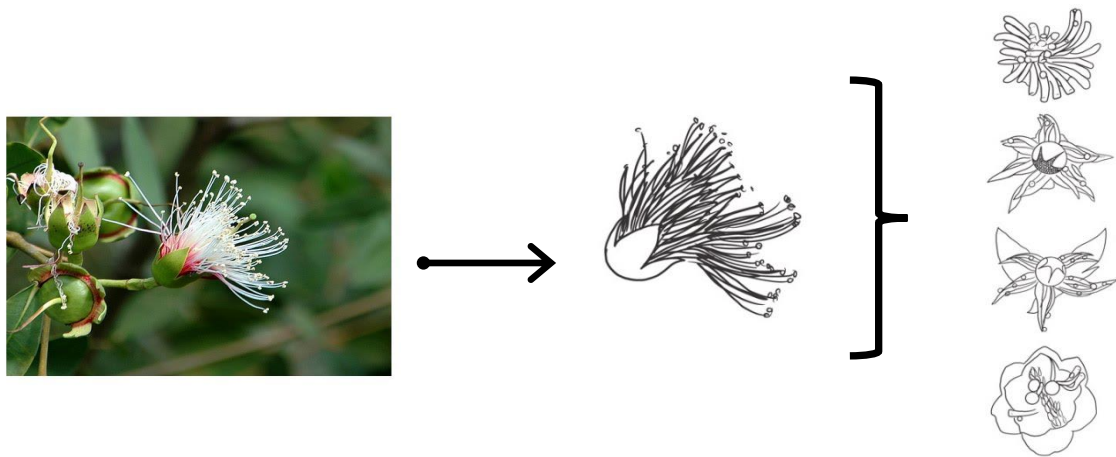

Figure 5: Blooming Lumphu Flower Pattern Transform

Source: Personal Modification, 2024

The 4th Step: Experimentation using a Practice-Based Method: The researcher uses craft-making as a research method to explore the relationship between material and individual consciousness, using physical interaction to stimulate artistic expression and assigning titles to each work. Nimkulrat (2012) used craft-making to create works focusing on the connection between materials and consciousness. The physical qualities of the materials influenced the interpretation, with each work's title reflecting the author's action-oriented experience.

4.1 The process of developing translucent ceramic jewelry using an imprint technique with natural materials has led to the creation of contemporary jewelry. The experiment focus is divided into two groups: texture (A, B, and C) and shape (D, E, and F). The experiment is as follows:

Texture: Rice (A), Rice Husk (B), and Rice Bag (C)

Shape: Flat (D), Line (E), and Layer (F)

4.1.1 Title of the work “Budding Lumphu flower collection 1”

Jewelry part: Mixings Texture & Shape:

Earrings C+D+E+F

Necklace C+D+E+F

Bracelet A+C+D+E+F

Figure 6: Budding Lumphu Flower Collection 1

Source: Author, 2024

4.1.2 Title of the work “Budding Lumphu flower collection 2 with LED”

Jewelry part: Mixings Texture & Shape:

Earrings A+C+D+E

Necklace A+C+D+E

Figure 7: Budding Lumphu Flower Collection 2 with LED

Source: Author, 2024

4.1.3 Title of the work “Blooming Lumphu flower collection 3 with LED” Jewelry part: Mixings Texture & Shape:

Ring A+B+D+E+F

Necklace A+B+D+E+F

Brooch A+B+D+E+F

Figure 8: Blooming Lumphu Flower Collection 3 with LED

Source: Author, 2024

4.1.4 Title of the work “Blooming Lumphu flower collection 4”

Jewelry part: Mixings Texture & Shape:

Brooch A+B+D+E+F

Earrings A+B+D+E+F

Necklace A+B+D+E+F

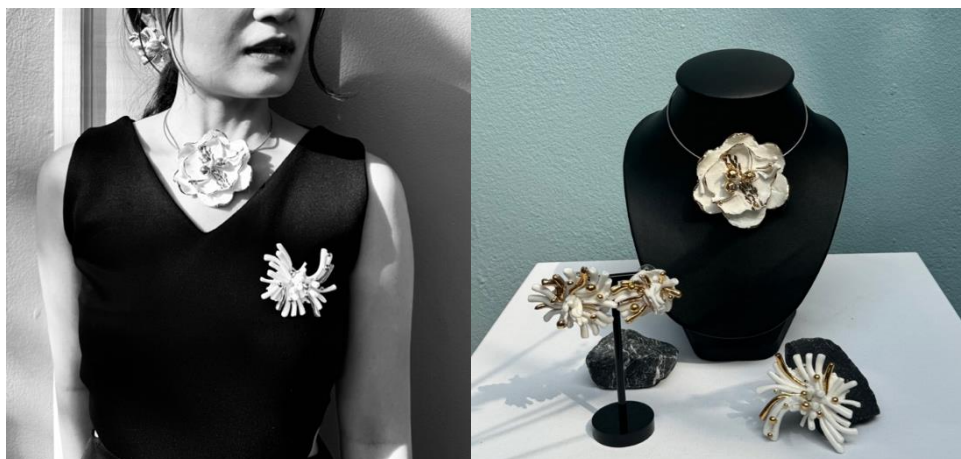

Figure 9: Blooming Lumphu Flower Collection 4

Source: Author, 2024

Research Result

The 1st objective is to study the properties of translucent ceramics. From the research, it was found that Bone China clay, known for its translucency, lightweight, and durability, is a suitable material for creating unique ceramic jewelry.

Result about the translucent effect of “Budding Lumphu flower collection 1”: The translucent effect of light and texture from the rice bag is evident, despite the glaze-obscured texture, scratch texture, and rice.

Result about the translucent effect of “Budding Lumphu flower collection 2 with LED”: The translucent effect of the light and texture from the rice bag, as well as the scratch texture and rice, is visible. However, when compared to Collection 1, the texture of the rice bag and the unglazed Matt surface are clearly visible.

Result about the translucent effect of “Blooming Lumphu flower collection 3 with LED”: In this experiment, the researcher used clear glaze, which means that the imprint effect does not show up as clearly as it would on a piece without clear glaze.

Result about the translucent effect of “Blooming Lumphu flower collection 4”: The researcher is experimenting with line and layer to explore the impact of translucency on the transparency of a flat, rice husk imprint and layer, incorporating rice into a clay line.

The experiment showed that combining Bone China clay with alternative materials like rice, rice husks, and rice bags effectively creates distinct textures and visual effects. The imprints of these materials on the ceramic surfaces enhanced the aesthetic qualities and demonstrated Bone China's ability to capture and reflect light in innovative ways. The study also found that translucent ceramics, especially when combined with imprint techniques, offer significant potential for creating visually appealing and unique jewelry pieces. The interaction between light and translucency should be a focal point, with forms that highlight the material's ethereal quality.

The 2nd objective is to create translucent ceramic jewelry inspired by the Lamphu flower. From the research, it was found that the research also highlighted the potential for creating pieces that reflect cultural symbols and personal expression. The prototypes inspired by the Lamphu flower demonstrate the cultural relevance and artistic value that ceramic materials can achieve through innovative use. This research affirms the role of jewelry as a medium for storytelling and cultural appreciation in a rapidly evolving urban landscape. Cultural Narrative in Contemporary Jewelry, Fusion of Cultural Identity & Modern Aesthetics: The integration of Lumphu flower motifs and firefly symbolism showcases how contemporary ceramic jewelry can honor local heritage while appealing to modern design sensibilities. Jewelry as a Storytelling Medium: By incorporating gold elements to represent fireflies, the study highlights the historical and artistic continuity of craftsmanship, bridging past traditions with contemporary jewelry design. The researcher used one of the 7 tools, which is that local history life stories can help understand in-depth community life, appreciate common

humanity despite cultural differences, and develop humanistic sensibility. Overall, these tools are effective and enjoyable for community and development through artwork.

The 3rd objective is to present a craft design concept for creating translucent ceramic jewelry collections based on hand making process. From the research, it was found that the use of hand-building methods, such as coiling, slab construction, and pinching, allows for organic and fluid forms, giving each piece a unique artistic identity. Combining natural imprint techniques with hand-building enhances surface textures, creating jewelry with distinct patterns inspired by natural elements. Hand-Building as a Design Approach: The research validates hand-building techniques as a crucial method for creating organic, tactile jewelry that fosters a deep connection between the maker and the material. This study expands the boundaries of ceramic jewelry design by demonstrating how material innovation, hand-built techniques, and cultural narratives can shape new artistic and market-driven directions in the field. Hand-built translucent ceramic jewelry should emphasize craftsmanship over mass production, reinforcing the value of slow design and artisanal quality. The concept should align with themes of nature, organic textures, and individuality, appealing to consumers who value handmade and bespoke jewelry. According to Nimkulrat (2012) mentioned that the "physical interaction between material and maker stimulates artistic expression, guiding hands to gradually form the material into an object."

The New Body of Knowledge

The research article presents a new body of knowledge in transparent ceramic jewelry research, which includes material innovation, cultural integration, design and production techniques, market research, and industry positioning. The research focuses on Bone China clay and natural materials, gold accents, cultural integration, and hand-built methods. It also explores the use of local heritage and natural elements, storytelling workshops, and community engagement to preserve cultural heritage through jewelry. Design and production techniques include slow craft and ethical production, promoting small-batch production and aligning with sustainable and ethical design principles. The research also explores the importance of cultural collaboration and the potential for market expansion. Key elements of the research include material experimentation, hand-built and imprint techniques, goldsmith craftsmanship, and cultural research and design. The research procedures include material selection, prototype development, market research, and cultural collaboration. The benefits of this research include aesthetic uniqueness, translucency and texture innovation, cultural storytelling, sustainability, and market innovation. The model and guidelines include the material combination model, craft and culture integration model, slow design guidelines, and industry positioning framework. This structured representation provides a framework for further exploration, market positioning, and interdisciplinary collaboration.

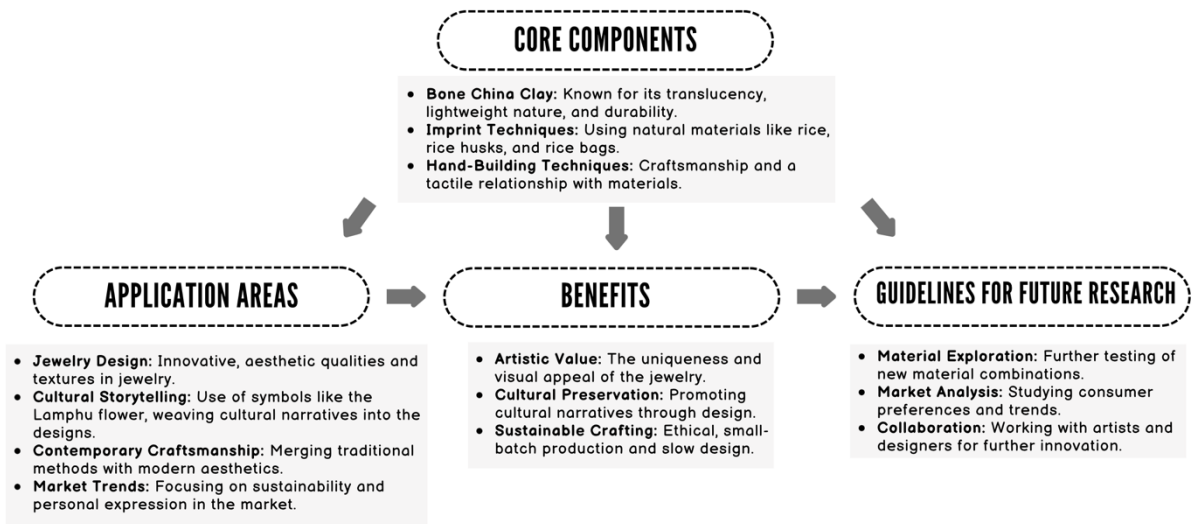

Figure 10: The New Body of Knowledge

Source: Author, 2025

Discussion of Research Results

From the research result of the 1st objective, to study the properties of translucent ceramics it was found that the research underscores the potential of Bone China's translucent qualities, especially when combined with imprint techniques, to produce jewelry that stands out visually. The successful combination of Bone China clay with natural materials—specifically rice and rice husks—validates the hypothesis that innovative materials can significantly enhance the properties of ceramic jewelry. The textures created through this synergy have been well-received, highlighting their potential for future design endeavors. This is also consistent with Jaisuda, and Thongngamkham (2022) mentioned bone-china clay ceramics as a substitute material for jewelry, providing a framework for designing, crafting, and refining jewelry using commercially viable alternative materials. This finding aligns with contemporary trends in fashion and jewelry, which increasingly value unique textures and materials, thereby opening new avenues for designers seeking to differentiate their work in a competitive market.

From the research result of the 2nd objective, it was found that value utilizing Bone China clay alongside imprint techniques provides an exceptional opportunity to merge traditional craftsmanship with modern aesthetics. The research emphasizes the potential for creating pieces that not only embody cultural symbols but also reflect personal expression. This innovative use of ceramic materials demonstrates how contemporary jewelry can achieve cultural relevance and artistic value. The Lamphu flower-inspired prototypes exemplify this blend, showcasing the ability to convey deep cultural narratives while appealing to modern sensibilities. By Hogge (2017) unique flowerheads and vessels using porcelain, using a meticulous, instinctive, and visceral approach to ensure no two flowers are identical. Following another ceramist Cole (2005) artist who skilfully balances the art world with design, focusing

on the delicate balance between flora and art. Cole individually creates the light from completely hand-mastered porcelain flowers. The internal lamp gear illuminates the flowers. We can see through Jeremy Cole explored the relationship between flora and art with the mediums of ceramics and light.

From the research result of the 3rd objective, it was found that This discovery is particularly significant for creating an eagerness to explore new directions in ceramic jewelry. By strategically manipulating light and texture, these techniques add depth and intrigue to jewelry design, enhancing its overall aesthetic appeal. By Treadaway (2009) The Hodes case study highlights the importance of physical experience, particularly the hand, in influencing the development and selection of new ideas in her work, particularly those perceived through touch. Hand-making process: Hand-building clay is an ancient process, originating from prehistoric times. The simple motions of pushing and squeezing Rolling clay by hand feel instinctive and establish There is a strong bond between the creator and the material. There is also a sense of control over the material; the slow gradual pace of work allows for time for thought. Consideration as the form progresses (Taylor, 2011).

Conclusion

This research explored the potential of Bone China clay as a material for creating unique translucent ceramic jewelry due to its translucency, lightweight nature, and durability. The "Recall Lumphu" collection exemplifies this approach, honoring cultural narratives and personal expression. The researchers used gold to represent fireflies and the craftsmanship of goldsmiths, who skillfully crafted exquisite jewelry from it. The symbolic use of gold in this design stems from their ability to create intricate and elegant pieces. The research recommends ongoing exploration of material combinations, collaboration with the concept of contemporary ceramics, and development of production techniques. Analysis of the data collations and educational initiatives is also crucial for raising awareness of translucent ceramics' potential in jewelry design. Bone China's translucency, when combined with imprint techniques and natural materials like rice and rice husks, enhances the visual appeal and tactile experience of ceramic jewelry. Cultural integration and artistic expression are demonstrated by incorporating Lumphu flower motifs and firefly symbolism, demonstrating how ceramic jewelry can serve as a medium for storytelling and cultural preservation. Hand-building techniques foster a deep connection between the creator and the material, promoting slow craft and thoughtful design. These findings open new possibilities for collaboration with contemporary ceramic design, market expansion, and the promotion of translucent ceramic jewelry in contemporary ceramic designs. The research encourages further exploration of material combinations, production techniques, and educational initiatives to raise awareness and appreciation for ceramic jewelry as an innovative design field.

Suggestion

From the results of the research, the researcher has the suggestions as follows:

1. The suggestions from the research

From the research result of the 1st objective, it was found that Enhanced Material Utilization: Research effectively combines Bone China clay with natural materials such as rice, rice husks, and rice bags. This innovative material synergy enhances aesthetic qualities, including translucency, light reflection, and texture, making ceramic jewelry visually distinct and lightweight. Therefore, the related institute should apply as follows The research suggests several recommendations for the future of translucent ceramic jewelry. It proposes further research on material combinations to improve the properties and aesthetics of the jewelry, as well as conducting market analysis and feasibility studies to understand consumer preferences and trends. The proposal also involves collaborating with fashion designers to integrate the jewelry into broader collections.

From the research result of the 2nd objective, it was found that the research incorporates local cultural narratives, such as the Lumphu flower and fireflies, into the jewelry design. Therefore, the related institute should apply as follows This integration fosters appreciation for regional heritage while innovating contemporary jewelry. Collaborate with local artisans and cultural experts to ensure the accurate representation of heritage elements in jewelry design. Conduct community engagement programs, such as storytelling workshops and design collaborations, to further integrate cultural narratives into modern jewelry pieces.

From the research result of the 3rd objective, it was found that the use of imprint technique and hand-built with natural materials introduces unique textures and forms, expanding the potential for ceramic jewelry in artistic Therefore, the related institute should apply as follows present a craft design concept for translucent ceramic jewelry collections based on hand-making processes, promoting artistic expression. Encourage jewelry designers, ceramicists, and contemporary artists to explore hand-built methods to push creative boundaries, blending traditional craftsmanship with innovative jewelry design. Advocate for slow design principles by emphasizing the value of hand-built, small-batch production, aligning with the growing demand for sustainable and ethically crafted jewelry.

2. The suggestions for future research

The future research should involve the following issues:

2.1 To investigate new material combinations to enhance the durability, translucency, and aesthetics of ceramic jewelry, building on the findings of this research.

2.2 To conduct comparative studies between translucent ceramics and other innovative jewelry materials to position ceramics within the industry.

2.3 To examine consumer perception and cultural influences on translucent ceramic jewelry through interdisciplinary research combining design, anthropology, and market behavior studies.

References

- Banglamphu Museum. (2018). *Banglampuh Is a District that Houses Areas of Commercial Trade as Well as 7 Residential Community*. Retrieved June 11, 2024, from http://banglamphumuseum.treasury.go.th/en/news_view.php?nid=76
- Chuengsatiansup, K. (2002). *The 7 Community Tools: Simple Instruments for Effective Learning of Community Life*. Retrieved October 04, 2024, from <http://pws.npru.ac.th/kanitta/data/files/7tools%281%29.pdf>
- Cole, J. (2005). *About the Artist*. Retrieved July 5, 2024, from <http://jeremycollection.net/about/>
- Dechrat, J. (2017). *Ceramics for the Decorated Body in Terms of Fashion*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Bangkok.
- Hogge, V. (2017). *Wallflowers*. Retrieved July 4, 2024, from <https://vanessahogge.com>
- Jaisuda, T., & Thongngamkham, R. (2022). A Designing of Bone China Ceramic Jewelry. *Fine Arts Journal: Srinakharinwirot University*, 26(1), 35-54.
- Khianprasoet, S. (2023). Creative Invention of Ceramic Ornaments for Female Norah Dancer. *Silpakorn University Journal*, 43(4), 38-51.
- Lane, P. (2003). *Contemporary Studio Porcelain*. London: Bloomsbury.
- Nimkulrat, N. (2012). Hands-on Intellect: Integrating Craft Practice into Design Research. *International Journal of Design*, 6(3), 1-14.
- Sarakasetrin, S. (2015). *Lace Ceramic Design from Thai Woman's Apparel in the Reign of King Rama the fifth - the Seventh*. (Research Report). Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT).
- Taylor, L. (2011) *Ceramics: Tools and Techniques for the Contemporary Maker*. Singapore: Words & Visuals Press Pte Ltd.
- Treadaway, C. (2009). Hand and Mind - Shaping Experience. *Australasian Journal of Arts Health*, 1(9), 1-15.
- Xiao, L., & Puman, L. (2014). *Contemporary Jewelry thoughts on Inspiration and Expression Design*. Berkeley: Gingko Press.

Artificial Intelligence and Buddhist Meditation: An Integrated Model for Enhancing Emotional Regulation and Mental Health*

Xiaoling Yao

Faculty of Business and Technology, Stamford International University, Bangkok, Thailand.

Corresponding Author's E-mail: xiaoling.yao@stamford.edu

Abstract

The objective of this study is to explore how Buddhist meditation can integrate AI technology to enhance emotional regulation and mental health. With the global rise in mental health issues, there is an increasing demand for innovative, convenient, and effective solutions. Buddhist meditation has been proven effective in regulating emotions, reducing stress, and enhancing mental health. Nevertheless, meditation practice might be challenging for some practitioners, as it often requires expert guidance, persistent discipline, and personalized adaptation. Meanwhile, artificial intelligence (AI) has gradually shown its potential in mental health interventions, particularly through personalized support, real-time feedback, and adaptive learning mechanisms. However, the integration of AI with Buddhist meditation to promote mental health remains an underexplored domain. The study proposes an innovative model, the AI-enhanced Buddhist Meditation Model (AIBM), that integrates the strengths of Buddhist meditations and AI technologies to optimize meditation guidance, emotional self-regulation, and psychological resilience. By bridging ancient wisdom of Buddhist meditation with modern AI technology, this study contributes to theoretical advancements and practical applications in digital mental health, contemplative sciences, human-centered AI design, and mental health therapy. This study has significant implications for mental health practitioners & patients, AI developers, policymakers, and the public, offering potential breakthroughs in promoting emotional regulation and mental health.

Keywords: Buddhist Meditation; Artificial Intelligence (AI); Emotional Regulation; Mental Health

Introduction

Mental health disorders, including anxiety, depression, and stress-related disorders, have become increasingly prevalent in modern society, significantly impacting individuals' well-being and global healthcare systems. According to the World Health Organization (WHO, 2022), 1 in every 8 people, nearly a billion people worldwide suffer from mental health conditions, with depression alone affecting approximately 280 million individuals. The growing economic pressures and social isolation have further exacerbated psychological distress,

*Received March 9, 2025; Revised April 25, 2025; Accepted April 28, 2025

creating an urgent need for transformative mental health measures (WHO, 2022). Traditional mental health interventions, including cognitive-behavioral therapy (CBT) and pharmacological treatments, have shown effectiveness but remain limitations such as accessibility, scalability, cost, and long-term sustainability (Ferrara, 2024). These challenges necessitate the exploration of innovative and integrative approaches to address modern mental health issues.

Buddhist meditation has long been recognized for its significant impact on emotional regulation and psychological resilience. Empirical research has demonstrated that meditation enhances neuroplasticity, reduces stress-related biomarkers (e.g., cortisol levels), and improves emotional self-regulation (Tang, Hölzel, and Posner, 2015). Meanwhile, AI technologies, from large language models (LLMs) to biometric sensors, are revolutionizing mental health interventions by enabling personalized, accessible, and adaptive support systems (Pavlopoulos, Rachiotis, and Maglogiannis, 2024). However, a significant gap remains in current AI applications, which often focus on clinical diagnoses and therapeutic interventions but neglect holistic, meditative, and self-reflective well-being approaches. To the best of author's knowledge, no research attempted to systematically explore how Buddhist meditation and AI technologies might be combined to enhance emotional regulation and mental health of people.

To address this gap, the objectives of this study are threefold. Firstly, it seeks to explore the intersection of AI, Buddhist meditation, and psychological well-being, to address how AI can integrate Buddhist meditation techniques to enhance emotional regulation and mental health. Secondly, this paper aims to propose an AI-enhanced Buddhist meditation model (AIBM) for promoting emotional regulation and mental well-being of modern people. By developing this innovative model, this research takes the first step to integrate ancient wisdom of Buddhist meditation with modern AI technology, providing a transformative approach to mental health management. Thirdly, the study intends to provide practical recommendations for mental health practitioners, meditation educators, AI developers, Buddhist, and the public.

The importance of this study lies in the pressing need to alleviate mental health issues among people worldwide (WHO, 2022). This study holds significant theoretical and practical contributions to solving the severe mental health problems in current societies. Firstly, this study provides a novel interdisciplinary perspective, giving traditional meditation practices wings with modern AI technology. Secondly, this paper contributes to theoretical advancements in digital mental health interventions, it expands the application of AI in mental health beyond conventional cognitive-behavioral approaches. Thirdly, the study proposes the AI-enhanced Buddhist meditation model, which provides actionable insights and illuminates the paths for enhancing emotional regulation and mental health. In a word, this study brings innovative mental health solutions and lays the groundwork for future research on mental health management that integrates ancient wisdom with modern technology.

Buddhist Meditation Techniques and Their Psychological Impact

1. Vipassana (Insight Meditation)

Vipassana means insight or clear seeing. It is one of the most ancient forms of Buddhist meditation. Vipassana meditation focuses on observing bodily sensations, thoughts, and emotions without attachment or aversion (Chavan, 2007). The goal is to develop wisdom by directly experiencing the impermanent and non-self of reality. Vipassana has been widely studied for its psychological benefits, with empirical evidence supporting its role in reducing cognitive distortions, enhancing emotional self-regulation, and promoting neural plasticity.

Firstly, Vipassana meditation encourages detachment from automatic negative thinking, which could help reduce cognitive distortions, anxiety, depression, and stress-related disorders (Kuyken et al., 2010). Furthermore, Vipassana emphasizes fostering non-judgmental awareness, which enable individuals to respond to emotions with greater clarity and composure, thereby enhancing emotional regulation and emotional resilience in the face of stressors (Goyal et al., 2014). Besides, Vipassana could foster structural changes in the brain, particularly in regions associated with attention regulation, emotional stability, and self-referential processing (Verma, 2023). These neuroplastic changes support sustained improvements in psychological well-being, reducing symptoms of anxiety and depression while enhancing overall life satisfaction (Shaffer, 2012).

2. Anapanasati (Mindfulness of Breathing)

Anapanasati meditation, translating to "mindfulness of breathing," centers on the breath as the primary object of attention. Practitioners engage in focused observation of the natural inhalation and exhalation cycles, cultivating sustained awareness and concentration. It is often practiced in four stages (Hanh, 2008): 1) Noticing the breath, which means developing awareness of breathing and bodily sensations. 2) Calming the breath, the stage is to create smoother breathing and release tension. 3) Observing emotions and thoughts, this stage refers to noticing how breath and mind influence each other. 4) Deep concentration and insight, this is for gaining insight into phenomena and mental constructs.

Studies have shown that Anapanasati could help reduce stress and anxiety, enhance attention, and stabilize emotions. For example, Sivaramappa, Deshpande, Kumar, and Nagendra (2019) found that regular Anapanasati practice could significantly reduce anxiety levels among individuals with moderate anxiety. Moreover, a study indicates that Anapanasati meditators exhibit less stress, reduced emotional suppression, and more positive emotion regulation strategies compared to non-meditators (Amarasekera and Chang, 2019). Additionally, research shows that Anapanasati meditation could promote the emotional quotient level of students in Mahachulalongkornrajavidyalaya University (Phrapalad Soravit Aphipanyo, 2021).

3. Metta Bhavana (Loving-Kindness Meditation)

Metta Bhavana, commonly known as Loving-Kindness Meditation (LKM), is a type of meditation that aims at cultivating unconditional kindness and compassion toward oneself and others. The term "Metta" translates to benevolence, loving-kindness, friendliness, and amity, while "Bhavana" means development or cultivation. Together, Metta Bhavana involves systematically directing well-wishes and positive intentions toward oneself, loved ones, neutral individuals, difficult persons, and eventually all sentient beings.

Extensive research has demonstrated that regular practice of LKM yields numerous psychological benefits. Specifically, research indicates that LKM can provide immediate positive emotions during practice and boost daily positive emotions over time. Furthermore, a study has shown that regular practice of LKM activates brain areas associated with emotional regulation and empathy, leading to better emotional management (Hofmann, Grossman, and Hinton, 2011). Besides, Ciravaddhano, and Namthep (2025) revealed that LKM reduces self-criticism and fosters self-compassion, contributing to improved self-esteem and mental well-being. In a word, Metta Bhavana meditation practice has significant benefits for mental health such as increasing positive emotions, lowering aggression, enhancing emotional resilience, and reducing interpersonal conflicts, etc.

4. Samatha (Concentration Meditation)

Samatha meditation is to develop deep concentration and inner peace. The practice involves directing attention to a single object, such as a candle flame, a visual object, or a mantra. Studies have shown that Samatha meditation is helpful for increasing sustained attention and memory capacity. For instance, research involving students with attention deficit/hyperactivity disorder (ADHD) demonstrated that practicing Samatha meditation led to increased active academic engagement and improved math performance (Singh et al., 2016). Moreover, Samatha meditation has been associated with a reduction in stress and anxiety. A study examining the effects of a 3-month Samatha meditation retreat found a significant reduction in cortisol levels, indicating lower stress among participants (Jacobs et al., 2011). Besides, research suggests that regular practice of Samatha meditation could reduce negative emotional responses and enhance emotional stability (Harvey, 2015).

In summary, all the four meditations mentioned above have their own beneficial effects on mental health, such as reducing anxieties, enhancing cognitive function, and promoting emotional stability. Each technique has different focuses and psychological benefits, which are summarized in Table 1.

Table1 Summary of Buddhist Meditation types and Their Psychological Impact

Meditation Type	Goal & Practice Technique	Psychological Benefits
Vipassana (Insight Meditation)	Goal: Developing awareness and wisdom. Practice: Observing bodily all thoughts and emotions without attachment or aversion.	- Reduces cognitive distortions - Enhances emotional regulation - Promotes neural plasticity
Anapanasati (Mindfulness of Breathing)	Goal: Calming the Mind Practice: Focusing on natural breath in four stages.	- Reduces stress and anxiety - Enhances attention and focus - Stabilizes emotions
Metta Bhavana (Loving-Kindness Meditation)	Goal: Cultivating Positive Emotions Practice: Repeating affirmations to extend loving-kindness to all beings.	- Increases positive emotions - Lowers aggression and stress - Strengthens social bonds
Samatha (Concentration Meditation)	Goal: Developing Mental Stability Practice: Focusing the mind on a single object (e.g., a mantra, candle flame.)	- Enhances cognitive function - Promotes emotional stability - Improves overall well-being

Although meditation has been widely recognized for its positive impact on mental health, it also comes with some limitations that may hinder its practice or effectiveness. First, meditation requires consistent practice and patience, individuals may struggle to allocate sufficient time or maintain the discipline needed for regular meditation (Siegel, 2010). Second, traditional meditation techniques were developed in monastic or spiritual settings, which provided structured guidance and support. In the complex and secular world, practitioners may struggle to achieve a meditative state or deep concentration (Stevens, 2017). Third, some people may give up because they cannot sense the psychological improvements by subjective feeling (Goyal et al., 2014). Fourth, meditation requires expert guidance. If there is no proper guidance, the practice of meditation and its effectiveness may be largely hindered. AI-related technologies offer the possibility to address these limitations.

The Potentials of AI in Mental Health

Artificial Intelligence has huge potential to promote mental health care. AI-driven solutions can offer innovative approaches to diagnosing, treating, and managing mental health conditions (Ferrara, 2024). Firstly, AI could offer personalized support. AI-related technologies and programs can assess the psychological states of individuals and recommend tailored

solutions. Secondly, AI-driven biofeedback systems make it easy to monitor the heart rate, breath patterns, and brainwave activity of individuals, which enable users to regulate their emotions according to the real-time feedback. Thirdly, AI-driven emotional analytics can longitudinally track the progress of people's psychological state, thus enable users or patients to see their mental health improvement and get confidence. Fourthly, AI chatbots could play as people's virtual companions, coaches, and psychological consultants to ease individual's negative emotions such as loneliness, stress, and anxieties, thereby enhancing modern people's mental health.

AI-powered chatbots, virtual therapists, and emotion recognition systems have already been implemented effectively in mental health applications. For instance, traditional mental health assessments often rely on self-reported symptoms and clinical interviews, which can be subjective and inconsistent. However, AI can analyze large datasets, including speech patterns, facial expressions, social media activity, and physiological signals, to identify markers of mental health conditions such as depression, anxiety, and schizophrenia more efficiently (Shatte, Hutchinson, and Teague, 2019). Furthermore, research shows that AI-driven applications based on natural language processing (NLP) can conduct cognitive behavioral therapy (CBT) and mindfulness-based interventions tailored to an individual's needs (Pavlopoulos et al. 2024). In addition, AI algorithms can identify warning signs of suicidal tendencies, severe depression, or psychotic episodes (Ferrara, 2024).

The Roles of AI in Enhancing Meditation

1. AI for Enhancing Vipassana

Firstly, AI-driven devices can analyze biometric data (e.g., heart rate variability, EEG signals) to determine whether the practitioner is achieving deep awareness. Secondly, by using facial and voice analysis, AI-driven devices can detect emotional fluctuations and adjust meditation instructions accordingly. Thirdly, AI-powered apps can analyze practitioners' meditation journals, providing insights into patterns of thought and suggesting areas for deeper mindfulness practice.

2. AI for Enhancing Anapanasati

Anapanasati meditation focuses on mindfulness of breathing. First, AI-driven devices could track breath patterns by using wearable AI devices (e.g., smartwatches, EEG headbands), then suggest techniques to deepen concentration. Furthermore, NLP-based voice assistants can guide through breathing exercises, and make practitioners adjust tempo based on real-time feedback. Besides, AI-driven devices can translate breath and heart rate data into visual graphs, helping practitioners monitor their physiological responses and progress.

3. AI for Enhancing Metta Bhavana

Metta Bhavana (Loving-Kindness Meditation) is for cultivating positive emotions. Therefore, AI could at least provide the following impacts. Firstly, AI-driven devices can detect

mood fluctuations and recommend personalized Metta Bhavana meditation levels. Secondly, AI chatbots and virtual mentors can guide users through compassion training. Thirdly, AI can generate affirmations tailored to an individual's emotional needs, ensuring that Metta practice remains interesting and effective.

4. AI for Enhancing Samatha

Samatha meditation focuses on practicing concentration. During Samatha practice, EEG-based AI systems can detect when the mind wanders and gently guide practitioners back to focus. Furthermore, AI can recommend specific concentration objects based on a user's cognitive tendencies and progress. Third, AI-driven meditation apps can gradually increase session durations and difficulty based on the neural performance data of individuals.

In a word, AI-related devices and apps could provide psychiatrists or meditators with useful guidance and real-time feedback during meditation, thereby promoting mental health with higher efficiency. The roles of AI in enhancing meditation are summarized as Table 2.

Table2 Summary of The Roles of AI in Enhancing Meditation

Meditation Type	AI Roles
Vipassana (Insight Meditation) Developing awareness and wisdom	1. AI-Guided Real-Time Feedback 2. Emotion Recognition with AI 3. Digital Journaling with NLP
Anapanasati (Mindfulness of Breathing) Calming the Mind	- Breath Monitoring Sensors - Guided AI Voice Assistance - AI-Powered Biofeedback Visualization
Metta Bhavana (Loving-Kindness Meditation) Cultivating Positive Emotions	- AI-Powered Emotional State Assessment - Virtual Compassion Training - Adaptive Affirmation Recommendations
Samatha (Concentration Meditation) Developing Mental Stability	- Brainwave Monitoring with AI Analysis - Personalized Focus Exercises - Adaptive Training

The AI-Enhanced Buddhist Meditation Model (AIBM)

According to the above analysis, this study proposes an innovative model (AIBM) for integrating AI and Buddhist Meditation to promote emotional regulation and mental health. The AIBM model is structured around four interconnected components that work together to provide an adaptive, personalized, and effective meditation experience. The AIBM is illustrated as in Figure 1.

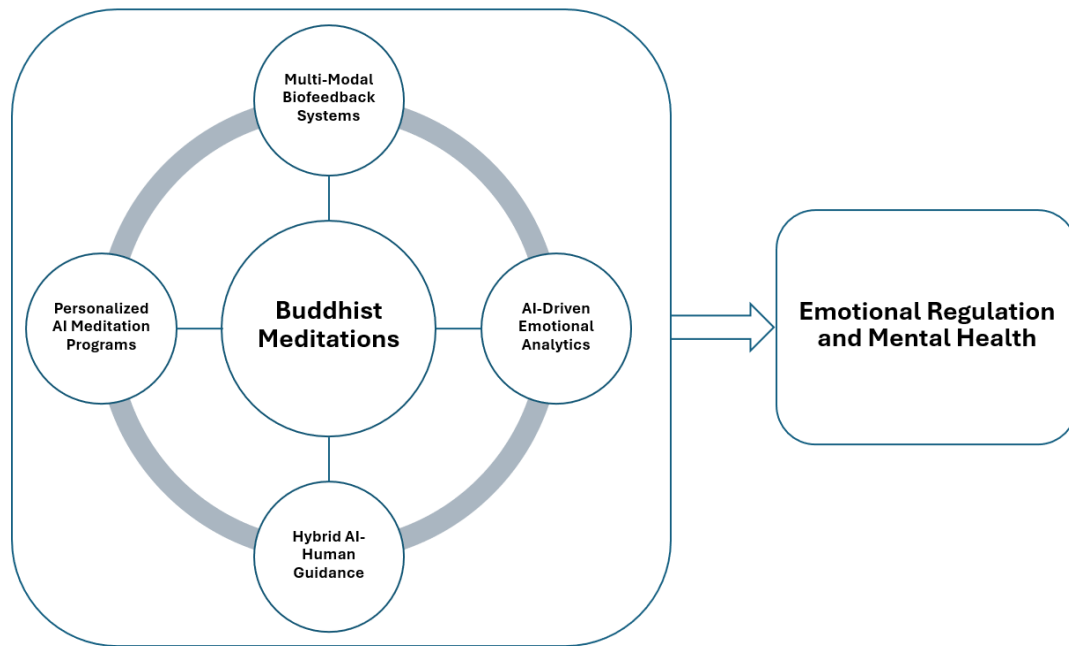

Figure 1: The AI-Enhanced Buddhist Meditation Model (AIBM)

1. Personalized AI Meditation Programs

AI meditation programs can analyze user profiles and past meditation experiences, then provide personalized support. For example, AI can suggest appropriate meditation practices depending on the user's needs and real-time factors such as stress levels, time of day, and environmental noise. If a user exhibits signs of stress (detected through heart rate variability or voice tone), then AI may recommend Anapanasati to promote relaxation. If a user frequently experiences negative self-talk, AI may introduce loving-kindness meditation to cultivate positive emotions. In addition, adaptive learning algorithms make AI meditation programs learn from user engagement, emotional responses, and physiological signals, and then adjust the duration and intensity of meditation practice dynamically.

2. Multi-Modal Biofeedback Systems

To enhance meditation effectiveness, AIBM incorporates biometric feedback from wearables, EEG devices, and smartphone sensors to assess the physiological and emotional states of individuals. Firstly, heart rate and breathing sensors can help track heart rate variability (HRV) and respiratory patterns to measure relaxation levels and adjust meditation guidance. For example, a user's heart rate may indicate a high-stress state, then AI recommends a guided slow-breathing meditation with real-time biofeedback to help regulate the autonomic nervous system. Secondly, EEG-Based Neural systems could monitor brainwave activity and analyze the meditation depth. Thirdly, the function of facial and voice emotion recognition enables AI to detect subtle emotional cues and suggests modifications when practicing meditation.

3. AI-Driven Emotional Analytics

AIBM incorporates advanced emotional analytics to monitor long-term psychological changes and meditation progress. First, AI-powered NLP can analyze a user's information access preference, writings, or meditation journals to detect their emotional patterns. When AI identifies patterns of emotional distress and recommends integrating walking meditation or Metta Bhavana to balance emotions. Second, AI aggregates meditation session data to identify trends in emotional well-being over weeks or months. Third, AI can recommend appropriate Buddhist teachings or cognitive adjustment measures based on emotional fluctuations. For example, a user experiencing recurring frustration or self-doubt in meditation practice may receive customized guidance on non-attachment and impermanence from Buddhist teachings.

4. Hybrid AI-Human Guidance

While AI can personalize and optimize meditation experiences, human teachers and monastic guidance remain essential for deep spiritual and psychological insights. The AIBM model integrates human wisdom with AI automation to maintain authenticity in Buddhist meditation. AI can serve as an initial guide but encourages users to seek traditional Buddhist masters when deeper understanding is required. Furthermore, AI-powered chatbots trained in Buddhist scriptures could provide tutoring while no meditation teachers around. AI can recommend group meditation sessions or monastic retreats based on a user's progress and needs. For instance, AI suggests participating in a live meditation session with a monastic teacher when it detects spiritual or existential struggles beyond its computational scope.

In summary, AIBM makes it possible to merge cutting-edge AI technologies with Buddhist meditation, it provides valuable insights to establish intelligent meditation systems that enhance emotional regulation, reduce psychological distress, and foster long-term mental health of humans.

The Implementation Framework of AIBM

To ensure the successful adoption and effectiveness of the AI-Enhanced Buddhist Meditation Model (AIBM), it is crucial to design a structured implementation framework. The next sub-sections articulate implementation strategies, including technological deployment, system integration, user engagement, and ethical considerations.

1. Technological Infrastructure and System Deployment

AIBM requires a robust and scalable technological infrastructure that integrates artificial intelligence, biometric sensors, natural language processing (NLP), and cloud-based analytics. Firstly, it needs to develop AI-driven meditation platforms accessible via mobile apps, web interfaces, and smart devices, ensuring widespread adoption. These platforms can provide personalized meditation guidance, reward systems, and progress tracking which can increase user engagement. Secondly, it should integrate biometric feedback devices (e.g., EEG headsets, smartwatches, respiration monitors), which can track physiological responses in meditation.

Thirdly, it needs to be equipped with AI-powered Buddhist chatbots and virtual teachers that make users interact with AI through voice commands, text-based chatbots, or virtual reality (VR) environments.

2. User Engagement and Training Programs

To implement AIBM efficiently, it is necessary to develop user engagement and training programs. A structured approach to implementation includes the development of AI-based training programs designed to familiarize young monks and practitioners with AI-assisted meditation techniques. Additionally, the establishment of AI-integrated meditation halls, equipped with biometric sensors and virtual reality (VR) interfaces, can facilitate deeper states of concentration. Thirdly, AI-enhanced meditation virtue communities can foster peer learning, user engagement, and structured meditation practice. AI-powered social support networks can connect practitioners promoting a sense of belonging and collaborative learning. Finally, AI-generated automated progress reports can provide practitioners with insights into their meditation development over time, thus promoting their engagement.

3. Ethical Considerations and AI Governance

To prevent the misuse of AI in meditation, strong ethical guidelines must be established. Firstly, the integration of AI into Buddhist meditation must adhere to ethical principles to ensure doctrinal authenticity and protect user privacy. Secondly, given that AIBM collects sensitive biometric and emotional data, stringent privacy safeguards are necessary. Key strategies include end-to-end encryption to secure meditation and biometric records, opt-in data sharing to give users control over their personal information, and regular AI transparency reports to ensure ethical accountability. Thirdly, collaboration among Buddhist monastic councils, meditation masters, and AI researchers is essential to prevent biased or misleading guidance.

Overall, the successful implementation of AIBM requires technological innovation (e.g., AI-powered meditation apps, biometric wearables, chatbots), user-centered engagement strategies (e.g., training programs, online communities, hybrid AI-human guidance), and strong ethical and privacy safeguards (aligning AI with Buddhist values, protecting user data).

Conclusion

This study explores the integration of AI-related technologies with Buddhist meditation practices to enhance emotional regulation and mental health. By analyzing main meditation techniques such as Vipassana, Anapanasati, Metta Bhavana, and Samatha, the research highlights their psychological benefits, including stress reduction, emotional resilience, and cognitive enhancement. Despite their effectiveness, traditional meditation practices often require sustained discipline, expert guidance, and personalized adaptation, which can be challenging for many practitioners. AI offers a promising solution by providing real-time feedback, personalized meditation guidance, and adaptive learning mechanisms, thus making

meditation practices more accessible, adaptive, and effective. By introducing AI into contemplative science, this research expands theoretical discourse on AI and mental health, highlighting the potential for AI to engage with meditation to promote mental health.

The proposed AI-enhanced Buddhist Meditation Model (AIBM) serves as a framework for integrating AI into meditation practice, leveraging technologies such as biometric sensing, natural language processing, and machine learning. By bridging ancient wisdom with modern technological advancements, this study contributes to theoretical advancements and practical applications in digital mental health, contemplative sciences, human-centered AI design, and mental health therapy. However, challenges such as ethical considerations, data privacy, and the need for human oversight must be carefully addressed. In a word, this article has significant implications for mental health practitioners & patients, AI developers, policymakers, and the public, offering potential breakthroughs in promoting emotional regulation and mental health.

References

- Amarasekera, A. T., & Chang, D. (2019). Buddhist Meditation for Vascular Function: A Narrative Review. *Integrative Medicine Research*, 8(4), 252-256.
- Phrapalad Soravit Ahipanyo. (2021). The Effects of Anapanasati Meditation on Emotional Quotient of Students in Buddhist University. *Psychology and Education*, 58(5), 5588-5592.
- Chavan, D. V. (2007). Vipassana: the Buddha's Tool to Probe Mind and Body. *Progress in Brain Research*, 168, 247-253.
- Ciravaddhano, P. J., & Namthep, P. P. (2025). Loving-Kindness Meditation with Dhamma Gita for Mental Well-Being of Adolescents. *Journal of MCU Buddhist Review*, 9(1), 69-83.
- Ferrara, E. (2024). Large Language Models for Wearable Sensor-Based Human Activity Recognition, Health Monitoring, and Behavioral Modeling: A Survey of Early Trends, Datasets, and Challenges. *Sensors*, 24(15), 5045-5060.
- Goyal, M., Singh, S., Sibinga, E. M. S., Gould, N. F., Rowland-Seymour, A., Sharma, R., Shihab, H. M. (2014). Meditation Programs for Psychological Stress and Well-Being: A Systematic Review and Meta-Analysis. *JAMA Internal Medicine*, 174(3), 357-368.
- Hanh, Th. N. (2008). *Breathe, You Are Alive!: The Sutra on the Full Awareness of Breathing*. Berkeley, CA: Parallax Press.
- Harvey, P. (2015). Mindfulness in Theravāda Samatha and Vipassanā Meditations, and in Secular Mindfulness. *Buddhist Foundations of Mindfulness* (pp.115-137). Springer International Publishing/Springer Nature.
- Hofmann, S. G., Grossman, P., & Hinton, D. E. (2011). Loving-kindness and Compassion Meditation: Potential for Psychological Interventions. *Clinical Psychology Review*, 31(7), 1126-1132.

- Jacobs, T. L. et al. (2011). Intensive Meditation Training, Immune Cell Telomerase Activity, and Psychological Mediators. *Psychoneuroendocrinology*, 36(5), 664-681.
- Kuyken, W. et al. (2010). How Does Mindfulness-Based Cognitive Therapy Work? *Behaviour Research and Therapy*, 48(11), 1105-1112.
- Pavlopoulos, A., Rachiotis, T., & Maglogiannis, I. (2024). An Overview of Tools and Technologies for Anxiety and Depression Management Using AI. *Applied Sciences*, 14(19), 1-34.
- Shaffer, J. (2012). Neuroplasticity and Positive Psychology in Clinical Practice: A Review for Combined Benefits. *Psychology*, 3(12), 1110-1115.
- Shatte, A. B. R., Hutchinson, D. M., & Teague, S. J. (2019). Machine Learning in Mental Health: A Scoping Review of Methods and Applications. *Psychological Medicine*, 49(9), 1426-1448.
- Siegel, R. D. (2010). *The Mindfulness Solution: Everyday Practices for Everyday Problems*. New York: Guilford Press.
- Singh, N. N., Lancioni, G. E., Karazsia, B. T., Felver, J. C., Myers, R. E., & Nugent, K. (2016). Effects of Samatha Meditation on Active Academic Engagement and Math Performance of Students with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. *Mindfulness*, 7, 68-75.
- Sivaramappa, B., Deshpande, S., Kumar, P. V. G., & Nagendra, H. R. (2019). Effect of Anapanasati Meditation on Anxiety: A Randomized Control Trial. *Annals of Neurosciences*, 26(1), 32-36.
- Stevens, R. A. (2017). *Meditation: Self-Regulation Strategy and Altered State of Consciousness*. New York: Routledge.
- Tang, Y.-Y., Hölzel, B. K., & Posner, M. I. (2015). The Neuroscience of Mindfulness Meditation. *Nature Reviews Neuroscience*, 16(4), 213-225.
- Verma, A. K. (2023). Buddhism and Vipassana Meditation: A Scientific Method for Mental and Social Growth in the Modern Age. *Millah: Journal of Religious Studies*, 22(2), 583-610.
- WHO. (2022). *World Mental Health Report: Transforming Mental Health for All*. Geneva: World Health Organization.

**การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการความจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือ
ระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน
สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน***

**A Study of Problems and Needs for Early Intervention to Strengthen
Self-Help Skills in Daily Life for Children with Special Need Aged 3-4 Years at
Early Childhood Development Centers**

¹วรรณอาภา จารุประพาพ, ชนิดา มิตรานันท์ และ ศิริพันธ์ ศรีวันยงค์

¹Wannaapa Jarupraphan, Chanida Mitranun, and Siriparn Sriwanyong

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: wannaapa.h@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน 2) ศึกษาความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาข้อจำกัดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ผู้ให้ข้อมูลประกอบไปด้วยครู และครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนรวม 387 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง และมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ แบบสอบถาม และแบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการหาความถี่ หার้อยละ หาค่าเฉลี่ย หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปีในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนทั้ง 4 ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.78$) 2) ผลจากการศึกษาความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนทั้ง 4 ด้านความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุดลำดับแรกคือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการคัดกรองประเภทความพิการทางการศึกษา ($PNI_{Modified} = 2.54$) 3) แนวทางการพัฒนาข้อจำกัดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปีในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง ให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มตั้งแต่พบว่าเด็กมีพัฒนาการล่าช้า และเทคนิคการสอนแบบวิเคราะห์งานในการสอนทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน

*Received October 21, 2024; Revised March 19, 2025; Accepted March 24, 2025

คำสำคัญ: การช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม; ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน; ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

Abstract

This research article aims to: (1) examine the existing challenges related to early intervention strategies for enhancing self-help skills in daily living among children with special needs aged 3-4 years in preschool development centers; (2) investigate the critical requirements for early intervention strategies to promote these self-help skills; and (3) explore approaches to overcoming limitations in current early intervention strategies to strengthen self-help abilities in this population. Employing a mixed-methods research design, the study involved 387 teachers and caregivers from preschool development centers, selected through purposive sampling based on specific criteria. Data collection instruments included questionnaires and semi-structured interview protocols. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, while qualitative data were examined through content analysis.

The findings indicate that the overall level of support for early intervention strategies across four key dimensions was low ($\bar{X} = 1.78$). The analysis of urgent needs identified screening for educational disabilities (Component 1) as the highest priority (PNImodified = 2.54). Proposed strategies to address the limitations of current early intervention practices include increasing parental involvement, initiating early intervention services promptly upon identification of developmental delays, and employing task analysis-based instructional techniques to teach self-help skills in daily life.

Keywords: Early Intervention; Self-Help Skills in Daily Life; Center for Early Childhood Development

บทนำ

การช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention) เป็นกระบวนการหนึ่งในการช่วยเหลือโดยเร็วที่สุด สำหรับเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 5 ปีที่มีความเสี่ยงทุกระดับทันทีตั้งแต่แรกเกิด หรืออยู่ในกลุ่มที่มีแนวโน้มจะเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การส่งเสริมพัฒนาการตั้งแต่ช่วงปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญของชีวิต ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน เป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดที่จะสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กเพื่อการเจริญเติบโต หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 (Ministry of Education, 2017) ได้ระบุหลักการของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-6 ปี ไว้กว้าง ๆ คือ การจัดประสบการณ์ และการเรียนรู้อย่างหลากหลายเพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างสมดุลและต่อเนื่องโดยมุ่งเน้นเด็กเป็นสำคัญสนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของเด็กให้เป็นไปตามช่วงวัย การช่วยเหลือเด็กเล็กที่มีปัญหาหาก่อนเข้าวัย เรียนเพื่อเตรียมความพร้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยที่มีปัญหา พัฒนาการล่าช้า หรือเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ด้วยเหตุนี้จึงมีการให้บริการที่เรียกว่า การให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (Early Intervention Program: EI) เป็นการจัดโปรแกรมที่เป็นระบบในการให้บริการด้านต่าง ๆ โดยเร็วที่สุด สำหรับเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 5 ปีที่มีความเสี่ยงทุกระดับ ทั้งที่ตั้งแต่แรกเกิดหรือทันทีที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีความพิการ โดยมุ่งเน้นการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ และครอบครัวผ่านการสร้างสัมพันธภาพกับครอบครัวของเด็ก รวมถึงการจัดบริการต่าง ๆ เช่น กิจกรรม วิธีการหรือการกระตุ้นพัฒนาการโดยสหวิชาชีพที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เริ่มต้นจากการให้บริการการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มในเด็กวัยทารก และเด็กก่อนวัยเรียนที่มีความบกพร่องทางพัฒนาการ และการเรียนรู้หรือมีปัจจัยเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการที่ล่าช้า โดยให้การช่วยเหลือในรูปแบบของการรักษา การบำบัด การฟื้นฟู ของสหวิชาชีพ เช่น แพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักกายภาพ นักกิจกรรมบำบัด เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะ ของการให้ความรู้ คำปรึกษา และการทำงานร่วมกัน เพื่อการแก้ไข หรือป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นตั้งแต่ ระยะแรกหรือพบความผิดปกติ ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาการ และการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ แก่เด็กให้เต็มตามศักยภาพ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ได้กล่าวถึงเด็กอายุ 3-6 ปี ได้กำหนดมาตรฐานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับทักษะ การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันไว้ในมาตรฐานที่ 6 มีทักษะชีวิตและปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงในตัวเองซึ่งที่ 6.1 การมีทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน โดยกำหนดสภาพที่พึงประสงค์ ในช่วงวัยต่าง ๆ ได้แก่ อายุ 3-4 ปี ควรจะแต่งตัว โดยมีผู้ช่วยเหลือ รับประทานอาหารด้วยตนเอง ใช้ห้องน้ำห้องส้วม โดยมีผู้ช่วยเหลือ อายุ 4-5 ปี ควรจะแต่งตัวด้วยตนเองรับประทานอาหารด้วยตนเอง ใช้ห้องน้ำห้องส้วม ด้วยตนเอง อายุ 5-6 ปี ควรจะแต่งตัวด้วยตนเองได้อย่างคล่องแคล่ว รับประทานอาหารด้วยตนเองอย่างถูกวิธีใช้ และทำความสะอาดหลังใช้ห้องน้ำห้องส้วมด้วยตนเอง(Ministry of Education, 2017) ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันของเด็กเป็นทักษะชีวิตที่สำคัญดังมีรายละเอียดดังที่ Kayankit (2011) แท้จริงแล้วเด็กปฐมวัยควรได้เรียนรู้ผ่านการเล่น ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมไปสู่ช่วงวัยประถมศึกษา มากกว่าการเร่งเรียนอ่านเขียน ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันเป็นทักษะหนึ่งที่เด็กปฐมวัย ควรจะได้รับการฝึกฝนทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน เนื่องจากการที่เด็กสามารถช่วยเหลือตนเองได้ดี เช่น การแต่งตัว การรับประทานอาหารด้วยตนเองจะเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึง พัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย

จากสภาพปัญหาข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่พัฒนาแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะเข้าเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาข้อจำกัดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) โดยมีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ประกอบไปด้วยครู และครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 387 คน ได้แก่ครูผู้สอนในระดับชั้นอนุบาลในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 53 คน ครูการศึกษาพิเศษในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 17 คน ครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 317 คนโดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) และมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ แบบสอบถามถึงความคิดเห็นที่มีต่อสภาพ ปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวทางในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. กำหนดประเด็นคำถามในแบบสอบถามถึงความคิดเห็นที่มีต่อสภาพ ปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวทางในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กที่มีภาวะออทิสติก)

2. กำหนดประเด็นคำถามในประเด็นดังต่อไปนี้ 1)ความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปีในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน 2)แนวทางการพัฒนาข้อจำกัดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

3. นำประเด็นคำถามในแบบสอบถาม ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาพิเศษ จำนวน 3 ท่าน มีประสบการณ์ด้านการศึกษาพิเศษ 1 ท่าน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย จำนวน 1 ท่านมีประสบการณ์ด้านการศึกษาปฐมวัย 10 ปีขึ้นไป 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านวัดผลประเมินผลทางการศึกษา จำนวน 1 ท่าน เพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ประเด็นและเนื้อหาที่ต้องการจะวัดตลอดจนความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายโดยเกณฑ์ที่ใช้มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความสมบูรณ์ของประเด็นคำถามในแบบสอบถาม และประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างก่อนนำไปใช้กับผู้ให้ข้อมูลหลักและนำคะแนนที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC พบว่าทุกข้อมีค่าเท่ากับ 1.00 ตามเกณฑ์การให้คะแนน Ritjaroon (2018) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ทั้งฉบับด้านความเชื่อมั่น (Reliability)ก่อนนำไปใช้จริงโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient: α) ได้ค่าความเชื่อมั่นของสภาพที่เป็นจริง เท่ากับ .987 และความเชื่อมั่นสภาพที่คาดหวัง เท่ากับ .979

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การพิทักษ์สิทธิ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำหนังสือขออนุญาตการทำวิจัยในมนุษย์กับคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการฯ หมายเลขรับรอง SWUEC-E-G-147/2566E และผู้วิจัยได้ทำการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการอธิบายให้ได้รับทราบและเข้าใจกระบวนการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอนและแจ้งให้ทราบว่าผู้ให้ข้อมูลหลัก มีสิทธิ์ถอนตัวออกจาก

โครงการวิจัยเมื่อใดก็ได้โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมการวิจัย หรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้จะไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ประการใด ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลหลักจะถูกเก็บรักษาไว้ โดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นข้อมูลส่วนรวมโดยไม่สามารถระบุข้อมูลรายบุคคลได้

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามถึงความคิดเห็นที่มีต่อสภาพ ปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวทางในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ แบบสอบถามถึงความคิดเห็นในเรื่องทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ควรจะมีเมื่อเข้าเรียนในระดับชั้นอนุบาลในห้องเรียนปกติ ใช้วิธีการหาความถี่ (Frequency) หาร้อยละ (Percentage) หาค่าเฉลี่ย (Mean) หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับที่ได้จากแบบสอบถามและรวบรวมข้อมูลจากข้อเสนอแนะในแบบสำรวจความคิดเห็นมาจัดกลุ่มตามความถี่ของคำตอบ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย และข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นที่กำหนดในแบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยดำเนินการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง จำนวน 383 คน คิดเป็นร้อยละ 99.0 มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน 360 คน คิดเป็นร้อยละ 93.0 มีประสบการณ์การสอนในระดับก่อนวัยเรียนจำนวน 317 คน คิดเป็นร้อยละ 81.9 มีประสบการณ์ทำงานระหว่าง 4-10 ปี จำนวน 305 คน คิดเป็นร้อยละ 78.8 ปฏิบัติงานในตำแหน่งครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 317 คน คิดเป็นร้อยละ 81.9 ผลการศึกษาความคิดเห็นของครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ครูผู้สอน ครูการศึกษาพิเศษ พบว่า

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนทั้ง 4 ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.78$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับน้อยโดยเรียงลำดับดังนี้ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การดำเนินการคัดกรองประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ($\bar{X} = 2.13$) รองลงมา คือ สภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม ($\bar{X} = 2.07$) รองลงมา คือ ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ($\bar{X} = 1.55$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การดำเนินการคัดกรองประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ($\bar{X} = 1.35$) และผลจากการศึกษาความคาดหวังต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดโดยเรียงลำดับดังนี้ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ($\bar{X} = 4.82$) รองลงมา คือ สภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม ($\bar{X} = 4.81$) รองลงมา คือ สภาพปัญหาการประเมินความสามารถทักษะพื้นฐาน ($\bar{X} = 4.78$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การดำเนินการคัดกรองประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ($\bar{X} = 4.66$) รายละเอียดแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการศึกษาสภาพปัจจุบัน และความคาดหวังต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน

การศึกษาสภาพปัญหาและ สภาพที่คาดหวัง	สภาพปัญหา ปัจจุบัน		การแปลผล	สภาพที่คาดหวัง		การแปลผล
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
1. การดำเนินการคัดกรองประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	1.35	0.67	น้อยที่สุด	4.66	0.52	มากที่สุด
2. สภาพปัญหาการประเมินความสามารถทักษะพื้นฐาน	2.13	1.26	น้อย	4.78	0.87	มากที่สุด
3. สภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม	2.07	1.10	น้อย	4.81	0.45	มากที่สุด
4. ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	1.55	0.74	น้อย	4.82	0.45	มากที่สุด
รวม	1.78	0.94		4.72	0.57	

เมื่อพิจารณารายด้านการศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน มีรายละเอียด ดังนี้

1) การดำเนินการคัดกรองประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยในระดับน้อยที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้คัดกรองมีความรู้ความเข้าใจทักษะในกระบวนการคัดกรองคนพิการทางการศึกษาแต่ละประเภท รองลงมาคือ จัดให้มีแบบคัดกรองคนพิการทางการศึกษาตามแบบที่กำหนด และมีการใช้เทคโนโลยีในการคัดกรองเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ดำเนินการคัดกรองเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตรงกับความพิการทางการศึกษาทั้ง 9 ประเภท

2) สภาพปัญหาการประเมินความสามารถทักษะพื้นฐาน ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการดำเนินการประเมินความสามารถพื้นฐานของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยทีมสหวิชาชีพ รองลงมา คือ มีการประเมินความสามารถพื้นฐานของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้แบบประเมินพัฒนาการของเด็กปกติ และรองลงมา คือ มีการประเมินความสามารถพื้นฐานของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยวิธีการสังเกตพฤติกรรมและบันทึกพฤติกรรมที่พบแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มีการสรุปพัฒนาการทุกด้านของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยนำจุดด้อยมากำหนดเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาต่อไป

3) สภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครู และสหวิชาชีพมีเทคนิควิธีการในการเสริมแรง สร้างแรงจูงใจให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษทำงานสำเร็จ รองลงมา คือ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายเหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และรองลงมา คือ หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ หรือจัดกิจกรรมให้กับเด็กที่มีความ

ต้องการพิเศษ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ครู และสหวิชาชีพพร้อมกันจัดการเรียนการสอนเป็นแบบบูรณาการทักษะ และประเมินเป็นรายทักษะ

4) ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการประเมินความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในทักษะการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก รองลงมา คือ มีการประเมินความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในทักษะการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ และรองลงมา คือ มีการประเมินความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มีการประเมินความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในทักษะการช่วยเหลือตนเอง

เมื่อพิจารณารายด้านสภาพที่คาดหวัง มีรายละเอียด ดังนี้

1) การดำเนินการคัดกรองประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้ทำหน้าที่คัดกรอง มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ในกระบวนการคัดกรองคนพิการทางการศึกษาแต่ละประเภท รองลงมา คือ จัดให้มีแบบคัดกรองคนพิการทางการศึกษาตามแบบที่กำหนด และรองลงมา คือ มีการสรุปผลการคัดกรอง ที่ระบุประเภทและลักษณะความพิการเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มีการนำบัตรผู้พิการ/หนังสือรับรองความพิการ มาพิจารณาประกอบการคัดกรอง

2) สภาพปัญหาการประเมินความสามารถทักษะพื้นฐาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการดำเนินการประเมินความสามารถพื้นฐานของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยทีมสหวิชาชีพ รองลงมา คือ มีการประเมินความสามารถพื้นฐานของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยวิธีการสังเกตพฤติกรรมและบันทึกพฤติกรรมที่พบ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และรองลงมา คือ มีการประเมินความสามารถพื้นฐานของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยใช้แบบประเมินพัฒนาการของเด็กปกติ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มีการสรุปพัฒนาการทุกด้านของเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยนำจุดด้อยมากำหนดเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาต่อไป

3) สภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครู และสหวิชาชีพมีเทคนิควิธีการในการเสริมแรง สร้างแรงจูงใจให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษทำงานสำเร็จ รองลงมา คือ มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายเหมาะสมกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และรองลงมา คือ ครู และสหวิชาชีพพร้อมกันจัดการเรียนการสอนเป็นแบบบูรณาการทักษะ และประเมินเป็นรายทักษะ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ หรือจัดกิจกรรมให้กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

4) ทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการประเมินความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในทักษะการช่วยเหลือตนเอง รองลงมา คือ มีการประเมินความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในทักษะการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและรองลงมา คือ มีการประเมินความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในทักษะการช่วยเหลือตนเอง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มีการประเมินความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปีในศูนย์พัฒนาเด็ก

ก่อนวัยเรียนโดยคำนวณจากค่าเฉลี่ยของสภาพที่คาดหวัง(I) และค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง (D) มีค่า $PNI_{Modified} = 1.65$

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็นในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

รายการ	I	D	I-D	ความต้องการจำเป็น $PNI_{Modified}$	ลำดับ
องค์ประกอบที่ 1 ด้านการคัดกรองประเภทความพิการทางการศึกษา	4.66	1.35	3.31	2.54	1
องค์ประกอบที่ 2 ด้านสภาพปัญหาการประเมินความสามารถทักษะพื้นฐาน	4.78	2.80	1.97	1.10	4
องค์ประกอบที่ 3 ด้านสภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม	4.76	1.93	2.82	1.69	2
องค์ประกอบที่ 4 ด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	4.68	2.44	2.23	1.28	3
รวม	4.72	2.13	2.58	1.65	

เมื่อพิจารณารายด้านความต้องการจำเป็น มีรายละเอียดดังนี้

ความต้องการจำเป็นในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน โดยคำนวณจากค่าเฉลี่ยของสภาพที่คาดหวัง (I) และค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง (D) มีค่า $PNI_{Modified} = 1.65$ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุดลำดับแรกคือ องค์ประกอบที่ 1 ด้านการคัดกรองประเภทความพิการทางการศึกษา ($PNI_{Modified} = 2.54$) รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 3 ด้านสภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม ($PNI_{Modified} = 1.69$) และอันดับที่ 3 คือ องค์ประกอบที่ 4 ด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ($PNI_{Modified} = 1.28$)

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาข้อจำกัดการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน พบว่า มี 3 แนวทาง คือ แนวทางในการพัฒนาทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน แนวทางในการพัฒนาข้อจำกัดเรื่องการจัดการเรียนรู้ และแนวทางการพัฒนานข้อจำกัดด้านความรู้ในการดูแลเด็กของบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) แนวทางในการพัฒนาทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผลการศึกษาพบว่า ควรได้รับการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง เมื่อผู้ปกครองสังเกตพบว่าเด็กมีความผิดปกติ ทั้งจากการสังเกตของผู้ปกครอง และโรงเรียน ผู้ปกครองจะเริ่มมีความกังวลเกี่ยวกับการเรียนของเด็กกลัวโรงเรียนปฏิเสธที่จะรับเข้าศึกษา โดยในขั้นตอนนี้ทุกฝ่ายทั้งผู้ปกครองและโรงเรียน ควรมีการพูดคุยทำความเข้าใจกับผู้ปกครองเพื่อเลือกใช้วิธีการสอนให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน มีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องทั้งจาก

โรงเรียน และที่บ้านโดยทั้งโรงเรียนและบ้านควรจัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้เคียงกัน นอกจากนั้นควรมีติดตาม ประเมินผลร่วมกันทั้งผู้ปกครองและโรงเรียน รวมถึงผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาาร่วมกันในพฤติกรรม ของเด็ก

2) แนวทางในพัฒนาข้อจำกัดเรื่องการจัดการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการบูรณาการกิจกรรม พัฒนาทักษะด้านการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันเข้าไปในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ปกติ ออกแบบกิจกรรม เสริมทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันให้เหมาะสมเฉพาะบุคคล ควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับ ช่วงเวลาที่ต้องปฏิบัติทักษะนั้นจริง ๆ และกิจกรรมนั้นควรเหมาะสมตามระดับพัฒนาการจริงของเด็ก ควร คำนึงถึงความสามารถ และข้อจำกัดของเด็กเป็นสำคัญ โดยอาจขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง มีการชี้แจง วิธีการในการฝึก หรือแจ้งเป้าหมายในการฝึกให้ผู้ปกครองรับทราบ

3) แนวทางการพัฒนาข้อจำกัดด้านความรู้ในการดูแลเด็กของบุคลากรในโรงเรียน หรือสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนรู้ในทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันโดย ระบุขั้นตอน กิจกรรมและแนวทางการประเมินผลให้ชัดเจน โดยมีการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนรู้ในทักษะการ ช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันจะเป็นประโยชน์กับครูผู้สอน และผู้ปกครองเป็นอย่างมาก ทั้งการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ การสื่อสารถึงแนวทางการดูแลเด็กกับผู้ปกครอง นอกจากนี้อาจมีการนัดเวลาเพื่อให้ ผู้ปกครองมาเรียนรู้วิธีการดูแลเด็ก ครูอาจสาธิต และฝึกการดูแลเด็กให้ผู้ปกครองเข้าใจ มีการจัดให้ผู้ปกครอง สามารถยืมสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนเพื่อนำไปฝึกเด็กที่บ้านเพื่อให้กระบวนการช่วยเหลือเกิดอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ นอกจากนั้นครูควรเป็นที่ปรึกษาที่ดีให้ผู้ปกครอง ให้กำลังใจและมีการเสริมแรงผู้ปกครองเพื่อที่ สามารถร่วมมือกันให้การช่วยเหลือเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

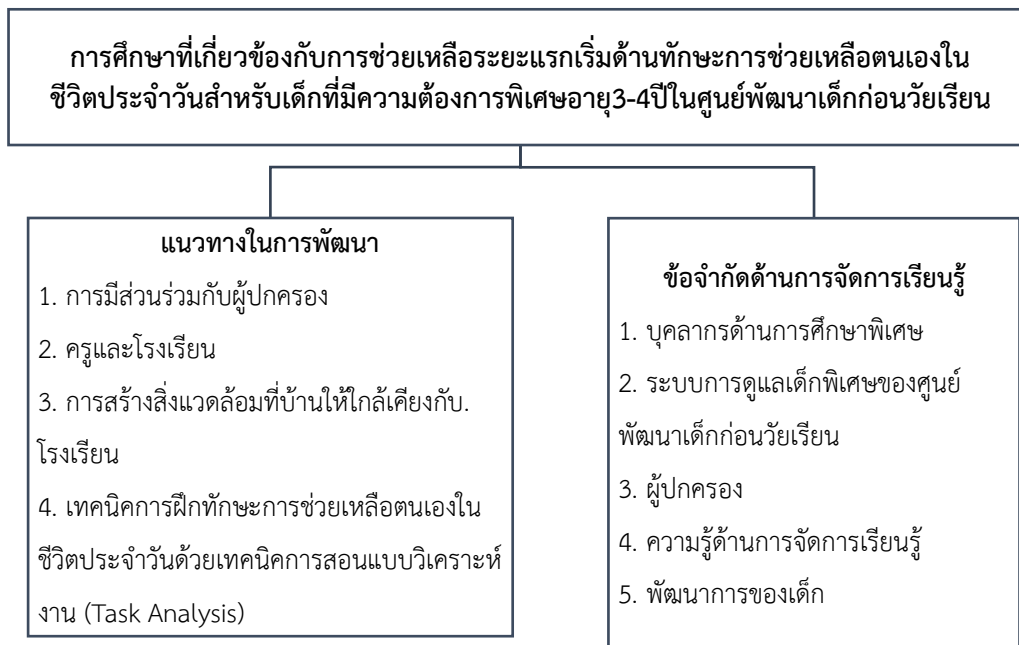

Figure 1: A Study Related to Early-Stage Support in Daily Living Self-Help Skills for Children with Special Needs Aged 3-4 Years in a Preschool Development Center

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ประกอบด้วย

1. แนวทางในการพัฒนาการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมกับผู้ปกครอง 2) ครู และโรงเรียน 3) การสร้างสิ่งแวดล้อมที่บ้านให้ใกล้เคียงโรงเรียน 4) เทคนิคการฝึกทักษะการช่วยเหลือตนเอง ในชีวิตประจำวันสำหรับครูผู้สอนด้วยการใช้เทคนิคการสอนแบบวิเคราะห์งาน (Task Analysis)

2. ข้อจำกัดด้านการจัดการเรียนรู้ในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่ 1) บุคลากรด้านการศึกษาขาดความรู้ด้านการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 2) ระบบการดูแลเด็กพิเศษของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนที่ขาดระบบการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม 3) ผู้ปกครองตระหนัก และขาดความเข้าใจในการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 4) ความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม 5) พัฒนาการของเด็กที่มีความสามารถที่แตกต่างและความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าแนวทางในการพัฒนาทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งนี้เป็นเพราะ การได้รับการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง เมื่อผู้ปกครองสังเกตพบว่าเด็กมีความผิดปกติ ทั้งจากการสังเกตของผู้ปกครอง และโรงเรียน ผู้ปกครองจะเริ่มมีความกังวลเกี่ยวกับการเรียนของเด็ก กลัวโรงเรียนปฏิเสธที่จะรับเข้าศึกษา โดยในขั้นตอนนี้ทุกฝ่ายทั้งผู้ปกครองและโรงเรียน ควรมีการพูดคุยทำความเข้าใจกับผู้ปกครองเพื่อเลือกใช้วิธีการสอนให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน มีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องทั้งจากโรงเรียน และที่บ้านโดยทั้งโรงเรียนและบ้านควรจัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้เคียงกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pongwan (2017) เรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษา ระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือข่ายแกลงบูรพา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ระยอง เขต 2 ผลการศึกษา พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนในเครือข่ายแกลงบูรพา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ระยอง เขต 2 ในด้านการอาสาสมัครอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hoover-Dempsey, and Sandler (1995) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของเด็กนั้น มุ่งเน้นไปที่เหตุผลว่าทำไมผู้ปกครองจึงตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม และเหตุผลที่การมีส่วนร่วมนั้นมักส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าการที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเหตุผลหลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) การสร้างความเข้าใจในบทบาทของตนเอง: ผู้ปกครองมองว่าการมีส่วนร่วมในการศึกษาของลูกเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทหน้าที่ของตนเอง (2) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง : ผู้ปกครองเชื่อว่าตนเองมีความสามารถที่จะช่วยให้ลูกประสบความสำเร็จในการเรียนได้ (3) การรับรู้ถึงโอกาสหรือความต้องการ: ผู้ปกครองรับรู้ถึงโอกาสหรือความต้องการในการมีส่วนร่วมจากทั้งตัวลูกและโรงเรียน และงานวิจัยของ Barnett et al. (2020) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่ใช้โดยสถานศึกษาปฐมวัย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในสถานศึกษา (เช่น การเป็นอาสาสมัคร การเข้าร่วมประชุม) และการส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน (เช่น การอ่าน การกระตุ้นพัฒนาการทางปัญญา) กับความพร้อมด้านวิชาการของเด็กเมื่อเข้าเรียนชั้นอนุบาล โดยใช้ข้อมูลจากเด็กอายุ 4 ขวบที่อยู่ในสถานศึกษาปฐมวัยจาก

โครงการ ECLS-B (N = 2,250) ผลการวิเคราะห์พบว่า สถานศึกษาปฐมวัยที่ใช้แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง จะส่งผลให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนมากขึ้น และยังส่งผลทางอ้อมต่อความพร้อมด้านวิชาการของเด็ก โดยการเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้ที่บ้าน ความเชื่อมโยงนี้ชัดเจนมากในครอบครัวที่มีรายได้น้อย ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมให้สถานศึกษาปฐมวัยใช้แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และการเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้ที่บ้าน จะช่วยส่งเสริมความพร้อมของเด็กในการเข้าโรงเรียนได้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าแนวทางในพัฒนาข้อจำกัดด้านการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะควรมีให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มตั้งแต่พบว่าเด็กมีพัฒนาการล่าช้าล่าช้า หรือเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ต้องการการช่วยเหลือในทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันโดยเร็วที่สุด มีการบูรณาการกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันเข้าไปในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ปกติ ออกแบบกิจกรรมเสริมทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันให้เหมาะสมเฉพาะบุคคล ควรจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับช่วงเวลาที่ต้องปฏิบัติทักษะนั้นจริง ๆ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Khetani et al. (2020) จากการศึกษาพบว่าประสิทธิภาพของการบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มในเด็กเล็กที่มีพัฒนาการล่าช้า มีผลโดยตรงต่อพัฒนาการของเด็ก การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กจากครอบครัว จะช่วยให้พัฒนาการของเด็กเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การที่ผู้ปกครองรู้สึกว่ามีคนคอยช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและสนับสนุนก็มีส่วนช่วยให้ประสิทธิภาพของการบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มประสบผลสำเร็จ และผลงานวิจัยของ McManus et al. (2020) ผลการศึกษาพบว่า การให้บริการช่วยเหลือหรือฟื้นฟูสมรรถภาพตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการ เพื่อพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต หมายถึง กระบวนการพัฒนา ศักยภาพเด็กพิการในวัยเด็กหรือก่อนเรียน อย่างมีเป้าหมายตามความต้องการจำเป็นของเด็ก นอกจากนั้นยังพบว่ามีปัญหาด้านพัฒนาการล่าช้า ควรได้รับการส่งต่อและได้รับการวางแผนบริการครอบครัวเฉพาะบุคคล (IFSP) ในเด็กที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีความต้องการพิเศษ และเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูงจะมีโอกาสได้รับการบริการกายภาพบำบัด (PT) หรือกิจกรรมบำบัด (OT) ได้มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย จำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบการดูแลแบบบูรณาการที่ส่งผลต่อกระบวนการดูแลเบื้องต้นและการประสานงานบริการ จำเป็นต้องปรับปรุงระบบการดูแลแบบบูรณาการและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เพื่อให้เด็กที่ต้องการความช่วยเหลือได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าแนวทางการพัฒนาข้อจำกัดด้านความรู้ในการดูแลเด็กของบุคลากรในโรงเรียน หรือสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ควรมีการสอนด้วยเทคนิคการสอนแบบวิเคราะห์งาน (Task Analysis) ในทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน รวมถึงการสอนเป็นรายบุคคลเนื่องจากความสามารถของเด็กแต่ละคนมีศักยภาพที่แตกต่างกันแตกต่างกัน ควรคำนึงถึงตัวเด็ก และเด็กแต่ละคนมีความบกพร่องที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kleawthanong (2008) ได้ศึกษาการสอนทักษะการช่วยเหลือตนเอง สำหรับนักเรียนที่บกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรง โดยการวิเคราะห์งานร่วมกับการใช้ภาพประกอบกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรง ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการใช้ทักษะการใช้ห้องน้ำได้อย่างถูกต้อง จากโรงเรียนสงขลาพัฒนาปัญญาจังหวัดสงขลาจำนวน 3 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับ รุนแรง ทั้งสามคนสามารถปฏิบัติทักษะการช่วยเหลือตนเอง ในการใช้ห้องน้ำได้ถูกต้องทุกขั้นตอนหลัง ได้รับการฝึกโดยการวิเคราะห์งานร่วมกับการใช้ภาพประกอบ 2) หลังได้รับการฝึกโดยการวิเคราะห์งาน ร่วมกับการใช้ภาพประกอบ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับรุนแรงทั้งสามคนสามารถ ปฏิบัติทักษะการช่วยเหลือตนเองในการใช้ห้องน้ำได้ดีกว่าก่อนการฝึกโดยการวิเคราะห์งานร่วมกับการใช้ภาพประกอบ และงานวิจัยของ Nattaporn (2016) กล่าวว่า หลักการฝึกทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันสอนเป็น

รายบุคคลโดยคำนึงถึงตัวนักเรียนเป็นสำคัญ เพราะนักเรียนแต่ละคนจะมีความบกพร่องหรือข้อจำกัดที่แตกต่างกัน จึงมีศักยภาพ ในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันด้วยมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายตามความสนใจ และความสามารถ ของนักเรียนโดยผสมผสานทักษะหลายด้านเข้าด้วยกันในลักษณะบูรณาการกิจกรรม ควรมีทั้งกิจกรรมบุคคล กิจกรรมกลุ่มย่อย มีการวิเคราะห์งานก่อนสอน หรือก่อนการฝึกกิจกรรมหรือทักษะ บางอย่างอาจยาวเกินไปสำหรับนักเรียนที่จะสามารถเรียนรู้ได้ ครูควรแต่งงานออกเป็นย่อย ๆ ตามความสามารถของนักเรียนแต่ละคน และควรบันทึกขั้นตอนที่นักเรียนสามารถ ทำได้แล้วไว้เป็นข้อมูลพื้นฐาน

สรุป

สภาพปัญหาต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนทั้ง 4 ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยตามลำดับดังนี้ คือ 1.ด้านการดำเนินการคัดกรองประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 2.ด้านสภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม 3.ด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 4.ด้านการดำเนินการคัดกรองประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ความต้องการจำเป็นในการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน องค์ประกอบที่ 1 ด้านการคัดกรองประเภทความพิการทางการศึกษา รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 3 ด้านสภาพปัญหาของการให้บริการด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม และอันดับที่ 3 คือ องค์ประกอบที่ 4 ด้านทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันที่สำคัญสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ส่วนแนวทางการพัฒนาการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ อายุ 3-4 ปี ในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ประกอบด้วย 1) แนวทางในการพัฒนาทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ควรได้รับการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง 2) แนวทางในพัฒนาข้อจำกัดเรื่องการจัดการเรียนรู้ ควรมีการบูรณาการกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันเข้าไปในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ปกติ 3) แนวทางการพัฒนาข้อจำกัดด้านความรู้ในการดูแลเด็กของบุคลากรในโรงเรียน หรือสถานศึกษา ควรมีการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนรู้ในทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันโดยระบุขั้นตอน กิจกรรมและแนวทางการประเมินผลให้ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มควรมีการปฐมนิเทศชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจในการใช้คู่มือการจัดการเรียนรู้ในทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน โดยการนำความรู้วิธีการเทคนิคการสอนไปปรับใช้ให้เหมาะกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีช่วงเวลาให้ครูและผู้ปกครองได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์สอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษร่วมกัน เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดของการดำเนินการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มเพื่อเสริมสร้างทักษะการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

1.2 ในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นต่อแนวทางการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มควรมีตำแหน่งครูการศึกษาพิเศษ หรือผู้ที่ผ่านการอบรมด้านการศึกษาพิเศษอย่างน้อย 1 คน เพื่อปฏิบัติงานในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อที่ศูนย์ฯ จะสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กในระดับก่อนวัยเรียนในทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการเตรียมตัวเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้มีความพร้อม ในการเข้าศึกษาในระดับที่สูงขึ้น เช่น ทักษะการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ ทักษะการใช้กล้ามเนื้อเล็ก ทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร ทักษะทางสังคม

References

- Barnett, M. A. et al. (2020). Influences of Parent Engagement in Early Childhood Education Centers and the Home on Kindergarten School Readiness. *Early Childhood Research Quarterly*, 53, 260-273.
- Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1995). Parental Involvement in Children's Education: Why Does It Make a Difference? *Teachers College Record*, 97(2), 310-331.
- Kayankit, S. (2011). Process of Contemplative Education in Instruction and Students' Learning Experiences in the Assessment and Evaluation of Young Children. *Journal of Education Studies*, 39(2), 26-34.
- Khetani, M. A. et al. (2020). Early Intervention Service Intensity and Young Children's Home Participation. *BMC Pediatrics*, 20, 1-10.
- Kleawthanong, M. (2008). *Teaching Self-Help Skills to Students with Severe Mental Retardation Using Task Analysis Plus Visual Strategies*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- McManus, B. M. et al. (2020). Child Characteristics and Early Intervention Referral and Receipt of Services: A Retrospective Cohort Study. *BMC Pediatrics*, 20, 14-26.
- Ministry of Education. (2017). *Early Childhood Education Curriculum 2017*. Bangkok: Office of Academic Affairs and Educational Standards, Office of the Basic Education Commission.
- Ministry of Education. (2019). *National Education Act B.E. 2542 and Amendments Up to (No. 4) B.E. 2562*. Bangkok: Ministry of Education.
- Pongwan, S. (2017). *Parents' Participation in Early Childhood Education Management of Sunthonphu Education Network under the Rayong Primary Educational Service Area Office 2*. (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.
- Ritjaroon, P. (2018). *Research Techniques for Learning Development*. (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.

นวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล ของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม*

Academic Administration Innovation Based on the Concept of Innovation
Management in the Digital Era of Primary Schools under the Samut
Songkhram Primary Educational Service Area Office

¹กิตติวัฒน์ ดิษฐประเสริฐ, เกียรติกร สัจจะหลัทย และ สุบิน ยुरะรัช

¹Kittiwat Ditprasert, Kriangkrai Satjaharuthai และ Subin Yurarach

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Graduate College of Management, Sripatum University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: te.kittiwat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา 3) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา และ 4) เพื่อตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษา เป็นการวิจัยแบบการวิจัยแบบผสมวิธีพหุนัยยะ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 540 คน ด้วยการสุ่มแบบชั้นภูมิ จากการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางการบริหารสถานศึกษาและการสอน ปีการศึกษา 2566-2567 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบประเมินคุณภาพแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และความเชื่อมั่น 0.990 และ 0.993 ตามลำดับ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน รวมทั้งวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล คือ นวัตกรรมการบริหารวิชาการ มี 4 องค์ประกอบ และการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล มี 4 องค์ประกอบ ตามลำดับ 2) ความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการ ด้านปัจจัยภายในด้านนวัตกรรมการบริหารวิชาการ ในภาพรวมเท่ากับ 0.693 และด้านปัจจัยภายในด้านการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล ในภาพรวมเท่ากับ 0.752 ตามลำดับ 3) การพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการ ผ่านการวิเคราะห์โมเดลองค์ประกอบนวัตกรรม โดยมีค่า Chi-Square = 4265.095, df = 2320, P-value = 0.057 และ RMSEA = 0.038 และ 4) การตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการ พบว่านวัตกรรมมีความเป็นไปได้และเหมาะสม

*Received February 6, 2025; Revised February 27, 2025; Accepted March 4, 2025

คำสำคัญ: การบริหารวิชาการ; การบริหารนวัตกรรม; ยุคดิจิทัล; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

Abstract

This study aimed to achieve four primary objectives: (1) to investigate the components of academic administration innovation by applying the principles of innovation management within educational institutions in the digital era; (2) to identify the reasons behind the necessity for academic administration innovation; (3) to design an academic administration innovation framework grounded in these principles; and (4) to evaluate the feasibility of implementing the developed innovation in the context of the digital age. A mixed-methods research design was employed, involving 540 participants selected through stratified random sampling. The sample consisted of educational administrators and teaching personnel active during the 2023–2024 academic year. Data were collected using a structured questionnaire and a quality assessment tool specifically developed to evaluate academic administration innovation. Both instruments demonstrated strong content validity, with index values ranging from 0.60 to 1.00, and high reliability, with coefficients of 0.990 and 0.993, respectively. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics (mean and standard deviation) and confirmatory factor analysis, while qualitative data were examined through descriptive analysis.

The results revealed that: (1) academic administration innovation comprises eight key components—four related to academic management and four to innovation management; (2) the overall need for innovation in academic administration yielded a score of 0.693 for internal factors, and 0.752 for internal factors specifically related to innovation management; (3) the confirmatory factor analysis of the proposed innovation model produced a Chi-square value of 4265.095 with 2320 degrees of freedom, a p-value of 0.057, and an RMSEA of 0.038, indicating a good model fit; and (4) the innovation was deemed of feasibility and propriety based on the assessment outcomes.

Keywords: Academic Administration; Innovation Management; Digital Era; Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office

บทนำ

สภาพการศึกษาของสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงครามยังเป็นสถานศึกษาที่ขาดแคลนและมีความต้องการจำเป็นในการสร้างนวัตกรรมการบริหารงานในการที่จะยกระดับพร้อมกับการขับเคลื่อนสถานศึกษาโดยเฉพาะการบริหารวิชาการ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจในการยกระดับคุณภาพทางการศึกษาของสถานศึกษา ทั้งกระบวนการจัดการเรียนรู้ การนิเทศทางการศึกษา การวัดผลและประเมินผล การบูรณาการและสร้างสรรค์ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วเป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับสถานศึกษา แต่ทว่าผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ยังมีแนวโน้มที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศบางรายวิชาในทุกระดับช่วงชั้นการศึกษา ประกอบกับการบริหารจัดการศึกษาในบางโครงการยัง

ไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ อาทิ โครงการการพัฒนาและยกระดับความรู้ภาษาอังกฤษของครู ยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจ อันเนื่องมาจากสถานศึกษายังขาดกำลังพลทางวิชาการ สื่อเทคโนโลยี ในการออกแบบและบูรณาการจัดการจัดเรียนรู้ และบางรายวิชายังขาดผู้สอนที่ตรงกับวิชาเอกของตน ทำให้ขาดความชำนาญในการจัดการศึกษา หรือแม้แต่ภาระงานของสถานศึกษาที่มากมาย ทำให้ผู้สอนอาจจะไม่มีเวลาในการพัฒนาตนเองตามที่ควร เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ Policy and Planning Group Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office (2023) พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐานของชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยลดลง โดยเฉพาะวิชาภาษาไทย คิดเป็นร้อยละ 50.42 วิชาภาษาอังกฤษ คิดเป็นร้อยละ 40.29 และ วิชาวิทยาศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 37.40 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของคะแนนใน 3 รายวิชาเมื่อปีการศึกษา 2563-2564 ที่ผ่านมา พบว่ามีแนวโน้มของคะแนนที่ลดลง โดยคิดเป็นร้อยละ 2.10-3.70 ตามลำดับ อีกทั้งการประเมินผลการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 พบว่า การพัฒนาและยกระดับความรู้ของครูสอนภาษาอังกฤษในระดับชั้นประถมศึกษาจากการทดสอบทางด้านภาษา (CEFR) อยู่ในระดับต้องปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 34.29 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ คือ ร้อยละ 50.00 ดังนั้นการสร้างนวัตกรรมทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ประกอบกับผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มที่จะนำกระบวนการการบริหาร ผสานความสร้างสรรค์บนบริบททางนวัตกรรมให้เกิดขึ้นได้จริง (Chumpa, Ouppinjai, Rattanachuwong, and Yawirach, 2023) โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความฉลาดทางนวัตกรรม) ร่วมกับระบบดิจิทัล นำมาสู่ความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ได้ ร่วมกับการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมให้มีความก้าวหน้าให้ทันกับกระแสการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการบริหารสถานศึกษา ทำให้สถานศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารตามการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและอนาคต (Napate, Maity, and Priya, 2020) ทั้ง เพื่อยกระดับของการบริหารสถานศึกษาสู่ยุคดิจิทัล (Nanjatee, and Chuchart, 2017) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารกลุ่มวิชาการ ผ่านการสังเคราะห์และการพัฒนานวัตกรรมการบริหารกลุ่มวิชาการให้สอดคล้องกับบริบทในยุคดิจิทัล (Baglama et al. 2022) ภายใต้แนวความคิดการคิดเชิงออกแบบ ซึ่งกระบวนการคิดที่ทำความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง ผ่านการสร้างแนวทางความคิด เพื่อให้ได้แนวทางหรือนวัตกรรมไปใช้ในการแก้ไขปัญหาพร้อมด้วยการนำกระบวนการคิดออกแบบทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้ใช้ การกำหนดปัญหา การสร้างความคิด การสร้างต้นแบบ และการทดสอบ ตามลำดับเป็นวิธีวิทยาการออกแบบ ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จได้ (Chasanidou, Gasparini, and Lee, 2015) และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการบริหารงานของสถานศึกษาเพื่อก้าวสู่ความเป็นเลิศ

ด้วยปัญหาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาและทำการวิจัยศึกษาพร้อมพัฒนาและยกย่องนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งผลการวิจัยจะทำให้ทราบองค์ประกอบของการจัดการนวัตกรรมการบริหารวิชาการ พร้อมกับความต้องการจำเป็นในการการบริหารวิชาการด้วยนวัตกรรม ร่วมกับได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาและตรวจสอบนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล นำมาสู่แนวทางการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม
3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม
4. เพื่อตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

1.1 ศึกษาองค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

แบบแผนการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูล คือ เอกสาร หนังสือ คู่มือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาในยุคคลินิก ผ่านเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกข้อมูลตามประเด็นของกรอบแนวคิดการวิจัย นำมาสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วทำการบันทึกข้อมูลลงตารางการวิเคราะห์เนื้อหา โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสร้างองค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการ

1.2 ศึกษาแนวทางและยืนยันองค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

แบบแผนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quatitative Method Research) โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการจัดการนวัตกรรมการบริหารวิชาการในยุคคลินิก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม และคุณสมบัติ จำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 3 คน รวม 9 คน โดยพิจารณาจากผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม วิทยฐานะชำนาญการพิเศษหรือเชี่ยวชาญขึ้นไป และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา ตามลำดับ (Sewatanon, 2020) ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินแนวทางและยืนยันองค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาในยุคคลินิกของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ร่วมกับการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผ่านแบบประเมินคุณภาพแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการ ตามแนวคิดการประเมินของ Stufflebeam (1990) ได้แก่ 1) ความเป็นประโยชน์ 2) ความเป็นไปได้ 3) ความเหมาะสม) และ 4) ความถูกต้อง ตามลำดับ นำมาสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนัดหมายผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการการยืนยันแนวทางและยืนยันองค์ประกอบ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

แบบแผนการวิจัยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method Research) ดำเนินการโดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร คือ สถานศึกษา จำนวน 66 สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 44 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 8 คน และครูผู้สอน จำนวน 528 คน รวมทั้งสิ้น 580 จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ จำนวน 540 คน จากการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางการบริหารสถานศึกษาและการสอน ปีการศึกษา 2566-2567 ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และความเชื่อมั่น 0.928 ตามลำดับ ในรูปแบบการให้ข้อมูลแบบการตอบสนองคู่ ซึ่งแบบสอบถามที่มีข้อความให้ตอบในรูปแบบมาตราประมาณค่า โดยให้ระบุข้อมูลทั้ง 2 ระดับ คือ ระดับของสภาพที่เป็นอยู่จริงและสภาพสภาพที่คาดหวัง ประกอบกับการจัดเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น เทคนิคแบบการตอบสนองคู่ โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธี Priority Needs Index (PNI) (Wongwanich, 2015) โดยการวิเคราะห์การประเมินความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาในยุคดิจิทัล โดยพิจารณาการจัดลำดับจะจัดจากดัชนีความต้องการจำเป็น ที่มีค่ามากไปหาค่าน้อยตามความต้องการจำเป็นเร่งด่วน ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

แบบแผนการวิจัยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method Research) ดำเนินการโดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร คือ สถานศึกษา จำนวน 66 สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 44 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 8 คน และครูผู้สอน จำนวน 528 คน รวมทั้งสิ้น 580 จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ จำนวน 540 คน จากการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางการบริหารสถานศึกษาและการสอน ปีการศึกษา 2566-2567 ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และความเชื่อมั่น 0.990 ตามลำดับ นำมาสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงบรรยาย และการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยัน ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมการศึกษาในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

แบบแผนการวิจัยเชิงคุณภาพการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method Research) โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวทางการจัดการนวัตกรรมการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม และคุณสมบัติ จำนวน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 3 คน รวม 9 คน โดยพิจารณาจากผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม วิทยฐานะชำนาญการพิเศษหรือเชี่ยวชาญขึ้นไป และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษา ตามลำดับ (Sewatanon, 2020) ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

แบบสอบถามการตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ร่วมกับการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และความเชื่อมั่น 0.993 ตามลำดับ ผ่านแบบประเมินคุณภาพแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการ ตามแนวคิดการประเมินของ Stufflebeam (1990) ได้แก่ 1) ความเป็นประโยชน์ 2) ความเป็นไปได้ 3) ความเหมาะสม และ 4) ความถูกต้อง ตามลำดับ นำมาสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนัดหมายผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการการยืนยันแนวทางและยืนยันองค์ประกอบ และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา รวมทั้งหมด 8 องค์ประกอบ โดยมีรายละเอียดในการพิจารณาองค์ประกอบ ดังนี้ 1) นวัตกรรมการบริหารวิชาการ (Innovation of Academic Administration: IAD) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ 1.1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (Academic Curriculum: AC) 1.2) กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Management: Process LP) 1.3) การนิเทศทางการศึกษา (Supervision of Education: SE) และ 1.4) การวัดผลและประเมินผล (Assessment and Evaluation: AE) เมื่อพิจารณาจะสังเกตได้ว่าส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่อนข้างสูงและอยู่ในระดับมากขึ้นไป โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การนิเทศทางการศึกษา (Supervision of Education: SE) ($\bar{X} = 4.78$, S.D. = 0.50) รองลงมา คือ การวัดผลและประเมินผล (Assessment and Evaluation: AE) ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.50) และ กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Management Process: LP) ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.49) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (Academic Curriculum: AC) ($\bar{X} = 4.73$, S.D. = 0.52) ตามลำดับ ประการถัดมา คือ 2) การบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (Innovation Management of Digital Era: IMD) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ 2.1) นวัตกรรมทางการศึกษา (Educated Innovation: EI) 2.2) การบูรณาการและสร้างสรรค์ (Integration and Creativity: IC) 2.3) ภาวะผู้นำ/ผู้บริหารยุคดิจิทัล (Leadership of Digital Era: LD) และ 2.4) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Creation of Neo Knowledge: CK) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจะสังเกตได้ว่าส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ค่อนข้างสูงและอยู่ในระดับมากขึ้นไป โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำ/ผู้บริหารยุคดิจิทัล (Leadership of Digital Era: LD) ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ การสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Creation of Neo Knowledge: CK) ($\bar{X} = 4.77$, S.D. = 0.50) และนวัตกรรมทางการศึกษา (Educated Innovation: EI) ($\bar{X} = 4.74$, S.D. = 0.52) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การบูรณาการและสร้างสรรค์ (Integration and Creativity: IC) ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.56) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยภายในด้านนวัตกรรมการบริหารวิชาการ (Innovation of

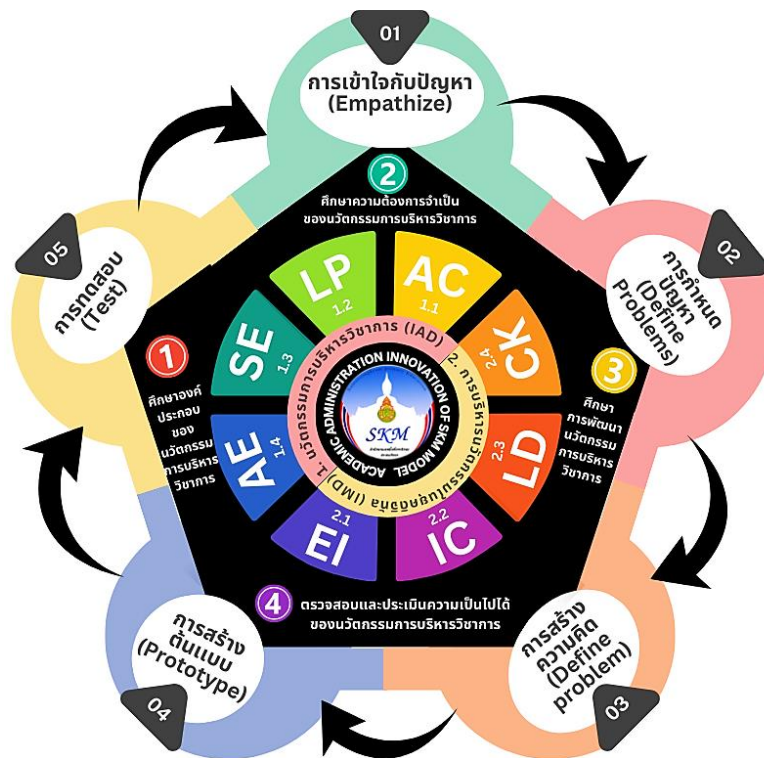
Academic Administration: IAD) ในภาพรวมเท่ากับ 0.693 และปัจจัยภายในด้านการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (Innovation Management of Digital Era: IMD) ในภาพรวมเท่ากับ 0.752 ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ผลการวิจัย พบว่า ดัชนีความกลมกลืนของโมเดล มีค่าไค-สแควร์ (χ^2) มีค่า 4265.095 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าไค-สแควร์สัมพันธ์ (χ^2/df) = 1.838 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) = .829 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) = .807 ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (SRMR) = .070 และค่าดัชนีรากกำลังสองเฉลี่ยของความแตกต่างโดยประมาณ (RMSEA) = .038 ในภาพรวมค่าสถิติผ่านเกณฑ์แสดงว่านวัตกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ผลการวิจัย พบว่านวัตกรรมความเป็นไปได้และเหมาะสม อีกทั้งยังผสมผสานแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลและสอดคล้องกับการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเข้าใจกับปัญหา 2) การกำหนดปัญหา 3) การสร้างความคิด 4) การสร้างต้นแบบ และ 5) การทดสอบ ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

การยกระดับและสร้างสรรค์นวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล อันประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งสิ้น 8 องค์ประกอบ คือ 1) นวัตกรรมการบริหารวิชาการ (Innovation of Academic Administration: IAD) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ 1.1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (Academic Curriculum: AC) 1.2) กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Management: Process LP) 1.3) การนิเทศทางการศึกษา (Supervision of Education: SE) และ 1.4) การวัดผลและประเมินผล (Assessment and Evaluation: AE) ประการถัดมา คือ 2) การบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (Innovation Management of Digital Era: IMD) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ 2.1) นวัตกรรมทางการศึกษา (Educated Innovation: EI) 2.2) การบูรณาการและสร้างสรรค์ (Integration and Creativity: IC) 2.3) ภาวะผู้นำ/ผู้บริหารยุคดิจิทัล (Leadership of Digital Era: LD) และ 2.4) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Creation of Neo Knowledge: CK) ตามลำดับ นำมาสู่ความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล ประกอบด้วยปัจจัยภายในด้านนวัตกรรมการบริหารวิชาการ (Innovation of Academic Administration: IAD) และปัจจัยภายในด้านการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (Innovation Management of Digital Era: IMD) ตามลำดับ นำไปสู่นวัตกรรมมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พร้อมทั้งภายใต้การตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลที่นวัตกรรมมีความเป็นไปได้และเหมาะสม ร่วมกับขั้นตอนของกระบวนการคิดเชิงออกแบบทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเข้าใจกับปัญหา การกำหนดปัญหา การสร้างความคิด การสร้างต้นแบบ และการทดสอบ ตามลำดับ

Picture 1: Academic Administration Innovation Based on the Concept of Innovation Management in the Digital Era of Primary Schools under Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่สำคัญที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลเพิ่มเติมตามกรอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบด้านนวัตกรรมการบริหารวิชาการ (Innovation of Academic Administration: IAD) โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การนิเทศทางการศึกษา (Supervision of Education: SE) ประการถัดมา คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Management Process: LP) การวัดผลและประเมินผล (Assessment and Evaluation: AE) ประการสุดท้าย คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (Academic Curriculum: AC) ตามลำดับ ที่เป็นทั้งนี้เพราะสถานศึกษาควรเร่งการขับเคลื่อนการนิเทศการศึกษา นำมาสู่การจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจและหลากหลายพร้อมด้วยการวัดผลตามบริบทของสถานศึกษา และจัดทำเป็นหลักสูตรเพื่อยกระดับสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Murtonen et al. (2024) พบว่า สถานศึกษามีการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยมีการจัดการออกแบบการเรียนรู้ ร่วมกับการนำทฤษฎีหรือแนวคิดนำมาสู่การออกแบบการจัดการเรียนรู้ มุ่งสู่คุณภาพของผู้เรียนตามบริบทที่เปลี่ยนแปลง เน้นสมรรถนะร่วมกับประการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นสื่อกลางหรือเป็นเครื่องมือสนับสนุนให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Yuyaem, Janmanee, and Pinwatana, 2017) เพื่อยกระดับคุณภาพองค์กรสู่องค์กรนวัตกรรม ร่วมกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและทักษะการบูรณาการให้แก่ผู้เรียน นำมาสู่การยกระดับพร้อมขับเคลื่อนการบริการวิชาการของสถานศึกษา ตามบริบทในยุคดิจิทัลผสมผสานกับเทคโนโลยี

(Office of the National Economic and Social Development Council, 2019) พร้อมกับยกระดับคุณภาพผู้เรียนสู่สถานศึกษาสู่สากล

องค์ประกอบด้านองค์ประกอบด้านการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (Innovation Management of Digital Era: IMD) โดยตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำ/ผู้บริหารยุคดิจิทัล (Leadership of Digital Era: LD) รองลงมา คือ การสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Creation of Neo Knowledge: CK) นำมาสู่นวัตกรรมทางการศึกษา (Educated Innovation: EI) และการบูรณาการและสร้างสรรค์ (Integration and Creativity: IC) ตามลำดับ ที่เป็นทั้งนี้เพราะว่าสถานศึกษามีแนวทางในการบริหารสถานศึกษาด้วยกระบวนการทางความคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ ร่วมกับการกำหนดเป้าหมายของนโยบายและวิสัยทัศน์ พร้อมกับมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพสถานศึกษาในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับ Choeyklin (2024) และมีการบูรณาการผสมผสานการสร้างสรรค์ด้านดิจิทัล มุ่งสู่ขับเคลื่อนสถานศึกษาในยุคดิจิทัลก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม (Spector, 2023) ซึ่งสอดคล้องกับ Cahyono et al. (2023) กล่าวว่า การยกระดับคุณภาพการศึกษาถือว่าการขับเคลื่อนสถานศึกษาบนความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกในศตวรรษที่ 21 นำมาสู่สร้างองค์ความรู้ได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ประกอบด้วยนวัตกรรมการบริหารวิชาการ (Innovation of Academic Administration: IAD) ในภาพรวมเท่ากับ 0.693 พบว่า นวัตกรรมการบริหารวิชาการต้องมีการนิเทศทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการเรียนรู้ และจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ที่เป็นทั้งนี้เพราะกระบวนการในการขับเคลื่อนสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญในการผลักดันให้สถานศึกษามีนวัตกรรม มุ่งสู่การบริหารวิชาการอย่างมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Poncha, and Kheawnamchu, (2024) พบว่า การดำเนินทางการบริหารวิชาการจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดวิธีการและกิจกรรมที่เหมาะสมตามสภาพปัญหาและความต้องการ ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้มุ่งสู่นวัตกรรม ร่วมกับการสร้างเทคนิคหรือกลวิธีในการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พร้อมกับส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongsaad, Chaowachai, and Topithak (2024) พบว่า การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้สู่นวัตกรรมและสร้างสรรค์ผลงาน ร่วมกับการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (Innovation Management of Digital Era: IMD) ในภาพรวมเท่ากับ 0.752 พบว่า การบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลได้นั้นจำเป็นต้องมีการปรับทิศทางการศึกษาให้มีวิสัยทัศน์ที่ก้าวหน้า ย่อมเป็นการวางรากฐานการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลที่เป็นทั้งนี้เนื่องมาจากการผสมผสานการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ ทำให้เกิดสภาพคล่องในการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล ผ่านการวางแผนดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kiattikan, Pongphattharakarn, and Rattanasilinichkul (2024) พบว่า การบริหารสถานศึกษาควรมีการเชื่อมโยงและเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ นำไปสู่นโยบายเป้าหมายขององค์กรกระตุ้นสนับสนุนในการทำงานด้วยเทคโนโลยี อีกทั้งยังพบว่าการขับเคลื่อนให้สถานศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้ด้วยนวัตกรรมจะต้องเชื่อมโยงทางความคิดด้วยเทคโนโลยี ก่อให้ประสิทธิภาพของนวัตกรรมให้เพิ่มมากขึ้น (Kaewboribut, and Sutthiyam, 2023)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ทั้ง 8 องค์ประกอบ โดยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า Chi-Square = 4265.095, df = 2320, P-value = 0.057 และ RMSEA = 0.038 พบว่า นวัตกรรมการบริหารวิชาการส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อยุทธศาสตร์การเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ใหม่ และการนำแนวคิดเชิงออกแบบมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ทำให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาในยุค

ดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kitsakul, Wachangngern, and Thongphubes (2023) ที่เป็นอย่างนี้ เพราะการบริหารการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะด้านการบริหารวิชาการจะช่วยให้เกิดการยกระดับ นวัตกรรมการบริหารวิชาการก่อให้เกิดแนวทางในการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะนวัตกรรมที่สร้างขึ้นก่อให้เกิดสมรรถนะในการขับเคลื่อนการบริหารวิชาการ ผสานแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลนั้น ทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาในการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง และยังเป็นความท้าทายของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Asio, and Bayucca (2021) กล่าวว่า สถานศึกษาดิจิทัลแห่งอนาคตจำเป็นต้องมีปฏิรูปการศึกษา เร่งการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ก่อให้เกิดการพัฒนา นวัตกรรมการบริหารวิชาการ อีกทั้งยังควรการนำเทคโนโลยีไปใช้เพื่อให้เกิดความเป็นดิจิทัลกับผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างนวัตกรรมจากผู้เรียนนวัตกรรมด้วยสมรรถนะเป็นฐาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ตรวจสอบและประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรม การบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลของสถานศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม พบว่า มีความเป็นไปได้และเหมาะสมและเป็นไปได้ ที่เป็นทั้งนี้เพราะการนำแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลรวมกับการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเข้าใจกับปัญหา การกำหนดปัญหา การสร้างความคิด การสร้างต้นแบบ และการทดสอบ ตามลำดับ นำมาสู่ประยุกต์ในนวัตกรรมที่สังเคราะห์ขึ้น ทำให้นวัตกรรมการบริหารวิชาการ มีความถูกต้อง เหมาะสม และสามารถนำมาใช้การขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศทางการบริหารวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ Naiman (2019) กล่าวว่า กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นการแก้ปัญหาหาสาเหตุหลักการและเหตุผล นำไปทดสอบหรือร่างนวัตกรรม ที่สามารถตอบโจทย์ในสิ่งที่ผู้วิจัยสนใจหรือศึกษาด้วยความเข้าใจ (Camacho, 2016) และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดอย่างสร้างสรรค์ นำมาสู่นวัตกรรมในยุคดิจิทัล

สรุป

การยกระดับและสร้างสรรค์นวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุค ดิจิทัล อันประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งสิ้น 8 องค์ประกอบ คือ นวัตกรรมการบริหารวิชาการ (Innovation of Academic Administration: IAD) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (Academic Curriculum: AC) กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Management: Process LP) การนิเทศทางการศึกษา (Supervision of Education: SE) และการวัดผลและประเมินผล (Assessment and Evaluation: AE) ประการถัดมา คือ การบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (Innovation Management of Digital Era: IMD) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย คือ นวัตกรรมทางการศึกษา (Educated Innovation: EI) การบูรณาการและสร้างสรรค์ (Integration and Creativity: IC) ภาวะผู้นำ/ผู้บริหารยุคดิจิทัล (Leadership of Digital Era: LD) และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Creation of Neo Knowledge: CK) นำมาสู่ความต้องการจำเป็นของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล ประกอบด้วยปัจจัยภายในด้านนวัตกรรมการบริหารวิชาการ (Innovation of Academic Administration: IAD) และปัจจัยภายในด้านการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (Innovation Management of Digital Era: IMD) ตามลำดับ พร้อมกับการขับเคลื่อนการสร้างนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล และนวัตกรรมมีความเป็นไปได้และเหมาะสมผสานแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเข้าใจกับปัญหา การกำหนดปัญหา การสร้างความคิด การสร้างต้นแบบ และการทดสอบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องนำองค์ประกอบของนวัตกรรมตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล ไปใช้ในการบริหารวิชาการ ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดกลยุทธ์ในวางแผนและเร่งขับเคลื่อนสถานศึกษาในการพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการได้ชัดเจน ดังนั้นสถานศึกษาในสังกัดควรนำไปใช้ดำเนินการใช้ เพื่อจะได้สามารถกำหนดแนวทางและทราบถึงองค์ประกอบที่ในการยกระดับนวัตกรรมการบริหารวิชาการในระดับชั้นประถมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า สถานศึกษาควรนำข้อมูลไปพิจารณาว่าองค์ประกอบใดที่มีความต้องการจำเป็นค่าเฉลี่ยเป็นอันดับสุดท้าย ก็ควรจะดำเนินการก่อนเพื่อเร่งแก้ไข ดังนั้นสถานศึกษาและสำนักงานเขตที่ควรนำไปใช้ดำเนินการ เพื่อการยกระดับการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า สถานศึกษาควรนำนวัตกรรมที่สร้างขึ้นจากงานวิจัยไปใช้ในการบริหารงานกลุ่มการบริหารวิชาการ มุ่งความเป็นสถานศึกษาด้านนวัตกรรม พร้อมกับเร่งขับเคลื่อนงานด้านการบริหารวิชาการสู่สากล พัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่ที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการพร้อมกับผสมความร่วมมือของภาคีเครือข่าย สู่การนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 สถานศึกษาควรต้องมีการประเมินความเป็นไปได้ของนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล จากการใช้นวัตกรรมเพื่อที่จะได้เป็นแนวปฏิบัติที่ดี นำมาสู่การสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการของสถานศึกษา ดังนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการในการพัฒนาระบบในการบริหารกลุ่มวิชาการ ให้สอดคล้องบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงกับปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความครบถ้วนในการพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในแต่ละจังหวัดและบริบทต่อไป

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการนำผลการวิจัยในครั้งนี้ และ/หรืออาจศึกษาเพิ่มเติมแล้วควรดำเนินการพัฒนาไปสู่คู่มือพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล

2.3 ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจศึกษาจากประชากรกลุ่มอื่นเพิ่มเติม เช่น ฝ่ายบริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตามลำดับ เพื่อให้เกิดนวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัล ในทุกระดับมีนวัตกรรมการบริหารวิชาการในยุคดิจิทัล

2.4 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกในการพัฒนา นวัตกรรมการบริหารวิชาการตามแนวคิดการบริหารนวัตกรรมในยุคดิจิทัลในลำดับถัดไป

References

- Asio, J. M. R., & Bayucca, S. A. (2021). Spearheading Education During the COVID-19 Rife: Administrators' Level of Digital Competence and Schools' Readiness for Distance Learning. *Journal of Pedagogical Sociology and Psychology*, 3(1), 19-26.
- Baglama, B., et al. (2022). Analysis of Digital Leadership in School Management and Accessibility of Animation-Designed Game-Based Learning for Sustainability of Education for Children with Special Needs. *Sustainability*, 14(14), 1-12.
- Cahyono, A. S. et al. (2023). Building a Generation of Qualified Leaders: Leadership Education Strategies in Schools. *Journal on Education*, 5(4), 12974-12979.
- Camacho, M. (2016). David Kelley: From Design to Design Thinking at Stanford and IDEO. *She Ji: The Journal of Design, Economics, and Innovation*, 2(1), 88-101.
- Chasanidou, D., Gasparini, A. A., & Lee, E. (2015). Design Thinking Methods and Tools for Innovation. In A. Marcus (Ed.), *Design, User Experience, and Usability: Design Discourse* (pp. 12-23). Cham: Springer.
- Choeyklin, P. (2024). Leadership of School Administrator in the Digital Era. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 7(1), 100-115.
- Chumpa, K., Ouppinjai, S., Rattanchuwong, P., & Yaviraj, P. (2023). Developing the Administrative Model of the Quality School of the Community. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 6(1), 430-447.
- Kaewboribut, N., & Sutthiyam, U. (2023). Skills in 21st Century of School Administrator according to the Opinions of Rattanakosin Teacher Group under the Bangkok Primary Educational Service Area Office. *Journal of Local Governance and Innovation*, 7(2), 127-146.
- Kiattikan, K., Pongphattharakarn, P., & Rattanasilinichkul, N. (2024). The Needs and Guidelines for Developing Leadership in the Digital Era of School Administrators under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. *Journal of Modern Learning Development*, 9(9), 203-220.
- Kitsakul, P., Vachungngern, P., & Thongphubate, T. (2023). The Development of Innovative Educational Administration in the Digital Era. *Journal of Administrative and Management Innovation*, 11(2), 147-158.
- Murtonen, M., et al. (2024). Importance of Regulation and the Quality of Teacher Learning in Student-Centred Teaching. *Teacher Development*, 28(4), 534-552.
- Naiman, L. (2019). *Design thinking as a Strategy for Innovation*. Retrieved December 2, 2024, from <https://www.creativityatwork.com/design-thinking-strategy-for-innovation/amp/>
- Nanjatee, S., & Chuchart, W. (2017). A Model of the 21st Century Desired Characteristics for Student Quality Development. *SWU Educational Administration Journal*, 14(27), 10-20.
- Napate, S., Maity, P., & Baheti, P. (2020). Digital Transformation of Management Education. *American International Journal of Business Management*, 3(9), 19-23.

- Office of the National Economic and Social Development Council. (2019). *The 20-Year National Strategy (2018-2037)*. (2nd ed.). Bangkok: Secretariat of the National Strategy Committee, Office of the National Economic and Social Development Council.
- Policy and Planning Group Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office. (2023). *Educational Development Plan (2023-2027) Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office*. (2023). Retrieved February 26, 2025, from https://drive.google.com/file/d/1DJlrkUr4oNgUaoV8WXe1_i7bQgYJ4hQJ/view
- Poncha, J., & Kheawnamchu, J. (2024). Situations, Desirable Situations and Needs for Internal Supervision in Digital Age Schools under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Phanom. *Journal of Education, Nakhon Phanom University*, 5(2), 25-35.
- Sewatanon, N. (2020). *The Strategies of Creating Competitive Advantage of Secondary Education Schools under the Office of the Basic Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Graduate College of Management, Sripatum University. Bangkok.
- Spector, B. (2023). Whose Normal Is the New Normal Anyway? A Critical Leadership Appraisal of University Administrators in a Waning Pandemic. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, 18(5), 201-221.
- Stufflebeam, D. L. et al. (1990). *Educational Evaluation and Decision-Making*. Illinois: Peacock.
- Thongsaad, K., Chaowachai, S., & Topithak, K. (2024). Needs and Guidelines for Promoting the Digital Learning Management Capacity of Primary School Teachers Affiliated with Phetchabun Primary Education Area Office District 1. *Journal of Mani Chettha Ram Wat Chommani*, 7(2), 221-234.
- Wongwanich, S. (2015). *Needs Assessment Research*. (3rd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Yuyaem, V., Janmanee, R., & Pinwatana, K. (2017). The Development of Learning Activities by Using the Storyline Method of Constructing Science Lesson Plans for Mathayom Suksa II Students. *Journal of Graduate Studies in Northern Rajabhat Universities*, 7(13), 125-132.

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของวัดใหม่ (ยายแป้น) ภายใต้โครงการ WAT Next*

The Procedure for Peaceful Community Development of Wat Mai (Yaipaen) under the WAT Next Project

สามณรรักษ์ชานนท์ โพธิ์สังข์

Samanera Ratchanon Phosang

บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: Dhammatrooper@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อเพื่อศึกษาสภาพ บริบทของ WAT Next ที่มีต่อวัดใหม่ (ยายแป้น) 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข 3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการของ WAT Next ต่อการเสริมสร้างวัดและชุมชนสันติสุข เพื่อนำเสนอกระบวนการในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของวัดใหม่ (ยายแป้น) การดำเนินการวิจัย ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน และได้ทำการสังเกตการณ์ด้วยการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ที่ทางกลุ่ม WAT Next ได้ทำการจัดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยหลักพุทธสันติวิธี ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่ม WAT next สามารถดำเนินกระบวนการเพื่อตอบโจทย์เป้าหมายของวัด 3 ประการ คือ 1) วัดปัญญา (W: Wisdom) ผ่านการจัดโครงการที่ช่วยเสริมสร้างปัญญาให้คนในชุมชน เช่น โครงการ สติธัมม น้ำ อารามตื่นรู้ การส่งเสริมให้ชาวชุมชนรักษาสีงแวดล้อม และ การให้ความรู้ทางกฎหมายขั้นพื้นฐาน 2) วัดตื่นรู้ (A: Awareness) โดยมีโครงการ ปลุกสติ สร้างสุข และโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน 3) วัดมุ่งสู่ความจริง (T: Truth) โดยการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของวัดใหม่ (ยายแป้น) รวมถึงการจัดโครงการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยจิตอาสา เพื่อขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน และโครงการการสร้างภูมิสถาปัตย์ของวัดใหม่ (ยายแป้น) ทำให้โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ตอบโจทย์ ต่อเป้าหมายในการทำวัด ให้เป็นวัดที่มุ่งสู่ความจริงของชีวิต จนนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนสันติสุขอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: วัดใหม่ยายแป้น; ชุมชน; สันติสุข

Abstract

There are three main objectives in this research article: 1) to study the context of WAT Next's influence on the Wat Mai (Yaipaen), 2) to examine the Buddhaddhamma principle that contribute to temple development in fostering peaceful communities, and 3) to analyze the process of WAT Next's involvement in temple and community development, in order to

*Received August 23, 2024; Revised April 25, 2025; Accepted April 30, 2025

formulate a process for fostering peaceful communities at Wat Mai (Yaipae). The research methodology employed qualitative research methods, including in-depth interviews with 15 key informants. Additionally, observations were also conducted through participation in various projects organized by the WAT Next group to obtain data and presented by descriptive method as analytical tools. Data analysis was conducted through content analysis.

The research findings revealed that: the projects undertaken by the WAT Next group, which have been consistently implemented, have excellently met the needs of the community. Based on interviews from actual users, WAT Next projects have been responsive to the three core processes that are the moral foundation and goals of temple development as follows: 1) temple of wisdom (W: Wisdom) through the implementation of various projects such as mindfulness by the water, awakening retreats, Mindful Sanghadana activities, waste separation activities, environmental conservation campaigns, basic legal education workshops for wisdom acquired through direct spiritual experience. 2) Temple of awareness (A: Awareness) with programs such as cultivating mindfulness and happiness, mindfulness by the water, awakening retreats and Vipassana meditation practice activities. 3) Temple of truth (T: Truth) involves establishing a community mediation center at Wat Mai (Yaipae), organizing projects to develop volunteer mediators to address conflicts within the community, promoting peaceful family relationships, and constructing architectural landmarks at Wat Mai (Yaipae). These projects were designed to align with the goal of transforming the temple into one that seeks the truth of life.

Keywords: Wat Mai Yaipae; Community; Peace

บทนำ

ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน “วัด” ถือได้ว่าเป็นศาสนสถานที่สำคัญสำหรับพระพุทธศาสนา เพราะใช้เป็นสถานที่ในการทำกิจวัตรของพุทธบริษัท มีป่าและสวนเป็นสัดส่วนชัดเจน มีพระสงฆ์จำพรรษา มีอาคารและเสนาสนะที่สัปปายะเอื้ออำนวยต่อการเจริญสติ สมาธิ และปัญญา เป็นสถานที่รองรับการประกอบพิธีทางสงฆ์และศาสนพิธีต่าง ๆ เมื่อยุคสมัยปัจจุบันที่ความเจริญต่าง ๆ จากทั่วทุกมุมโลกได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทย ทำให้มีการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านอย่างก้าวกระโดด ทำให้ความนิยมต่อพระพุทธศาสนาของคนไทยลดน้อยลงวัดหลายแห่งในปัจจุบันมุ่งพัฒนาด้านวัตถุ ด้านสถาปัตยกรรม มากกว่าการพัฒนาวัดมุ่งสร้างวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง ยังเป็นการส่งเสริมไม่ให้ประชาชนสามารถที่จะพึ่งตนเอง เมื่อได้ปัจจัยมาก็พัฒนาวัดให้มีความใหญ่โตเกินความจำเป็น เกิดความภาคภูมิใจว่าได้พัฒนาพุทธศาสนาอย่างดียิ่งแล้ว ทั้งที่ความในความเป็นจริงแล้วหัวใจของพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญไปที่การพัฒนาตัวบุคคล การบริหารวัดมิได้เป็นไปในลักษณะองค์กรรวมของสงฆ์ กล่าวได้ว่า บทบาทของวัดในสังคมไทยปัจจุบันต้องปรับตัวเพื่อให้ทันกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

วัดใหม่ หรือตามที่คนทั่วไปเรียกชื่อว่า วัดใหม่ (ยายแป้น) ตั้งอยู่เลขที่ 63 ถนนบางขุนนนท์ ซอย 2 แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700 เป็นวัดราษฎร์สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ในอดีตด้านหน้าวัดติดกับคลองบางกอกน้อยหรือแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิม แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงการ

คมนาคมจากทางน้ำเป็นทางบก ด้านหน้าวัดจึงมีพื้นที่ติดกับถนนบางขุนนนท์ ซอย 2 ส่วนด้านข้างของวัดมีแนวพื้นที่ติดกับถนนจรูญสนิทวงศ์ ข้อมูลจากหนังสือประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2 มีการสร้างวัดใหม่ขึ้นมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2390 ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการสันนิษฐานตามคำบอกเล่าผู้รู้สืบ ๆ กันมาว่า คุณยายแป้น เป็นผู้ถวายที่ดินและบริจาคทุนเพื่อสร้างวัด มีหลักฐานจารึกชื่อไว้ที่ระฆังใบเก่าแก่ของวัด สร้างไว้เมื่อปี พ.ศ. 2392 ข้างบนหลังคาอุโบสถหลังเก่ามีไก่ 2 ตัว เป็นสัญลักษณ์บ่งชี้ว่าวัดสร้างเสร็จในปีกะกา พ.ศ. 2391 ดังนั้นชาวบ้านจึงนิยมเรียกชื่อของวัดว่า “วัดใหม่ยายแป้น” วัดนี้สันนิษฐานว่า ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. 2392 มีข้อความจารึกที่ระฆังใบเก่า มีใจความว่า “ท่านผู้หญิงแป้น นายฟัก นายทอง มีศรัทธาสร้างระฆังไว้นายพระพุทธรูปศาสนา เดือน 6 แรม 8 ค่ำ วัน 6 ปีกจอโทศก พระพระพุทธรูปศาสนาแล้วโดย 2392 พระราชา ขอให้เป็นที่ปัจจัยแก่พระนิพพาน” จึงมีการสันนิษฐานว่า ท่านผู้หญิงแป้นหรือยายแป้น เป็นผู้ มีศรัทธาบริจาคที่ดินเพื่อสร้างวัดมาก่อนหน้านั้น ท่านผู้หญิงแป้นและคณะจึงได้ถวายระฆังใบนี้เอาไว้ในช่วงที่มีการฉลองในตอนสร้างวัด ซึ่งอยู่ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในส่วนของบันทึกการบูรณะเจดีย์ของท่านผู้หญิงแป้นที่ตั้งอยู่ด้านขวาหน้าอุโบสถโดย พระมหาณรงค์ศักดิ์ จิตติญาณ ได้ทำการบูรณะเจดีย์ โดยได้ครอบเจดีย์องค์เก่าเอาไว้ เมื่อ พ.ศ. 2554 มีข้อความว่า “สร้าง พ.ศ. 2314 คุณยายแป้น” จากการบันทึกที่หน้าเจดีย์ พ.ศ. 2314 ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แห่งกรุงธนบุรี และในทาง ภูมิศาสตร์ พื้นที่ของวัดใหม่ (ยายแป้น) และวัดที่อยู่ใกล้เคียง เช่น วัดสุวรรณาราม , วัดศรีสุธาราม และวัดเจ้าอาม ต่างเป็นพื้นที่ของกรุงธนบุรีในอดีตจนมาถึงต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (Watmaiyaipen, 2022)

เมื่อยุคสมัยปัจจุบันที่ความเจริญต่าง ๆ จากทั่วทุกมุมโลกได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทย ทำให้มีการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านอย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะในด้านของเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก ทำให้บทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความสำคัญลดน้อยลงไป เพราะการที่วัดไม่สามารถปรับตัวและเข้าถึงคนไทยในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ ผลกระทบจากการที่มีคนเข้าวัดน้อยลงคือ ทำให้มีคนบวชน้อยลง ปัจจัยที่ทำให้ความนิยมต่อพระพุทธศาสนาของคนไทยลดน้อยลงนั้นมาจากหลายปัจจัย วัดหลายแห่งในปัจจุบันมุ่งพัฒนาด้านวัตถุ และด้านสถาปัตยกรรม มากกว่าการพัฒนาวัดมุ่งสร้างวัดถ่มมรดก เครื่องรางของขลัง เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ยิ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนไม่สามารถที่จะพึ่งตนเองเมื่อได้ปัจจัยมาก็พัฒนาวัดให้มีความใหญ่โตเกินความจำเป็น เกิดความภาคภูมิใจว่าได้พัฒนาพุทธศาสนาอย่างดีเยี่ยมแล้ว ทั้งที่ความในความเป็นจริงแล้วหัวใจของพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญไปที่การพัฒนาตัวบุคคล การบริหารวัดมิได้เป็นไปในลักษณะองค์กรรวมของสงฆ์ (Klankesorn, 2023) กล่าวได้ว่าบทบาทของวัดในสังคมไทยปัจจุบันต้องปรับตัวเพื่อให้ทันกับสภาพบริบทและความคาดหวังของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และปัจจุบันวัดใหม่ (ยายแป้น) ก็กำลังตกอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าว

ด้วยเหตุนี้ จึงมีการดำริเริ่มจัดทำโครงการ WAT Next ขึ้นมาโดยการนำของ พระเมธีวัชรบัณฑิต (हररा ธรรมหาโส) เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแป้น) ครั้งยังเป็น พระครูปลัดปัญญาวรรณ และกลุ่มของนิสิตสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่กำลังศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต เข้ามาจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างให้เกิดความสนใจและตื่นตัวในวัดและชุมชน โดยเสริมความร่วมมือจากองค์กร บ ว ร คือ บ้านวัด และราชการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการของกลุ่ม WAT Next ด้วย โดยมีเป้าหมายในการทำให้วัดใหม่ (ยายแป้น) เป็นวัดที่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนในสังคมเมืองด้วยการบรรลุเป้าหมายใน 3 มิติ ได้แก่ วัดปัญญา (W: Wisdom) วัดตื่นรู้ (A: Awareness) และวัดมุ่งสู่ความจริงชีวิต (T: Truth) เพื่อการบรรลุเป้าหมายข้างต้น ทีม WAT Next จึงได้มีการออกแบบโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกระบวนการในการพัฒนาวัดใหม่ (ยายแป้น) และชุมชน เป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะศึกษาผลลัพธ์ที่ได้จาก

กระบวนการของกลุ่ม WAT Next ในการเสริมสร้างวัดและชุมชนสันติสุข เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการจะศึกษาหาความรู้และนำไปใช้ประโยชน์สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพ บริบทของ WAT Next ที่มีต่อวัดใหม่ (ยายแป้น)
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข
3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการของ WAT Next ต่อการเสริมสร้างวัดและชุมชนสันติสุข

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าหาความรู้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดในยุคปัจจุบัน และการสร้างกระบวนการในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข และได้ศึกษาหลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนา ที่สอดคล้องและกับกระบวนการในการดำเนินโครงการของกลุ่ม WAT Next และมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางกลุ่ม WAT Next และได้รับรวบรวมข้อมูลเพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา สภาพบริบทต่าง ๆ ของพื้นที่วัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางน้อย กรุงเทพมหานคร และชุมชนวัดใหม่ยายแป้นซึ่งเป็นชุมชนของวัด ผ่านการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และมีการศึกษาสภาพทั่วไปและสภาพปัญหา ด้วยการสนทนากับผู้ที่อยู่ในพื้นที่อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อศึกษาความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของสภาพบริบทของวัดและชุมชนตั้งแต่ที่ทีม WAT Next ได้เข้ามาดำเนินโครงการในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 ในส่วนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการร่วมกับกลุ่ม WAT Next และชาวชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) และใกล้เคียงที่เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากโครงการมาเป็นผู้ให้การสัมภาษณ์ โดยแยกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มตัวแทนผู้ทำวิจัยของกลุ่ม WAT Next รุ่นที่ 1 จำนวน 5 คน และกลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) และผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 10 คน รวมเป็น 15 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัยในแบบของการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และศึกษาข้อมูลจากกลุ่มคนที่เป็นผู้ให้และผู้รับ ผ่านการตั้งคำถามต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและจากหนังสือวารสารและบทความต่าง ๆ ทั้งรวมไปถึงข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึก มาทำการวางให้เข้ากับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ได้ตั้งเอาไว้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผลของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ที่เป็น หนังสือตำราวารสาร บทความ เอกสารวิชาการ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากทางอินเทอร์เน็ต และข้อมูลจากผู้ให้การสัมภาษณ์ ที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดมาจัดไว้ในแต่ละหมวดของงานวิจัยและทำการวิเคราะห์เป็นกระบวนการที่ตอบโจทย์กับการพัฒนาวัดและการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลของการวิจัยที่สามารถตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และได้ทำการสอบถามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูลในส่วนต่างๆ เพื่อเป็นการนำเสนอผลของงานวิจัยและเผยแพร่ต่อไป

ผลการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของวัดใหม่ (ยายแป้น) ภายใต้โครงการ WAT NEXT มีผลการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพ บริบทของ WAT Next ที่มีต่อวัดใหม่ (ยายแป้น) ผลการวิจัยพบว่า ตั้งแต่ที่ได้มีการจัดตั้งโครงการ WAT Next มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 ได้มีการพัฒนาโครงการต่างๆเพื่อให้วัดเป็นสถานที่ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมเมืองได้ โดยแรกเริ่มนั้นทางกลุ่ม WAT Next ที่เป็นเหล่านิสิตของหลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มองเห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ของวัดใหม่ (ยายแป้น) แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร และชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) ที่ควรได้รับการแก้ไขและพัฒนา จึงได้มีการจัดทำการประชุมเพื่อศึกษาหาหรือถึงความเป็นไปได้ของการจัดโครงการ โดยการตั้งเอาพลัง บ ว ร คือ บ้าน วัด ราชการ โดยมี ฝ่ายผู้นำชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) และทีมบริหารเป็นตัวแทนของฝ่ายบ้าน มีพระเมธีวัชรบัณฑิต (हरराषा ढम्महाโส) เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ยายแป้น) ผู้ดำริโครงการเป็นตัวแทนของฝ่ายวัด และมีหน่วยงานราชการคือ สำนักงานเขตบางน้อย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และสถานศึกษาที่อยู่ใกล้กับวัดใหม่ (ยายแป้น) มาเป็นตัวแทนของทางฝั่งราชการ เพื่อเข้ามาผลักดันให้โครงการของกลุ่ม WAT Next สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อได้จำแนกโครงการงานวิจัยของกลุ่ม WAT Next แต่ละคนออกมา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตัวแปรที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ โดยแบ่งตัวแปรออกเป็น 2 อย่าง คือ

1) ตัวแปรด้านสถานที่ ในด้านสถานที่ แม้วัดใหม่ (ยายแป้น) จะเป็นวัดที่มีภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ในทำเลทองของกรุงเทพมหานคร คืออยู่ติดริมคลองบางกอกน้อย อยู่ติดถนนเจริญสุขุมวิท มีสถานีรถไฟฟ้า MRT สายสีน้ำเงินอยู่ติดกับวัดและกำลังจะมีสายสีส้มผุดขึ้นมาอีกสถานีหนึ่ง เรียกได้ว่า ที่ดินของวัดใหม่ยายแป้นเป็นหนึ่งในทำเลที่ดีที่สุดในเขตบางกอกน้อยก็ว่าได้ แต่ในทางกลับกัน ตัววัดมีสภาพที่ควรจะต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง เสนาสนะต่างๆมีความเศร้าหมองเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น กุฏิพระภิกษุสามเณร ศาลาการเปรียญ หอฉัน อุโบสถ ต่างมีความชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมาก มีห้องน้ำที่ใช้งานจริงไม่ได้เป็นจำนวนมาก บริเวณโดยรอบของวัดเต็มไปด้วยขยะเป็นจำนวนมาก ขาดแสงสว่างในเวลากลางคืน ทำให้กลายเป็นสถานที่เปลี่ยวและอันตราย มีกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์จากมูลสัตว์ชนิดต่าง ๆ ทั้ง สุนัข แมว และสัตว์ปีกต่าง ๆ มีการจราจรที่ไม่เป็นระบบ มีคนเข้ามาจอดรถไม่เป็นที่เป็นทาง ฯลฯ

2) ตัวแปรด้านบุคคล ในด้านอุปสรรคในด้านบุคคลนั้น ต้องบอกว่าโดยธรรมชาติเดิมของชาวชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) นั้น มีความห่างเหินออกจากวัดเป็นอย่างมาก เพราะเป็นชุมชนในเมืองหลวง มีวิถีชีวิตแบบคนทำงาน ไม่มีเวลามาเข้าวัด และตัววัดเองก็ไม่ได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อชักจูงให้คนเข้ามาที่วัดมากสักเท่าไร และมักมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชนและในครอบครัวของตน ในส่วนของพระภิกษุสามเณรภายในวัด โดยส่วนมากก็จะมีหน้าที่ในการเล่าเรียนหนังสือและทำงานให้กับมหาวิทยาลัย ทำให้วัดกลายเป็นเพียงที่พักผ่อนหย่อนใจของท่านเหล่านั้น กลุ่มผู้วิจัยจึงต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากที่จะสามารถเข้าถึงพระภิกษุสามเณรภายในวัดและคนในชุมชนได้

หลังจากที่ได้มีการประชุมหารือเพื่อศึกษาถึงบริบทของชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) และความเป็นไปได้ของโครงการจากการให้ข้อมูลของทั้ง 3 หน่วยงานข้างต้นแล้วนั้น พบว่า แต่ละฝ่ายมีความเห็นพ้องต้องกันที่จะ

ทำให้โครงการนี้เกิดขึ้น จึงได้มีการศึกษาความต้องการจากทางฝั่งชุมชนของวัด และทำการเสนอโครงการที่มีความตอบโจทยกับความต้องการของชุมชนมากที่สุด โดยประกอบไปด้วยต้นแบบโครงการที่มี 3 หัวข้อใหญ่ ได้แก่ 1) โครงการที่เกี่ยวกับการทำให้วัดสถานที่สำหรับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน 2) โครงการเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในวัดและชุมชน และ 3) โครงการที่เสริมสร้างการจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยทีม WAT Next ได้มีการแบ่งหัวข้อการวิจัยสำหรับการพัฒนาตามความชำนาญในด้านต่าง ๆ ของนิสิตแต่ละคน โดยทีม WAT Next รุ่นที่ 1 นั้น มีผู้ดำเนินงานวิจัยทั้งหมด 6 คน โดยที่แต่ละคนมีหัวข้อในการทำวิจัยที่แตกต่างแต่มีความสอดคล้องกัน เพื่อการตอบโจทยต่อความต้องการของชาวชุมชนตาม 3 ข้อที่ได้กล่าวไป ได้แก่ 1) คุณตระกูล เตชะเจริญสุขจิระ ทำเรื่อง การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อตอบโจทยความต้องการของชุมชนเมือง โดยใช้พลังบวรเป็นฐาน 2) คุณนวลพรรณ กลั่นเกษร ทำเรื่อง การพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน : สติริมน้ำ อารามต้นรู้ เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุขโดยพุทธสันติวิธี 3) คุณวราภรณ์ ศิริโอวัฒนนะ ทำเรื่อง กระบวนการฝึกเจริญสติในชีวิตประจำวัน ผ่านการโค้ชที่มีสติเป็นฐาน 4) คุณสุนทร วิภากรณ์พรรณ ทำเรื่อง การพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนวัดใหม่ (ยายแป้น) เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยพุทธสันติวิธี 5) คุณสุวรรณี เนตรรักษ์สกุล ทำเรื่อง กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยจิตอาสาเพื่อจัดการความขัดแย้งของครอบครัวในชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) โดยพุทธสันติวิธี 6) คุณพิรพงศ์ แพทย์พงศ์ ทำเรื่อง กระบวนการพัฒนาชุมชนเมืองให้น่าอยู่โดยพุทธสันติวิธี

นอกจากนี้ยังมีโครงการของกลุ่ม WAT Next รุ่นที่ 2 เข้ามาเสริมในงานวิจัยนี้ ได้แก่ 1) คุณปิยะนันท์ เรืองจิตชัยกุล ทำเรื่อง การจัดวางภูมิสถาปัตย์ของวัดใหม่ (ยายแป้น) ให้เป็นรมณีสถานสำหรับการเจริญจิตตภาวนา โดยใช้พลังบวรเป็นฐาน ตามแนวพุทธสันติวิธี (Reungthitichaikul, 2024) 2) คุณบุญชู สถิตมันน์ในธรรม ทำเรื่อง การจัดการขยะชุมชนเมืองโดยใช้พลังบวรเป็นฐาน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Satitmannaittham, 2023) 3) คุณณัฐกิตติมา จิตรานูเคราะห์ ทำเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี (Chitranukroh, 2024)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาถึงหลักธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดและชุมชนของกลุ่ม WAT Next ผู้วิจัยได้มีการแบ่งหลักธรรมออกเป็น 3 หมวดเพื่อให้ตอบโจทยกับโครงการของกลุ่ม WAT Next และเป้าหมายในการทำวัดให้ตอบโจทยกับสังคมเมือง ดังต่อไปนี้

1) วัดปัญญา (W: Wisdom) การจัดโครงการ สติริมน้ำ อารามต้นรู้ กิจกรรม วันสังฆทานสติ กิจกรรม การคัดแยกขยะ กิจกรรม การส่งเสริมให้ชาวชุมชนรักษาสีสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการให้ความรู้ทางกฎหมายขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมหลักของปัญญา 3 ประการคือ 1) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการได้ยินได้ฟัง 2) จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากความคิด และ 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ (Thai Tripitaka :11/271/305)

2) วัดตื่นรู้ (A: Awareness) โครงการ ปลูกสติ สร้างสุข โครงการ สติริมน้ำ อารามต้นรู้ กิจกรรม ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ที่จัดขึ้นทุกวันในวัดใหม่ (ยายแป้น) ส่งเสริมหลักธรรมในการเสริมสร้างสติในด้านหลักของมหาสติปัฏฐาน 4 คือ 1) กาย รับรู้ถึงการมีอยู่ของกาย 2) เวทนา รับรู้ถึงเวทนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น 3) จิต รู้เท่าทันจิตของตน 4) ธรรม เข้าใจความจริงของชีวิต (Thai Tripitaka :10/350/405)

3) วัดมุ่งสู่ความจริง (T: Truth) เป็นการสร้างวัดให้เข้าถึงความจริงของชีวิตการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของวัดใหม่ (ยายแป้น) การจัดโครงการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยจิตอาสา เพื่อจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน การจัดโครงการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข และโครงการการสร้างภูมิสถาปัตย์ของวัดใหม่ (ยายแป้น) โครงการเหล่านี้ล้วนเป็นโครงการที่ส่งเสริมการสร้างสันติสุขด้วยกระบวนการของหลัก อริยสัจ 4

ประการคือ 1) ทุกข์ การรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น 2) สมุทัย การเข้าใจถึงการเกิดของปัญหา 3) นิโรธ การวางเป้าหมายสำหรับทางออกของปัญหา และ 4) มรรค การหาวิธีการในการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ทำให้โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ตอบโจทย์ ต่อเป้าหมายในการทำวัด ให้เป็นวัดมุ่งสู่ความจริงของชีวิต (Thai Tripitaka :4/21/14)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเพื่อวิเคราะห์กระบวนการของ WAT Next ต่อการเสริมสร้างวัดและชุมชนสันติสุข ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของ WAT Next ที่มีต่อวัดใหม่ (ยายแป้น) ในแต่ละโครงการของกลุ่ม WAT Next ที่ได้มีการดำเนินโครงการมาจนถึงปัจจุบัน สามารถตอบโจทย์ของการเป็นวัดในสังคมเมืองได้อย่างแท้จริง โดยมีการแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 4 ภาพ ได้แก่

1. ด้านกายภาพ ทางด้านกายภาพ วัดใหม่ (ยายแป้น) มีความร่มรื่นของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เสนาสนะต่าง ๆ ได้รับการบูรณะให้สามารถกลับมาใช้งานได้อย่างสมบูรณ์แบบ ทำให้วัดสามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา มีระบบการจัดการคัดแยกขยะที่ดีเยี่ยม ไม่ทำให้วัดตลอบอบวนไปด้วยกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์เหมือนเมื่อก่อน ทำให้สถานที่ที่มีความสะอาดเหมาะแก่การเข้ามาเยี่ยมชมเยือน

2. ด้านพฤติกรรม ในด้านการพฤติกรรม มีประชากรชาวชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) และผู้มาเยือนเข้าเพิ่มขึ้น จากการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า ตลอดระยะเวลาที่ WAT Next ได้เข้ามาทำโครงการ ชาวชุมชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีเป็นอย่างมาก มีการเข้าวัดทำบุญ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน มีจิตสาธารณะ ในการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อคนใดคนหนึ่งเกิดปัญหา และมีการพูดคุยกันด้วยเหตุผลและไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ

3. ด้านจิตภาพ มีการพัฒนาด้านจิตภาพ เพื่อสร้างการมีสติที่ดีให้กับชาวชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และการฝึกสติด้วยการโค้ช ที่วัดได้จัดให้กับชาวชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชาวชุมชนมีสุขภาพจิตที่ดี มีการเข้าถึงและเข้าใจธรรมะที่เป็นความจริงของชีวิตเพิ่มมากขึ้น ผู้ให้สัมภาษณ์ มีความเป็นที่ตรงกันถึงการเข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดใหม่ (ยายแป้น) พบว่าตนมีจิตใจที่สงบมากยิ่งขึ้น มีสติระลึกรู้ต่อการรับมือต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. ด้านปัญญาภาพ ชาวชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) ได้รับปัญญาจากการจัดทำโครงการของกลุ่ม WAT Next อย่างมากมาย ทั้งปัญญาที่ได้จากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ทำให้เข้าใจถึงหลักธรรมที่แท้จริง และปัญญาจากการมีความรู้ในการจัดการกับความขัดแย้งให้กับตนเอง และกับผู้อื่น มีการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา จึงจัดได้ว่าสังคมของชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) เต็มเปี่ยมไปด้วยผู้ที่มีปัญญา ในการจัดการกับปัญหาของชีวิต

องค์ความรู้ใหม่

โครงการที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่ม WAT Next นี้เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปศึกษาและต่อยอดกระบวนการเพื่อการเสริมสร้างวัดและชุมชนสันติสุข โดยมีเป้าหมาย 3 ประการคือ การสร้างวัดให้เป็น **วัดปัญญา (WISDOM)** ด้วยหลักของ ปัญญา 3 ประการ สร้างวัดให้เป็น **วัดตื่นรู้ (AWARENESS)** ด้วยการนำผู้คนให้ตื่นรู้โดยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยมีหลักของ มหาสติปัฏฐาน เป็นหลักปฏิบัติ และการสร้างวัดให้เป็น **วัดมุ่งสู่ความจริง (TRUTH)** โดยการส่งเสริมบูรณาการด้วยหลักของ อริยสัจ 4 ประการ มาใช้ในแต่ละกิจกรรมเพื่อให้ทุกคนได้ค้นหาความจริงของปัญหาเพื่อหาวิธีที่แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง เมื่อดำเนินกระบวนการหลักทั้ง 3 อย่างมาประกอบเข้าด้วยกัน ก็จะทำให้เกิดความคิด 4 อย่างขึ้นมา ได้แก่ กายภาพดี พุทธิภาพดี จิตภาพดี และปัญญาภาพดี จึงได้โมเดลที่ชื่อว่า **WAT Next Model** ดังต่อไปนี้

Figure 1: The Procedure for Peace Community Development of Wat Mai Yai Paen under WAT NEXT Project

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัดอุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพบริบทของวัดใหม่ (ยายแพ้น) ที่ได้มีการพัฒนาโครงการต่าง ๆ โดยกลุ่ม WAT Next นั้น จากการสังเกตการณ์กระบวนการของกลุ่ม WAT Next มาโดยตลอด และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการนั้น มีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีเป็นอย่างมากทั้งในบริบทของด้านสถานที่ ทั้งของวัดใหม่ (ยายแพ้น) และชุมชน มีความสะอาด มีความร่มรื่น มีการจัดการกับสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเมืองในยุคปัจจุบัน ในด้านบุคคลตั้งแต่ที่มีโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ พบว่าชาวชุมชนและผู้คนโดยรอบ สนใจเข้ามา ร่วมกันทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม WAT Next เป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับเมื่อก่อน แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการเสริมสร้างวัดและชุมชนสันติสุขที่ดี สอดคล้องกับวิจัยของ Techachareonsukchera (2023) ที่ว่าด้วยการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนเมือง โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียว เพื่อสร้างความร่มรื่นให้กับพื้นที่ของวัดและ Satitmannaitam (2024) ที่ว่าด้วยเรื่อง การจัดการขยะชุมชนเมืองโดยใช้พลังบวรเป็นฐาน เพราะการคัดแยกขยะเป็นการสร้างวินัยในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องใช้ร่วมกันได้อย่างมีคุณค่าที่สุด และ Pheadphong (2023) ที่ว่าด้วยเรื่อง

กระบวนการพัฒนาชุมชนเมืองให้น่าอยู่โดยพุทธสันติวิธี เพราะการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับชาวชุมชนจะช่วยให้การพัฒนาต่าง ๆ เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักธรรมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขของกลุ่ม WAT Next ได้นำเข้ามาใช้ในกระบวนการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขนั้น สามารถตอบโจทย์กับเป้าหมาย 3 มิติของการพัฒนาวัดใหม่ (ยายแป้น) และชุมชน คือ วัดปัญญา (W: Wisdom) ด้วยหลักของ ปัญญา 3 ประการ วัดตื่นรู้ (A: Awareness) ด้วยหลัก มหาสติปัฏฐาน 4 ประการ และวัดมุ่งสู่ความจริงชีวิต (T: Truth) ด้วยหลักของ อริยสัจ 4 ประการ ทั้งนี้เพราะเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Klankesorn (2023) ว่าด้วยเรื่องการพัฒนาสำนักวิปัสสนากรรมฐาน : สติริมnä อารามตื่นรู้เพื่อเสริมสร้างชุมชนเมืองสันติสุข โดยการพัฒนาสถานที่ ที่มีความสัปปายะต่อการเจริญสติและสมาธิโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดทำกิจกรรม และ Siriwattana (2023) ที่ว่าด้วยเรื่อง กระบวนการฝึกเจริญสติในชีวิตประจำวัน ผ่านการโค้ชที่มีสติเป็นฐาน ด้วยการใช้หลักการเจริญสติตามหลักของพระพุทธศาสนากับหลักโค้ชที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่มารวมเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสติให้เกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติ โครงการเหล่านี้ ต่างเป็นโครงการที่ตอบโจทย์กับหลักธรรมที่กล่าวมาในข้างต้นทั้งสิ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการเสริมสร้างสันติสุขของกลุ่ม WAT Next นั้น มีกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ ตอบโจทย์กับการทำวัดใหม่ (ยายแป้น) ให้เป็นวัดที่เหมาะสมกับวัดในสังคมเมือง ด้วยโครงการที่พัฒนาทั้งในด้านพื้นที่และตัวบุคคล ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Naidraksakul (2023) ว่าด้วยเรื่อง กระบวนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยจิตอาสาเพื่อจัดการความขัดแย้งของครอบครัว ด้วยการพัฒนาชาวชุมชนให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อการจัดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวและเพื่อนบ้าน Wipapompun (2023) ว่าด้วยเรื่อง การพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนวัดใหม่ (ยายแป้น) ด้วยการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนขึ้นในวัด เพื่อเป็นพื้นที่ในการพูดคุยเพื่อหาทางออกในการระงับข้อพิพาทแก่ชาวชุมชน และ Chitrakroh (2024) ว่าด้วยเรื่อง กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุข ด้วยการส่งเสริมให้แต่ละครอบครัวของชาวชุมชนให้มีความกล้าในการเปิดใจขอโทษและกัน เพื่อสร้างความอบอุ่นให้เกิดขึ้นแก่แต่ละครอบครัว เป็นการสร้าง 4 ภาพที่ดีให้เกิดขึ้นกับวัดและชุมชน คือ กายภาพ พุทธิภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพ

สรุป

ในตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่ส่งเสริมแนวคิดและกระบวนการในการเสริมสร้างสันติสุขให้กับวัดและชุมชน จากทั้งแหล่งข้อมูลที่เป็นหนังสือและตำรา ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ การศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างวัดและชุมชนสันติสุข ทั้งจากการมีส่วนร่วมในการศึกษากระบวนการจากกิจกรรมที่ผู้วิจัยในกลุ่ม WAT Next รวมไปถึงข้อมูลที่ได้การสัมภาษณ์ผู้ใช้งาน (USER) หรือผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการของกลุ่ม WAT Next นั้นแสดงให้เห็นว่า โครงการต่างๆ ของกลุ่ม WAT Next สามารถตอบโจทย์แนวคิดของการสร้างวัดและชุมชนให้เกิดสันติสุขได้จริง ซึ่งเป็นผลจากตัวชี้วัดที่ได้มาจากการให้สัมภาษณ์ของผู้เข้าร่วมโครงการ ทั้งผู้เข้าร่วมการที่เป็นชาวชุมชนของวัดใหม่ (ยายแป้น) และผู้ที่เข้ามาเยือน ต่างให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเป็นแปลงไปในทางที่ดีของวัดและชุมชน ซึ่งมีแนวโน้มไปในทางเดียวกันว่า ตั้งแต่ที่ทีม WAT Next เข้ามาดำเนินกระบวนการพัฒนาโครงการต่างๆ ให้กับชาวชุมชนและวัดใหม่ (ยายแป้น) ทั้งกับด้านสถานที่และตัวบุคคล ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม สามารถจับต้องได้จริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการพัฒนาสถานที่ให้วัดกลับมามีชีวิตชีวา มีความร่มรื่น ด้วยการเปลี่ยนพื้นที่ป่าคอนกรีตให้กลายเป็นสวนกลางเมือง เป็นที่น่ายินดีและน่าดึงดูดต่อผู้มาเยือน อีกทั้งยัง

มีความสัปปายะต่อผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในวัดอีกด้วย การพัฒนาจิตใจของผู้คนในชุมชนของวัด ด้วยการนำพาชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีการเสริมสร้างสติ สมาธิและปัญญา ผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน รับฟังพระธรรมเทศนาจากพระมหาเถระผู้ทรงปัญญา ร่วมถึงการไต่สวนคดีที่เป็นศาสตร์สมัยใหม่สามารถเข้าถึงใจของผู้คนที่ได้เข้ารับการอบรม ด้วยการให้แต่ละคนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่ในจิตใจเพื่อนำมาจัดการและรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากภายนอก ตามหลักของอริยสัจ 4 ประการ ทำให้ชาวชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น) และผู้มาเยือนที่เข้าร่วมกิจกรรม มีจิตใจที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างพูดไปในทางเดียวกันว่าตนนั้นสามารถแก้ไขปัญหาภายในจิตใจได้อย่างดีด้วยการมีสติ เพราะได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ทุก ๆ วัน เป็นการยกระดับจิตใจและปัญญาให้สูงขึ้น การพัฒนาพฤติกรรมของชาวชุมชนผ่านการจัดการกับความขัดแย้งภายนอก ด้วยการไกล่เกลี่ย โดยมีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนประจำวัดใหม่ (ยายแป้น) เป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ย เป็นการส่งผลให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้ทำการระงับข้อพิพาทด้วยการร่วมกันหาทางออกของปัญหาที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายพึงพอใจได้มากที่สุดและสามารถรื้อฟื้นความสัมพันธ์อันดีให้กลับมาได้เป็นดังเดิม การตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนขึ้นในวัดจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการสร้างเสริมสันติสุขให้เกิดขึ้นกับสังคมของชาวชุมชนวัดใหม่ (ยายแป้น)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า โครงการของกลุ่ม WAT Next ที่มีพลัง บ ว ร เข้ามาร่วมนั้นสามารถเป็นตัวอย่างในการพัฒนาวัดและชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาระบบการในการพัฒนาวัดรวมถึงหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่ทำเรื่องการพัฒนาวัดและชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลัก มหาสติปัฏฐาน 4 ถือเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างสันติในเรือนใจเพื่อนำไปสู่เสริมสร้างสันติสุขในภายนอก การเสริมสร้างสันติสุขให้กับชุมชนและวัดจึงควรมีการเสริมสร้างในด้านของสติเป็นพิเศษ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การมีสันติสุข เป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับสังคมเมืองที่มีแต่ความวุ่นวายเป็นอย่างมาก หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพความสุขให้กับสังคมของคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง จึงควรมีการจัดทำกระบวนการในการเสริมสร้างสติให้กับประชากรในสังคมเมือง ซึ่งสามารถศึกษากระบวนการและโครงการของ WAT Next เพื่อนำไปพัฒนาและต่อยอดได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

- 2.1 การพัฒนาวัดอื่น ๆ ให้ตอบโต้ภัยกับการเสริมสร้างสันติสุขต่อชุมชนและสังคม
- 2.2 กระบวนการเสริมสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้กับชาวชุมชนที่อยู่ในสังคมเมือง
- 2.3 กระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งเสริมการสร้างสันติสุขให้กับวัดและชุมชน

References

Chitranukroh, N. (2024). *The Process of Building a Peaceful Family under the Power of Buddhism by Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

- Klankesorn, N. (2023). *The Development of Vipassana Meditation Center “Sati-Rimnam Aram Tun Ru” for Promotion of the Peaceful Urban Community by Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Naidraksakul, S. (2023). *A Process for Developing Volunteer Mediators to Manage Family Conflict in Wat Mai (Yai Paen) Community by Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Pheadphong, P. (2023). *The Process for Developing a Livable Urban Community by Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Reungthitichaikul, P. (2024). Wat Mai (Yai Paen)’s Landscape Architecture Setting as a Tool to Create Delightful Place for Mind Meditation Development Using Baworn-Power Based on Buddhist Peaceful Means. *Journal of MCU Peace Studies*, 12(6), 2483-2493.
- Satitmannaitham, B. (2023). *The Urban Waste Management by Using Buddhist Collaboration (BAVORN) as a Base for Sustainable Development*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Siriowattana, V. (2023). *Mindfulness Cultivation Process in Daily Life through Mindfulness-Based Coaching*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Techachareonsukchera, T. (2023). *Temple’s Environmental Management to Reach Urban Communities Needs by the Bawon Based Synergy*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Watmaiyaipae. (2022). *History of Watmaiyaipae*. Retrieved May 3, 2023, from <https://watmaiyaipae.com/home/watmaiyaipan.php>
- Wipapornpun, S. (2023). *The Development of Wat Mai (Yai Paen) Public Sector Mediation Center, Bangkok Noi District, Bangkok Based on Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในการสร้างคุณค่าทางสังคม ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี*

A Study of Cultural Capital for the Development of Community Products to
Create Social Value in Yang Sak Krapho Lum Subdistrict,
Muang Sam Sip District, Ubon Ratchathani Province

¹นิศานาจ โสภภาพ และ วิภา มะลา

¹Nisanart Sopapol and Wipa Mala

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author' Email: nisanart.s@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของ ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี 2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมของสังคม ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี และ 3. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และแบบประเมิน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า พบว่า 1. ทุนทางวัฒนธรรมของ ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ฮีตสิบสอง พิธีกรรม ความเชื่อตำนานพื้นบ้านและทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้อง ได้แก่ หัตถกรรม การเกษตร 2. แนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมของสังคม ตำบลยางสักกระโหล่ม มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) เป้าหมาย ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรม 2) กระบวนการ ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการค้นคว้าวิจัย และ 3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ มีฐานข้อมูล การมีส่วนร่วมของชุมชน และมีผลิตภัณฑ์ และ 3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยทุนวัฒนธรรม โดยการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับการต่อยอด เป็นผลิตภัณฑ์ด้วยทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งนำข้าวอินทรีย์ที่ผลิตจากท้องถิ่นของตนเองมาเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป และมีกระบวนการผลิตที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตปัจจุบัน

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน; การมีส่วนร่วมของชุมชน; การสร้างคุณค่าทางสังคม; ตำบลยางสักกระโหล่ม; ทุนทางวัฒนธรรม

Abstract

This research article aims to: 1) examine the cultural capital of Yang Sak Krapho Lum subdistrict, Muang Sam Sip district, Ubon Ratchathani province, 2) explore strategies for promoting, preserving, and disseminating the cultural capital of Yang Sak Krapho Lum subdistrict, Muang Sam Sip district, Ubon Ratchathani province and 3) develop community products using cultural capital. This study is conducted as research and development (R&D) with a purposive sampling technique applied to select a sample group of 30 participants. Research tools included interviews, focus group discussions, and assessment forms, and the data were analyzed using content analysis.

The results revealed that studying cultural capital for development of community products to create social value led to following key findings: 1) Cultural capital in Yang Sak Krapho Lum subdistrict is divided into two types: intangible cultural capital, which includes customs, traditions, local legends, and rites, and tangible cultural capital, which includes handicrafts and agricultural practices. 2) Strategies for promoting, preserving, and disseminating the cultural capital of Yang Sak Krapho Lum community are structured around three main components: (1) Goals, including the collection of social and cultural data and products derived from cultural capital; (2) Processes, involving preservation, restoration, product development, knowledge transfer, and further research; and (3) Success Factors, such as a comprehensive database, community participation, and locally produced products. 3) Community product development through cultural capital was achieved by integrating cultural capital into product innovation, where local organic rice was used as a raw material in the production of *khaotan*, a traditional rice snack. The final product, branded as "Yang Sak Organic Khao Tan," represents a unique community product created through community collaboration, fostering community unity and pride.

Keywords: Community Product Development; Community Participation; Social Value Creation; Yang Sak Krapho Lum Subdistrict; Cultural Capital

บทนำ

ประเทศไทยนับเป็นประเทศหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม มีศิลปวัฒนธรรมประจำชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากอิทธิพลของวัฒนธรรมต่างประเทศมาผสมผสานและประยุกต์ร่วมกัน ทำให้เกิดความรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมในแผ่นดินไทยมีการติดต่อสื่อสารกับนานาประเทศอย่างยาวนาน ประเทศไทยจึงนับได้ว่าเป็นประเทศหนึ่งที่เต็มไปด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ไม่น้อยกว่าประเทศใดในโลก (Designated Areas for Sustainable Tourism Administration, 2013)

ทั้งนี้หลักสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560-2564) การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีหลักการสำคัญของแผนพัฒนาฯ

คือ ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการ การพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุล ผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความ เสี่ยงที่ดีซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มี ความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุข และอยู่ ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมี เสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษา ความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม (Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister, 2017)

ในการพัฒนาประเทศเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สิ่งสำคัญที่ทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้า และยกระดับ คุณภาพชีวิตของคนไทยในทุก ๆ กลุ่ม รวมถึงการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศไทย และการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ประสบความสำเร็จและยกระดับคุณภาพของชุมชนนั้น คือการนำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นสินทรัพย์ที่มีคุณค่าทางสังคม ซึ่งแต่ละพื้นที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทั้งในเชิงนามธรรมและรูปธรรม เช่น คติความเชื่อ คำสั่งสอน ค่านิยม ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย งานศิลปกรรม ทุนทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาสามารถดึงดูดการท่องเที่ยวโลก (Loathamatas, 2017) ทุนทาง วัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น เป็นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา ประเทศ เพราะประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มุ่งองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา ไทยมากมายกระจายอยู่ทุกภาคของประเทศซึ่งสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรม และ นำมาสร้างสรรค์คุณค่าและเพิ่มมูลค่าต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การนำต้นทุนทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียนและยั่งยืน หนทางหนึ่งคือการที่คนในชุมชนเป็นลูกค้าของกันและกันได้มี สินค้าและบริการหลากหลาย และตอบโจทย์คนในชุมชน กระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนทำให้ลดการพึ่งพาสินค้า จากภายนอก รวมทั้งเป็นการส่งเสริม อนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจใน ท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่กำหนดให้ชุมชน ท้องถิ่นนำภูมิปัญญาพื้นฐานทางวัฒนธรรมมาต่อยอดในเชิงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เพื่อมุ่งสู่ความมั่งคั่ง ยั่งยืน และการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างค่านิยมของชาติ โดยการนำทุนทาง วัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีศักยภาพเป็นชุมชนเข้มแข็งสร้างรายได้จากการ พัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งมีความหลากหลายที่ประสบความสำเร็จในด้านนี้ โดยอย่างยิ่งในชุมชน ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนได้อย่างแท้จริง

ผลการวิเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจเรื่องความท้าทายในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ 1) การพัฒนา เศรษฐกิจหมุนเวียนและยั่งยืน หนทางหนึ่งคือการที่คนในชุมชนเป็นลูกค้าของกันและกันได้ มีสินค้าและบริการ หลากหลาย และตอบโจทย์คนในชุมชน กระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนทำให้ลดการพึ่งพาสินค้าจากภายนอก ไม่ใช่ การที่ทุกคนในชุมชนมาพัฒนาสินค้าและบริการเดียว และต้องรอลูกค้าที่เป็นคนนอกชุมชน อย่างที่มีปัญหา ในช่วงโควิดที่คนไม่สามารถเดินทางได้มากนัก การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนส่วนใหญ่ ยังขาดโมเดลที่เงินทุกบาท ไหลและวนเวียนอยู่ในชุมชน 2) จากการวิเคราะห์โอกาส “เศรษฐกิจชุมชน” เทรนด์การตื่นตัวของผู้บริโภคยัง เปิดโอกาสใหม่ ๆ ในลักษณะ Local to Local Economy (สองชุมชนเป็นลูกค้าของกันและกัน) และเปิด โอกาส Local to Global Economy ในการเข้าตลาดโลกด้วย แต่จะทำได้เลยหากเรายังขาดความเป็นมือ อาชีพ (การทำตามข้อตกลง การสร้างความเชื่อถือในคุณภาพ) การบริหารต้นทุน โดยใช้เครื่องมือทันสมัย และ การบริหารความสัมพันธ์กับลูกค้า การดูแลรักษาความเชื่อมั่นไว้วางใจเพื่อให้ลูกค้ากลับมาซื้อ และสุดท้าย

เพื่อให้สามารถแข่งขันกับนายทุนได้ และ 3) ยังมีอีกโมเดลในการทำงาน โดยไม่ต้องแข่งขันกับนายทุน แต่เป็นการร่วมมือกับนายทุน และเรียนรู้จุดแข็งของเขา ตั้งแต่การจัดการองค์ความรู้ การตลาดและการค้าขายแบบปลีก ตัวอย่างเช่น การร่วมกันทำตลาด “Local Sourcing” ที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้พบและรับผลตอบแทนจากลูกค้า โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง เพราะธุรกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) คือทางรอดของธุรกิจที่เปิดโอกาสให้ทั้งชาวบ้านและนายทุนคิดนอกกรอบมากขึ้น โดยยังคงตัวตนและเสน่ห์ของตัวเองไว้ และหาทางใช้ประโยชน์จากทรัพยากรตัวเองให้มากที่สุด (National Housing Authority, 2022) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นการรวมคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมจึงจะทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและมีรายได้เพิ่มขึ้นในชุมชนของตน

จากการลงพื้นที่ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มีหมู่บ้านทั้งหมด 11 หมู่บ้าน เป็นตำบลที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ชุมชนมีการก่อตั้งมากกว่า 100 ปี ในอดีต เป็นพื้นที่ลุ่ม เป็นแหล่งอยู่อาศัยน้ำที่อุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สภาพสังคมของชุมชน โดยส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เศรษฐกิจส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร (เลี้ยงโค) และอาชีพรอง โดยส่วนใหญ่มีการปลูกผัก ปลูกพริก และมีการจักสาน ทอผ้า เป็นต้น จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตำบลยางสักกระโหล่มมีทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ตลอดจนนำผลผลิตทางเกษตรกรรมมาผลิตเป็นสินค้า แต่ไม่สามารถขายได้และไม่ผลิตสินค้าที่พัฒนาจากทุนทางวัฒนธรรม (Sutantangjai, 2022) แม้ว่าจะมีศักยภาพทั้งด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ แต่จากการศึกษาข้อมูลในการลงพื้นที่ในเบื้องต้น ยังพบว่า ชุมชนยังไม่มี การรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน ชุมชนจึงอยากรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตำบลยางสักกระโหล่มให้มีรายได้และอนุรักษ์ เผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมไว้ให้ลูกหลานและสาธารณชนได้รับรู้ต่อไป

ผู้วิจัยจึงได้เห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว อีกทั้งความสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลด้านการเรียนรู้ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์ พื้นฟู และเผยแพร่มรดกทุนทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจ ตลอดจนเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมวิถีชีวิต ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชน ตำบลยางสักกระโหล่ม นำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม และเผยแพร่วิถีชีวิตภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมและมูลค่า ส่งเสริมให้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มีชื่อเสียงให้รู้จักแพร่หลายโดยสร้างเป็นนวัตกรรมที่มาจากมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมของสังคม ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎี ทุนทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ วัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) การศึกษา การสังเกตและจดบันทึก สำหรับบริบทพื้นที่ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานีเพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ภาครัฐท้องถิ่น และประชาชน ตำบลยางสักกระโหล่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2567 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน มีวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก มีการคัดเลือกคือเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรมของสังคม จำนวน 15 คน ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ภาครัฐท้องถิ่น และประชาชน 2. กลุ่มผู้พัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม จำนวน 15 คน เป็นกลุ่มแม่บ้านตำบลยางสักกระโหล่ม

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการในการศึกษา มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Check) (Chantavanich, 201) คือ ด้านข้อมูล (data triangulation) ด้านบุคคล (people triangulation) และวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีแนวคำถามหลักในการสัมภาษณ์ มีการสัมภาษณ์ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม และหาแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรมของ ตำบลยางสักกระโหล่ม โดยการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ มีพื้นฐานจากแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาเป็นแนวคำถามสำหรับเก็บข้อมูล มีประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางการอนุรักษ์ เผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรมของสังคม ตำบลยางสักกระโหล่ม

3. การสังเกต (Observation) ใช้การบันทึกข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม และหาแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนของ ตำบลยางสักกระโหล่ม

4. กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกต โดยนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สาระที่สำคัญที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลในวิธีอื่น ทั้งจากเอกสารและภาคสนาม เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน แล้วนำความรู้มาเขียนเรียบเรียงในรูปแบบพรรณนา (Description) อธิบายลักษณะปรากฏการณ์ที่ได้ศึกษาอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมประเด็นในที่กำหนด ตามแนวคิดและทฤษฎี คือ ทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการถอดจากเครื่องบันทึกเสียง และการจดบันทึกภาคสนามมาพิจารณาแยกออกเป็นประเด็นสำคัญและเรียบเรียงประเด็นที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความถูกต้องและศึกษาทำความเข้าใจเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดประเด็นสำคัญวิเคราะห์แล้วเขียนพรรณนา

2. การสังเคราะห์ข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต มาสรุปและเรียบเรียงนำเสนอข้อมูล เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ เผยแผ่ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนมีผลิตภัณฑ์จากอัตลักษณ์ของชุมชน

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัยสรุปผล ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของตำบลยางสักกระโพหลุ่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของชุมชน วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน ตำบลสักกระโพหลุ่ม เป็นชุมชนเก่าแก่มีผู้ก่อตั้งคนแรกคือ เจ้าราชชมพู่ จากเมืองอุบลราชธานี มีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ชุมชนมีการอยู่เป็นครอบครัวมีเครือญาติอยู่ด้วยกัน และดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ทุนทางวัฒนธรรมของตำบลยางสักกระโพหลุ่ม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ มีดังนี้ 1) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี ฮีตสิบสอง พิธีกรรม ความเชื่อตำนานพื้นบ้าน ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญคูณลานหรือบุญกุ่มข้าวใหญ่ บุญพะเหวด มีการพึ่งเทศน์ แท้กันต์ตัน (กันต์ทศชาติ) เป็นประเพณีที่มาจากความเชื่อและความศรัทธาจากศาสนาพุทธ นอกจากนี้ฮีตสิบสอง ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ ตลอดทั้งปี ประเพณีที่ชาวชุมชนได้ถือปฏิบัติกันมา เป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ออกมาร่วมกิจกรรม พบปะสังสรรค์กัน เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงและเพื่อสร้างความสามัคคี เกิดความรักใคร่กันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการสืบทอดสิ่งที่ตั้งมา ประเพณีฮีตสิบสองเป็นสิ่งที่คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตและยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดจนถึงปัจจุบัน 2) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ คือ หัตถกรรม และการเกษตร ดังนี้ 1. หัตถกรรม ของชุมชนบ้านยางสักกระโพหลุ่มแห่งนี้มีงานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ เสื้อเตย กระติบข้าวเหนียว สวิง สุ่มไก่ ลอบ เป็นงานสานโดยความชำนาญและมีความประณีตโดยวัสดุที่ใช้เป็นไม้ไผ่ สีสักจากชุมชน และงานจักสาน ชาวบ้านได้ใช้เป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีพและมีการจำหน่าย 2. การเกษตร ชุมชนมีการทำการเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การปลูกข้าวปลอดสารพิษ นาแปลงใหญ่ ปลูกพริก ปลูกผักคื่นฉ่าย ทอผ้ากบบัว ช่างไม้ฝีมือ และปุยหมักจุลินทรีย์ ในอดีตมีการทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพของตน แต่ในปัจจุบันมีการทำการเกษตรเพื่อจำหน่ายและมีการปลูกพืชหลายชนิดเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรมของสังคม ตำบลยางสักกระโพหลุ่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า แนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์และเผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรมของสังคม ตำบลยางสักกระโพหลุ่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ เป้าหมาย กระบวนการ และปัจจัยความสำเร็จ ดังภาพนี้

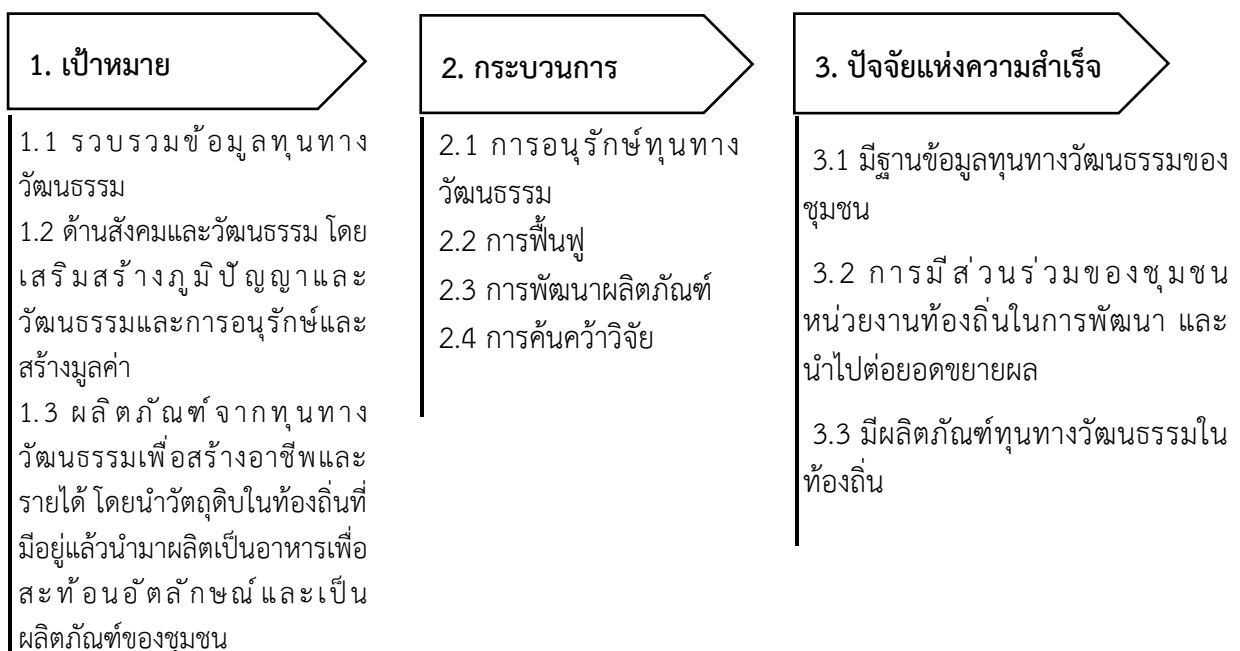

Figure 1: Approaches for Promoting, Preserving, and Disseminating the Cultural Capital of Society

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนด้วยทุนวัฒนธรรม ตำบลยางสักกระโพหลุ่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี จากการวิจัยได้มีการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับการต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ด้วยทุนทางวัฒนธรรมของตำบลยางสักกระโพหลุ่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า การนำข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทย คนไทยผูกพันใกล้ชิดกับข้าวมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความผูกพันระหว่างคนไทยกับข้าวนั้น การนำข้าวอินทรีย์ที่ผลิตจากท้องถิ่นของตนเองมาเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป และมีกระบวนการผลิตที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตปัจจุบัน ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวแต่น ผลที่ได้จากการฝึกปฏิบัติการทำข้าวแต่น เป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความต้องการจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มาจากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน นำข้าวมาแปรรูปเป็นข้าวแต่น โดยนำวัตถุดิบมาจากชุมชน นำข้าวมาต่อยอดกระบวนการฝึกและเรียนรู้วิธีการทำข้าวแต่น โดยชุมชนมีส่วนร่วมคิดการขึ้นรูปทรงจากการใช้พิมพ์เพื่อกำหนดขนาดที่เหมาะสมในการรับประทานมากขึ้น และมีส่วนร่วมในการคิดเกี่ยวกับตราสินค้าข้าวแต่น ของตำบลยางสักกระโพหลุ่ม มีชื่อและสัญลักษณ์ข้าวแต่น คือ “ข้าวแต่นอินทรีย์ยางสัก” ชุมชนมีส่วนร่วมในการตั้งชื่อ ชื่อจำง่าย และเป็นชื่อบอกสถานที่ของผลิตภัณฑ์ มีการโดดเด่น สะดุดตา ควบคู่กับการมีบรรจุภัณฑ์บรรจุข้าวแต่น มีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์

Figure 2: Name and Symbol of the Organic Yang Sak Rice Cracker Product

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการหาแนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่ ทุนทางวัฒนธรรม มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ เป้าหมาย กระบวนการ และปัจจัยแห่งความสำเร็จ จากนั้นมีการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับการต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ด้วยทุนทางวัฒนธรรมของตำบลยางสักกระโหล่ม ได้นำข้าวข้าวอินทรีย์ที่ผลิตจากท้องถิ่นของตนเองมาเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์ “ข้าวแต่นอินทรีย์ย่างสัก” การมีผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนส่งผลต่อการสร้างคุณค่าทางสังคม คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน มีผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจและสำนึกรักท้องถิ่น ก่อให้เกิดความรักและสามัคคีกัน

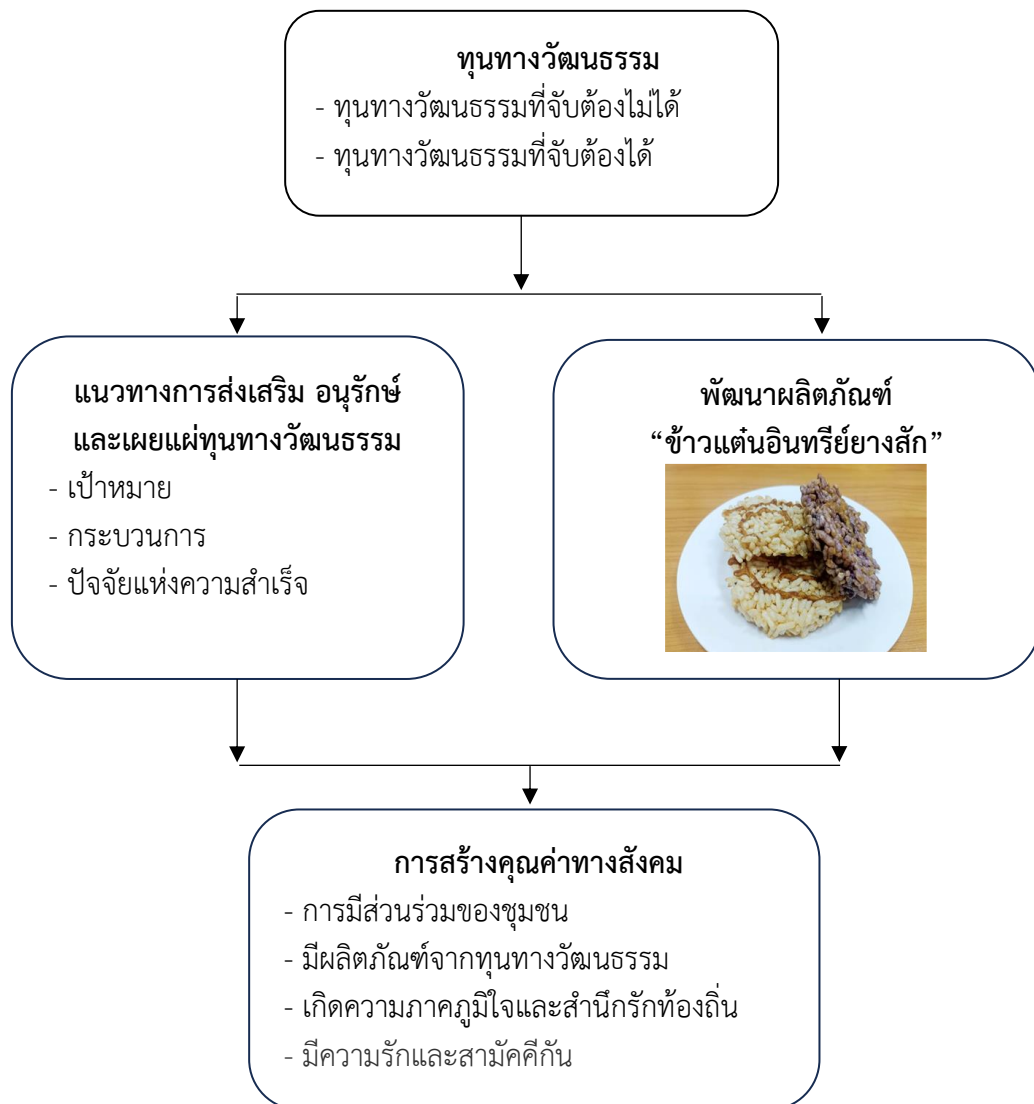

Figure 3: Cultural Capital and the Creation of Social Value

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ในการสร้างคุณค่าทางสังคม ตำบลยางสักกระโพหลุ่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ของตนเอง มีองค์ประกอบทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย มีการถ่ายทอดสืบทอด จนเกิดเป็นมรดก และมีภูมิปัญญาของมนุษย์ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างพื้นที่อื่น ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมที่พบในชุมชนตำบลยางสักกระโพหลุ่ม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งได้ 2 ลักษณะคือ 1) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีฮีตสิบสอง พิธีกรรม สองความเชื่อ ตำนานพื้นบ้าน ซึ่งเป็นประเพณีชุมชนได้ถือปฏิบัติกันมา เป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ออกมาร่วมกิจกรรม พบปะสังสรรค์กันเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงและเพื่อสร้างความสามัคคี เกิดความรักใคร่กันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการสืบทอดสิ่งที่ดั่งามประเพณีฮีตสิบสองเป็นสิ่งที่คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตและยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ Leepanyaporn (2020) กล่าวถึง การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั้งในมิติการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบ้านทุ่งสีหลง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลาวครั้งมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่เด่นชัดและเป็นทุนของตัวเอง ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ มีองค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ดังที่เห็นมีทั้งมรดกตกทอด เกิดเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์พิเศษเป็นการกระทำของมนุษย์ที่เป็นวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ประกอบไปด้วย ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ดนตรี และพิธีกรรม ซึ่งภูมิปัญญานั้นมีทั้งภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ โดยรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ สิ่งที่มีอยู่ในคนหรือกลุ่มคน เช่น ความคิด ความเชื่อ และสิ่งที่มีรูปลักษณะเป็นตัวตน และสอดคล้องกับ Sanitwong (2022) ได้กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเปรียบเสมือนเส้นใยที่เชื่อมร้อยคนในชุมชนให้ผสานเป็นหนึ่งเดียวกัน วัฒนธรรมคือสายใยที่เกิดจากภายใน วัฒนธรรมคือการเชื่อมร้อยหรือหลอมรวมเข้าด้วยกันที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่เอื้อประโยชน์ร่วมกัน สอดคล้องกับ Muanchanchoe (2014) ที่กล่าวถึงความสำคัญของ “ทุนวัฒนธรรม” ว่าเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ สู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ และทุนทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง ผกผันไปตามเงื่อนไขในแต่ละยุคสมัย ดังนั้นชุมชนจึงรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมไว้ให้กับลูกหลานได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรม ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำท้องถิ่น ประชาชน และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐด้วย ในชุมชนมีจุดเด่นและจุดแข็งของทุนทางวัฒนธรรมของตำบลยางสักกระโพหลุ่มที่สามารถร่วมกันหาแนวทางส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรม พบว่ามีองค์ประกอบ ได้แก่ 1) เป้าหมาย ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรม เพื่อการสร้างอาชีพและรายได้ 2) กระบวนการ ได้แก่ การอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม การฟื้นฟู การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการค้นคว้าวิจัย และ 3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ มีฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนหน่วยงานท้องถิ่นในการพัฒนา และนำไปต่อยอด ขยายผล มีผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นการดูแลรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมให้ที่กำลังจะสูญหายไปไว้ให้คงเดิมเพื่อประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังส่งต่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาวัฒนธรรมในอดีต ซึ่งสอดคล้องกับ Ritthipakdee and Matkaew (2023) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการแกะรูปหนังตะลุงตำบลควนกาหลง อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล พบว่า มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ เป้าหมาย กระบวนการ และปัจจัยแห่งความสำเร็จ จากแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์

และสืบทอดภูมิปัญญาการแกะรูปหนังตะลุงในตำบลควนกาหลง อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ได้ข้อค้นพบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นหัวใจสำคัญของการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการแกะรูปหนังตะลุง โดยปราชญ์ทั้ง 2 ท่านต่างอุทิศตนในการถ่ายทอดให้กับศิษย์ผู้มีใจรักในงานการแกะหนังตะลุง โดยไม่ได้คิดค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ให้กับศิษย์ผู้มีใจรักในงานการแกะหนังตะลุง โดยไม่ได้คิดค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับการต่อยอดผลิตภัณฑ์ของตำบลยางสักระโพหลุ่ม คือการนำข้าว ซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทยซึ่งผูกพันใกล้ชิดกับข้าวมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความผูกพันระหว่างคนไทยกับข้าวมาจากความเชื่อ และภูมิปัญญา มีการกระตุ้นให้ชุมชนได้เห็นคุณค่าและวัฒนธรรมของภูมิปัญญาที่ได้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ Makhakvun (2020) กล่าวว่า การแปรรูปข้าวในอดีตและปัจจุบัน มีรูปแบบข้าวที่มีรูปแบบง่าย ไม่มีกระบวนการซับซ้อน การแปรรูปข้าวเป็นอาหารหรือขนม หรือแปรรูปเป็นเครื่องสำอาง การแปรรูปข้าวที่ตอบสนองการบริโภคในปัจจุบัน และความต้องการของตลาด จากการวิเคราะห์หาคุณลักษณะพิเศษที่เหมาะสมกับผู้บริโภค และ Mankhong (2017) กล่าวถึงบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบ้านตุน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พบว่าทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในตำบลบ้านตุน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีบทบาทสำคัญในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความตระหนักให้เกิดแก่สมาชิกในชุมชน การเห็นคุณค่าของตนเอง ก่อให้เกิดความร่วมมือภายในชุมชน นอกจากนี้ Chumket (2017) กล่าวว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น วัสดุส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น สำหรับการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าของหมู่บ้านไทยมุสลิม อำเภอชะอำ โดยผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เมื่อได้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น ควรสื่อให้เห็นถึงผลิตภัณฑ์ที่เกิดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้ ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นดูมีคุณค่า มีมาตรฐาน มีเอกลักษณ์โดดเด่นเน้นเรื่องราว วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านไทยมุสลิม และอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของคนในชุมชนแข็งแรงขึ้น นำรายได้ให้กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น แนวทางการจัดการผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมุสลิม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) การเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน 2) คือกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และ 3) เป็นการจัดการชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง ได้สะท้อนความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดร่วมของคนในชุมชน สังคม ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศชาติให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง

สรุป

ทุนทางวัฒนธรรมบ้านยางสักระโพหลุ่ม จากการศึกษามีสามารถแยกเป็นประเด็น คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้สั่งสมสร้างสรรค์ ปลูกฝังและสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง ได้แก่ ความคิด การปฏิบัติ ความเชื่อและค่านิยมที่แบ่งปันระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ตำนานพื้นบ้าน เป็นต้น ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ หัตถกรรม จักสาน อาหาร ซึ่งในชุมชนบ้านยางสักระโพหลุ่ม มีงานหัตถกรรมจักสานที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

แนวทางการส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแผ่ทุนทางวัฒนธรรมของสังคม ตำบลยางสักระโพหลุ่ม มีองค์ประกอบ ได้แก่ เป้าหมาย กระบวนการ และปัจจัยแห่งความสำเร็จ โดยมีส่วนร่วมของชุมชนหน่วยงาน

ท้องถิ่นในการพัฒนา และนำไปต่อยอด จนมีผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นการดูแลรักษา วัฒนธรรมดั้งเดิมให้ที่กำลังจะสูญหายไปไว้ให้คงเดิมเพื่อประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังได้ศึกษาวัฒนธรรมในอดีต

การเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับการต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ด้วยทุนทางวัฒนธรรมของตำบลยางสัก กระโพหลุ่ม ได้นำข้าวอินทรีย์ที่ผลิตจากท้องถิ่นของตนเองมาเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป และมีกระบวนการ ผลิตที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตปัจจุบัน ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าวแต่น ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณค่า ของชุมชน เกิดความภาคภูมิใจ ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน เกิดการสำนึก รักท้องถิ่น มีความรักและสามัคคีกัน สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่ลูกหลานให้คงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ทุนวัฒนธรรมนับได้ว่ามีความสำคัญช่วยในการสร้างความสัมพันธ์ หลอมรวมคนเข้าด้วยกัน หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีกำหนดแผนการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมไว้ในแผน ยุทธศาสตร์ของพื้นที่ และควรมีกิจกรรมส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิตให้เข้ากับความ เป็นอยู่ ชนบทธรรมประเพณี ฮีตสิบสอง หรือส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นของชุมชนสู่สากล

1.2 การส่งเสริมอนุรักษ์ เผยแพร่ ทุนทางวัฒนธรรม มีความจำเป็นต้องส่งเสริมความร่วมมือและ บูรณาการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มเด็กและ เยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถานศึกษา มหาวิทยาลัย หน่วยงานของรัฐ และเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเก็บข้อมูลจากพื้นที่อื่น เพื่อให้มีการรวบรวมและทำเป็นฐานข้อมูล ทุนทางวัฒนธรรมของจังหวัดอุบลราชธานี

2.2 ควรมีการเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิด อาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

References

- Chantavanich, S. (2016). *Data Analysis in Qualitative Research*. (12th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Chumket, J. (2017). *Product Development from Local Wisdom to Enhance Sustainable Community Management Efficiency of Thai Muslim Communities, Cha-Am District, Phetchaburi Province*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Phetchaburi.
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration. (2013). *Global Tourism Criteria: GSTC*. Retrieved February 26, 2023, from <https://www.dasta.or.th/th>
- Laothamatas, A. (2017). *Anakthas: Perspectives on Thai Society through Wisdom, Hope, and Encouragement*. Bangkok: Chulalongkorn University Book Center.
- Leepanyaporn, N. (2020). *The Study of Lao Khrang Ethnic Cultural Capital in the Dimension of Cultural Tourism to Raise the Economy of Ban Thung Si Long Community, Don Tum District, Nakhon Pathom*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Nakhon Pathom.

- Makhakvun, C. (2020). Guidelines for Creating Value-Added to Local Rice Products Corresponding to the Current Context and Way of Consumption of Consumers in Rasi Salai District, Sisaket Province. *Journal of Fine and Applied Arts Khon Kaen University*, 12(1), 152-179.
- Mankhong, A. (2017). The Role of Cultural Capital in Community Economic Development: A Case Study of Ban Toon Subdistrict, Mueang District, Phayao Province. *Journal of Research and Development, Loei Rajabhat University*, 12(39), 90-100.
- Muanchanchoe, R. (2014). *Cultural Capital for Thai Song Dam's Development in Nakhon Pathom Province*. (Doctoral dissertation). Silpakorn University. Bangkok.
- National Housing Authority. (2022). *Community Economic Development*. Retrieved February 26, 2023, from <https://www.nha.co.th/download/42-การพัฒนาเศรษฐกิจระดับ/42>
- Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan, B.E. 2560-2564*. Retrieved March 1, 2024, from https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=6422
- Ritthipakdee, K., & Matkaew, W. (2023, May 19). Guidelines for Promoting the Conservation and Inheritance of the Shadow Puppet Carving Wisdom in Khuan Kalong Subdistrict, Khuan Kalong District, Satun Province. *The 14th Hatyai National and International Conference* (pp. 720-725). Hatyai University. Songkhla.
- Sanitwong, K. (2022). Enhancing Quality of Life through Cultural Capital: A Case Study of the Old Town Community of Sobsom-Had Krai, Chiang Khong District, Chiang Rai Province. *Social Research Journal*, 45(2), 96-116.
- Sutantangjai, S. (2022). Deputy Mayor of Yang Sakka Pho Lum Subdistrict Administrative Organization Baan Yang Sak Krapo Lum, Yang Sak Krapo Lum Subdistrict, Muang Sam Sip District, Ubon Ratchathani Province. *Interview*. n.d.

วาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีในวรรณกรรมอีสานใหม่*

A Discourse on the Moral Aspects of Women's Behaviors in New Isan Literature

ศาริศา สุขคง

Sarisa Sukkhong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University Thailand.

Corresponding Author's Email: sarisa.chom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์และจัดรูปแบบวาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ในวรรณกรรมอีสานใหม่ 2) เพื่อวิเคราะห์วาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ในวรรณกรรมอีสานใหม่ตามมุมมองวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทการวิจัยเชิงเอกสารและใช้การวิจัยภาคสนามเป็นตัวเสริม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเป็นวรรณกรรมอีสานใหม่ 57 เรื่อง และสตรีหรือปราชญ์ท้องถิ่นยุคอีสานใหม่ 20 คน โดยกำหนดขนาดแบบเกณฑ์การคัดเข้า-คัดออก เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบไร้โครงสร้างนำมาสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์เนื้อหาโดยเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรมี 8 รูปแบบ ได้แก่ 1.1) การเป็นสตรีผู้มีปิยวาจา 1.2) การเป็นสตรีแม่ศรีเรือน 1.3) การเป็นสตรีผู้ดูแลสุขภาพและความงาม 1.4) การเป็นสตรีผู้มีน้ำใจต่อญาติมิตร 1.5) การเป็นสตรีผู้มีความสามารถรอบรู้ 1.6) การเป็นสตรีผู้มีศีลธรรม 1.7) การเป็นสตรีผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี และ 1.8) การเป็นสตรีผู้ซื่อสัตย์ 2) การศึกษาตามมุมมองวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มีกลวิธีทางภาษานำเสนออุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” 3 กลวิธี ได้แก่ 2.1) วาทกรรมดรรชนีบ่งชี้อัตลักษณ์เพศสภาพ 2.2) วาทกรรมเพศสภาพกับลีลาการใช้ภาษา และ 2.3) การประกอบสร้างอัตลักษณ์กับอุดมการณ์เพศสภาพ สื่อให้เห็นอุดมการณ์หลักของ “สตรีอีสานใหม่” คือ “สตรีเก่งและดีงาม” และอุดมการณ์รอง คือ “เมตตาพินิจนิยม” และนำไปสู่วิถีปฏิบัติทางสังคมของสตรีในยุคอีสานใหม่ โดยปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชีวิตของตนเอง ซึ่งอุดมการณ์ทั้งหมดเป็นวิถีปฏิบัติที่ประดิษฐ์สร้างคู่มือชีวิตเสริมความมั่นใจให้แก่สตรีอีสานยุคใหม่ได้

คำสำคัญ: วาทกรรม; ความงามแห่งจริยวัตร; วรรณกรรมยุคอีสานใหม่; สตรียุคอีสานใหม่

Abstract

This research article aims to: 1) synthesize and categorize the discourse of “moral beauty of women” in new Isan literature, and 2) analyze this discourse from the perspective of critical discourse analysis (CDA). This study employs qualitative research, primarily focusing on documentary research with supplementary field research. The sample consists of 57 works of new Isan literature and 20 women or local scholars from the new Isan era, selected based

*Received March 1, 2025; Revised April 28, 2025; Accepted April 28, 2025

on inclusion and exclusion criteria. Data were collected using unstructured in-depth interviews and analyzed through content analysis.

The research findings indicate that: 1) There are eight forms of discourse on moral beauty forms : 1.1) Being a woman with kind and polite speech 1.2) Being a homemaker 1.3) Maintaining health and beauty 1.4) Being kind and compassionate toward relatives and friends 1.5) Exhibiting proper manners and etiquette 1.6) Possessing moral integrity 1.7) Being grateful and dutiful to parents 1.8) Being honest and trustworthy 2) The study, from a critical discourse analysis perspective, identifies three linguistic strategies that convey the ideology of “moral beauty of women”.: 2.1) Discourse as an index of gender identity 2.2) Gender discourse and linguistic style 2.3) The construction of identity and gender ideology These strategies highlight the core ideology of the “new Isan woman” as “competent and virtuous”, while a secondary ideology, “the ideal wife”, also emerges. These ideological constructs influence the social practices of new Isan women, allowing them to adapt and integrate these principles into their lives. Ultimately, these ideologies function as a socially constructed guide that enhances the confidence of new Isan women in their roles and identities.

Keywords: Discourse; Moral Beauty; New Isan Literature; New Isan Women

บทนำ

ภูมิภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลตั้งอยู่บนแอ่งโคราช และแอ่งสกลนคร มีแม่น้ำโขงกั้นเขตทางตอนเหนือและตะวันออกของภาค ทางด้านใต้จรดชายแดนกัมพูชา ทางตะวันตกมีเทือกเขาเพชรบูรณ์และเทือกเขาตองพญาเย็นเป็นแนวกั้นแยกจากภาคเหนือและภาคกลาง ประกอบด้วย 20 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บึงกาฬ บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรดิตถ์ และอุบลราชธานี (Royal Institute, 2013) ประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่สุดของประเทศจึงมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยมีชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ ได้แก่ ผู้ไท ญ้อ ไย้ แสก กูย ไส้ ชาวบน และบรู (Channawet, 2017) และมีลักษณะโดดเด่นด้านประเพณีและวัฒนธรรมอันสื่อถึงความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่น่าศึกษา (Hongsuwan, 2021) พื้นที่ภูมิภาคอีสานตามสายตาศึกษาของนักทฤษฎีสายวิพากษ์อย่าง Lefebvre (1992) (as cited in Smona, 2016) ไม่ใช่สิ่งที่บริสุทธิ์แต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเพื่อเงื่อนไขต่าง ๆ อันเป็นสิ่งประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมที่บรรจุความหมายและคุณค่าลงไปในพื้นที่ วรรณกรรมอีสานจึงนับเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมที่อธิบายความหมายและคุณค่าความเป็นอีสานได้อย่างลุ่มลึก ดังที่ Punnothok (1982) กล่าวไว้ว่า วรรณกรรมอีสานเจริญรุ่งเรืองในหมู่บ้าน มีรูปแบบ เนื้อหา ภาษา สำนวนโวหาร คุณค่า ความเชื่อ และอุดมการณ์ของสังคมเฉพาะถิ่นสืบทอดมาถึงปัจจุบัน นับเป็นมรดกภูมิปัญญาอีสานที่ได้รับการสืบสานและถ่ายทอดอยู่ในพื้นที่ภูมิภาคอีสาน (Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture, 2019)

ภูมิภาคอีสานจึงได้ชื่อว่าเป็นดินแดนที่รุ่มรวยวิถีวิทยาการนำเสนอความรู้ โลกทัศน์ ความเชื่อ และแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวิถีสังคมวัฒนธรรมของตนเอง ทั้งวิถีวิทยาการศึกษาตัวตนคนอีสานแบบดั้งเดิม และวิถีวิทยาการศึกษาตัวตนคนอีสานแบบสมัยใหม่ ได้แก่ การเขียนนำเสนอในรูปแบบหนังสือ บทความ สารคดี เทปเสียง เทปโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิถีวิทยาแบบเล่าเรื่องในวัฒนธรรมอีสานถูกผลิตซ้ำและนำเสนอโดยนักปราชญ์ผู้รู้ในท้องถิ่น หรือ “คนใน” จำนวนมาก โดยเฉพาะหนังสือที่มีการเรียบเรียงเขียนขึ้นใหม่จากคำ

โครงเรื่องเดิม และประพันธ์ขึ้นใหม่เป็นภาษาไทยปัจจุบันโดยคงสำนวนภาษาอีสานไว้นั้นนับเป็นข้อมูลที่น่าสนใจที่นำมาศึกษาด้วยวิธีวิทยาการศึกษาตัวตนคนอีสานแบบสมัยใหม่ (Kittiasa, 2003) ข้อมูลเหล่านั้นมักเกิดขึ้นในยุคอีสานใหม่ คำว่า “อีสานใหม่” Kittiasa (2014) นักวิจัยอีสานได้อธิบายไว้ว่า หมายถึง วิถีชุมชนที่เกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างเข้มข้นนับจากสงครามเย็นยุติลง หรือนับจากทศวรรษที่ 1980 (ตั้งแต่ พ.ศ. 2523) เป็นต้นมา วรรณกรรมที่เรียบเรียงขึ้นใหม่ในยุคอีสานใหม่จึงเป็นเสมือนพื้นที่ที่ส่งสมภูมิปัญญาแบบเก่าที่นำมาเล่าใหม่ได้อย่างน่าสนใจ และเป็นที่มาของวาทกรรมอีสานนิยม (Discourse of Isanism) หลายประการอันหมายถึงระบบของความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจากวิธีวิทยาที่ทำงานเหมือนเทคโนโลยีของอำนาจและถูกนำเสนอในฐานะวาทกรรมเพื่อตอกย้ำภาพลักษณ์ที่มีความหมายพิเศษ ตัวตนของคนถูกนำเสนอโดยการทำให้มีเพศภาวะเป็นหญิงที่อ่อนแอต่ออำนาจการต่อรอง

วาทกรรมอีสานนิยมที่ถูกผลิตซ้ำ และนำเสนอผ่านวรรณกรรมอีสานใหม่อย่างเด่นชัดมักเป็นวาทกรรมที่มีเนื้อหาตีกรอบความประพฤติให้ผู้หญิงดำรงอยู่ในจารีตประเพณีตามที่สังคมปรารถนา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องท้าวคำสอน ที่กล่าวถึงลักษณะของผู้หญิงที่ควรเลือกเป็นภรรยาต้องทำอาหารเก่งปรุงรุ่ม แม้ว่าหน้าตาไม่ดีก็ควรเลือกมาเป็นภรรยา (Khemcharithera, 1970) โลกดังกล่าวถูกนำมาเล่าใหม่ในวรรณกรรมอีสานใหม่ โดยนำเนื้อหาโลกการเลือกผู้หญิงแบบในวรรณกรรมอีสานเก่ามาแทรกไว้ในคำสอนให้แก่ตัวละครเอก คือ ท้าวกำพร้าว้าคำสอน ที่ต้องการเลือกภรรยาที่ทำอาหารเก่งปรุงรุ่มอาหารเก่งเช่นเดียวกับท้าวคำสอน (Phiwphan, 2001) วาทกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความงามที่แท้จริงของผู้หญิงนั้น ไม่ใช่ความงามจากรูปลักษณ์ภายนอก แต่ความงามจากพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษของผู้หญิงอีสานส่วนใหญ่ที่ยอมรับมาถึงปัจจุบัน ดังบทสัมภาษณ์ของผู้ชายอีสาน Phanthura (2025) ผู้มีอาชีพเป็นครูวิทยฐานะชำนาญการว่า ผมคิดว่าผู้หญิงอีสานยุคใหม่มีความมั่นใจและเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เพราะมีการศึกษาที่ดีพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีลักษณะแม่ศรีเรือน ดูแลลูก สอนการบ้านลูก ดูแลครอบครัว และมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ญาติพี่น้อง รวมถึงคนต่างชาตินิยมชื่นชมผู้หญิงอีสานว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ รักดี กตัญญูต่อพ่อแม่พี่น้อง ชยันตทน อ่อนหวาน และดูแลปรนนิบัติอย่างดี (Boonmathaya, 2005) การผลิตซ้ำและสื่ออุดมการณ์ดังกล่าวได้สร้างวาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ขึ้นเพื่อสื่ออุดมการณ์ความคิดพฤติกรรมของผู้หญิงอีสานทุกยุคทุกสมัย

จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับวาทกรรมความเป็นหญิงไว้อย่างน่าสนใจ เช่น งานวิจัยของ Pankaew (2022) ที่ศึกษาการสื่อสารและการต่อสู้อย่างมายาคติความงามของนางงามผิวสี : กรณีศึกษานางงามไทยในเวทีการประกวดระดับชาติ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการสื่อสารกับการต่อสู้อย่างมายาคติความงามที่ผลิตผ่านเวทีการประกวดนางงามระดับชาติของนางงามผิวสี และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้นางงามผิวสีมีอำนาจในการสื่อสารเพื่อต่อสู้กับมายาคติความงามที่ผลิตผ่านเวทีการประกวดนางงามระดับชาติ งานวิจัยของของ Likpai (2023) ที่ศึกษาการประกอบสร้างความหมาย “ความเยาว์” ของผู้หญิงในโฆษณาคลินิกเสริมความงามเพื่อศึกษาวิธีสร้างสารและสื่อสารความหมายความเยาว์ที่ปรากฏในสื่อโฆษณาทาง Instagram ของคลินิกเสริมความงาม และเพื่อศึกษาการถอดรหัสความหมายความเยาว์ของผู้รับสารผ่านการนำเสนอและการสื่อสารความหมายของโฆษณาคลินิกเสริมความงามเพื่อการชะลอวัย จากที่มีผู้ศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แนวคิดหรืออุดมการณ์ความงามของผู้หญิงถูกนำเสนอผ่านวรรณกรรม เรื่องเล่าในโฆษณา การสัมภาษณ์ และการสื่อสารพื้นที่ร่างกายอันสัมพันธ์กับยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษา วาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ในวรรณกรรมอีสานใหม่ โดยใช้มุมมองวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยมุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้สร้างและสื่ออุดมการณ์ และวิถีปฏิบัติทางสังคมเพื่อเป็นแนวปฏิบัติตนของผู้หญิงอีสานยุคใหม่ในตำแหน่งแห่งที่อันเหมาะสมกับนิยามความงามที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์และจัดรูปแบบวาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ในวรรณกรรมอีสานใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์วาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ในวรรณกรรมอีสานใหม่ตามมุมมองวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลักและใช้การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นตัวเสริม โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) สืบค้น รวบรวม และจัดประเภทข้อมูลตามลักษณะการนำเสนอเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นสตรีอีสานซึ่งมีสถานภาพหลากหลายคละกันไปทั้งสถานภาพลูกสาว สถานภาพภรรยา สถานภาพลูกสะใภ้ และสถานภาพมารดา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ สตรีชาวอีสาน ศิลปินชาวอีสาน และนักปราชญ์ชาวอีสาน จำนวน 20 คน โดยสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากจังหวัดเลย อุดรธานี ขอนแก่น ชัยภูมิ และมหาสารคาม

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยสตรีชาวอีสาน ศิลปินชาวอีสาน และนักปราชญ์ชาวอีสาน โดยมีวิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมาย และเกณฑ์การคัดเลือกเข้า-คัดออกดังนี้

- 1) สอบถามเบื้องต้นว่ามีภูมิลำเนาอยู่ในภูมิภาคอีสานหรือไม่ หากมีจึงถามคำถามถัดไป
- 2) เคยย้ายถิ่นฐานชั่วคราวเพื่อไปทำงาน หรือไปศึกษาถิ่นหรือไม่ หากเคย ผู้วิจัยจะคัดออกเมื่อกลับมาอยู่ภูมิลำเนาไม่ถึง 5 ปี และถามคำถามถัดไป
- 3) เกิดในยุคอีสานใหม่ คือนับแต่พ.ศ. 2523 เป็นต้นมาหรือไม่ หากมีจึงถามคำถามถัดไป
- 4) เคยอ่านวรรณกรรมอีสานใหม่ เช่น เอือนสามน้ำสี่ ย่าสอนหลาน ลุงสอนหลาน ยอดผญาโก้ ปูสอนหลาน สุภาจิตสอนลูก หรือไม่ หากเคยผู้วิจัยจึงเลือกเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล เมื่อได้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์แบบไร้โครงสร้าง หรือสัมภาษณ์แบบปลายเปิด (Unstructured/ Open-ended interview

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงสิทธิอันชอบธรรมของกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยถามความสมัครใจก่อนสัมภาษณ์ หากกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกเสียง และจะดำเนินการทำลายข้อมูลภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลวรรณกรรมอีสานใหม่ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อตอบโจทย์วิจัย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

- 1) สังเคราะห์ข้อมูลวาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” เพื่อให้เห็นรูปแบบความงามด้านความประพฤติของสตรีตามที่สังคมปรารถนาอันปรากฏในวรรณกรรมอีสานใหม่ และจัดประเภทข้อมูล

- 2) วิเคราะห์วาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ในวรรณกรรมอีสานใหม่ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ดังนี้

2.1) พิจารณาจากตัวบท คือเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นวาทกรรมเพื่อบรรยาย ตีความและอธิบายวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตร

2.2) พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทหรือวาทกรรมว่าสื่ออุดมการณ์ทางสังคมอย่างไร โดยดูกระบวนการผลิต กระจ่ายตัวบท และบริบททางทฤษฎีชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร

2.3) พิจารณาวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม สถานการณ์หรือปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการผลิตและบริโภคตัวบทเพื่อแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมที่สื่ออุดมการณ์ทางสังคมนั้นส่งผลต่อพฤติกรรมและความคิดของผู้คน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Presentation of the Research Results) ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัย โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา วิเคราะห์ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า เมื่อสังเคราะห์ข้อมูลความงามแห่งจริยวัตรของสตรีจากวรรณกรรมในยุคอีสานใหม่ทั้งหมด 57 เรื่อง เช่น เขื่อนสามน้ำสี่ ย่าสอนหลาน ลุงสอนหลาน ยอดผญาก้อม ปูสอนหลาน สุภาจิตสอนลูก คำสอนญาติโยมอีสาน คดีโลกคดีธรรม และจัดประเภทของข้อมูล สามารถถอดรูปแบบความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่ได้ทั้งหมด 8 รูปแบบ ดังนี้

1. **การเป็นสตรีผู้มีปียวาจา** วรรณกรรมอีสานใหม่ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเป็นสตรีผู้มีปียวาจา ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องโลกชายดีและชั่ว โลกหญิงดีและชั่ว คำกลอนสอนโลก (เปิดโลก) ลุงสอนหลาน ย่าสอนหลาน ขูลูนางอ้ว ผาแดงนางไอ่ ท้าวหมาหยูย จำปาสีตัน ท้าวกำพร้าวฝ้ายน้อย เขื่อนสามน้ำสี่ จักรจินพรหมริน นิยายสุภาจิตสอนลูก ยอดผญาก้อม ปูสอนหลาน และสุภาจิตสอนลูก ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุภาจิตสอนลูกที่มีเนื้อหากล่าวว่าจะไม่ควรพูดจาเสียงแข็งไม่น่าฟังหรือพูดทำร้ายจิตใจเพื่อนฝูง เพราะไม่มีใครที่ไม่ต้องการฟังคำพูดที่หวานหู

2. **การเป็นสตรีผู้เคารพเชื่อฟังสามี** วรรณกรรมอีสานใหม่ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเป็นการเป็นสตรีผู้เคารพเชื่อฟังสามีและบุพการี ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องชนะสันธราชเทศนาคำสอน ปูสอนหลาน ยอดผญาก้อม คดีโลกคดีธรรม ย่าสอนหลาน ปัญหาเสียวสวาสดีและปัญหาเบ็ดเตล็ดแปลก ๆ สู่ขวัญอีสานร่วมสมัย คำว่าสุภาจิตอีสาน ขุดบาโลก ประมวลโตงโดยคำเฝ้าของนักเทศน์ บุญนำกรรมแต่ง และคองสิบสี่ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องคองสิบสี่ เช่น คองซ้อที่เจ็ด ที่ว่า เมื่อถึงวันพระ วันศีล ให้ภริยาจัดดอกไม้ขอขมาสามี และพ่อแม่แม่แก่ลุงตาของตน และถึงวันอุโบสถให้จัดดอกไม้ รูปเทียนไปถวายพระสงฆ์

3. **การเป็นสตรีผู้ดูแลสุขภาพและความงาม** วรรณกรรมอีสานใหม่ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเป็นสตรีผู้ดูแลสุขภาพและความงาม ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องนานาปัญหา คำสอนญาติโยมอีสาน ประมวลกลอนแหล่อีสาน ปริศนานานาคำสอน นางแดงอ่อน นิทานนางผมหอม แสงมณีแยงโลก บุญนำกรรมแต่ง สิริจันโหวาท ยอดคำสอน เขื่อนสามน้ำสี่ และและคำสอนลูกสะใภ้ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องคำสอนลูกสะใภ้ที่กล่าวถึงหลักปฏิบัติเพื่อสุขภาพและความงามของผู้หญิงทั้งหลายว่าควรรู้จักดูแลตัวเองตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า นับเป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับดูแลตัวเองเพื่อให้ดูงดงามน่ามอง โดยเฉพาะผมเป็นส่วนที่เห็นได้ชัด อย่าปล่อยให้กระเซิง ควรหมั่นหวีใส่น้ำมันให้เงางาม กลิ่นหอมน่าชม

4. **การเป็นสตรีผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี** วรรณกรรมอีสานใหม่ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเป็นสตรีผู้มีความกตัญญูต่อพ่อแม่และผู้มีพระคุณ ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องฮีต คอง คะล่ำ วิถีชีวิตของคนล้านช้างและไทอีสาน ปูสอนหลาน ผญาร่วมสมัยปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน แหล่เทศน์ประชันกลอน พระยาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องคำสอนญาติโยมอีสานที่มีเนื้อหากล่าวถึงการแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ยังเป็นคุณธรรมที่ลูกทุกคนควรยกย่องไว้เหนือหัว เพราะพ่อแม่มีบุญคุณมากกว่าทั้งฟ้าและดินที่กว้างใหญ่ไพศาล เลี้ยงดูลูกหลานจนเติบโตใหญ่

5. **การเป็นสตรีผู้ยึดมั่นศีลธรรม** วรรณกรรมอีสานใหม่ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเป็นสตรีผู้ยึดมั่นศีลธรรมเข้าใกล้พุทธศาสนา ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องเทศน์สังกาสมาลัยหมื่นมาลัยแสนฉลอง ศีลธรรมชาวพุทธ แหล่เทศน์ประชันกลอน คำสอนญาติโยมอีสาน คดีโลกคดีธรรม เปิดโลกเปิดสวรรค์ ประมวลกลอนแหล่อีสาน ประชุม

กลอนคิธรรม แห่เทศน์ชาวโลกชาวบ้านนิยม ลำมหาชาติ ยาบส่วงนักเทศน์ และสืพรราชสอนลูก ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสืพรราชสอนลูก กล่าวถึงลักษณะผู้หญิงที่ควรเลือกเป็นภรรยา คือ ผู้หญิงที่ยึดมั่นในศีลธรรม กตัญญูรู้คุณพ่อแม่ และขยันทำงานบ้านงานเรือน นับเป็นคนมีค่าควรรักษาไว้

6. การเป็นสตรีแม่ศรีเรือน วรรณกรรมอีสานใหม่ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเป็นสตรีแม่ศรีเรือน ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องสิริจันโทวาทคำสอน อีต คอง คะลำ วิถีชีวิตของคนล้านช้างและไทอีสาน ชนะสันธราชเทศนา คำสอน ใหม่แท้ที่แม่ทอ ผญาพร้อมสมัยปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน พระยาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวอีสานและคนลาวล้านช้าง ท้าวคำสอนเลือกสาว คำสอนลูกสะใภ้ นางวิชาษาแต่งงาน ประมวลโตงโดยคำเภาของนักเทศน์ และเอือนสามน้ำสี่ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องเอือนสามน้ำสี่ ได้กล่าวถึงเอือนสามน้ำสี่ไว้ว่า เอือนที่หนึ่ง คือ เอือนคร้ว ต้องทำความสะอาดและจัดวางของให้เป็นระเบียบ เอือนที่สอง คือ เอือนนอน ต้องหมั่นเช็ดถูทำความสะอาด ตื่นนอนแล้วก็ควรเก็บให้เรียบร้อย

7. การเป็นสตรีผู้มีน้ำใจต่อญาติมิตร วรรณกรรมอีสานใหม่ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเป็นสตรีผู้มีน้ำใจต่อญาติมิตร ได้แก่ ย่าสอนหลาน นิยายสุภาชีวิตพ่อสอนลูก ยอดผญาท้อม ปูสอนหลาน หลานสอนปู่ ยาบส่วงนักเทศน์ คำกลอนสอนใจ แสงมณีแยงโลก ประมวลโตงโดยคำเภาของนักเทศน์พร้อมปัญญาโลกธรรม แห่เทศน์ชาวโลกชาวบ้านนิยม ประมวลโตงโดยคำเภาของนักเทศน์พร้อมปัญญาโลกธรรม คำสอนลูกสะใภ้ และนางวิชาษาแต่งงาน ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนางวิชาษาแต่งงาน ที่มีเนื้อหากล่าวว่าผู้หญิงต้องรู้จักเอื้อเฟื้อญาติมิตรที่ขัดสน และบริจาคทานสร้างกุศลสาธารณะประโยชน์

8. การเป็นสตรีผู้ซื่อสัตย์ วรรณกรรมอีสานใหม่ที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเป็นสตรีผู้ซื่อสัตย์ ได้แก่ วรรณกรรมเรื่องคำกลอนสอนใจ พุทธทำนาย นิยายสุภาชีวิตพ่อสอนลูก นางวิชาษาแต่งงาน โลกชายดีและชั่ว โลกหญิงดีและชั่ว คำกลอนสอนโลก (เปิดโลก) บุญนำกรรมแต่ง สุภาชีวิตสอนลูก คำสอนลูกสะใภ้ ท้าวคำสอนเลือกสาว ท้าวกำพร้าวไก่อแก้ว ท้าวหมาหยู และท้าวกำพร้าวคำสอน ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องท้าวกำพร้าวคำสอนที่มีเนื้อหากล่าวถึงการเลือกคู่ควรเลือกผู้หญิงที่มีความคิดมีธรรมะประจำใจ รู้จักรักษาศีลทำบุญทำทาน ไม่คิดนอกใจสามี และเก่งงานบ้านงานเรือน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า เมื่อผู้วิจัยนำวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานมาศึกษาในมุมมองของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยแบ่งประเด็นการศึกษาเป็น 2 ประเด็น คือ ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” และความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่ : การวิเคราะห์หัตถิปฏิบัติทางสังคม ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” โดยลำดับการวิเคราะห์เป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นแรกจะวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในการนำเสนออุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” จากนั้นจะวิเคราะห์อุดมการณ์ “ความเป็นสตรีอีสานใหม่” เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง “ความงามแห่งจริยวัตร” กับ “ความเป็นสตรีอีสานใหม่” ดังจะอธิบายตามลำดับต่อไปนี้

1) กลวิธีทางภาษาในการนำเสนออุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” กลวิธีทางภาษาในงานวิจัยนี้ หมายถึงวิธีการหรือชั้นเชิงทางภาษาเพื่อสร้างวาทกรรมเพื่อสื่ออุดมการณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ซึ่งจะทำให้เห็นมิติของภาษาเชิงอำนาจที่แฝงในวาทกรรมได้อย่างลุ่มลึก พอสรุปได้ ดังนี้

1.1) วาทกรรมตรชนิบังคับอัตลักษณ์เพศสภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นตรชนิบังคับอัตลักษณ์เพศสภาพ นับเป็นกลวิธีทางภาษาที่มุ่งสะท้อนค่านิยมทางสังคมที่เพศหญิงถูกจัดให้เป็นเพศที่รักสวยรักงามสัมพันธ์กับวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีรูปแบบที่ 3 การเป็นสตรีผู้ดูแลสุขภาพและความงาม ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผญา ปรัชญาการดำเนินชีวิตอันล้ำค่าของชาวอีสาน สรรพนามที่เป็นตรชนิบังคับอัตลักษณ์ความเป็นเพศหญิงในผญาพร้อมสมัยตอนที่กล่าวถึงผู้หญิงสูงวัย ก็ยังรักสวยรักงามหาทุยืมเงินมา

แต่งตัว ซึ่งก็มีน้ำเสียงที่ไม่ส่งเสริมให้ทำพฤติกรรมเช่นนั้น โดยคำที่เป็นตรรกะบ่งชี้อัตลักษณ์เพศหญิง ได้แก่ คำว่า “ซุ่มสาวเฒ่า” และคำว่า “ยาย” แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ ชอบแต่งตัว และนิยมวัตถุ ตัวอย่างเช่น

ตกสมัยซุ่มสาวเฒ่า	เสริมสวยโศหาสร้อยใส่
ไผะมั่งอ้าวกั๊ก	ลิ้มโตข้าว่าแต่สวย
เงินบ่มีไปหาตู้	ยืมเขามาเป็นเงินดอก
เลยซื้ทุกซัคออยากโก๊	ขายหน้าเข้าบ่ยาย (Raksutthi, 1998)

1.2) วาทกรรมเพศสภาพกับลีลาการใช้ภาษา ในวรรณกรรมอีสานมีกลวิธีทางภาษาเพื่อสร้าง วาทกรรมเพศสภาพด้วยลีลาภาษาเสนอภาพเพศหญิงและเพศชายที่มีวิถีปฏิบัติแตกต่างกัน นับเป็นกลวิธีทาง ภาษาที่มุ่งสอนให้ผู้หญิงประพฤติตนตามครรลองค่านิยมที่สร้างสรรค์อันสัมพันธ์กับความงามแห่งจริยวัตรของ สตรีรูปแบบที่ 6 การเป็นสตรีแม่ศรีเรือน ดังปรากฏในบทกวีใหม่แท้ที่แม่ทอ ที่สอนให้ลูกผู้หญิงเป็นแม่ศรีเรือน ช่วยงานแม่ และสอนให้ลูกผู้ชายทำงานหนักเพื่ออนาคต กวีได้นำหน้าที่ของผู้หญิงในอดีตมาใช้กำหนดบทบาท ผู้หญิง ในฐานะผู้หญิงที่เป็นทั้งภรรยา และแม่ ต้องเป็นภรรยาตามที่สังคมปรารถนาด้วยการทอผ้าและเป็นแม่ ที่ดีโดยการถักทอชีวิตลูกด้วยคำสอน ตัวอย่างเช่น

พร้อมทั้งสอนลูกสาวเจ้าศรีเรือน	อยู่เป็นเพื่อนแม่ทอปรารณา
เพื่อสืบทอดแรงงานกาลเวลา	ก่อนมือแม่จะอ่อนล้าต้องลาพัก
และสอนเจ้าลูกชายให้ทรงนง	รักแม่ก็ขอมงานหนัก
ด้วยละอียดอ่อนโยนในเยื่อใยรัก	พลีชีวิตเพื่อถักและทอไท (Khao-ngam, 1997)

1.3) การประกอบสร้างอัตลักษณ์และอุดมการณ์เพศสภาพ นับเป็นกลวิธีทางภาษาที่มุ่งสอนให้ ผู้หญิงยอมรับนิยามความหมายของ “ความเป็นหญิง” อันสัมพันธ์กับวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรี รูปแบบที่ 1 การเป็นสตรีผู้มีปียาวจา รูปแบบที่ 2 การเป็นสตรีผู้เคารพเชื่อฟังสามี รูปแบบที่ 4 การเป็นสตรีผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี รูปแบบที่ 7 การเป็นสตรีผู้มีความใจดีต่อญาติมิตร และรูปแบบที่ 8 การเป็นสตรีผู้ซื่อสัตย์ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องบุญนำกรรมแต่ง ที่กล่าวไว้ว่าผู้เป็นภรรยาต้องจัดหาดอกไม้บูชาพระ ขอขมาสามี และพ่อแม่เฒ่าแก่ลูกตาของตนจึงจะทำให้ชีวิตเจริญก้าวหน้า ตัวอย่างเช่น

“...เถิงวันศีลอย่าได้ละ เถิงวันพระอย่าได้เลยหาดอกไม้ขึ้นฮ้างบูชา ทั้งสมมาสามีแห่งตนเนื้อเจ้า ทั้งบิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ตลอดพี่น้องทางกำสามี ความเจริญก้าวหน้าบ่มีให้เสื่อมเสีย ตามทำนองผัวเมียให้ เบ่งกันเนื้อหล้า...” (Suwantrai, 2002)

2) วาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรสื่ออุดมการณ์ “สตรีอีสานใหม่” ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้นำรูปแบบ วาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามสถานภาพของสตรีในสังคม และสังเคราะห์รูปแบบวาท กรรมเพื่อเสนอให้เห็นอุดมการณ์ “สตรีอีสานใหม่” ซึ่งประกอบไปด้วยอุดมการณ์หลัก และอุดมการณ์รอง ดังนี้

2.1) อุดมการณ์หลักเกี่ยวกับ “สตรีอีสานใหม่” เมื่อพิจารณาจากรูปแบบวาทกรรมความงามแห่ง จริยวัตรทั้งหมดแล้ว จะเห็นว่าวาทกรรมส่วนใหญ่เสนอให้เห็นอุดมการณ์หลัก คือ “สตรีเก่งและดีงาม” ไม่ว่า ผู้หญิงจะอยู่ในสถานภาพใดก็ตาม หากเป็นคนที่เก่งการบ้านการเรือน และเป็นคนดียอมเป็นสตรีที่มีคุณค่า ดัง ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องผญาท้อม บั้นสอนสตรี ก็มีหลักคำสอนให้ผู้หญิงรู้จักทำงานบ้าน ดูแลบ้านเรือนให้ สะอาด จึงจะนับว่าเป็นผู้หญิงที่ประเสริฐ ตัวอย่างเช่น

“หญิงใดทำการบ้านเรือนชานชมสะอาด อวนนั้นปราษฎ์อ่านอ้างหญิงนั้นประเสริฐศิลป์” (Sitnakpraphan, 2001)

2.2) อุดมการณ์รองเกี่ยวกับ “สตรีอีสานใหม่” เมื่อพิจารณาจากรูปแบบวาทกรรมความงามแห่ง จริยวัตรทั้งหมดแล้ว จะเห็นว่าวาทกรรมส่วนรองลงมาเสนอให้เห็นอุดมการณ์รอง คือ “เมียดิพนิมน์” ซึ่ง ผู้หญิงเมื่อมีสถานภาพเพิ่มขึ้นหลังแต่งงานเป็นภรรยา ก็มักจะถูกคาดหวังจากสังคมให้เป็นภรรยาที่ดี ประพฤติ

ดี ใจกว้าง ให้เกียรติสามารวมถึงบุพการีทั้งสองฝ่าย และเป็นสตรีผู้มีปียาจา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องคำสอนลูกสะใภ้ ที่สอนให้อาณาความคิดเรื่อง “ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า” มาใช้ในการครองเรือนตัวอย่างเช่น

“อันว่าไฟในห้องเรือนนางเนออยู่ เกิดจากปุ๋ยเจ้าลุงป้าพร้าผัว เกิดจากตัวของอวอากก็ตาม ช่าง นางบ่ควรกล่าวว่นำเรื่องออกไป บ่ควรไซคำแจ้งแถงคนเฮือนอื่น แม่นลือกและตั้นก็อ้าว้อย่าไซ มันจักคีนมาใหม่ตัวนางหมองหม่น คนเฮือนเคียงใกล้บ้านอย่าไปว่าส่งเสริม อย่าได้เติมฝอยเข้าเอาไฟไปจ่าย คั่นนางอดบ่ได้ก็ควรให้ห็นตรอง” (Somrat, 2001)

เมื่อสรุปเป็นตารางโดยนำรูปแบบวาทกรรมทั้งหมดที่สังเคราะห์จากวัตถุประสงคที่ 1 มาวิเคราะห์ตามสถานภาพสตรีต่าง ๆ แสดงให้เห็นอุดมการณ์หลัก และอุดมการณ์รอง ดังต่อไปนี้

Table 1: Summary Table of the New Isan Women's Ideology

อุดมการณ์ รูปแบบ วาทกรรม สถานภาพสตรี	อุดมการณ์หลัก					อุดมการณ์รอง		
	การเป็น สตรีผู้มี ปียา จา	การเป็น สตรีผู้ดูแล สุขภาพ และความ งาม	การเป็น สตรีผู้ ยึดมั่น ศีลธรรม	การเป็น สตรีผู้มีความ กตัญญูต่อ บุพการี	การเป็น สตรีผู้ น้ำใจต่อ ญาติมิตร	การเป็น สตรีแม่ศรี เรือน	การเป็น สตรีผู้ เคารพ เชื่อฟัง สามี	การเป็น สตรีผู้ ซื่อสัตย์
ลูกสาว	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
ภรรยา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ลูกสะใภ้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
มารดา	✓	✓	✓	✓	✓	✓		

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าอุดมการณ์หลักซึ่งประกอบไปด้วยรูปแบบวาทกรรมการเป็นสตรีผู้มีปียาจา การเป็นสตรีผู้ดูแลสุขภาพและความงาม การเป็นสตรีผู้ยึดมั่นศีลธรรม การเป็นสตรีผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี การเป็นสตรีผู้มีความน้ำใจต่อญาติมิตร การเป็นสตรีแม่ศรีเรือน ล้วนเป็นอุดมการณ์ที่สตรีทุกสถานภาพพึงมี ในขณะที่อุดมการณ์รอง ได้แก่ การเป็นสตรีผู้เคารพเชื่อฟังสามี การเป็นสตรีผู้ซื่อสัตย์ เป็นอุดมการณ์ที่สตรีที่อยู่สถานภาพภรรยา และลูกสะใภ้พึงมี ตามลำดับ

2. ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่ : การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคม การพิจารณาแนวคิดเรื่อง “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” ผู้วิจัยได้นำ อุดมการณ์หลัก คือ “สตรีเก่งและดีงาม” และอุดมการณ์รอง คือ “เมื่อยดีพิมพ์นิยม” มาเป็นกรอบการวิเคราะห์ โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสตรีชาวอีสาน ศิลปินชาวอีสาน และนักปราชญ์ชาวอีสาน จำนวน 20 คน มาสังเคราะห์และศึกษาวิเคราะห์ อุดมการณ์ความงามแห่งจริยวัตรเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคมของสตรีอีสานยุคใหม่ ดังนี้

1) อุดมการณ์หลัก คือ “สตรีเก่งและดีงาม” ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สตรีอีสานใหม่ควรเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามบรรทัดฐานของสังคม และแบ่งปันประสบการณ์ดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตร ดังจะสังเคราะห์และเสนอให้เห็นเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

1.1) สตรีผู้ใช้สติปัญญาดำเนินชีวิต กล่าวคือ สตรีอีสานยุคใหม่ควรใช้สติปัญญากลับกรองปัญหาทุกอย่างที่เข้ามาท้าทายชีวิตอย่างมีสติ ไม่ใช้อารมณ์แก้ปัญหา ดังบทสัมภาษณ์สตรีอีสานที่มีภูมิปัญญาอยู่จังหวัดขอนแก่น ตัวอย่างเช่น

“เมื่อมีปัญหาเข้ามา เราต้องรู้จักแยกแยะถูกผิด แล้วใช้สติปัญญาแก้ปัญหา อย่าใช้อารมณ์ เพราะผู้หญิงมักจะถูกมองว่าเป็นเพศที่ใช้แต่อารมณ์ เมื่อเรามีสติ ปัญญาก็จะตามมา แล้วสามารถดำเนินชีวิต

อย่างชาญฉลาดได้ ที่สำคัญ เราก็จะสามารถเป็นตัวของตัวเองได้บนพื้นฐานของกรอบวัฒนธรรมที่สังคมคาดหวังอยากให้เป็น” (Nuntasri, 2025)

1.2) สตรีผู้มีภาวะผู้นำ ด้านการสร้างรายได้ สร้างอาชีพของตนเอง ปัจจุบันผู้หญิงยุคใหม่มั่นใจในตัวเองมากขึ้น ทำอาชีพตามความชอบและความถนัดของตนเอง ดังบทสัมภาษณ์ของสตรีผู้เป็นแม่บ้านและประกอบอาชีพอิสระปลูกผักออร์แกนิกขายมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดมหาสารคาม ตัวอย่างเช่น

“ปัจจุบันนี้ผู้หญิงมีภาวะผู้นำมากยิ่งขึ้น ขอแค่เรามีความมั่นใจก็สามารถสร้างรายได้ด้วยตัวเอง และสร้างอาชีพจากสิ่งที่ตัวเองรักตัวเองชอบซึ่งเป็นต้นทุนที่แพงมาก เพราะจะได้ทำงานที่ตัวเองรัก ดูแลตัวเองได้และดูแลครอบครัวได้อีกด้วย” (Nalidlat, 2024)

1.3) สตรีผู้แต่งกายถูกกาลเทศะ ไม่เปิดเผยมากจนเกินไป ดูแลตัวเองให้น่ามองตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า รวมถึงการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองให้แข็งแรงอยู่เสมอ ดังบทสัมภาษณ์ของสตรีนักพัฒนาท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดชัยภูมิ ตัวอย่างเช่น

“แม้กระแสสังคมวัฒนธรรมใหม่ทันสมัยจะไหลเชี่ยวแรงแค่ไหน แต่ผู้หญิงก็ต้องรักสวยรักงาม และดูแลตัวเองมากขึ้นด้วย อย่างที่ทุ่งลุยลาย ผู้หญิงเราไว้ผมยาวเพื่อทำผมไปร้าน เมื่อมีงานที่ต้องแสดงต่างมีจิตอาสา แต่งหน้าทำผมแต่งชุดสวยงามพร้อมไปร้านได้ทันที ถ้าต้องไปวัดก็จะห่มผ้าเปี่ยงเพื่อแสดงถึงการเคารพอย่างสูงสุด” (Tuchamrun, 2025)

1.4) สตรีผู้มีความรยาทเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่ก้าวร้าว เพราะคุณสมบัติดังกล่าวเป็นแนวทางใช้ชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่น ดังบทสัมภาษณ์ของสตรีผู้เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดอุดร ตัวอย่างเช่น

“อย่างที่โบราณท่านสอนว่าสำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล ผู้หญิงทุกคนไม่ว่าวัยไหนอายุเท่าไรควรมีความรยาทที่ดี อ่อนน้อมถ่อมตน และเชื่อฟังผู้ใหญ่ เราต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม นี่เป็นทักษะที่ต้องใช้เมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น และการเชื่อฟังผู้ใหญ่เป็นจุดเริ่มต้นที่จะได้รับความรู้” (Wattananan, 2025)

2) **อุดมการณ์รอง คือ “เมียดิพนิม”** ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สตรีอีสานใหม่ผู้มีสถานภาพเป็นภรรยาควรปฏิบัติตามที่สังคมปรารถนา และแบ่งปันประสบการณ์ดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับวาทกรรมความแท้จริงวิตร ดังจะสังเคราะห์และเสนอให้เห็นเป็นประเด็น ดังนี้

2.1) สตรีผู้ให้เกียรติสามี ทั้งความคิด การพูด และการกระทำ โดยยึดหลักแนวคิดแบบดั้งเดิมมาปรับใช้ ดังบทสัมภาษณ์ของสตรีผู้เป็นภรรยาขายตำรวจผู้มีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดเลย ตัวอย่างเช่น

“เราควรเคารพและให้เกียรติสามี อาจจะไม่จำเป็นต้องขอขมาสามีทุกวันพระเหมือนในอดีต แค่เขากลับบ้านมามีมือไหว้ ยิ้มหวานให้ เขาก็ชื่นใจและภูมิใจในฐานะหัวหน้าครอบครัวแล้ว ทุกวันนี้ก็สอนให้ลูกขอขมาพ่อทุกโอกาสสำคัญนะคะ นอกจากนี้เรายังต้องนึ่งให้เป็น ไม่เถียง ดูแลหุงหากรอยากแสดงความคิดเห็น” (Busathip, 2025)

2.2) สตรีผู้เก่งทั้งงานในบ้านและนอกบ้าน แม้ปัจจุบันผู้หญิงจะทำงานนอกบ้าน แต่ก็ไม่ควรละทิ้งบทบาทหน้าที่ภายในบ้าน ดังบทสัมภาษณ์ของผู้ขายปราชญ์ท้องถิ่นจังหวัดเลย ตัวอย่างเช่น

“เราต้องสร้างสมดุลให้กับตัวเอง แม้เราจะเก่งนอกบ้านแค่ไหน ก็ไม่ควรทิ้งหน้าที่แม่ศรีเรือนเหมือนเดิม กลับมาที่บ้านก็ควรมีเสน่ห์ปลายจวัก ทำอาหารให้สามีและลูก ๆ รับประทาน ทำงานบ้านให้ครบถ้วน นี่เป็นการสร้างคุณค่าให้แก่ตนเองทางหนึ่ง และสร้างความรักความอบอุ่นให้เกิดขึ้นในครอบครัวด้วย” (Chaipidech, 2025)

2.3) สตรีผู้ช่วยเหลือเกื้อกูลสามี ภรรยาที่ดีควรช่วยเหลือเกื้อกูลสามี ไม่ใช่เป็นฝ่ายรับเพียงฝ่ายเดียว ดังบทสัมภาษณ์ของสตรีผู้เป็นข้าราชการจังหวัดขอนแก่น ตัวอย่างเช่น

“สามีภรรยาต้องเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำมาหากิน ไม่ใช่รอรับจากสามีเพียงอย่างเดียว ในขณะเดียวกันก็ควรแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายในบ้าน ไม่ใช่ให้ภรรยาทำเพียงผู้เดียว เมื่อสามีมีปัญหาที่

อาจจะมาจากนอกบ้าน หรือที่ทำงาน ก็ควรรับฟัง และช่วยเหลือเท่าที่จะสามารถทำได้” (Suwannasang, 2025)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวรรณกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีในวรรณกรรมอีสานใหม่ ผู้เขียนได้ตกผลึกความคิดเป็นองค์ความรู้ และนำเสนอเป็นภาพโมเดลคู่มือชีวิตฉบับดิจิทัล ดังนี้

Figure 1: Digital Life Guide from Discourse on the Moral Aspects of Women Behaviors in New Isan Literature

จากภาพคู่มือชีวิตฉบับดิจิทัลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมความงามแห่งจริยวัตรเป็นคู่มือชีวิตที่ผู้หญิงสามารถเข้าถึงได้อย่างรวดเร็วเหมือนการใช้ชีวิตในยุคดิจิทัล เมื่อต้องการแนวปฏิบัติของผู้หญิง สถานภาพใดก็สามารถเลือกคลิกไปที่ภาพผู้หญิงสถานภาพนั้น แล้วนำรูปแบบความงามดังกล่าวไปใช้ได้ทันที จากภาพซ้ายมือที่เป็นผู้หญิงที่สี่เข้มอันแสดงถึงลักษณะแข็งกระด้างแบบที่ยังไม่ได้ทำขัดเกลา ก็เปลี่ยนเป็นภาพผู้หญิงขวามือที่มีอ่อนลักษณะอ่อนโยนเป็นสตรีที่งามพร้อมภาพแรก คือ ลูกผู้หญิง ภาพที่สอง คือ ภรรยา ภาพที่สามคือ ลูกสะใภ้ และภาพสุดท้าย คือ มารดา ซึ่งผู้หญิงแต่ละสถานภาพล้วนมีอุดมการณ์หลัก คือ สตรีเก่งและดีงาม ได้แก่ การเป็นสตรีผู้ใช้สติปัญญาดำเนินชีวิต การเป็นสตรีผู้มีภาวะผู้นำ การเป็นสตรีผู้แต่งกายถูกกาลเทศะ และการเป็นสตรีผู้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย เมื่อมีสถานภาพเพิ่มขึ้น คือ สถานภาพภรรยา ลูกสะใภ้ และมารดา ย่อมจำเป็นต้องใช้อุดมการณ์รองมาต่อยอดการดำเนินชีวิต คือ เมียดพิณพนิม ได้แก่ สตรีผู้ให้เกียรติสามี สตรีผู้เก่งทั้งงานในบ้านและนอกบ้าน และสตรีผู้ช่วยเหลือเกื้อกูลสามี

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า จากการสังเคราะห์และจัดประเภทข้อมูลความงามแห่งจริยวัตรของสตรีจากวรรณกรรมในยุคอีสานใหม่ทั้งหมด สามารถถอดรูปแบบความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่ได้ 8 รูปแบบ วรรณกรรมอีสานใหม่บางเรื่องพบความงามแห่งจริยวัตรมากกว่าหนึ่งรูปแบบ เช่น วรรณกรรมเรื่องเหือนสามน้ำสี้ พบรูปแบบความงามแห่งจริยวัตรที่ 1 การเป็นสตรีผู้มีปียาวจา รูปแบบที่ 3

การเป็นสตรีแม่ศรีเรือน และรูปแบบที่ 6 การเป็นสตรีผู้ดูแลสุขภาพและความงาม แสดงให้เห็นว่าความงามแห่งจริยวัตรเป็นแนวคิดที่ทวีในยุคอีสานใหม่ให้มีความสำคัญ เมื่อพิจารณาจากแนวคิดวรรณกรรมเป็นจิตวิญญาณของมนุษย์ซึ่งสำแดงศักยภาพสูงสุดในการถ่ายทอดและตีความเกี่ยวกับโลกรอบตัวเรา (Sutherland, 2018) แนวคิดความงามแห่งจริยวัตรของสตรีจึงเป็นอุดมการณ์ที่ไหลเวียนในกระแสสังคมซึ่งกวีเสนอให้เห็นผ่านวรรณกรรมซึ่งนำให้ผู้คนได้นำมาปรับใช้กับชีวิตอย่างเปี่ยมคุณค่า และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pankaew (2022) ที่ศึกษาการสื่อสารและการต่อสู้มายาคติความงามของนางงามมิวส์ : กรณีศึกษานางงามไทยในเวทีการประกวดระดับชาติ ผลการศึกษาพบว่า การมีมิวส์ไม่ใช่ข้อจำกัดของความงาม ร่างกายเป็นพื้นที่สื่อสาร สร้างทุนทางร่างกายด้วยการเปลี่ยนทัศนคติของตนเองโดยยกคุณค่าของการมีมิวส์เป็นการสร้างความโดดเด่น และกลายเป็นทุนทางร่างกายเพื่อรื้อถอนมายาคติความงามแบบเดิมเพิ่มโอกาสชนะการประกวดบนเวทีการประกวดระดับชาติ แสดงให้เห็นว่ารูปลักษณ์ภายนอกไม่ใช่นิยามทั้งหมดของความงาม หากแต่เป็นทัศนคติที่ดีจากภายใน ซึ่งสัมพันธ์สอดคล้องกับวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีในวรรณกรรมอีสานใหม่ที่สื่อให้เห็นว่าพื้นที่ร่างกายสามารถแสดงออกทางความประพฤติเพื่อสื่อความงามที่แท้จริงอันมาจากภายใน และลักษณะร่วมสมัยที่สามารถนำมาเป็นหลักปฏิบัติหรือคู่มือชีวิตของสตรีอีสานยุคใหม่ได้ดี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า เมื่อนำวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานมาศึกษาในมุมมองของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ตามแนวคิดของนอร์มัน แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995 as cited in Phakdeephasuk, 2018) โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” และศึกษาความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่ : การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคม เพื่อให้ได้ชุดความรู้ใหม่ที่ผู้หญิงสามารถนำไปเป็นแนวทางดำเนินชีวิตในยุคสมัยใหม่ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” โดยวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในการนำเสนออุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ด้วยกลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ อันมาจากแนวคิดเรื่อง “The Two Cultures Model” สภาพกายภาพของผู้หญิงต้องตั้งครุฑและให้นมบุตรจึงต้องดูแลครัวเรือน ส่วนการประกอบอาชีพนอกบ้านเป็นหน้าที่ของผู้ชาย (Phakdeephasuk, 2018) กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างวาทกรรมดังกล่าวเผยให้เห็นอุดมการณ์ความเป็นสตรีอีสานใหม่ ที่ยังรักษาทบทางหน้าที่พื้นถิ่นในบ้านเพื่อชูอุดมการณ์ “ความเป็นสตรีอีสานใหม่”

อุดมการณ์หลักของ “ความเป็นสตรีอีสานใหม่” คือ “สตรีเก่งและดีงาม” ซึ่งประกอบไปด้วยการเป็นสตรีแม่ศรีเรือน การเป็นสตรีผู้มีความประพฤติดี การเป็นสตรีผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี การเป็นสตรีผู้ยึดมั่นศีลธรรม และการเป็นสตรีผู้มีความใจต่อญาติมิตร จุดเริ่มต้นผู้หญิงทุกคน คือ สถานภาพที่ได้มาแต่กำเนิด คือ ลูกผู้หญิง ซึ่งลูกผู้หญิงทุกคนควรมีอุดมการณ์หลักเป็นพื้นฐาน ก่อนที่จะเปลี่ยนสถานภาพเป็นภรรยา ลูกสะใภ้ หรือเป็นแม่ ซึ่งสัมพันธ์กับอุดมการณ์รอง คือ “เมียดีพิมพ์นิยม” ในวรรณกรรมอีสานใหม่จึงมักมีเนื้อหากล่าวถึงข้อประพฤติปฏิบัติที่เป็นภรรยาที่ดีเป็นส่วนใหญ่ เช่น การเป็นสตรีผู้เคารพเชื่อฟังสามี การเป็นสตรีแม่ศรีเรือน การเป็นสตรีผู้ซื่อสัตย์ การเป็นสตรีผู้มีความประพฤติดี ทว่า ไม่ว่าผู้หญิงทุกคนจะอยู่ในสถานภาพใด ก็ต้องตระหนักว่ายังคงมีสถานภาพที่สำคัญมากอีกสถานภาพหนึ่ง นั่นคือ การมีสถานภาพเจ้าของชีวิตของตนเองที่สามารถเลือกแนวทางปฏิบัติตนอันเหมาะสมได้

เมื่อพิจารณาแนวคิดเรื่อง “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” ทำให้เห็นวาทกรรม “สตรีอีสานใหม่” ในวรรณกรรมอีสานใหม่มักนำเสนอให้เห็นความงามที่มาจากภายในจิตใจมากกว่ารูปลักษณ์ภายนอก ไม่ว่าจะเป็น อุดมการณ์หลัก คือ “สตรีเก่งและดีงาม” หรืออุดมการณ์รอง คือ “เมียดีพิมพ์นิยม” และเมื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์สตรีชาวอีสาน ศิลปินชาวอีสาน และนักปราชญ์ชาวอีสาน มาสังเคราะห์พบว่า อุดมการณ์ดังกล่าวยังผลิตซ้ำความคิดเกี่ยวกับความงามแห่งจริยวัตรบางประการจนเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคมของสตรีอีสานยุคใหม่ ผนวกกับการนำแนวคิดเฉพาะบุคคลที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นตัวเอง และความมั่นใจของสตรีแต่ละบุคคลมาเป็นวิถีปฏิบัติที่ลงตัวและร่วมสมัย แนวคิดบางอย่างวิวัฒน์และดำรงอยู่อย่าง

มีความหมาย เช่น การเคารพเชื่อฟังสามี ในอดีตภรรยาต้องขอขมาสามีทุกวันพระ และไม่เถียงสามี แต่ปัจจุบันผู้หญิงแสดงออกโดยการไหว้ทักทาย ยิ้มแย้ม และรอจังหวะแสดงความคิดเห็น นับเป็นการเคารพและให้เกียรติสามีที่เหมาะสมตามยุคสมัย มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของของ Likpai (2023) ที่ศึกษาการประกอบสร้างความหมาย “ความเยาว์” ของผู้หญิงในโฆษณาคลินิกเสริมความงาม ผลการศึกษาพบว่า สื่อโฆษณาเป็นพื้นที่ประกอบสร้าง รื้อถอน และสร้างชุดความหมายใหม่ให้กับ “ความเยาว์” จนกลายเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ ผู้รับสารไม่ได้ปฏิเสธความหมายชุดเดิมของความชรา หรือนำความเยาว์มาแทนที่ เพียงแต่ผสมผสานโดยยังคงยอมรับวาทกรรมเดิมแต่มีการต่อรองและจัดการกับร่างกายด้วยวาทกรรมทางวิทยาศาสตร์ด้วยการเข้าสู่กระบวนการชะลอวัย มีความสอดคล้องกับการศึกษาวรรณกรรมอีสานใหม่ที่ได้แสดงให้เห็นวาทกรรมความเป็นสตรีอีสานอันซ่อนอยู่ในแนวคิดของวรรณกรรม และนำไปสู่วิถีปฏิบัติตามอุดมการณ์ดังกล่าว ทว่า เจตนาการสร้างวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรสตรีนั้นมีเป้าหมายที่แตกต่างจากโฆษณาคลินิกเสริมความงาม เพราะมิได้แฝงอำนาจครอบงำพฤติกรรมของคนในสังคม ผากแฝงอุดมการณ์ปลูกสร้างความปลอดภัยอันเป็นกรอบที่ผู้หญิงสืบทอด ยอมรับ และนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทชีวิตของตนได้

วาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานจึงนับเป็นกุญแจไขไปสู่นิยามความงามของสตรีอีสานในมุมมองที่เปลี่ยนไปจากเดิม อุดมการณ์หลักของ “ความเป็นสตรีอีสานใหม่” คือ “สตรีเก่งและดีงาม” ที่สตรีอีสานทุกสถานภาพพึงมี และอุดมการณ์รอง คือ “เมียดิถีพินนิม” เมื่อสตรีบางคนมีสถานภาพเปลี่ยนไปเป็นภรรยานั้น ทำหน้าที่คล้ายดินสอดและพู่กันของศิลปินที่วาดแต้มความงามอันพิเศษลึกซึ้งที่มีไข่มองเพียงผาดเดียวแล้วเห็นว่างาม ทว่า เป็นความงามที่เพ่งพิศไปที่คุณค่าอันเปล่งประกายออกมาจากภายในจิตใจ และทัศนคติซึ่งแสดงออกด้วยจริยวัตรงดงามอันเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ครอบครัว และสังคม ดังบทสัมภาษณ์ของนักปราชญ์ชาวอีสาน Saenkham (2025) “ผู้หญิงอีสานในปัจจุบันมีความเป็นผู้นำมากขึ้น และมีความเป็นสากลมากขึ้นจนบางครั้งเราก็อาจจะแยกไม่ออกระหว่างผู้หญิงอีสานกับผู้หญิงภาคอื่น แต่ผู้หญิงอีสานจะมีลักษณะพิเศษคือ แม้จะอยู่ในโลกสมัยใหม่ ไปทำงานนอกบ้าน เมื่อกลับมาอยู่บ้านก็ยังรักษาธรรมเนียมแบบโบราณ และกลับมามองรากของวัฒนธรรมตัวเอง เช่น การใช้ผ้าพื้นเมือง นุ่งซิ่นไปวัด และมองหาแบบอย่างที่ดีจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายเพื่อสร้างสถาบันครอบครัวให้รอด ไม่ว่าจะเป็น การทำอาหาร การดูแลลูก หรือดูแลสามี ในมุมมองของผู้ชาย ผู้หญิงเก่งไม่มีปัญหาอะไร แต่ยิ่งเก่งและดูแลครอบครัวด้วยเรายังชื่นชมมาก ผู้หญิงแบบนี้มีคุณค่า สุดท้ายแล้วผู้หญิงควรกลับมาดูความมั่นคงของสถาบันครอบครัว จะขับเคลื่อนได้ก็ต้องมองกรอบของสังคมประกอบกัน” แนวคิดดังกล่าวนี้ได้สนับสนุนอุดมการณ์ “ความเป็นสตรีอีสานใหม่” ให้แจ่มชัดยิ่งขึ้น และบทความวิจัยนี้ได้มุ่งเสนอคุณค่าความงามแห่งจริยวัตรของสตรีที่เป็นกรอบปฏิบัติตนด้วยเจตนารบิสุทธิต่อใจให้แก่สตรีอีสานยุคใหม่อย่างรู้ที่มาที่ไปแห่งรากของวัฒนธรรมผ่านวรรณกรรม บทสัมภาษณ์ และยุคสมัย ซึ่งคงไม่สามารถบอกเล่าให้จบเพียงไม่กี่หน้ากระดาษนี้

สรุป

การศึกษาวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีในวรรณกรรมอีสานใหม่มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์และจัดรูปแบบวาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” และเพื่อวิเคราะห์วาทกรรม “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” ในวรรณกรรมอีสานใหม่ตามมุมมองวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ จากการสังเคราะห์และจัดประเภทข้อมูลความงามแห่งจริยวัตรของสตรีจากวรรณกรรมในยุคอีสานใหม่ทั้งหมด 57 เรื่อง สามารถถอดรูปแบบความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่ได้ทั้งหมด 8 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเป็นสตรีผู้มีความกตัญญู 2) การเป็นสตรีผู้เคารพเชื่อฟังสามี 3) การเป็นสตรีผู้ดูแลสุขภาพและความงาม 4) การเป็นสตรีผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี 5) การเป็นสตรีผู้ยึดมั่นศีลธรรม 6) การเป็นสตรีแม่ศรีเรือน 7) การเป็นสตรีผู้มีความใจดีต่อญาติมิตร 8) การเป็นสตรีผู้ซื่อสัตย์

เมื่อนำรูปแบบวาทกรรมความงามแห่งจริยวัตรของสตรีมาวิเคราะห์ตามมุมมองของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” และศึกษาความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่ : การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคม พบว่า ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่” มีกลวิธีทางภาษานำเสนออุดมการณ์ “ความงามแห่งจริยวัตรของสตรี” 3 กลวิธี ได้แก่ วาทกรรมตรรกะบ่งชี้อัตลักษณ์เพศสภาพ วาทกรรมเพศสภาพกับลีลาการใช้ภาษา และการประกอบสร้างอัตลักษณ์และอุดมการณ์เพศสภาพ ซึ่งนำไปสู่การสื่อให้เห็นอุดมการณ์หลักของ “สตรีอีสานใหม่” คือ “สตรีเก่งและดีงาม” และอุดมการณ์รองของ “สตรีอีสานใหม่” คือ “เมียดีพิมพ์นิยม” ในประเด็นความงามแห่งจริยวัตรของสตรีอีสานใหม่ : การวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคม พบว่า สตรีในยุคอีสานใหม่มีวิถีปฏิบัติทางสังคมตามกรอบของอุดมการณ์หลัก และอุดมการณ์รองดังกล่าว โดยปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทชีวิตของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาความรู้และภูมิปัญญาที่นำไปสู่การพัฒนาทักษะด้าน “Soft Skills” ที่เสริมสร้างอุปนิสัยและทักษะความสามารถเชิงสมรรถนะให้สามารถทำงานและสื่อสารกับผู้อื่นได้ ซึ่งทักษะส่วนใหญ่ต้องอาศัยการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์จากข้อมูลทางวัฒนธรรม เช่น วรรณกรรม เอกสารโบราณ และบทสัมภาษณ์จากปราชญ์ท้องถิ่น รวมถึงการสร้างนวัตกรรมเครือข่ายให้มีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาความงามแห่งจริยวัตรของสตรีในวรรณกรรมอีสานใหม่ในมิติของวรรณกรรม โดยศึกษาการใช้ภาษาวรรณศิลป์ โวหาร ภาพพจน์ เพื่อให้เห็นความงามทางภาษา และอรรถรสที่ทำให้ผู้อ่านเข้าถึงความงามแห่งจริยวัตรของสตรี

2.2 ควรศึกษาวรรณกรรมอีสานใหม่ในประเด็นวาทกรรมอีสานนิยมเรื่องอื่นที่ต่างออกไป เช่น อีสานพลัดถิ่น อีสานในภาวะทันสมัย เพื่อให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับภูมิภาคอีสานได้หลากหลายมิติ

References

- Boonmathya. R. (2005). Women, Transnational Migration, and Cross-Cultural Marriages: Experiences of ‘Phanrayaa-farang’ from Rural Northeastern Thailand. *Journal of Mekong Societies*, 1(2), 1-53.
- Busathip, U. (2025). Police Wife. *Interview*. January, 28.
- Chaipidech, N. (2025). Thai Teacher. *Interview*. January, 28.
- Channawet. C. (2017). *Ancient Law from Ancient Documents in the Northeast*, Academic Document No. 26, Ancient Document Conservation Group, Northeastern Arts and Culture Research Institute, Mahasarakham University. Mahasarakham: Apichat Printing.
- Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture. (2019). *Isan Wisdom Heritage*. Bangkok: Cultural Heritage Conservation Group, Institute of Cultural Studies, Department of Cultural Promotion.

- Hongsuwan, P. (2021). *Challenges and Directions of Studying Folklore Data and Current Social Dynamics*. In Komat Chungsathianthap et al. (eds.), *Investigating Theories, Thinking Methods: Anthropology's Journey* (pp. 101-105). Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization).
- Khao-ngam, PH. (1997). *Banana Tree Horse*. (15th ed.). Bangkok: Praew.
- Phra Khemcharithera (1970). *The Teachings of Lord Buddha*. Maha Sarakham: Northeastern Literature Conservation Center, Wat Mahachai.
- Kittiasa, Ph. (2003). *Research in the Northeast: Methodology and the Study of Social Power in the Northeast*. Nakhon Ratchasima: Department of General Studies, Faculty of Social Technology, Suranaree University of Technology.
- Kittiasa, Ph. (2014). *Towards a New Isan Way of Life*. Bangkok: Wibhasa.
- Likpai, P. (2023). *The Construction of the Meaning of "Youth" of Women in Advertisements of Beauty Clinics*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Nalidlat, S. (2024). Business Owner. *Interview*. December, 17.
- Nuntasri, A. (2025). Teacher. *Interview*. January, 18.
- Pairoj, O. et al. (2005). *Compilation of the Preacher's Words and Worldly Problems*. Khon Kaen: Treasury Department.
- Pankaew, P. (2022). *Communication and Combating the Beauty Myth of Black Beauty Queens: A Case Study of Thai Beauty Queens in National Pageants*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Phanthura, R. (2025). Expert Teacher. *Interview*. January, 25.
- Phakdeephasuk, S. (2010). *Complete Research Report. Discourse Project "Femininity" in Thai Health and Beauty Magazines*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Phakdeephasuk, S. (2018). *The Relationship between Language and Identity and Guidelines for Studying the Thai Language*. Bangkok: Academic Work Dissemination Project Faculty of Arts Chulalongkorn University.
- Phiwphan, N. (2001). *The Orphan's Teachings*. Khon Kaen: Khlangnanatham.
- Pimworamethakul, B. (2001). *Phaya, Local Wisdom of the Isan People and the Lao Lan Xang People*. Khon Kaen: Treasury Department.
- Punnothok, Th. (1982). *Local Literary Work*. Bangkok: Odeon Store.
- Raksutthi, S. (1998). *Phaya, a Valuable Philosophy of Life of the Isan People*. Bangkok: Pattana Suksa Publishing House.
- Royal Institute. (2013). *Royal Institute Dictionary 2011*. (2nd ed). Bangkok: Nanmee Books.
- Sutherland, J. (2018). *Historical Literature: Imaginative Narratives*. (Chotiudomphan, Translator). Bangkok: Bookscape.
- Saenkham, Th. (2025). Local Wisdom Scholar. *Interview*. March, 24.
- Sereecharnharuek, K (2007). *Discourse on Women's Beauty in Thai Society: A Multidimensional Perspective*. (Master's Thesis). College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University. Bangkok.

- Sitnakpraphan, Ch. (2001). *Compilation of Yod Phaya Kom Proverbs*. Khon Kaen: Treasury Department.
- Smona. (2016). *Sociology of the Northeast*. Udon Thani: Saksri Aksorn Printing Udon Thani.
- Suwantrai, B. (2002). *Boonnamkammatang*. Khon Kaen: Treasury Department.
- Suwannasang, R. (2025). Government Official. *Interview*. January, 24.
- Tuchamrun, Ph. (2025). Local Philosopher. *Interview*. January, 7.
- Wattananan, A. (2025). University Lecturer. *Interview*. March, 15.

แนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ

Guidelines for Developing Mham Product Business of Small Entrepreneurs in Chaiyaphum Province

¹ปรัชญาภรณ์ ม่วงศิลป์, ชญาภัทร ก่ออาริโอ และ ชาวลิต อูปฐาก

¹Pradchayaporn Muangsinsin, Chayapat Kee-ariyo and Chaawalit Auppathak

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Pradchayapornmuangsinsin@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ 2) ระดับปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า 3) เปรียบเทียบระดับปัญหา ในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า และ 4) นำเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณนำ และการวิจัยเชิงคุณภาพสนับสนุน กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ประกอบการรายย่อยที่ผลิตและจำหน่ายหม้าในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 50 ราย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ และเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ คุณภาพเครื่องมือจากการประเมินความตรงเชิงเนื้อหาพบว่า เนื้อหาสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ และเหมาะสมมากที่สุด สถิติที่ใช้ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ มีดังนี้ ประเภทของผลิตภัณฑ์หม้าที่ผลิตและจำหน่ายคือ หม้าซ้อ ประเภทหม้าเนื้อวัว และหม้าปาก ประเภทหม้าเนื้อหมู มีปริมาณการผลิตผลิตภัณฑ์หม้าต่อเดือนไม่เกิน 1,000 ชิ้น ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จัดจำหน่ายการตลาดทางตรง (ขายหน้าร้าน) มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม้าต่อเดือน 30,001-40,000 บาท และส่วนใหญ่ธุรกิจตั้งอยู่ที่อำเภอคอนสวรรค์ 2) ผู้ประกอบการรายย่อยมีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้าอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการผลิต รองลงมาคือ ด้านวัตถุดิบ และน้อยที่สุดคือ ด้านการบริหารจัดการ 3) ผลการเปรียบเทียบระดับปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ มีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า ช่องทางการจัดจำหน่าย รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม้าต่อเดือน และทำเลที่ตั้งของร้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) แนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า ของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ คือ ผู้ประกอบการควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อปรับปรุงวัตถุดิบและราคาพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามกระแสนิยม หาแหล่งเงินทุนจากรัฐบาลอย่างคุ้มค่า และอบรมพนักงานเพื่อเพิ่มทักษะและประสิทธิภาพ รวมถึงพัฒนาทักษะการวางแผนเชิงกลยุทธ์

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; ผลิตภัณฑ์หม่า; ผู้ประกอบการรายย่อย

Abstract

This research article aims to study: (1) the business operations of Mham product entrepreneurs in Chaiyaphum Province, (2) the level of problems in operating Mham product businesses, (3) a comparison of the problems in Mham product business operations, and (4) guidelines for developing Mham product businesses. This study employs a quantitative research approach supported by qualitative research. The sample group consists of 50 small-scale entrepreneurs producing and selling Mham in Chaiyaphum Province, selected through stratified and purposive sampling. The research instruments used are questionnaires and interviews. The content validity assessment indicates that the instruments align with the research objectives and are highly appropriate. The statistical methods used for data analysis include frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way ANOVA, and content analysis.

The research findings indicate that: (1) The business operations of Mham product entrepreneurs in Chaiyaphum Province include the following: the types of Mham products produced and sold are "Mham khor" (beef tendon Mham), "Mham nua" (beef Mham), and "Mham pok" (pork Mham). The monthly production volume does not exceed 1,000 pieces. Most businesses have been operating for over 15 years and rely primarily on direct marketing (in-store sales). The monthly revenue from Mham product sales ranges between 30,001 – 40,000 baht, with the majority of businesses located in Khon Sawan District. (2) Small entrepreneurs face significant business operation problems, with production issues being the most prominent, followed by raw material issues, while management issues are the least significant. (3) When comparing the levels of operational problems among small-scale Mham product entrepreneurs, most factors show no significant differences, except for business operation duration, distribution channels, monthly sales revenue, and business location, which show statistically significant differences at the 0.05 level. (4) The suggested business development guidelines include collaborating with government agencies to improve raw materials and pricing, adapting products to market trends, seeking government funding efficiently, training employees to enhance skills and efficiency, and developing strategic planning skills.

Keywords: Business Development Guidelines; Mham Products; Small-Scale Entrepreneurs

บทนำ

ธุรกิจรายย่อยเป็นธุรกิจที่ช่วยในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากธุรกิจรายย่อย ช่วยให้เกิดการกระจายรายได้จากกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจ ไปสู่กลุ่มคนต่าง ๆ ทำให้เกิดการจ้างงานและประชาชนมีรายได้ ซึ่งเป็นตัวช่วยให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของธุรกิจขนาดใหญ่

เพราะความเจริญก้าวหน้าของธุรกิจรายย่อยทำให้ธุรกิจมันคงมียอดการผลิตที่สูงขึ้น และมีการนำเทคโนโลยี ที่สูงขึ้นมาใช้ในการผลิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นฐานไปสู่ธุรกิจขนาดใหญ่ขึ้น ดังนั้นการพัฒนาธุรกิจรายย่อย ต้องดำเนินการอย่างรอบด้านทั้งด้านการผลิต การบริหารจัดการ การบริหารทรัพยากรบุคคล การเงิน การตลาด และการประชาสัมพันธ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแข่งขัน (Office of the National Economic and Social Development Board, 2021) โดยนโยบายที่วางไว้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 เน้นย้ำการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอย่างต่อเนื่อง (Office of the National Economic and Social Development Board, 2018) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ.2566-2570 เน้นย้ำว่าประเทศไทยจะมีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่มีศักยภาพสูงและสามารถแข่งขันได้ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2023) ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสินค้า ที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ช่วยให้อุตสาหกรรมขนาดกลาง และขนาดย่อมของไทยสามารถเชื่อมโยงในเครือข่ายห่วงโซ่คุณค่าระดับโลกได้โดยง่าย

ปัจจุบันจังหวัดชัยภูมิได้ขับเคลื่อน Roadmap ยุทธศาสตร์มาตรฐานผลิตภัณฑ์หม่าชัยภูมิ ปี 2567-2570 อย่างต่อเนื่องให้บรรลุเป้าหมายการยกระดับภูมิปัญญาพื้นบ้าน Soft Power ด้านอาหาร ของฝากประจำจังหวัดชัยภูมิสู่ผลิตภัณฑ์มูลค่าสูง (High Value Produce) โดยจังหวัดชัยภูมิร่วมกับ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ องค์การบริหารส่วนตำบลช่องสามหมอ อำเภอคอนสวรรค์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดงาน “เทศกาลหม่าโลก ครั้งที่ 1 จังหวัดชัยภูมิ” ณ ตลาดหม่า ช่องสามหมอ ระหว่างวันที่ 31 พฤษภาคม 2567-3 มิถุนายน 2567 เพื่อส่งเสริมสร้างกระแส ด้านการประชาสัมพันธ์ สร้างมูลค่าเพิ่มและขยายฐานการตลาด “หม่า” ผลิตภัณฑ์สินค้าโอท็อปให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างและเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีผู้มาเที่ยวชมงาน มากกว่า 5,000 คน โดยร้อยละ 82 เป็นคนในพื้นที่ชัยภูมิ อีกร้อยละ 18 เป็นคนนอกพื้นที่ ยอดจำหน่ายสินค้า/ ผลิตภัณฑ์หม่าในงานฯ และที่ตลาดหม่าช่องสามหมอ มูลค่า 1.06 ล้านบาท โดยรวมแล้วมีเงินหมุนเวียนระบบเศรษฐกิจ ทั้งการจ้างงาน การจำหน่ายสินค้า อาหาร/เครื่องดื่ม และอื่นๆ กว่า 2.5 ล้านบาท ความพึงพอใจ ของผู้มาเที่ยวชมงานมีความพึงพอใจการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่ามากที่สุด (Chaiyaphum Provincial Office, 2022)

หม่า หรือ หม้า คือ ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปจากเนื้อสัตว์ชนิดหนึ่ง ที่ผลิตจากเนื้อวัว/ เนื้อหมู ผสมกับ ตับ/ปอด/ม้าม ตามความชอบของแต่ละท้องถิ่น กระเทียม เกลือ ข้าวเหนียวคั่ว ดินประสิวเล็กน้อย คลุกให้เข้ากัน บรรจุในไส้หรือกระเพาะ ผึ่งลมให้เกิดการหมัก และจะทำให้มีรสเปรี้ยวเล็กน้อย ซึ่งการถนอมอาหารประเภทนี้เห็นได้จากอาหารท้องถิ่นของจังหวัดชัยภูมิที่เรียกว่า “หม่า” และเนื่องจากเป็นการแปรรูปอาหารจากภูมิปัญญาที่เก็บไว้ได้นาน จึงเป็นที่นิยมบริโภคมากที่สุดทั้งใน และต่างจังหวัด โดยเฉพาะภาคอีสานและนิยมซื้อเป็นของกินของฝาก (Klinjandang, and Dabphet, 2020)

แม้ว่าธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่นของจังหวัดชัยภูมิจะเป็นที่นิยมบริโภคมาก ทั้งในและต่างจังหวัด แต่ก็พบว่าปริมาณยอดขายน้อยรายได้ในท้องถิ่นอาจจะตอบสนองธุรกิจขนาดใหญ่ไม่ได้ และผู้ประกอบการรายย่อยมีต้นทุนในการดำเนินงานต่ำ เนื่องจากใช้แรงงานของสมาชิกในครอบครัวที่สามารถให้ผลผลิตมากกว่า อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการบริหารจัดการ การเข้าถึงการช่วยเหลือของรัฐบาล การได้รับข้อมูลข่าวสารและการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ จากเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินธุรกิจ ศึกษาระดับปัญหา เปรียบเทียบระดับปัญหา และเพื่อนำเสนอแนวทางการธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจาก

ผู้ประกอบการธุรกิจรายย่อยที่ผลิตและจำหน่ายหม่า ในจังหวัดชัยภูมิ ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลและแนวทางให้กับผู้ประกอบการธุรกิจรายย่อย ในการพัฒนาศักยภาพ ในการดำเนินธุรกิจเพื่อตอบสนองลูกค้า และสร้างความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น รวมทั้งพัฒนาความสามารถของผู้ประกอบการโดยมีเป้าหมายเพื่อความเป็นมืออาชีพ เพื่อสามารถบริหารจัดการธุรกิจ ให้ประสบความสำเร็จต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาระดับปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ
4. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้วิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพสนับสนุน ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน เพื่อดำเนินการวิจัยให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยทำการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ ปัจจัยในการดำเนินธุรกิจ แนวคิดเกี่ยวกับผู้ประกอบการรายย่อย แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หม่า และข้อมูลทั่วไปของจังหวัดชัยภูมิ เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ประกอบการธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่ารายย่อย ที่ผลิตและจำหน่ายหม่า อำเภอคอนสวรรค์ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2567 จำนวน 50 ราย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่ารายย่อย ที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่า ดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) ในอำเภอคอนสวรรค์ อำเภอ เกษตรสมบูรณ์ และอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 50 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 70 จากอำเภอที่มีผู้ประกอบการรายย่อยที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่ามากที่สุด 3 อันดับแรก และนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สามารถนำเสนอได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ลำดับที่	อำเภอ	ประชากร (จำนวนผู้ประกอบการรายย่อย)	กลุ่มตัวอย่าง
1	อำเภอคอนสวรรค์	30	21
2	อำเภอเกษตรสมบูรณ์	25	18
3	อำเภอเมืองชัยภูมิ	15	11
รวม		70	50

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

1. แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สภาพในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อยในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ 3 ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อยในจังหวัดชัยภูมิ โดยใช้องค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านวัตถุดิบ ด้านการผลิต ด้านการขาย ด้านการเงิน ด้านพนักงาน และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วยคำตอบย่อยแบ่งเป็น 5 ระดับ โดยใช้มาตราวัดประมาณค่า (Rating Scale) และให้คะแนนแต่ละระดับตั้งแต่คะแนนน้อยที่สุด คือ 1 ถึงค่าคะแนนมากที่สุดคือ 5

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเพิ่มเติม และข้อเสนอแนะ การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน

ในการประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ด้วยการประเมินค่า IOC (Index of item objective congruence) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0.71 - 1.00 อยู่ในระดับที่ยอมรับได้

จากนั้นนำแบบสอบถามไปขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คนเพื่อประเมินความเหมาะสมของแบบสอบถาม ด้วยแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับคือ แบบทดสอบมีความเหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และเหมาะสมน้อย ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 4.80 อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด จึงนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ประกอบการรายย่อยที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่า ในจังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติม และข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล จากคณะเทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดเก็บข้อมูล จากผู้ประกอบการรายย่อยที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่าในจังหวัดชัยภูมิ

2. จัดเตรียมแบบสอบถามในรูปแบบกระดาษ และรูปแบบออนไลน์ (Google Form)

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการลงพื้นที่ในอำเภอคอนสวรรค์ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ และอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ จนครบตามจำนวน

4. ผู้วิจัยดำเนินการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยในแบบสอบถาม ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50-5.00	หมายถึง มีปัญหามากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50-4.49	หมายถึง มีปัญหามาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50-3.49	หมายถึง มีปัญหาปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50-2.49	หมายถึง มีปัญหาน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.49	หมายถึง มีปัญหาน้อยที่สุด

5. ทำการประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และอภิปรายผล

6. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาแปลผล จากนั้นประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และทำตามวัตถุประสงค์การวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ข้อมูล เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่ารายย่อย ผลิตหม่าข้อ ประเภทหม่าเนื้อวัว คิดเป็นร้อยละ 94 และผลิตหม่าพอก ประเภทหม่าเนื้อหมู คิดเป็นร้อยละ 94 ซึ่งมีปริมาณการผลิตผลิตภัณฑ์หม่าต่อเดือน ไม่เกิน 1,000 ชิ้น คิดเป็นร้อยละ 42.00 มีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 50.00 โดยจัดจำหน่ายการตลาดทางตรง (ขายหน้าร้าน) คิดเป็นร้อยละ 72.00 มีรายได้ จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่าต่อเดือน 30,001-40,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.00 และมีทำเลที่ตั้ง ของร้านอยู่ในอำเภอคอนสวรรค์ คิดเป็นร้อยละ 42.00

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาระดับปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ สามารถนำเสนอได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ

ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำคัญของปัญหา
ด้านวัตถุดิบ	4.28	0.31	มาก
ด้านการผลิต	4.37	0.42	มาก
ด้านการขาย	4.05	0.57	มาก
ด้านการเงิน	4.07	0.44	มาก
ด้านพนักงาน	3.93	0.54	มาก
ด้านการบริหารจัดการ	3.77	0.44	มาก
รวม	4.07	0.28	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้ประกอบการมีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการ รายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.28) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการผลิต ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.42) ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ประกอบการ ขาดการถ่ายทอด

กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ให้ผู้ปฏิบัติงานจึงส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิต รองลงมาคือ ด้านวัตถุดิบ ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.31) และน้อยที่สุดคือ ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.44)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการ รายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการ รายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นระยะเวลา ในการดำเนินธุรกิจ ผลิตภัณฑ์ ห่อ ช่องทางการจัดจำหน่าย รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่อเดือน และทำเลที่ตั้งของร้าน มีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์ ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สามารถนำเสนอได้ดังตารางที่ 3 - 6

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์ ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต จำแนกตามระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์

ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านวัตถุดิบ	ระหว่างกลุ่ม	1.63	3	.54	8.00*	.00
	ภายในกลุ่ม	3.12	46	.07		
	รวม	4.75	49			
ด้านการผลิต	ระหว่างกลุ่ม	4.73	3	1.58	17.70*	.00
	ภายในกลุ่ม	4.10	46	.09		
	รวม	8.83	49			

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ประกอบการที่มีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์ต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์ ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต จำแนกตามช่องทางการจัดจำหน่าย

ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านวัตถุดิบ	ระหว่างกลุ่ม	.95	3	.32	3.82*	.02
	ภายในกลุ่ม	3.81	46	.08		
	รวม	4.75	49			
ด้านการผลิต	ระหว่างกลุ่ม	3.72	3	1.24	11.14*	.001
	ภายในกลุ่ม	5.11	46	.11		
	รวม	8.83	49			

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ประกอบการที่มีช่องทางการจัดจำหน่ายต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต จำแนกตามรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่าต่อเดือน

ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านวัตถุดิบ	ระหว่างกลุ่ม	2.03	3	.68	11.40*	.00
	ภายในกลุ่ม	2.73	46	.06		
	รวม	4.75	49			
ด้านการผลิต	ระหว่างกลุ่ม	3.95	3	1.32	12.43*	.00
	ภายในกลุ่ม	4.88	46	.11		
	รวม	8.83	49			

จากตารางที่ 5 ผู้ประกอบการที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่าต่อเดือนต่างกัน มีปัญหา ในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต จำแนกตามทำเลที่ตั้งของร้าน

ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig
ด้านวัตถุดิบ	ระหว่างกลุ่ม	.83	2	.42	4.98*	.01
	ภายในกลุ่ม	3.92	47	.08		
	รวม	4.75	49			
ด้านการผลิต	ระหว่างกลุ่ม	2.54	2	1.27	9.51*	.00
	ภายในกลุ่ม	6.29	47	.13		
	รวม	8.83	49			

จากตารางที่ 6 ผู้ประกอบการที่มีทำเลที่ตั้งของร้านต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านวัตถุดิบ เพื่อรับมือต้นทุนวัตถุดิบที่สูงขึ้น ผู้ประกอบการควรร่วมมือกับภาครัฐในการปรับปรุงรูปแบบและราคาวัตถุดิบ พร้อมพัฒนาวิธีการเก็บรักษาให้มีอายุการใช้งานยาวนานขึ้น เพื่อรักษารสชาติ และลดต้นทุนการจัดซื้อวัตถุดิบ

2. ด้านการผลิต ผู้ประกอบการควรวางแผนการผลิตล่วงหน้าสำหรับช่วงเทศกาล โดยเตรียมวัตถุดิบ และแรงงานให้เพียงพอ รวมทั้งให้ความรู้และฝึกอบรมพนักงานในการใช้เครื่องมือเพื่อรองรับการผลิตที่เพิ่มขึ้นตามความต้องการตลาดในช่วงเทศกาล

3. ด้านการขาย ผู้ประกอบการควรพัฒนาผลิตภัณฑ์หม่าให้ทันสมัยและสะดวกต่อการบริโภค โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมเพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ เพื่อเพิ่มยอดขาย

4. ด้านการเงิน ผู้ประกอบการควรค้นหาแหล่งเงินทุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี หรือสถาบันการเงิน โดยต้องพิจารณาความคุ้มค่าก่อนตัดสินใจกู้ยืม
5. ด้านพนักงาน ผู้ประกอบการควรจัดอบรมพัฒนาพนักงานมุ่งเพิ่มทักษะและประสิทธิภาพ โดยให้คำแนะนำด้านการขายหน้าร้านและจัดตำแหน่งงานตามคุณสมบัติพนักงาน เช่น มอบหมายงานขาย ให้พนักงานที่มีทักษะการสื่อสารดี และงานผลิตให้พนักงานที่ขยันและทุ่มเท
6. ด้านการบริหารจัดการ ผู้ประกอบการควรพัฒนาทักษะการวางแผนและการคิดเชิงกลยุทธ์ เพื่อดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ศึกษากฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเพื่อปฏิบัติตามกฎ เข้าร่วมอบรมและติดตามข่าวสารจากหน่วยงานรัฐอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ในยุคดิจิทัล โดยใช้เครื่องมือการตลาดออนไลน์ในการดึงดูดลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หัตถ์ของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์หัตถ์ของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านวัตถุดิบ ผู้ประกอบการควรร่วมมือกับภาครัฐเพื่อปรับปรุงวัตถุดิบและราคา
2. ด้านการผลิต ผู้ประกอบการควรวางแผนการผลิตและเตรียมความพร้อมล่วงหน้าสำหรับ ช่วงเทศกาล
3. ด้านการขาย ผู้ประกอบการควรมีการพัฒนา รูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกระแสนิยม ของตลาดเพิ่มมากขึ้น
4. ด้านการเงิน ผู้ประกอบการควรเสาะหาแหล่งเงินทุนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยพิจารณา ความคุ้มค่าก่อนตัดสินใจกู้ยืม
5. ด้านพนักงาน ผู้ประกอบการควรจัดอบรมพัฒนาพนักงานมุ่งเพิ่มทักษะและประสิทธิภาพ
6. ด้านการบริหารจัดการ ผู้ประกอบการควรพัฒนาทักษะการวางแผนและการคิดเชิงกลยุทธ์ เพื่อดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

Picture 1: Guidelines for Developing the Mham Product Business of Small-Scale Entrepreneurs in Chaiyaphum Province

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ มีดังนี้ ประเภทของผลิตภัณฑ์หม้าที่ผลิตและจำหน่ายคือ หม้าข้อ ประเภทหม้าเนื้อวัว และหม้าปาก ประเภทหม้าเนื้อหมู สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sukbua, Phuchongchai, and Chaipugdee (2020) กล่าวว่า หม้า คือ วิธีการเก็บรักษาเนื้อสัตว์ไม่ให้น่าเสีย โดยมีเนื้อวัว หรือเนื้อหมู ผสมกับตับ ในอัตราส่วนที่พอเหมาะ ซึ่งมีปริมาณการผลิตผลิตภัณฑ์หม้าต่อเดือนไม่เกิน 1,000 ชิ้น สอดคล้องกับ Samerjai, Meemak, and Pitiruek (2009) กล่าวว่า ความพร้อมของทรัพยากรการผลิต ต้องรู้จักศักยภาพของตนเอง และบริหารให้สามารถใช้ศักยภาพนั้นได้อย่างเต็มที่ ไม่ให้เกิดความล่าช้าในสายการผลิต ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป สอดคล้องกับ Mathuros (2020) กล่าวว่า ผู้ประกอบการในรูปแบบเจ้าของคนเดียว ซึ่งส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการก่อตั้งสถานประกอบการมาแล้ว 8 ปี จัดจำหน่ายการตลาดทางตรง (ขายหน้าร้าน) มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม้าต่อเดือน 30,001-40,000 บาท และส่วนใหญ่ธุรกิจตั้งอยู่ที่อำเภอคอนสาร สอดคล้องกับ Samerjai, Meemak, and Pitiruek (2009) กล่าวว่า การค้าปลีกเป็นธุรกิจกลางและขนาดย่อมที่นิยมทำกันเนื่องจากความสะดวก ต่อการจัดตั้ง การพยากรณ์ ยอดขายดูจากฐานยอดขายเดิม และประมาณการจากแนวโน้มของตลาดที่อาจเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์แวดล้อม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผู้ประกอบการมีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า ของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการผลิต รองลงมาคือ ด้านวัตถุดิบ และน้อยที่สุดคือ ด้านการบริหารจัดการ ทั้งนี้เป็นเพราะเครื่องมือและเครื่องจักร ที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์หม้ามีราคาสูง ราคาเนื้อสัตว์ขึ้นอยู่กับต้นทุนการผลิต ส่งผลให้สินค้ามีต้นทุนที่สูง และผู้ประกอบการยังขาดความรู้ในการจัดการที่เป็นระบบ สอดคล้องกับ Samerjai, Meemak, and Pitiruek (2009) กล่าวว่า ธุรกิจขนาดเล็กจะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรในการดำเนินงานเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Aphiprachayasakul (2014) กล่าวว่า การผลิตเป็นกระบวนการ

ที่เปลี่ยนปัจจัยนำเข้าเป็นผลลัพธ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยปัจจัย 5M's คือ ทรัพยากรมนุษย์ เครื่องจักร อุปกรณ์รวมถึงสาธารณูปโภคพื้นฐาน วัตถุดิบ เงินลงทุน และการบริหาร การผลิต เพื่อให้ได้ผลิตผลเป็นผลิตภัณฑ์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ช่องทาง การจัดจำหน่าย รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่าต่อเดือน และทำเลที่ตั้งของร้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงแต่ละด้านดังนี้

จำแนกตามระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า จังหวัดชัยภูมิ ที่มีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่าแตกต่างกัน มีปัญหา ในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจมาเป็นระยะเวลานานย่อมมีประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจได้ดีกว่า สอดคล้องกับแนวคิด ของ Chunhaphantarak (1998) กล่าวว่า การพิจารณาศึกษากิจกรรมทางการผลิตที่จำเป็น ได้แก่ วัตถุดิบของการผลิต การควบคุมการผลิตและคุณภาพการผลิต มีผลต่อการก่อให้เกิดการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ

จำแนกตามช่องทางการจัดจำหน่าย พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า จังหวัดชัยภูมิ ที่มีช่องทางการจัดจำหน่ายต่างกันมีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะการเลือกช่องทางการจัดจำหน่าย ส่งผลต่อการเลือกวัตถุดิบ สอดคล้องกับงานวิจัย ของ Chum-un et al. (2020) กล่าวว่า การผลิตที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้าอาจส่งผล ให้เกิดต้นทุนที่ไม่จำเป็นเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการผลิตที่เร่งรีบ รวมถึงการจ่ายค่าล่วงเวลาด้วย นอกจากนี้หาก วัตถุดิบขาดแคลนก็อาจทำให้ค่าขนส่งเพิ่มขึ้นสำหรับการส่งมอบเร่งด่วนได้

จำแนกตามรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่าต่อเดือน พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อย ธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า จังหวัดชัยภูมิ ที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม่าต่อเดือนต่างกันมีปัญหา ในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะการเลือกใช้วัตถุดิบ ที่มีคุณภาพ และการบริหารจัดการการผลิตให้มีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อรายได้ ของผู้ประกอบการ และความพึงพอใจของผู้บริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chum-un et al. (2020) กล่าวว่า การวางแผนการผลิตที่ไม่เพียงพออาจนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดต้นทุนที่ไม่สร้างรายได้ และค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม

จำแนกตามทำเลที่ตั้งของร้าน พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า จังหวัดชัยภูมิ ที่มีทำเลที่ตั้งของร้านต่างกัน มีปัญหาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม่า ด้านวัตถุดิบ และด้านการผลิต แตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะทำเลที่ตั้งของร้านมีอิทธิพลต่อการหาปัจจัยการผลิต ทำให้ผู้ประกอบการ สามารถพยากรณ์ ความต้องการของผู้บริโภคได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้มีข้อมูลในการใช้พยากรณ์การผลิตได้อย่างถูกต้องด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sukbua, Phuchongchai, and Chaipugdee (2020) กล่าวว่า กระบวนการผลิต และวิธีการทำหม่าด้วยภูมิปัญญา แบบดั้งเดิมมีการเตรียมวัตถุดิบและอุปกรณ์ ที่หาได้ในท้องถิ่น และ สอดคล้องกับแนวคิดของ Samerjai, Meemak, and Pitiruek (2009) กล่าวว่า การพยากรณ์ยอดขายต้องดู จากฐานยอดขายเดิม และประมาณการจากแนวโน้มของตลาดที่อาจเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์แวดล้อม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 แนวทางการพัฒนาธุรกิจผลิตภัณฑ์ห่มของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ สามารถอภิปรายผลในแต่ละด้าน ดังนี้

แนวทางการพัฒนาด้านวัตถุดิบ พบว่า เพื่อรับมือต้นทุนวัตถุดิบที่สูงขึ้น ผู้ประกอบการควรร่วมมือ กับ ภาครัฐในการปรับปรุงรูปแบบและราคาวัตถุดิบ พร้อมพัฒนาวิธีการเก็บรักษาให้มีอายุการใช้งานยาวนานขึ้น เพื่อรักษารสชาติและลดต้นทุนการจัดซื้อวัตถุดิบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sukbua, Phuchongchai, and Chaipugdee (2020) ได้กล่าวไว้ว่า แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเตรียมวัตถุดิบ และขั้นตอน การทำ ผลิตภัณฑ์ห่มที่สะอาดถูกสุขลักษณะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุขอำเภอ และพัฒนาชุมชน เป็นต้น ควรให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการขอรับรองอาหารปลอดภัยจากสำนักงานคณะกรรมการอาหาร และยา (อย.)

แนวทางการพัฒนาด้านการผลิต พบว่า ผู้ประกอบการควรวางแผนการผลิตล่วงหน้าสำหรับ ช่วง เทศกาล โดยเตรียมวัตถุดิบและแรงงานให้เพียงพอ รวมทั้งให้ความรู้และฝึกอบรมพนักงาน ในการใช้เครื่องมือ เพื่อรองรับการผลิตที่เพิ่มขึ้นตามความต้องการตลาดในช่วงเทศกาล สอดคล้องกับแนวคิดของ Samerjai, Meemak, and Pitiruek (2009) กล่าวว่า การพยากรณ์ยอดขาย ดูจากฐานยอดขายเดิมและประมาณการจาก แนวโน้มของตลาด ที่อาจเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์แวดล้อม และการคำนวณระดับสินค้าคงคลังที่ถูกต้อง เชื่อถือได้จะช่วยให้ทราบถึงปริมาณและเวลาที่ควรทำการผลิต

แนวทางการพัฒนาด้านการขาย พบว่า ผู้ประกอบการควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ห่มให้ทันสมัยและสะดวก ต่อการบริโภค โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมเพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับความต้องการ ของ คนรุ่นใหม่เพื่อเพิ่มยอดขาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Polsri, Kasamauk, and Saelee (2020) ได้กล่าวไว้ ว่า ต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์และออกแบบผลิตภัณฑ์ควบคู่กันไป โดยค้นหา สร้างสรรค์สิ่งใหม่ หาวิธีแก้ไขหรือ คำตอบใหม่สำหรับปัญหาต่าง ๆ และอาศัยกรรมวิธีการผลิตด้วยวิทยาการที่ก้าวหน้า ทำความเข้าใจการ วิเคราะห์ปัญหา สู่การคิดออกแบบสร้างสรรค์ และการปรับปรุงผลิตภัณฑ์

แนวทางการพัฒนาด้านการเงิน พบว่า ผู้ประกอบการควรค้นหาแหล่งเงินทุนเพิ่มเติมจากหน่วยงาน ภาครัฐ เช่น กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี หรือสถาบันการเงิน โดยต้องพิจารณาความคุ้มค่าก่อนตัดสินใจยืม สอดคล้องกับ งานวิจัยของ Sonpanao, and Kee-ariyo (2022) กล่าวว่า เพื่อให้ธุรกิจเติบโตมากขึ้น ผู้ประกอบการควรหาแหล่งเงินทุนที่ให้ออกเบี้ยต่ำ เพื่อใช้ในการพัฒนากิจการให้สามารถสู้คู่แข่งได้

แนวทางการพัฒนาด้านพนักงาน พบว่า ผู้ประกอบการควรจัดอบรมพัฒนาพนักงานมุ่งเพิ่มทักษะและ ประสิทธิภาพ โดยให้คำแนะนำด้านการขายหน้าร้านและจัดตำแหน่งงานตามคุณสมบัติพนักงาน เช่น มอบหมายงานขายให้พนักงานที่มีทักษะการสื่อสารดี และงานผลิตให้พนักงานที่ขยันและทุ่มเท สอดคล้องกับ งานวิจัยของ Butkrut, and Kee-ariyo (2021) ได้กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมพนักงานให้มีความเป็นมืออาชีพ สามารถสร้างและรักษาคุณค่าของธุรกิจของตนเองไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

แนวทางการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ พบว่า ผู้ประกอบการควรพัฒนาทักษะการวางแผน และ การคิดเชิงกลยุทธ์ เพื่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ศึกษากฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ เพื่อ ปฏิบัติตามกฎหมาย เข้าร่วมอบรมและติดตามข่าวสารจากหน่วยงานรัฐอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนอง ต่อการ เปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล โดยใช้เครื่องมือการตลาดออนไลน์ในการดึงดูดลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้อง กับแนวคิดของ Samerjai, Meemak, and Pitiruek (2009) กล่าวว่า การที่มีผู้ที่รู้จักสามารถชี้แนะ และช่วย ติดต่อกับบุคคลหรือช่องทางที่ถูกต้องจะช่วยร่นระยะเวลาในการค้นหาเส้นทางที่ถูกต้องด้วยตนเอง ได้อย่าง มาก

สรุป

สภาพการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้าของผู้ประกอบการรายย่อย จังหวัดชัยภูมิ มีดังนี้ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ผลิตและจำหน่ายหม้าซอส ประเภทหม้าเนื้อวัว และหม้าพริก ประเภทหม้าเนื้อหมู ซึ่งมีปริมาณการผลิตผลิตภัณฑ์หม้าต่อเดือน ไม่เกิน 1,000 ชิ้น มีระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์หม้า ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป โดยจัดจำหน่ายการตลาดทางตรง (ขายหน้าร้าน) มีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หม้าต่อเดือน 30,001-40,000 บาท และมีทำเลที่ตั้งของร้านอยู่ในอำเภอคอนสวรรค์ ผู้ประกอบการมีปัญหาเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย รวมถึงไม่สามารถควบคุมราคาเนื้อสัตว์ได้ เนื่องจากต้นทุนการผลิต การถ่ายโอนกระบวนการผลิตไปยังผู้ประกอบการไม่เพียงพอ ขณะที่ปัญหาด้านการขาย เกิดจากการขาดประสบการณ์ในการสำรวจตลาดใหม่และกิจกรรมส่งเสริมการขายที่จำกัด ด้านการเงินมีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่สูงและไม่มีเงินสำรองเป็นปัญหาสำคัญ นอกจากนี้ปัญหาพฤติกรรมของพนักงานที่ไม่เหมาะสม อัตราการลาออกที่สูงส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพการผลิต และด้านการบริหารจัดการมีการขาดแคลนความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจ ซึ่งส่งผลต่อการบริหารจัดการภายในร้าน ผู้ประกอบการ จึงควรร่วมมือกับภาครัฐในการปรับปรุงรูปแบบและราคาวัตถุดิบ วางแผนการผลิตล่วงหน้า สำหรับช่วงเทศกาล โดยเตรียมวัตถุดิบและแรงงานให้เพียงพอ พัฒนาผลิตภัณฑ์หม้าให้ทันสมัยและสะดวก ต่อการบริโภค ค้นหาแหล่งเงินทุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานภาครัฐ โดยต้องพิจารณาความคุ้มค่าก่อนตัดสินใจกู้ยืม จัดอบรมพัฒนาพนักงานมุ่งเพิ่มทักษะและประสิทธิภาพ และพัฒนาทักษะการวางแผนและการคิดเชิงกลยุทธ์ เพื่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผลิตภัณฑ์หม้าเป็นอาหารยอดนิยมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยขั้นตอนการผลิต แตกต่างกันตามพื้นที่และมีการถ่ายทอดกระบวนการทำผ่านภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ควรเลือกใช้วัตถุดิบสดใหม่จากท้องถิ่น ขณะที่หน่วยงานราชการควรวางแผนเพื่อยกระดับคุณภาพ และเสถียรภาพราคาวัตถุดิบ

1.2 ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีการวางแผนการผลิตและเตรียมความพร้อมล่วงหน้า โดยต้องจัดเตรียมวัตถุดิบและแรงงานให้เพียงพอต่อความต้องการที่อาจเพิ่มขึ้น ซึ่งจะต้องพิจารณา จากยอดขายในอดีตและการประมาณการตามแนวโน้มของตลาดที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาแนวโน้มตลาดและการมองหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์หม้า เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นต่อไป

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์หม้าให้มีรูปแบบที่ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน

2.3 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หม้าเพื่อให้มีอายุการเก็บรักษานานขึ้น โดยการสำรวจและทดลองใช้เทคนิคต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประกอบการรายย่อยสามารถผลิตผลิตภัณฑ์หม้า ได้มากขึ้น และสามารถจำหน่ายได้ในระยะเวลาที่นานขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

References

- Aphiprachayasakul, K. (2014). *Production Management*. (2nd ed.). Bangkok: Focus Media and Publishing.
- Butkrut, J., & Kee-ariyo, C. (2021). Guidelines for the Development of Traditional Cake Products Business of Entrepreneurs in Trang Province. *Journal of Technical Education Development*, 35(127), 29-38.
- Chaiyaphum Provincial Office. (2022). *Chaiyaphum Provincial Development Plan B.E. 2566-2570* [A.D. 2023 - 2027]. Retrieved June 6, 2024, from https://www.chaiyaphum.go.th/page_other/Plan_cyp2561-2564.php
- Chum-un, M. et al. (2020). Supply Chain Management for Value Creation of Economic Plants in Muang District, Mae Hongson Province. *Journal of Accountancy and Management*, 12(3), 49-62.
- Chunhaphantarak, C. (1998). *Small Business Management*. Bangkok: Suan Dusit Rajabhat Institute.
- Klinjandang, K., & Dabphet, S. (2020). The Development of Gastronomy Tourism Destination with the Uniqueness of Local Food. *NRRU Community Research Journal*, 15(3), 144-157.
- Mathuros, S. (2020). *The Key Success Factors of Small and Medium Business Entrepreneurs in Central Region of Thailand. (Doctoral Dissertation)*. Rangsit University. Bangkok.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2021). *National Strategy 20 Years*. Retrieved June 6, 2024, from <http://nscr.nesdb.go.th>
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2018). *National Economic and Social Development Plan B.E.2561-2564 [A.D. 2018-2021]*. Retrieved June 6, 2024, from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2023). *National Economic and Social Development Plan B.E.2566-2570 [A.D. 2023-2027]*. Retrieved June 6, 2024, from https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/258/T_0001.PDF
- Polsri, C., Kasamauk, S., & Saelee., R. (2020). Potential Development to Increase Productivity for Food Processing Community-Based Enterprise by a Case Study of Crap Fish Farming, Ban Khamkornta, Sai Moon District, Yasothon Province. *Graduate School Journal Chiang Rai Rajabhat University*, 13(2), 87-98.
- Rojjanaprapayon, R. et al. (2019). Promotion Policy on Small and Medium Enterprises according to the National Economic and Social Development Plan. *Journal of Academic for Public and Private Management*, 1(2), 89-105.
- Samerjai, C., Meemak, T., & Pitiruek., K. (2009). *Small Business Management*. Bangkok: Se-Education.
- Sonpanao, R., & Kee-ariyo, C. (2022). Guidelines for Korat Mee Business of Small Entrepreneurial in Nakhon Ratchasima. *Journal of Technical Education Development*, 35(124), 82-91.

Sukbua, K., Phuchongchai, T., & Chaipugdee, D. (2020). Promotion of “Mum” Production Wisdom. *NRRU Community Research Journal*, 14(1), 44-56.

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย*

The Development of Financial Literacy Learning Unit Using Transformative Learning and Situated Learning Theories for High School Students

¹เจษรินทร์ วัฒนสุนทร, จุฬามาศ จันทรศรีสุคต และ ชชาติชาย ม่วงปทุม

¹Jadsarin Watjanasontorn, Julamas Jansrisukot and Chatchai Muangpatom

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: linjadsarin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) ศึกษาผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ก่อนเรียนและหลังเรียน การวิจัยเชิงทดลอง (experimental research) ใช้แบบแผนการทดลองแบบ one-group pretest posttest design ระยะเวลา 1 ปี 3 เดือน โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบ Forward Design กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 32 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงิน 2) แบบวัดความฉลาดรู้ทางการเงิน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีแบบไม่อิสระ

ผลการวิจัย พบว่า 1. หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาและความสำคัญ 2) หลักการ 3) วัตถุประสงค์ 4) เนื้อหาสาระ 5) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 7) การวัดผลและประเมินผล มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 2. ผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่านักเรียนมีความฉลาดรู้ทางการเงิน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ดังนี้ 1) ความรู้ ความเข้าใจทางการเงิน หลังเรียนเพิ่มขึ้น 29.39 % แปลผล ดีเยี่ยม 2) พฤติกรรมการเงิน หลังเรียนเพิ่มขึ้น 39.36 % แปลผล ดีเยี่ยม และ 3) เจตคติทางการเงิน หลังเรียนเพิ่มขึ้น 30.53 % แปลผล ดีมาก และความฉลาดรู้ทางการเงินค่า Effect size มีขนาดของผลความแตกต่าง ระหว่างหลังเรียนและก่อนเรียนร้อยละ 68.30

คำสำคัญ: หน่วยการเรียนรู้; ความฉลาดรู้ทางการเงิน; การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง; การเรียนรู้ตามบริบทจริง

Abstract

The purposes of this research article were: 1) to develop a financial literacy learning unit using transformative learning and situated learning theories for high school students, and 2) to study the effects of implementing the financial literacy learning unit using transformative learning and situated learning theories for high school students by comparing pre-test and post-test results. This experimental research employed a one-group pretest-posttest design over a period of 1 year and 3 months using the Forward Design learning model. The sample consisted of 32 eleventh-grade students in the first semester of the 2024 academic year, selected through cluster random sampling. The research instruments were: 1) a financial literacy learning unit and 2) a financial literacy assessment. Data were analyzed using mean, percentage, standard deviation, and dependent t-test.

The research findings revealed that: 1. The financial literacy learning unit using transformative learning and situated learning theories for high school students consisted of 7 components: 1) background and significance, 2) principles, 3) objectives, 4) content, 5) learning experience, 6) media and learning resources, and 7) Assessment and evaluation. The learning unit was rated as highest appropriate. 2. The implementation results of the financial literacy learning unit using transformative learning and situated learning theories for high school students showed that students' financial literacy post-test scores were higher than pre-test scores as follows: 1) financial knowledge and understanding increased by 29.39%, rated as excellent, 2) financial behavior increased by 39.36%, rated as excellent, and 3) financial attitudes increased by 30.53%, rated as very good. The effect size of financial literacy showed a difference of 68.30% between post-test and pre-test results.

Keywords: Learning Unit; Financial Literacy; Transformative Learning Theory; Situated Learning Theory

บทนำ

องค์การเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development) หรือที่รู้จักกันในนาม OECD กล่าวว่าคุณภาพการศึกษาเป็นตัวชี้วัดศักยภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development, 2016) เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเข้าสู่ตลาดแรงงาน จึงได้มีการศึกษาวิจัยหลายรูปแบบถึงประสิทธิภาพของระบบการศึกษาของประเทศสมาชิก ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการวัดทักษะทางการเงินของประชาชน ในประเทศโดยธนาคารแห่งประเทศไทยและสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ร่วมมือกันสำรวจทักษะด้านการเงินของประชากรไทย ในการสำรวจครั้งนี้ได้ทำการสำรวจทักษะด้านการเงินทุกช่วงอายุและหลายอาชีพ ของประชากรไทย ทั้งนี้แบบสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทยได้ใช้แนวทางเดียวกับแบบสำรวจทักษะ ด้านการเงินของ OECD ซึ่งวัดทักษะทางการเงิน 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านความรู้ทางการเงิน ด้านพฤติกรรม ทางการเงิน และด้านทัศนคติทางการเงิน ผลการสำรวจพบว่า ยังมีจุดอ่อน เรื่องการเปรียบเทียบข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การวางแผน และการจัดสรรเงิน ด้านทัศนคติทางการเงินลดลงเล็กน้อย (Bank of Thailand, 2022)

การพัฒนาความฉลาดรู้ทางการเงินมีหลากหลายรูปแบบ การวิจัยเกี่ยวกับความฉลาดรู้ทางการเงินพบว่า การเปลี่ยนแปลงของเจตคติทางการเงินและพฤติกรรมทางการเงินของนักเรียนยังไม่เห็นผลที่ชัดเจน (Kenan Institute Asia, 2015) ความยั่งยืนในการสอนการเงิน: การประเมินระดับการสะท้อนคิดและการเรียนรู้เชิงการเปลี่ยนแปลง พบว่า การบูรณาการหัวข้อความยั่งยืนเข้ากับวิชาการเงินอย่างต่อเนื่อง กระตุ้นให้เกิดการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์และการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของนักศึกษาให้มุ่งสู่ความมีเหตุผลอย่างยั่งยืนในด้านการเงิน (Brunstein et al. 2020) ระบบการศึกษาของไทยมีการส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงินตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ยังพบว่าการจัดการศึกษาไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ออกมาอย่างเป็นรูปธรรมที่กำหนดไว้ได้ (Kaewdee, and Mangkhong, 2023) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและ การเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการแนวคิดความเข้าใจทางการเงิน เพื่อให้เกิดกระบวนการใคร่ครวญสะท้อนคิดภายในตัวบุคคล โดยอาศัยการตีความสะท้อนคิดใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ และประเมินคุณค่าจากประสบการณ์ของตนเอง (Mezirow, 2003) การเปลี่ยนแปลงจากภายในเพื่อให้เกิดความเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง รวมไปถึงการตัดสินใจทางการเงินร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ตามบริบทจริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยนักเรียนมีประสบการณ์ตรงในบริบทของสภาพจริง Lave, and Wenger (1991) นักเรียนได้ลงมือกระทำจริง เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถนำไปสู่กระบวนการคิดของแต่ละบุคคล Gredler (1997) และ Lusardi (2015) ได้บรรยายเรื่อง ทักษะความรู้ทางการเงินสำหรับศตวรรษที่ 21 ในงาน Colston Warne Lecture ที่ประชุมประจำปีของ American Council on Consumer Interests เป็นหัวข้อสำคัญเป็นพิเศษสำหรับเยาวชน ผลการสำรวจความรู้ ทางการเงินในระดับนานาชาติในหมู่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (โครงการประเมินนักเรียนนานาชาติ PISA) โดยหวังว่าผลจากการสำรวจของ PISA จะเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการศึกษา รวมถึงการเพิ่มความฉลาดรู้ทางการเงินในหลักสูตรของโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีความรู้พื้นฐานที่ดีทางด้านการเงิน จึงได้บรรจุสาระความรู้ดังกล่าวไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ แต่ด้วยข้อจำกัดในส่วนของผู้สอนที่ไม่ได้สำเร็จการศึกษาทางด้านการเงิน หรือไม่มีประสบการณ์ วิธีการสอนใหม่ ๆ สื่อและแหล่งความรู้ที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว จึงทำให้การจัดการเรียนการสอนทางด้านการเงินไม่บรรลุวัตถุประสงค์

จากสภาพปัจจุบันและปัญหาสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วิธีการสอนและสื่อการสอนต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง โดยนำหลักการของแนวคิดมาปรับใช้ในการเรียนการสอน และที่ได้นำมาเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ Merzirow (2003) ได้ให้ความหมายของคำว่า “Transformative Learning” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านการสะท้อนคิดอย่างจริงจังจึงนำไปสู่การให้ความหมายใหม่ที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น สามารถแสดงความแตกต่างได้อย่างชัดเจนขึ้น และบูรณาการความเข้าใจจากประสบการณ์ของตนเองได้อย่างแท้จริง รวมทั้งการนำเอาแนวคิดดังกล่าวไปใช้สำหรับการปฏิบัติอีกด้วย จากการวิจัยพบว่าทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงสามารถช่วยให้การวางแผนด้านการเงินประสบความสำเร็จได้ เยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับการเงินมากขึ้นและนำไปสู่การปฏิบัติและการบริหารจัดการทางการเงินของตนเองที่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเงินที่ดีมากขึ้น แนวคิดการเรียนรู้ที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของตนเองในทางที่ดีจะใช้ 3 องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ตามแนวคิดของเมซีโรว์ ได้แก่

การมีประสบการณ์ การสะท้อนคิด และการสนทนาเชิงวิพากษ์ สามารถทำได้หลากหลายวิธี (Phillipi, 2010) ดังนั้น การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงจึงมีแนวทางที่สามารถพัฒนาในด้านการศึกษาได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับกรอบการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ที่กำหนดให้ผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนบุคคล มีทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผล คิดเชิงสร้างสรรค์ และ คิดเพื่อแก้ปัญหา มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบที่ดีต่อสังคม มีความสมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ ความคิด และความดีงาม เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การใช้ชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริง มีการกำหนดตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง ที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดรู้ทางการเงิน เช่น การวางแผน การใช้จ่าย การออม การลงทุน และการบริหารจัดการทรัพยากรทางการเงิน แนวทางการจัดการเรียนการสอน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับการเงิน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ (Ministry of Education, 2008) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hyland-Russell, and Syrnyk (2015) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทาย: การศึกษาที่สร้างการเปลี่ยนแปลงสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อยและ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Prandini and Rowena (2020) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงชีวิต : การเรียนรู้ที่ เปลี่ยนแปลงชีวิตและทัศนคติทางการเงินของสตรีชาวฟิลิปปินส์ที่ย้ายถิ่นฐานในอิตาลี

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริม ทักษะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงิน โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย เพื่อส่งเสริมความสามารถในการเข้าใจและใช้ความรู้เกี่ยวกับการเงินในชีวิตประจำวัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามบริบทที่เป็นจริง เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาทักษะชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและ การเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อศึกษาผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การ เปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาความเป็นมาและความสำคัญ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาหลักการจากทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ ตามบริบทจริง กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ส่วนเนื้อหาสาระได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเงิน มี การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามหลักการร่วมระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Mezirow, 2003) และทฤษฎีการเรียนรู้ตามบริบทจริง (Lave, and Wenger, 1991) โดยมีการสืบค้นหาสื่อและแหล่ง เรียนรู้ที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์การเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study)

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ติดต่อประสานงาน กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อขออนุญาตทำการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ในการสัมภาษณ์ และ ขออนุญาตบันทึกเสียงตั้งแต่เริ่มต้นสัมภาษณ์ 2) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามข้อคำถาม โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์

พร้อมบันทึกเสียง และจดบันทึก 3) รวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ นำมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นการสัมภาษณ์ 4) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ กำหนดขอบข่ายของเนื้อหา และกรอบองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้ เพื่อนำไปออกแบบหน่วยการเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

กลุ่มตัวอย่าง คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านความฉลาดรู้ทางการเงิน จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานหรือเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดรู้ทางการเงินของเยาวชน มีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 2 คน ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้สอนการวางแผนการเงินส่วนบุคคล มีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 2 คน และผู้สอนด้านเศรษฐศาสตร์หรือการเงินหรือเป็นผู้มีประสบการณ์ทำงานด้านเศรษฐศาสตร์ มีประสบการณ์อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 1 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5ที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน คือห้อง ม. 5/9 จำนวน 32 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม เนื่องจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใกล้จะบรรลุนิติภาวะ และกำลังจะสำเร็จการศึกษาเพื่อไปศึกษาต่อหรือไปประกอบอาชีพมีรายได้เป็นของตนเอง เป็นช่วงวัยที่เหมาะสมที่จะต้องมีความรู้ทางการเงินมากกว่าระดับอื่น ๆ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่าง 32 คน จากประชากร 400 คน นั้นน้อยกว่าค่าตามตารางของ Krejcie & Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$: ประชากร 400 คน ควรใช้กลุ่มตัวอย่าง 196 คน ตามสูตรของ Yamane ที่ความคลาดเคลื่อน 5%: ประชากร 400 คน ควรใช้กลุ่มตัวอย่าง 200 คน ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องกลุ่มตัวอย่างเนื่องจากมีนักเรียนที่ลงทะเบียนเรียนวิชางานธุรกิจ จำนวน 67 คน จึงได้แบ่งออกเป็น 2 ห้องเรียน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) แบบสัมภาษณ์ ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางการเงิน เป็นลักษณะแบบปลายเปิด มี 3 ตอนคือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ตอนที่ 2 ข้อคำถาม มี 4 ข้อ คือ 1) ท่านคิดว่าขอบข่ายเนื้อหาความฉลาดรู้ทางการเงินที่สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในยุคปัจจุบัน ควรมีเนื้อหาอย่างไร 2) จากขอบข่ายเนื้อหาความฉลาดรู้ทางการเงินข้างต้น ท่านคิดว่าควรจัดการเรียนการสอนวิธีใดหรือมีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความฉลาดรู้ทางการเงิน (K P A) 3) ท่านคิดว่าควรมีวิธีการวัดและประเมินผลอย่างไร เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีองค์ความรู้ พฤติกรรมและเจตคติทางการเงินหรือไม่ 4) หากจะจัดทำหน่วยการเรียนรู้ท่านคิดว่าควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

2) หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Mezirow, 2003) และการเรียนรู้ตามบริบทจริง ตามแนวคิดของ (Lave and Wenger, 1991) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและปรับปรุงตามคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D = 0.47)

3) แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบ Forward Design โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและปรับปรุงตามคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 แผน ซึ่งผ่านการประเมินคุณภาพในเรื่องความถูกต้อง ความสอดคล้องของเนื้อหา จุดประสงค์ ขั้นตอนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มี 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการเผชิญประสบการณ์ 2) ขั้นการสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ 3) ขั้นการสนทนาเชิงวิพากษ์ 4) ขั้นการสรุปผลและประเมินผล 5) ขั้นการนำเสนอ ผล การเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มีค่าความเหมาะสมทั้ง 4 แผน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังต่อไปนี้ แผนที่ 1 การกำหนด

เป้าหมายทางการเงิน ($\bar{X}$ = 4.61, S.D. = 0.51 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด) แผนที่ 2 การวางแผนทางการเงิน ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.50 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด) แผนที่ 3 ภัยทางการเงิน ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.45 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด) และแผนที่ 4 ผลลัพธ์และบริการทางการเงิน ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.45 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด)

4) แบบวัดความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริงที่ผู้วิจัยปรับปรุงจากแบบวัดความฉลาดรู้ทางการเงินของปริญทร์ ทองเผือกและปรับปรุงเพื่อให้ตรงกับเนื้อหา ตามคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผ่านการประเมินคุณภาพในเรื่องความถูกต้องความสอดคล้องของเนื้อหา จุดประสงค์ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 แบบวัดความรู้ ความเข้าใจทางการเงิน ซึ่งเป็นแบบทดสอบอัตนัยโดยกำหนดสถานการณ์ทางการเงิน แต่ละสถานการณ์ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 5 ข้อ ซึ่งคำถามแต่ละข้อจะใช้ประเมินความรู้ความเข้าใจในแต่ละด้านของขอบข่ายเนื้อหาของความรู้ ความเข้าใจทางการเงินที่กำหนด เป็นคำถาม แบบตอบสั้น ๆ จำนวน 30 ข้อ ๆ ละ 1 คะแนน คะแนนเต็ม 30 คะแนน

ตอนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมทางการเงิน โดยประเมินจากพฤติกรรม 7 ด้านที่สามารถนำไปสู่ความฉลาดรู้ทางการเงิน เป็นคำถามแบบมาตรวัดประมาณค่าของ Likert 4 ระดับ จำนวน 30 ข้อ ข้อละ 1 คะแนน รวม 30 คะแนน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ 1) ข้อคำถามเชิงบวก หากเลือกตอบ "เห็นด้วย" หรือ "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ได้ 1 คะแนน หากเลือกตอบอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ หรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน 2) ข้อคำถามเชิงลบ หากเลือกตอบ "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" หรือ "ไม่เห็นด้วย" ได้ 1 คะแนน หากเลือกตอบอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ หรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน

ตอนที่ 3 แบบวัดเจตคติทางการเงิน โดยประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความพึงพอใจ ในการใช้จ่ายและเก็บออมในระยะยาว 2) ด้านความพึงพอใจที่มีต่อฐานะทางการเงินในปัจจุบันและอนาคต 3) ด้านความพึงพอใจในการใช้เงินเพื่อตอบสนองความต้องการทางการเงิน เป็นคำถามแบบมาตรวัดประมาณค่าของ Likert 4 ระดับ จำนวน 20 ข้อ ข้อละ 1 คะแนน รวม 20 คะแนน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ 1) ข้อคำถามเชิงบวก หากเลือกตอบ "บ่อย ๆ" หรือ "เป็นประจำ" ได้ 1 คะแนน หากเลือกตอบอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ หรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน 2) ข้อคำถามเชิงลบ หากเลือกตอบ "ไม่เคย" หรือ "นาน ๆ ครั้ง" ได้ 1 คะแนน หากเลือกตอบอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ หรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน

นำแบบวัดความฉลาดรู้ทางการเงินไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี จำนวน 30 คน ที่เคยเรียนเนื้อหาเรื่องนี้มาแล้ว และนำมาตรวจให้คะแนน นำผลการทดสอบไปหาความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนก แล้วเลือกแบบประเมินข้อที่มีความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.25-0.85 และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดความฉลาดรู้ทางการเงินทั้งฉบับ จากสูตรคูเดอร์-ริชาร์ดสัน 20 (KR-20) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.98

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือวัด ดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ติดต่อประสานงานกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อขออนุญาตทำการสัมภาษณ์ 2) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามข้อคำถาม โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ พร้อมบันทึกเสียง และจดบันทึก 3) รวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ นำมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นการสัมภาษณ์ 4) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มา

วิเคราะห์ และสังเคราะห์ กำหนดขอบข่ายของเนื้อหา และกรอบองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้ เพื่อนำไปออกแบบหน่วยการเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป

2) แบบวัดความฉลาดรู้ทางการเงิน ก่อนและหลัง (Pre-Post Test) โดยผู้วิจัยนำแบบวัดความฉลาดรู้ทางการเงินไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างก่อนดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริงเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงิน โดยจะทำการเรียนรู้แผนละ 4 ชั่วโมง ใช้เวลาในคาบเรียนปกติ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 8 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 16 ชั่วโมง และทำการวัดความฉลาดรู้ทางการเงินหลังดำเนินการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ มีลำดับขั้นการวิเคราะห์ดังนี้

1. ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ความฉลาดรู้ทางการเงิน จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบ หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงิน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความฉลาดรู้ทางการเงิน โดยการหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน หาค่าความแตกต่างด้วยการทดสอบค่าทีแบบไม่อิสระต่อกัน (t-test for Dependent Sample) และค่า Effect size ทั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลย่อย ดังนี้ 1) เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจทางการเงิน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน 2) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางการเงิน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน 3) เพื่อเปรียบเทียบเจตคติทางการเงิน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Presentation of the Research Results)

ผู้วิจัยได้พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง ประกอบด้วยเนื้อหา 4 เรื่อง ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายทางการเงิน การวางแผนทางการเงิน ภัยทางการเงิน และผลิตภัณฑ์และบริการทางการเงิน ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาและความสำคัญ 2) หลักการ 3) วัตถุประสงค์ 4) เนื้อหาสาระ 5) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งมี 5 ขั้นได้แก่ ขั้นที่ 1 การเผชิญประสบการณ์ (P = Perception of experience ขั้นที่ 2 การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (P = Personal critical reflection & reflective journal writing) ขั้นที่ 3 การสนทนาเชิงวิพากษ์ (P = Participating in critical discourse ขั้นที่ 4 การสรุปผลและประเมินผล (C = Conclusion and evaluation) ขั้นที่ 5 การนำเสนอผลการเรียนรู้ (P = Presentation) 6) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 7) การวัดผลและประเมินผล และออกแบบหน่วยการเรียนรู้โดยใช้แบบ Forward Design เริ่มจากเนื้อหา (Content) แล้วออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลตามลำดับ และทดสอบ วัดความฉลาดรู้ทางการเงิน ก่อนเรียน (Pre-test) และหลังเรียน (Post-test)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สรุปการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 7 แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม (N=5)		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ความเป็นมาและความสำคัญ	4.60	0.52	มากที่สุด
2. หลักการ	4.53	0.48	มากที่สุด
3. วัตถุประสงค์	4.33	0.52	มาก
4. เนื้อหาสาระ	4.44	0.51	มาก
5. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้	4.58	0.54	มากที่สุด
6. สื่อและแหล่งเรียนรู้	4.53	0.48	มากที่สุด
7. การวัดผลและประเมินผล	4.93	0.15	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.56	0.47	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ความเหมาะสมของหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎี การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.47 ซึ่งเมื่อพิจารณา ในแต่ละองค์ประกอบแล้ว พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ การวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.93, S.D. = 0.15) รองลงมาคือ ความเป็นมาและความสำคัญ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.52) และต่ำสุด ได้แก่ วัตถุประสงค์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.52)

วัตถุประสงค์ที่ 2 สรุปผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้วิจัยได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง เพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ทางการเงิน รายละเอียดดังแสดงผลตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความฉลาดรู้ทางการเงินก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง

ความฉลาดรู้ ทางการเงิน	คะแนน เต็ม	การทดสอบ								t	Effect Size
		ก่อนเรียน				หลังเรียน					
		$\bar{X}$	S.D.	%	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	%	แปลผล		
1. ความรู้ ความเข้าใจ ทางการเงิน	30	17.91	2.94	59.99	พอใช้	26.69	2.15	89.38	ดีเยี่ยม	17.51*	3.14
2. พฤติกรรม ทางการเงิน	30	13.75	3.34	45.85	ปรับปรุง	25.53	3.67	85.21	ดีเยี่ยม	29.57*	5.30
3. เจตคติ ทางการเงิน	20	9.88	2.42	49.09	ปรับปรุง	15.91	2.16	79.62	ดีมาก	19.92*	3.57
รวม	80	41.53	5.94	51.64	พอใช้	68.13	6.31	84.74	ดีเยี่ยม	38.08*	6.83

* $p < .05$

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยของความฉลาดรู้ทางการเงินของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ ตามบริบทจริง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รายละเอียด ดังนี้ 1) ความรู้ ความเข้าใจทางการเงิน ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 17.91 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.94 ค่าร้อยละ เท่ากับ 59.99 แปลผลพอใช้ หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 26.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.15 ค่าร้อยละ เท่ากับ 89.38 แปลผลดีเยี่ยม เมื่อพิจารณาค่า Effect size มีขนาดของผลความแตกต่างระหว่างหลังเรียนและก่อนเรียนร้อยละ 31.40 2) พฤติกรรมทางการเงิน ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 13.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 3.34 ค่าร้อยละ เท่ากับ 45.85 แปลผลปรับปรุง หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 25.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 3.67 ค่าร้อยละ เท่ากับ 85.21 แปลผลดีเยี่ยม เมื่อพิจารณาค่า Effect size มีขนาดของผลความแตกต่างระหว่างหลังเรียนและก่อนเรียนร้อยละ 53.00 และ 3) เจตคติ ทางการเงิน ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 9.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.42 ค่าร้อยละ เท่ากับ 49.09 แปลผลปรับปรุง หลังเรียน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 15.91 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.16 ค่าร้อยละ เท่ากับ 79.62 แปลผลดีมาก เมื่อพิจารณาค่า Effect size มีขนาดของผลความแตกต่างระหว่างหลังเรียนและ ก่อนเรียนร้อยละ 35.70 และความฉลาดรู้ทางการเงิน ค่า Effect size มีขนาดของผลความแตกต่างระหว่างหลังเรียนและก่อนเรียนร้อยละ 68.30

องค์ความรู้ใหม่

เกิดองค์ความรู้จากการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังภาพที่ 1

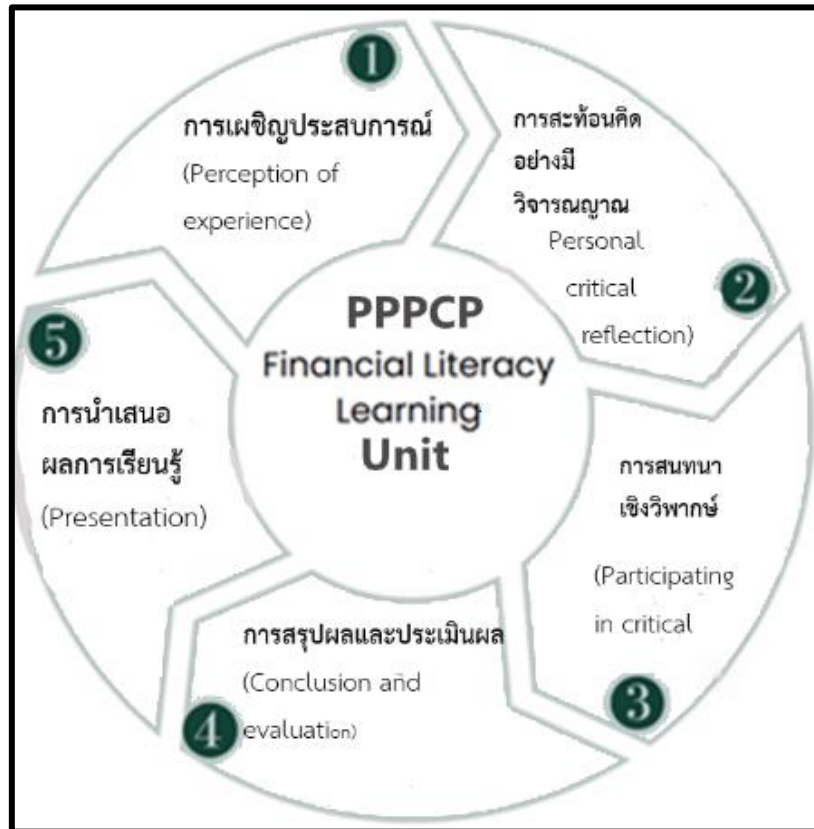

Figure 1: Learning Unit on Financial Literacy Based on Transformative Learning Theory and Authentic Contextual Learning. (Financial Literacy Through PPPCP Process Learning Unit)

จากแผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าขั้นตอนการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงิน โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเผชิญประสบการณ์ (Perception of experience) เป็นขั้นกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ โดยการนำเสนอสถานการณ์ที่เป็นบริบทปัญหาสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนที่มีอยู่จริงในชุมชน ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อธิบายหรือปฏิบัติให้ฟังหรือดู โดยคอยสังเกต เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าต่อไป

ขั้นที่ 2 การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Personal critical reflection & reflective journal writing) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ที่ได้จากการสังเกต เพื่อกำหนดประเด็นปัญหา หาวิธีการแก้ปัญหา ร่วมกันสนทนาแสดงความคิดเห็น อภิปรายในกลุ่มย่อย ซึ่งผู้เรียนจะได้ใช้ความรู้เดิมที่มีอยู่ มาวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ เลือกแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป

ขั้นที่ 3 การสนทนาเชิงวิพากษ์ (Participating in critical discourse) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะต้องนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ค้นหาประเด็นปัญหา หาความรู้เพิ่มเติมทำความเข้าใจปัญหา ตั้งคำถามเกี่ยวกับปัญหา สรุปประเด็นปัญหา ค้นหาวิธีแก้ปัญหาและคาดคะเนคำตอบ

กำหนดประเด็นการเรียนรู้มาลงมือปฏิบัติตามสถานการณ์ของบริบทปัญหานั้น ๆ โดยการใช้หลักการสุนทรียสนทนา เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาต่อไป

ขั้นที่ 4 การสรุปผลและประเมินผล (Conclusion and evaluation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องนำความรู้ที่ได้จากการแก้ปัญหาาร่วมกันวิเคราะห์หรืออธิบายเหตุผล สรุป พร้อมทั้งตรวจสอบผลการแก้ปัญหา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดนำเสนอเปรียบเทียบ จัดประเภท แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของแนวทางที่เลือกและการตรวจสอบประเมินผลการแก้ปัญหาในลักษณะต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 การนำเสนอผลการเรียนรู้ (Presentation) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอหน้าชั้นเรียนหรือจัดป้ายนิเทศ จัดนิทรรศการ แฟ้มงาน ความรู้ที่ได้จากการแก้ปัญหา ผู้เรียนทั้งชั้นเรียนร่วมกันวิเคราะห์ สรุปผลการนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาและในชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้วิจัยได้พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินอย่างเป็นระบบโดยเริ่มต้นด้วยการศึกษาขอบข่ายเนื้อหาความฉลาดรู้ทางการเงินและแนวคิดการออกแบบหน่วยการเรียนรู้จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความฉลาดรู้ทางการเงิน ก่อนดำเนินการออกแบบหน่วยการเรียนรู้และคัดเลือกเนื้อหาการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce, Weil, and Calhoun (2009) ที่กล่าวว่าการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ควรเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์เป้าหมายของการเรียนรู้และความต้องการของผู้เรียน จากนั้นเลือกใช้รูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ Chanchai (2014) ที่ระบุว่า เนื้อหาการเรียนการสอนควรได้มาจากสาระความรู้ที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและความต้องการของสังคม ครูและผู้ออกแบบการเรียนการสอนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของเนื้อหา เกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหา การจัดเรียงเนื้อหาและรูปแบบของเนื้อหาเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้และกำหนดเนื้อหาให้มีความเหมาะสมกับการนำไปใช้จัดการเรียนการสอนแก่ผู้เรียนในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนจะต้องพิจารณาเกี่ยวกับธรรมชาติของเนื้อหา สอดคล้องกับแนวคิดของ Print (1993) ที่กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณาในการคัดเลือกเนื้อหา คือ การพิจารณาว่าเนื้อหานั้นเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ในเรื่องต่อไป ที่เกี่ยวข้องกันหรือไม่ ผลการศึกษาคำตอบของหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงิน โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. ความเป็นมาและความสำคัญ 2. หลักการ 3. วัตถุประสงค์ 4. เนื้อหาสาระ 5. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 6. สื่อและแหล่งเรียนรู้ 7. การวัดผลและประเมินผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thananiwat, and Kanchanawasee (2023) ที่ได้พัฒนาเนื้อหาการเรียนรู้และขั้นตอนการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากบริบทพื้นฐานของผู้เรียน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มีการจัดระบบการสอนและมีการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นลำดับขั้น ส่งผลให้ได้หน่วยการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.47)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง มีคะแนนเฉลี่ยความฉลาดรู้ทางการเงินหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน เท่ากับ 41.53 และคะแนนเฉลี่ย หลังเรียน เท่ากับ 68.13 มีค่า Effect size ด้านความรู้ ความเข้าใจทางการเงิน ร้อยละ 31.40 ด้านพฤติกรรมทางการเงิน ร้อยละ 53.00 ด้านเจตคติทางการเงิน ร้อยละ 35.70 และความฉลาดรู้ทางการเงิน ร้อยละ 68.30 เนื่องจากผู้วิจัย ได้เลือกใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงมาเป็นแนวคิดในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ โดยเน้นการกระตุ้นให้

ผู้เรียนทบทวนความเชื่อและพฤติกรรมเดิม ฝึกปฏิบัติผ่านสถานการณ์จริง และปรับเปลี่ยนมุมมองให้เหมาะสม ทำให้ผู้เรียนสามารถจัดการการเงินในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น และยังสร้างพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับการตัดสินใจทางการเงินในอนาคต มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเงินอย่างชัดเจน คือด้านพฤติกรรมทางการเงิน หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 25.53 ค่าร้อยละ เท่ากับ 85.21 เพิ่มขึ้น 39.36 เมื่อพิจารณาค่า Effect size มีขนาดของผลความแตกต่างระหว่างหลังเรียนและก่อนเรียนร้อยละ 53.00 สอดคล้องกับแนวคิดของ Mezirow (2003) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด ทศนคติและมุมมองของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเชื่อและสมมติฐานเดิม เพื่อเปิดโอกาสให้เกิด การพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งและการเรียนรู้ที่มีความหมาย จุดเด่นในการจัดการเรียนการสอน ทำให้เกิดเป็น พฤติกรรมใหม่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hyland-Russell, and Syrnyk (2015) ได้ศึกษาการ เปลี่ยนแปลงที่ท้าทาย: การศึกษาที่สร้างการเปลี่ยนแปลงสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อย พบว่า การทำความเข้าใจ และประเมินประสิทธิภาพของการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงภายในมนุษย์เพื่อปลดปล่อยสังคมนั้นต้องให้ความ สนใจต่อบริบททางสังคมและทางเลือกที่ผู้เข้าร่วมต้องเผชิญ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี ความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง และความหวังสำหรับอนาคต และสอดคล้องกับแนวคิดของ Lave, and Wenger (1991) กล่าวว่า การเรียนรู้ตามบริบทจริงเน้นการเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์ในชีวิตจริง การปฏิบัติจริง และการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน ทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจทางการเงิน เพิ่มขึ้น คือด้านความรู้ ความเข้าใจทางการเงินหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 26.69 ค่าร้อยละเท่ากับ 89.38 เพิ่มขึ้น 29.39 % แปลผลดีเยี่ยม เมื่อพิจารณาค่า Effect size มีขนาดของผลความแตกต่าง ระหว่างหลังเรียน และก่อนเรียนร้อยละ 31.40

สรุป

หน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ ตามบริบทจริง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาและ ความสำคัญ 2) หลักการ 3) วัตถุประสงค์ 4) เนื้อหาสาระ 5) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 6) สื่อและแหล่ง เรียนรู้ และ 7) การวัดผลและประเมินผล มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 2. ผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริง สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่านักเรียนมีความฉลาดรู้ทางการเงิน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ดังนี้ 1) ความรู้ ความเข้าใจทางการเงินหลังเรียน เพิ่มขึ้น 29.39 % 2) พฤติกรรมทางการเงินหลังเรียน เพิ่มขึ้น 39.36 % และ 3) เจตคติทางการเงินหลังเรียนเพิ่มขึ้น 30.53 % และความฉลาดรู้ทางการเงินค่า Effect size มีขนาดของผลความแตกต่างระหว่างหลังเรียนและก่อนเรียนร้อยละ 68.30

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรปรับปรุงหรือส่งเสริมกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ให้มุ่งเน้นเจตคติทางการเงิน เนื่องจาก มีคะแนน หลังเรียนเท่ากับร้อยละ 79.62 ซึ่งเป็นคะแนนที่ต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ทั้ง 3 ด้าน ซึ่งหากนักเรียน มีเจตคติทาง การเงินที่ดี จะทำให้ตระหนักถึงการมีความรู้ ความเข้าใจทางการเงิน และจะทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมทางการเงินตามวัตถุประสงค์ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Story telling) หรือประสบการณ์จริงจากบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการบริหารการเงิน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและเปลี่ยนมุมมองด้านเจตคติทางการเงินเพื่อบูรณาการกับบริบทจริงของผู้เรียน

2.2 ควรพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ความฉลาดรู้ทางการเงินโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ตามบริบทจริงเป็นสื่อดิจิทัล เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น โนบายแอปพลิเคชันหรือสื่ออินเทอร์เน็ต

References

- Bank of Thailand. (2022). *Report on the Results of the Survey on Financial Skills of Thai People in 2022*. Bangkok: Bank of Thailand.
- Brunstein, J. et al. (2020). Sustainability in Finance Teaching: Evaluating Levels of Reflection and Transformative Learning, *Social Responsibility Journal*, 16(2), 179-197.
- Chanchai, S. (2014). *Teaching and Learning Design and Development*. (1st ed.). Nakhon Pathom: Nakhon Pathom Rajabhat University.
- Gredler, M. E. (1997). *Learning and Instruction Theory into Practice*. (3rd ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Hyland-Russell, T., & Syrnyk, C. (2015). Challenging Change: Transformative Education for Economically Disadvantaged Adult Learners. *International Journal of Lifelong Education*, 34(5), 514-529.
- Joyce, B. R., Weil, M., & Calhoun, E. (2009). *Models of Teaching*. Boston MA: Pearson/Allyn and Bacon Publishers.
- Kaewdee, N., & Mangkhang, Ch. (2023). Guidelines for Economic Learning Management Based on Computational Thinking to Promote Financial Literacy in High School Students. *Journal of MCU Peace Studies*, 11(6), 2309-2320.
- Kenan Institute Asia. (2015). *Project "Thai People Move Forward Pay Attention to Your Finances"* 2015. Bangkok: Citi Foundation.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Lusardi, A. (2015). Financial Literacy Skills for the 21st Century: Evidence from PISA. *The Journal of Consumer Affairs*, 49(3), 639-659.
- Prandini, M. & Rowena, B. D. T. (2020). Changing Lives: Transformative Learning and Financial Attitudes of Filipino Women Migrants in Italy. *Studies in the Education of Adults*, 53(1), 1-21.
- Mezirow, J. (2003). *Transformative Learning as Discourse*. *Journal of Transformative Education*, 1(1), 58-63.

- Ministry of Education. (2008). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2008*. Bangkok: Agricultural Cooperative Association of Thailand.
- Organization for Economic Co-operation & Development. (2016). *Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development Publishing.
- Phillipi, J. (2010). Transformative Learning in Healthcare. *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 19, 39-54.
- Print, M. (1993). *Curriculum Development and Design*. (2nd ed.). Sydney, Australia: Allen & Unwin.
- Thananiwat, Ch., & Kanchanawasee, S. (2023). The Development of Financial Literacy Scale for Lower Secondary School Students. *Journal of Educational Measurement Educational and Psychological Test Bureau*, 40(107), 40-51.

การพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียน
สร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรีในการเขียน
สร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี*

The Development of an Instructional Model to Enhance Undergraduate
Students' Creative Writing Ability in Children's Literature

¹ภัทรขวัญ ทองเถาว์, นิสานาจ โสภาพล และ ปิยาภรณ์ พิชญาภีรตัน

¹Pattrakwan Thongtaow, Nisanart Sopaphon and Piyaporn Phitchayapirath

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pkwan2528@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาที่มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี 2. เพื่อพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอน 3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของแบบแผนการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ชั้นปีที่ 3 ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 2 หมู่เรียน จำนวน 94 คน โดยให้ 1 หมู่เรียนเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 47 คน และ 1 หมู่เรียนเป็นกลุ่มควบคุม จำนวน 47 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย 1) แบบแผนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก 2) คู่มือการใช้แบบแผนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก 3) แผนการสอน 4) แบบทดสอบความสามารถก่อนเรียนและหลังเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้การทดสอบที และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาแบบแผนการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก ผู้เรียนต้องการการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ต้องการให้ผู้สอนสร้าง จัดหา พัฒนา ปรับปรุงสื่อและแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ให้ผู้สอนให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาผลงาน ด้านสภาพปัญหาในการสอน ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการอ่านน้อย ขาดแรงจูงใจในการเขียน และปัญหาด้านการใช้ภาษาเขียน แนวทางการพัฒนาการเขียน พบการเสนอแนวทางคือ ให้ผู้เรียนได้อ่านหนังสือที่หลากหลาย ฝึกสร้างสรรค์ผลงานเขียนด้วยตนเอง มีการประเมินผลการเขียนโดยเพื่อนและผู้สอน 2. แบบแผนการสอนที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบคือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาการเรียนการสอน 4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ เชื่อมโยงความรู้เดิม เชื่อมโยงตัวบท ร่างงานเขียน ประเมินการเขียน เรียบเรียงงานเขียนให้สมบูรณ์ 5) การวัดและประเมินผล 3. ผลการทดลองใช้แบบแผนการสอนพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

*Received February 4, 2025; Revised March 4, 2025; Accepted March 10, 2025

.01 2) นักศึกษากลุ่มทดลองมีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การเสริมสร้างความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก; การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน; การวิจัยและพัฒนา

Abstract

This research employed a Research and Development (R&D) approach with the following objectives: (1) to identify the problems and needs related to developing an instructional model aimed at enhancing undergraduate students' creative writing abilities in children's literature; (2) to design and construct the instructional model; and (3) to evaluate the model's effectiveness. The study sample consisted of 94 third-year undergraduate students majoring in Thai language during the second semester of the 2024 academic year at the Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University. Participants were selected through cluster random sampling and assigned to either an experimental group or a control group. Research instruments included: (1) an instructional model designed to promote creative writing in children's literature, (2) an instructional model manual for creative writing in children's literature, and (3) a set of lesson plans. Data were analyzed using descriptive statistics (mean and standard deviation), t-tests, and qualitative content analysis.

The findings indicate that students studying creative writing for children's literature require instructional approaches that prioritize practical engagement in creative writing activities within this genre. Additionally, there is a demand for teachers to design, acquire, develop, and enhance appropriate media and learning materials tailored to student needs. Students also expressed a desire for constructive feedback from teachers to facilitate the development of their work. Regarding challenges in teaching management, students exhibited limited reading proficiency, low motivation for writing, and difficulties in effectively utilizing written language. To address these issues, recommended strategies for improving students' writing skills included exposure to a diverse range of reading materials and consistent practice in creative writing. Moreover, peer evaluation of writing assignments combined with teacher feedback was suggested as a means to promote the development of students' writing abilities. 2) The instructional model developed in this study comprises five key components: (1) principles, (2) objectives, (3) instructional content, (4) a structured teaching and learning process consisting of five sequential steps—activating prior knowledge, connecting texts, drafting compositions, evaluating drafts, and organizing final writing—and (5) methods for assessment and evaluation. 3) The results demonstrated that students in the experimental group exhibited a statistically significant improvement in their creative writing abilities following the implementation of the

instructional model, with significance at the $p < .01$ level. Furthermore, post-intervention comparisons revealed that the creative writing performance of students in the experimental group was significantly higher than that of the control group, also at the $p < .01$ level.

Keywords: Creative Writing Ability in Children's Literature; Development of Instructional Model; Research and Development

บทนำ

โลกในปัจจุบันได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงของโลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ส่งผลกระทบทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การเมือง และการศึกษาของทุกประเทศ ในการพัฒนาของประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาเป็นลำดับแรก เนื่องจากระบบการศึกษานั้นเปรียบเสมือนเครื่องมือในการขัดเกลาความรู้ความสามารถของมนุษย์ การศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและสังคม เป็นเครื่องมือการขัดเกลาทางสังคม ทั้งทางด้านจิตใจ ความคิดและบุคลิกภาพ

การศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นโลกที่มีความท้าทายและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง ผู้สอนและผู้เรียนเองต้องมีทักษะหลากหลายด้าน ทักษะจำเป็นของผู้เรียนที่หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น ทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ ทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการสื่อสาร ทักษะ ทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะทางอาชีพและการใช้ชีวิต ความคิดสร้างสรรค์ (Bilbai, 2019) เห็นได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นหนึ่งในทักษะที่สำคัญของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน เป็นพลังขับเคลื่อนให้มนุษย์เกิดทักษะชีวิตที่หลากหลายเกิดแนวทางใหม่ ๆ ในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหา เมื่อใดก็ตามที่เราพัฒนาขีดความสามารถในการคิดสร้างสรรค์จนสามารถเผชิญหน้าและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่นก็จะกลายเป็นผู้นำทางด้านความคิดและเกิดความภูมิใจในตนเอง (Charoenwongsak, 2015) สอดคล้องกับ Panmanee (2003) กล่าวว่าหากสังคมใดมีประชากรที่มีคุณลักษณะเป็นทรัพยากรที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงย่อมจะเป็นแรงขับเคลื่อนให้สังคมนั้นพัฒนาก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น คนที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงจึงเป็นบุคคลที่สังคมต้องการเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับทอร์เรน (Torrance, 1962 cited in Sankhaburanurak, and Promsuk, 2017) ที่กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการที่บุคคลไวต่อปัญหาข้อบกพร่องช่องว่างในด้านความรู้สิ่งที่ขาดหายไปหรือสิ่งที่ไม่ประสานกันและไวต่อการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ไวต่อการค้นหาวิธีการแก้ปัญหา ไวต่อการเดาหรือการตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับข้อบกพร่องทดสอบและทดสอบอีกครั้งเกี่ยวกับสมมุติฐานจนในที่สุดสามารถนำผลที่ได้ไปแสดงให้เห็นปรากฏแก่ผู้อื่นได้ จึงกล่าวได้ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นต่อการศึกษาในศตวรรษที่ 21 นอกจากนั้นความคิดสร้างสรรค์ยังเป็นพลังสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสารในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ต้องถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นงานเขียนที่เกิดจากจินตนาการของผู้เขียนเองหรือเกิดจากความคิดคำนึงที่แท้จริงของผู้เขียนเองจึงเป็นผลงานที่มีความแปลกใหม่ทำให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์ทั้งด้านความรู้ความคิดความเพลิดเพลิน มีความไพเราะสละสลวย เป็นที่ประทับใจ และนับว่าเป็นผลงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง (Suwannarong, 2013) การเขียนเชิงสร้างสรรค์หาได้มีความสำคัญเฉพาะที่กล่าวมาเท่านั้น หากแต่ยังมีความสำคัญในแง่มุมอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ความสามารถในการพัฒนาจินตนาการ พัฒนาภูมิปัญญาทั้งของผู้เขียนเอง และผู้อ่านผู้ที่มีความสามารถ

ในการเขียนเชิงสร้างสรรค์จะมีความสามารถในการเขียนได้ในหลากหลายรูปแบบอีกด้วยไม่ว่าจะเป็นงานเขียนประเภทร้อยแก้วหรือร้อยกรอง

ในระดับอุดมศึกษา พบว่าวิทยาวรรณกรรมสำหรับเด็ก เป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระประกอบด้วยการเขียนสร้างสรรค์ และปรากฏในหลายหลักสูตร เช่น รายวิชาวรรณกรรมสำหรับเด็กในเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายแห่ง เช่น ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาวรรณกรรมสำหรับเด็กในมหาวิทยาลัยในเขตมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าในการสอนเขียนสร้างสรรค์เป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมสำหรับเด็ก แต่ผู้เรียนเกิดปัญหาและยังขาดทักษะในการคิดและเขียนเชิงสร้างสรรค์ พบปัญหาในการคิดริเริ่มในการเขียนเรื่องและการไม่สามารถหลุดออกจากกรอบวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ตนเองเคยอ่านมา

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงพยายามศึกษาค้นคว้ากลวิธีหรือรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในงานเขียนประเภทรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษา จากการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่าการจัดการเรียนการสอนให้เกิดการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์นั้น ผู้สอนต้องพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สร้างและนำความสนใจมาสู่การเขียน พยายามหากิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด ขยายความคิด เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานการเขียนสร้างสรรค์น่าสนใจ แนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานที่สามารถเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ ทั้งนี้ผู้เรียนต้องเรียนรู้ควบคู่ไปกับการกระทำ การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่ศึกษาค้นคว้าความรู้และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างมีระบบ โดยใช้กระบวนการค้นคว้าหาข้อมูล ผู้เรียนแต่ละคนอาจสร้างความรู้ความเข้าใจได้ไม่เหมือนกันหรือไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับศักยภาพและประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคล สอดคล้องกับ Thipatti (2019) กล่าวว่า ทฤษฎีแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เป็นการเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนสร้างความคิด โดยการนำเอาข้อมูลใหม่มาหลอมรวมกับความรู้เดิมเพื่อสร้างเป็นความรู้ใหม่ และบุคคลจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อสร้างความรู้ด้วยตนเอง ครูจึงมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด ทดลองใช้ความคิด และแก้ปัญหาด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ได้สร้างความรู้ใหม่จากความรู้เดิมที่มี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีสหบท ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ใช้ศึกษาเรื่องแหล่งที่มาหรืออิทธิพลทางความคิดของตัวบททั้งหลายที่มีความสัมพันธ์กับตัวบทอื่น ๆ อีกหลายตัวบท ซึ่งเป็นทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ กลุ่มหลังโครงสร้างนิยมที่มุ่งเน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบททุติยภูมิ (Secondary text) กับตัวบทปฐมภูมิ (Primary text) โดยมีนักวิชาการได้ศึกษาถึงทฤษฎีสหบทหลากหลายแนวคิด หากแต่ในการวิจัยเรื่องนี้ได้นำทฤษฎีสหบทของ Harold Bloom มาเป็นแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน แนวการอ่านผ่านมุมมองใหม่ 6 แนวทางประกอบด้วย (Bunkhajorn, 2010) 1. การปรับแต่งงานเขียนเดิม (Clinamen) หมายถึง การติดตามงานของผู้ที่เขียนมาก่อนและหลบหลีกแนวทางจากกวีรุ่นก่อน เป็นการอ่านเพื่อตีความใหม่ 2. การหลอมรวมงานหลายชิ้นแล้วใส่จินตนาการเพิ่มเติม (Tessara) คือความตั้งใจในการสร้างส่วนที่จะเป็นไปได้โดยพิจารณาจากงานของคนที่เขียนมาก่อนในฐานะงานใหม่ทั้งหมด 3. การหลีกหนีแนวการเขียนตามขนบเดิม (Kenosis) คือ ความพยายามในการเลี่ยงการเขียนตามแนวทางของนักเขียนรุ่นก่อน ซึ่งเป็นเสมือนกลไกการป้องกันตนเองที่จะไม่ทำงานเขียนซ้ำกับงานที่มีอยู่เดิม 4. การแสดงความขัดแย้งต่อลักษณะเด่นของกวีรุ่นก่อน (Daemonization) คือ นักเขียนรุ่นใหม่พยายามสร้างสิ่งใหม่ด้วยวิธีการขัดแย้งต่อลักษณะเด่นของกวีรุ่นก่อน ผ่านความเชื่อที่ว่าเขาจะสามารถหาข้อมูลที่เท่าเทียมกันหรือดีกว่ากวีรุ่นก่อน 5. การสร้างงานใหม่

ให้แตกต่างและโดดเด่นจากงานเก่า (Askesis) คือ นักเขียนรุ่นใหม่พยายามที่จะสร้างงานใหม่ที่เกิดจากจินตนาการและความรู้สึกของตนเอง และแหวกแนวไปจากงานของกวีดั้งเดิม 6. การนำงานเดิมของกวีที่เสียชีวิตแล้วมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างงานใหม่ (Apophrades) หมายถึง การนำงานผลงานของกวีที่เสียชีวิตแล้วมาเป็นแนวทางหรือแรงบันดาลใจในการสร้างงานใหม่ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การศึกษางานวิจัยในประเทศไทย พบว่าทฤษฎีสหบทสามารถนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอ่านและเขียนเชิงสร้างสรรค์ ดังที่ Makchui (2010) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีสหบทเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาปริญญาบัณฑิต โดยใช้แนวคิด Anxiety of Influence ของ Harold Bloom ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษา ช่วยให้นักศึกษาสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทและเขียนงานเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ประเภทบันเทิงคดีได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ งานวิจัยของ Pitthayapitak (2010) ได้พัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนการสอนโดยบูรณาการทฤษฎีสหบทและแนวการสอนอ่านโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่านเชิงสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาลโดยใช้ทฤษฎีสหบท ผลการวิจัยพบว่าการนำทฤษฎีสหบทมาใช้เป็นฐานช่วยพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถในการอ่านเชิงสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาล เด็กอนุบาลสามารถทำความเข้าใจการอ่านเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการอ่านเชิงสร้างสรรค์โดยอาศัยการเชื่อมโยงเนื้อหาในการอ่านกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของเด็กอย่างต่อเนื่อง และงานวิจัยของ Phothong (2014) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอ่านและเขียนเชิงสร้างสรรค์ตามทฤษฎีสัมพันธบทเพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านและเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ผลการวิจัยพบว่าขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน 6 ขั้น คือ ขั้นสร้างความรู้จากการอ่าน ขั้นเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากตัวบท ขั้นเติมจินตนาการและประสบการณ์เดิม ขั้นเรียบเรียงความคิดและสร้างวรรณศิลป์ ขั้นกลั่นกรองงานเขียน และ ขั้นสร้างสรรค์งานเขียน กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการอ่านและเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

จากความสำคัญของการวิจัยตลอดจนความน่าสนใจและความสอดคล้องทฤษฎี การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ความสามารถไปใช้ในการพัฒนาการเขียนเชิงสร้างสรรค์และการประกอบอาชีพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี
3. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดขั้นตอนการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับ

ปริญญานิพนธ์ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความต้องการในการจัดการเรียนการสอน ประชากรคือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทยที่ศึกษาในรายวิชาการวรรณกรรมสำหรับเด็กของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ในปีการศึกษา 2567 โดยได้มาจากสูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของยามานะ (Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 185 คน เครื่องมือที่ได้แก่ แบบสอบถามความต้องการในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ พบค่าเฉลี่ยความต้องการในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$, S.D. = 0.68) 2) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็ก ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างผู้สอนรายวิชาการวรรณกรรมสำหรับเด็กหรือการเขียนเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยใช้เงื่อนไขการมีประสบการณ์สอนในรายวิชาการวรรณกรรมสำหรับเด็กหรือการเขียนสร้างสรรค์ อย่างน้อย 5 ปี การศึกษา หรือ มีประสบการณ์สอนอย่างน้อย 3 ปี และมีผลงานด้านการเขียนสร้างสรรค์/ผลงานเขียนวรรณกรรมเด็ก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา สรุปและสังเคราะห์เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสอน

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้พัฒนาขึ้นตามขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการสอน โดยศึกษาเอกสารและแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสอน และมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญรวม 5 คน พิจารณาตรวจสอบประสิทธิภาพ คุณภาพ และความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น และประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้แบบประเมินเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของ Likert (Likert Five Rating Scales) ผลการประเมินความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.90$, S.D. = 0.14) การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ประกอบรูปแบบการสอน ได้แก่ 1) คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนผลการประเมินความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$, S.D. = 0.29) 2) แผนการสอน ผลการประเมินความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.88$, S.D. = 0.15) 3) แบบทดสอบความสามารถและเกณฑ์การประเมินความสามารถ ผลการตรวจสอบได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ผลที่ 0.8 เป็นตามเกณฑ์ที่ค่าดัชนีความสอดคล้องควรอยู่ระหว่าง 0.5-1.00 และผลการประเมินความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$, S.D. = 0.32)

ระยะที่ 3 ผลการศึกษาประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ที่ศึกษาในรายวิชาการวรรณกรรมสำหรับเด็กของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ในปีการศึกษา 2567 กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2 หมู่เรียน จากนั้นสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยวิธีการจับสลาก โดยให้ 1 หมู่เรียนเป็นกลุ่มทดลอง และ 1 หมู่เรียนเป็นกลุ่มควบคุม เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย 1) รูปแบบการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก 2) คู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรม

สำหรับเด็ก 3) แผนการสอน 4) แบบทดสอบความสามารถก่อนเรียนและหลังเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้การทดสอบที

ระยะที่ 4 การประเมินผลรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นนักศึกษากลุ่มทดลอง จำนวน 47 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการสอน และแบบบันทึกการเรียนรู้ของนักศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก โดยรวมพบว่า ความต้องการในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กพบว่ามีค่าเฉลี่ยรวมที่ 4.59 อยู่ในระดับมากที่สุด หากพิจารณาโดยรวมพบว่านักศึกษามีความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติการเขียนเชิงสร้างสรรค์ในวรรณกรรมสำหรับเด็กหรือวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ในระดับมากที่สุด รวมทั้งต้องการให้ผู้สอนอธิบายขั้นตอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นกระบวนการและสามารถปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดชิ้นงานได้ ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ นักศึกษาต้องการให้ผู้สอนสร้าง จัดหา พัฒนา ปรับปรุงสื่อและแหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมกับนักศึกษาและบริบทการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด และต้องการสื่อที่เป็นตัวอย่างหรือตัวแบบในการเขียนเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ผู้เรียนเห็นเป็นโครงร่างและนำไปพัฒนาเป็นงานเขียนของตนเองต่อไป และด้านการวัดและประเมินผล นักศึกษาต้องการให้ผู้สอนให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาผลงานของนักศึกษาในระดับมากที่สุด รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและเพื่อนร่วมชั้นเรียนประเมินผลงานร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงผลงานให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สอน สรุปได้ว่าปัญหาที่พบในการจัดการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก คือ ปัญหาการมีประสบการณ์ในการอ่านน้อยทำให้ไม่มีข้อมูลมากพอที่จะนำมาใช้ในการเขียน ปัญหาการขาดแรงจูงใจในการเขียนและปัญหาการใช้ภาษาเขียน ซึ่งแนวทางในการแก้ปัญหานั้นควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้อ่านวรรณกรรมที่มีความหลากหลายและมากพอเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างและต้นแบบที่ดีในการออกแบบผลงานเขียนสร้างสรรค์ของตนเอง นอกจากนี้การสร้างแรงจูงใจในการเขียนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการกระบวนการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนควรสร้างแรงจูงใจในการเขียนให้เกิดกับนักศึกษา และควรมีการประเมินผลงานเขียนสร้างสรรค์ของนักศึกษาอย่างละเอียดเป็นรายบุคคล ช่วยให้นักศึกษาสามารถเห็นจุดเด่นหรือจุดที่ต้องปรับปรุงในผลงาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ที่มีชื่อว่า “PC Model” สามารถสรุปรายละเอียดแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบการสอน 5 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน

หลักการของรูปแบบการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์รายวิชาวรรณกรรมสำหรับเด็กสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มี 3 ประการ ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาเชื่อมโยงความรู้จากประสบการณ์เดิม ผสมรวมกับประสบการณ์ใหม่ โดยให้นักศึกษาเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบในบันเทิงคดีสำหรับเด็กซึ่งเป็นกลวิธีการเขียนเรื่องสร้างสรรค์

2. ให้นักศึกษาอ่านตัวบทต้นทาง โดยอ่านตัวบทที่ 1 และตัวบทที่ 2 ที่มีลักษณะสับสนตามแนวทางการอ่านผ่านมุมมองใหม่ของแฮร์โรว์ บลูม 3 แนวทาง ได้แก่ การปรับแต่งงานเขียนเดิม (Clinamen) การหลอมรวมงานหลายชิ้นแล้วใส่จินตนาการเพิ่มเติม (Tessara) และ การหลีกเลี่ยงแนวการเขียนตามขนบเดิม (Kenosis) (Bunkhajorn, 2010) โดยวิเคราะห์หาความเหมือน คล้าย แตกต่าง หรือความสัมพันธ์เชื่อมโยง และให้ผู้เรียนกำหนดองค์ประกอบของงานเขียนที่แตกต่างออกไป เพื่อก่อให้เกิดผลงานการเขียนสร้างสรรค์เรื่องใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะตัว

3. ขอบเขตการเรียนรู้โดยแลกเปลี่ยนงานความคิด นำเสนอผลงานและประเมินผลงานทั้งของตนเองและเพื่อน

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์รายวิชาวรรณกรรมสำหรับเด็กสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้

1. นักศึกษาสามารถกำหนดแนวคิดสำคัญ วางโครงเรื่องและเติมรายละเอียดของงานเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กจากการเชื่อมโยงความรู้เดิมด้านประสบการณ์ในการอ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กและความรู้เดิมด้านองค์ประกอบของงานเขียนบันเทิงคดีและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสับสนตามแนวทางการอ่านผ่านมุมมองใหม่ของแฮร์โรว์ บลูม 3 แนวทาง ได้แก่ การปรับแต่งงานเขียนเดิม (Clinamen) การหลอมรวมงานหลายชิ้นแล้วใส่จินตนาการเพิ่มเติม (Tessara) และการหลีกเลี่ยงแนวการเขียนตามขนบเดิม (Kenosis)

2. นักศึกษาสามารถเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์สำหรับเด็กได้จากจินตนาการ ความคิด ประสบการณ์จากการอ่านกับตัวบทตามแนวการอ่านผ่านมุมมองใหม่

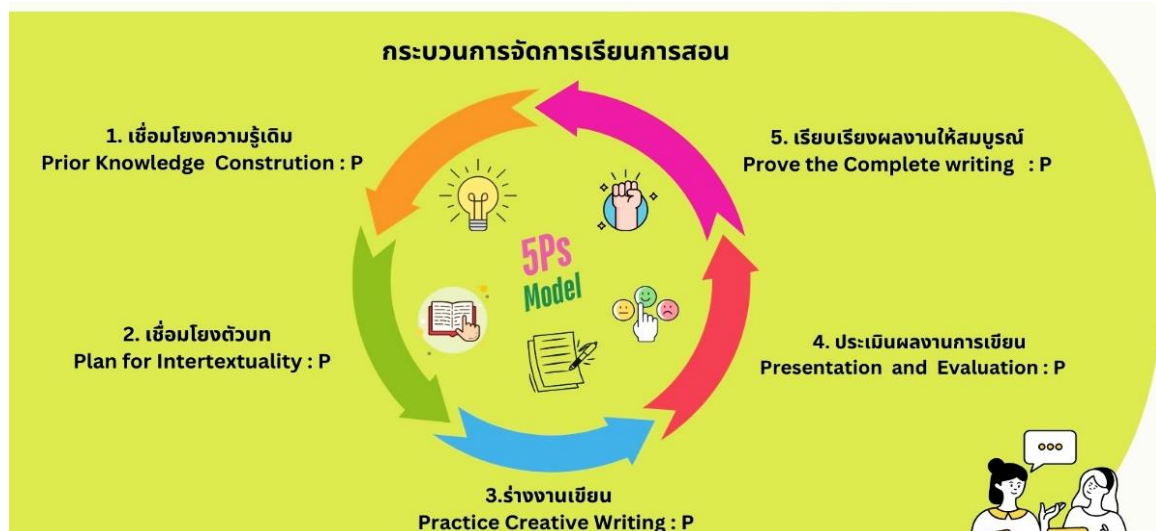
3. นักศึกษาเกิดความมุ่งมั่นในการเขียน ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ สามารถแก้ไขผลงานและปรับปรุงผลงานเขียนของตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากประเมินผลงานของตนเอง ประเมินผลงานจากผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียน

โครงสร้างเนื้อหาการจัดการเรียนการสอน

ฝึกปฏิบัติการเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์ รวมทั้งสิ้น 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 คาบเรียน รวม 32 คาบเรียน

กระบวนการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบ มีทั้งหมด 5 ขั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 เชื่อมโยงความรู้เดิม ขั้นที่ 2 ขั้นเชื่อมโยงตัวบท ขั้นที่ 3 ขั้นร่างงานเขียน ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินผลงาน ขั้นที่ 5 ขั้นเรียบเรียงผลงานให้สมบูรณ์ สามารถสรุป 5 ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียน “5Ps Model” ได้ดังภาพนี้

Picture 1: Teaching and Learning Process to Enhance Creative Writing in Children's Literature Ability of Undergraduate Student

การวัดและประเมินที่เกิดจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผลที่เกิดจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก มีการวัดและประเมินผลก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน

ซึ่งผลการพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรีโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยรวมมีเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = 0.14)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี ผลการวิจัยพบว่า

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถการเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักศึกษากลุ่มทดลอง

การทดสอบ ความสามารถ	จำนวน นักศึกษา N	เกณฑ์การประเมิน								คะแนนรวม 100 คะแนน	t	p
		เนื้อหา		ภาษา		คุณค่า						
		40 คะแนน		40 คะแนน		20 คะแนน						
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
ก่อนเรียน	47	18.96	2.71	18.66	2.42	14.68	1.46	52.30	5.89	-43.96**	0.00	
หลังเรียน	47	32.68	3.53	32.51	2.20	17.68	1.11	82.87	5.88			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่านักศึกษากลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กที่พัฒนาขึ้น มีค่าเฉลี่ยความสามารถหลังเรียน ($\bar{X} = 82.87$, S.D. = 5.88) สูงกว่าความสามารถก่อนเรียน ($\bar{X} = 52.30$, S.D. = 5.89) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถการเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์หลังเรียนของ นักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การทดสอบ ความสามารถ	จำนวน นักศึกษา N	เกณฑ์การประเมิน						คะแนนรวม 100 คะแนน		t	p
		เนื้อหา		ภาษา		คุณค่า					
		40 คะแนน		40 คะแนน		20 คะแนน					
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
นักศึกษากลุ่มทดลอง	47	32.36	3.53	32.51	2.20	17.68	1.11	82.87	5.88	9.57**	0.00
นักศึกษากลุ่มควบคุม	47	27.00	3.89	27.09	3.86	15.38	1.03	69.47	7.59		

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กหลังเรียนของนักศึกษากลุ่มทดลอง ($\bar{X}$ = 82.87, S.D. = 5.88) สูงกว่าและนักศึกษากลุ่มควบคุม ($\bar{X}$ = 69.47, S.D. = 7.59) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ในงานวิจัย คือ ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก (5Ps Model)

ขั้นที่ 1 เชื่อมโยงความรู้เดิม (Prior Knowledge Construction) ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักศึกษาได้ทบทวนความรู้และประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับการอ่านวรรณกรรมสำหรับเด็ก รวมทั้งองค์ประกอบ ของงานเขียนประเภทบันเทิงคดี ผู้สอนสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย เปิดกว้างในการรับฟังความ คิดเห็น กระตุ้นให้สนใจงานเขียนสร้างสรรค์ที่มีความสนุกสนาน แปลกใหม่

ขั้นที่ 2 ขั้นเชื่อมโยงตัวบท (Plan for Intertextuality) ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาอ่าน ตัวบทที่ 1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเรื่อง พร้อมเชื่อมโยงไปสู่การอ่านและวิเคราะห์องค์ประกอบตัวบทที่ 2 สรุปความเหมือน ความคล้าย ความต่างของตัวบทที่ 1 และตัวบทที่ 2 พร้อมอธิบายเหตุผลตามแนวการอ่าน ผ่านมุมมองใหม่ จากนั้นผู้สอนให้นักศึกษานำเสนอผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวบททั้งสอง โดยให้ ผู้เรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียนพร้อมทั้งใช้คำถามกระตุ้นการนำเสนอความคิด

ขั้นที่ 3 ขั้นร่างงานเขียน (Practice Creative Writing) ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษา ปรับตัวบทงานเขียนของตนเองให้แตกต่างจากตัวบทต้นทาง โดยกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ในงานเขียนให้ แตกต่างออกไปจากเดิม ผู้สอนกระตุ้นให้นักศึกษาวางแผนโครงสร้างนิทานโดยปรับให้ต่างจากตัวบททั้ง 2 โดยให้ ผู้เรียนกำหนดองค์ประกอบของการเขียน กำหนดแนวคิดสำคัญของเรื่อง และกำหนดโครงเรื่องของงานที่จะ เขียน ซึ่งผู้สอนควรใช้เวลาแก่นักศึกษา ส่งเสริม เสนอแนะความคิดที่หลากหลายในการเติมรายละเอียดของ งานชิ้นใหม่จากการวางโครงเรื่อง

ขั้นที่ 4 ขั้นประเมินผลงาน (Presentation and Evaluation) ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ นักศึกษาได้นำเสนอผลงานและร่วมวิพากษ์ผลงานของตนเอง โดยมีเพื่อนร่วมชั้นเรียนและผู้สอนร่วมให้ ข้อเสนอแนะผลงาน กระตุ้นให้นักศึกษาเห็นความสำคัญของการประเมินงานเขียนโดยสร้างบรรยากาศที่เป็น กลยารมณ์มิตรและการใช้คำพูดในเชิงบวกในการให้ข้อเสนอแนะและชี้จุดบกพร่องของผลงาน ประเมินตามความ

เป็นจริงและไม่มีอคติ พร้อมทั้งยอมรับฟังความเห็นของเพื่อน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาผลงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 5 ขั้นเรียบเรียงผลงานให้สมบูรณ์ (Prove the Complete Writing) ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขผลงานจนได้ชิ้นงานที่สมบูรณ์ ให้นักศึกษานำความรู้ด้านเนื้อหาและกลวิธีการเขียน รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากตนเอง เพื่อน และผู้สอนมาวิเคราะห์เพื่อหาทางปรับแก้ไขและสร้างสรรค์งานเขียนฉบับสมบูรณ์

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายเปรียบเทียบความสามารถก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลอง

ผลการเปรียบเทียบค่าความสามารถการเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์ก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลองพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยความสามารถหลังเรียน ($\bar{X} = 82.87$, S.D. = 5.88) สูงกว่าความสามารถก่อนเรียน ($\bar{X} = 52.30$, S.D. = 5.89) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นและใช้กับนักศึกษากลุ่มทดลองสามารถพัฒนาความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กได้ ทั้งนี้เพราะมีกระบวนการฝึกเขียนสร้างสรรค์ตั้งแต่การวางแผน การกำหนดวัตถุประสงค์การเขียน การสร้างแรงจูงใจในการเขียน การเชื่อมโยงความคิดและการเขียนด้วยใบความรู้และใบงานที่เป็นระบบและขั้นตอนที่ชัดเจน รวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่ม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนที่ช่วยสร้างบรรยากาศและกระบวนการนำงานที่เอื้อต่อการเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีกระบวนการประเมินผลงานเขียน ช่วยกันให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุง กลั่นกรองคุณภาพของงานเขียนทุกครั้ง ทำให้นักศึกษากลุ่มทดลองเกิดการเรียนรู้วิธีการคิด การเขียน และพัฒนาความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์ของตนเอง หากอภิปรายค่าคะแนนความสามารถในการเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์เป็นรายด้าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ด้านการนำเสนอเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถในด้านการนำเสนอเนื้อหาจากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 18.96 คะแนน และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 32.68 คะแนน ซึ่งเพิ่มขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นเสริมสร้างความสามารถในการเขียนด้านเนื้อหาแก่นักศึกษาได้ เนื่องจากสาเหตุ 2 ประการ ดังนี้

1. กระบวนการจัดการเรียนการสอนมุ่งให้นักศึกษาจัดลำดับความคิดและเรียบเรียงเนื้อหาอย่างเป็นระบบ นักศึกษาสามารถสร้างเรื่องราวโดยเริ่มจากการกำหนดแก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก โครงเรื่อง และกลวิธีการเล่าเรื่องที่แตกต่างไปจากตัวบทเดิม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเขียน ซึ่งลำดับขั้นตอนต่าง ๆ นี้จะทำให้ นักศึกษาเรียนรู้การกำหนดประเด็นสำคัญของเรื่องและเพิ่มเติมรายละเอียด และสิ่งที่ไม่ควรมองข้ามในเนื้อหาวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ผู้สอนให้เทคนิคเพิ่มเติมแก่นักศึกษาคือเติม “ความสนุก” ลงไปในเนื้อเรื่องผ่านองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งจะทำงานเขียนน่าสนใจและดึงดูดความสนใจของเด็กมากขึ้น

2. การประเมินผลงานการเขียนนิทานสร้างสรรค์ระหว่างเพื่อนและผู้สอน โดยนักศึกษาแลกเปลี่ยนเรื่องราวเรื่องที่เขียนและเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็น รวมถึงผู้สอนให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานเขียนทุกชิ้นงาน เพื่อเป็นการทบทวนและชี้ให้เห็นข้อบกพร่องของงานเขียน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขให้งานเขียนสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Lewis (2003) ที่พบว่า ข้อมูลย้อนกลับทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการทบทวนตรวจทานงานของตนเองมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เห็นข้อดี ข้อบกพร่องและแนวทางการแก้ไขจากผู้สอนทำให้สามารถพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้อง นอกจากนี้ การได้เห็นตัวอย่างเนื้อหางานเขียนของเพื่อน และได้รับคำแนะนำจากเพื่อนและผู้สอน ยังทำให้ความสามารถในการสร้างสรรค์และการเรียบเรียงเนื้อหาของนักศึกษาดีขึ้นตามลำดับ

ด้านการใช้ภาษา ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถในด้านการใช้ภาษา จากคะแนนเต็ม 40 คะแนน คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับร้อยละ 18.66 คะแนน และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 32.51 คะแนน ซึ่งเพิ่มขึ้นสูงกว่าก่อนเรียน กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาเรียนรู้โครงสร้างหรือองค์ประกอบของงานเขียนประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็ก ลักษณะการใช้ภาษาของงานเขียนประเภทนิทานสำหรับเด็ก และการวิเคราะห์ตัวอย่างตัวบทนิทาน ส่งผลให้นักศึกษาได้ซึมซับลักษณะการใช้ภาษาที่ถูกต้อง และเรียนรู้วิธีการที่จะนำหลักการเขียนไปประยุกต์ใช้ในงานเขียนนิทานร้อยแก้วสำหรับเด็กของตนเองได้

ด้านคุณค่าของงานเขียน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ด้านคุณค่าของงานเขียน คะแนนเต็ม 20 คะแนน คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน เท่ากับ 14.45 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 15.38 คะแนน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นช่วยส่งเสริมความสามารถในด้านคุณค่าของงานเขียน เนื่องจากเหตุผลที่ผู้สอนกระตุ้นให้นักศึกษาศึกษา ทำความเข้าใจ และตระหนักในลักษณะเฉพาะของงานเขียนประเภทวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผึกวิเคราะห์คุณค่าของนิทานสำหรับเด็กเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งคุณค่าของนิทานที่เป็นตัวบทต้นทาง ดังนั้นในกระบวนการจัดการเรียนการสอน การเลือกตัวบทอ่านจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเขียนนิทานสร้างสรรค์สำหรับเด็กด้านคุณค่าของงานเขียน ซึ่งส่งผลให้นักศึกษาสร้างประสบการณ์และเข้าใจลักษณะการนำเสนองานด้านคุณค่าของงานเขียน โดยนำเสนองานที่มีเนื้อหาที่ให้คุณค่าในการพัฒนาความคิด จิตใจ สติปัญญาของผู้อ่าน ส่งเสริมพฤติกรรมด้านบวก ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามแก่ผู้อ่าน

รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นช่วยส่งเสริมความสามารถในการเขียนด้านเนื้อหา ด้านภาษา และด้านคุณค่าของงานเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์ของสำหรับเด็กของนักศึกษา เหตุผลนอกเหนือจากกระบวนการสอนที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีกระบวนการฝึกการคิดไม่ซ้ำ จากการที่นักศึกษากลุ่มทดลองฝึกฝนซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนเกิดการพัฒนา นักศึกษากลุ่มทดลองฝึกฝนการคิดและเขียนนิทานสร้างสรรค์และ 8 ชูตินิทาน ซึ่งผู้วิจัยได้เรียงลำดับชูตินิทานตามความง่ายไปหายาก ทำให้แต่ละสัปดาห์ได้ฝึกเขียนและได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์อยู่เสมอ เกิดความพยายามที่จะสร้างสรรค์ผลงานให้สร้างสรรค์มากขึ้นกว่าครั้งที่ผ่านมา ทั้งประเด็นด้านเนื้อหาสร้างสรรค์ หรือภาษาที่สร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Pathumsut (2010) ที่กล่าวโดยสรุปได้ว่า การฝึกคิดด้วยกระบวนการคิดไม่ซ้ำ จะช่วยกระตุ้นการเคลื่อนที่ของความคิดแก่ผู้เรียนตลอดเวลา เพราะจะคิดซ้ำ ย่ำอยู่กับที่ ไม่ได้ แต่ทั้งนี้โจทย์ที่นำมาฝึกไม่ควรจะยากจนเกินไป การฝึกคิดสร้างสรรค์ควรบูรณาการกับการเขียน เพราะจะทำให้ความคิดสร้างสรรค์ก่อเกิดเป็นรูปธรรม ฝึกบ่อย ๆ ก็จะทำให้พัฒนาความคิดริเริ่ม นำประสบการณ์เก่ามาผนวกรวมกับประสบการณ์ใหม่

อภิปรายเปรียบเทียบความสามารถหลังเรียนของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยค่าความสามารถการเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์หลังเรียนของนักศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลพบว่า ค่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กหลังเรียนของนักศึกษากลุ่มทดลอง ($\bar{X} = 82.87$, S.D. = 5.88) สูงกว่าและนักศึกษากลุ่มควบคุม ($\bar{X} = 69.47$, S.D. = 7.59) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่า

1. รูปแบบการเรียนการสอนได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความต้องการในการจัดการเรียนการสอนเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็ก ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Study) ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้สอนเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัยซึ่งจะทำให้เกิดความชัดเจนของกรอบเนื้อหาในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่จะ

นำมาพัฒนารูปแบบการสอน ทำให้ได้องค์ประกอบของรูปแบบการสอนที่ครบถ้วน นอกจากนี้การที่รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นกระบวนการสอนที่ชัดเจนคือ 1) เชื่อมโยงความรู้เดิม 2) เชื่อมโยงตัวบท 3) ร่างงานเขียน 4) ประเมินผลงานเขียน 5) ปรับปรุงผลงานการเขียนให้สมบูรณ์ กระบวนการสอนมีข้อดีเนื่องจากกระบวนการสอนในแต่ละขั้นมุ่งเน้นให้นักศึกษาจัดลำดับความคิด และเรียบเรียงเนื้อหาได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเขียน ทำให้นักศึกษาสามารถกำหนดประเด็นของเรื่องได้อย่างชัดเจน รวมทั้งมีกระบวนการร่วมกันประเมินผลงานเขียน ซึ่งนับเป็นการคัดกรองคุณภาพงานเขียนและเรียนรู้ที่จะพัฒนาการเขียนให้สมบูรณ์มากขึ้น สอดคล้องกับ Sema (2017) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเขียนสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วยหลักการแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ หลักการตอบสนองระบบสนับสนุนการวัดและประเมินผล ซึ่งมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบประกอบด้วย 6 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นสร้างความสนใจ 2) ขั้นเผชิญและสร้างความเข้าใจสถานการณ์การเรียนรู้ 3) ขั้นวิเคราะห์องค์ประกอบเหตุการณ์และทางเลือกในการเขียน 4) ขั้นออกแบบการเขียนด้วยโครงสร้างใหม่ 5) ขั้นปรับเปลี่ยนบทเขียนที่สร้างสรรค์ 6) ขั้นสรุปและประเมินผล ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเขียนสร้างสรรค์ พบว่านักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีคะแนนความสามารถด้านการเขียนสร้างสรรค์หลังเรียนเพิ่มขึ้นและสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นเป็นการผสมผสานของ 3 แนวคิดหลักที่ช่วยในการเขียนนิทานร้อยแก้วสร้างสรรค์สำหรับเด็ก ในกระบวนการเรียนการสอนของกลุ่มทดลองมีการเชื่อมโยงความรู้เดิม ทบทวนความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบวรรณกรรม พุดคุย ช่วยคิด แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับวรรณกรรมสำหรับเด็ก หลากหลายเรื่อง ทำให้นักศึกษาได้ทบทวนความรู้และภูมิหลังเดิมที่เกี่ยวกับกับวรรณกรรมสำหรับเด็ก เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนที่นำทฤษฎีสหพมาใช้ นักศึกษาได้อ่านตัวบทต้นทางวรรณกรรมสำหรับเด็กหลายเรื่อง ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ในการอ่านที่ทำให้เห็นตัวแบบของนิทานสำหรับเด็กทั้งในด้านเนื้อหา ด้านภาษาและด้านคุณค่าของงานเขียน ในขั้นตอนฝึกเขียนใบความรู้และใบงานในกระบวนการสอนมีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจนและต่อเนื่องกัน ทำให้นักศึกษามองเห็นความสัมพันธ์ของตัวบท สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทวิเคราะห์องค์ประกอบความเหมือนและความแตกต่างของเรื่องได้ และเลือกประเด็นที่น่าสนใจมาขยายต่อเติมจินตนาการเป็นผลงานเรื่องใหม่ของตนเอง การนำทฤษฎีสหพมาเป็นจุดเด่นของรูปแบบการสอนที่ทำให้ นักศึกษากลุ่มทดลองสามารถเขียนนิทานร้อยแก้วสำหรับเด็กได้จริงและมีพัฒนาการการเขียนที่ดีมากขึ้นตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Makchui (2010) ที่พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีสหพสามารถเสริมสร้างความสามารถในการเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์ได้ เนื่องจากรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นได้ผ่านการพัฒนาอย่างเป็นระบบ แต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ขั้นตอนแต่ละขั้นที่พัฒนาขึ้นนั้นทำให้นักศึกษามองเห็นความสัมพันธ์ของตัวบท สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทวิเคราะห์องค์ประกอบความเหมือนและความแตกต่างของงานเขียนแต่ละประเภทได้ ตลอดจนสามารถสรุปแนวการสร้างตัวบทใหม่ตามลักษณะใดลักษณะหนึ่งจนเกิดเป็นงานเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์

สรุป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนรู้ของครู ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey study) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่มีผลงานระดับชาติเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ได้ 5 องค์ประกอบ มีขั้นตอนการเรียนรู้ตาม “5Ps Model” และเครื่องมือที่ใช้ประกอบรูปแบบ

การเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เมื่อทดลองใช้พบว่านักศึกษา กลุ่มทดลองมีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และกลุ่มทดลองมีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น สามารถใช้เป็นแนวทางให้ผู้สนใจศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้สอนควรศึกษารูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นก่อนนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อธิบายหลักการ วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่นักศึกษาจะได้รับการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนี้ เพื่อให้นักศึกษาเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการเรียน

1.2 ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้เตรียมการด้านเนื้อหาในการเรียน โดยให้ศึกษาเอกสาร ใบงาน และใบความรู้ก่อนเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและประหยัดเวลาในการฝึกปฏิบัติการเขียนสร้างสรรค์ โดยผู้สอนสามารถจัดเตรียมเนื้อหาการเรียนในรูปแบบเอกสารออนไลน์หรือผ่านสื่อช่องทางอื่น ๆ

1.3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถนำไปปรับใช้กับผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยผู้สอนอาจปรับเปลี่ยนกระบวนการขั้นตอนให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและใช้เวลาในการเรียนที่น้อยลง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงานการเขียนให้สำเร็จได้ตามระยะเวลาที่กำหนด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนการเขียนสร้างสรรค์ในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีรูปแบบการเขียนที่แตกต่างออกไป เช่น บทร้อยกรองสำหรับเด็ก บทกล่อมเด็ก สารคดีสำหรับเด็ก เป็นต้น

2.2 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนการเขียนสร้างสรรค์ในวรรณกรรมสำหรับเด็กในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับท้องถิ่นหรือชุมชนเพื่อพัฒนาการเขียนสร้างสรรค์วรรณกรรมเด็กประเภทเรื่องเล่าหรือนิทานในท้องถิ่น

References

- Bilbai, S. (2019). *Competencies, Skills and Roles of Thai Teachers in the 21st Century*. Bangkok: Phranakhon Rajabhat University.
- Bunkhajorn, T. (2010). *By the Light of Literature*. Bangkok: Faculty of Arts Chulalongkorn University.
- Charoenwongsak, K. (2015). *Creative Thinking*. (3th ed.). Bangkok: Success Media.
- Thipatti, K. (2019). *Learning Theories Help Teachers Be Good Teachers*. (2th ed.). Ubon Ratchathani: Wittaya Printing Science.
- Lewis. (2003). Becoming a Reflective Practitioner. *Journal of Advanced Nursing*, 22(2), 226-234.
- Makchui, A. (2010). *Developing a Teaching Model Based on Intertextuality Theory to Enhance Graduate Students' Creative Thai Writing Abilities*. (Doctoral Dissertation) . Chulalongkorn University. Bangkok.
- Panmanee, A. (2003). *Creative Psychology of Teaching and Learning*. Bangkok: Yaimai.

- Pathumsut, S. (2010). *Creative Writing Is Not Difficult at All*. (4th ed.). Suphanburi: Thung Sak Ashram Learning Center.
- Pitthayapitak, T. (2010). *Development of the Teaching and Learning Process by Integrating Interdisciplinary Theory and Guidelines for Teaching Reading Using Literature as a Base to Strengthen Kindergarten Children's Creative Reading Abilities*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Phothong, K. (2014). *Development of Teaching and Creative Writing Models Based on Relational Theory to Promote Creative Reading and Writing Abilities of Students at the Bachelor's Degree Level*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Nakornprathom.
- Sankhaburanurak, A., & Promsuk, T. (2017). Synectics: A Teaching Model that Promotes Innovation and Creative Thinking Processes Essential Skills of the 21st Century. *Journal of Humanities, Social Sciences and Arts*, 10(3), 2012-2023.
- Sema, T. (2017). *Development of a Learning Management Model to Promote Creative Writing of Students at the Higher Vocational Certificate Level*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha Sarakham.
- Suwannarong, C. (2013). *Characteristics of Thai Poetry*. (5th ed). Sakon Nakhon: Sakon Nakhon Printing.

องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก*

Components of Instructional Leadership for Administrators of Small-Scale Elementary School

¹ภัทรมาศ ภาวะศิริกุล, วาโร เฟ่งสวัสดี้ และ อภิสิต สมศรีสุข

¹Pattaramas Pawasirikul, Waro Phengsawat and Aphisit Somsrisook

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Faculty of Education Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pataramassri2517@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารโรงเรียนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จำนวน 13 แหล่ง 2) สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 3 คน 3) ยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามกรอบที่ได้สังเคราะห์จากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กต้นแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายการเรียนรู้ โดยครอบคลุมการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจของโรงเรียน การมุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และการเน้นประสิทธิผลของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับปรัชญาของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลายเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน กำหนดเป้าหมายงานวิชาการให้ชัดเจนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร 3) การเสริมสร้างบรรยากาศและสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมตลอดจนบริบทต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน 4) การพัฒนาบุคลากร พัฒนาดตนเองและพัฒนาครู บุคลากร 5) การนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา 6) การพัฒนานักเรียน พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน 7) การมีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อบรรลุไปสู่เป้าหมายเดียวกัน จากการวิจัยดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเพื่อให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่ดีขึ้นและพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ; ผู้บริหารโรงเรียน; โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

Abstract

The objective of this research article was to examine the components of instructional leadership among administrators of small-sized elementary schools. This qualitative study was conducted in three phases: (1) a review and analysis of 13 sources, including both domestic and international literature and research related to instructional leadership in school administration; (2) in-depth interviews with three administrators recognized as best practice models in instructional leadership from small-sized elementary schools in the Northeastern region; and (3) validation of the identified components of instructional leadership—derived from the literature review and interviews—by five experts in the field. The research instruments included document analysis and structured interview forms, with the data analyzed using content analysis techniques.

The findings revealed that instructional leadership for administrators of small-sized elementary schools comprises seven key components: 1) Establishing Vision, Mission, and Learning Goals. This involves formulating the school's vision, mission, and objectives, with a strong commitment to academic excellence and alignment with the institution's educational philosophy; 2) Curriculum and Instructional Management. This includes aligning the school's curriculum with national standards, ensuring curricular diversity to support student potential, setting clear academic targets, and promoting stakeholder involvement in curriculum development; 3) Creating a Supportive Learning Environment and Resources. This entails organizing the physical and contextual environment to enhance teaching and learning experiences; 4) Professional Development by focusing on both administrators' self-development and continuous teacher development; 5) Supervision, Monitoring, and Evaluation which involve overseeing the educational management process to ensure quality and effectiveness; 6) Student Development which aims at fostering students' desirable traits and improving academic performance; and 7) Ethical and Professional Conduct which emphasizes collaboration toward shared goals while upholding moral, ethical, and professional standards. These findings contribute to the development of an instructional leadership model specifically designed to enhance the quality of education in small-sized elementary schools.

Keywords: Instructional Leadership; School Administrators; Small-Sized Elementary School

บทนำ

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคคล สังคมและประเทศชาติ เป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนในชุมชน คณะอนุกรรมการการจัดการเรียนการสอนได้ศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทย พบว่าปัญหาคุณภาพการศึกษาภายในประเทศไทยที่มีมาตรฐานต่ำกว่าเกณฑ์ ขาดความเสมอภาค และมีคุณภาพต่ำเมื่อเทียบกับมาตรฐานการศึกษาสากล (Office of the Education Council, 2020) การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

ขั้นพื้นฐานพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพในการจัดการศึกษาค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ หนึ่งในแนวทางแก้ปัญหาที่ควรที่จะพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้มีภาวะผู้นำ กล้าคิดนอกกรอบ เปลี่ยนแนวคิดใหม่ มีวิสัยทัศน์ มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีการทำงานเป็นทีม มีเครือข่ายในการทำงาน จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนหรือภูมิปัญญาในท้องถิ่นตลอดจนนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ (The Office of the Basic Education Commission, 2020)

การนำเสนอผลงานวิจัยของมูลนิธิเอเชีย (The Asia Foundation) ซึ่งผลการวิจัยที่เสนอมายืนยันชัดเจนว่า ปัญหาของผู้บริหารโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังขาดความเป็นผู้นำทางวิชาการ ที่ชัดเจน นอกจากนี้ทางมูลนิธิเอเชียยังให้ข้อมูลเรื่องผู้นำทางวิชาการ ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องเร่งพัฒนา ซึ่งก็สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในเรื่องการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาในอนาคต (Education News, 2021) ผู้อำนวยการสถานศึกษามีหน้าที่และความรับผิดชอบหลักในการบังคับบัญชาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษา และปฏิบัติราชการเกี่ยวกับการบริหารวิชาการและความเป็นผู้นำทางวิชาการ บริหารจัดการสถานศึกษา บริหารการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์และนวัตกรรม บริหารงานชุมชน และเครือข่าย รวมทั้งพัฒนาตนเองและวิชาชีพ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้วัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีสมรรถนะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และมีความพร้อมในการดำรงชีวิต ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์หรือวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง (The Office of the Basic Education Commission, 2020)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการทำให้การศึกษาปรับตัวตามสภาพเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ ผู้นำต้องมีความสามารถในการจัดการเปลี่ยนแปลงและยกระดับคุณภาพการศึกษา ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนหรือหน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำผลการศึกษาไปพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน อันจะส่งผลต่อคุณภาพในการจัดการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาต้นแบบ (Best Practice) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก หรือเคยเป็นผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ที่มีผลการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คุณภาพสถานศึกษา และพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ได้รับการยกย่องจากหน่วยงานต้นสังกัด องค์กร ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 คน สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน โดยนำข้อมูลจากการสังเคราะห์เนื้อหาสู่ตารางสังเคราะห์องค์ประกอบ โดยแสดงในรูปความถี่และเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ร้อยละ 40 ขึ้นไป และนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาต้นแบบ (Best Practice) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของ

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก หรือเคยเป็นผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ มาเป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน การยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน โดยนำองค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์ เสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ขั้นตอนที่ 1 การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ดังนี้

Wiriyaajunya (2017) ได้ทำการวิจัยรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของโรงเรียน 2) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน 3) ด้านการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริมบุคลากร 4) ด้านการนิเทศ การวัดประเมินผลการจัดการศึกษา 5) ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศและสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้

Ratsuanjit, and Wannakum (2024) ได้ทำการวิจัยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 8 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การสร้างความตระหนักรู้ในการประชุมและการตั้งความคาดหวังสูงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 2) การแสดงความกระตือรือร้นในการดำเนินการตามกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษา 3) การให้แรงจูงใจและรางวัลสำหรับความพยายามทางวิชาการ 4) การติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ 5) การใช้ทรัพยากรและบุคลากรอย่างสร้างสรรค์ 6) การสร้างสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้น่าอยู่ เป็นระเบียบ และปลอดภัย 7) การติดตามการปฏิบัติการสอนของครู และ 8) การสังเกตการสอนและให้ข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์

Kaisiri, and Ruangsuwan (2024) ได้ทำการวิจัยแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า ดัชนีความต้องการลำดับความสำคัญจัดอันดับจากระดับสูงไปต่ำ คือ ความร่วมมือ 1) การบริหารหลักสูตร 2) การกำกับดูแลและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน 3) การบริหารการเรียนรู้ 4) การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ 5) การประเมินและการวัดผลการวิจัย

Jongyung (2024) ได้ทำการวิจัยองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของความเป็นผู้นำทางการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาวิสัยทัศน์และพันธกิจ ความเป็นผู้นำด้านการเรียนการสอน การจัดการองค์กร การพัฒนาวิชาชีพ การมีส่วนร่วมของชุมชน การประเมินและการประเมินผล และความเป็นผู้นำที่มีจริยธรรม ล้วนมีส่วนสนับสนุนต่อการบริหารจัดการโรงเรียนและความสำเร็จของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

Wang, and Mhunpiew (2024) ได้ทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบความสามารถในการเป็นผู้นำในการสอนสำหรับครูสอนดนตรีในสถาบันดนตรีเอกชนในเมืองเจิ้งโจว มณฑลเหอหนาน ประเทศจีนพบว่า ผลการวิจัย ระบุว่าค่าความต้องการจำเป็นเฉลี่ยสำหรับความสามารถด้านความเป็นผู้นำในการสอนของครูคือ การใช้เทคโนโลยี การกำหนดมาตรฐาน และการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์โดยใช้การตรวจสอบจาก

ผู้เชี่ยวชาญ (Expert Validation) เพื่อใช้ประกอบการพูดคุย สอบถาม สังเกต ในการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามหลักไว้ส่วนหนึ่งและผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตนเองตั้งคำถามขึ้นในระหว่างการดำเนินการสัมภาษณ์ทั้งนี้ สร้างและหาประสิทธิภาพของเครื่องมือโดย ศึกษาทฤษฎีหลักการ ตัวแปร หรือประเด็นสำคัญที่ต้องการทราบข้อมูล สร้างข้อคำถามให้สัมพันธ์กับประเด็นหรือคำสำคัญที่ต้องการทราบข้อมูล นำแบบสัมภาษณ์ที่เสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ผลการตรวจสอบมีความสอดคล้องและเหมาะสม สัมพันธ์กับประเด็นหรือคำสำคัญที่ต้องการทราบข้อมูล แล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แบบไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลที่เลือกไว้

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร จำนวน 13 แหล่ง และใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาต้นแบบ (Best Practice) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากหน่วยงานระดับประเทศ จำนวน 3 คน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นนักวิชาการ 1 คน ผู้บริหารการศึกษา 2 คน และผู้บริหารสถานศึกษา 2 คน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ Triangulation Method การสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยแจกแจงความถี่และสรุปผลโดยความถี่ตั้งแต่ร้อยละ 40 ขึ้นไป วิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ มาเป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการและนำประเด็นสำคัญที่ได้จากการตรวจสอบองค์ประกอบและข้อเสนอแนะ ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มาดำเนินการปรับปรุงองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กอีกครั้ง

ผลการวิจัย

การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยได้จัดองค์ประกอบที่มีแนวคิดคล้ายกันไว้ในกลุ่มเดียวกัน โดยกำหนดองค์ประกอบที่มีความถี่สูงหรือร้อยละ 40 ขึ้นไปเป็นองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ พบว่า และผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มี 7 องค์ประกอบได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายการเรียนรู้ 2) การบริหารจัดการหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ 3) การเสริมสร้างบรรยากาศและสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ 4) การพัฒนาบุคลากร 5) การนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา 6) การพัฒนานักเรียน 7) การมีคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ดังแผนภาพที่ 1

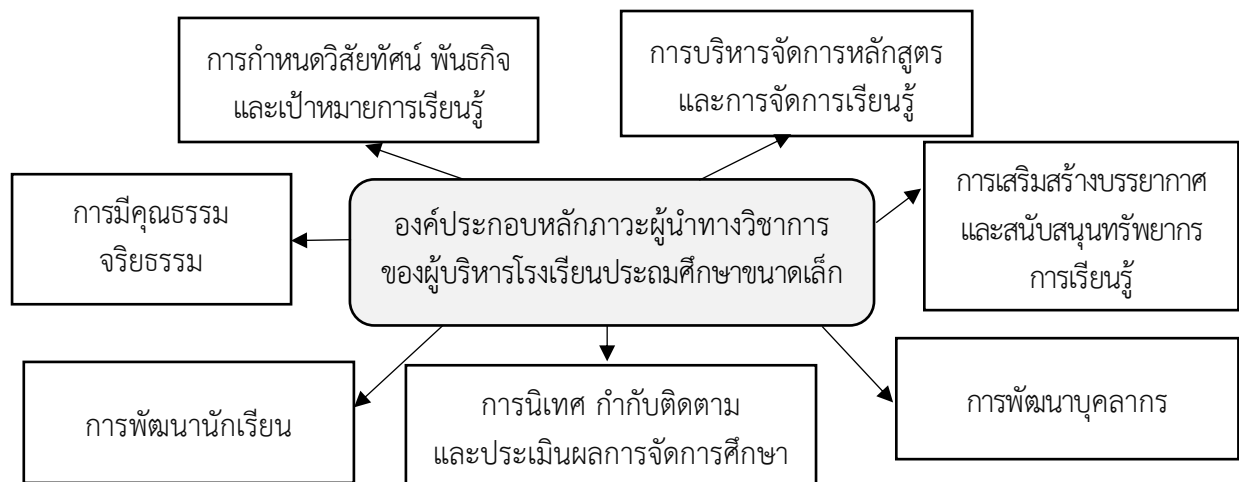

Figure 1: Academic Leadership Components of Small Primary School Administrators

การสังเคราะห์องค์ประกอบหลัก นิยามเชิงปฏิบัติการและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จากการสังเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ การยืนยันองค์ประกอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบหลัก นิยามเชิงปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

องค์ประกอบหลัก	นิยามเชิงปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
1. การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายการเรียนรู้	ผู้บริหารโรงเรียนมีการร่วมกัน กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจเพื่อการจัดการ เรียนรู้และการให้ความสำคัญ สูงสุดต่องานวิชาการ	1.การสร้างเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการ 2. การให้ความสำคัญในการบริหารงาน วิชาการ 3. การกำหนดทิศทางการ กิจการ ดำเนินงานการพัฒนาคุณภาพการเรียน การสอนในชั้นเรียนให้ชัดเจน 4. การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและ เป้าหมาย
2. การบริหารจัดการหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้	ผู้บริหารโรงเรียนมีการบริหาร จัดการหลักสูตร การบริหาร จัดการเรียนรู้ การวัดผลและ ประเมินผลการเรียนรู้	1. การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง 2. การใช้หลักสูตรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ของหลักสูตร 3. ความรอบรู้เกี่ยวกับวิธีสอนต่างๆ ที่ เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ 4. การปรับปรุงการสอนของครู 5. การส่งเสริมให้ครูใช้การวิจัยใน ชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ เรียนรู้

องค์ประกอบหลัก	นิยามเชิงปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
3. การเสริมสร้างบรรยากาศ และ สนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้	ผู้บริหารโรงเรียนมีการส่งเสริมบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ การเสริมสร้างและรักษาสัมพันธภาพที่ดีและมีการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม	1. การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม 2. การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ 3. การเสริมสร้างและรักษา สัมพันธภาพกับครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน 4. การสร้างบรรยากาศการทำงานเป็นทีม 5. การพัฒนาทีมงาน
4. การพัฒนาบุคลากร	ผู้บริหารโรงเรียนมีการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากร ปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและมีการสร้างแรงบันดาลใจ	1. การทำงานและการใช้ชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ 2. ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน 3. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาครู 4. การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม การบริหารและการจัดการเรียนรู้ ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมกับศักยภาพและความพร้อม 5. การสร้างแรงบันดาลใจ
5. การนิเทศ กำกับติดตาม และ ประเมินผลการจัดการศึกษา	ผู้บริหารโรงเรียนมีการนิเทศ กำกับติดตามการจัดการเรียน การสอน การประเมินผลการจัดการเรียนการสอน	1. การจัดระบบนิเทศ กำกับ ติดตามการจัดการเรียนการสอน 2. การกำกับ ติดตาม การจัดการเรียนการสอน 3. การประเมินการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย 4. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงการสอน
6. การพัฒนานักเรียน	ผู้บริหารโรงเรียนมีการพัฒนา และสร้างมาตรฐานด้านการเรียนของนักเรียน การประเมินผลและตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน	1. การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้ครู และผู้ปกครองนักเรียนทราบ 2. การติดตามผลความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียน 3. การร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน
7. คุณธรรม จริยธรรมและ จรรยาบรรณวิชาชีพ	1. คุณธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียน 2. จริยธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียน 3. จรรยาบรรณวิชาชีพ	1. ผู้บริหารเป็นผู้มีคุณธรรม 2. ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 3. ผู้บริหารประพฤติตนตาม จรรยาบรรณวิชาชีพ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยการหาคำประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสามารถนำไปสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามแผนภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

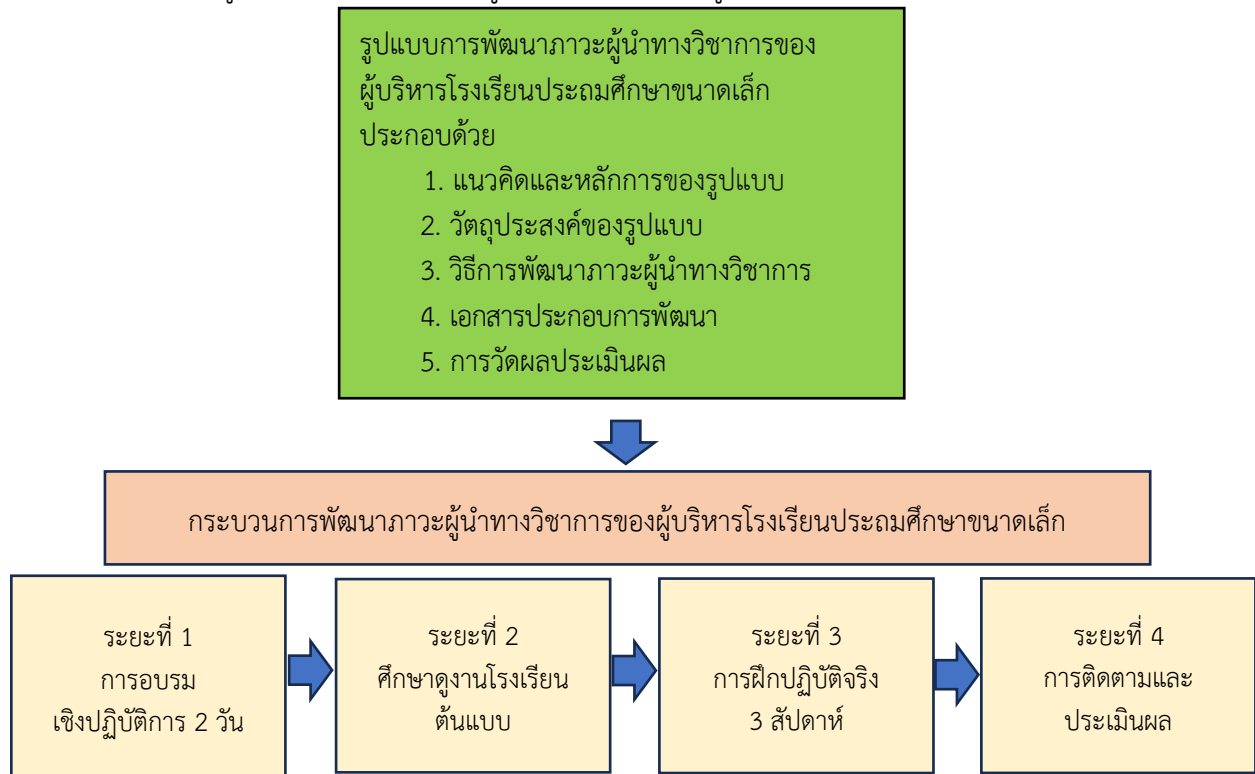

Figure 2: Academic Leadership Development Model of Small Primary School Administrators

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กครั้งนี้ มีข้อค้นพบที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลการศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการอย่างหลากหลายและรัดกุมร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารอีกครั้ง ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้การยืนยันตามที่ได้สังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ ผลการวิจัยได้องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายการเรียนรู้ 2) การบริหารจัดการหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ 3) การเสริมสร้างบรรยากาศและสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ 4) การพัฒนาบุคลากร 5) การนิเทศ กำกับติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา 6) การพัฒนานักเรียน 7) การมีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ในการบริหารโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ นั่นคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการกำหนดวิสัยทัศน์และร่วมวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wiriyaunya (2018) ได้ทำการวิจัย รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร

โรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการที่พึงประสงค์ และภาวะผู้นำทางวิชาการที่จำเป็นต้องพัฒนา มี 5 ด้าน คือ ด้านกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของโรงเรียน ด้านการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริมบุคลากร ด้านการนิเทศ กำกับติดตาม และประเมินผลการศึกษา และด้านการเสริมสร้างบรรยากาศและสนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีการบริหารจัดการหลักสูตร การบริหารจัดการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ มีการส่งเสริมบรรยากาศและวัฒนธรรมการเรียนรู้ การเสริมสร้างและรักษา สัมพันธภาพที่ดีและมีการ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมสอดคล้องกับ Zorlu, and Arseven (2016) ได้ศึกษาพฤติกรรมการภาวะผู้นำทาง วิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในประเทศตุรกี โดยสอบถาม ผู้บริหารและครู พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของ ผู้บริหารโรงเรียน ประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมายของโรงเรียน การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาครู และการสร้างบรรยากาศและ สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา สอดคล้องกับ Chiedozie, and Victor (2017) ได้ทำการศึกษาการประยุกต์ใช้ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเพื่อประสิทธิผลของโรงเรียนในรัฐโอโย ประเทศไนจีเรีย พบว่า แนวทางปฏิบัติในการเป็นผู้นำทางวิชาการจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้อง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน หลักสูตร การวางกรอบเป้าหมายของโรงเรียน การสื่อสารเป้าหมาย การนิเทศ และการประเมินผล การสร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพและให้สิ่งจูงใจแก่นักเรียน นักศึกษา และ สอดคล้องกับ Brolund (2016) ได้ศึกษาความสำเร็จของนักเรียนผ่านการเป็นผู้นำทางวิชาการ พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ จะมีการสื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจนสำหรับครูและนักเรียน และสนับสนุนครูในการจัดการเรียนการสอน ให้คำปรึกษา และพัฒนาครู เมื่อผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำทาง วิชาการ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนย่อมมีผลดี ส่งผลในเชิงบวกต่อผลลัพธ์ของนักเรียนและการ เรียนรู้ในโรงเรียน

สรุป

ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นที่จะต้องมีความภาวะผู้นำทางวิชาการ มีมาตรฐานการปฏิบัติงานในการปฏิบัติกิจกรรม ทางวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ เป็นผู้นำและสร้างผู้นำทางวิชาการใน หน่วยงานของตนได้ การพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้มีความภาวะผู้นำทางวิชาการ มีวิสัยทัศน์ มีการบริหารจัดการ หลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ กล้าคิดนอกกรอบ เปลี่ยนแนวคิดใหม่ เสริมสร้างบรรยากาศและ สนับสนุนทรัพยากรการเรียนรู้ มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีการทำงานเป็นทีม มีเครือข่ายในการทำงาน จัดการ เรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนหรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น พัฒนาบุคลากรและพัฒนาตนเองอยู่เสมอตลอดจน นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ และมีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ เพราะผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้นำในการบริหารและดำเนินการต่างๆ ในโรงเรียน หากดำเนินการจัดการศึกษาที่ดีอย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสม ก็จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีความเป็นพลเมืองดีตระหนักและรู้คุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรมที่งดงาม มี ภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งคนดีมีคุณภาพก็ย่อมจะส่งผลให้ สังคมและประเทศชาติ มีความเจริญก้าวหน้า อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมือง ไทยและพลเมืองโลก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้บริหารโรงเรียนเป็นกุญแจสำคัญของการเป็นโรงเรียนที่ดี ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารคือคนสำคัญที่จะทำให้โรงเรียนหลักสูตรการศึกษามีคุณภาพ นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ครูมีความก้าวหน้าในอาชีพ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรนำผลการศึกษารวบรวมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กไปเป็นกรอบในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่ดีขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษารูปแบบในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

References

- Brolund, L. (2016). Student Success through Instructional Leadership. *BU Journal of Graduate Studies in Education*, 8(2), 42-45.
- Education News, (2021). *OBEC Board Reveals Research Findings that the Directors Lacks Instructional Leadership*. Retrieved June 20, 2021 from https://www.matichon.co.th/education/news_2586691
- Jongyung, T. (2024). Components and Indicators of Educational Leadership. *Journal of Education and Learning Reviews*, 1(4), 33-48.
- Kaisiri, R., & Ruangsuwan, C. (2024). Guidelines for Developing Academic Leadership for School Administrators under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 2. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 4(4), 483-498.
- Office of the Basic Education Commission. (2020). *The Situation of Thai Education in the World Stage*. Bangkok: Prigwan Company.
- Ratsuanjit, T., & Wannakum, W. (2024). Academic Leadership of Educational Institution Administrators under the Jurisdiction of Udon Thani Primary Educational Service Office Area 2. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 4(5), 1105-1126.
- Saengsarapan, K. (2019). *Development of Competency Instructional Leadership Indicators for Secondary Schools Administrators under the Office of Basic Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Burapha University. Chonburi.
- Wang, S., & Mhunpiew, N. (2024). Development of an Instructional Leadership Capabilities Model for Music Teachers at Private Music Institutions in Zhengzhou, Henan Province, China. *International Journal of Sociologies and Anthropologies Science Reviews*, 4(4), 341-350.

- Wiriayajunya, S. (2017). *Model of the Development of Academic Leadership for Small-Size School Administrator of Primary Educational Service Area Office in Nakhon Ratchasima Province*. (Doctoral Dissertation). Nakhon Ratchasima Rajabhat University. Nakhon Ratchasima.
- Zahed-Babelan, A. (2019). Instructional Leadership Effects on Teachers' Work Engagement: Roles of School Culture, Empowerment, and Job Characteristics. *Center for Educational Policy Studies Journal*, 9(3), 137-156.
- Zorlu, H., & Arseven, A. (2016). Instructional Leadership Behaviors of School Administrators on the Implementation of Secondary School Curricula. *International Journal of Higher Education*, 5(1), 276-291.

บูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์*

Integrating Pānātipāta Protection within the Buddhist Paradigm

¹ไกรราช แก้วเกตุพงษ์ และ ประยงค์ แสนบุราณ¹Krairat Kaewketpong and Prayong Sanburan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: bharat.hanted@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปาณาติบาต 2) เพื่อศึกษาพุทธกระบวนทัศน์ที่เกี่ยวกับการป้องกันปาณาติบาต 3) เพื่อบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ และ 4) เพื่อนำเสนอแนวทางบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล เอกสารทางวิชาการ งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูล 15 รูป/คน ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการพุทธศาสนาฝ่ายพระภิกษุ จำนวน 10 รูป และกลุ่มนักวิชาการพุทธศาสนาฝ่ายฆราวาส จำนวน 5 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า 1) การทำลายชีวิตสัตว์ เกิดจากอำนาจของความโลภ ความโกรธ ความลุ่มหลงครอบงำจิตใจให้มีสภาวะโง่เขลา โหดเหี้ยม ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมล้างผลาญทำลายชีวิตกัน ปาณาติบาตขัดต่อหลักศีลธรรมและความดีงามเพราะเป็นบ่อนทำลายความสุข ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายร้ายแรงต่อกัน สร้างความสับสนวุ่นวาย กระทั่งต่อการอยู่ร่วมกันโดยปกติของสรรพสัตว์ 2) พุทธกระบวนทัศน์ที่เหมาะสมกับการป้องกันปาณาติบาตมี 3 ลักษณะ คือ 1. การรักษาศีลข้อดเว้นจากการทำลายชีวิตเพื่อควบคุมพฤติกรรมการเบียดเบียน 2. การบำเพ็ญคุณธรรมเพื่อข่มความคิดในทางเบียดเบียน 3. การพัฒนาปัญญาให้รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดีเพื่องดเว้นจากการเบียดเบียนได้เด็ดขาด 3) บูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ ได้แก่ 1. การฝึกอบรมศีลเพื่อมุ่งพัฒนาบุคลิกภาพให้เรียบร้อยสวยงาม หาเลี้ยงชีวิตด้วยความชอบธรรม เป็นการเสริมสร้างพฤติกรรมตนเองให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน 2. การฝึกอบรมสมาธิเพื่อมุ่งพัฒนาสุขภาพจิตให้สะอาดใส ชัมแข็งมั่นคง เอื้อเพื่อแผ่แผ่กัน เป็นการเสริมสร้างความคิดให้ตั้งอยู่ในอาการที่ไม่เบียดเบียน 3. การฝึกอบรมปัญญาเพื่อมุ่งพัฒนาทั้งด้านบุคลิกภาพและสุขภาพจิตให้มีความสมดุลควบคู่กัน สามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดี รู้คุณรู้โทษ เป็นการเสริมสร้างชีวิตตนเองให้เป็นอิสระ ปราศจากความทุกข์ ความเดือดร้อน และปลอดภัยจากปัญหาในชีวิตได้อย่างมั่นคง 4) แนวทางบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ คือ CSS Model C = Control ควบคุมพฤติกรรม S = Suppress ระงับความคิด S = Stop หยุดยั้งได้ทั้งความคิดและพฤติกรรมเบียดเบียน องค์ความรู้นี้มุ่งพัฒนาชีวิตให้มีปัญญารู้เห็นถูกต้อง เกิดความเรียบร้อยทางกาย วาจา และอาชีพ มีจิตใจที่ดีงาม ก่อให้เกิดความผาสุก ไม่เดือดร้อนทั้งภายในและภายนอก อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

*Received December 31, 2024; Revised March 3, 2025; Accepted March 12, 2025

คำสำคัญ: การป้องกัน; บุรณาการ; ปาณาติบาต; พุทธกระบวนทัศน์

Abstract

The research article aimed to achieve the following objectives: (1) to examine the theoretical framework of *Pāṇātipātā*; (2) to explore the Buddhist paradigm concerning the prevention of *Pāṇātipātā*; (3) to integrate preventive measures for *Pāṇātipātā* within the Buddhist worldview; and (4) to propose a comprehensive, integrated approach to the prevention of *Pāṇātipātā* from a Buddhist perspective. The study employed a qualitative documentary research methodology, utilizing an analysis of primary sources such as the *Tipiṭaka* and *Atthakathā* (translated versions), along with relevant academic literature and prior research. Additionally, in-depth interviews were conducted with 15 individuals from Roi Et Province, comprising two groups: 10 monastic Buddhist scholars and 5 lay Buddhist academics. The collected data were then synthesized to generate new knowledge and to present the research findings.

The study revealed the following key findings: 1) The destruction of animal life is primarily driven by the mental defilements of greed, anger, and infatuation, which dominate and degrade the mind, leading to cruelty and destructive behavior. *Pāṇātipātā* is fundamentally opposed to morality and virtue as it undermines happiness, causes significant harm among beings, instills fear, and disrupts the harmonious coexistence of all living entities; 2) The Buddhist paradigm for the prevention of *Pāṇātipātā* comprises three core elements: (a) adherence to the precept of abstaining from taking life, which serves to regulate harmful actions towards others; (b) cultivation of moral discipline to suppress harmful thoughts; and (c) development of wisdom that enables discernment between right and wrong, thereby fostering absolute non-harmful conduct; 3) The integration of *Pāṇātipātā* prevention within the Buddhist framework includes: (a) moral training aimed at cultivating a virtuous character and earning a livelihood righteously, thereby reinforcing non-harmful behavior; (b) meditation practice to promote mental well-being characterized by clarity, stability, strength, and kindness, which supports the development of non-harming intentions; and (c) holistic mental and personality training to achieve a balanced state, enabling the individual to distinguish right from wrong, recognize virtue and vice, and thereby strengthen personal resilience, freedom from suffering, and safety from life's adversities; and 4) The study proposes an integrative model for preventing *Pāṇātipātā* based on the Buddhist perspective, termed the CSS Model: C (Control) refers to regulating one's actions; S (Suppress) involves restraining harmful thoughts; and the second S (Stop) denotes the cessation of both harmful thoughts and behaviors. This model aims to cultivate wisdom, correct perception, order in body, speech, and livelihood, and a wholesome mind, ultimately fostering happiness, freedom from internal and external suffering, and peaceful coexistence.

Keywords: Protection; Integration; *Pāṇātipātā*; Buddhist Paradigm

บทนำ

สรรพสัตว์ในโลกนี้ทั้งมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานต่างก็มีความรักความหวงแหนชีวิตของตนเอง มีความปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขปราศจากความทุกข์ไม่ต่างกัน และไม่ต้องการให้ใครมาเบียดเบียนหรือล้าผลาญทำลายชีวิตของตน (Somdej Phra Wanrat (Chun Brahmakutto), 2014) ดังพุทธพจน์ว่า “สัตว์ทั้งหมดย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญาคือการฆ่าหรือการเบียดเบียน สัตว์ทั้งหมดย่อมกลัวต่อความตาย ชีวิตย่อมเป็นที่รักของสัตว์ทั้งหมด” (Tipiṭaka and Atthakathā Translation, Volume 42, 2016) แต่มนุษย์ต่างจากสัตว์ดิรัจฉานตรงที่ว่ามนุษย์รู้จักตั้งคำถาม รู้จักแสวงหาคำตอบ และเมื่อจะตอบปัญหาก็มักจะตอบอย่างมีเหตุผล แม้ว่าสัตว์อื่นก็มีปัญหาเหมือนกันแต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามนุษย์มีเหตุผล เพราะรู้จักแสวงหาความรู้และพัฒนาได้อย่างไม่มีขีดจำกัด (Thongprasit, 1996) ข้อสำคัญคือมนุษย์มีสามัญสำนึกคิดถึงความรู้สึกของผู้อื่นอยู่เสมอ คือมีจิตเมตตาต่อกันและไม่เบียดเบียนกันเป็นปกติ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นเพราะอุบัติขึ้นในโลกพร้อมกับมีความปกติตามธรรมชาติ และมีสติปัญญาติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ส่วนสัตว์ดิรัจฉานไม่มีสติปัญญาเพียงพอที่จะพิจารณาเหตุผลต่าง ๆ แล้วเกิดการแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองให้เหนือไปกว่าสัญชาตญาณได้ จึงมีปกตินิสัยมักเบียดเบียน แสดงออกด้วยความโหดร้ายทารุณต่อกัน และไม่คำนึงถึงความรู้สึกของใครเพราะดำรงชีวิตอยู่ด้วยสัญชาตญาณ (Somdet Phra Sangharaja (Charoen Suwatthanamahathera), 2006) อย่างไรก็ตาม มนุษย์ผู้มีสติปัญญากลับมีสิ่งหนึ่งที่ติดมาพร้อมกับการเกิด นั่นคือรากเหง้าที่ชาวซิมและสติมันอยู่ในจิตใจสองส่วน ส่วนแรกคือรากเหง้าฝ่ายดี ส่วนที่สองคือรากเหง้าฝ่ายเลวร้ายที่เรียกว่า อกุศลมูล ได้แก่ ความอยากได้ ความขัดเคือง และความลุ่มหลง (Phromtha, 2011) อกุศลมูลที่มีอยู่ภายในจิตของมนุษย์นี้ เมื่อเข้าครอบงำบุคคลผู้มีจิตเปราะบางแล้ว ก็มักจะพ่วงเล็งอยากได้ขั้นรุนแรง มักโกรธง่ายไม่รู้จักกักเก็บอารมณ์ เชื้อถืออะไร ๆ ในทางที่ผิด และมักแสดงออกในเชิงลักษณะที่ผิดศีลธรรม (Ngamjitcharoen, 2009) ทำให้มนุษย์มักแสวงหาและยึดฉวยผลประโยชน์เพื่อแย่งชิงเอาเปรียบกันโดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายที่เกิดแก่ตนเองคนอื่นหรือส่วนรวม อีกทั้งยังพยายามสร้างเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับเบียดเบียนทำลายล้างกัน มนุษย์เจริญขึ้นเท่าใดเครื่องมือฆ่าฟันทำลายกันก็เจริญขึ้นเท่านั้น จึงทำให้มนุษย์อยู่กันด้วยความหวาดระแวงและเพิ่มความทุกข์มากขึ้น (Phra Ratchawaramuni (Prayut Payutto), 1986) ปัญหาเหล่านี้มักเกิดขึ้นกับบุคคลผู้ไม่รู้ศีลธรรมขาดคุณธรรมและขาดปัญญาในการดำเนินชีวิต จึงบ่อเกิดของความตกต่ำเสื่อมทรามทางศีลธรรมมองไม่เห็นโทษ นำไปสู่พฤติกรรมการล่วงละเมิดชีวิต เช่น การฆ่า การเบียดเบียน การทำสงครามทำลายล้างกัน พุทธศาสนาเรียกพฤติกรรมเหล่านี้ว่า ปาณาติบาต ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น กระทบกระเทือนต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม (Muthukan, 1992)

ปาณาติบาตเป็นปัญหาทางศีลธรรมขั้นพื้นฐานประการแรกในพุทธศาสนา หรือเป็นหลักธรรมขั้นต่ำสุดที่มนุษย์จะต้องมีเพราะเป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม หากขาดศีลธรรมขั้นพื้นฐานไปมนุษย์ในสังคมก็ไม่อาจอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุขได้ (Phromtha, 1992) ในสังคมไทยที่มีประชากรนับถือพุทธศาสนาเป็นอันดับหนึ่งของประเทศแต่กลับพบปัญหาของปาณาติบาตอยู่ในระดับที่สูงมาก ซึ่งหากนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งคนและสัตว์ในโลกมีสาเหตุการตายที่เกิดจากปาณาติบาตเป็นส่วนมาก แม้ว่าการฆ่ากันตายอาจเกิดได้จากหลายสาเหตุ แต่เมื่อมองในภาพรวมก็ฆ่ากันตายเพราะความโลภ ความโกรธ และความหลงนั่นเอง (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2008) ซึ่งข่าวสารเกี่ยวกับการประหัตประหารกันเป็นสาเหตุประการต้น ๆ ที่ทำให้คนในสังคมไทยไม่มีความสุข เกิดความหวาดกลัวและหวาดระแวงในการดำรงชีวิต ยิ่งใน

ปัจจุบันสังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ปัญหาของปาณาติบาตยากต่อการป้องกันและแก้ไข เพราะผู้คนขาดการขัดเกลาฝึกหัดพัฒนาตน พวกเขาสัมผัสทางศีลธรรม หลงเพลิดเพลินในการเสพติดความสุขทางวัตถุนั้นไม่เห็นโทษ ก่อเกิดสภาวะทางจิตใจที่เสื่อมโทรมนำไปสู่พฤติกรรมที่เสื่อมเสียจนทำลายระเบียบวินัยและความดีงาม ซึ่งขัดแย้งต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และสัตว์อื่น ๆ เข้าหาสันติภาพและความสุขได้ยากขึ้น (Rahula, 1989)

พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นภัยเห็นทุกข์เห็นโทษที่เกิดจากปาณาติบาต และเห็นคุณประโยชน์ของการงดเว้นจากปาณาติบาต พระพุทธองค์จึงได้วางแนวปฏิบัติที่เป็นพุทธกระบวนทัศน์ไว้ให้พุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาปฏิบัติได้ฝึกหัดปฏิบัติพัฒนาความประพฤติของตน มุ่งเพื่อจะไม่ให้มีการเบียดเบียนทำลายกัน เพราะโลกที่เป็นสุขคือโลกที่ไร้การเบียดเบียน (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2010) หลักการเหล่านี้เป็นหลักความจริงที่มีอยู่แล้วในกฎของธรรมชาติ ซึ่งพระพุทธองค์เป็นผู้ค้นพบแล้วนำมาจัดตั้งวางเป็นระบบระเบียบในหมู่มนุษย์ ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อให้คนในสังคมมีความชอบธรรมเป็นธรรมและความดีงาม โดยพุทธกระบวนทัศน์ที่เป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านที่หนึ่ง การปฏิบัติเพื่อควบคุมกายวาจาไม่ให้ทำร้ายไม่ให้กล่าวร้ายกันด้วยศีล เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนพัฒนามนุษย์ในขั้นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมเพื่อรักษาให้อยู่ในปกติวิสัยของมนุษย์ทำให้แสดงพฤติกรรมออกในทางที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และเป็นประโยชน์สุขแก่ตนเองและหมู่มนุษย์ในสังคม (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto), 2022) ด้านที่สอง การปฏิบัติเพื่อข่มระงับอารมณ์ร้ายทางใจไม่ให้คิดปองร้ายอาฆาตพยาบาทต่อกันด้วยสมาธิ เป็นการฝึกจิตใจให้มีความสงบ หนักแน่น มั่นคง เข้มแข็ง และเจริญในคุณธรรมทั้งหลาย และด้านที่สาม การปฏิบัติเพื่อตัดขาดจากความทุกข์และปัญหาความไม่สงบสุขทั้งปวงให้หมดไปจากชีวิตด้วยปัญญา เป็นการเสริมสร้างความรู้คิด ความเข้าใจในเหตุผลทั้งหลาย เพื่อเห็นความเป็นจริงของโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกิเลสทั้งหลาย (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto), 2022) ดังนั้นปาณาติบาตจึงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนภายใต้กรอบกระบวนกรป้องกันเชิงบูรณาการ ด้วยการนำพุทธกระบวนทัศน์มาบูรณาการเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม และปัญญา ให้เกิดเป็นผลสำเร็จแบบยั่งยืน ตามเจตนารมณ์ของพุทธศาสนาที่มุ่งหวังให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน ไม่ล้างผลาญชีวิตกัน เพราะชีวิตเป็นเครื่องรับรองทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าไม่มีชีวิตแล้วอย่างอื่นก็ไม่มีความหมายอะไร ฉะนั้น เรื่องชีวิตจึงเป็นเรื่องสำคัญกว่าทุกเรื่อง (Muthukan, 1992) ซึ่งเรื่องสิทธิในร่างกายและชีวิตเป็นหน้าที่โดยตรงและเป็นหน้าที่อันสำคัญของมนุษย์ที่จะต้องพิทักษ์รักษาไว้เพื่อจุดประสงค์อันเดียวกัน คือรักษาความสุขเกลียดความทุกข์ (Atthaphat, 2007)

บทความวิจัยนี้ เกิดจากแรงบันดาลใจที่จะหาแนวทางในการป้องกันปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ดังนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษามุ่งบูรณาการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ต่อไป โดยมีเป้าหมายหลักคือการมุ่งพัฒนาชีวิตคนในสังคมไทยให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนกันทั้งด้านความคิด คำพูด และการกระทำ เพื่อสนับสนุนให้ผู้คนในสังคมไทยมีศีลธรรม มีคุณธรรม และมีปัญญา อันเป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตที่มีความสุขและสันติต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปาณาติบาต
2. เพื่อศึกษาพุทธกระบวนทัศน์ที่เกี่ยวกับการป้องกันปาณาติบาต
3. เพื่อบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์
4. เพื่อนำเสนอแนวทางบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎี (Documentary Study) โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย พ.ศ. 2559 และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความจากวารสาร ข้อมูลจากเว็บไซต์ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ คุชฌ์นิพนธ์ รวมถึงงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดสถาบันการศึกษา และอินเทอร์เน็ต แล้วรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาจำแนกประเภทตามประเด็นสำคัญต่าง ๆ มาอธิบายและวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่ถูกต้องชัดเจน แล้วสรุปแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับปาณาติบาตและพุทธกระบวนทัศน์ที่เกี่ยวกับการป้องกันปาณาติบาต

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีการติดต่อล่วงหน้าก่อนแล้วจึงดำเนินการสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่ผู้ทรงคุณวุฒิสะดวกต่อการให้ข้อมูลสำคัญ และมีหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ออกให้โดยบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประกอบในการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยเลือก ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 15 รูป/คน ในเขตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยพระภิกษุ 10 รูป ขรवास 5 คน โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่หลักธรรมและอบรมสั่งสอนนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด และในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีการกำหนดโครงสร้างที่ระบุประเด็นคำถามตามแนวคิด 3 Question Words ได้แก่ “value questions” ถามความคิดเห็น “Feeling questions” ถามความรู้สึกกับเหตุการณ์ และ “Knowledge questions” ถามเกี่ยวกับสิ่งที่ เป็นจริง ในลักษณะคำถามปลายเปิดโดยไม่บังคับให้ตอบว่า “ใช่-ไม่ใช่ ถูกต้อง-ไม่ถูกต้อง” ในประเด็นที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในปาณาติบาต ปัญหาและผลกระทบของปาณาติบาต พุทธกระบวนทัศน์ในการป้องกันปาณาติบาต และข้อเสนอแนะในการบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ โดยผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 รูป/คน ตรวจสอบความเชื่อมั่นตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อได้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นแล้วจึงติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเก็บข้อมูล และนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนที่ 1-3 มาบูรณาการตามหลักพุทธกระบวนทัศน์ให้ได้แนวทางที่เหมาะสมกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาปาณาติบาตที่เกิดขึ้นกับคนในสังคมไทย

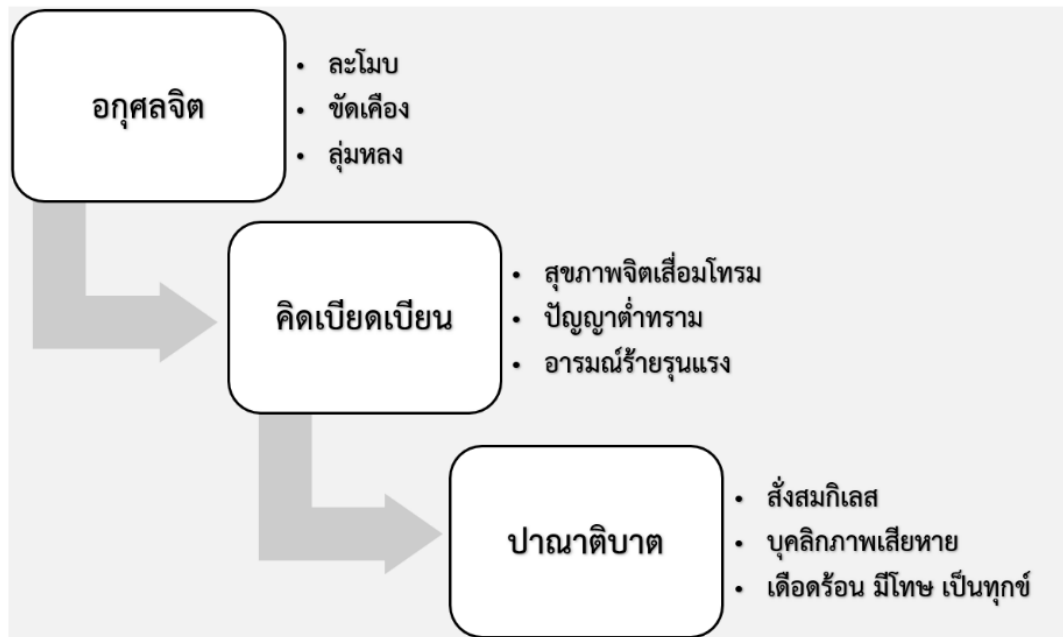
ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการบันทึกเสียง การบันทึกวิดีโอ การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) และการสังเกตการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นของผลกระทบที่เกิดจากปัญหาของปาณาติบาตในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาพัฒนาและกำหนดเป็นกรอบเพื่อการออกแบบสร้าง Model เป็นแนวทางบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการสังเคราะห์ข้อมูล จัดหมวดหมู่ ลดทอนข้อมูล และจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation of the Research Results) ผู้วิจัยนำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ไปสู่การสรุปผล คือ เรียบเรียงออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย และรับฟังความคิดเห็นในห้องประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับการเป็นองค์ความรู้ที่ใช้เป็นต้นแบบสำหรับสร้างเสริมบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพจิตที่เบิกบาน และเพิ่มพูนปัญญา

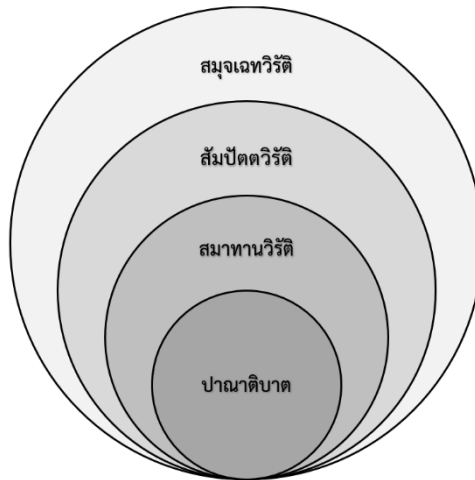
ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปาณาติบาต ผลการวิจัยพบว่า ปาณาติบาตเป็นปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมการล่วงละเมิดชีวิตผู้อื่น แบ่งออกได้ 2 บริบท คือ 1) ในบริบททั่วไปหมายถึงการฆ่าคนอื่น มุ่งหมายไปยังชีวิตของมนุษย์เท่านั้น จัดเป็นปัญหาพื้นฐานทางจริยธรรมเพราะเป็นการล่วงละเมิดสิทธิในการมีชีวิตอยู่ของผู้อื่น ไม่มีสาเหตุที่ปรากฏแน่ชัดซึ่งอาจเกิดจากความสัมพันธ์หลายด้านทั้งด้านจิตใจ สังคม สภาพแวดล้อม สิ่งสนับสนุน ได้แก่ อุปกรณ์ที่สามารถหยาบจับได้ เช่น ปืน มีด ท่อนไม้ หรือมีเหตุชักนำ เช่น แรงจูงใจ 2) ในบริบทของพุทธศาสนาหมายถึงการฆ่าสัตว์อื่น มุ่งหมายครอบคลุมไปยังชีวิตของคนและสัตว์ดิรัจฉาน พุทธศาสนามองเห็นว่าการล่วงละเมิดชีวิตกันเป็นสิ่งที่ทุกชีวิตไม่พึงปรารถนาจะเกิดขึ้นกับตนเอง จึงห้ามไม่ให้ลงมือทำลายชีวิตสัตว์ทุกชนิด ปาณาติบาตเป็นกิเลสอย่างหยาบคือการได้แสดงพฤติกรรมล่วงละเมิดชีวิตของคนอื่นหรือสัตว์อื่น จัดเป็นปัญหาพื้นฐานทางศีลธรรมเพราะการล่วงละเมิดชีวิตคนและสัตว์อื่นมีความผิดตามกฎศีลธรรม คือศีลข้อปาณาติปาตาชาติไป พฤติกรรมการล่วงละเมิดนี้สืบเนื่องมาจากการขาดศีลควบคุมพฤติกรรมตนเอง การขาดคุณธรรมข่มระงับอารมณ์ และการขาดปัญญาในการดำเนินชีวิต จึงถูกอำนาจของความละโมภ ความขัดเคือง และความลุ่มหลง อย่างใดอย่างหนึ่ง หรืออาจเกิดขึ้นพร้อมกัน เป็นแรงผลักดันให้กำเริบขึ้นบีบคั้นจิตใจให้มีอาการไฝดำนนำไปสู่พฤติกรรมการล่วงละเมิดชีวิตอื่นในที่สุด จากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับปาณาติบาตในคัมภีร์วินัยปิฎกมหาวิภังค์อรรถกถา คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ และคัมภีร์มงคลดทีปนี (ปฐโม ภาโค) พบว่า ปาณาติบาตย่อมสำเร็จได้เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ ได้แก่ 1. เป็นสัตว์มีชีวิต 2. รู้ยั่วว่าสัตว์นั้นยังมีชีวิต 3. มีเจตนาฆ่า 4. มีความพยายามฆ่า และ 5. ทำให้สัตว์นั้นตายด้วยความพยายามฆ่าที่ประกอบด้วยเจตนาร้าย ในกรณีที่ครบองค์ประกอบทั้ง 5 ข้อ เช่น ไม่มีเจตนาฆ่า การกระทำนั้นย่อมไม่เข้าข่ายความผิดและเป็นโทษ ส่วนการฆ่าที่ประกอบด้วยเจตนาไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ดิรัจฉานย่อมมีความผิดบาปเหมือนกัน ต่างกันเพียงฆ่ามนุษย์มีโทษมาก ฆ่าสัตว์ดิรัจฉานมีโทษน้อยกว่า เพราะการมีเจตนาฆ่าที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของโลภะโทสะโมหะ ปาณาติบาตประกอบด้วยความพยายาม 2 อย่าง คือ การฆ่าด้วยตนเองและการสั่งให้ผู้อื่นฆ่า อาจมีเป้าหมายที่เจาะจงก็ได้ หรือไม่เจาะจงก็ได้ ปาณาติบาตส่งผลกระทบกระเทือนต่อตนเองและผู้อื่น คือมีโทษภัย มีความเดือดร้อนเสียหาย สร้างความหวาดระแวง ทำลายความสุขต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง สรุปเป็นแผนภูมิ ดังนี้

Picture 1: The Process of Killing (*Pāṇātipāta*)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาพุทธกระบวนทัศน์ที่เกี่ยวกับการป้องกันปาณาติบาต ผลการวิจัยพบว่า ปาณาติบาตเกิดขึ้นหลายร้อยปีก่อนยุคพุทธกาล เนื่องจากพราหมณ์บางพวกได้ดัดแปลงการบูชาเพื่อกำจัดศัตรูทางการเมืองและเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน โดยการฆ่าสัตว์และฆ่าคนเพื่อบูชายัญ ทำให้ชาวชมพูทวีปในสมัยนั้นมีแต่การเบียดเบียนเช่นฆ่ากัน แต่เมื่อพระพุทธเจ้าได้อุบัติขึ้นก็ทรงทำลายความเชื่อดั้งเดิม แล้วปฏิวัติแนวคิดเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ คือทรงมีเจตนารมณ์ห้ามทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ เป็นประการแรก เพราะเล็งเห็นว่าทุกชีวิตมีธรรมชาติที่เหมือนกันคือรักสุขเกลียดทุกข์ ไม่ปรารถนาให้ใครมาเบียดเบียนทำร้ายตน พระองค์จึงทรงบัญญัติข้อห้ามฆ่าสัตว์ไว้เป็นศีลขั้นพื้นฐานข้อแรก โดยมุ่งหมายให้มนุษย์มีเมตตากรุณาต่อแผ่แก่สัตว์ทั้งปวง ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ละเมิดร่างกายและชีวิตของกัน เพื่อจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง และทำลายความสุขของผู้อื่นและสังคม โดยทรงวางแนวทางในการปฏิบัติเพื่องดเว้นปาณาติบาตไว้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) สมาทานวิริติ คือการรักษาศีลขั้นพื้นฐานข้อแรก “เจตนางดเว้นจากการทำลายชีวิตอื่น” ในการควบคุมพฤติกรรมการล่วงละเมิดชีวิตอื่น เพื่อการขัดเกลาพฤติกรรมบุคคลให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนและไม่ทำลายชีวิตกัน ทำให้เกิดความประพฤติที่เรียบร้อยดีงาม เป็นการควบคุมพฤติกรรมตนเองชั่วคราว โดยการส่งเสริมการควบคุมพฤติกรรมแบบยั่งยืนสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการฝึกอบรมพัฒนาศีล ประกอบด้วย สัมมาวาจา คือมีวาจาที่ถูกต้องสุจริต สัมมากัมมันตะ คือมีการกระทำที่ถูกต้องสุจริต และสัมมาอาชีวะ คือมีอาชีพที่ถูกต้องชอบธรรม เพื่อขัดเกลาพฤติกรรมให้สวยงามและประณีตมากยิ่งขึ้น และยังกำจัดกิเลสอย่างหยาบได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) สัมปัตตวิริติ คือการบำเพ็ญคุณธรรม “หิริโอตตปปะ เมตตากรุณา ขันติ และอภัยทาน” ในการข่มระงับความรุนแรงของอกุศลจิตให้บรรเทาลง เพื่อปลูกฝังให้บุคคลมีจิตที่ตั้งอยู่ในความไม่คิดปองร้าย ไม่คิดเบียดเบียนหรือทำลายกัน ทำให้เกิดความคิดที่ดีงาม เกลียดกลัวความเดือดร้อน ยังการไม่ล่วงละเมิดให้เกิดขึ้นได้ เป็นการข่มระงับอารมณ์ร้ายชั่วคราว โดยการส่งเสริมการข่มอกุศลจิตแบบยั่งยืนสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการฝึกอบรมพัฒนาสมาธิ ประกอบด้วย สัมมาวายามะ คือมีความเพียรพยายามที่ถูกต้อง สัมมาสติ คือมีความระลึกที่ถูกต้อง และสัมมาสมาธิ คือมีความตั้งใจมั่นที่ถูกต้อง เพื่อเสริมสร้างสุขภาพจิตให้เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง สง่างาม และยับยั้งความกำเริบของกิเลสไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) สมุจเฉทวิริติ คือการพัฒนาปัญญาให้ตั้งอยู่ในความเป็นอริยชน จึงจะสามารถงดเว้นจากปาณาติบาตได้เด็ดขาด โดยวิธีการ

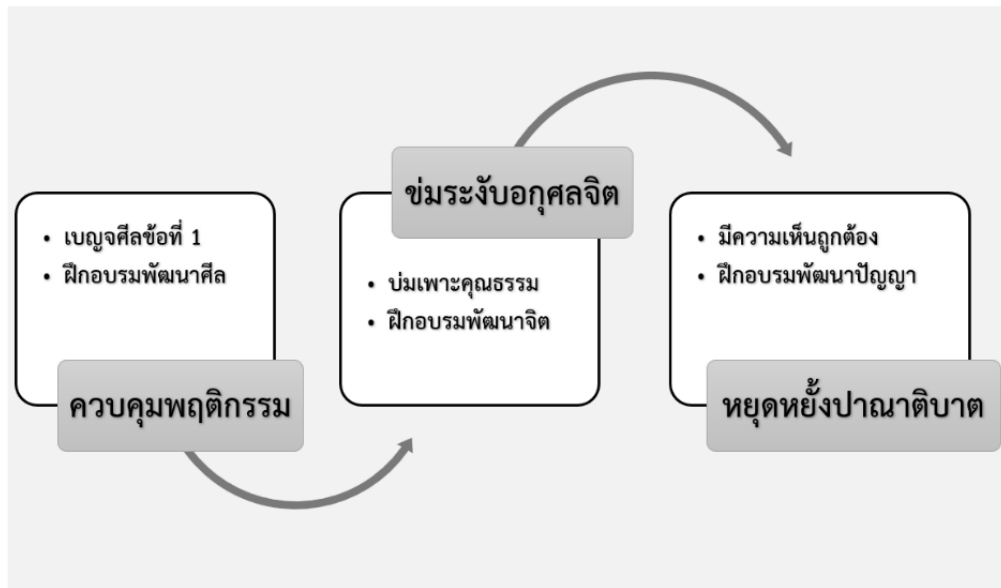
เข้าถึงความเป็นอริยชนต้องอาศัยการฝึกอบรมพัฒนาชีวิตให้ครบทั้ง 3 ด้านพร้อมกัน คือศีล สมาธิ และปัญญา จึงจะดำเนินชีวิตไปได้อย่างบริสุทธิ์ เป็นอิสระ และปลอดภัยจากปัญหาในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรุปเป็นแผนภูมิ ดังนี้

Picture 2: The Buddhist Paradigm for the Prevention of Killing (*Pāṇātipātā*)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ ผลการวิจัยพบว่า

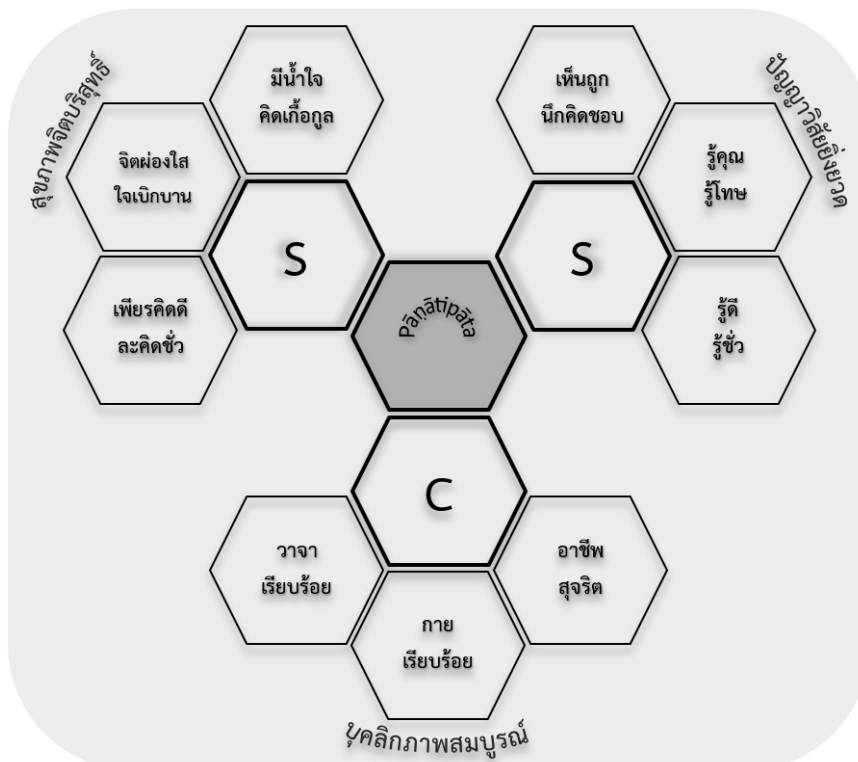
1) บูรณาการการป้องกันปาณาติบาตขั้นควบคุมพฤติกรรมด้วยพุทธกระบวนทัศน์ ได้แก่ บูรณาการศีลขั้นพื้นฐานข้อที่ 1 ในการควบคุมพฤติกรรมตนเอง ควบคู่กับ บูรณาการศีลสิกขาส่งเสริมเพิ่มเติมศีลในการควบคุมพฤติกรรมตนเองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ การรักษาระเบียบวินัยทางกาย ทางวาจา และทางอาชีวะของตนเองด้วยศีล เพื่อควบคุมพฤติกรรมตนเองให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน มีความประพฤติกายทางวาจาที่สวयงามและประณีต หาเลี้ยงชีวิตได้ด้วยความชอบธรรม ใช้จ่ายทรัพย์ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อม เพื่อนมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลาย ทำให้ตนเองผู้อื่นและสังคมอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวก ซึ่งมีผลเป็นสันติสุข 2) บูรณาการการป้องกันปาณาติบาตขั้นระงับอกุศลจิตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ ได้แก่ บูรณาการคุณธรรมในการข่มอกุศลจิตไว้ ควบคู่กับ บูรณาการจิตตสิกขาส่งเสริมเพิ่มเติมคุณธรรมในการข่มอกุศลจิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ การรักษาจิตใจของตนให้เกิดมโนธรรม ด้วยการบ่มเพาะคุณธรรม เพื่อข่มอารมณ์ร้ายหรือระงับอกุศลจิตไว้ให้มีจิตที่ตั้งอยู่ในความคิดที่ไม่เบียดเบียน มีน้ำใจที่ใสสะอาด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เข้มแข็งมั่นคง ร่าเริงเบิกบาน เป็นการสร้างสมรรถภาพของสุขภาพจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใส ทำให้เจริญงอกงามในคุณธรรมทั้งหลาย ซึ่งมีผลเป็นความสุขอย่างยิ่ง 3) บูรณาการการป้องกันปาณาติบาตขั้นงดเว้นได้เด็ดขาดด้วยพุทธกระบวนทัศน์ ได้แก่ บูรณาการปัญญาสิกขาส่งเสริมการดำเนินชีวิตเพื่อหยุดยั้งปาณาติบาตได้อย่างเด็ดขาด คือ การดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วยการอบรมปัญญาของตนเองให้เป็นสัมมาทิฐิรู้เห็นความจริงอันประเสริฐสูงสุดจนสามารถบรรลุถึงความเป็นอริยชน เพื่อหยุดยั้งความเดือดร้อนเสียหายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อตนเองผู้อื่นและสังคมตลอดไป เป็นการสร้างดุลยภาพในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขอย่างแท้จริง ปราศจากความเบียดเบียนทางพฤติกรรมและความคิด ไม่มีทุกข์โทษเวรภัย เป็นอิสระ และปลอดภัยจากปัญหาทั้งปวงในชีวิต สรุปเป็นแผนภูมิ ดังนี้

Picture 3: Integrating the Prevention of Killing (*Pāṇātipātā*) through the Buddhist Paradigm

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวทางบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ ออกเป็น 3 ด้าน ซึ่งสามารถตอบโจทย์ปัญหาการล่วงละเมิดชีวิตกันที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

Picture 4: CSS Model

ด้านที่ 1 C = Control หมายถึง การควบคุมพฤติกรรมตนเอง ด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ควบคุมกับการฝึกอบรมพัฒนากายวาจาให้เรียบร้อยสวยงามและประกอบอาชีพสุจริตชอบธรรม เป็นการควบคุม

พฤติกรรมตนเองให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อมเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย มีผลเป็นสันติสุข ก่อให้เกิดบุคลิกภาพที่สมบูรณ์

ด้านที่ 2 S = Suppress หมายถึง การระงับอารมณ์ร้าย หรือข่มอกุศลจิต ด้วยการบ่มเพาะคุณธรรมควบคู่กับ การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ มีความเจริญงอกงามในคุณธรรมทั้งหลาย เป็นการลดความรุนแรงของอกุศลจิตภายในจิตใจตนเองให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ทำให้จิตผ่องใสใจเบิกบาน สมรรถภาพทางจิตเข้มแข็งมั่นคง มีผลเป็นความสงบทั้งภายในและภายนอก ก่อให้เกิดสุภาพจิตที่บริสุทธิ์

ด้านที่ 3 S = Stop หมายถึง การหยุดยั้งจากความเบียดเบียนได้เด็ดขาด ด้วยการฝึกอบรมพัฒนาปัญญาตนเองให้เป็นสัมมาทิฐิ เป็นการพัฒนาชีวิตทั้งด้านบุคลิกภาพและสุภาพจิตพร้อมกัน ทำให้รู้เห็นอย่างถูกต้องเหมาะสม รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี เห็นคุณค่าของเมตตาเห็นโทษของพยาบาท ไม่มีความเดือดร้อนเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อตนเองผู้อื่นและสังคม ปราศจากความเบียดเบียนทั้งด้านพฤติกรรมและความคิด ปลอดภัยจากปัญหาทั้งปวงในชีวิต มีผลเป็นความรู้แจ้ง ก่อให้เกิดปัญญาวิสัยที่ยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปณาดิบัติแบ่งออกเป็น 2 บริบท ได้แก่ ในบริบททั่วไปหมายถึงการฆ่าคนอื่นด้วยเจตนา มุ่งเน้นเพียงแค่ชีวิตของมนุษย์เท่านั้น ไม่อาจเจาะจงถึงสาเหตุที่แน่นอนได้ซึ่งอาจเกิดจากหลายปัจจัย อาทิ สภาวะทางจิตใจ การเรียนรู้ทางสังคมและสภาพแวดล้อม และปัจจัยสนับสนุน เช่น อาวุธปืน มีด หรือเป้าหมาย เช่น เหี่ยว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rattanyu (2007) ที่ศึกษาพบว่า สาเหตุที่นำไปสู่การฆ่าผู้อื่นอาจเกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น ความขัดแย้ง ความต้องการในทรัพย์สินเงินทองหรือการารมณ ความโกรธแค้นหรือความไม่พอใจได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Suwannabuppha (1975) ในหนังสือเรื่องหลักอาชญาวิทยาที่ว่า พฤติกรรมการฆ่าผู้อื่นไม่สามารถอธิบายสาเหตุได้แน่นอนชัดเจน อาจเกิดขึ้นได้จากสาเหตุทางด้านร่างกายและจิตใจ หรือสาเหตุทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมก็ได้ ส่วนในบริบทของพุทธศาสนาหมายถึงการฆ่าสัตว์ด้วยเจตนา มุ่งหมายรวมไปยังชีวิตทุกชีวิตที่มีลมหายใจทั้งมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ มีสาเหตุหลักมาจากความโลภความโกรธและความหลง อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแรงผลักดัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phramaha Tawee Thanavaro (Onpussa) (1991) ที่ศึกษาพบว่า ผู้ฆ่าสัตว์ย่อมมีเจตนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอกุศลมูลอันประกอบด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phramaha Khuntong Khemsiri (Kaewsamut) (2014) ที่ศึกษาพบว่า การฆ่าสัตว์มีสาเหตุมาจากปัญหาภายในทั้งนั้น คือ โลภะ โทสะ และโมหะ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Phromtha (1998) ในหนังสือพุทธศาสนากับปัญหาจริยศาสตร์ โสภณีย์ ทำแท้งและการุณยฆาตที่ว่า การฆ่าสัตว์เกิดจากแรงผลักดันของโลภะ โทสะ และโมหะ ที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามสาเหตุของปณาดิบัติทางพุทธศาสนามีความแตกต่างจากมุมมองเชิงจิตวิทยาและสังคมวิทยาของ Phoraksa, and Lerdtomornsakul (2022) ในบทความวิชาการเรื่องวิเคราะห์มุมมองเชิงจิตวิทยาและสังคมวิทยาของฆาตกรต่อเนื่องที่ว่า ฆาตกรส่วนใหญ่มีความผิดปกติทางจิต เพราะขาดการดูแลด้านสภาพแวดล้อมในวัยเด็ก รวมถึงความบกพร่องทางสังคม และ Saengcharoensap (2016) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ผู้กระทำความผิดมักเป็นผู้ป่วยทางจิต ส่วนใหญ่จะไม่แสดงอาการป่วยที่เห็นได้ชัดเจน ปณาดิบัติส่งผลกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขในสังคมของมนุษย์และการเป็นอยู่ของสัตว์อื่น เพราะก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายต่อตนเองผู้อื่นและสังคม สร้างหวาดกลัวหวาดระแวง มีโทษ เป็นเวรภัย และเป็นทุกข์ ที่สำคัญเป็นเหตุแห่งความเสื่อมจากมรรคผลนิพพานในชาติปัจจุบัน เมื่อตายไปย่อมนำไปเกิดในนรก ดิรัจฉาน เปตต หากวิบากบาปได้มาเกิดเป็นมนุษย์ย่อมมีอายุสั้นและมีโรครุม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Maechee Wongphet Kongjan (2012) ที่

ศึกษาพบว่า ความรุนแรงที่ถูกขับเคลื่อนด้วยราคะ โทสะ โมหะ ย่อมส่งผลให้ผู้กระทำเดือดร้อนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เป็นเหตุแห่งการก่อเวรภัยและเป็นเหตุแห่งการเสื่อมจากมรรคผลนิพพานในชาติปัจจุบัน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Buddhadasa Bhikkhu (1977) ในหนังสือเรื่องศีลธรรมกับมนุษย์โลกที่ว่า กิเลสอย่างหยาบมีการฆ่าสัตว์เป็นต้น ก่อให้เกิดความตกต่ำเสื่อมทรามทางศีลธรรม ทำให้ตนเองลำบาก ผู้อื่นลำบาก และทุกฝ่ายก็ลำบากไปพร้อมกัน

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พุทธกระบวนทัศน์ที่เกี่ยวกับปาณาติบาตมี 3 ลักษณะ ได้แก่ สมทานวิริติ คือการงดเว้นการฆ่าสัตว์ด้วยการรักษาศีล สัมปัตตวิริติ คือการงดเว้นการฆ่าสัตว์ด้วยจิตใจที่ประกอบด้วยเมตตา-กรุณา และสมุจเฉทวิริติ คือการงดเว้นได้เด็ดขาดของอริยชน ซึ่งกระบวนกรรมการป้องกัน 3 ลักษณะนี้ สามารถนำมาแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาตทั้ง 3 ด้านได้ดังนี้ 1) การนำศีลข้อ “ปาณาติปาตา เวรมณี” มาควบคุมพฤติกรรมให้ตั้งอยู่ในพฤติกรรมไม่เบียดเบียน 2) การนำคุณธรรม “hiri-โอตตปปะ เมตตา-กรุณา ขันติ และอภัยทาน” มาระงับอกุศลเจตนาหรือช่ออารมณ์ร้ายไว้ให้ตั้งอยู่ในความคิดที่ไม่เบียดเบียน 3) การนำปัญญา “สัมมาทิฐิ” มากำกับระดับจิตใจให้เป็นกระบวนธรรมชั้นนำชีวิตทั้งด้านพฤติกรรมและจิตใจในการดำเนินชีวิต รู้คิดพิจารณาเห็นคุณเห็นโทษ รู้ถูกรู้ผิด รู้อะไรเป็นประโยชน์ไม่เป็นประโยชน์ และสามารถเข้าถึงความเข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง คือการบรรลุถึงมรรคและผลในที่สุด เป็นสมุจเฉทวิริติงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ได้เด็ดขาด ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Srisawat (2016) ที่ศึกษาพบว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการควบคุมพฤติกรรมทางกายและทางวาจา คือศีล หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาจิตคือคุณธรรมตามกระบวนกรของสมาธิ และหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการกำจัดกิเลสคือกระบวนกรของปัญญา และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto) (2018) ในหนังสือเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ว่า การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตต้องพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมพัฒนาด้วยศีล ด้านจิตใจพัฒนาด้วยสมาธิ และด้านปัญญาเป็นตัวจัดปรับทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้พัฒนาประสานกันไปได้ลงตัวพอดีและเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งอิสรภาพและสันติสุข นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Inthasara (2019) ในหนังสือเรื่องศีล สมาธิ ปัญญาที่ว่า ศีลทำให้ความประพฤติสุจริตย่อมถึงโลกที่ไม่มีการเบียดเบียน สมาธิทำให้จิตใจสงบระงับกิเลสได้ย่อมมีใจมั่นคงไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ปัญญาทำให้คนมีชีวิตที่ดีที่สุดย่อมพิจารณาเห็นโทษและพิจารณาหาทางออกจากสิ่งไม่ดี สามารถแก้ไขปัญหาที่ยากได้โดยฉับพลัน และตัดขาดจากกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า บูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์สามารถนำมาแก้ไขประเด็นปัญหา 3 ด้าน ได้ดังนี้ 1) นำหลักศีล ควบคุมกับ การฝึกอบรมพัฒนาชีวิตด้านบุคลิกภาพ มาบูรณาการเพื่อปฏิบัติขัดเกลาความประพฤติให้มีกายที่เรียบร้อยสวยงาม ให้มีคำพูดที่หวังดี และให้มีอาชีพที่สุจริตชอบธรรม เป็นการจัดระเบียบชีวิตและสังคมให้อยู่ในสภาพที่ดีเป็นปกติมีความสงบสุข ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน และไม่ก่อให้เกิดการเข่นฆ่ากัน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phramaha Waranon Thitanon (Nuan Kham) (2002) ที่ศึกษาพบว่า ศีลเป็นหลักของการฝึกฝนตนเองเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามธรรมะอันเป็นรากฐานของสังคม โดยการจะดำเนินชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ต้องงดเว้นจากการฆ่า สังคมก็จะบรรลุจุดหมายที่ทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพื่อเสริมสร้างความสามัคคี และสันติภาพ 2) นำhiri-โอตตปปะ เมตตา-กรุณา ขันติ และอภัยทาน ควบคุมกับ การฝึกอบรมชีวิตด้านสุขภาพจิต มาบูรณาการเพื่อปฏิบัติบ่มเพาะคุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจ เป็นการสร้างสุขภาพจิตให้ดี สะอาดงดงาม มีจิตบริสุทธิ์เป็นกุศล ปราศจากจิตที่คิดประทุษร้ายผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนทำลายล้างกัน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phra Wanlop Vajiravamsa (Detchphew) (2018) ที่ศึกษา

พบว่า คุณธรรมที่ปฏิบัติต่อปาณาติบาตคือ เมตตาและกรุณา ปราศจากความทุกข์ ไม่มีเวร ไม่มีภัย แก่มนุษย์ และสัตว์ทั่วไป การงดเว้นจากการฆ่าเป็นหลักจริยธรรมที่สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม มุ่งหวังให้ทุกสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ก็ด้วยอาศัยหลักคุณธรรมเป็นเครื่องช่วงพุงโลก ให้มีความสงบร่มเย็น พ้นจากความแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น และการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน 3) นำปัญญามาบูรณาการเพื่อฝึกอบรมพัฒนาตนเองอย่างครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรมและจิตใจให้มีความสมดุลควบคู่กันไปในการดำเนินชีวิต ทำให้สามารถรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้คุณรู้โทษ ทำให้มีสุขภาพจิตและบุคลิกภาพเป็นอิสระ ปราศจากทุกข์และโทษทั้งปวง ปลอดภัยจากปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต และกำจัดกิเลสอย่างหยาบมีปาณาติบาตเป็นต้นได้อย่างเด็ดขาดสิ้นเชิง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Jinng (2014) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาปัญญาเป็นเรื่องของการฝึกพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง และคิดการต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้รู้เข้าใจตนเองจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริง โดยใช้ความรู้ที่นั่นแก้ไขปัญหาก็เกิดสุขได้ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto) (2012) ในหนังสือเรื่องประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้ที่ว่า ปัญญานำไปสู่ชีวิตที่บริสุทธิ์ มีสันติ หายวุ่นวายพลุ่งพล่านกระวนกระวาย ปราศจากความเร่าร้อนแห่งกิเลส หมดสิ่งที่จะก่อให้เกิดหวัระเพื่อม สงบเย็น และมีความพร้อมที่จะทำการทั้งหลายอย่างถูกต้องสมบูรณ์

สมมติฐานการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ พบว่า การฝึกอบรมศีลทำให้เกิดความเรียบร้อยทางกาย ทางวาจา และทางอาชีพ ไม่มีความเดือดร้อนทั้งภายในภายนอก อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ ได้ด้วยดีเกื้อกูลกัน การฝึกอบรมสมาธิและการบำเพ็ญคุณธรรมทำให้มีจิตใจที่ตั้งงาม มีน้ำใจ รู้จักละอาย รู้จักให้อภัย รังเกียจความชั่ว เป็นมิตรไมตรี คิดพูดทำสิ่งใดย่อมปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข ปราศจากความทุกข์ และการฝึกอบรมปัญญาทำให้รู้เห็นอย่างถูกต้อง รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์อะไรไม่เป็นประโยชน์ สามารถตัดขาดจากการเบียดเบียน และการล้างผลาญทำลายชีวิตกัน ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phra Khrupaladsuvattanamethakul (Chaiyan Surbkrapan) (2013) ที่ศึกษาพบว่า การนำหลักศีล สมาธิ และปัญญา ในมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบันสามารถแก้ไขปัญหามากมาย ในชีวิตให้เบาบางลง และหมดไปในที่สุด และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phramaha Suthon Yasasilo (Pholchob) (2014) ที่ศึกษาพบว่า การนำหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาอบรมให้แก่บุคคลต่าง ๆ ในสังคมให้ได้เรียนรู้และประพฤติปฏิบัติตามสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันกับทุกกลุ่มอาชีพ ย่อมทำให้มีกายสุจริต มีวจีสุจริต และมีมโนสุจริต จิตใจมีความตั้งมั่น มีความมั่นคงเข้มแข็ง และทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริงในชีวิตได้

สรุป

ปาณาติบาตคือพฤติกรรมการล่วงละเมิดชีวิตกัน จัดเป็นกิเลสอย่างหยาบที่เกิดจากแรงผลักดันของความโลภความโกรธและความลุ่มหลง ส่งผลกระทบกระเทือนต่อตนเองผู้อื่นและสังคม มีโทษ มีเวรภัย มีความเดือดร้อนเสียหาย เกิดความหวาดระแวง ทำลายความสงบสุขต่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง ปาณาติบาตเป็นปัญหาที่เนื่องมาจากการขาดศีลธรรมขาดคุณธรรมและขาดปัญญา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการป้องกันและแก้ไขอย่างเร่งด่วนด้วยการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ ได้แก่ การรักษากายวาจาและอาชีพตนเองให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย เพื่อควบคุมพฤติกรรมตนเองไว้ไม่ให้เบียดเบียนล้างผลาญและทำลายชีวิตกัน การรักษาสุขภาพจิตของตนให้ตั้งอยู่ในคุณธรรม มีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ มั่นคงเบิกบาน เพื่อข่มระงับอกุศลจิตทางใจไว้ไม่ให้คิดเบียดเบียนอาฆาตพยาบาทและปองร้ายกัน สามารถดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐิหรือการฝึกอบรมพัฒนาปัญญา

สามารถรู้เห็นอย่างถูกต้อง รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์อะไรไม่เป็นประโยชน์ จนสามารถตัดขาดจากการเบียดเบียน การล้างผลาญทำลายชีวิตกันและกันได้ ซึ่งการงดเว้นจากพฤติกรรมทำลายย่อมทำให้ไม่มีความเดือดร้อนทั้งภายในและภายนอก อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมเพราะตั้งอยู่ในระเบียบวินัย อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ ได้ด้วยดีเกื้อกูลกัน และย่อมเห็นหนทางที่นำไปสู่การแสวงหาความสุขที่แท้จริง คือการบรรลุมรรคผลและนิพพานในที่สุด อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่อง “บูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ 3 ระดับ ดังนี้

1.1 ระดับโครงสร้าง รัฐบาลควรนำ CSS Model ไปเป็นนโยบายและกลยุทธ์ขับเคลื่อนดำเนินการปฏิบัติในหน่วยงานต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา เช่น ทำแผนส่งเสริมให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองนำไปใช้อบรมสั่งสอนบุตรหลาน หรือส่งเสริมให้ครูอาจารย์นำไปใช้อบรมสั่งสอนเด็กนักเรียนหรือลูกศิษย์ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีศีลธรรมในการควบคุมพฤติกรรมตนเองให้มีระเบียบเรียบร้อย มีคุณธรรมรู้จักละอายบาปรังเกียจความชั่ว มีสุขภาพจิตที่สะอาดงดงาม หวังดีเกื้อกูลกัน และมีปัญญารู้จักพิจารณาหาเหตุผล ซึ่งจะเป็นการป้องกันและการสร้างภูมิคุ้มกันในการรับมือกับปัญหาการฆ่ากันตาย หรือภัยก่อการร้ายได้เป็นอย่างดี

1.2 ระดับครอบครัว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรผลักดันนำ CSS Model ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานกับครอบครัวต่าง ๆ ในสังคมไทย เพื่อให้สมาชิกในทุกครอบครัวได้ตระหนักรู้และเห็นผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมการล่วงละเมิดร่างกายและชีวิตกัน และสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกในทุกครอบครัวรู้และเข้าใจแนวทางบูรณาการการป้องกันปาณาติบาตด้วยพุทธกระบวนทัศน์ เพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพและสุขภาพจิตของคนในครอบครัวมีชีวิตที่ประกอบด้วยความไม่เบียดเบียน มีแต่ความสุขสงบเป็นบรรทัดฐานของสังคม

1.3 ระดับบุคคล แม้จะเป็นเพียงสมาชิกส่วนเล็กที่สุดของสังคมแต่ถ้าสมาชิกส่วนเล็กนี้ได้สร้างปัญหาแล้วย่อมส่งผลโดยรวมต่อสังคมได้มากที่สุด ดังนั้นการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมทำลายล้างทำลายชีวิตกันจึงต้องเริ่มต้นการจัดการที่ตัวบุคคลก่อนเป็นสำคัญ ด้วยการนำ CSS Model ไปดำเนินการปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาบุคลิกภาพ สุขภาพจิต และปัญญา เพื่อการลด ละ เลิก ปัญหาเกี่ยวกับการล้างผลาญทำลายชีวิตกัน เมื่อปัญหาหมดสิ้นลง สังคมย่อมได้ความผาสุก ได้คุณภาพการดำเนินชีวิตในสังคมที่เจริญรุ่งเรืองทั้งด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุขสงบ รักใคร่กลมเกลียวกัน ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ไม่ข่มเหงเบียดเบียนทำร้ายกัน มีจิตใจที่ประกอบด้วยความปรารถนาดีต่อกัน อันจะนำมาซึ่งความเรียบร้อย และสันติสุขต่อคนในสังคมไทยในที่สุด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็น ดังนี้

- 2.1 บูรณาการพุทธกระบวนทัศน์สำหรับขัดเกลากิจกรรมเบียดเบียนของผู้นำชั้นปกครอง
- 2.2 บูรณาการการป้องกันปัญหาฆาตกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยด้วยพุทธกระบวนทัศน์
- 2.3 บูรณาการพุทธกระบวนทัศน์สำหรับบำบัดสุขภาพจิตของนักโทษในเรือนจำจังหวัดร้อยเอ็ด

References

- Atthaphat, C. (2007). *Ethics*. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1977). *Morality and humanity*. Surat Thani: Dhammadana Foundation.
- Inthasara, W. (2019). *Morality Concentration Wisdom*. Samut Prakan: Kalyanatham Club.
- Jinng, P. (2014). *Public Mind Development among the Youths in Buddhist Approach*. (Doctoral Dissertation). Mahamakut Buddhist University. Nakhon Pathom.
- Maechee Wongphet Kongjan. (2012). *The Solution of the Family's Violence in Buddhist Scripture*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Mahamakut Buddhist University. (2016). *Tipiṭaka and Atthakathā Translated 91 Volumes*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Foundation under Royal Patronage.
- Muthukan, P. (1992). *Buddhism Part 1*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Ngamjitcharoen, W. (2009). *Theravada Buddhism*. Bangkok: Thammasat University Press.
- Phoraksa, T., & Lerdtomornsakul, U. (2022). "Analysis of the Psychological and Sociological Perspectives on Serial Killers". *Journal of Wisdom the Political Science and Multi-Disciplinary Sciences*, 5(1), 207-220.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2008). *Ethical Development*. Bangkok: College of Buddhism and Philosophy, Rajabhat Phranakhon University.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2010). *Buddhist principles*. Bangkok: Beautiful Print.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2012). *The Highest Benefit of this Life (Wisdom, Purity and Compassion Meet Here)*. Bangkok: Dhammadana.
- Phra Khrupaladsuvattanamethakul (Chaiyan Surbkrapan). (2013). *Integration of Modern Thais' Ways of Life with Buddhist Ethics*. (Doctoral Dissertation). Mahamakut Buddhist University. Nakhon Pathom.
- Phra Ratchawaramuni (Prayut Payutto). (1986). *Technology and Religion*. Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- Phra Wanlop Vajiravamsa (Detchphew). (2018). *A Comparative Study of the Abstention from the Destruction of Life (Pāṇātipātā) in Theravada Buddhism and Jainism*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Khuntong Khemsiri (Kaewsamut). (2014). *The Moral Status and Rights of Animals in Theravāda Buddhism*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Suthon Yasasilo (Pholchob). (2014). *The Everyday Happy Living of Dhamma Practitioner according to Principles of Theravada Buddhist Philosophy*. (Doctoral Dissertation). Mahamakut Buddhist University. Nakhon Pathom.
- Phramaha Tawee Thānavaro (Onpusa). (1991). *The Killing and Ethical Problems in Buddhist Philosophy*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Bangkok.

- Phramaha Waranon Thitanon (Nuan Kham). (2002). *The Relationship between the Five Precepts and Social Peace: An Analytical Study*. (Master's Thesis). Mahamakut Buddhist University. Bangkok.
- Phromtha, S. (1992). *Buddhism and Ethical Problems*. Bangkok: Phutthachat.
- Phromtha, S. (1998). *Buddhism and Ethical Issues: Prostitution, Abortion and Euthanasia*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Phromtha, S. (2011). *Death Justice*. Bangkok: Panya Journal Publishing House.
- Rahula, W. S. (1989). *What the Buddha Taught*. (Translated by Thipphakesorn, C. and team). Bangkok: Mahachulalongkorn Library.
- Rattanyu, S. (2007). *Criminal Process in Homicide Cases of the Death-Sentenced Prisoners*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Saengcharoensap, K. (2016). A Psychological Perspective on Criminal Behavior: A Case Study on Personality Theory of Nathan Leopold and Richard Loeb Cases. *Public Health & Health Laws Journal*, 2(3), 381-392.
- Somdej Phra Wanrat (Chun Brahmakutto). (2014). *The World Can Be Peaceful through Morality*. Bangkok: Office of the Director of the Royal Dharma Field.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). (2018). *Sustainable Development*. Nakhon Pathom: Dhamma Donation for the Study of Dhamma.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). (2022). *The Unheralded Value of the Vinaya the Buddhist Teachings on Social Discipline*. Bangkok: SKP Foundation.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P. A. Payutto). (2022). *Three Tri*. Bangkok: Banjong Songwankunchai, Printed for Free.
- Somdet Phra Sangharaja (Charoen Suwatthanamahathera). (2006). *Buddhist Principles*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Srisawat, S. (2016). *Relinquishment of Kodha according to Buddhaddhamma*. (Doctoral Dissertation). Mahamakut Buddhist University. Nakhon Pathom.
- Suwannabuppha, A. (1975). *Criminology Principles*. Bangkok: Thai Wattana Panich.
- Thongprasit, J. (1996). *Applied Philosophy Religion*. Bangkok: Compact Print.

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*

Guidelines for Developing Digital Leadership among of School Administrators in Phrapariyattidham Secondary Schools

¹พระศักดา ช้อยุ่น, วราภรณ์ ไทยมา และ ภัทราวดี มากมี

¹Phra Sakda Khoyoon, Waraporn Thaima and Pattrawadee Makmee

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Sripatum University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: sakdakhoyoon044@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3. เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 463 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ เครื่องมือวิจัยของงานเชิงคุณภาพในระยะที่ 1 คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ใช้กับผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่านเพื่อยืนยันความถูกต้องเป็นไปได้อย่างแท้จริงและองค์ประกอบที่ได้จากการวิจัยเอกสาร ส่วนระยะที่ 3 เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบประเมินที่ใช้กับผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่าน เพื่อยืนยันผลการพัฒนาข้อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลฯ ส่วนเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณสำหรับงานระยะที่ 2 คือ แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และโมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลฯ มี 4 ปัจจัย 2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลฯ ทุกปัจจัยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสื่อสาร ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจ โมเดลสมการโครงสร้างมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ค่าสถิติ Chi-square = 86.92, df= 84, p = 0.39, GFI = 0.99, AGFI = 0.95, RMSEA= 0.01, RMR= 0.01) และ 3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาฯ สามารถสรุปประเด็นได้ 4 ด้าน คือ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการสื่อสาร ด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจ และด้านวัฒนธรรมองค์กร สามารถนำมากำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำดิจิทัล; ผู้บริหารสถานศึกษา; โรงเรียนพระปริยัติธรรม; การพัฒนาภาวะผู้นำ

Abstract

The research article aimed to achieve the following objectives: (1) to investigate the factors influencing digital leadership among school administrators; (2) to analyze factors influencing digital leadership among school administrators; and (3) to develop guidelines for enhancing digital leadership in school administrators. The study population comprised school administrators from Phrapariyattidham Secondary Schools under the General Education Department. Employing proportional stratified random sampling, a sample of 463 participants was selected. This study utilized a multi-phase mixed-methods design. In Phase 1, qualitative data were collected through semi-structured interviews with seven experts to validate the variables and components identified from the documentary review. In Phase 3, in-depth interviews and evaluation forms were administered to seven experts to verify the developed guidelines for digital leadership enhancement. For the quantitative component in Phase 2, a questionnaire with a reliability coefficient of 0.98 was employed. Data analysis involved descriptive statistics, including means and standard deviations, as well as structural equation modeling.

The study resulted in the following key findings: 1) Four primary factors were identified as influencing digital leadership among school administrators; 2) The analysis revealed that all four factors exhibited high average scores, ranked in descending order as follows: communication, organizational culture, transformational leadership, and motivation. The structural equation model demonstrated a good fit with the empirical data, as indicated by the following fit indices: Chi-square = 86.92, $df = 84$, $p = 0.39$, GFI = 0.99, AGFI = 0.95, RMSEA = 0.01, and RMR = 0.01; and 3) Based on these findings, the proposed guidelines for developing digital leadership among educational administrators were categorized into four key dimensions: transformational leadership, communication, motivation, and organizational culture. These guidelines are considered practical and applicable for the effective enhancement of digital leadership competencies among school administrators.

Keywords: Digital Leadership; Educational Administration; Phrapariyattidham Schools; Leadership Development

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การศึกษาจึงต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงนี้ เพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ผู้นำจำเป็นต้องมีทักษะในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อที่จะสามารถนำทีมงานไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาวิธีการนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (Yingumnouchai, Phoglin, and Singpan, 2021) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา มีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจเชิงบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการภายใน การจัดการเรียนการสอน การจัดการศึกษาผ่านระบบดิจิทัลมีความสะดวก รวดเร็ว คุ่มค่าเข้าถึงได้ทุกที่ ทุกเวลา และทุกอุปกรณ์ เพื่อให้ทันกับยุคสมัยและ

เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน (Auiwong et al., 2021) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลจะต้องมีวิสัยทัศน์ทางเทคโนโลยีที่ชัดเจน สามารถสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงาน และพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลให้กับบุคลากรในองค์กร (Satsup, Champong, and Pakdeejit, 2024) ที่จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลจะต้องมีความสามารถในการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการบริหารงาน สร้างวัฒนธรรมแห่งนวัตกรรม และตัดสินใจโดยอาศัยข้อมูล (Yasanop, and Lertamornsak, 2024) เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในยุคดิจิทัล (Woarapongpat, Cai, and Wongsawad, 2024)

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายเส้นทางสู่การศึกษาไทย 4.0 และจุดเน้นด้านการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกช่วงวัยได้เรียนรู้ตามความสนใจผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์มที่หลากหลาย ส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน มีการพัฒนามาตรฐานสมรรถนะการใช้ดิจิทัล (Digital Literacy) ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการพัฒนาสมรรถนะทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะดิจิทัลของประชาชนและเตรียมความพร้อมสำหรับอาชีพในอนาคต เช่น การเรียนการสอนออนไลน์และการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ (Ministry of Education, 2022)

การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้และความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อบูรณาการในการบริหารงานสถานศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ ในส่วนงานต่าง ๆ จำเป็นต้องศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงพัฒนาสมรรถนะของตนเองให้เป็นผู้นำการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในสถานศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (Wechayaluck, 2023) ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่อส่งเสริมให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Thawinkarn, 2021) ความสำคัญของภาวะผู้นำดิจิทัลต้องมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนผ่าน (Transform) ทางเทคโนโลยี ผู้นำดิจิทัลนั้นไม่เพียงแต่จะมีสมรรถนะทางเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อใช้ในการนำองค์กรเท่านั้นแต่จะต้องมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาทางดิจิทัลโดยขับเคลื่อนองค์กรทั้งระบบ สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมขององค์กรที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งหมดนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้เรียน การเรียนรู้ ครู เทคโนโลยี และนวัตกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (Buachu, 2019) สอดคล้องกับ Wannasri (2021) กล่าวว่า เทคโนโลยีดิจิทัลมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะในการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเรียนรู้และคิดค้นแนวทางใหม่ ๆ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลบวกต่อการบริหารจัดการองค์กร อีกทั้งยังต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์และคิดอย่างเป็นระบบในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ จากจุดเน้นดังกล่าวอีกทั้งหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต่างให้ความสำคัญในการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และผู้นำโรงเรียนพระปริยัติธรรมจึงจำเป็นต้องพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่อให้ทันยุคการเปลี่ยนแปลงนี้

จากการสังเคราะห์บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำด้านดิจิทัลของนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จำนวน 30 ท่าน พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 67 จะเน้นไปที่การศึกษาตัวบ่งชี้และองค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัล ร้อยละ 13 และ ร้อยละ 20 ศึกษาเกี่ยวกับความหมาย และคุณลักษณะของภาวะผู้นำดิจิทัล ตามลำดับ แต่ยังไม่มีการศึกษาเจาะลึกถึงรายละเอียดที่เด่นชัดว่ามีองค์ประกอบหรือปัจจัยใดที่อิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาคุณภาพด้านภาวะผู้นำของสถานศึกษา

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อนำผลของการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการบริหารของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้แผนการวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ (Multi - Phase Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่แบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการสังเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือวารสาร รายงานการวิจัย และบทความออนไลน์ที่มีแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการไทยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล จำนวน 26 เรื่อง ได้เป็น ร่าง โมเดลองค์ประกอบและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล และกำหนดนิยามศัพท์ของแต่ละตัวแปร

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยนำนิยามศัพท์ที่สังเคราะห์ได้จากขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และทำการตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์ด้านภาษา และความครอบคลุมของเนื้อหาโดยนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และภาษาที่ใช้ โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์และมีความรู้ ความสามารถด้านการวัดและประเมินผล และด้านบริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน และนำข้อคำถามที่ได้รับความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป มาตั้งเป็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ต่อไป และรายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักที่จะเป็นผู้ยืนยันผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 นั้นคือผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารการศึกษาและบริหารสถานศึกษาจำนวน 7 ท่าน (Creswell, and Poth, 2018) ที่คัดเลือกมาแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามเกณฑ์คือ 1) ต้องเป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา 1 ท่าน 2) เป็นผู้บริหารเขตการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 2 ท่าน 3) เป็นศึกษานิเทศก์ 2 ท่าน และ 4) เป็นผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2 ท่าน โดยแต่ละท่านสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์การสอนทางการบริหารหรือการบริหารงานไม่น้อยกว่า 5 ปี (Joungtrakul et al. 2021) จากนั้น ได้ทำการติดต่อดำเนินการสัมภาษณ์จนครบ

ขั้นตอนที่ 3 หาความสอดคล้องของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม และประกอบกับการสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis) ที่ได้จากสัมภาษณ์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเข้าด้วยกันและสร้างกรอบแนวคิดในงานวิจัย

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ที่มีรายละเอียดดังนี้

ประชากร คือ ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม สังกัดสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ปีการศึกษา 2567 ทั่วประเทศ จำนวน 640 คนจาก 401 โรงเรียน (National Office of Buddhism, 2023) กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม ปีการศึกษา 2567 จำนวน 463 คน ซึ่งเป็นขนาดที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม AMOS ที่ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 23 ตัว (Hair, Black, Babin, and Anderson, 2019) ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ร้อยละ 72 ของประชากรจำแนกตามกลุ่มสำนักเขตการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 14 เขต หรือกล่าวได้ว่า กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ทั้ง 401 โรงเรียน รวมกับรองผู้อำนวยการโรงเรียนอีก 62 คน ที่ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารฯ แบ่งออกเป็น 6 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ปัจจัยภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร ตอนที่ 3 ปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร ตอนที่ 4 ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กรของผู้บริหาร ตอนที่ 5 ปัจจัยการสื่อสารของผู้บริหาร และตอนที่ 6 ปัจจัยการสร้างเสริมแรงจูงใจของผู้บริหาร ซึ่งมีลักษณะคำถามเป็นแบบการให้คะแนน 5 ระดับ (Likert Scale) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.99 และมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ในภาพรวมเท่ากับ 0.98

การเก็บรวบรวมข้อมูล นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนส่งทางไปรษณีย์พร้อมแนบ Qr-code แบบสอบถามฯ เพื่อเก็บข้อมูลและขอความอนุเคราะห์ให้ตอบแบบสอบถามใน Qr-code Google Form ได้รับหนังสือรับรองการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยศรีปทุม เลขที่ COA. No. SPUIRB-2024-122 ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาในระบบครบสมบูรณ์ทุกฉบับ คิดเป็นอัตราการตอบกลับร้อยละ 100 ซึ่งมีความเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบลักษณะโดยทั่วไปของตัวแปรที่เก็บรวบรวมได้ ใช้การทดสอบตามข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์ข้อมูลก่อนการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง ความครบถ้วนของข้อมูล ความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) การกระจาย (Coefficient of Variance) ภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity) ของปัจจัยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ การวิเคราะห์เส้นทางระหว่างตัวแปรแฝง และใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเพื่อทดสอบสมมติฐานทางการวิจัย (Field, 2018)

ระยะที่ 3 การจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เริ่มจากการศึกษาหลักเกณฑ์วิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ และจัดทำ (ร่าง) แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ ที่แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และตอนที่ 2 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ข้อเสนอแนะแนวทางเพิ่มเติม จากนั้น ทำการตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ฯ โดยคณะผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์และมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวัด ประเมินผล และการบริหารการศึกษาชุดเดิมทั้ง 5 ท่าน (Joungtrakul et al. 2021) และนำ

ข้อคำถามที่ได้รับความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป มาตั้งเป็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มจากการ 1) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Selection) คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารระดับนโยบายของสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 4 ท่าน และผู้ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในส่วนของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จำนวน 3 ท่าน รวมเป็น 7 ท่าน (Creswell, and Poth, 2018) 2) ทำการติดต่อ นัดหมายและดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกตามกำหนดจนครบทุกท่าน 3) ตรวจสอบความครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการ 4) สรุปสาระสำคัญที่เป็นความสอดคล้องของแนวคิดในภาพรวมมาเป็นข้อเสนอแนะทางในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินคุณภาพของข้อเสนอแนะทางในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมฯ โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีของ Stufflebeam มาเป็นแนวทางในการประเมินการพัฒนา 4 ประการ ประกอบด้วย 1) ความถูกต้อง ตรงกับวัตถุประสงค์ 2) ความเป็นประโยชน์ในเชิงการพัฒนา 3) ความเป็นไปได้ในการนำแนวทางที่เสนอไปปฏิบัติ และ 4) ความเหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติ นำมาวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูล ใช้สถิติบรรยาย

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดของวิธีวิจัย ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมมักเป็นสถานศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะทางศาสนาและวัฒนธรรม ทำให้การเข้าถึงข้อมูลอาจเป็นไปได้ยาก เนื่องจากข้อจำกัดด้านความเชื่อและความเป็นส่วนตัวส่งผลให้การเก็บข้อมูลใช้เวลานานและใช้ทรัพยากรจำนวนมาก

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม มี 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กร 3) ปัจจัยการสื่อสาร และ 4) ปัจจัยการสร้างเสริมแรงจูงใจ

2. ปัจจัยทั้ง 4 ประการที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารข้างต้น นำมาวิเคราะห์ สามารถแสดงข้อมูลได้ดังนี้

Table 1 Mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.) of factors influencing digital leadership.

ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1	ปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.20	0.60	มาก	3
2	ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กร	4.23	0.58	มาก	2
3	ปัจจัยการสื่อสาร	4.24	0.56	มาก	1
4	ปัจจัยการสร้างเสริมแรงจูงใจ	4.15	0.55	มาก	4
รวม		4.21	0.57	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ประการข้างต้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการสื่อสาร ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความกลมกลืนของโมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่สร้างขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังจากการปรับโมเดลพิจารณาความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี และดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices: MI) ตามลักษณะการพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างระบุ

ความสัมพันธ์ของความคลาดเคลื่อนที่ได้จากการวัดตัวแปรสังเกตได้ พบว่า มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติ $\chi^2 = 86.92$, $df = 84$, $p = 0.39$, $GFI = 0.99$, $AGFI = 0.95$, $RMSEA = 0.01$, $RMR = 0.01$ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ แสดงดังภาพที่ 1 ต่อไปนี้

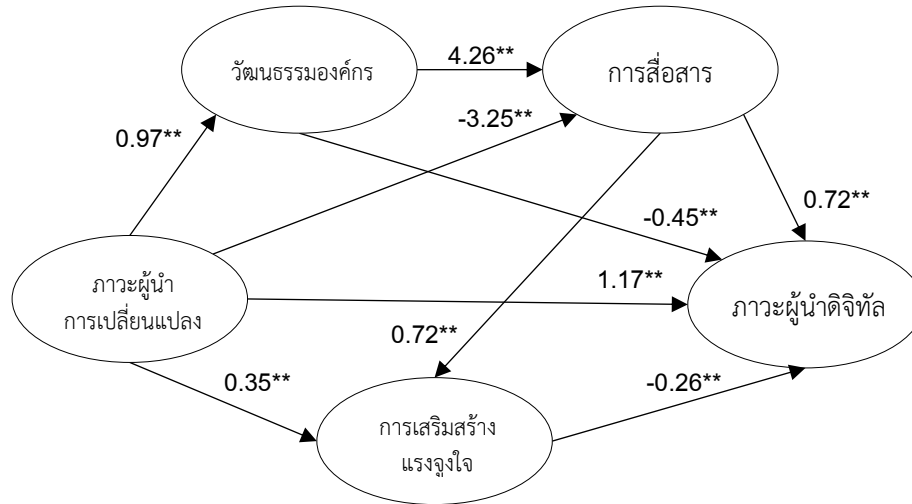

Figure 1: Factors influencing the Digital Leadership of School Administrators

จากภาพที่ 1 แสดงเส้นทางอิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร สามารถแปลผลได้ดังนี้ (1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวก 1.17 ที่มีค่าสูงสุดส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสูงจะส่งผลให้มีภาวะผู้นำดิจิทัลสูงขึ้นด้วย อย่างมีนัยสำคัญ (2) การสื่อสารมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวก 0.72 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่มีทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้มีภาวะผู้นำดิจิทัลสูงขึ้นตามไปด้วย อย่างมีนัยสำคัญ (3) การเสริมสร้างแรงจูงใจมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบ -0.26 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล แสดงว่าการเสริมสร้างแรงจูงใจของผู้บริหารเพียงอย่างเดียว ไม่อาจเพียงพอต่อการสนับสนุนภาวะผู้นำดิจิทัลให้เกิดขึ้นได้ อย่างมีนัยสำคัญ และ (4) วิสัยทัศน์มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบ -0.45 ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล แสดงว่าหากผู้บริหารสร้างวัฒนธรรมในองค์กรไม่มีประสิทธิภาพ อาจส่งผลให้ภาวะผู้นำดิจิทัลลดลง อย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะทางพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร มี 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารควรส่งเสริมการพัฒนาวิสัยทัศน์ดิจิทัลด้วยการจัดอบรมเกี่ยวกับแนวโน้มและเทคโนโลยีดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในบริบทของโรงเรียน ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้วยการเข้าใจถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อระบบการเรียนการสอน และกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบต่อการนำพาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จในยุคดิจิทัล ผู้บริหารควรพัฒนาทักษะการวางแผนกลยุทธ์ดิจิทัลโดยการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาดิจิทัลที่ครอบคลุมทุกด้านและสอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียน โดยมุ่งเน้นการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และผู้บริหารควรติดตามและประเมินผลการนำดิจิทัลมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อปรับปรุงการใช้งานเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาสนับสนุนการตัดสินใจ (2) ด้านการสื่อสาร ผู้บริหารควรพัฒนาช่องทางการสื่อสารดิจิทัลด้วยการส่งเสริมให้ประยุกต์ใช้เครื่องมือสื่อสารออนไลน์ เช่น อีเมล แพลตฟอร์มประชุมออนไลน์ และแอปพลิเคชันการสื่อสารอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความสะดวกรวดเร็วและความโปร่งใสในการสื่อสาร ผู้บริหารควรส่งเสริมการสื่อสารสองทางโดยการสนับสนุนให้มีการ

แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้บริหารและครูอย่างสร้างสรรค์ ผ่านช่องทางที่เหมาะสม เช่น การประชุมประจำสัปดาห์หรือการสนทนาออนไลน์แบบเรียลไทม์ ผู้บริหารควรจัดอบรมทักษะการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารด้วยการส่งเสริมจัดอบรมการใช้งานโปรแกรมต่าง ๆ เช่น โปรแกรมนำเสนอ การจัดการข้อมูล และการออกแบบสื่อดิจิทัล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารในองค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา และผู้บริหารควรส่งเสริมพัฒนาระบบแจ้งข้อมูลสำคัญในการสื่อสารภายในองค์กร เช่น ข่าวสาร การประชุม และประกาศ ผ่านแอปพลิเคชันหรือแพลตฟอร์มที่ตอบสนองความต้องการของโรงเรียน (3) ด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจ ผู้บริหารควรสนับสนุนการบรรยากาศการทำงานที่ยืดหยุ่นโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยให้บุคลากรสามารถทำงานจากที่ใดก็ได้ ผู้บริหารควรส่งเสริมความท้าทายในการนำเสนอสิ่งใหม่ๆ ที่สร้างสรรค์ เช่น การจัดแข่งขันพัฒนานวัตกรรมดิจิทัลในโรงเรียน เพื่อกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนาทักษะของบุคลากร ผู้บริหารควรกำหนดเกณฑ์การให้รางวัลตามผลงานที่ชัดเจนด้วยการวางแผนผลการประเมินผลงานที่โปร่งใส และเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีในงานบริหาร เช่น การจัดการระบบข้อมูลนักเรียนหรือการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ และผู้บริหารควรพัฒนาทักษะการรับฟังความต้องการของบุคลากร เช่น ใช้แบบสอบถามออนไลน์หรือแพลตฟอร์มการสนทนาเพื่อสำรวจความคิดเห็น ความต้องการ และข้อเสนอแนะของบุคลากร และนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงการบริหาร (4) ด้านวัฒนธรรมองค์กร ผู้บริหารควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในสถานศึกษาด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีในทุกระดับ เช่น การจัดอบรมการใช้เครื่องมือดิจิทัล หรือกิจกรรมแข่งขันด้านเทคโนโลยี ผู้บริหารควรสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากรด้วยการส่งเสริมให้เกิดการจัดกลุ่มเรียนรู้ ชุมชนการปฏิบัติ (Community of Practice) และการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความรู้ร่วมกัน ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักให้กับบุคลากรว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนสำคัญของความก้าวหน้า โดยสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลง และผู้บริหารควรใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงการทำงานร่วมกันบนฐานดิจิทัลในองค์กร เช่น การใช้ระบบจัดการโครงการที่ช่วยให้ทุกคนเห็นภาพรวมของงาน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้ได้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ประกอบด้วยแนวทาง 4 ด้าน คือ 1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ด้านการสื่อสาร 3) ด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจ และ 4) ด้านวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางการพัฒนาไปส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ต่อสถานศึกษานำสู่การปฏิบัติ แสดงดังภาพต่อไปนี้

Figure 2: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ (1) ปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัลให้บุคลากรเข้าใจชัดเจน กระตุ้นให้มีความมุ่งมั่นและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้และทักษะดิจิทัลผ่านการฝึกอบรม ส่งเสริมให้บุคลากรกล้าคิดนอกกรอบและใช้เทคโนโลยีในการแก้ปัญหา สร้างสรรค์สิ่งใหม่ และเป็นแบบอย่างในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความไว้วางใจและความเคารพจากบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ของ Bass, and Avolio (1994) ที่ว่า ความสามารถของผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานได้เมื่อเปรียบเทียบกับผู้นำแบบอื่น ๆ นอกจากนี้ พนักงานที่ทำงานภายใต้ผู้นำลักษณะนี้ยังมีความพึงพอใจในงานสูงขึ้น (2) ปัจจัยการสื่อสาร ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารมีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นจากบุคลากร ครู นักเรียน และผู้ปกครองอย่างเปิดกว้าง เพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการ โดยสามารถถ่ายทอดข้อมูลและวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัลอย่างชัดเจน สร้างความเข้าใจร่วมกันในองค์กร และแสดงความใส่ใจในความต้องการของผู้รับสาร โดยใช้ภาษาที่เหมาะสมและเข้าใจง่าย พร้อมให้ข้อมูลที่ครบถ้วนเพื่อลดความสับสนและสร้างความมั่นใจในกระบวนการบริหาร ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory and Practice ของ Hargie (2016) ที่พบว่า ผู้บริหารควรเน้นความสำคัญของการฟังอย่างตั้งใจ การใช้ภาษาที่เหมาะสม และการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนเพื่อลดความสับสนและสร้างความมั่นใจในกระบวนการบริหาร (3) ปัจจัยการเสริมสร้างแรงจูงใจ ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารมีทักษะในการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรโดยการยอมรับความสำเร็จ สนับสนุนให้รู้สึกมีคุณค่า ปรับปรุงลักษณะงานให้ชัดเจนและวัดผลได้ รวมถึงการใช้เทคโนโลยี

ดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในหน้าที่และพัฒนาความสัมพันธ์ในองค์กรผ่านการสื่อสารที่โปร่งใสและสร้างความไว้วางใจ การพิจารณาเงินเดือนและสวัสดิการควรสอดคล้องกับผลงานเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Maslow (1943) ที่ศึกษาเรื่องลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) ที่ว่า การที่ผู้บริหารยอมรับความสำเร็จของบุคลากร สนับสนุนให้รู้สึกว่ามีคุณค่า และปรับปรุงลักษณะงานให้ชัดเจนตรงกับความต้องการ สามารถช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัย (Two-Factor Theory) ของ Herzberg (1959) ที่ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงานคือกระตุ้นแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากร และ(4) ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กร ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารมีทักษะในการจัดการความหลากหลายของบุคลากร โดยคำนึงถึงความสามารถเฉพาะบุคคลและสร้างความสมดุลในองค์กร มีความเป็นผู้นำด้านคุณธรรม แสดงความซื่อสัตย์และจริยธรรม เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่โปร่งใส ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรในกิจกรรมต่าง ๆ มีทักษะในการวางแผนและติดตามผลการดำเนินงานเพื่อยกระดับคุณภาพ และเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Corporate Culture and Performance ของ Kotter and Heskett (1992) ที่ว่า วัฒนธรรมองค์กรมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานขององค์กร โดยองค์กรที่มีวัฒนธรรมที่ปรับตัวได้ดีและตรงกับ การเปลี่ยนแปลงจะมีผลประกอบการที่ดีกว่าองค์กรที่มีวัฒนธรรมที่ไม่ยืดหยุ่น การที่ผู้บริหารมีทักษะในการจัดการความหลากหลายของบุคลากร ส่งเสริมความซื่อสัตย์และจริยธรรม และเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ จะช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เข้มแข็ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และนำไปสู่ความสำเร็จในระยะยาวขององค์กร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร ประกอบด้วย (1) ปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการสร้างวิสัยทัศน์และแรงบันดาลใจให้บุคลากรเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีในการพัฒนาสถานศึกษา โดยกระตุ้นให้คิดเชิงสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาในบริบทใหม่ ๆ เน้นการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ พร้อมให้คำแนะนำและสนับสนุนตามความต้องการและศักยภาพของบุคลากร รวมถึงพัฒนาทักษะในการบริหารจัดการความเปลี่ยนแปลง เพื่อเตรียมความพร้อมให้บุคลากรปรับตัวในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kananub and Petchroj (2023) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลของผู้บริหารส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษา (2) ปัจจัยการสื่อสารมีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารมีความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลอย่างชัดเจนและตรงเป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในองค์กร โดยการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลที่เหมาะสม สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดเผยและสร้างความไว้วางใจ รวมถึงจัดโปรแกรมอบรมเพื่อเพิ่มทักษะการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในทุกระดับขององค์กร และเปิดช่องทางให้บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแสดงความคิดเห็น ซึ่งจะช่วยให้การบริหารงานมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rompho (2024) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาใหม่ พบว่า การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำดิจิทัล โดยผู้บริหารที่สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์และแนวทางการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างชัดเจน จะช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันในองค์กร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากร และกระตุ้นให้เกิดการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (3) ปัจจัยการเสริมสร้างแรงจูงใจมีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารมีการสำรวจและประเมินความต้องการของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงระบบแรงจูงใจให้ตรงกับความต้องการจริง โดยใช้การเสริมแรงเชิงบวก เช่น การให้

รางวัลและการยกย่อง พร้อมลดแรงกดดันที่ไม่จำเป็น ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร และเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควรระมัดระวังการใช้วิธีการจูงใจที่อาจสร้างความกดดันหรือความไม่พอใจ เช่น การตั้งเป้าหมายที่ไม่สมจริงหรือการประเมินผลที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Treephattana and Rermlawan (2024) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์: บริษัท ลิคิโหม (ประเทศไทย) จำกัด พบว่า การเสริมสร้างแรงจูงใจโดยผู้บริหารที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรผ่านการยอมรับความสำเร็จ สนับสนุนให้พนักงานรู้สึกมีคุณค่า และปรับปรุงลักษณะงานให้ชัดเจนและวัดผลได้ จะช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร ส่งผลให้การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์มีประสิทธิภาพมากขึ้น และ (4) ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารมีการประเมินวัฒนธรรมองค์กรให้ระบุอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล เช่น การต่อต้านเทคโนโลยี และกำหนดแนวทางแก้ไข โดยส่งเสริมความยืดหยุ่นและการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมถึงการเรียนรู้และการทดลองใช้เครื่องมือดิจิทัล การสื่อสารและสนับสนุนที่เหมาะสมจะช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของในองค์กร และกระตุ้นให้บุคลากรร่วมกันพัฒนา นอกจากนี้ยังส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ไว้วางใจ และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล เพื่อสนับสนุนการทำงานที่ตรงกับเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nithikitsookkasem, and Rattanasirinichakun, (2022) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์ กศน. อำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง พบว่า ผู้บริหารที่ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น สนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรม จะสามารถปรับตัวและนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ข้อเสนอแนะทางพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสามารถอภิปรายได้ดังนี้ (1) การพัฒนาด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การพัฒนาวิสัยทัศน์ดิจิทัลและการตระหนักรู้ในบทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็นต่อผู้บริหาร เนื่องจากยุคดิจิทัลส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาโดยตรง การจัดอบรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีและแนวโน้มดิจิทัลช่วยให้ผู้บริหารสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในบริบทของโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงต้องมีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่ครอบคลุมและสามารถปฏิบัติได้จริง การติดตามและประเมินผลการใช้เทคโนโลยีอย่างเป็นระบบจะช่วยให้การบริหารจัดการทรัพยากรมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Worapongpat and Muensai (2023) ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและทักษะในยุคดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและทักษะดิจิทัลของผู้บริหารมีผลต่อการบริหารจัดการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kananub and Petchroj (2023) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลของผู้บริหารส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษา (2) การพัฒนาด้านการสื่อสาร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาช่องทางการสื่อสารจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในองค์กร การส่งเสริมการสื่อสารสองทางและจัดอบรมทักษะด้านเทคโนโลยีช่วยให้ครูและบุคลากรสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ควรมีระบบแจ้งข้อมูลสำคัญที่เข้าถึงง่ายและตอบสนองความต้องการของโรงเรียน เพื่อให้การสื่อสารมีความต่อเนื่องและลดปัญหาความคลาดเคลื่อนในการรับ ข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phiwphang, Prasantree and Sriputtarin (2021) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2 พบว่า การสื่อสารในการบริหารจัดการของภาวะ

ผู้นำยุคดิจิทัลส่งผลต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของคนในองค์กร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phunkeson (2022) ได้ศึกษา แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะของผู้บริหารในยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก อุตรดิตถ์ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณลักษณะด้านการสื่อสารดิจิทัลในระดับสูง และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารภายในองค์กร สามารถนำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (3) การพัฒนาด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ยืดหยุ่นโดยใช้เทคโนโลยีช่วยให้บุคลากรรู้สึกมีอิสระและสามารถปรับสมดุลการทำงานได้ดีขึ้น นอกจากนี้ การส่งเสริมให้มีความท้าทาย เช่น การแข่งขันนวัตกรรมดิจิทัล จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนาตนเอง ระบบให้รางวัลตามผลงานที่โปร่งใสและการรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล จะทำให้บุคลากรมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมกับองค์กรมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nithikitsookkasem and Rattanasirinichakun (2022) ได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาศูนย์ กศน. อำเภอสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดลำปาง พบว่า ด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจทางดิจิทัลเป็นความต้องการอันดับแรก ซึ่งบ่งชี้ว่าผู้บริหารควรพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร และซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khantong and Boobpha (2021) ได้ศึกษา ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า ทักษะดิจิทัลของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจของครูอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสามารถส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงานของครูได้ และ (4) การพัฒนาด้านวัฒนธรรมองค์กร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การเปิดรับเทคโนโลยีในโรงเรียนต้องเริ่มจากการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากร การจัดกิจกรรมอบรมและชุมชนการปฏิบัติช่วยให้บุคลากรพัฒนาไปพร้อมกัน นอกจากนี้ การสร้างความตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น จะช่วยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและพร้อมปรับตัว เทคโนโลยียังสามารถนำมาใช้เพื่อปรับปรุงการทำงานร่วมกัน ทำให้การบริหารงานมีความเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Deelert, Deelert and Chanyam (2024) ได้ศึกษา วัฒนธรรมองค์กรกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล พบว่า ผู้บริหารจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chaiyachot (2021) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำแบบดิจิทัล วัฒนธรรมองค์กร และประสิทธิผลโรงเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลและวัฒนธรรมองค์กรมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

สรุป

แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารมีการดำเนินงาน 3 ระยะ โดยระยะแรกเป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม พบว่ามี 4 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กร 3) ปัจจัยการสื่อสาร และ 4) ปัจจัยการเสริมสร้างแรงจูงใจ โดยทุกปัจจัยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาโมเดลโครงสร้างการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล พบว่า โมเดลโครงสร้างฯ ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และระยะที่ 3 เป็นการพัฒนาข้อเสนอแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม พบว่า จะต้องทำการพัฒนาใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) ด้านวัฒนธรรมองค์กร 3) ด้านการสื่อสาร และ 4)

ด้านการเสริมสร้างแรงจูงใจ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการโดยกำหนดนโยบายและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในทั้ง 4 ปัจจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ปัจจัยการเสริมสร้างแรงจูงใจ โดยรวมอยู่ในระดับมากแต่มีค่าเฉลี่ยอันดับสุดท้าย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการส่งเสริมการเสริมสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดความพร้อมและความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้เกิดภาวะผู้นำดิจิทัล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารมี 4 ด้าน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการโดยกำหนดกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้บริหารมีภาวะผู้นำดิจิทัลในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนพระปริยัติธรรมกับโรงเรียนทั่วไป

2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากลยุทธ์แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนทั้ง 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

References

- Auiwong, P. B. et al. (2021). Buddhist Educational Administration Vision for Monastic Schools under OBSN, Thailand. *Psychology and Education*, 58(3), 4191-4193.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving Organizational Effectiveness through Transformational Leadership*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Buachu, T. (2019). The States of Digital Leadership of Education Management Administrators. *Journal of Education Khon Kaen*, 13(2), 285-294.
- Chaiyachot, M. (2021). Digital Leadership, Organizational Culture and School Effectiveness: The Study of Schools Expand Opportunities in the Lower of North Eastern 2. *UMT Poly Journal*, 18(1), 624-630.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches*. (4thed.). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Deelert, P., Deelert, J., & Chanyam, P. (2024). Corporate Culture and Educational Institution Management in the Digital Age. *Academic Journal of Management Technology*, 5(3), 153-163.

- Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. (5th ed.). Newbury Park: SAGE Publications, Inc.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis*. (8th ed.). Singapore: Cengage Learning.
- Hargie, O. (2016). *Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory, and Practice*. (6th ed.). London: Routledge.
- Herzburg, F. (1959). *The Motivation to Work*. New York: John Wiley and Son.
- Joungtrakul, J. et al. (2021). An Alternative Approach to Developing an In-depth Interview Guide for Data Collection in Qualitative Research. *Journal of Marketing and Management, Rajamangala University of Technology Thanyaburi*, 8(2), 1-16.
- Kananub, S., & Petchroj, L. (2023). Transformational Leadership in the Digital Age of School Administrators under the Secondary Educational Service Area Office Nonthaburi. *Journal of MCU Ubon Review*, 8(2), 1035-1048.
- Khantong, N., & Boobpha, S. (2021). Digital Skills of School Administrators Affecting Work Motivation of Teachers under Nongkhai Secondary Educational Service Area Office. *Journal of Modern Learning Development*, 6(4), 148-163.
- Kotter, J. P., & Heskett, J. L. (1992). *Corporate Culture and Performance*. New York: Free Press.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Ministry of Education. (2022). *Digital Action Plan for Education, Ministry of Education (2020-2022)*. Retrieved August 1, 2022, from <https://bict.moe.go.th/wp-content/uploads/2022/03/digital-63-65.pdf>
- National Office of Buddhism. (2023). *Statistics of Pariyatti Dhamma Schools, General Education Division*. Division of Buddhist Studies. Retrieved November 10, 2023, from <https://deb.onab.go.th/th/content/category/detail/id/1472/iid/58848>
- Nithikitsookkasem, A., & Rattanasirinichakun, N. (2022). Digital Leadership of the Non-Formal and Informal Education School Administrators in District Affiliated with the Lampang Provincial Office of the Non-Formal and Informal Education. *Journal of Modern Learning Development*, 7(9), 38-54.
- Phiwphang, J., Prasantree, T., & Sriputtarin, S. (2021). Digital Era Leadership Affecting Using Information and Communication Technology in Management of School Administrators under the Nakhon Phanom Primary Educational Service Area Office 2. *Rajapark Journal*, 15(39), 96-108.
- Phunkeson, W. (2022). *Purposed Guideline Development of Characteristics of School Administrators in Digital Era under the Secondary Education Service Area Office Phitsanulok Uttaradit*. (Master's Thesis). Naresuan University. Phitsanulok.
- Rompho, C. (2024). Digital Leadership of Modern Educational Administrators. *Journal of Learning Ecosystem and Wisdom: JLESW*, 2(1), 12-20.

- Satsup, P., Cha-umpong, T., & Pakdeejit, Y. (2024). The Relationship between Digital Leadership and Administration of the Secondary Educational Service Area Office Kamphaeng Phet. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 4(1), 805-822.
- Thawinkarn, D. (2021). *Digital Leadership*. Khon Kaen: Faculty of Education Press, Khon Kaen University.
- Treephattana, N., & Rermlawan, S. (2024). Digital Leadership of Executives that Affect the Effectiveness of Human Resource Management: Likitomi (Thailand) Company Limited. *Journal of Lawasri Thepsatri Rajabhat University*, 8(1), 108-119.
- Wannasri, J. (2021). A Model for Developing School Administrators' Leadership in Digital Era. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 6(10), 458-472.
- Wechayaluck, N. (2023). The Leadership Development Guidelines of the School Administrators in the Secondary Schools in Phitsanulok in the Digital Era. *Social Sciences Research and Academic Journal*, 18(1), 45-58.
- Worapongpat, N., Cai, Q., & Wongsawad, T. (2024). Creating and Validating a Digital Leadership Model for University Teachers, Liaoning Province. *Journal of Education and Learning Reviews*, 1(3), 1-10.
- Worapongpat, N., & Muensai, B. (2023). The Transformational Leadership and Digital Skills of School Administrators under the Office of Educational Service Area Krung Phet Ra Nakhon. *Journal of MCU Kanchana Review*, 3(3), 198-206.
- Yasanop, K., & Lertamornsak, G. (2024). Digital Leadership Affecting the Personnel Administration Effectiveness of School Administrators in the Office of Secondary Educational Service area Nonthaburi. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 4(1), 93-112.
- Yingumnouchai, P., Phoglin, S., & Singpan, P. (2021). A Model for the Development of Learning Leadership of the School Administrators under the Secondary Educational Service Area Office. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(7), 3008-3021.

กระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต*

The Process of Kamma in Theravada Buddhism for Learning and Life Development

¹พระอภิชาติ อภิยาโน แก้วเกตุพงษ์ และ พระครูวุฒิธรรมสาร

¹Phra Apichart Aphiyo Kaewketpong and Phrakruwuddhidhammasara

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: julakamma@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต 2) เพื่อศึกษากระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อบูรณาการกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร คือการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ รวมถึงงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยภาคสนาม คือการสัมภาษณ์เชิงลึก เจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนาฝ่ายพระภิกษุ กลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนาฝ่ายคฤหัสถ์ และกลุ่มนักปราชญ์ชาวบ้าน นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตทั่วไป คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสมรรถภาพทางกายและทางจิตใจให้สามารถจัดการกับตนเองและสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะพื้นฐานของบุคคลให้ดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขและปลอดภัยจากปัญหาทางสังคม ส่วนกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา คือ การจัดการกระบวนการฝึกอบรมพัฒนาตนเองทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา อย่างครอบคลุมสมดุลกันทั้ง 3 ด้าน ซึ่งส่งผลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบอย่างยั่งยืน 2) กระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ กระบวนการขับเคลื่อนชีวิตให้เป็นไปตามเจตจำนง อันมีกิลเลสเป็นพื้นฐานบิปปันสภาวะจิตใจให้สร้างสรรปั้นแต่งพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ส่งผลให้เกิดกรรมเป็นได้ทั้งกรรมดีกรรมชั่ว กรรมเกิดขึ้นทางใจเป็นอันดับแรก แล้วจึงส่งผลไปสู่การกระทำกรรมทางกายและทางวาจาในภายหลัง กรรมจะถูกสะสมไว้ในภวังคจิตรอโอกาสให้ผลแก่เจ้าของกรรม การตัดสินใจว่าเป็นกรรมดีหรือชั่วต้องดูที่ผลของการกระทำว่ามีผลกระทบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมอย่างไร ซึ่งหลักไตรสิกขาเป็นหลักธรรมเพื่อปฏิบัติสำหรับปรับปรุงกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม 3) บูรณาการกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตได้ 3 ด้าน คือ 1. ศิลทำให้กายกรรมและวจีกรรมสุจริต ปิดกั้นบาปอกุศลทั้งปวง 2. สมาธิทำให้มโนกรรมสะอาด สว่าง สงบ ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม และ 3. ปัญญาทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ รู้ดีชั่ว รู้สิ่งที่ควรไม่ควร รู้วิธีแก้ไขปัญหาชีวิต และทันต่อโลก ทำให้มีสมรรถภาพทางกาย ทางจิต และปัญญา ที่สมบูรณ์ยิ่งยวด ดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ด้วยดีมีความสุข องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ “IER Model” I มาจาก Improve หมายถึง ปรับปรุง

*Received July 13, 2024; Revised September 16, 2024; Accepted September 24, 2024

พฤติกรรมด้วยการฝึกอบรมศีล E มาจาก Efford หมายถึง เพียรสร้างกรรมดีด้วยฝึกอบรมจิตให้เกิดคุณธรรม และ W มาจาก Wisdom หมายถึง ปัญญาซึ่งนำพฤติกรรม

คำสำคัญ: กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท; การเรียนรู้; การพัฒนาชีวิต; ไตรสิกขา

Abstract

The research article was designed with the following objectives: (1) to examine theoretical concepts related to learning processes for life development; (2) to explore the process of kamma in Theravāda Buddhism; and (3) to integrate the Buddhist concept of kamma for learning and life development. This study employed qualitative research methodology, incorporating both documentary and field research. Documentary research involved the analysis of primary sources such as the Tipiṭaka, relevant academic literature, and related previous studies. For the field research component, data were collected through in-depth, structured interviews conducted with a purposively selected group of key informants. A total of 17 individuals, selected based on their relevance to the research topic, participated in the study. The collected data were analyzed and presented through descriptive analysis.

The study revealed the following key findings: 1) Theoretical concepts on learning processes for life development refer to the learning process aims to enhance individuals' physical and mental capacities, enabling them to manage themselves and adapt to their environment effectively. This development of foundational life skills supports a safe and happy existence, free from social challenges. In contrast, the Buddhist approach to life development emphasizes a holistic self-training process—physically, mentally, and spiritually—promoting balance in all three dimensions, which ultimately leads to the cultivation of a well-rounded, virtuous individual; 2) The process of Kamma in Theravāda Buddhism is viewed as the driving force behind life, originating from intentional volition based on desire or craving. This mental intention gives rise to physical and verbal actions, resulting in the generation of kamma—both wholesome and unwholesome. Kamma is first formed at the mental level and later expressed through action. It is stored in the subconscious until the appropriate conditions arise for it to bear fruit. Whether the kamma is deemed good or bad depends on its consequences for both the individual and society. The practice of morality, concentration, and wisdom serves as the foundation for cultivating skillful thoughts, speech, and actions; and 3) Wisdom fosters knowledge, insight, and the discernment of right from wrong, as well as the ability to differentiate between appropriate and inappropriate actions. It empowers individuals to effectively address life's challenges and remain responsive to the dynamics of a changing world, thereby enhancing physical, mental, and cognitive capabilities. This comprehensive development supports a fulfilling, harmonious, and well-balanced life in the present. The body of knowledge developed from this research is termed the “IER Model”, comprising three core elements: “I” for Improvement, representing the refinement of behavior

through the cultivation of moral discipline (*sīla*), "E" for Effort, denoting the continuous striving to perform wholesome actions by training the mind to cultivate virtuous qualities, and "W" for Wisdom, signifying the application of wisdom as a guiding principle for ethical conduct and right decision-making.

Keywords: Kamma in Theravada Buddhism; Learning; Life Development; The Threefold Training (*Tisikkhā*)

บทนำ

หลักคำสอนเรื่องกรรมเป็นหลักธรรมหนึ่งที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพราะวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนนับตั้งแต่เกิดจนตายจะต้องดำเนินไปในทางที่ดีหรือชั่วนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกรรมหรือการกระทำที่ตนเองได้ทำเอาไว้ทั้งสิ้น ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากผลกรรมที่เคยได้ทำเอาไว้ในอดีต และอีกส่วนหนึ่งอาจเป็นผลกรรมที่กระทำในปัจจุบัน (Phra Dhammetharbhorn (Prayoon Dhammacitto), 1996) เช่น การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ จึงส่งผลให้มนุษย์ทุก ๆ ชีวิตแตกต่างกันไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า “หมุ่สัตว์เป็นไปตามกรรม” (Thai Tripitaka: 38/22/73) ดังนั้น กรรมจึงเป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่งในบรรดากฎธรรมชาติทั้งหลาย ที่เรียกว่า “กรรมนิยาม” เป็นกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ และกระบวนการให้ผลของการกระทำของมนุษย์โดยตรง (Phra Brahmamagunabhorn (P.A. Payutto), 2009) เป็นกระบวนการแห่งเจตจำนง หรือความจงใจ นั่นคือ การคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องต่อไป เพราะบุคคลสามารถเลือกทำดีหรือชั่วก็ได้ตามความสมัครใจ หรือแล้วแต่หัวใจของแต่ละคน อำนาจที่มาบิปรัดหรือผลักดันไม่ใช่พรหมลิขิต หรือโชคชะตา แต่เป็นเหตุปัจจัยภายในบางอย่าง เหตุปัจจัยฝ่ายดีซึ่งมีอิทธิพลผลักดันให้ทำกรรมดี ได้แก่ ความไม่โลภ (อโลภะ) ความมีจิตที่ไม่คิดประทุษร้าย (อโทสะ) และความไม่หลง (อโมหะ) เหตุปัจจัยฝ่ายชั่วซึ่งมีอิทธิพลผลักดันให้ทำชั่ว ได้แก่ ความโลภ (โลภะ) ความคิดประทุษร้ายภัย (โทสะ) และความหลง (โมหะ) (Thai Tripitaka: 34/473/118) เหตุปัจจัยฝ่ายชั่ว และฝ่ายดี เป็นสิ่งที่เราสามารถตัดและพัฒนาได้ เมื่อเรารู้เหตุปัจจัยฝ่ายชั่วออก พัฒนาเหตุปัจจัยฝ่ายดี การกระทำของเราก็จะเป็นกรรมดี ออกผลมาเป็นความดี การกระทำดีหรือชั่วจึงเป็นเรื่องการตัดสินใจของตัวเราเองว่า จะเลิกจะลดเหตุปัจจัยชั่ว แล้วพัฒนาเหตุปัจจัยฝ่ายดีหรือไม่ การเลิกจะลดและแม้แต่การพัฒนา ไม่มีอำนาจใด ๆ มาบังคับ บิปรัด จนถึงกับให้บุคคลผู้นั้นไม่อาจเลิกเหตุปัจจัยฝ่ายชั่วและไม่อาจพัฒนาฝ่ายดี เป็นเรื่องของบุคคลนั้นที่มีความจริงใจที่จะละชั่วทำดีหรือไม่ จิตใจมีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของแต่ละคน จิตใจที่เป็นตัวนำให้เกิดพฤติกรรมในทางดี ต้องเป็นจิตใจที่ประกอบด้วยเหตุปัจจัยที่ดี เช่น ความไม่โลภ จิตใจที่เป็นตัวนำให้เกิดพฤติกรรมในทางไม่ดี ประกอบด้วยเหตุปัจจัยที่ไม่ดี เช่น ความโลภ มนุษย์ทุกคนสามารถเลือกทำดีหรือชั่วก็ได้ ไม่มีพรหมลิขิต หรือโชคชะตา แต่อยู่ที่ตัวบุคคล พระพุทธศาสนาไม่เชื่อเรื่องที่ว่า ทุกอย่างถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า แต่เชื่อว่าทุกอย่างเกิดจากเหตุปัจจัย และถ้าจะแก้ก็ต้องแก้ที่ต้นเหตุของการกระทำนั้นเอง ความเชื่อที่ว่า คนเราจะเกิดมาเป็นคนชั่ว คนดี คนพาล หรือบัณฑิต เป็นไปตามอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น พระอิศวร พระพรหม หรือพระผู้เป็นเจ้า คนชั่วอย่างใดก็ต้องเกิดมาทำชั่ว คนดีก็ต้องทำดี และคนที่ถูกขีดเส้นมาให้ชั่วแล้วจะฝืนไม่ได้ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธศาสนา (Srisamdaeng, 1992)

ปัญหาที่คนส่วนมากปฏิบัติต่อกรรมไม่ถูกต้อง เพราะไม่รู้เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการของกรรม และเหตุปัจจัยของกรรม จึงมีความเข้าใจไปเองว่าทำดีแล้วไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว ทำให้มนุษย์ทำทั้งกรรมดีและกรรมชั่วผสมปะปนกัน ส่งผลกระทบทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมรอบข้าง หากทุกคนได้ศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจในหลักคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาได้อย่างแจ่มแจ้งแล้วก็จะเป็ผลดีต่อผู้ศึกษา เพราะจะทำให้เกิด

สัมมาทิฐิ คือ มีความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม โดยมีศรัทธาเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว สิ่งไหนดี สิ่งไหนชั่ว สิ่งไหนควร สิ่งไหนไม่ควร สิ่งไหนเป็นโทษ สิ่งไหนเป็นประโยชน์ แล้วละเว้นความชั่วทั้งปวง ประกอบแต่กรรมที่ดี และอบรมจิตใจให้สงบตั้งมั่น ทำให้เกิดคุณธรรมต่าง ๆ ขึ้นภายในใจ มีเมตตากรุณาเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น เข้าใจปัญหาเรื่องความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ความแตกต่างกันในเรื่องอุปนิสัยใจคอของคน ความเข้าใจเรื่องกรรมย่อมช่วยให้มนุษย์เผชิญชีวิตอย่างกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว สามารถมองเห็นแง่ดีในความผิดหวังหรือโชคร้าย หรือมองเห็นแง่ร้ายที่เกิดขึ้นจากบางส่วนแห่งความหวังหรือโชคดี ทำให้มนุษย์สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์กัน และมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น หายมลายต่อความขึ้นลงของชีวิต ช่วยคลี่คลายความข้องใจในความสับสนของชีวิต และจะทำให้มนุษย์มีความอดทน มีความมานะบากบั่นไม่ท้อถอย มีความเพียรพยายามตั้งหน้าตั้งตาสังสมคุณงามความดี ละอายต่อความชั่ว ไม่ตีโพยตีพายเมื่อประสบความผิดหวัง และไม่หลงระเหิรในเมื่อประสบผลดี เพราะมารู้แจ้งว่า “ผลทุกอย่างย่อมมีมาเพราะเหตุ” (Intasara, 2012)

การที่มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีงาม จำเป็นต้องศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นไปในระบบการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เมื่อทำการศึกษาฝึกฝนพัฒนา จะทำให้การดำเนินชีวิตดีขึ้น แต่ถ้าเราไม่เรียนรู้ไม่ฝึกฝน ชีวิตจะดำเนินไปในทางที่ดีไม่ได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์อยู่ด้วยสัญชาตญาณอย่างเดียวไม่พอ (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 1997) ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ตามหลักคำสอนและหลักประเพณีปฏิบัตินั้น เมื่อมีการศึกษาและการปฏิบัติเป็นลำดับ เป็นขั้นตอน การอยู่ในโลกนี้ย่อมอยู่อย่างสงบสุข สามารถขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมที่สูงขึ้น จนพัฒนาไปสู่อารยชนหรือผู้ประเสริฐ โดยมนุษย์จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หรือเป็นผู้มีปัญหาได้นั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้ที่ถูกต้อง สามารถเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาตนเองจนเกิดประโยชน์สูงสุดเป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริงได้ ซึ่งสิ่งที่ยืนยันความสามารถในการเรียนรู้สูงสุดของมนุษย์ ก็คือ ปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ที่เป็นต้นแบบของมนุษย์ในการเรียนรู้หรือเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ดังนั้น ความคิดที่ว่า มนุษย์จะเป็นผู้ประเสริฐหรือเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการฝึกฝนพัฒนา (Thai Tripitaka: 43/33/232) การฝึกฝนหรือการเรียนรู้จนประสบผลสำเร็จตามลำดับตามสติปัญญาและความพร้อมของแต่ละบุคคล (Thai Tripitaka: 35/162/386) จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต เพราะมนุษย์ต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับโลกในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม มนุษย์จึงต้องมีการปรับตัวและพัฒนาตนเองตามสภาพแวดล้อม ตามยุค ตามสมัย ตามกาลเวลา เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข การเรียนรู้หรือหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เรียกว่า สิกขา หรือศึกษา วิถีชีวิต คือ การศึกษา วิถีชีวิตที่ดีประกอบด้วยระบบการอยู่ร่วมกันที่ดี คือ ศีล หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยความปกติ ระบบการอยู่ร่วมกันของชีวิตควรจะต้องประกอบด้วยการพัฒนาจิตและพัฒนาปัญญาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วย ทำให้ระบบการอยู่ร่วมกันดียิ่ง ๆ ขึ้น ศีล สมาธิ และปัญญา ที่เรียกว่า การศึกษาทั้ง 3 หรือไตรสิกขานั้น เป็นวิถีชีวิตทั้งหมด เพราะวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งหมดก็คือการศึกษา ซึ่งการศึกษาจึงไม่ใช่เฉพาะการเรียนรู้วิชา (Wasee, 1999) ดังนั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการของผู้เรียนที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ คือ ปรัชญา ปฏิบัติ และปฏิเวธ ที่นำไปสู่ความเจริญงอกงามของสติปัญญา (Amonvivat, 2003)

บทความวิจัยนี้ เกิดจากแรงบันดาลใจที่จะศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหที่ปิดกั้นการเรียนรู้และปิดกั้นการพัฒนาชีวิตของคนในสังคมไทย ดังนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาดูงานการกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตต่อไป โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การมุ่งพัฒนาคนในสังคมไทยให้รู้เข้าใจในเรื่องกายกรรม วชิกรรม และมนกรรม อันเป็นเหตุปัจจัยเบื้องต้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะ เกิดการพัฒนาชีวิตตนเองให้ดียิ่งขึ้น จนสามารถจัดการกับปัญหาที่กระทบต่อดำเนินชีวิตประจำวัน

ของบุคคลทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา ได้อย่างมั่นคงและปลอดภัยจากปัญหาทางสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยหวังว่าบทความวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศอันทรงคุณค่าต่อพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต
2. เพื่อศึกษากระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อบูรณาการกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบคำถามวิจัยตามวัตถุประสงค์ 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาจากเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎี (Documentary Study) โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความจากวารสาร ข้อมูลจากเว็บไซต์ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ คุชชินิพนธ์ รวมถึงงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดสถาบันการศึกษา และอินเทอร์เน็ต แล้วรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาจำแนกประเภทตามประเด็นสำคัญต่าง ๆ มาอธิบายและวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่ถูกต้องชัดเจน แล้วสรุปแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตทั่วไป กระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนา และกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมภาคสนาม (Field Study) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose sampling) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นกลุ่มประชากรที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะศึกษา ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการและประชาชนทั่วไปที่รู้ถึงปัญหาที่ปิดกั้นกระบวนการเรียนรู้ กลุ่มนักวิชาการและประชาชนทั่วไปที่รู้วิธีการพัฒนาชีวิตให้ก้าวหน้าได้ และกลุ่มพระภิกษุที่รู้กระบวนการของกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 รูป/คน โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ก่อนดำเนินการรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการที่จะใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตถ่ายภาพประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงช่วงใดในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงในช่วงเวลานั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลก่อนและหลังทดลอง ผู้วิจัยใช้วิธีการจดบันทึกไว้

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการสร้างเครื่องมือเป็นกระบวนการ Index of Objective Congruence (IOC) ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ 5 รูป/คน โดยเครื่องมือที่จะนำไปใช้ต้องได้รับการให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือจากคณะกรรมการร้อยละ 60 ขึ้นไป เครื่องมือวิจัยได้รับรองจริยธรรมการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย ใบรับรองที่ จว. 388/2566 และมีหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์ตามวัน เวลา ที่ได้นัดหมาย

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการบันทึกเสียง การบันทึกวิดีโอ การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note) และการสังเกตการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นของกระบวนการหรือวิธีการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตทั้งในบริบททั่วไปกับในบริบทของพระพุทธศาสนา และในประเด็นของกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต ในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาพัฒนาและกำหนดเป็นกรอบเพื่อการออกแบบสร้าง Model เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยการสังเคราะห์ข้อมูล จัดหมวดหมู่ ตัดทอนข้อมูล และจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับบูรณาการกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต เมื่อการวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้นำสาระสำคัญเกี่ยวกับบูรณาการกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตไปสู่การสรุปผล คือ เรียบเรียงออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนานำเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย และรับฟังความคิดเห็นในห้องประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับการเป็นองค์ความรู้ที่ใช้เป็นต้นแบบสำหรับสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชีวิตตามหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อมุ่งสร้างความปลอดภัยให้แก่ชีวิตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตในบริบททั่วไป คือ การนำความรู้ที่ได้จากการฟังและการอ่านซึ่งทำให้เกิดทักษะอันเป็นผลจากการเรียนรู้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างการเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และอาชีพ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ ใ้บุคคลมีชีวิตที่ดีขึ้นและเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระบวนการเรียนรู้นี้มีหลายขั้นตอนที่สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น ด้านอารมณ์ ความคิด การทำงาน และการพัฒนาความสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วย การตั้งเป้าหมาย การเรียนรู้จากประสบการณ์ การพัฒนาทักษะใหม่ ๆ การเสริมสร้างมุมมองเชิงบวก การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดี การฝึกฝนความยืดหยุ่นทางอารมณ์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่วนกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ เน้นการพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ปราศจากทุกข์ การเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่เพียงแต่เกี่ยวกับการศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการฝึกฝนจิตใจและการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักธรรมเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์และประสบการณ์ความสุขที่แท้จริง ที่มาของความรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิตของมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการการฝึกฝน อบรม ขัดเกลา บ่มเพาะ และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการกระทำของบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่ดีเป็นกุศล เพื่อมุ่งพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ตามความเชื่อที่ว่า มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่น ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้สามารถฝึกฝนพัฒนาตนได้ครอบคลุม

ควบคู่กันไปทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านพฤติกรรม ได้แก่ การฝึกฝนในด้านความประพฤติ สร้างระเบียบวินัย 2) ด้านจิตใจ ได้แก่ การฝึกอบรมสมาธิ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพของจิต 3) ด้านปัญญา ได้แก่ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ตามเหตุปัจจัย รู้จักแก้ไขปัญหา รู้เท่าทันโลกและชีวิต เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส มีอิสรภาพ หลุดพ้นจากทุกข์และปัญหาทั้งปวง เพื่อให้เกิดกระบวนการที่ถูกต้องผู้ศึกษาต้องเริ่มต้นเรียนรู้เกี่ยวกับศีลเป็นสำคัญ แล้วเข้าสู่กระบวนการของการเรียนรู้เกี่ยวกับจิตใจและปัญญาตามลำดับ ศีลสมาธิและปัญญามีความเกี่ยวเนื่องกันในกระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ การฝึกฝนอบรมตามหลักไตรสิกขาเป็นปัจจัยสนับสนุนซึ่งกันและกัน แยกจากกันไม่ได้ เมื่อกระบวนการเรียนรู้สำเร็จก็นำไปสู่การพัฒนาชีวิตอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้เกิดความดีงามทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งภายนอกและภายใน ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และนานาชาติอย่างมั่นคงยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเชื่อมโยงกับการกระทำและผลของการกระทำนั้น ๆ ซึ่งจะเกิดขึ้นตามเจตนาหรือความตั้งใจของบุคคล โดยผลของกรรมอาจแสดงออกได้ทั้งในชีวิตปัจจุบันและในชีวิตหลังความตาย สิ่งสำคัญคือการพยายามทำกรรมดีละเว้นการทำความชั่วเพื่อให้ผลของกรรมเป็นไปในทางที่ดี และนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด กรรมเกิดจากเจตนาของบุคคลที่ผ่านการจัดสรรปันแต่งของกิเลสที่บีบคั้นสภาวะจิตให้มีความรู้สึกนึกคิด เรียกว่า มโนกรรม ความรู้สึกนึกคิดมีความรุนแรงขึ้นจนส่งผลไปสู่พฤติกรรมทางกาย เรียกว่า กายกรรม และส่งผลไปสู่พฤติกรรมทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งกรรมดีกรรมชั่ว กรรมเกิดขึ้นทางใจเป็นอันดับแรก แล้วจึงส่งผลไปสู่การกระทำทางกายและทางวาจาในภายหลัง กรรมจะถูกสะสมไว้ในภวังคจิตรอโอกาสให้ผลแก่เจ้าของกรรม การตัดสินใจเป็นกรรมดีหรือชั่วต้องดูที่ผลของการกระทำว่ามีผลกระทบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมอย่างไร เพราะมนุษย์กำหนดเจตนาหรือกรรมของตนเองขึ้น แล้วกรรมของตนเองก็กำหนดชีวิตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมด้านไหน ตัวแทนของกรรมก็คือเจตจำนงที่เลือกจะทำอะไร อย่างไร เช่น ถ้าเจตนามีความโลภบงการก็จะมีพฤติกรรมไปในทางคิดอยากได้อะไร หรือถ้ามีโทสะบงการก็จะมีพฤติกรรมคิดเบียดเบียนทำลาย ทำให้จิตใจตกต่ำเลื่อมโทรม แต่ถ้ามีปัญหา ก็จะปรับพฤติกรรมใหม่ไปในทางเหตุผล ให้ทำการด้วยความรู้ความเข้าใจ เช่น มองเห็นโทษของความโลภและความโกรธว่ามีผลไม่ดีมีโทษ ก็เกิดการปรับพฤติกรรมใหม่ ไม่ทำตามความโลภและโทสะ แต่ทำไปตามเหตุผลที่มองเห็นด้วยปัญญา ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมเพื่อปฏิบัติสำหรับปรับปรุงกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อบูรณาการกระบวนการของกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต ผลการวิจัยพบว่า 1) บูรณาการกระบวนการของกรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้านพฤติกรรม ได้แก่ บูรณาการศีลสิกขาในการควบคุมพฤติกรรม คู่กับบูรณาการทานส่งเสริมในการทำความดี คือ การไม่เจตนาแสดงพฤติกรรมล่วงเกิน เบียดเบียนผู้อื่นและประกอบอาชีพการงานด้วยศีล เพื่อควบคุมพฤติกรรมให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน มีพฤติกรรมทางกายทางวาจาที่สุจริต เลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรม แล้วทำความดีด้วยการให้ทานช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์และสัตว์รวมถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งมีผลเป็นความสงบสุข 2) บูรณาการกระบวนการของกรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้านจิตใจ คือ บูรณาการสติในการควบคุมโลภะ โทสะ และโมหะซึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดกรรม คู่กับกับบูรณาการจิตตสิกขาส่งเสริมคุณธรรมในการระงับโลภะ โทสะ และโมหะให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ การรักษากายใจให้สงบ รู้เท่าทันโลภะ โทสะ และโมหะด้วยสติ เพื่อควบคุมกิเลสภายในจิต ไม่ให้จิตตกอยู่ในอำนาจของความคิดชั่วบงการ มีจิตบริสุทธิ์ผ่องใส ทำให้พฤติกรรมทางกาย ทางวาจาตั้งมั่นอยู่ในศีลโดยอัตโนมัติ มีจิตเบิกบาน มีความสุข สดชื่น คิดแต่ในทางกุศล เป็นเหตุให้คุณธรรมทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น เช่น มีเมตตากรุณา จาคะ เอื้อเฟื้อ ความเพียร ฉันทะ ทำให้คุณภาพจิต

สมรรถภาพทางจิตและสุขภาพของจิตประณีตขึ้น ซึ่งมีผลเป็นความสงบสุขประณีตยิ่งขึ้น และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาไปสู่ปัญญา 3) บูรณาการกระบวนการของกรรมเพื่อพัฒนาปัญญา ได้แก่ บูรณาการปัญญาสิกขา ส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เพื่อหยุดการทำให้บาปอกุศลทั้งปวง และส่งเสริมการทำความดีทุกประการ คือ การดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องโดยการอบรมปัญญาให้เกิดเป็นสัมมาทิฐิ รู้เหตุรู้ผล รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้เหตุปัจจัยในทางเสื่อมทางเจริญ เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และใช้ปัญญาแก้ไขปรับปรุงตนเองให้ทำกรรมที่ดียิ่งขึ้น ๆ จนพ้นขั้นของกรรม ถึงขั้นทำแต่ไม่เป็นกรรม คือ ทำด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ไม่ถูกครอบงำหรือชักจูงด้วยโลภะ โทสะ โมหะ ทำให้จิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์ ซึ่งมีผลคือทำให้พ้นทุกข์

ผลบูรณาการกระบวนการของกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตให้ได้แนวทางบูรณาการภายใต้กรอบการพัฒนาชีวิต ดังนี้

1. ใช้ศีลเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา และอาชีพการงาน เพื่อปิดกั้นบาปอกุศลทั้งปวงไม่ให้เกิดขึ้น มีความประพฤติสุจริต ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข
2. ใช้สมาธิเป็นเครื่องมือพัฒนาจิตให้บริสุทธิ์ สะอาดผ่องใส คุณธรรมทั้งหลายเกิดขึ้น เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร ตั้งมั่นอยู่ในกุศลกรรม
3. ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือนำทางชีวิต เข้าใจสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง รู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ รู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด กระทำการต่าง ๆ ด้วยปัญญา

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยพบแนวทางกระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต 3 ด้าน ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

Figure 1: IEW Model:

IER Model สามารถอธิบายได้ดังนี้ I = Improve หมายถึง ปรับปรุงพฤติกรรมความเคยชินที่ไม่ดี คือ ฝึกอบรมศีลเพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจาให้มีระเบียบวินัยงดงาม และหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต E = Effort หมายถึง เพียรสร้างกรรมดี คือ ฝึกอบรมจิตให้เกิดคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น มีความบริสุทธิ์ ตั้งมั่น ควบคุมจิตไม่ให้คิดชั่ว หรือควบคุมจิตที่คิดชั่วให้อยู่ในอำนาจของตน มีความละเอียดต่อบาปกรรม มีความเมตตา กรุณา มีความเอื้อเฟื้อ มีสติ ความร่าเริง ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ คิดช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ W = Wisdom หมายถึง ปัญญาเข้าใจสิ่งทั้งหลายถูกต้อง คือ ฝึกอบรมปัญญาให้เกิดสัมมาทิฐิ เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าบาปมีบุญมี เชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ชื่นนำควบคุมทิศทางของพฤติกรรมให้ดำเนินถูกต้องดีงาม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตในบริบททั่วไป คือ การนำความรู้ที่ได้จากการฟังและการอ่านซึ่งทำให้เกิดทักษะอันเป็นผลจากการเรียนรู้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างการเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และอาชีพ ส่วนกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นวิธีการเรียนรู้ที่มุ่งแสวงหาความจริงที่เกิดจากการหยั่งรู้หรือญาณปัญญา องค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะเกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์หรือปัจจัยที่เสริมกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีการแห่งศรัทธาและปัญญา ศรัทธา คือ ความเชื่อในพระรัตนตรัย ความเชื่อในกฎแห่งกรรม ความเชื่อมั่นที่เกิดจากปัญญา ทั้งศรัทธา และปัญญาจะสอดคล้องสัมพันธ์กันตลอดเวลา ความเชื่อที่เกิดก่อนการรู้แจ้ง เรียกว่า ศรัทธา ความเชื่อที่เกิดภายหลังการรู้แจ้ง เรียกว่า ปัญญา หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาตนได้ครอบคลุมควบคู่กันไปทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านพฤติกรรม ได้แก่ การฝึกฝนในด้านความประพฤติ สร้างระเบียบวินัย 2) ด้านจิตใจ ได้แก่ การฝึกอบรมสมาธิ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพของจิต 3) ด้านปัญญา ได้แก่ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลกและชีวิต เป็นอิสระจากการครอบงำของกิเลส มีอิสรภาพ หลุดพ้นจากทุกข์และปัญหาทั้งปวง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Thonglom Sumedho (Inthasoy) (2019) ศึกษาเรื่อง ไตรสิกขากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษาพระราหุลเถระ พบว่า สิกขา คือ การศึกษา การสำเหนียก การเล่าเรียนให้เข้าใจ และฝึกหัดปฏิบัติให้เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นในตน หรือให้ทำได้ทำเป็น ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ข้อที่จะต้องศึกษา หรือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมพัฒนาตน ในพระไตรปิฎกจะเมคำว่า อธิ แปลว่า ยิ่ง ซึ่งมุ่งหมายการกระทำที่เข้มงวด จริงจังเป็นพิเศษ เข้ามาข้างหน้าคำว่า สิกขา เรียกว่า ไตรสิกขา มี 3 ประการ ดังนี้ 1) อธิศีลสิกขา 2) อธิจิตตสิกขา 3) อธิปัญญาสิกขา ซึ่งสอดคล้องกับ Wasee (1999) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ และหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนานั้น เรียกว่า สิกขา หรือศึกษา วิถีชีวิต คือ การศึกษา วิถีชีวิตที่ดีประกอบด้วยระบบการอยู่ร่วมกันที่ดี คือ ศีล หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยความปกติ ระบบการอยู่ร่วมกันของชีวิตควรจะต้องประกอบด้วยการพัฒนาจิตและพัฒนาปัญญาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วย ทำให้ระบบการอยู่ร่วมกันดียิ่ง ๆ ขึ้น ศีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา ที่เรียกว่า การศึกษาทั้ง 3 หรือไตรสิกขานั้น เพราะเป็นวิถีชีวิตทั้งหมด วิถีชีวิตทั้งหมด คือ การศึกษา การศึกษาจึงไม่เป็นการเรียนวิชา และยังสอดคล้องกับ Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto) (1999) ที่กล่าวว่า การศึกษาหรือสิกขา เป็นหลักการทั้งหมดในทางปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ภาควิชาทั้งหมด คือ ไตรสิกขา ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาตน การดำเนินชีวิตทุกอย่างของมนุษย์ได้มาจากการฝึก คือ การศึกษา เรียนรู้ ดังนั้น การดำเนินชีวิตของมนุษย์จึงเป็นเรื่องของการศึกษาทั้งสิ้น การศึกษาต้องทำให้คนเป็นคนที่ดีขึ้นด้วยการพัฒนาอย่างบริบูรณ์ ให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขด้วย ซึ่งเป็นจุดหมายที่จะต้องทำให้สำเร็จ สิกขา คือ การเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนตลอดเวลาชีวิตและกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ต้องมีการแก้ไขปรับปรุง และหยุดไม่ได้เพราะต่อไม่ประมาท นี่คือการที่แท้จริงซึ่งเป็นการศึกษาที่พึงประสงค์ และยังสอดคล้องกับวิจัยของ Punthunon (2019) ศึกษาเรื่อง ไตรสิกขากับการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ไตรสิกขาเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองด้วยการฝึกอบรมจิตจนเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงจนบรรลุธรรม คือ นิพพาน ไตรสิกขาเป็นหลักธรรมสำคัญที่ทำให้มนุษย์ในการศึกษาและพัฒนาตนเองให้เจริญงอกงามในชีวิตและสังคมอย่างมีสันติภาพ มีความสงบสุข และเป็นอิสรภาพปราศจากการบีบบังคับ ในที่สุดก็สำเร็จเป้าหมายตามที่ต้องการ ไตรสิกขาประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา หรืออภิสีลสิกขา อภิจิตตสิกขา และอภิปญญาสิกขา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเชื่อมโยงกับการกระทำและผลของการกระทำนั้น ๆ ซึ่งจะเกิดขึ้นตามเจตนาหรือความตั้งใจของบุคคล โดยผลของกรรมอาจแสดงออกได้ทั้งในชีวิตปัจจุบันและในชีวิตหลังความตาย สิ่งสำคัญคือการพยายามทำกรรมดีละเว้นการทำความชั่วเพื่อให้ผลของกรรมเป็นไปในทางที่ดีและนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด กรรมเกิดจากเจตนาของบุคคลที่ผ่านการจัดสรรปันแต่งของกิเลสที่บีบคั้นสภาวะจิตให้มีความรู้สึกนึกคิด เรียกว่า มโนกรรม ความรู้สึกนึกคิดมีความรุนแรงขึ้นจนส่งผลไปสู่พฤติกรรมทางกาย เรียกว่า กายกรรม และส่งผลไปสู่พฤติกรรมทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งกรรมดีกรรมชั่ว กรรมเกิดขึ้นทางใจเป็นอันดับแรก แล้วจึงส่งผลไปสู่การกระทำกรรมทางกายและทางวาจาในภายหลัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Malikul (2022) ศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของเยาวชนด้วยกระบวนการกล่อมเกลาจิตในพระพุทธศาสนา พบว่า กรรม คือ การกระทำทางกาย วาจา และใจด้วยเจตนาอันมีมูลมาจากกิเลสตัณหา ซึ่งมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ส่งผลต่อผู้กระทำความกรรม สาเหตุแห่งการเกิดกรรม เกิดจากผัสสะโดยเริ่มต้นที่ใจ เกิดการนึกคิด เรียกว่า มโนกรรม ส่งผลให้ผู้กระทำความกรรมต่อทางกาย และทางวาจา ผลของการกระทำ ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว จะถูกสะสมไว้ในอภิวัจฉิต รอโอกาสให้ผลแก่เจ้าของกรรม การจะตัดสินว่ากรรมใดเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว ให้ดูที่สาเหตุแห่งการทำความกรรมและผลของกรรม ว่ามีผลกระทบต่อดนเองหรือผู้อื่น หรือทั้งตนเองและผู้อื่นหรือไม่ และยังสอดคล้องกับ Bannaruj (1995) ที่กล่าวว่า กรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาของคนที่ยังมีกิเลส ซึ่งยังมีการให้ผล แบ่งออกได้เป็น 3 ทาง คือ กายกรรม คือ การกระทำทางกาย วจีกรรม คือ การกระทำทางวาจา-พูด และมโนกรรม คือ การกระทำทางใจ-ความคิด กรรมทั้ง 3 มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hirunsirikul (2019) ศึกษาเรื่อง แนวทางการนำเสนอเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า กรรม คือ เจตนาที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ กรรมเป็นการกระทำของตน เมื่อทำความกรรมแล้วต้องรับผลของกรรมนั้น การให้ผลของกรรมเป็นไปตามหลักที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และการปฏิบัติต่อกรรม คือ การละเว้นกรรมชั่ว ทำกรรมดี และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Punjasunthorn (2018) ศึกษาเรื่อง การแก้กรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า 1) การแก้ไขผลของกรรมชั่ว ทำได้ด้วยการหยุดการกระทำที่ไม่ดีแล้วหันมาทำความดี จนกำลังของกรรมดีมีมากพอที่จะส่งผลต่อการให้ผลของกรรมชั่ว 2) การตัดกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่ “การดับกรรม” หรือ “การสิ้นกรรม” ซึ่งทำได้ด้วยการหยุดการกระทำที่ไม่ดีแล้วหันมาทำความดีเช่นเดียวกับการแก้ผลของกรรม โดยปฏิบัติตามมรรคมองค์ 8 แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ ศีล เป็นการขัดเกลาพฤติกรรมภายนอก สมาธิเป็นการขัดเกลาจิตใจ และปัญญา เป็นการขัดเกลาความคิด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า 1) บุรณาการกระบวนการของกรรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรม ได้แก่ บุรณาการศีลสิกขาในการควบคุมพฤติกรรม คู่กันกับบุรณาการทานส่งเสริมในการทำความดี คือ เพื่อควบคุมไม่ให้แสดงพฤติกรรมชั่วร้าย มีพฤติกรรมทางกายทางวาจาที่สุจริต ทำความดีด้วยการให้ทานช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ซึ่งมีผลเป็นความสงบสุข และเป็นพื้นฐานไปสู่การพัฒนาจิตใจ 2) บุรณาการกระบวนการของกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจ ได้แก่ บุรณาการสติในการควบคุมกิเลส คู่กันกับบุรณาการจิตตสิกขาส่งเสริมคุณธรรมในการระงับกิเลสให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ การรักษาสติให้สงบ รู้เท่าทันกิเลสด้วยสติ เพื่อควบคุมกิเลสที่ผ่านเข้ามาทางอินทรีย์ 5 ทำให้พฤติกรรมทางกาย ทางวาจาตั้งมั่นอยู่ในศีลโดยอัตโนมัติ คุณธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นมีเมตตา กรุณา จาคะ อื้อเพื้อ ความเพียร ฉันทะ ทำให้คุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุภาพจิตเพิ่มพูนขึ้น ซึ่งมีผลเป็นความสงบสุขประณีตยิ่งขึ้น และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาไปสู่ปัญญา 3) บุรณาการกระบวนการของกรรมเพื่อพัฒนาปัญญา ได้แก่ บุรณาการปัญญาสิกขาส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เพื่อหยุดการทำบาปอกุศลทั้งปวง แล้วส่งเสริมการทำความดีทุกประการ คือ การดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องโดยการอบรมพัฒนาปัญญาให้เกิดเป็นสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นความรู้ความเห็นที่ถูกต้องดีงามตามทำนองคลองธรรม เช่น รู้เหตุ

รู้ผล รู้ชั่ว รู้ผิด รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง และใช้ปัญญาแก้ไขปรับปรุงตนเองให้ทำการที่ดียิ่งขึ้น ๆ จนพ้นขั้นของกรรม ถึงขั้นทำแต่ไม่เป็นกรรม คือ ทำด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ทำให้จิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสมบูรณ์ ซึ่งมีผลคือทำให้พ้นทุกข์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Anu Phattajari (Noiklang) (2021) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนามนุษย์ตามแนวพุทธจริยศาสตร์ พบว่า กระบวนการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา เป็นขั้นตอนของการพัฒนามนุษย์อย่างเต็มระบบ เพื่อพัฒนามนุษย์ให้ก้าวสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ (1) การพัฒนามนุษย์ด้านพฤติกรรม (อริสสิกขา) ตามองค์แห่งมรรคให้เกิดขึ้น 3 ประการ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เป็นเครื่องสนับสนุนทำให้บุคคลมีความพร้อมในการสร้างเสริมฐานแห่งจิตให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น (2) การพัฒนามนุษย์ด้านจิตใจ (อริจิตตสิกขา) ตามองค์มรรคเกิดขึ้นอีก 3 ประการ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เพื่อทำให้จิตผู้ปฏิบัติมีความพร้อมด้วยคุณธรรม เป็นฐานของการพัฒนาปัญญา และ (3) การพัฒนามนุษย์ด้านปัญญา (อริปัญญาสิกขา) ตามองค์มรรคเกิดขึ้นอีก 2 ประการ คือ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความพร้อมในด้านปัญญาที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญาที่มั่นคง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sutta (2016) ศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า กระบวนการพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการเรียนรู้ การฝึกฝน ควบคุม ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การมุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพของมนุษย์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการฝึกฝนพัฒนาตนเองโดยผ่านกระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ หลักไตรสิกขา หรือหลักการศึกษา 3 ประการ เพื่อฝึกฝนอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ไปสู่การมีวิถีชีวิตที่ดีงาม และเกิดสันติสุขในสังคม ไม่เพียงเกิดประโยชน์แก่ตนเองเท่านั้น ยังประโยชน์แก่สังคมรอบข้าง นั่นคือ เกิดทั้งประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ร่วมกัน และประโยชน์อย่างยิ่ง คือ ความสามารถพัฒนาตนให้สมบูรณ์สูงสุดเป็นอเสขบุคคล บรรลุอรหัตตผล ไม่เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

สรุป

กระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิต เป็นการเรียนรู้กระบวนการของการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายวาจาและการคิดปรุงแต่งในใจ ซึ่งเป็นไปด้วยเจตจำนงหรือเจตนา เป็นกระบวนการปรุงแต่งสร้างสรรค์ชีวิต เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่กำหนดเจตนาหรือกรรมของตนเองขึ้น แล้วกรรมของตนเองก็กำหนดชีวิตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตและสังคม ซึ่งความเป็นไปของชีวิตที่มีทั้งสุขและทุกข์ มากบ้างน้อยบ้างตามผลกรรมที่ทำได้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าทำกรรมดี ผลที่ได้รับย่อมเป็นสุข แต่ถ้าทำกรรมชั่วย่อมได้รับทุกข์เป็นผลตามมา มนุษย์จึงเป็นผู้ลิขิตชีวิตตนเอง การเรียนรู้เป็นการพัฒนาพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ ด้วยการฝึกฝนพัฒนาให้รู้จักรับรู้และรู้จักปฏิบัติต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน ซึ่งการพัฒนาชีวิตจะดำเนินไปตามหลักของกรรม เพราะสิ่งที่เป็นผลจะเกิดขึ้นจากเหตุ โดยอาศัยความพากเพียรพยายามเป็นแรงขับเคลื่อน ไตรสิกขาก็เป็นระบบการศึกษาหรือพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างมีบูรณาการ และเป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ ดังนี้ 1) พัฒนาพฤติกรรม คือ รักษากายวาจาให้เรียบร้อย เพื่อควบคุมพฤติกรรมให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย มีอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียน อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน ทำให้ไม่กระทำความชั่วต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ทำความดี เป็นการสร้างเสริมฐานแห่งจิตใจให้มีคุณภาพได้ดียิ่งขึ้น 2) พัฒนาจิตใจ คือ การฝึกจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใส ไม่ฟุ้งซ่าน คอยควบคุมจิตไม่ให้คิดชั่วหรือควบคุมจิตที่คิดชั่วให้อยู่ในอำนาจของตนเอง สามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาได้โดยอัตโนมัติ ทำให้จิตใจมีความพร้อมด้วยคุณสมบัติต่าง ๆ ทั้งด้านคุณธรรม เช่น มีเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อุตุน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส และในด้านความสุข เช่น ความเบิก

บานใจ ความอึดใจ ความสดชื่นผ่องใส ทำให้สมรรถภาพทางจิต สุขภาพของจิตประณีตขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาไปสู่ปัญญา 3) พัฒนาปัญญา คือ ฝึกฝนปัญญาให้มีสัมมาทิฐิเพื่อรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล ส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เพื่อหยุดการทำบาปอกุศลทั้งปวง สามารถใช้ปัญญาแก้ไขปรับปรุงตัวให้ทำกรรมที่ดียิ่งขึ้น ๆ จนพ้นขั้นของกรรม ถึงขั้นทำแต่ไม่เป็นกรรม คือ ทำด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาที่จะปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความ เป็นอิสระไร้ทุกข์ปราศจากปัญหาทั้งปวง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตในบริบททั่วไป คือ การนำความรู้ที่ได้จากการฟังและการอ่านซึ่งทำให้เกิดทักษะอันเป็นผลจากการเรียนรู้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างการเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และอาชีพ ส่วนกระบวนการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ เน้นให้เข้าถึงปัญญาสูงสุด เป็นการพัฒนาคติใจให้บริสุทธิ์ปราศจากทุกข์ การเรียนรู้ไม่เพียงแต่ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการฝึกฝนจิตใจและการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักธรรมเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์และประสบความสุขที่แท้จริง ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักธรรมสำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิตของมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการการฝึกฝน อบรม ขัดเกลา บ่มเพาะ และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการกระทำของบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่ดีเป็นกุศลครอบคลุม 3 ด้าน คือ 1) ด้านพฤติกรรม 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านปัญญา ดังนั้น ภาครัฐและเอกชน รวมถึงทุก ๆ ภาคส่วนควรให้ความสำคัญต่อการศึกษากับทุกคนทุกระดับในประเทศ ดังนี้ ปลุกฝังให้คนในประเทศเห็นความสำคัญของการศึกษา ฝึกฝนในการศึกษาหาความรู้ จัดสรรงบประมาณให้แก่ภาคการศึกษาอย่างเพียงพอและทั่วถึง เมื่อคนมีการศึกษาก็จะทำให้เขาสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพการงาน พึ่งตนเองได้และช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่นในสังคมได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเชื่อมโยงกับการกระทำและผลของการกระทำนั้น ๆ ซึ่งจะเกิดขึ้นตามเจตนาหรือความตั้งใจของบุคคล โดยผลของกรรมอาจแสดงออกได้ทั้งในชีวิตปัจจุบันและในชีวิตหลังความตาย สิ่งสำคัญคือการพยายามทำกรรมดีละเว้นการทำกรรมชั่วเพื่อให้ผลของกรรมเป็นไปในทางที่ดีและนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด ดังนั้น ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรจะนำไปดำเนินการ ดังนี้ คือ จะต้องสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนในสังคมได้เรียนธรรมศึกษา ปลุกฝังให้คนในสังคมเกิดความศรัทธาเชื่อเรื่องกรรม ผลของกรรม บาปบุญคุณโทษ นรกสวรรค์ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีความละอายต่อบาป ยึดมั่นอยู่ในศีล 5 ส่งเสริมกิจกรรมร่วมกัน โดยให้คนในชุมชนหรือองค์กรได้มีโอกาสเข้าวัดฟังธรรม บำเพ็ญทาน ศีล เจริญภาวนา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ศีลเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมคนในสังคมให้มีความสงบเรียบร้อยเกิดสันติสุข สมาธิเป็นเครื่องมือควบคุมจิตใจให้อยู่ในอารมณ์เดียว สงบ ตั้งอยู่ในความดีงาม และปัญญาเป็นเครื่องมือส่องทางให้พฤติกรรมให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ดังนั้น ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน ครอบครัวยุวมชน สังคมในประเทศ ควรนำไปดำเนินการ ดังนี้ คือ สนับสนุนปลุกฝังให้สมาชิกในครอบครัวยุวมชน ชุมชน ยึดมั่นในกฎระเบียบ มีจิตสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ส่งเสริมให้สมาชิกในองค์กรเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญบุญในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น ให้สมาชิกในองค์กรได้รับการฝึกอบรมกาย วาจา ใจ ให้มีความสงบสุข เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรจะศึกษากระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตข้าราชการไทย

2.2 ควรจะศึกษากระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตเยาวชนยุคสังคมดิจิทัล

2.3 ควรจะศึกษากระบวนการของกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการเรียนรู้สำหรับพัฒนาชีวิตผู้สูงอายุในสังคมไทยปัจจุบัน

References

- Amonvivat, S. (2003). *Concepts about Educational Integration Religion and Culture Thai People's Ways of Learning: A Compilation of Information from the Conference and Collection of Writings from Thinkers*. Bangkok: Office of the National Education Commission.
- Bannarui, B. (1995). *The Dependent Origination*. (3rd ed.). Bangkok: Pornboon Publishing.
- Hirunsirikul, S. (2019). *Guidelines in Proposing the Kamma Harmonized with Current Thai Society*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Intasara, W. (2012). *Principles of Kamma and Rebirth*. Bangkok: Khumthong Industry and Printing Company Limited.
- Mahamakut Buddhist University. (1996). *Tripitaka Thai*. Nakhonpathom: Mahamakut Buddhist University Publisher.
- Malikul, S. (2022). *Desirable Behavior Modification of Youths by Mental Refining Process in Buddhism*. (Doctoral Dissertation). Mahamakut Buddhist University. Nakhon Pathom.
- Phra Anu Phattajari (Noiklang). (2021). *The Human Development Model according to Buddhist Ethics*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1997). *It's Time to Develop Youth Again*. Bangkok: Green Printing (Ltd).
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1999). *Education and Human Resource Development*. (2nd ed.). Bangkok: Buddhadhamma Foundation.
- Phra Dhammetharbhorn (Prayoon Dhammacitto). *Buddhism and Philosophy*. Bangkok: Amarin Printing.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2009). *Buddhist Dictionary Dhamma Compilation Edition*. (17th ed.). Bangkok: Chanpen Publisher.
- Phramaha Thonglom Sumedho (Inthasoy). (2019). *The Threefold Training and the Quality of Life Improvement: A Case Study of Rahula, the Elder*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.

- Punjasunthorn, K. (2018). *Kamma Rectification in Theravada Buddhist Philosophy*. (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.
- Punthunon, W. (2019). *The Threefold (Tisikkha) and the Enlightenment in Theravada Buddhist Philosophy*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Sutta, C. (2016). *The Development of Life according to the Integrated Buddhist Doctrine*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.
- Srisamdaeng, S. (1992). *Buddhist Philosophy*. Bangkok: Nilnara Publishing.
- Wasee, P. (1999). "Buddhism and Ideology for the 21st Century". In *Buddhism and Ideology for the 21st Century: Lecture on the 60th Anniversary of Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto)*. Bangkok: Komolginthong Foundation Publisher.

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับ กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู*

Development of a Model for Enhancing Student Teachers' Digital Competency through Integration with the Internship Program

¹พิทักษ์ สุรินทร์วัฒนกุล, ปิยาภรณ์ พิชญาภิรัตน์ และ มนตรี แยมกลีกร

¹Pitak Surinwattanakul, Piyaporn Pichayapirut and Montree Yamkasikorn

สาขาวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Curriculum and Instruction Development, Faculty of Education,

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's mail: pitak.s@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู และ 4) ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู ออกแบบการวิจัยและพัฒนาเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูล ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบ ระยะที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ และระยะที่ 4 การปรับปรุงรูปแบบ ตัวอย่างงานวิจัย นักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จำนวน 53 คน ได้มาโดยวิธีสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและความจำเป็น แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประเมินความเหมาะสม รูปแบบ แบบทดสอบสมรรถนะดิจิทัลและแบบประเมินความพึงพอใจ ใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One-Group Pretest-Posttest Design สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน

ผลวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของการพัฒนาสมรรถนะทางดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มีผลการประเมินการศึกษาสภาพปัจจุบัน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และผลการประเมินความจำเป็น ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$) โดยมีผลการประเมินดัชนีความจำเป็น ซึ่งลำดับที่ 1 คือ ความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่า $PNI_{modified} = .0208$ ลำดับที่ 2 คือ ความสามารถในการประยุกต์ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่า $PNI_{modified} = .0115$ และลำดับที่ 3 คือ การแก้ไขปัญหาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่า $PNI_{modified} = .0115$ 2) ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ 3) การนำรูปแบบไปใช้ 4) บริบทการเรียนรู้ และ 5) การประเมินผล โดยใช้หลักการบูรณาการองค์ความรู้ที่สำคัญ 3 เรื่อง ใช้ชื่อ “CBC Model” ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบเน้นสมรรถนะ (Competency Based Learning: C) กระบวนการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning: B) และแนวคิดการสร้างสรรคการเรียนรู้ (Constructionism: C) ซึ่งผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบจาก

*Received February 10, 2025; Revised March 7, 2025; Accepted April 28, 2025

ผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$) 3) ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มีผลการประเมินผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบการพัฒนาทักษะสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาครู พบว่าหลังการใช้รูปแบบนักศึกษาครูมีคะแนนประเมินสมรรถนะดิจิทัลสูงขึ้นจากคะแนนก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$)

คำสำคัญ: สมรรถนะดิจิทัล; นักศึกษาครู; การพัฒนารูปแบบ; การประเมินผล

Abstract

This study was conducted with the following objectives: (1) to investigate the current status and needs regarding digital competency development among student teachers; (2) to design a model for enhancing digital competency by integrating it with the professional teaching practicum; (3) to evaluate the effectiveness of the developed model; and (4) to assess the level of satisfaction with the digital competency development model among student teachers. The research followed a research and development (R&D) framework comprising four phases: Phase 1 – data collection; Phase 2 – model development; Phase 3 – model implementation; and Phase 4 – model refinement. The sample consisted of 53 fourth-year student teachers from the Faculty of Education at Ubon Ratchathani Rajabhat University, selected through cluster random sampling. The research instruments included a questionnaire to assess the current state and needs of digital competency development, in-depth interview protocols, an appropriateness evaluation form, a digital competency assessment, and a satisfaction survey. The research design employed was a One-Group Pretest-Posttest Design. Data were analyzed using descriptive statistics—percentage, mean, and standard deviation—and inferential statistics through paired sample t-tests to determine the effectiveness of the model.

The findings of the study revealed the following: 1) In terms of current status and needs assessment, the evaluation of the current state of digital competency development among student teachers indicated a high overall level ($\bar{X} = 4.42$). Similarly, the assessment of developmental needs also reflected a high level ($\bar{X} = 4.46$). The Priority Needs Index (PNI_{modified}) identified the most critical area as the ability to use digital technology tools ($PNI_{\text{modified}} = 0.0208$), followed by the ability to apply digital technologies ($PNI_{\text{modified}} = 0.0115$), and the ability to solve problems using digital tools ($PNI_{\text{modified}} = 0.0115$); 2) In terms of model development, the proposed digital competency development model for student teachers, integrated with the professional teaching practicum, consists of five core components: (a) model principles, (b) objectives, (c) implementation process, (d) learning context, and (e) evaluation. The model, referred to as the CBC Model, is grounded in three key pedagogical approaches: Competency-Based Learning (C), Blended Learning (B), and Constructionism (C). Expert evaluations rated the overall appropriateness of the model at the highest level ($\bar{X} =$

4.51); 3) In terms of model effectiveness, the implementation of the model led to a statistically significant increase in digital competency scores among student teachers when comparing pre- and post-intervention results ($p < .05$); and 4) In terms of satisfaction assessment, the satisfaction survey indicated a very high level of satisfaction with the model among participants, with an average score of 4.73.

Keywords: Digital Competency; Student Teachers; Model Development; Evaluation

บทนำ

รูปแบบของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จะเป็นการศึกษาที่เน้นเกี่ยวกับการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การศึกษานั้นสอดคล้องกับบริบทของสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ครูหรือผู้สอนจึงต้องพัฒนาความรู้และความพร้อม เพื่อที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพให้แก่ผู้เรียน โดยมีการเน้นการพัฒนาทักษะที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน การปรับตัวเข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีเหมาะสม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีอาชีพ มีความเชื่อมั่นในตนเองและการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเทคโนโลยีดิจิทัล จึงเป็นปัจจัยที่เข้ามามีความสำคัญต่อการศึกษาและการปฏิรูปการศึกษาที่สามารถพัฒนาทั้งผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นปัจจัยหลักของระบบการศึกษาคือการพัฒนาคุณภาพของครูหรือผู้สอน โดยส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้และปรับรูปแบบวิธีการสอน การจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในทางบวก ซึ่งครูหรือผู้สอนจะต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกและสามารถให้คำชี้แนะหรือแนวทางในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้แก่ผู้เรียนได้

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาได้มีการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและทิศทางการศึกษาของชาติ โดยการออกข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ซึ่งมีการปรับรายละเอียดให้เป็นเชิงสมรรถนะ ในส่วนของมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความรู้และศาสตร์การสอน การปฏิบัติหน้าที่ครู การจัดการเรียนรู้และความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน (Office of the Education Council Secretariat, 2020) โดยนักศึกษาครูจะต้องผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาและผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ตามเงื่อนไขที่ทางคุรุสากำหนด ซึ่งการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในหลักสูตรของระดับอุดมศึกษาถือเป็นรายวิชาที่สำคัญของนักศึกษาคณะครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ โดยที่นักศึกษาครูจะต้องมีการปฏิบัติการสอนภายในโรงเรียนเรียนรู้การทำงานและกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งเข้าใจถึงบริบทและหน้าที่ของครูผู้สอนภายในโรงเรียน ซึ่งรูปแบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูตั้งแต่ปีการศึกษา 2562 เป็นรูปแบบฐานสมรรถนะ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาเฉพาะ 2) การประเมิน ปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน 3) การทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน 4) การจัดทำรายงานผลการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน ในการพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาครูต้องมีความสอดคล้องและเป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือ สพฐ. มีการกำหนดทักษะสมรรถนะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา ว่าต้องมีทักษะ 7 ขั้นตอน โดยจะมีการนำไปเชื่อมโยงกับการพัฒนาครูของศูนย์พัฒนาศักยภาพบุคคลเพื่อความเป็นเลิศ (Human Capital Excellence Center : HCEC) ซึ่งระดับสมรรถนะดิจิทัลมีการกำหนดไว้ 3 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1 สมรรถนะดิจิทัลขั้นพื้นฐาน ซึ่ง

จะต้องเข้าใจ เข้าถึง ตระหนักรู้เป้าหมาย พันธกิจและกระบวนการทำงานการรู้เท่าทันสื่อ ระดับที่ 2 สมรรถนะดิจิทัลชั้นกลาง จะต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสำคัญของข้อมูลสารสนเทศในการปฏิบัติงาน รวบรวมข้อมูล สร้างความเข้าใจ ความรับผิดชอบต่อข้อมูล และระดับที่ 3 สมรรถนะดิจิทัลชั้นสูง สามารถกำหนดแผนกลยุทธ์ นโยบายในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปใช้ในงานขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานด้วย โดยในทุกระดับจะมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ความรู้ ทักษะและการประยุกต์ใช้ (Office of the Basic Education Commission, 2020)

ผู้วิจัยจึงได้ทำการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาครู มาบูรณาการร่วมกับ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เพื่อให้นักศึกษาวิชาชีพครูเกิดสมรรถนะดิจิทัล ความรู้ ความเข้าใจและ การแก้ไขปัญหาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งมีจำเป็นอย่างมากที่จะพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาครู สามารถ นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการแนะนำการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวันให้แก่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย ซึ่งจะสามารถทำให้กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาครูมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถ นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
3. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
4. เพื่อความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู มีการดำเนินการออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามการศึกษาสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครู เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบที่จำเป็นในการพัฒนารูปแบบ จากแบบสอบถามสภาพปัจจุบันและความจำเป็นโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ประเมินดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยค่าความสอดคล้องของข้อคำถามจะต้องอยู่ในระหว่าง 0.60-1.00 เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลแบบการตอบสนองคู่ (Dual-Response Format) ประเมินค่า 5 ระดับ และทำการหาลำดับดัชนีความต้องการจำเป็น (Modified Priority Needs Index: PNI Modified) และทำการศึกษาข้อมูลและเอกสาร โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) ศึกษาเกี่ยวกับความคาดหวังของผลลัพธ์การเรียนรู้เมื่อสิ้นปีการศึกษาของสมรรถนะผู้เรียนในหลักสูตรวิชาชีพครูหลักสูตรศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 4 ปี) ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และ 2) ศึกษาหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ กระบวนการนำรูปแบบไปใช้ บริบทการเรียนรู้และประเมินผลจากนักวิชาการและนักวิจัยที่ได้นำเสนอและออกแบบแนวคิดทฤษฎีและหลักการพื้นฐานของรูปแบบ และ 3)

ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร บทความ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู เพื่อทำการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยนำทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางเพื่อให้ในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งมี 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้แบบเน้นสมรรถนะ (Competency Based Learning), การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และแนวคิดการสร้างสรรคการเรียนรู้ (Constructionism)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยนำผลการดำเนินการจากระยะที่ 1 มาทำการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยแบ่งการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู ได้สรุปแนวคิดขององค์ประกอบของรูปแบบที่นักวิชาการและนักวิจัยที่ได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีและหลักการของรูปแบบต่างๆ โดยผู้วิจัยได้ใช้องค์ประกอบของรูปแบบทั้งหมด 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ เป็นการกล่าวถึงหลักการแนวความคิดการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูและแนวคิดรูปแบบที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นหลักในการสร้างรูปแบบนั้นพร้อมกับอธิบายพอสังเขป 2) วัตถุประสงค์ เป็นข้อกำหนดว่ารูปแบบนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะเพื่อพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาครู 3) กระบวนการนำรูปแบบไปใช้ ในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูเพื่อเพิ่มความสามารถและนำรูปแบบไปใช้ เช่น การจัดอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะดิจิทัล การมีระบบสารสนเทศเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการจัดเก็บข้อมูลและติดตามผลนักศึกษาครู 4) บริบทการเรียนรู้ เป็นสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เงื่อนไขหรือสถานการณ์ต่างๆ ที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาครู ซึ่งรวมถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ โดยมีผลต่อการรับรู้ การทำความเข้าใจและการนำความรู้ไปใช้ได้จริง และ 5) การประเมินผล ของรูปแบบจะมีการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญทำการประเมินเนื้อหาของรูปแบบ เพื่อประเมินความเป็นไปได้ว่ารูปแบบมีความน่าเชื่อถือและความถูกต้อง และจากการศึกษาข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ตำรา บทความวิจัย แนวคิดและทฤษฎีหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อมาใช้ในการกำหนดในการร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยจะมี 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ การเรียนรู้แบบเน้นสมรรถนะ (Competency Based Learning), การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และ แนวคิดการสร้างสรรคการเรียนรู้ (Constructionism) โดยทั้ง 3 ส่วนนี้จะทำให้นักศึกษาครูเกิดการเรียนรู้สมรรถนะดิจิทัลที่มุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถและทักษะที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานการณ์จริง สามารถปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ตามความต้องการได้อย่างเหมาะสม มีการนำรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานที่มีความยืดหยุ่นกับนักศึกษาครู สามารถนำองค์ความรู้ใหม่มารวมกับองค์ความรู้เดิมของตนเองโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาสร้างสรรค์ผลงานและไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู

หัวข้อ	รายละเอียด
1. หลักการของรูปแบบ	การอธิบายหลักการ แนวคิด และความสำคัญของการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู
2. วัตถุประสงค์	การกำหนดเป้าหมายและจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู
3. กระบวนการนำไปใช้	ขั้นตอนและวิธีการนำรูปแบบไปใช้ในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู รวมถึงการใช้ระบบสารสนเทศมาช่วยสนับสนุน
4. บริบทการเรียนรู้	การกำหนดสภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาครู
5. การประเมินผล	การตรวจสอบความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือของรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ
6. แนวคิดที่นำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบ	- การเรียนรู้แบบเน้นสมรรถนะ (Competency Based Learning) - การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) - แนวคิดการสร้างสรรคการเรียนรู้ (Constructionism)
7. องค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัล	องค์ประกอบสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู 7 องค์ประกอบ - ความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัล - ความสามารถในการประยุกต์ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล - ความสามารถในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ - การแก้ไขปัญหาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล - การสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ - การจัดการเรียนการสอน - ความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือรูปแบบ ผู้วิจัยทำการสร้างบทเรียนที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับองค์ประกอบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยจะประกอบด้วยแผนการเรียนรู้สมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู คลิปวิดีโอที่เกี่ยวข้องและใบงาน พร้อมทั้งสร้างแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู และทำการพัฒนาระบบสารสนเทศที่มีการนำข้อมูลเกี่ยวข้องทั้งหมดมาลงฐานข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ โดยที่กลุ่มตัวอย่างสามารถเข้าไปศึกษาบทเรียนที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู ด้วยตนเองและทำใบงานเพื่อทบทวนองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาบทเรียน พร้อมทั้งทำแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู จำนวน 30 ข้อ โดยผู้วิจัยได้ทำการทดลอง (Tryout) กับกลุ่มทดสอบเพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (Index of Difficulty: P) และค่าอำนาจจำแนก (Index of Discrimination: R) ของข้อคำถามในแบบทดสอบ โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.20-1.00 นอกจากนี้ ยังได้ทำการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบโดยใช้สูตร Kuder-Richardson (KR-20) ซึ่งค่าความสัมประสิทธิ์ (Coefficient) อยู่ในระดับ .60

ระยะที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ ในการนำรูปแบบไปใช้สำหรับการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูมีวิธีการดำเนินการตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดกลุ่มตัวอย่างการวิจัย คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่ทำการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จำนวน 53 คน โดยใช้วิธีการวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีความเหมาะสมที่นำมาใช้พัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูเนื่องจากบริบทความคล้ายคลึงกันของกลุ่มตัวอย่างที่มาจากการคัดเลือกเข้ามาศึกษาต่อและมีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาชีพครูที่ใช้ในแบบเดียวกันกับทุกสาขาวิชา

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดรูปแบบการทดลอง โดยใช้รูปแบบการวิจัย One Group Pretest-Posttest Design ซึ่งเป็นการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียว โดยจะทำการทดสอบก่อนและหลังการใช้งานรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู

ตารางที่ 2 รูปแบบ One Group Pretest-Posttest Design

กลุ่มตัวอย่าง	ก่อนการใช้รูปแบบ	การทดลอง	หลังการใช้รูปแบบ
กลุ่มทดลอง	O1	X	O2
โดยที่ O1	หมายถึง การทดลองก่อนการใช้รูปแบบ		
X	หมายถึง การใช้รูปแบบเพื่อพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู		
O2	หมายถึง การทดลองหลังการใช้รูปแบบ		

ขั้นตอนที่ 3 ทำการกำหนดกรอบระยะในการทำการวิจัยของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 กรอบระยะเวลาในงานวิจัย

กระบวนการ	ระยะเวลา
1. ปฐมนิเทศและแนะนำการใช้งานรูปแบบฯ	1 ชั่วโมง
2. ทำการทดสอบก่อนการใช้รูปแบบฯ (Pretest)	1 ชั่วโมง
3. ศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเองสมรรถนะดิจิทัล 7 องค์ประกอบ ผ่านระบบสารสนเทศฯ	14 ชั่วโมง
4. จัดอบรมให้ความรู้สมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู	4 ชั่วโมง
5. ทำการทดสอบหลังการใช้รูปแบบฯ (Posttest)	1 ชั่วโมง
6. สะท้อนผลหลังการใช้งานรูปแบบฯ	1 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล มีกระบวนการดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยทำการพัฒนาระบบสารสนเทศที่มีการนำข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียน ใบงานและแบบทดสอบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูในรูปแบบ On-Line โดยที่กลุ่มตัวอย่างสามารถเข้าไปศึกษาบทเรียนที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูด้วยตนเองและทดลองทำใบงานเพื่อทบทวนองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาบทเรียนและทำแบบทดสอบ Pretest และ Posttest เพื่อทำการเก็บคะแนนก่อนและหลังการใช้รูปแบบ

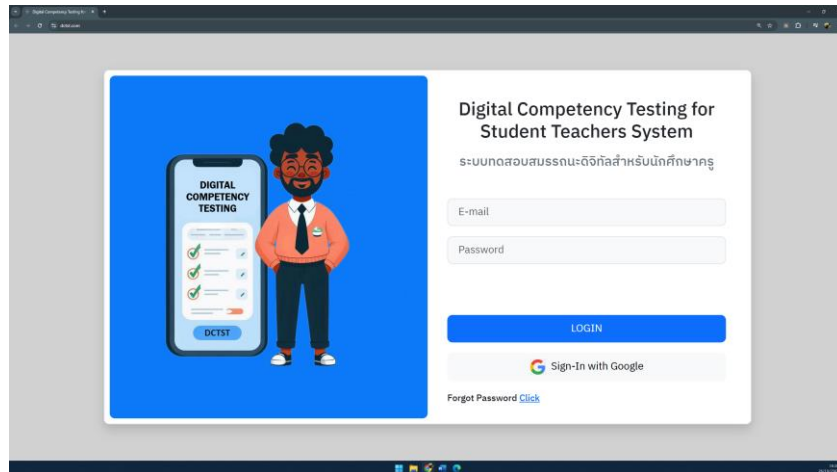

Figure 1: Main Screen of the Digital Competency Testing Information System for Student Teachers

2) ทำการทดลองการใช้รูปแบบและการเก็บคะแนน โดยมีลำดับ ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบ Pretest ก่อนเริ่มเรียนเพื่อเก็บคะแนนก่อนเรียน, กลุ่มตัวอย่างศึกษาแผนการเรียนรู้การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล 7 องค์ประกอบ, กลุ่มตัวอย่างทดลองทำใบงานเพื่อทบทวนความรู้และสร้างชิ้นงาน และให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบ Posttest หลังจากเรียนเสร็จเพื่อเก็บคะแนนหลังเรียน

3) ทำการจัดกิจกรรมอบรมการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล ในรูปแบบ On-Site เพื่อพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยมุ่งเน้นการให้ความรู้และทักษะที่จำเป็น รวมถึงการลงมือสร้างชิ้นงานที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระหว่างการศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

4) การวิเคราะห์ผล เพื่อเปรียบเทียบคะแนนจากแบบทดสอบ Pretest และ Posttest เพื่อวิเคราะห์ผลการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 4 การปรับปรุงรูปแบบ การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ด้วยบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เพื่อให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการพิจารณา ได้แก่ การเปรียบเทียบผลการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลก่อนและหลังการใช้รูปแบบเพื่อวิเคราะห์ความก้าวหน้า การประเมินความพึงพอใจและการสะท้อนผลจากนักศึกษาครู เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนารูปแบบและนำรูปแบบกระบวนการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไปเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลของสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู เป็นการประเมินผลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู และเพื่อใช้ในการศึกษาความสำคัญของสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาครูว่าอยู่ในระดับใด โดยผู้วิจัยได้ทำการประเมินแบบมาตราส่วน 5 ระดับ มีผลการวิเคราะห์ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

รายการประเมิน	ภาพปัจจุบัน		ความจำเป็น		PNI modified	ลำดับ
	$\bar{X}$	SD.	$\bar{X}$	SD.		
1. ความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัล	4.33	0.67	4.42	0.66	.0208	(1)
2. ความสามารถในการประยุกต์ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล	4.34	0.65	4.39	0.69	.0115	(2)
3. ความสามารถในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ	4.51	0.66	4.52	0.64	.0022	(7)
4. การแก้ไขปัญหาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล	4.33	0.66	4.38	0.66	.0115	(3)
5. การสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์	4.53	0.66	4.57	0.61	.0088	(5)
6. การจัดการเรียนการสอน	4.39	0.7	4.43	0.69	.0091	(4)
7. ความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	4.53	0.52	4.55	0.60	.0044	(6)
ภาพรวม	4.42	0.64	4.46	0.65		

จากตาราง 4 พบว่าผลของการประเมินของการศึกษาสภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และผลการประเมินความจำเป็นของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$) และผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู (Modified Priority Needs Index) โดยลำดับที่สำคัญมากที่สุดคือ คือ ความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่า $PNI_{modified} = .0208$ และลำดับที่สำคัญน้อยที่สุด คือ ความสามารถในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ มีค่า $PNI_{modified} = .0022$

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยใช้ 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ ซึ่งอธิบายแนวคิดพื้นฐานและหลักการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล 2) วัตถุประสงค์ ที่กำหนดเป้าหมายในการเพิ่มขีดความสามารถด้านดิจิทัล 3) กระบวนการนำรูปแบบไปใช้ ครอบคลุมการสนับสนุนและการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ 4) บริบทการเรียนรู้ ที่พิจารณาปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ และ 5) การประเมินผล ที่ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิเคราะห์เนื้อหา รูปแบบการพัฒนานี้ อ้างอิงจากแนวคิดสำคัญสามประการ ได้แก่ การเรียนรู้แบบเน้นสมรรถนะ (Competency-Based Learning), การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning), และแนวคิดการสร้างสรรคการเรียนรู้ (Constructionism) ซึ่งช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับตัวและใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยรูปแบบที่เรียกว่า CBC Model มีรายละเอียดดังรูปต่อไปนี้

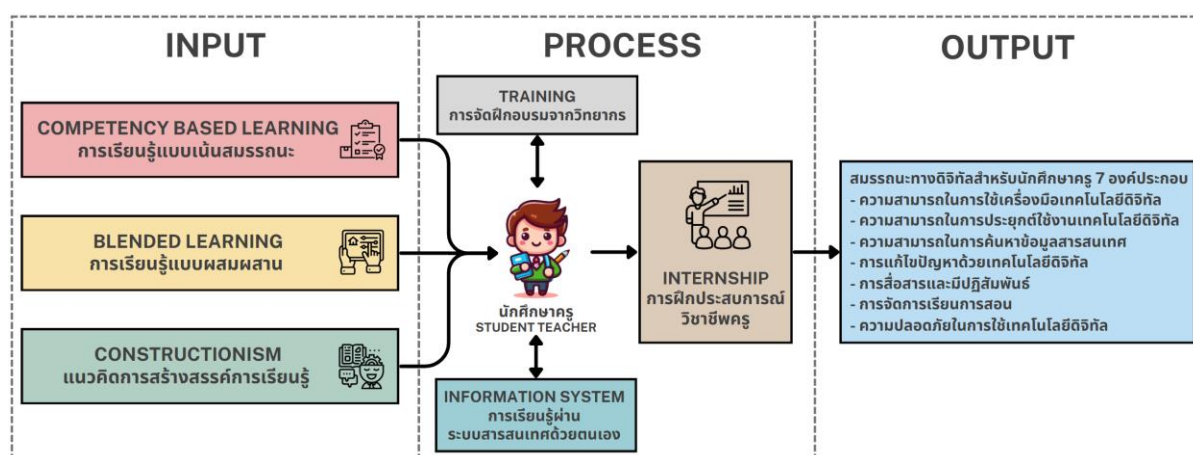

Figure 2: The Digital Competency-Based Curriculum (CBC) Model for Pre-service Teachers Integrated with the Professional Internship Process

3. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครู ด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน มาช่วยในการตรวจสอบความเหมาะสม เพื่อให้ให้นักศึกษาครูเกิดองค์ความรู้และสมรรถนะดิจิทัลที่มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของสมรรถนะดิจิทัลทั้ง 7 องค์ประกอบ ที่ทางผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นโดยผลการประเมินความเหมาะสมเป็นการใช้แบบประเมินมาตราส่วน 5 ระดับ มีผลการประเมินตามตารางดังนี้

ตารางที่ 5 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูจากผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็นพิจารณา	ระดับความเหมาะสม		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัล			
- มีความรู้หลักการและพื้นฐานของเทคโนโลยีดิจิทัล	4.40	0.55	มาก
- สามารถเลือกใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม	4.40	0.55	มาก
- สามารถจัดการทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรทางเทคโนโลยีดิจิทัล	4.20	0.45	มาก
- สามารถใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างหลากหลาย	4.60	0.55	มากที่สุด
รวม	4.40	0.29	มาก
2. ความสามารถในการประยุกต์ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล			
- สามารถใช้งานโปรแกรมประยุกต์	4.20	0.84	มาก
- สามารถผลิตและสร้างสรรค์สื่อด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล	4.60	0.55	มากที่สุด
- สามารถแก้ไขหรือดัดแปลงสื่อด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล	4.60	0.89	มากที่สุด
- สามารถนำเสนอผลงานผ่านช่องทางออนไลน์	4.20	0.45	มาก
รวม	4.40	0.22	มาก

ประเด็นพิจารณา	ระดับความเหมาะสม		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
3. ความสามารถในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ			
- สามารถใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีดิจิทัลในสืบค้นข้อมูลออนไลน์	4.60	0.55	มากที่สุด
- สามารถค้นหา สืบค้นและเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศและเนื้อหาที่หลากหลาย	4.80	0.45	มากที่สุด
- สามารถทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลที่ค้นหา	5.00	0.00	มากที่สุด
- สามารถรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นได้	4.40	0.55	มาก
รวม	4.70	0.27	มากที่สุด
4. การแก้ไขปัญหาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล			
- สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา	4.80	0.45	มากที่สุด
- สามารถระบุปัญหาทางเทคนิคจากเทคโนโลยีดิจิทัล	4.20	0.45	มาก
- มีการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน	4.20	0.45	มาก
- สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง	4.40	0.55	มาก
รวม	4.40	0.29	มาก
5. การสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์			
- สามารถติดต่อและสื่อสารผ่านเครื่องมือดิจิทัลที่หลากหลาย	4.80	0.45	มากที่สุด
- สามารถเลือกใช้เครื่องมือในการสื่อสารแบบดิจิทัลที่เหมาะสม	4.80	0.45	มากที่สุด
- สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการทำงานร่วมในรูปแบบออนไลน์	4.80	0.45	มากที่สุด
- สามารถทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมกับผู้อื่น	4.20	0.84	มาก
รวม	4.65	0.22	มากที่สุด
6. การจัดการเรียนการสอน			
- สามารถติดตั้งอุปกรณ์ฯ เพื่อมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.20	0.84	มาก
- สามารถติดตั้งโปรแกรมต่างๆ เพื่อมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4.20	0.84	มาก
- สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาบูรณาการการจัดการเรียนการสอน	4.80	0.45	มากที่สุด
- สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ	4.80	0.45	มากที่สุด
- สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้	4.20	0.84	มาก
รวม	4.44	0.62	มาก
7. ความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล			
- มีความรู้การรู้เท่าทันข้อมูลสารสนเทศและสื่อ	4.60	0.55	มากที่สุด
- ตระหนักถึงประเด็นความปลอดภัยออนไลน์รวมถึงการปกป้องข้อมูลและภาพลักษณ์ส่วนตัว	4.60	0.89	มากที่สุด
- เข้าใจความเสี่ยงและภัยคุกคามจากเทคโนโลยีดิจิทัล	5.00	0.00	มากที่สุด
- สามารถป้องกันอุปกรณ์และเนื้อหาดิจิทัล	4.20	0.45	มาก
- มีความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยและการป้องกันโดยคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว	4.60	0.55	มากที่สุด
รวม	4.60	0.24	มากที่สุด

จากตาราง 5 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูจากผู้เชี่ยวชาญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$) ซึ่งมีประเด็นพิจารณาเป็นรายข้อ ดังนี้ 1) ความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$), 2) ความสามารถในการประยุกต์ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$), 3) ความสามารถในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$), 4) การแก้ไขปัญหาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$), 5) การสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$), 6) การจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) และ 7) ความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$)

4. ผลการประเมินผลก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วย การบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู (Pretest-Posttest) จำนวน 30 ข้อ เพื่อวัดความรู้และเก็บผลคะแนนและทำการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 53 คน โดยใช้รูปแบบการวิจัย One Group Pretest-Posttest Design จากกลุ่มตัวอย่างเพียงกลุ่มเดียว โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้วิธีการ T-Test Dependent โดยผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูในภาพรวมทั้งหมด มีผลการประเมินตามตารางดังนี้

ตารางที่ 6 ผลการประเมินผลก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครู

การทดสอบ	N	$\bar{X}$	S.D.	t	p-values
ก่อนทดสอบ (Pretest)	53	20.62	4.44	2.52	.05
หลังทดสอบ (Posttest)	53	22.15	3.52		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 6 ผลการประเมินผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบการพัฒนาทักษะสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู จำนวน 30 ข้อ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 53 คน พบว่า หลังการใช้รูปแบบ (Posttest) นักศึกษามีคะแนนค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 22.15 คะแนน โดยรวมมีคะแนนที่สูงขึ้นจากคะแนนก่อนการใช้รูปแบบ (Pretest) ที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 20.62 คะแนน ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เพื่อสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้งานรูปแบบของผู้เรียน โดยแบ่งการประเมินความพึงพอใจออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านความรู้และความเข้าใจ ด้านการนำไปใช้ ด้านกิจกรรมการพัฒนาและด้านการวัดและประเมินผล โดยมีรายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 7 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู

หัวข้อการประเมินความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านความรู้และความเข้าใจ	4.68	0.66	มากที่สุด
2. ด้านการนำไปใช้	4.78	0.43	มากที่สุด
3. ด้านกิจกรรมการพัฒนา	4.78	0.48	มากที่สุด
4. ด้านการวัดและประเมินผล	4.68	0.67	มากที่สุด
รวม	4.73	0.57	มากที่สุด

จากตาราง 7 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูของผู้เรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$) โดยหัวข้อที่ 1 ด้านความรู้และความเข้าใจ อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{X} = 4.68$) 2 ด้านการนำไปใช้ มีอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$) 3 ด้านกิจกรรมการพัฒนา อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$) และ 4 ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{X} = 4.68$)

องค์ความรู้ใหม่

เป็นการบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นสมรรถนะ การเรียนรู้แบบผสมผสานและแนวคิดการสร้างสรรคการเรียนรู้ มาร่วมกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยทำการศึกษาสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู แล้วทำการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสมใบรับทการฝึกสอนในโรงเรียน ดำเนินการจัดกิจกรรมอบรมการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลในรูปแบบออนไลน์และให้นักศึกษาครูเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านระบบสารสนเทศแบบออนไลน์ มีการประเมินผลก่อนและหลังการใช้รูปแบบฯ เพื่อนำไปการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยรูปแบบนี้ช่วยส่งเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การสร้างสรรค์และการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

Figure 3: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและความจำเป็นของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู พบว่า ผลของการประเมินของการศึกษาสภาพปัจจุบันของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และมีผลการประเมินความจำเป็นของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$) และผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครู พบว่า มีลำดับที่มีความสำคัญที่สุด คือ ความสามารถในการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัล มีค่า $PNI_{modified} = .0208$ และลำดับสำคัญน้อยที่สุดคือ คือ ความสามารถในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ มีค่า $PNI_{modified} = .0022$ สอดคล้องกับ Sareekham (2022) ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของระบบการส่งเสริมศักยภาพที่มีประสิทธิผลสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดสุโขทัย ได้ทำการวิจัยศึกษาสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.58$) สภาพความจำเป็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$) และลำดับดัชนีความต้องการจำเป็นของระบบการส่งเสริมศักยภาพที่มีประสิทธิผลสำหรับผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดสุโขทัย ด้านที่มากที่สุด คือ ด้านผลผลิต $PNI_{modified} = 0.79$ และด้านที่น้อยที่สุด คือ ด้านปัจจัยนำเข้า $PNI_{modified} = 0.70$

2. ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีการทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญมาใช้มี 3 ส่วน ได้แก่ การเรียนรู้แบบเน้นสมรรถนะ (Competency Based Learning) ความสอดคล้องกับ Singthong (2017) ได้ทำการศึกษา

เรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูวิชาชีพตามรูปแบบฐานสมรรถนะ โดยศึกษาสภาพสมรรถนะครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าสมรรถนะครูในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือสมรรถนะการพัฒนาผู้เรียน ($\bar{X} = 4.22$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือสมรรถนะการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ($\bar{X} = 3.76$) และการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และสอดคล้องกับ กอบสุข คงมนัส (2018) ได้ทำการศึกษาเรื่องเครื่องมือดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้วิถีแห่งการศึกษายุคดิจิทัลโดยการศึกษาในยุคดิจิทัล เป็นรูปแบบการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี ซึ่งมีความสำคัญต่อผู้เรียนและผู้สอนในการเข้าถึงแหล่งความรู้และสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว โปรแกรมหรือแอปพลิเคชันมีการรองรับการเรียนรู้ทั้งแบบรายบุคคลและแบบกลุ่ม สามารถเข้าถึงได้ผ่านการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตจากคอมพิวเตอร์หรือสมาร์ทโฟน และแนวทางการสร้างสรรค์การเรียนรู้ (Constructionism) มีความสอดคล้องกับ Channum, and Kaewurai (2016) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้คอมพิวเตอร์ โดยใช้ทฤษฎีแนวทางการสร้างสรรค์การเรียนรู้ (Constructionism) เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีดัชนีประสิทธิผล 0.6917 และนักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู โดยผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับที่เหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.51$) สอดคล้องกับ Buachu (2021) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันในศตวรรษที่ 21 ของอาจารย์พยาบาลสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทำการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 30 คน โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีองค์ประกอบสมรรถนะมี 8 ด้าน ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำทางวิชาชีพ 2) การวิจัยและนวัตกรรม 3) การปรับตัวในยุคพหุวัฒนธรรม 4) การปฏิบัติการพยาบาล 5) จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ 6) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 7) ความรู้เท่าทันเทคโนโลยีดิจิทัล และ 8) การทำงานเป็นทีม

3. ผลการประเมินผลก่อนและหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยการวิเคราะห์วิธี t-test Dependent โดยผลการวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของสมรรถนะดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูของภาพรวมทั้งหมด โดยกลุ่มตัวอย่างจะต้องทำแบบทดสอบก่อนและหลังการใช้รูปแบบ จำนวน 30 ข้อ พบว่า หลังการใช้รูปแบบกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบมีคะแนนค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 22.15 คะแนน ซึ่งมีคะแนนที่สูงขึ้นก่อนการใช้รูปแบบ ที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 20.62 คะแนน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับ Pholyiam, and Chanprathak (2024) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยด้านนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินคุณภาพงานวิจัยจากงานวิจัย 30 เรื่อง พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ตีพิมพ์ ในปี พ.ศ. 2561 ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามและผลการทดลองแบบ One Group Pretest-Posttest Design และใช้สถิติ t-test Dependent

4. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ซึ่งสอดคล้องกับ Rithatsano (2022) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการตามแนวคิดสะเต็มศึกษาและทฤษฎีการสร้างสรรค์ ด้วยปัญญาเพื่อเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมของนักเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัย

พบว่ามีความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรบูรณาการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$)

สรุป

การศึกษาพบว่าสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาวิชาชีพครูอยู่ในระดับสูงและมีความจำเป็นต้องพัฒนาเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญที่สุด การพัฒนารูปแบบที่อิงตามแนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นสมรรถนะ (Competency Based Learning) การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) และการสร้างสรรค์การเรียนรู้ (Constructionism) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาครูอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการประเมินก่อนและหลังการใช้รูปแบบพบว่าคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน และได้รับการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมี การประเมินความพึงพอใจจากนักศึกษาครูอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงรูปแบบมีประสิทธิภาพและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้พัฒนาสมรรถนะดิจิทัลดิจิทัลสำหรับนักศึกษาครูในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยการบูรณาการกับกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. นำรูปแบบการพัฒนาแบบมาทบทวนการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาครูเพื่อนำไปใช้กับนักศึกษาครูที่ร่วมกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู พร้อมปรับปรุงเนื้อหาให้มีความเหมาะสมแต่ละชั้นปี
2. นำรูปแบบการพัฒนาแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาครูมาปรับปรุงเนื้อหาแผนการเรียนรู้และเนื้อหาในการอบรมให้เหมาะสมกับนักศึกษาครูแต่ละชั้นปีโดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีความจำเป็นหรือเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษาครูเกิดองค์ความรู้ใหม่
3. มีการปรับปรุงระยะเวลาในการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลสำหรับครู ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับระยะเวลาแต่ละภาคเรียน เช่น ก่อนการออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษา
4. นำรูปแบบการพัฒนาแบบการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของนักศึกษาครูไปเผยแพร่ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลของการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน

References

- Buachu, T. (2021). *A Competency Development Model to Enhance 21st Century Competitiveness of Nursing Lecturers Affiliated with Rajabhat Universities*. (Doctoral Dissertation). Bangkok: Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Channum, R., & Kaewurai, W. (2016). Development of a Computer Learning Management Model Using Constructivism Theory to Enhance Creativity for Grade 4 Students. *Sakthong Academic Journal, Faculty of Humanities and Social Sciences, Kamphaeng Phet Rajabhat University*, 23(2), 104-119.
- Office of the Basic Education Commission. (2020). *Announcement of the Office of the Basic Education Commission: Policy for the Fiscal Years 2021-2022*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.

- Office of the Education Council Secretariat. (2020). *Executive Summary: Report on the Monitoring and Evaluation of the Implementation of the National Education Plan 2017-2036: Period 2017-2019*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Pholyiam, A., & Chanprathak, A. (2024). Synthesis of Research on Innovations for Developing English Reading Aloud Skills of Basic Education Students. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 4(4), 921-938.
- Rithatsano, W. (2022). *Development of an Integrated Curriculum Based on STEM Education and Constructive Wisdom Theory to Enhance Learning and Innovation Skills of Students*. (Doctoral Dissertation). Sakon Nakhon: Sakon Nakhon Rajabhat University.
- Sareekham, B. (2022). A Study of the Components of the Current and Desired States and the Essential Needs of an Effective Capacity-Building System for Students with Intellectual Disabilities at the Special Education Center, Sukhothai Province. *Journal of Educational Research, Faculty of Education, Srinakharinwirot University*, 17(2), 44-60.
- Singthong, W. (2017). A Study of the Current State and Guidelines for Developing Teacher Competency in Schools under Sukhothai Primary Educational Service Area Office 1. *Lampang Rajabhat University Academic Journal*, 6(1), 118-128.

**ความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อย
ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน***
**Business Management Capabilities of Micro Entrepreneurs in Bangkok and Its
Vicinity Affecting the Achievement of Financial Goals**

¹พรมิตร กุลกาลยีนยง, แสงสุข พิทยานุกุล และ สมพร นาคเชื้อตรง

¹Pornmit Kulkalyuenyong, Sangsuk Pithayanukul and Somporn Naksuetrong

สถาบันวิทยาการประกอบการแห่งอโยธยา

Institute of Entrepreneurial Science Ayothaya, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pornmitku@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 2) การบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และ 3) ปัจจัยทางการบริหารธุรกิจที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ใช้การวิจัยเชิงปริมาณโดยมีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 387 คน การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดี หากพิจารณาในมิติย่อย พบว่า มีความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านการดำเนินงานภายใน ด้านลูกค้า และด้านข้อเสนอ ในระดับที่ดีเรียงตามลำดับ แต่มีความสามารถทางการบริหารโครงสร้างการเงินในระดับปานกลาง 2) การบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง หากพิจารณาในมิติย่อย พบว่า การบรรลุเป้าหมายทางการเงินด้านรายได้ สภาพคล่องทางการเงิน และกำไรสุทธิ อยู่ในระดับปานกลางเรียงตามลำดับ 3) ปัจจัยทางการบริหารธุรกิจที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า ปัจจัยทางการบริหารธุรกิจด้านข้อเสนอ ด้านโครงสร้างการเงิน และด้านการดำเนินงานภายใน ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินเรียงตามลำดับจากมากไปน้อยที่มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

คำสำคัญ: การบริหารธุรกิจ; เป้าหมายทางการเงิน; ผู้ประกอบการรายย่อย

Abstract

The objectives of this research were to study 1) business management capabilities of micro-entrepreneurs in Bangkok and its vicinity, 2) the achievement of financial goals of micro-

*Received January 12, 2025; Revised March 12, 2025; Accepted March 18, 2025

entrepreneurs in Bangkok and its vicinity, and 3) the factors of business management capabilities affecting the achievement of financial goals of micro-entrepreneurs in Bangkok and its vicinity. This study employed a quantitative research method. Questionnaires were used to collect data from 387 micro-entrepreneurs in Bangkok and its vicinity. The data were analyzed by using statistics including frequency, percentage, mean, standard deviation, and regression.

The results revealed that: 1) The overall business management capabilities of micro-entrepreneurs in Bangkok and its vicinity were at a good level. When considering to sub-dimensions, they had good capabilities in managing internal operations, customers, and the offers, respectively. However, their capabilities in managing financial structure were at a moderate level. 2) The overall achievement of financial goals among micro-entrepreneurs in Bangkok and its vicinity was at a moderate level. When considering to sub-dimensions, the achievement of financial goals in terms of revenue, financial liquidity, and net profit was also at a moderate level, respectively. 3) The factors of business management capabilities affecting the achievement of financial goals for micro-entrepreneurs in Bangkok and its vicinity indicated that the offers, financial structure, and internal operations significantly affected the achievement of financial goals, ranked in descending order of impact, at a statistical significance level of .05.

Keywords: Business Management; Financial Goals; Micro-entrepreneurs

บทนำ

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั้งที่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา จากสถิติโดยเฉลี่ยของประเทศต่าง ๆ พบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจำนวนมากมีรายละ 99 สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 50 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ และมีการจ้างงานโดยเฉลี่ยร้อยละ 60-70 ของการจ้างงานทั้งประเทศ (OECD, 2023) ตัวอย่างข้อมูลวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในบางประเทศ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ เยอรมนี ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ มีจำนวนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมร้อยละ 99.3, 99.6, 99.0, และ 99.0 ตามลำดับ และมีสัดส่วนการจ้างงานที่ร้อยละ 60, 59.4, 70, และ 88 ตามลำดับ (Chartered Management Institute, 2015; German Federal Ministry of Economic Affairs and Energy, 2014; Thailand Development Research Institute, 2019)

ตามที่กฎกระทรวงลงในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2563 ได้จำแนกวิสาหกิจของประเทศไทยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ วิสาหกิจรายย่อย วิสาหกิจขนาดย่อม วิสาหกิจขนาดกลาง และวิสาหกิจขนาดใหญ่ และยังได้จำแนกประเภทการดำเนินงานเป็นกิจการการผลิต กิจการการค้า และกิจการให้บริการ โดยใช้เกณฑ์รายได้ต่อปีและการจ้างงาน (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2024) ดังนี้

กิจการการผลิต: วิสาหกิจรายย่อยมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 1.8 ล้านบาท มีการจ้างงานไม่เกิน 5 คน วิสาหกิจขนาดย่อมมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 100 ล้านบาท มีการจ้างงานไม่เกิน 50 คน และวิสาหกิจขนาดกลางมีรายได้ต่อปีตั้งแต่ 100 - 500 ล้านบาท มีการจ้างงานตั้งแต่ 50-200 คน

กิจการการค้า และกิจการให้บริการ: วิสาหกิจรายย่อยมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 1.8 ล้านบาท มีการจ้างงานไม่เกิน 5 คน วิสาหกิจขนาดย่อมมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 50 ล้านบาท มีการจ้างงานไม่เกิน 30 คน และวิสาหกิจขนาดกลางมีรายได้ต่อปีตั้งแต่ 50-300 ล้านบาท มีการจ้างงานตั้งแต่ 30-100 คน

Office of Small and Medium Enterprises Promotion (2023) ได้รายงานไว้ว่า ในปี 2566 ประเทศไทยมีวิสาหกิจทั้งหมด 3,242,104 ราย เป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมร้อยละ 99.5 ประกอบด้วย รายย่อยร้อยละ 84.5 วิสาหกิจขนาดย่อมร้อยละ 13.5 วิสาหกิจขนาดกลางร้อยละ 1.5 และวิสาหกิจขนาดใหญ่ร้อยละ 0.5 สำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมนั้น ส่วนใหญ่ดำเนินธุรกิจในการค้าและบริการ ดังตารางที่ 1 ซึ่งเป็นสถิติที่ใกล้เคียงกับสถิติของประเทศต่าง

หากพิจารณาการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ พบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมที่ระดับร้อยละ 35.2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ซึ่งยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศอื่น ๆ แต่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีการจ้างงานสูงถึงร้อยละ 70.4 ของการจ้างงานทั้งประเทศ ซึ่งใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของการจ้างงานของประเทศอื่น ๆ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ประกอบการ ภาคธุรกิจ และ จำนวนผู้ประกอบการในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ขนาดวิสาหกิจ	จำนวนผู้ประกอบการ		ภาคธุรกิจ				จำนวนผู้ประกอบการในกรุงเทพและปริมณฑล
	จำนวน (ราย)	สัดส่วน (%)	ภาคการผลิต (ราย)/(%)	ภาคการค้า (ราย)/(%)	ภาคบริการ (ราย)/(%)	ภาคอื่น ๆ (ราย)/(%)	
รายย่อย	2,739,530	84.5	428,470 (15.6)	1,174,479 (42.9)	1,080,374 (39.4)	56,207 (2.1)	614,413 (22.4)
ขนาดย่อม	439,058	13.5	79,423 (18.1)	148,922 (33.9)	207,966 (47.4)	2,747 (0.6)	217,998 (49.7)
ขนาดกลาง	47,155	1.5	7,866 (16.7)	23,240 (49.3)	15,664 (33.2)	385 (0.8)	28,123 (59.6)
รวมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	3,225,743	99.5	515,759 (16.0)	1,346,641 (41.8)	1,304,004 (40.4)	59,339 (1.8)	860,534 (26.7)
ขนาดใหญ่	16,361	0.5	4,472 (27.3)	7,412 (45.3)	4,368 (26.7)	109 (0.7)	10,644 (65.1)
ทั่วประเทศ	3,242,104	100.0	520,232 (16.0)	1,354,053 (41.8)	1,308,372 (40.4)	59,448 (1.8)	871,178 (26.9)

Source: Office of Small and Medium Enterprises Promotion (2023)

ตารางที่ 2 สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ การจ้างงาน และสัดส่วนการจ้างงานในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ขนาดวิสาหกิจ	ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (ล้านล้านบาท)	สัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (%)	อัตราการขยายตัว (%)	การจ้างงาน (คน)/(%)	การจ้างงานในกรุงเทพฯ และปริมณฑล (คน)	สัดส่วนเมื่อเปรียบเทียบกับกรจ้างงานทั้งหมด (%)
รายย่อย	0.50	2.8	4.1	5,426,410 (29.5)	1,513,587	27.9
ขนาดย่อม	2.52	14.0	2.5	5,047,755 (27.5)	2,525,231	50.0
ขนาดกลาง	3.30	18.4	4.3	2,455,839 (13.4)	1,545,355	62.9
รวมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	6.32	35.2	3.6	12,930,004 (70.4)	5,584,173	43.2
ขนาดใหญ่	11.60	64.8	2.1	5,432,237 (29.6)	3,908,310	71.9
ทั้งประเทศ	17.92	100	2.5	18,362,241 (100.0)	9,492,483	51.7

Source: Office of Small and Medium Enterprises Promotion (2023)

ในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ จำนวนมาก เพื่อให้ธุรกิจสามารถอยู่รอดได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเป็นปัญหาที่เกิดจากภายในและปัญหาจากภายนอก ปัญหาภายใน เช่น การให้บริการลูกค้าไม่ดี ทำให้ลูกค้าหันไปซื้อสินค้าจากคู่แข่งสูงถึงร้อยละ 60 ซึ่งเป็นข้อมูลจากการสำรวจของ American Express (2014) ปัญหาการขาดผู้นำที่มีความสามารถในการบริหารงานแทนเจ้าของที่เป็นผู้ก่อตั้งธุรกิจ และการขาดการอบรมและพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้แก่พนักงาน สำหรับปัญหาภายนอก เช่น ความไม่เหมาะสมของกระบวนการโซ่อุปทานตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การผลิตสินค้า การจัดเก็บ และการส่งมอบสินค้า ต้นทุนการกระจายสินค้าที่สูง และการแข่งขันที่รุนแรงส่งผลให้เกิดต้นทุนในการดำเนินงานสูง (Olawale, 2014) นอกจากนี้ วิสาหกิจขนาดเล็กยังประสบกับปัญหาทางการเงิน เช่น การขาดแคลนแหล่งเงินทุนเนื่องจากไม่ได้รับความน่าเชื่อถือจากสถาบันการเงิน หรือหากได้รับเงินกู้ แต่ต้องเสียต้นทุนทางการเงินที่สูง (Bilal et al. 2016) ส่งผลให้ไม่มีเงินทุนในการซื้ออุปกรณ์หรือวัตถุดิบมาผลิตสินค้าเพื่อขาย และไม่สามารถลงทุนขยายธุรกิจไปยังตลาดใหม่ ๆ ไม่สามารถหากกลุ่มลูกค้าใหม่ หรือ ออกสินค้าใหม่ เป็นต้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็กยังต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายแรงงาน การจ่ายค่าจ้างแรงงาน หรือการทำงานล่วงเวลา เช่นเดียวกับวิสาหกิจขนาดใหญ่ ส่งผลให้ไม่สามารถแข่งขันกับวิสาหกิจรายใหญ่ได้ (Huseynova, 2024)

การศึกษาความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการที่เป็นวิสาหกิจรายย่อย เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบธุรกิจที่ต้องฝ่าฟันกับปัญหาและอุปสรรคมากมายเพื่อให้สามารถอยู่รอดในธุรกิจในช่วง 1-5 ปีแรก จึงจะสามารถเติบโตเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อม ผู้ประกอบการขนาดกลาง และผู้ประกอบการขนาดใหญ่ตามลำดับ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ประกอบการรายย่อยที่มีรายได้ไม่เกิน 1.8 ล้านบาทในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากเป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่มีจำนวนมากถึงร้อยละ

22.4 และมีการจ้างงานสูงถึงร้อยละ 27.9 ของผู้ประกอบการรายย่อยทั้งหมด ซึ่งผู้ประกอบการเหล่านี้ดำเนินธุรกิจอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และยังเผชิญกับการแข่งขันที่สูง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. เพื่อศึกษาการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. เพื่อศึกษาปัจจัยความสามารถทางการบริหารธุรกิจที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพและปริมณฑลที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อย และการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยโดยใช้ทฤษฎีการบริหารธุรกิจตามแนวคิดโมเดลธุรกิจแคนวาส (Business Model Canvas) ของ Osterwalder, and Pigneur (2010) ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ และ จัดกลุ่มเป็น 4 ด้านตามแนวคิดของ Becker, and Brocker (2021) ได้แก่ 1) ด้านข้อเสนอ (Offer) ประกอบด้วย คุณค่าของสินค้าหรือบริการ (Value Propositions) กิจกรรมหลัก (Key Activities) และ พันธมิตรหลัก (Key Partners) 2) ด้านลูกค้า (Customers) ประกอบด้วย ลูกค้าเป้าหมาย (Customer Segments) และความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer Relationships) 3) ด้านการดำเนินงานภายใน (Infrastructure) ประกอบด้วย ช่องทางการเข้าถึงลูกค้า (Channels) และ ทรัพยากรหลัก (Key Resources) และ 4) ด้านโครงสร้างการเงิน (Financial Structure) ประกอบด้วย รายได้ (Revenue Streams) และโครงสร้างต้นทุน (Cost Structure)

2) การบรรลุเป้าหมายทางการเงิน ผู้วิจัยใช้แนวคิดของตัวแบบดุลยภาพ (Balanced Scorecard) ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกระบวนการภายใน และ ด้านการเรียนรู้และการเติบโตของพนักงาน (Kaplan, 2012) แต่การวิจัยในครั้งนี้เลือกมิติด้านการเงินเพื่อศึกษาถึงการบรรลุเป้าหมายทางการเงินเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 614,413 ราย (Office of Small and Medium Enterprises Promotion, 2023)

ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณจากสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973) ซึ่งเป็นสูตรที่ใช้คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ได้กลุ่มตัวอย่าง

จำนวน 400 ราย แต่แบบสอบถามที่เก็บจากกลุ่มตัวอย่างมีความสมบูรณ์และถูกต้องจำนวน 387 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามความสะดวก

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบเครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือโดยใช้แบบสอบถามประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของธุรกิจ ได้แก่ รูปแบบของธุรกิจ ประเภทธุรกิจ ระยะเวลาดำเนินการ ทุนดำเนินการ จำนวนพนักงาน ส่วนที่ 2 ความสามารถทางการบริหารงานทั้ง 9 องค์ประกอบตามโมเดลธุรกิจแคนวาสใน 4 ด้านจำนวน 33 ข้อ ส่วนที่ 3 การบรรลุเป้าหมายทางการเงิน จำนวน 3 ข้อ ข้อคำถามในส่วนที่ 2 และ 3 เป็นแบบมาตรวัดประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert, 1932) 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยที่สุด

ผู้วิจัยทำการทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบจำนวน 3 คน พบว่า ข้อคำถามในแบบสอบถามทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า 0.5 แต่มีการปรับปรุงข้อความตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ข้อคำถามในแบบสอบถามมีการทดสอบหาค่าอำนาจจำแนกโดยวิธี Item Total Correlation ได้ค่าระหว่าง .464-.896 ซึ่งสูงกว่า 0.3 นับว่าเป็นข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำทุกข้อ (Pallant, 2020) และผู้วิจัยทำการทดสอบความเชื่อมั่นโดยการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, 1951) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นที่ .957 จึงถือว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือสูง

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามออนไลน์ผ่านช่องทางต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสังคมออนไลน์ของสถาบัน ทีมผู้วิจัย และศิษย์เก่า เป็นต้น ให้แก่ผู้ประกอบการรายย่อยที่ประกอบธุรกิจในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลจนครบจำนวน 400 ราย ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความครบถ้วนและถูกต้องของข้อมูล โดยได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 387 ชุด คิดเป็นร้อยละ 96.8 ระยะเวลาการเก็บแบบสอบถามตั้งแต่วันที่ 10 พฤศจิกายน 2567 ถึงวันที่ 15 ธันวาคม 2567

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

แบบสอบถามส่วนที่ 2 และ 3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลความสามารถทางการบริหารธุรกิจ และการบรรลุเป้าหมายทางการเงินเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ดีมาก (คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00) ดี (คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50) ปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50) ไม่ดี (คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50) และ ไม่ดีอย่างยิ่ง (คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50) (Boonchom, 2017)

การวิเคราะห์ความสามารถทางการบริหารธุรกิจที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยทำการสรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อยจำนวน 387 ราย ส่วนใหญ่ดำเนินธุรกิจในรูปแบบของบุคคลธรรมดา ร้อยละ 57.9 เป็นธุรกิจบริการ ร้อยละ 52.5 มีระยะเวลาดำเนินธุรกิจที่น้อยกว่า 5 ปี ร้อยละ 62.0 มีทุนดำเนินการน้อยกว่าหรือเท่ากับ 500,000 บาท ร้อยละ 47.3 และมีจำนวนพนักงานน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5 คน ร้อยละ 65.6 และมีรายละเอียดของผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นที่แสดงถึงความสามารถทางการบริหารธุรกิจในภาพรวม ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = .749) ในระดับดี เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านการดำเนินงานภายใน ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = .922) ด้านลูกค้า ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = .761) และด้านข้อเสนอ ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = .928) ในระดับที่ดีเรียงตามลำดับ แต่มีความสามารถทางการบริหารโครงสร้างการเงิน ($\bar{X} = 3.35$, S.D. = .662) ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีต่อความสามารถทางการบริหารธุรกิจ

องค์ประกอบ	ความสามารถทางการบริหาร		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
ด้านข้อเสนอ	3.70	.928	ดี
ด้านลูกค้า	3.76	.761	ดี
ด้านการดำเนินงานภายใน	3.84	.922	ดี
ด้านโครงสร้างการเงิน	3.35	.662	ปานกลาง
ภาพรวม	3.66	.749	ดี

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นถึงเกี่ยวกับการบรรลุเป้าหมายทางการเงินในภาพรวม ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 1.113) ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถบรรลุเป้าหมายทางการเงินด้านรายได้ ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 1.228) สภาพคล่องทางการเงิน ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 1.140) และกำไรสุทธิ ($\bar{X} = 3.24$, S.D. = 1.264) ในระดับปานกลางเรียงตามลำดับ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน

ด้าน	การบรรลุเป้าหมายทางการเงิน		
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
รายได้	3.39	1.228	ปานกลาง
กำไรสุทธิ	3.24	1.264	ปานกลาง
สภาพคล่องทางการเงิน	3.37	1.140	ปานกลาง
ภาพรวม	3.33	1.113	ปานกลาง

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยความสามารถทางการบริหารธุรกิจที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผู้วิจัยได้ประมวลข้อมูลโดยการวิเคราะห์ถดถอยด้วยวิธี Enter พบว่า มิติด้านข้อเสนอ มิติด้านโครงสร้างการเงิน และมิติด้านการดำเนินงานภายใน ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ซึ่งมีนัยสำคัญทาง

สถิติระดับ .05 ($F = 284.767$, $\text{Sig.} = .000$) ส่วนด้านลูกค้าไม่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัว สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของการบรรลุเป้าหมายทางการเงินในภาพรวมได้ร้อยละ 74.9 ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ถดถอยเพื่อหาปัจจัยทางการบริหารธุรกิจที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน

ตัวแปร	Unstandardized		Standardized	t	P-value
	Coefficients		Coefficients		
	B	S.E.	B		
การบรรลุเป้าหมายทางการเงิน					
ค่าคงที่	.371	.209		1.774	.077
ด้านข้อเสนอ	.897	.071	.748	12.723	.000*
ด้านลูกค้า	.145	.094	.099	1.545	.123
ด้านการดำเนินงานภายใน	.415	.114	.344	3.632	.000*
ด้านโครงสร้างการเงิน	-.733	.104	-.370	-7.036	.000*

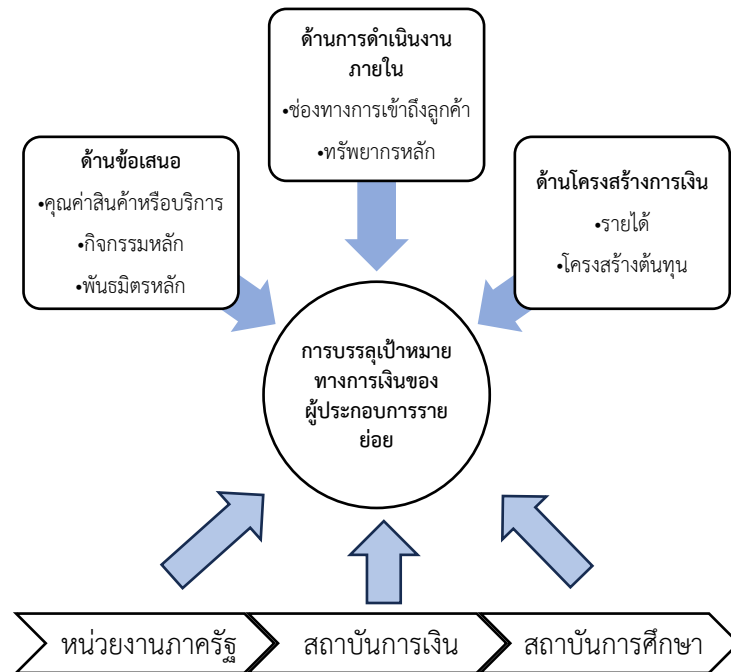
$R^2 = .749$, Adjusted $R^2 = .746$, $\text{SEE} = .560$, $F = 284.767$, $\text{Sig. of } F = .000$

* มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานคร และปริณพจน์ที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินได้องค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ผู้ประกอบการรายย่อยมีความสามารถทางการบริหารด้านข้อเสนอและการดำเนินงานภายในอยู่ในระดับดี แต่มีความสามารถในการบริหารโครงสร้างการเงินในระดับปานกลาง และยังส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินในเชิงลบ เนื่องจากต้นทุนส่วนใหญ่ของธุรกิจเป็นค่าใช้จ่ายคงที่ที่ต้องจ่ายทุกเดือน และด้วยสภาวะการแข่งขันที่รุนแรง ส่งผลให้ผลการดำเนินงานด้านรายได้และกำไรสุทธิไม่บรรลุเป้าหมาย ผู้ประกอบการรายย่อยควรนำแนวทางการจัดทำงบประมาณมาใช้ในการควบคุมทางการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยการจัดทำงบประมาณขาย งบประมาณการผลิต งบประมาณวัตถุดิบทางตรง งบประมาณค่าแรงทางตรง งบประมาณค่าใช้จ่ายในการผลิต และงบประมาณเงินสด เป็นต้น หากผู้ประกอบการรายย่อยพบว่าผลการดำเนินงานในเดือนใดที่รายได้ไม่เป็นไปตามงบประมาณที่กำหนด แต่มีค่าใช้จ่ายคงที่ที่ต้องจ่ายเท่าเดิม ผู้ประกอบการรายย่อยอาจต้องใช้กลยุทธ์ทางการตลาดอื่น ๆ เพื่อเพิ่มรายได้ในเดือนถัด ๆ ไป เป็นต้น ปัจจัยความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านลูกค้า ซึ่งประกอบด้วยลูกค้าเป้าหมาย และความสัมพันธ์กับลูกค้า ซึ่งส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อยอย่างไม่มีนัยสำคัญ อาจเนื่องจากผู้ประกอบการรายย่อยมีฐานลูกค้าที่จำกัด และขายสินค้าหรือบริการให้ตั้งแต่แรกเริ่มดำเนินธุรกิจ จึงยังเป็นลูกค้ากลุ่มเดิม ๆ และมีความสัมพันธ์แบบเดิม แต่หากผู้ประกอบการรายย่อยต้องการขยายฐานลูกค้าให้มากขึ้น การมีลูกค้ากลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน รู้พฤติกรรมการซื้อ และการสร้างความสัมพันธ์ด้วยการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้ลูกค้า และการส่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการให้ลูกค้าทราบอย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจและมีความภักดีกับสินค้าหรือบริการ และยังเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือต่อสินค้าหรือบริการด้วย

Picture 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน สามารถอธิบายผลการวิจัยได้ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารธุรกิจในด้านต่าง ๆ ของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้ให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) ด้านข้อเสนอ พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยมีความสามารถทางการบริหารด้านข้อเสนอในระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.70 เนื่องจากผู้ประกอบการรายย่อยได้สร้างคุณค่าในสินค้าหรือบริการด้วยการช่วยแก้ปัญหาหรือสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ลูกค้า และออกแบบสินค้าหรือบริการให้ตรงกับความต้องการที่เฉพาะของลูกค้าแต่ละราย ทำให้ลูกค้าเดิมส่งคำสั่งซื้อให้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Baillet, Tanev, and Keen (2020) ที่ได้สรุปไว้ในงานวิจัยว่า การสร้างคุณค่าในสินค้าหรือบริการสามารถทำให้ธุรกิจมีความสามารถในการเติบโต เพิ่มความต้องการซื้อของลูกค้า และทำให้ผู้สนใจภายนอกเข้ามาร่วมลงทุนหรือเป็นพันธมิตรกับธุรกิจได้ ผู้ประกอบการรายย่อยมีระบบการจัดส่งสินค้าหรือบริการที่รวดเร็วและเป็นไปตามกำหนดเวลาที่แจ้งไว้กับลูกค้า ได้ให้ลูกค้ามีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพสินค้าหรือบริการ และ มีการสร้างพันธมิตรที่ดีกับผู้เกี่ยวข้องทางธุรกิจ เช่น ผู้ถือหุ้น ธนาคาร และชุมชน

2) ด้านลูกค้า พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยมีความสามารถทางการบริหารด้านลูกค้าในระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.76 เนื่องจากผู้ประกอบการรายย่อยมีความเข้าใจในความต้องการและพฤติกรรมการณ์ซื้อของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายได้ดี แต่การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้ายังไม่ดีนัก เนื่องจากยังขาดฐานข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของลูกค้า ทำให้ไม่สามารถติดต่อสื่อสารหรือทำกิจกรรมทางการตลาดกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Zhang, Shivendu, and Wang (2021) ที่ได้อธิบายว่า การมีฐานข้อมูลของลูกค้า จะช่วยให้ผู้ประกอบการสื่อสารอย่างเป็นกันเอง และแสดงถึงความใกล้ชิด เข้าใจ

พฤติกรรมการซื้อขายมากขึ้น ส่งผลให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจเพิ่มขึ้น ลูกค้ามีความภักดีกับสินค้าหรือบริการ และส่งผลให้ธุรกิจมีรายได้เพิ่มขึ้น

3) ด้านการดำเนินงานภายใน ผู้ประกอบการรายย่อยมีความสามารถทางการบริหารด้านการดำเนินงานภายในในระดับดี โดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.84 เนื่องจากผู้ประกอบการรายย่อยอำนวยความสะดวกให้ลูกค้าสามารถซื้อสินค้าหรือบริการผ่านช่องทางออนไลน์ จัดให้มีสื่อสังคมออนไลน์ใช้ในการสื่อสารกับลูกค้า และมีช่องทางการชำระเงินค่าสินค้าหรือบริการที่สะดวก แต่ผู้ประกอบการรายย่อยส่วนใหญ่ไม่มีหน้าร้าน ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคสำหรับลูกค้าในหลาย ๆ กรณี เช่น ลูกค้าต้องการสอบถามรายละเอียดของข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการจากผู้ขาย ลูกค้าต้องการสินค้าในทันที ลูกค้าที่ไม่แน่ใจในเรื่องความปลอดภัยของการชำระเงิน หรือลูกค้าที่ไม่มีทักษะการใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์ เป็นต้น (Swinyard, and Smith, 2003)

4) ด้านโครงสร้างการเงิน ผู้ประกอบการรายย่อยมีความสามารถทางการบริหารด้านโครงสร้างการเงินในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.35 เนื่องจากรายได้ของผู้ประกอบการรายย่อยส่วนใหญ่มาจากการขายสินค้าหรือบริการเพียงไม่กี่รายการ และเป็นรายได้จากลูกค้ารายใหญ่เพียงไม่กี่รายที่ซื้อเป็นประจำ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเสี่ยงต่อธุรกิจได้ เนื่องจากลูกค้ามีอำนาจในการต่อรองสูง และหากลูกค้ารายใหญ่รายใดติดค้างการชำระเงิน จะส่งผลให้ธุรกิจขาดสภาพคล่อง (Kenny, 2023) นอกจากรายได้แล้ว ผู้ประกอบการรายย่อยมีต้นทุนที่เป็นค่าใช้จ่ายคงที่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะต้องจ่ายทุกเดือน ประกอบด้วยเงินเดือนของผู้ประกอบการหรือผู้จัดการ ค่าเช่าสำนักงาน หรือค่าเสื่อมราคาของสินทรัพย์ถาวร เป็นต้น (Kulkalyuenyong, Joseph, and Treesorn, 2022)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยมีความสามารถทางการบริหารให้บรรลุเป้าหมายทางการเงินในระดับปานกลางโดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.33 เนื่องจากความเป็นผู้ประกอบการรายย่อยที่เริ่มต้นดำเนินธุรกิจไม่นาน ยังขาดความน่าเชื่อถือ และขาดสินทรัพย์ในการค้ำประกัน ทำให้มีความสามารถในการกู้เงินจากสถาบันการเงินจำกัด ผู้ประกอบการรายย่อยจึงขาดเงินทุนในการซื้อวัตถุดิบหรือใช้หมุนเวียนในธุรกิจ เพื่อให้สามารถสร้างรายได้ตามเป้าหมาย และผู้ประกอบการรายย่อยบางรายต้องกู้จากแหล่งทุนภายนอก ทำให้มีต้นทุนทางการเงินสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nguyen, and Canh (2021) ที่ได้อธิบายไว้ว่าการที่ธุรกิจขนาดเล็กต้องกู้เงินจากแหล่งทุนที่ไม่เป็นทางการ ถึงแม้ว่าส่งผลในทางบวกต่อผลการเติบโตและผลการดำเนินงานของธุรกิจ แต่มักจะไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื่องจากมีต้นทุนทางการเงินที่สูง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินของผู้ประกอบการรายย่อย ได้แก่ ความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านข้อเสนอ ด้านการดำเนินการภายใน และด้านโครงสร้างการเงินอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านข้อเสนอ นั้น ผู้ประกอบการรายย่อยเน้นการออกแบบสินค้าหรือบริการให้ตรงกับความต้องการที่เฉพาะของลูกค้าแต่ละราย ทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยเกิดความคิดสร้างสรรค์ และธุรกิจเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ส่งผลให้ธุรกิจมีผลการดำเนินงานที่เติบโตอย่างยั่งยืน (Reason, Lovlie, and Flu, 2016) ผู้ประกอบการรายย่อยได้บริหารธุรกิจให้มีระบบการจัดส่งสินค้าหรือบริการที่รวดเร็วและเป็นไปตามกำหนดเวลาที่แจ้งไว้กับลูกค้า ส่งผลให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ และเป็นการสร้างคุณค่าในสินค้าและบริการ (Vakulenko, Shams, Hellstrom, and Hjort, 2019) ส่วนความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านการดำเนินการภายในนั้น ผู้ประกอบการรายย่อยมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการทำการตลาดเพื่อให้ลูกค้าเกิดการรับรู้ในตัวสินค้าหรือบริการของกิจการได้ดี และสามารถสร้างรายได้ในแต่ละเดือน (Daowd et al., 2020) และความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านโครงสร้างการเงินนั้น ผู้ประกอบการรายย่อยพยายามสร้างภาพลักษณ์ของกิจการและการให้บริการที่ดีของ

พนักงาน ทำให้มีลูกค้าประจำส่งคำสั่งซื้ออย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อรายได้ของกิจการ (Kaur et al. 2020) แต่ผู้ประกอบการรายย่อยส่วนใหญ่ขายสินค้าหรือบริการเป็นเงินสด ถึงแม้จะช่วยสร้างสภาพคล่องทางการเงินให้ธุรกิจ แต่ส่งผลให้รายได้ไม่มากเท่ากับการให้สินเชื่อแก่ลูกค้าด้วย (Soaga, 2012)

สรุป

จากการศึกษาความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยในเขตกรุงเทพมหานคร และปริณทณที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยมีความสามารถทางการบริหารด้านกระบวนการภายในดีกว่าด้านลูกค้า และด้านข้อเสนอ ในขณะที่มีความสามารถในการบริหารโครงสร้างการเงินได้ในระดับปานกลาง ในการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเงินด้านรายได้ กำไรสุทธิ หรือสภาพคล่องยังอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านข้อเสนอและด้านการดำเนินงานภายในส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินในเชิงบวก ในขณะที่ปัจจัยความสามารถทางการบริหารธุรกิจด้านโครงสร้างการเงินส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายทางการเงินในเชิงลบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยมีรายได้จากการขายสินค้าหรือบริการไม่หลากหลาย และส่วนใหญ่เป็นลูกค้ารายใหญ่เพียงไม่กี่ราย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้ประกอบการรายย่อย เช่น สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมควรนำไปใช้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าใหม่ที่ใช้คู่กับสินค้าเดิมเพื่อเจาะกลุ่มลูกค้าเดิม หรือกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อการขยายฐานลูกค้าให้กว้างขวางขึ้น สำหรับใช้ในการอบรมผู้ประกอบการรายย่อย หรือหน่วยงานที่เป็นธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทยให้มีมาตรการส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อยด้วยการให้สินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าธนาคารอื่น เพื่อสนับสนุนให้ผู้ประกอบการรายย่อยมีเงินทุนสำหรับการพัฒนาสินค้าใหม่ หรือขยายฐานลูกค้าให้กว้างขวางขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยประสบกับอุปสรรคในการหาแหล่งเงินทุนในระบบจากสถาบันการเงิน ซึ่งมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการกู้จากแหล่งเงินทุนนอกระบบ ดังนั้น สถาบันการเงินที่เกี่ยวข้องกับการให้สินเชื่อผู้ประกอบการรายย่อยไม่ควรกำหนดเกณฑ์การนำสินทรัพย์ถาวรมาเป็นหลักทรัพย์ในการค้ำประกันการกู้ยืมเป็นหลัก เนื่องจากผู้ประกอบการรายย่อยเพิ่งเริ่มดำเนินธุรกิจไม่นาน และยังไม่ได้ลงทุนในสินทรัพย์ถาวรมากนัก แต่สถาบันการเงินอาจใช้เกณฑ์การยื่นภาษีให้แก่รัฐบาลในแต่ละปีมาเป็นแนวทางในการประเมินสินเชื่อ เพื่อดึงดูดให้ผู้ประกอบการรายย่อยดำเนินธุรกิจที่เข้าสู่ระบบมากขึ้น ในขณะที่สถาบันการเงินจะเห็นผลการดำเนินงานของผู้ประกอบการรายย่อยว่ามีการเติบโตมากขึ้นเพียงใด นอกจากนั้น สถาบันการเงินอาจสนับสนุนผู้ประกอบการรายย่อยด้วยการให้เงินกู้เพื่อเป็นเงินทุนในการผลิตสินค้าเป็นครั้ง ๆ ไป ด้วยการนำไปสั่งซื้อจากผู้ซื้อมาเป็นหลักฐานการกู้เงิน แต่สถาบันการเงินอาจต้องเพิ่มกลไกในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของคำสั่งซื้อว่าเป็นคำสั่งซื้อที่เกิดขึ้นจริงหรือไม่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยมีความสามารถทางการบริหารธุรกิจอยู่ในระดับดี แต่คะแนนยังไม่สูงนัก ผู้วิจัยจึงเสนอให้หน่วยงานที่พัฒนาผู้ประกอบการ เช่น สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ควรออกแบบหลักสูตรที่เกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์หรือ

บริการ การบริหารจัดการสินค้าคงคลัง หรือการบริหารการเงิน เป็นต้น ให้แก่ผู้ประกอบการรายย่อยเป็นกรณีพิเศษ และพัฒนาช่องทางการอบรมที่สะดวกแก่ผู้ประกอบการรายย่อย โดยปกติแล้ว สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษามีพันธกิจหลักประการหนึ่งในการให้บริการวิชาการแก่สังคม ผู้วิจัยจึงขอเสนอให้สถาบันการศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบริหารธุรกิจหรือผู้ประกอบการ ควรเน้นการให้บริการทางวิชาการแก่ผู้ประกอบการรายย่อยตามหน้าที่หลัก ๆ ของการบริหารธุรกิจ ได้แก่ การบริหารการตลาด การบริหารการเงิน การบริหารทรัพยากรบุคคล และการบริหารโซ่อุปทาน เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นดังนี้

2.1 ควรมีการศึกษาความสามารถทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการรายย่อยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโดยรวมของธุรกิจเพิ่มเติม ซึ่งอาจมีมิติอื่น ๆ เช่น ความพึงพอใจของลูกค้า ประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการบริหารธุรกิจของผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดใหญ่ เพื่อให้ผู้ประกอบการรายย่อยเห็นถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สามารถอยู่รอด และมีการเติบโตอย่างยั่งยืนจนเป็นผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดใหญ่ได้

2.3 ควรเพิ่มส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ประกอบการรายย่อย เพื่อให้ทราบถึงความจำเป็นและความต้องการในการพัฒนาธุรกิจและปัญหาหรืออุปสรรคที่เผชิญอยู่ และเป็นการสะท้อนแก่ภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้ตรงตามความต้องการ

References

- American Express. (2024). *2014 Global Customer Service Barometer*. Retrieved December 27, 2024, from <https://www.salesfix.com.au/wp-content/uploads/2015/05/globalcustomer-servicebarometer.pdf>
- Bailetti, T., Tanev, S., & Keen, C. (2020). What Makes Value Propositions Distinct and Valuable to New Companies Committed to Scale Rapidly? *Technology Innovation Management Review*, 10(6), 14-27.
- Becker, M., & Brocker, J. (2021). *Business Model Canvas - Overview of the Main Advantages and Disadvantages*. IUCF Working Paper, No. 6/2021, ZBW - Leibniz Information Centre for Economics, Kiel, Hamburg.
- Bilal, A. R., Khan, A. A., & Akoorie, M.E. (2016). Constraints to Growth: A Cross Analysis of Chinese, Indian and Pakistani SMEs. *Chinese Management Studies*, 10(2), 365-386.
- Boonchom, S. (2017). *Principles of Research*. (10th Ed.). Bangkok: Surivitasarn.
- Chartered Management Institute. (2015). *Growing Your Business*. London: Chartered Management Institute, September.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Daowd, A. et al. (2020). The Impact of Social Media on the Performance of Microfinance Institutions in Developing Countries: A Quantitative Approach. *Information Technology and People*, 34(1), 25-49.

- German Federal Ministry of Economic Affairs and Energy. (2014). *German Mittelstand: Motor der Deutschen Wirtschaft*, German Federal Ministry of Economic Affairs and Energy, Berlin.
- Nguyen, B., & Canh, N. P. (2021), Formal and Informal Financing Decisions of Small Businesses. *Small Business Economics*, 57, 1545-1567.
- Huseynova, L. (2024). Challenges and Opportunities in the Development of Micro, Small, and Medium- sized Enterprises (MSMEs) in Central and West Asia. *Problems and Perspectives in Management*, 22(2), 527-538.
- Kaplan, R. S. (2012). The Balanced Scorecard: Comments on Balanced Scorecard Commentaries. *Journal of Accounting and Organizational Chang*, 8(4), 539–545.
- Kaur, P., Malhotra, K., & Sharma, K. K. (2020). Moderation-Mediation Framework Connecting Internal Branding, Affective Commitment, Employee Engagement and Job Satisfaction: An Empirical Study of BPO Employees in Indian Context. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 12(3/4), 327-348.
- Kenny, G. (2023). *The Dangers of Becoming to Dependent on a Single Customer*. Retrieved January 2, 2025, from <https://hbsp.harvard.edu/product/H07VGC-PDF-ENG>
- Kulkalyuenyong, P., Joseph, M., & Treesorn, M. (2022). Guidelines for Organizational Development after the Pandemic of Coronavirus Disease 2019. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(3), 898-909.
- Likert, R. (1932). A Technique for The Measurement of Attitudes. (R. Woodworth, Ed.) *Archives of Psychology*, 140, 5-55.
- Office of Small and Medium Enterprises Promotion. (2023). *Business Structures of MSME (Micro, Small, and Medium Enterprises)*. Retrieved December 27, 2024, from <https://www.smebigdata.com/msme/dashboard-b?g=7>
- Office of Small and Medium Enterprises Promotion. (2024). *Ministerial Regulation on the Definition of Small and Medium Enterprises (SMEs), B.E. 2019, and the Announcement on the Definition of Micro Enterprises*. Retrieved December 27, 2024, from https://www.sme.go.th/mod_download/download-20201118145003.pdf
- Olawale, F. (2014). The Causes of the Failure of New Business and Medium Enterprises in South Africa. *Mediterranean Journal of Social Science*, 20, 922-927.
- Osterwalder, A., & Pigneur, Y. (2010). *Business Model Generation*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Pallant, J. (2020). *SPSS Survival Manual: A Step-by-step Guide to Data Analysis Using IBM SPSS*. (7th Ed.). London: Routledge.
- Reason, B., Lovlie, L., & Flu, M. B. (2016). *Service Design for Business: A Practical Guide to Optimizing the Customer Experience*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Soaga, H. (2012). *Basics of Cash Management for Financial Management and Reporting*. Retrieved January 15, 2025, from <https://papers.ssrn.com/sol3/papers>

- Swinyard, W. R., & Smith, S. M. (2003). Why People (Don't) shop Online: A Lifestyle Study of the Internet Consumer. *Psychology and Marketing*, 20(7), 567-597.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (3rd Ed.). New York: Harper and Row Publications.
- Thailand Development Research Institute. (2019). *The Ranking of SME Credibility Using Non-Financial Data under the Framework of Developing an Action Plan to Promote Small and Medium Enterprises (SMEs)*. Retrieved December 25, 2024, from https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2021/02/2019_09.pdf
- The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). *OECD SME and Entrepreneurship outlook 2023*. OECD Publishing. Retrieved December 25, 2024, from https://www.oecd.org/en/publications/oecd-sme-and-entrepreneurship-outlook-2023_342b8564-en.html
- Vakulenko, Y., Shams, P., Hellstrom, D., & Hjort, K. (2019), Service Innovation in E-commerce Last Mile Delivery: Mapping the E-customer Journey. *Journal of Business Research*, 101, 461-468.
- Zhang, Z., Shivendu, S., & Wang, P. (2021), Is Investment in Data Analytics Always Profitable? The Case of Third-Party-Online-Promotion Marketplace. *Production and Operations Management*, 30(7), 2321-2337.

กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธี*

A Process of Buddhism Propagation of the Council of Thai Bhikkhus in the U.S.A. by Buddhist Peaceful Means

¹พระวิเทศวิสุทธิคุณ สมักร สมคโค และ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท

¹Phra Videsvissuddhikhun Smak Samaggo and Phra Pramote Vadakovidho

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: watohio@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการดังนี้ 1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา อุปสรรค การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และแนวคิด หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามนวัตกรรมการร่วมสมัย 2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และ 3. เพื่อนำเสนอกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป

ผลการวิจัยพบว่า 1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาหลายด้าน เช่น พระธรรมทูตไม่เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย ขาดทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษาที่ทันสมัย รวมถึงการให้ความรู้ที่ไม่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน มีข้อจำกัดด้านกฎหมายและวัฒนธรรมต่างชาติ แนวทางแก้ไขคือการปรับรูปแบบการเผยแผ่ให้หลากหลาย เช่น จัดกิจกรรมร่วมกับวัดนานาชาติ จัดทำหนังสือธรรมะ วิชิตุบรรยายธรรมออนไลน์ และกลุ่มปฏิบัติธรรม รวมถึงการดำเนินโครงการตามนโยบาย “ตกปาลนอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สานึกปณฺเฑียร” เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในระดับสากล 2. หลักโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหัวใจสำคัญที่พระธรรมทูตยึดถือ ได้แก่ หลักการ 3 : ไม่ทำบาป ทำความดี ทำใจให้บริสุทธิ์ อุดมการณ์ 4 : ความอดทน อดกลั่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสงบทั้งกาย วาจา ใจ และนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด วิธีการ 6 : ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย รักษาความประพฤติให้น่าเลื่อมใส เคารพกฎระเบียบ ขนบธรรมเนียม รู้จักประมาณในการใช้สิ่งต่าง ๆ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม และฝึกจิตใจให้สงบ มีประสิทธิภาพ ทั้งหมดนี้ช่วยให้พระธรรมทูตบรรลุเป้าหมายพระพุทธศาสนา 3. กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ได้โมเดลในการนำเสนอ คือ RPCCC MODEL ประกอบด้วย 1) Receiver วิเคราะห์ผู้รับสาร 2) Planning วางแผนการเผยแผ่ 3) Concept วางกรอบแนวคิด 4) Content เนื้อหาสาระการเผยแผ่ 5) Communication การสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ซึ่งจะส่งผลต่อการทำงานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ องค์การสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา บุคคลทั่วไป องค์กร ชุมชน สังคม ตลอดถึงประเทศชาติ

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; สมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา; พุทธสันติวิธี

Abstract

This research article has three main objectives: 1. To study and analyze the context, problems, obstacles, and challenges in propagating Buddhism by the Council of Thai Bhikkhus in the United States, as well as the concepts and principles of propagation according to contemporary innovations. 2. To examine and analyze Buddhist peaceful means that facilitate the propagation of Buddhism by the Council of Thai Bhikkhus in the United States. 3. To propose a process for propagating Buddhism by the Council of Thai Bhikkhus in the United States through Buddhist peaceful means. This qualitative research was conducted by interviewing 20 key informants.

Research Findings: 1. The propagation of Buddhism by the Council of Thai Bhikkhus in the United States faces several challenges, such as a lack of understanding of target groups, inadequate communication skills, and the use of outdated language and teaching methods that do not align with contemporary contexts. Legal and cultural barriers also pose significant obstacles. Solutions include diversifying propagation methods, such as collaborating with international temples, publishing Buddhist books, broadcasting Dharma content via radio and online platforms, and organizing meditation groups. Initiatives should align with the policy of “casting the net far, uniting all directions, fostering global friendships, managing with wisdom, and nurturing others” to promote mutual understanding and international cooperation. 2. The *Ovāda-pāṭimokkha* is the core principle upheld by Thai missionaries, consisting of: Three Principles: Refraining from evil, doing good, and purifying the mind. Four Ideals: Patience, tolerance, non-harm, peace in body, speech, and mind, with Nirvana as the ultimate goal. Six Methods: Avoiding harsh speech and harm, maintaining conduct that inspires trust, respecting rules, customs, and traditions, practicing moderation, living in suitable environments, and cultivating mental tranquility with efficiency. These principles guide Thai missionaries toward achieving the objectives of Buddhism. 3. The propagation process by the Council of Thai Bhikkhus in the United States, employing Buddhist peaceful means, resulted in the RPCCC MODEL: Receiver: Analyzing the audience. Planning: Strategic planning of propagation. Concept: Defining conceptual frameworks. Content: Developing relevant and meaningful content. Communication: Effective communication for propagation. This model constitutes a new body of knowledge that enhances the work of overseas missionaries, the Council of Thai Bhikkhus in the United States, individuals, organizations, communities, society, and the nation.

Keywords: Buddhism Propagation; The Council of Thai Bhikkhus in the U.S.A.; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยองค์กรสมัชชาสงฆ์ไทยได้ดำเนินการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้ขยายตัวในรัฐต่าง ๆ มีการสร้างวัดขึ้นเกิดทุกปี และกิจกรรมด้านการเผยแผ่มากมาย (Phramaha Samarn Jataviriyo (Sasisuwanphong), 2020) ซึ่งมีทั้ง จุดด้อย และจุดเด่น ซึ่งจะต้องปรับแก้ในจุดด้อย และคงรักษาต่อยอดจุดเด่นของการเผยแผ่เอาไว้ และจำเป็นที่จะต้องศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธี เพื่อสร้างแนวทางการเผยแผ่ให้รุ่งเรืองและมั่นคง เป็นต้นแบบที่สามารถประยุกต์เนื้อหาด้านหลักธรรมและศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมด้วยการใช้กระบวนการของพุทธสันติวิธี นำไปสู่สันติสุขภายในองค์กรสมัชชาสงฆ์ไทยและสังคมอเมริกาซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมความหลากหลายทางด้านความเชื่อและวิถีปฏิบัติ ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในประเทศสหรัฐอเมริกาต้องประกอบด้วย 1) คุณลักษณะผู้นำในด้านเชิงกลยุทธ์ 5 ด้าน ดังนี้ (1) เป็นผู้มีความคิดความเข้าใจกระบวนการเผยแผ่ในระดับสูง (2) เป็นผู้มีความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ในการเผยแผ่ได้ (3) การมีความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับงานเผยแผ่ในอนาคตได้ (4) วิธีคิดเชิงปฏิบัติด้านการเผยแผ่ต้องดี (5) การกำหนดวิสัยทัศน์ด้านการเผยแผ่ต้องเด่น 2) คุณสมบัติพระธรรมทูตตามแนวโอวาทปาติโมกข์ ที่เป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตน คือ พระธรรมทูตต้องมีความอดทนต่อความยากลำบาก ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาบรรจบวน เป้าหมายในการเผยแผ่ คือ การละชั่ว ตั้งอยู่ในความดี และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ 3) คุณสมบัติจำเพาะ 8 ประการที่เป็นแบบอย่างแก่พระธรรมทูต ได้แก่ รู้จักฟัง พูดให้ผู้อื่นฟังได้ ใฝ่ศึกษา มีความจำดี เป็นผู้รู้ชัดแจ้ง สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ ฉลาดในการเป็นผู้นำ และไม่ก่อการทะเลาะวิวาท งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ได้เป็นอย่างดีหากพระธรรมทูตได้ยึดหลักดังกล่าวมาปฏิบัติเป็นแนวทางในการทำงานทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

สมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับชุมชนไทยและคนท้องถิ่นมาก มีพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่ไปปฏิบัติศาสนกิจในสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก และมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนเสมอมาทั้งระดับพื้นฐาน คือให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ประชาชนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง ปรองดองเป็นสุข โดยอาศัยหลักธรรม เช่น หลักพรหมวิหาร หลักสังคหวัตถุ เบญจศีล เบญจธรรม ทิโรธัตถ์ปะ และหลักธรรมระดับขั้นสูงในพระพุทธศาสนาที่ ทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อพัฒนาจิตไปสู่ความพ้นทุกข์ คือ การฝึกเจริญวิปัสสนากรรมฐาน หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีคุณค่าและมีประโยชน์สูงสุดที่จะนำพามนุษย์ให้สามารถใช้ชีวิตในโลกปัจจุบันได้อย่างมีความสุข (Phra Phromwachirayan (Prasit Khemongkaro), 2003) และพระพุทธศาสนามีคำสอนที่จะช่วยให้มนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาศักยภาพชีวิตของตนเองจนสามารถก้าวสู่ความหลุดพ้นได้นี้ เป็นคุณลักษณะพิเศษ ทางพระพุทธศาสนาสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาซึ่งก่อตั้งมากว่า 50 ปี ได้ทำการเผยแผ่พระธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโลกโดยแท้ นี่คือการเผยแผ่หรือวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมทูต (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2003) ซึ่งในการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้นพระธรรมทูตแต่ละรูปจะต้องใช้ความรู้ความสามารถ ความอดทน และเสียสละที่จะทำให้งานเผยแผ่ได้บรรลุผลตามที่ต้องการ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้ เพราะว่า ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกา ได้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในเป็นเวลากว่า 20 ปี และได้รับรู้รับฟังปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ทั้งจากพระธรรมทูตและบุคคลทั่วไปที่สนใจในพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยตระหนักถึง กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกายัง

ไม่ประสบความสำเร็จ เท่าที่ควรนี้จะทำให้มีผลกระทบต่อสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และพระธรรมทูตที่ปฏิบัติหน้าที่ สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกเอา สมัชชาสงฆ์ไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นพื้นที่ศึกษานั้น เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศใหญ่ซึ่งประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติหลายวัฒนธรรมและเป็นประเทศที่มีความเจริญทางวัตถุสูงสุดมีวัดไทยอยู่ทั่วเกือบทุกรัฐของประเทศประมาณ 122 วัด มีพระธรรมทูตไทยปฏิบัติหน้าที่อยู่ประมาณ 500 รูป การสำรวจข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่ศึกษาซึ่งจะทำให้ได้ภาพรวมของปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อศึกษากระบวนการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา อุปสรรค การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และแนวคิด หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามนวัตกรรมการร่วมสมัย
2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเป็นเชิงปฏิบัติการแบบอริยสัจจโมเดล (Action Research) ภายใต้กรอบดำเนินการวิจัยตามบันได 9 ขั้นตอน ด้วยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาภาพรวมของบริบท พื้นที่ สภาพปัญหา สาเหตุอุปสรรค ผลกระทบ และความต้องการต่อกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบ Face-to-Face Structural Interview ด้วยการดำเนินการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 25 รูป/คน โดยแยกออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก คณะกรรมการบริหารของสมัชชาสงฆ์ไทย จำนวน 5 รูป
2. เจ้าอาวาส/หัวหน้าสงฆ์/พระธรรมทูต จำนวน 15 รูป
3. พระธรรมทูตผู้มีประสบการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประสบการณ์ในการเผยแผ่ไม่ต่ำกว่า 25 ปี จำนวน 5 รูป

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยตามแนวศาสตร์สมัยใหม่ โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ ตำราวิชาการ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลเนื้อหาจากอินเทอร์เน็ต และจากการสำรวจเอกสาร ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทบทวนเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ทำการจดบันทึกลักษณะการบรรยาย (Descriptive) และนำมาข้อมูลมาอธิบายและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งได้นำแนวคิดทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่มาใช้ให้เหมาะสม ประกอบด้วยทฤษฎี RPCCC Model, หลักการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) และหลักการสื่อสาร SMCR

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทย โดยค้นคว้าข้อมูลที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬา

ลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ อรรถกถา เอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความและเว็บไซต์ ได้นำหลักธรรมโดยตรงที่สอดคล้องประยุกต์ใช้เข้ากับกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา คือหลักโอวาทปาฏิโมกข์ คือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 และได้มีการศึกษาเพิ่มเติมหลักธรรมเสริมอื่นมี หลักสังคหวัตถุ 4 ทุต 8 และ สัปบุริสธรรม 7 เพื่อสนับสนุนนำมาใช้ในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา

ขั้นตอนที่ 4 บูรณาการหลักศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ให้เหมาะกับสภาพปัญหาและความต้องการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา การวิจัยนี้ เริ่มต้นจากการกำหนด หรือแสวงหาประเด็น (Issue) และปัญหา (Problem) จากนั้น นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สังคหวัตถุ 4 และแนวคิด ทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่ มี หลักโอวาทปาฏิโมกข์ ทฤษฎี RPCCC Model หลักการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) และหลักการสื่อสาร SMCR ที่ได้ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ และสังเคราะห์ นำมาบูรณาการตามพระพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ การศึกษาแบบธรรมประยุกต์ โดยการยึดพระพุทธศาสนาเพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

ขั้นตอนที่ 5 สร้างรูปแบบ หลักการ กระบวนการ ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยการจัดเวทีสนทนา กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผ่านโปรแกรม zoom Meeting ออนไลน์ มีเจ้าอาวาส/ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระสงฆ์/พระธรรมทูต พระอาจารย์ที่ปรึกษา นักวิชาการทางศาสนา คณาจารย์ เจ้าหน้าที่สำนักพระพุทธศาสนา และผู้ทรงวุฒิ จำนวน 11 รูป/คน ร่วมอภิปราย/วิพากษ์/ข้อเสนอแนะในรูปแบบหลักการและกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิพากษ์ (Focus Group Discussion) ทำการจดบันทึกลักษณะการบรรยาย (Descriptive) และทำการสังเคราะห์ข้อมูลโดยจัดหมวดหมู่ แบ่งประเภท เปรียบเทียบวิเคราะห์ สังเคราะห์ อธิบาย ตีความ นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาพัฒนาและกำหนดเป็นกรอบเพื่อการออกแบบสร้างหลักการ Model ให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา และนำเสนอแนวทางกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสม จากข้อมูลดังกล่าว ได้หลักการ RPCCC Model โดยมีตัวย่อมาจาก R=Receiver คุณสมบัติผู้รับสาร P=Planning วางแผนการเผยแผ่ C=Concept วางกรอบแนวคิด C=Content เนื้อหาสาระการเผยแผ่ C=Communication การสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ โดยมีหลักโอวาทปาฏิโมกข์เป็นหลักธรรมนำในการขับเคลื่อนหลักการนี้

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้เดินทางไปยังวัดไทย ลอสแอนเจลิส เมืองลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย เมื่อครั้งประชุมสมัชชาสงฆ์ไทยในปี พ.ศ. 2565 ในการนำเสนอหลักการ RPCCC Model และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทย โดยปฏิบัติตามหลักการ Model มีการปรึกษาสทนากับผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อมีการวิเคราะห์สอบทานกระบวนการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทย มีประสิทธิภาพประสิทธิผล และเป็นไปตามวัตถุประสงค์เป้าหมาย เพื่อให้สอดคล้องรองรับกับบริบทของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 7 ประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการดำเนินการพัฒนาพระธรรมทูต ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา จากการศึกษาและการนำเสนอลงสู่การปฏิบัติจริง ผู้วิจัยได้มีการประเมินผลโดยภาพรวม เช่น ความสามารถและทักษะความชำนาญของพระธรรมทูต ความเข้าใจในกระบวนการ วิธีการ ขั้นตอน และการให้ความสำคัญในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทย รวมทั้งการมีประโยชน์และความพึงพอใจในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทย โดยการสร้างแบบสอบถามและการสัมภาษณ์โดยตรงจากบุคคลผู้เข้าร่วมการอบรม โดยการใช้เครื่องมือคำถามสัมภาษณ์

แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นระบุการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้น รวบรวมข้อมูลจากการประเมินผล การนำเสนอ พร้อมความคิดเห็นและคำแนะนำจากพระธรรมทูต

ขั้นตอนที่ 8 นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ (Body of Knowledge) ได้ศึกษาสังเคราะห์ข้อมูลการบริหาร จัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยได้นำหลักการ Model เดิมที่ได้ออกแบบสร้างไว้แล้วในบันไดขั้นที่ 5 นำมาปรับปรุงเสริมเพิ่มเติมเนื้อหาสาระสำคัญหลังจากการลงพื้นที่จริง โดยการออกแบบสร้างองค์ความรู้ ใหม่ ซึ่งมีหลักการ Model และกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเสริมเพิ่มเติมให้ให้ สอดคล้องเหมาะสมกับการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนได้องค์ความรู้ใหม่ และได้เชิญ บุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ารับฟังการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ และมีการอัดวิดีโอ มือถือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การ ถ่ายภาพ

ขั้นตอนที่ 9 กระบวนการติดตาม รักษา และพัฒนาต่อยอดให้การพัฒนาในพื้นที่เป้าหมาย มีความมั่น คั่ง และยั่งยืนต่อไป ด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การติดต่อสื่อสารสนทนาอย่าง ต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ เพื่อทราบข่าวสารข้อมูลของกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยใน สหรัฐอเมริกา ในการจัดทำสรุปกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาเป็น ระบบอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดทางด้าน 1) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติ พระธรรมทูตกับการวางแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา 2) การจัดการ ฝึกอบรมถวายความรู้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ที่สามารถใช้ได้ทุกสมัย และรุ่นต่อรุ่น เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ มีรายละเอียดซึ่ง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา และความจำเป็นเกี่ยวกับกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธี และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่าในส่วนนี้เป็นการ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งเป็นสภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชา สงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ทำให้ทราบถึงปัญหาสาเหตุและปัจจัยที่สำคัญต่อรูปแบบการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา

1) **ด้านจุดแข็ง** จุดแข็งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธ สันติวิธี ประกอบด้วยพระธรรมทูตมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื่องจากได้รับการฝึกฝนและ อบรมมาเป็นอย่างดี บริเวณวัดมีความสวยงามสะอาดร่มรื่นมีความเป็นสัปปายะดึงดูดผู้เข้ามาท่องเที่ยวหรือ มาร่วมกิจกรรมในวัดได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นวัดยังจัดสถานที่สภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศของความเป็น พระพุทธศาสนาตามขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีไทย และวัดได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ไทยใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมหาเถรสมาคมและพระมหาเถระได้ให้ความสำคัญ และให้การสนับสนุนทั้ง งบประมาณและอุปกรณ์ซึ่งจะใช้ในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นพุทธศาสนิกชนที่เข้ามา ทำบุญในวัดต่างก็มีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นพื้นอยู่แล้ว และมีความเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกันเนื่องจากมี วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นจุดแข็งประการที่สำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคือมีความเป็น เอกลักษณะและอัตลักษณ์ของความเป็นไทยอยู่ ผู้เผยแผ่มีความรู้ความสามารถประกอบกับการบริหารจัดการ บริหารบุคคลสถานที่และทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างลงตัว

2) **ด้านจุดอ่อน** จุดอ่อนในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธีคือภาษาในการสื่อสารที่พระธรรมทูตไม่สามารถสื่อสารให้รู้และเข้าใจเช่นเดียวกับเจ้าของภาษาได้ สถานที่ที่มีความคับแคบเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของที่ดินและการก่อสร้างพร้อมทั้งงบประมาณในการก่อสร้างต่าง ๆ และพระธรรมทูตคงอยู่จำนวนน้อยคืออัตราการคงอยู่ไม่คงที่ และการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมของตะวันตกก็ทำได้ยากถือว่าเป็นจุดอ่อนประการหนึ่ง และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะสามารถนำไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) **ด้านโอกาส** โอกาสในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปสอนให้กับพุทธศาสนิกชนและชาวต่างชาติ เนื่องจากวิปัสสนากรรมฐานกำลังเป็นที่นิยมและได้รับความนิยมจากชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความต้องการวัดไทยสูงมากเนื่องจากวัดที่สหรัฐอเมริกามีจำนวนน้อย สิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาที่สหรัฐอเมริกามีอย่างเท่าเทียมกันจึงสามารถทำการเผยแผ่ได้อย่างปลอดภัย และประชาชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีทำให้มีเวลาในการพักผ่อน และโดยมากเวลาพักผ่อนพุทธศาสนิกชนก็จะเข้าวัดฟังธรรมประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทำบุญทำกุศลทำให้จุดนี้เป็นโอกาสในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

4) **ด้านอุปสรรค** อุปสรรคสำหรับกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ด้านอุปสรรคคือ ประชาชนมีความหลากหลายทางด้านสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดความยากต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการคมนาคมเดินทางถึงจะมีความสะดวกสบายแต่ก็มีปัญหาเรื่องของระยะทางที่ห่างไกลพอสมควร ช่องทางในการสื่อสารไม่สามารถเข้าถึงช่องทางการสื่อสารหลักของรัฐได้เนื่องจากว่ามีข้อจำกัดและค่าใช้จ่าย พุทธศาสนิกชนมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับประชาชนทั้งประเทศ ข้อจำกัดทางด้านกฎหมายที่ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาบางอย่างได้ ซึ่งถือว่าเป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี

สรุปได้ว่า สรุปผลของการวิเคราะห์ SWOT ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งเป็นสภาพทั่วไปของกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ทำให้ทราบถึงปัญหาสาเหตุและปัจจัยที่สำคัญต่อกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจุดแข็ง ได้แก่ พระธรรมทูตมีความรู้ความสามารถ มีบริเวณวัดที่สวยงามร่มรื่นเป็นสัปปายะ วัดมีบรรยากาศของความเป็นพระพุทธศาสนา ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ไทย พุทธศาสนิกชนชาวไทยในสหรัฐอเมริกามีศรัทธาเข้มแข็ง มีความเป็นกัลยาณมิตร จุดอ่อน ได้แก่ ภาษาในการสื่อสาร สถานที่คับแคบ การคงอยู่ของพระธรรมทูต การปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมตะวันตก ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โอกาส ได้แก่ วิปัสสนากรรมฐานเป็นที่นิยม พุทธศาสนิกชนมีความต้องการวัดไทยสูง สิทธิและเสรีภาพในการนับถือศาสนา ความปลอดภัย คุณภาพชีวิต

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธี ที่เอื้อต่อกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่าผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งมีองค์ประกอบคือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) **ด้านผู้ส่งสาร** จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ด้านผู้ส่งสาร ประกอบด้วย พระธรรมทูตมีความรู้ความสามารถในการเทศนา ปฏิบัติธรรมและทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในช่องทางที่หลากหลาย มีความชำนาญผลิตสื่อธรรมะในหลายรูปแบบ มีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ได้

ในระดับดี มีความสามารถในการจัดรายการวิทยุหรือบรรยายธรรมผ่านช่องทางวิทยุได้เป็นอย่างดี และสามารถสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ได้ในระดับดี

2) ด้านสาร จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของ สมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ด้านสาร ประกอบด้วย เนื้อหาสาระมีความหลากหลาย ในด้านเนื้อหาสาระและรูปแบบของสื่อที่มีความหลากหลายชนิด เช่นอยู่ในรูปของหนังสือธรรมะ ที่มีขนาดกะทัดรัด พกพาสะดวกมีสีสันที่น่าสนใจน่าหยิบอ่าน เป็นสิ่งพิมพ์ออนไลน์ เช่น ภาพประกอบเนื้อหาบรรยายธรรม จดหมายข่าวที่นำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ของวัด เป็นต้นว่ากิจกรรมหรือการเผยแพร่ การประกาศนุโมทนาผู้ทำบุญ หรือเชิญชวนทำบุญ อยู่ในรูปของเสียงบรรยายธรรมที่สามารถนำไปเปิดในสถานีวิทยุได้ และสามารถนำไปเปิดเป็นเสียงตามสายภายในวัดได้ และอยู่ในรูปของวีดิโอธรรมะ ที่สามารถนำไปใช้ในการเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ และสามารถเปิดรับชมรับฟังการเผยแพร่ได้ตลอดเวลา

3) ด้านช่องทางการสื่อสาร จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ด้านช่องทางการสื่อสาร ประกอบ มีช่องทางในการสื่อสารที่หลากหลายที่สามารถเข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้หลายกลุ่มมีช่องทางที่มีประสิทธิภาพโดยเลือกช่องทางที่เหมาะสมที่สุดเพื่อให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้มากที่สุด เช่นผ่านทางเว็บไซต์ของวัด ช่องทางออนไลน์ เช่น Facebook YouTube วิทยุออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ วารสาร หนังสือ เป็นต้น

4) ด้านผู้รับสาร จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ด้านผู้รับสาร ประกอบด้วย การปรับพื้นฐานผู้รับการเผยแพร่ให้มีความรู้ในเบื้องต้นมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่จะทำการเผยแพร่นั้นเป็นเบื้องต้นก่อน มีการประเมินก่อนและหลังทำการเผยแพร่เพื่อตรวจสอบว่าผู้รับการเผยแพร่นั้นมีความรู้มากน้อยเพียงใดจะใช้วิธีการหรือธรรมะข้อใดในการเผยแพร่เมื่อไหร่แผนเสร็จแล้วก็ทำการประเมินว่าผู้รับการเผยแพร่นั้นมีความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร เพื่อนำเอาความรู้นั้นไปปรับกระบวนการและวิธีการเผยแพร่ที่เหมาะสมมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการเผยแพร่เพื่อ เลือกธรรมะและวิธีการหรือช่องทางที่จะเข้าถึงได้ง่ายสร้างแรงจูงใจให้เกิดกับผู้รับการเผยแพร่ให้มีศรัทธา ความเลื่อมใสที่จะเป็นตัวแทนเข้าสู่เนื้อหาสาระธรรมะจนถึงขั้นปฏิบัติ ให้เกิดมรรคผล

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยได้พัฒนาและนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ RPCCC Model หลักการแนวคิดนี้เพื่อใช้ในกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า

1) R (Receiver) ผู้รับสาร ให้อูที่ผู้รับสารว่ามีความทุกข์เรื่องอะไรหรือต้องการอะไรต้องวิเคราะห์ให้ถูกต้อง เพื่อที่จะหาทางดับทุกข์หรือแก้ปัญหาให้ได้ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาต้องเริ่มต้นว่าวิเคราะห์ว่า จะไปเผยแพร่ให้ใคร

2) P (Planning) วางแผนการเผยแพร่ ก็มาวิเคราะห์วางแผน พอเห็น Receiver มีความเพนพ่อยด์แบบนี้แล้ว มีจุดเจ็บปวดบางอย่างนี้ มีสาเหตุเกิดขึ้นเพราะเหตุแบบนี้ ว่ามีความทุกข์แบบนี้สาเหตุแบบนี้ หลังจากนั้นก็มาหาจุดจับใจ ว่าถ้าจะทำให้ Receiver ที่มีความทุกข์ ให้เขามีความสุขหรือแก้ปัญหาให้จะต้องดำเนินการอย่างไร

3) C (Concept) กรอบแนวคิด เมื่อได้กรอบแนวคิดหรือหลักคิดที่เหมาะสมสำหรับการเผยแพร่ว่า เรามีจิตแบบไหน ชอบแบบไหน

4) C (Content) เนื้อหาสาระ ใส่รายละเอียดของเนื้อหาให้เหมาะกับจิตแนวนั้น การเผยแพร่อีกจะประสบความสำเร็จ

5) C (Communication) การสื่อสาร เมื่อได้กรอบแนวคิดเหมาะกับจริต ก็ใส่เนื้อหาให้เหมาะสมกับบุคคลนั้น ก็แสดงออกไปซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และแบบสอบถามทำให้ได้องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมาชิกสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธีในแต่ละด้าน สามารถนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ ซึ่งมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

Figure 1: New Body of Knowledge — RPCCC Model (Developed by the Researcher)

จากแผนภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ว่า RPCCC MODEL ประกอบด้วย 1) Receiver วิเคราะห์ผู้รับสาร 2) Planning วางแผนการเผยแผ่ 3) Concept วางกรอบแนวคิด 4) Content เนื้อหาสาระการเผยแผ่ และ 5) Communication การสื่อสารเพื่อการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมาชิกสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี นั้นจะต้องมีกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สาเหตุและปัจจัยที่เกื้อหนุนในการเผยแผ่ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ในส่วนของผู้ส่งสารคือพระธรรมทูตหรือบุคลากรทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพที่เพียงพอจากผู้ปกครองสงฆ์ ภายใต้นโยบายและแผนปฏิบัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและมีความสามารถในการบริหารจัดการด้วย ในส่วนของสารคือหลักธรรมที่อยู่ในรูปของสื่อหรือองค์ความรู้ ก็จะต้องมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือมีความสมบูรณ์ทั้งในเนื้อหาและคำอธิบาย สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ผลจริง มีที่มาน่าเชื่อถือตามพระไตรปิฎกหรือนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เป็นที่ยอมรับ มีการเรียงลำดับข้อมูลอย่างเป็นเหตุเป็นผลกัน และจัดเก็บอยู่ในรูปของสื่อที่สามารถสืบค้นได้ง่าย ในส่วนช่องทางการสื่อสารคือ ช่องทางที่ใช้ในการเผยแผ่ควรจะเป็นช่องทางที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายคือ ช่องทาง

ออนไลน์ Facebook YouTube สถานีวิทยุ หรือรายการโทรทัศน์ที่รัฐให้การสนับสนุน นอกจากนั้น ก็ต้องไม่ทิ้งช่องทางเดิม คือการเทศนาสอน การจัดการเรียนการสอน หรือการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่แฝงไปด้วยธรรมะ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีเดิมที่เคยปฏิบัติมา ในส่วนของผู้รับสาร ผู้เผยแผ่จะต้องเป็นผู้ควบคุม โดยทำการประเมินก่อนการเผยแผ่ เพื่อแยกกลุ่ม และทราบข้อมูลในเบื้องต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเลือกสรรวิธีการสอนและธรรมะที่มีความเหมาะสม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี เป็นขั้นตอนในการปฏิบัติการเผยแผ่โดยจะเริ่มจากการวางแผน ในที่นี้หมายถึงการวางแผนระบบและกลไก ในส่วนที่เป็นระบบ คือจะต้องมีการ วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้วยวิธีการ SWOT Analysis ก่อน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการวางแผนระบบการปฏิบัติการเผยแผ่ โดยมีการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ที่จะดำเนินการ วางแผนงบประมาณ พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัด จากนั้นในส่วนของกลไกก็กำหนดบุคลากรจัดตั้งองค์กรมอบหมายงานให้รับผิดชอบ เมื่อได้ตั้งนั้นแล้วก็ดำเนินการลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีการตรวจสอบ ใส่ใจ ตรวจสอบตราเป็นระยะ ๆ รายงานผลให้คณะกรรมการหรือองค์กรทราบเรื่อย ๆ เมื่อพบจุดบกพร่องก็นำมาแก้ไข เมื่อพบว่าดีแล้วก็พัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีการสอน 4ส เป็นหลักการที่เป็นตัวกำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่ไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อยดีงาม ประกอบด้วยส่วนสำคัญคือ สันติศาสนาแจ่มแจ้ง คือต้องมีการอธิบายขยายความธรรมะให้ชัดเจนเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายอธิบายหัวข้อธรรมที่ยากด้วยภาษาที่ง่าย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจ ปรับปรุงวิธีการนำเสนอให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น ปรับจากการแสดงพระธรรมเทศนาเป็นปาฐกถาหรือการปฐกถาวิไลเป็นต้น จากนั้นนำสู่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงในหลักธรรมคำสั่งสอน ด้านสมาธิภาวนา จูงใจ จะต้องมีการประชาสัมพันธ์ก่อนการเผยแผ่อย่างทั่วถึง ปรับเนื้อหาสาระให้น่าสนใจ กระชับ ชัดเจน สมาธิภาวนา จูงใจ ด้านสมุตเตชนา ต้องมีการปลุกใจให้พุทธศาสนิกชนเกิดความรู้สึกยอดสาหัสในการทำมาแต่ดี ให้มีความมุ่งมั่นในการทำดี ปลุกใจให้กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ดี และปลุกใจให้เกิดมีจิตสาธารณะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ ทำความดีเพื่อสังคมและให้เขาสามารถเป็นที่พึ่งของตนเองได้และเป็นที่พึ่งของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้โดยการใช้ธรรมะ และด้านสัมพันธสนา ต้องรู้จักการปลอบโยนให้พุทธศาสนิกชนเกิดปิติความยินดีในการทำมาแต่ดี และในส่วนของเนื้อหาที่ต้องมีการปรับปรุงให้เนื้อหาเป็นปัจจุบันเข้ากับสถานการณ์เป็นเรื่องที่น่าฟังฟังแล้วไม่เครียดสร้างความร่าเริงบันเทิงใจได้ ใช้วิธีการเผยแผ่ในลักษณะของธรรมบันเทิง อาจจะใช้ตัวอย่างของพระเถระหรือพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในการนำเสนอมาประกอบด้วยก็ได้ นำเสนอประกอบกับนิทานชาดกเล่าเรื่องประกอบธรรมะแทรกแนวคิดแง่คิดและข้อธรรมต่าง ๆ ในเรื่องราว นั้น ๆ แสดงอานิสงส์ของการทำบุญให้ประชาชนได้รับทราบอย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดความร่าเริงบันเทิงธรรมและสนใจที่จะทำบุญปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี” ผู้วิจัยได้สรุปผลวิจัยตามเนื้อหาที่ปรากฏแล้วข้างต้น และมีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังต่อไปนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าสภาพทั่วไปของกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วย การไม่เข้าใจกลุ่มคนผู้เข้ามาเรียนรู้ปฏิบัติธรรม ประสิทธิภาพในการสื่อสารและการใช้ภาษา สื่อไม่ทันสมัยใช้วิธีแบบดั้งเดิม ให้ความรู้ที่ไม่สอดคล้องกับปัจจุบัน และขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมต่างชาติ โดยพระธรรมทูต

จะต้องเกื้อกูลสังคมโดยศึกษาจิตของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง งานเผยแผ่ของสมัชชาสงฆ์ในสหรัฐอเมริกาจะต้องมีหลากหลายวิธี และร่วมกิจกรรมกับวัดต่าง ๆ ไม่ใช่วัดไทยเท่านั้นต้องไปร่วมกิจกรรมของวัดประเทศอื่น ๆ มีการบริการหนังสือธรรมะ วิชิตุ บรรยายธรรมออนไลน์ กลุ่มปฏิบัติธรรม กลุ่มทางสังคม โครงการกายใจไปด้วยกัน ตามนโยบายของพระพรหมบัณฑิตว่า ตกปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาริกาบ่อนเหยื่อ โดยมุ่งเน้นเอาคนไทยให้อยู่ก่อนแล้วขยายไปสู่คนท้องถิ่น ผ่านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยความสงบ ซึ่งในต่างประเทศบางครั้งมีวัตถุครบสมบูรณ์แต่มีความหว่าเหว จึงต้องอาศัยพระธรรมทูตเข้าไปเยียวยาทางด้านจิตใจผ่านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่ต้องปฏิบัติตามแนวทางของโอวาทปาติโมกข์ยึดหลักการ วิธีการ อุดมการณ์ ถือว่าเป็นแบรนด์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดรูปแบบตามแนวทางของพระพุทธเจ้า โดยยึดว่าการไม่ทำบาป ทำความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส โดยพระพุทธเจ้ามุ่งชั้นธรรมในความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันทุกมิติ ซึ่งพระธรรมทูตจะสามารถอยู่กับบุคคลที่มีความเห็นต่างได้โดยเฉพาะความเห็นต่าง ความเชื่อต่าง อุปสรรคสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกาคำตอบคือ ความเชื่อที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นที่อุปสรรคและเป็นโอกาสก็ได้ เราจึงควรพยายามใช้ศัพท์ของภาษาท้องถิ่น เพราะถ้าเราจะเข้าวัฒนธรรมจะต้องเรียนรู้ศาสนาในพื้นที่ จะต้องศึกษาบริบทของสังคมนั้น ๆ ศึกษาแนวคิดคือสติสมาธิปัญญา ออกแบบการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเอาต่างชาติอยู่จะต้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโดยยึดพระอัสสชิเป็นฐานที่มีความสงบเย็น พระธรรมทูตจะต้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้เข้าถึงอย่างแท้จริง หลักสำคัญจะต้องยึดในโอวาทปาติโมกข์จะกล่าวร้ายว่าร้ายใคร โดยรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องสื่อสารให้เหมาะสมกับคนในพื้นที่ จะต้องใช้ภาษาการสื่อสารที่มีความเหมาะสม แต่สิ่งที่น่าห่วงมากคนต่างชาติไปวัดเมียนมาร์ วัดลาว วัดกัมพูชาเพราะผู้เผยแผ่ได้ภาษาอังกฤษ จึงต้องศึกษาภาษาเพราะอยากจะได้ใจต้องใช้ภาษาของเรานั้นเอง จึงขอให้ยึดแนวทางหลักการ วิธีการ อุดมการณ์ ของโอวาทปาติโมกข์ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Suriya Aphiwatthano (Masunthia) (2020) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักโอวาทปาติโมกข์ : หลักการ อุดมการณ์และวิธีการ ผลการวิจัยพบว่าโอวาทปาฏิโมกข์คือหลักคาสอนของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันตสาวก โดยสาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์นั้น เป็นนโยบายหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการสร้างความเข้าใจ ความชัดเจนในหลักการและวิธีการให้แก่คนทั้งหลายและหลักการนั้นต้องดำเนินอยู่ในแนวทางแห่งความพ้นทุกข์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่ากระบวนการการรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธี มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักพุทธวิธี 4ส ในด้านการเผยแผ่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nakmoodjalin (2019) ที่ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความรู้ด้านทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรและเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารเป็นปัจจัยสำคัญ

ในส่วนของการวางแผนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สิ่งที่สำคัญยิ่งซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบคือ การกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จะต้องมีความสืบเนื่องมาจากนโยบายของคณะสงฆ์ที่จะต้องมาศึกษาปัญหาสาเหตุแนวทางและวิธีการในการแก้ไขปัญหาพร้อมทั้งกำหนดนโยบายร่วมกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Suriya Aphiwatthano (Masunthia) (2020) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา” ผลการวิจัยพบว่า

หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสหรัฐอเมริกา เน้นการใช้แนวคิดและวิธีการตามพุทธโอวาท ปรับการแสดงธรรมให้เหมาะสมกับกาลเทศะ และกำหนดเป้าหมายชัดเจน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งชาวพุทธและมิใช่ชาวพุทธ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม นอกจากนี้ การปฏิบัติตามแผนการตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไขเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้การเผยแผ่ศาสนามีประสิทธิภาพ โดยผลการวิจัยชี้ว่าการดำเนินการตามแผนอย่างเคร่งครัดและการติดตามแก้ไขมีความสำคัญต่อความสำเร็จ

กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพุทธวิธี 4ส เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นกระบวนการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของประชาชน การใช้พุทธวิธีที่เรียกสั้น ๆ ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้งกล้า ร่าเริง เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยศึกษาข้อมูลในเบื้องต้นให้ชัดเจนก่อน จากนั้นเพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์ หรือพัฒนาวิธีการในการเผยแผ่ให้เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Wiman Kamphirapanyo (Trikamon) (2012) ได้วิจัยเรื่อง “การเผยแผ่ในอุรุเวลาเสนานิคมในฐานะต้นแบบแห่งพุทธะวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอุรุเวลาเสนานิคมโดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลและอุปนิสัยของกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นกำหนดกลยุทธ์และเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม เมื่อทรงทราบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความเชื่อในอำนาจของไฟและปาฏิหาริย์ พระองค์จึงใช้สิ่งเหล่านี้เป็นสื่อในการเผยแผ่เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ก่อนจะแสดงอาทิตตปริยายสูตร ซึ่งนำไปสู่การบรรลุอรหัตตของพระภิกษุ 1,003 รูปภายใน 3 เดือน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่ากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางในการสื่อสาร และผู้รับสาร ผลของการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้รับสารจะต้องมีความฉลาดสามารถมีเทคนิควิธีการในการเผยแผ่และที่สำคัญคือต้องมีคุณธรรมประจำใจ สารจะต้องมีความถูกต้องแม่นยำน่าเชื่อถือ มีความหลากหลาย ที่สามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพจิตใจจริงใจ และความแตกต่างในเชิงวัฒนธรรมได้ ช่องทางการสื่อสาร จะต้องเป็นช่องทางที่เข้าถึงผู้รับสารได้ดี เป็นช่องทางที่ใช้กันอย่างแพร่หลายผู้คนรู้จักเป็นอย่างดี ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและผู้รับสาร จะต้องมีความรู้พื้นฐาน ได้รับการพัฒนาความรู้ให้เพียงพอ ได้รับการคัดแยกกระตือรือร้นการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเผยแผ่ ซึ่งทุกปัจจัยขึ้นอยู่กับผู้บริหารหรือพระธรรมทูตที่จะต้องมีการวางแผนการบริหารจัดการตามขั้นตอนและกระบวนการอย่างเหมาะสม โดยเป้าหมายหลักของการพัฒนาการเผยแผ่ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อสังคมโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Amnuay Meeraka (2016) ที่ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางในการเผยแผ่พุทธศาสนาในต่างประเทศ : กรณีศึกษาประเทศเนเธอร์แลนด์” ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องเป็นไปตามหลักพุทธโอวาท โดยแสดงธรรมให้เหมาะสมกับกาลเทศะ มีเหตุผลและเปี่ยมด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟังโดยไม่หวังลาภสักการะ แม้ว่าสังคมในรัฐแคลิฟอร์เนียจะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่พระธรรมทูตต้องไม่ย่อท้อ และดำเนินการเผยแผ่ตามแผนที่วางไว้ ทั้งนี้ คณะสงฆ์และรัฐควรให้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Srirattanamoli (Somkid Suratecho/Laochalard) (2017) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์” ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์และภาครัฐต้องร่วมกันกำหนดนโยบายและวางแผนด้านบุคลากร งบประมาณ และแนวทางการเผยแผ่ทั้งเชิงรับและเชิงรุก เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่หลากหลายของชาวสิงคโปร์ โดยคำนึงถึงประเพณีนิยม งานสังคมสงเคราะห์ การศึกษา การอบรม และการสร้างความสัมพันธ์กับภาครัฐและศาสนาอื่น

สรุป

ผลงานวิจัยนี้สรุปได้ว่า จุดแข็งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา โดยพุทธสันติวิธีประกอบด้วย 1) สภาพปัญหาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา พระธรรมทูตไม่เข้าใจกลุ่มคนผู้เข้ามาเรียนรู้ปฏิบัติธรรม ขาดประสิทธิภาพในการสื่อสารและการใช้ภาษาสื่อไม่ทันสมัยใช้วิธีแบบดั้งเดิม ให้ความรู้ที่ไม่สอดคล้องกับปัจจุบัน ข้อจำกัดด้านกฎหมาย และขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมต่างชาติ โดยพระธรรมทูตจะต้องเกื้อกูลสังคมโดยศึกษาจริตของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง งานเผยแผ่ของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาจะต้องมีหลากหลายวิธี และร่วมกิจกรรมกับวัดต่าง ๆ ไม่ใช่วัดไทยเท่านั้น ต้องไปร่วมกิจกรรมของวัดประเทศอื่น ๆ มีการบริการหนังสือธรรมะ วิชิตุ บรรยายธรรมออนไลน์ กลุ่มปฏิบัติธรรม กลุ่มทางสังคม โครงการกายใจไปด้วยกัน ตามนโยบายของพระพรหมบัณฑิตว่า ตกปลานอกบ้าน ประสานสิบทิศ ผูกมิตรทั่วหล้า บริหารปัญญา สาริก้าอ่อนโยน 2) หลักโอวาทปาฏิโมกข์ หลักการ 3 เป็นหัวใจสำคัญของพระธรรมทูตยึดถือนำไปปฏิบัติให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไม่ทำบาป ทำแต่ความดี ทำให้ใจบริสุทธิ์ อุดมการณ์ 4 พระธรรมทูตจำเป็นต้องทำเสมอ ได้แก่ ความอดทน ความอดกลั้น เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจ ไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสงบ คือให้สงบทั้งทางกาย วาจา ใจ นิพพาน คือการดับทุกข์ เป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา วิธีการ 6 เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับพระธรรมทูต ได้แก่ การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย รักษาความประพฤติให้น่าเลื่อมใส เคารพระเบียบ วินัย กฎกติกา ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม ความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักความพอดีในการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและพอเพียง อยู่ในสถานที่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ฝึกหัดพัฒนาจิตใจให้สงบอย่างมีประสิทธิภาพที่ดี และ 3) กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาโดยพุทธสันติวิธี ได้โมเดลในการนำเสนอ คือ RPCCC MODEL ประกอบด้วย 1) Receiver วิเคราะห์ผู้รับสาร 2) Planning วางแผนการเผยแผ่ 3) Concept วางกรอบแนวคิด 4) Content เนื้อหาสาระการเผยแผ่ 5) Communication การสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ซึ่งจะส่งผลต่อการทำงานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ องค์การสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา บุคคลทั่วไป องค์กร ชุมชน สังคม ตลอดจนประเทศชาติ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- 1.1 คณะสงฆ์ไทยและต่างประเทศต้องร่วมมือกันศึกษาปัจจัย ปัญหา และสาเหตุที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ที่ชัดเจน
- 1.2 ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขณะเดียวกัน คณะสงฆ์ไทยควรร่วมมือกันสนับสนุนและส่งเสริมวัดไทยในต่างประเทศ
- 1.3 คณะสงฆ์ไทยและต่างประเทศควรร่วมมือกันเพิ่มศักยภาพพระธรรมทูตต่างประเทศ โดยจัดการศึกษาเฉพาะทางในระดับอุดมศึกษา แสวงหาพระธรรมทูตรุ่นใหม่ และสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

- 2.1 การพัฒนาศักยภาพพระธรรมทูตสายต่างประเทศของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศโดยเฉพาะ

2.2 ปัจจัยมูลเหตุแรงจูงใจพระธรรมทูตสายต่างประเทศเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุและต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาของประชาชน เพื่อนำมาวิเคราะห์และหาแนวทางในการเผยแผ่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.3 รูปแบบของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เนื่องจากรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ประชาชนมีความหลากหลายวัฒนธรรมและความเชื่อ จึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบใดในการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ

References

- Nakmoodjalin, B. (2019). An Analysis of Organization of Buddhist Propagation of the Uhaithani Buddhist Propagation Centre. *Journal of Social Science Panyapat*, 1(1), 23-30.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2003). The Strategy for Strengthening Propagation of Buddhism. *Training Oversea Dhammaduta Bhikkhus Program 9 May 2003* (pp. 5-6). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phutthamonthon, Nakhon Pathom.
- Phra Phromwachirayan (Prasit Khemongkaro). (2003). *The Way of the Dhammaduta in Oversea Dhammaduta Batch 9*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Srirattanamoli (Somkid Suratecho/Laochalard). (2017). The Buddhism Propagating Model of ThaiBuddhist Monks in the Republic of Singapore. *Journal of Graduate Studies Review*, 13(Special No.2), 97-108.
- Phra Wiman Kamphirapanyo (Trikamon). (2012). *Propagation in Uru-Valen Senanikom as a Prototype of the Buddha's Way of Propagating Buddhism*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Amnuay Meeraka. (2016). Guidelines for the Propagation of Buddhism in Foreign Countries: A Case Study in the Netherlands. *Buabundit Journal of Educational Administration*, 16(1), 169-176.
- Phramaha Samarn Jataviriyo (Sasisuwanphong). (2020). The Study of Characteristics of Dhammaduta Bhikkhus for Propagating Buddhism in United States of America. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 5(7), 114-125.
- Phramaha Suriya Aphiwatthano (Masunthia). (2020). Propagation of the Buddhism Ovadapatimokkha: Principle, Ideology and Method. *Journal of MCU Humanities Review*, 6(1), 359-367.

สันตินวัตกรรมพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้ผู้นำ*

Peace Innovation in Developing Resilience at Work for Leaders

¹ธิตา ภัทรวรวิศิษฐ์ และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹Thita Phatwarawisit and Khantong Wattanapradith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: thita_p@outlook.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็น ในการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้ผู้นำ บริษัท ยูนิเวอร์แซล ฟอर्मส อินดัสตรี จำกัด 2) เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้ผู้นำ ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27 คน และทดลองกับกลุ่มผู้ผู้นำ บริษัท ยูนิเวอร์แซล ฟอर्मส อินดัสตรี จำกัด จำนวน 12 คน ประเมินผลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี และเชิงปริมาณด้วยสถิติ t-test

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของบริบทการทำงานที่ส่งผลต่อความเครียดจนอาจเกิดอาการหมดไฟของผู้นำองค์กร ได้แก่ การบริหารคนจำนวนมาก การดำเนินธุรกิจที่มีการแข่งขันสูง การเผชิญการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน และการเผชิญความเครียดในการทำงาน ผู้นำจึงมีความต้องการจำเป็น ได้แก่ ตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะคิดเชิงบวก มีทีมงานสนับสนุน สื่อสารเชิงบวก ดูแลสุขภาพกายใจให้แข็งแรง และมีความยืดหยุ่น เพื่อฟื้นคืนพลังในการทำงานได้ 2) การสร้างสันตินวัตกรรมพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้ผู้นำ ด้วยการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่กับหลักพุทธสันติวิธี ได้หลักสูตร Power Bank Leader ประกอบด้วย พลังสติ พลังคิด พลังใจ พลังกาย และส่งพลัง ผลการนำไปใช้ พบว่า คะแนนค่าเฉลี่ยการฟื้นคืนพลังในการทำงาน หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านพลังคิด พลังใจ และพลังกาย ค่า t-test = 4.23 ที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพโดยผู้เข้าอบรมสะท้อนตนเององค์ความรู้จากงานวิจัย คือ 5 Powers Model

คำสำคัญ: การฟื้นคืนพลังในการทำงาน; ผู้นำ; สันตินวัตกรรม

Abstract

This research article aims to achieve the following objectives: (1) to examine the context, challenges, and essential requirements for developing resilience at work among leaders of Universal Forms Industry Co., Ltd.; and (2) to develop and propose the peace innovation model for enhancing workplace resilience among these leaders. The study employed a mixed methods research design. Qualitative data were collected through in-depth interviews with 27 key informants, while the experimental phase involved a sample of 12

*Received August 17, 2024; Revised September 17, 2024; Accepted September 24, 2024

leaders from Universal Forms Industry Co., Ltd. Data analysis included qualitative evaluation using an inductive approach and quantitative assessment through paired t-test statistics.

The research findings reveal the following: (1) Key stressors in the workplace contributing to potential burnout among organizational leaders include managing large teams, operating within a highly competitive environment, adapting to workplace changes, and coping with work-related stress. Consequently, there is a critical need to develop resilience in leaders, which involves fostering self-awareness, maintaining a positive attitude, cultivating supportive teams, engaging in constructive communication, sustaining robust physical and mental health, and demonstrating flexibility to enhance workplace resilience; and (2) The development of the “Peace Innovation in Developing Resilience at Work for Leaders,” which integrates contemporary theoretical frameworks with Buddhist principles of peacefulness, resulted in the creation of the “Power Bank Leader” curriculum. This curriculum comprises five core components: Mindful Power, Thinking Power, Emotional Power, Physical Power, and Power Transmission. A pilot study indicated a statistically significant increase in resilience scores post-intervention, specifically in Thinking Power, Emotional Power, and Physical Power, with a paired t-test value of 4.23 at the .05 significance level. These quantitative findings align with qualitative data, wherein participants reported self-reflections indicating personal transformation. The resultant conceptual framework from this study is termed the “5 Powers Model”.

Keywords: Resilience at Work; Leaders; Peace Innovation

บทนำ

ในสังคมโลกปัจจุบัน ซึ่ง Jamais Cascio (2024) นักมานุษยวิทยา เรียกว่ายุคแห่ง BANI World (Menaria, 2024) หมายถึง โลกที่เต็มไปด้วยความเปราะบาง (Brittle) เต็มไปด้วยความกังวล (Anxious) มีความซับซ้อน และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้น มีลักษณะไม่เป็นเส้นตรง (Non-linear) ทำให้การวางแผนและการตัดสินใจต่าง ๆ ทำได้ยากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้โลกในปัจจุบันนี้โดยรวมกลายเป็นโลกที่เข้าใจยากมากยิ่งขึ้น (Incomprehensible) ลักษณะเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนบนโลกเป็นอย่างมาก ทำให้คนเกิดความเครียด ความกังวล และตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะการทำงาน ที่คนทำงานจำเป็นต้องปรับตัวอย่างมาก เพื่อเรียนรู้ทักษะใหม่ วิธีการทำงานใหม่ รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ ทำให้เกิดความเครียดต่อเนื่อง เป็นระยะเวลายาวนาน โดยไม่สามารถคาดเดาได้ว่าจะจบลงเมื่อใด ส่งผลให้คนทำงานเกิดความเครียดเรื้อรัง (Chronic Stress) ทำให้เกิดผลกระทบทางร่างกาย ความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง และยังส่งผลกระทบทางจิตใจ เช่น อาการซึมเศร้า ขาดความหมายในชีวิต (Meaningful life) และสามารถพัฒนาจนเกิดความรุนแรงมากขึ้นจนกลายเป็นภาวะหมดไฟในการทำงานได้ (Burn-out Syndrome)

ในขณะเดียวกัน คนทำงานก็ยังจำเป็นต้องรับมือกับอุปสรรคเพื่อผลสำเร็จของการทำงาน โดยเฉพาะผู้นำที่ต้องดูแลพนักงานจำนวนมาก และขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมาย จึงจำเป็นต้องอาศัยการฟื้นคืนพลัง (Resilience) ในการทำงาน ซึ่งหมายถึง เมื่อเผชิญกับความเครียด ความยากลำบากต่าง ๆ ความผิดพลาด ล้มเหลวผู้นำก็จะสามารถฟื้นคืนพลังกลับสู่สภาวะปกติได้ เพื่อสามารถกลับมารับมือกับงาน และ

ขับเคลื่อนองค์กรอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังสามารถเติบโตและพัฒนาตนเองจากสถานการณ์เหล่านี้ได้ด้วย ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา ธรรมอันเป็นกำลัง เรียกว่า “พละ 5” ประกอบด้วย คือ 1) สัทธาพละ กำลังคือศรัทธา 2) วิริยะพละ กำลังคือวิริยะ 3) สติพละ กำลังคือสติ 4) สมาธิพละ กำลังคือสมาธิ 5) ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา พลังทั้ง 5 จะช่วยให้มีพลังแก่กล้าสามารถทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ นำไปใช้ประโยชน์แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขได้อย่างแท้จริง ทั้งแนวคิดเรื่องการฟื้นคืนพลัง ซึ่งเป็นศาสตร์สมัยใหม่ และหลักพละ 5 ในทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยให้ความสนใจในการศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการสร้าง สันตินวัตกรรม ซึ่งเป็นนวัตกรรมด้านกระบวนการที่บูรณาการแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่และทางพระพุทธศาสนา เพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ของผู้คนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคธุรกิจเอกชนที่กำลังเผชิญกับการแข่งขันอย่างต่อเนื่อง หลายธุรกิจปิดตัวลงด้วยไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น ธุรกิจสิ่งพิมพ์

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำ บริษัท ยูนิเวอร์แซล ฟอรั่มส อินดัสตรี จำกัด (Universal Forms Industry Co., Ltd. หรือ UFI) ที่ดำเนินธุรกิจโรงพิมพ์ ผู้ผลิตแบบพิมพ์กระดาษต่อเนื่อง (Computer Forms) และพิมพ์บัตรพลาสติก พบว่าจากการเปลี่ยนแปลงในอุปสงค์ (Demand) ของธุรกิจสิ่งพิมพ์ที่ลดลง โดยสมาคมโรงพิมพ์ไทยได้ให้ข้อมูลว่า การระบาดของโรคโควิด-19 เป็นปัจจัยที่เร่งให้ผู้ที่อ่านสื่อสิ่งพิมพ์เปลี่ยนไป และเลือกอ่านจากสื่อดิจิทัลมากยิ่งขึ้น และในปี พ.ศ. 2565 หลายธุรกิจได้กลับมาฟื้นตัวแล้ว แต่สำหรับธุรกิจสิ่งพิมพ์นั้นยังไม่สามารถฟื้นตัวได้เต็มที่ เนื่องจากพฤติกรรมของผู้บริโภคเปลี่ยนไปโดยใช้คอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์มือถือในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ มากขึ้น (The Thai Printing Association, 2023) ดังนั้นเมื่อผู้อ่านส่วนใหญ่หันไปเสพสื่อชนิดอื่นแทน ประกอบกับการแข่งขันทางธุรกิจที่มากขึ้น ส่งผลให้การบริหารงานของผู้นำองค์กรมีความท้าทายมากขึ้น เกิดความเครียดอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากต้องวางแผน และปรับกลยุทธ์องค์กรทั้งในสภาวะปกติ และสถานการณ์ที่เผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานให้สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลง และดำเนินธุรกิจต่อไปได้ตามเป้าหมายที่องค์กรวางไว้ได้ ซึ่งการมีความเครียดจากการทำงานอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความเหนื่อยล้า ไม่มีสมาธิในการทำงาน ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ส่งผลให้ความสุขในการทำงานลดน้อยลงด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า สภาพการทำงานปัจจุบันขององค์กรได้มีการปรับตัวเพื่อเปิดรับเทคโนโลยีทางการพิมพ์ที่ทันสมัยเข้ามา เพื่อช่วยให้ประสิทธิภาพและผลงานของสินค้าที่ส่งมอบต่อลูกค้า มีคุณภาพและรูปลักษณ์สวยงามยิ่งขึ้น ส่งผลให้ผู้นำจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อเรียนรู้เทคโนโลยีการพิมพ์ใหม่ และนำทีมงานฝ่ายต่าง ๆ ให้สามารถปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยี พร้อมกับสร้างแรงจูงใจให้ทีมงานมีแรงพลังในการทำงานจำนวนมากเพื่อให้สำเร็จภายในระยะเวลาที่รวดเร็วยิ่งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อประเมินจากสถานการณ์แล้ว หากเกิดปัญหาเช่นนี้อีกอย่างต่อเนื่องจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมการทำงานในระยะยาว

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานของผู้นำของ บริษัท ยูนิเวอร์แซล ฟอรั่มส อินดัสตรี จำกัด เนื่องจากกลุ่มผู้นำทำหน้าที่ขับเคลื่อนองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ โดยใช้ศาสตร์สมัยใหม่และพุทธสันติวิธี พละ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งหมายถึง พลังทำให้เกิดความมั่นคง มาออกแบบสันตินวัตกรรมการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานของกลุ่มดังกล่าว เพื่อสามารถมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติเกี่ยวกับการฟื้นคืนพลังในการทำงาน เมื่อเผชิญความเครียด ปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ในการทำงานจะสามารถนำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ ฝึกฝนมาใช้จริงเพื่อสามารถฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับตนเอง พร้อมเป็นต้นแบบของผู้นำที่สามารถนำทีมงานให้ฟื้นคืนพลังในการทำงานได้ และส่งเสริมการพัฒนาชีวิตแบบองค์รวมทั้งทางกายภาพ พลติภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพเพื่อสร้างสรรค์งานที่มีประสิทธิภาพ มีความสุขในการทำงาน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน ลูกค้า และคนรอบข้าง ส่งผลให้เกิดสุขภาวะ (Well-being) ในการทำงาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ บริษัท ยูนิเวอร์แซล ฟอรัมส อินดัสตรี จำกัด
2. เพื่อพัฒนาและนำเสนอขั้นตอนวิธีการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธสันติวิธีที่นำมาใช้ในการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์ เพื่อใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎีจากศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีการฟื้นคืนพลัง (Resilience) การเรียนรู้ผู้ใหญ่ (Adult Learning) ภาวะผู้นำ (Leadership) และหลักพุทธสันติวิธีเพื่อการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงาน คือ พละ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัย ด้วยการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Group Interview) โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ด้วยการวิเคราะห์ความตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) และคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistence: IOC) จากนั้นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขใบรับรอง ว. 310/2567

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 27 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำ บริษัท ยูนิเวอร์แซล ฟอรัมส อินดัสตรี จำกัด 2) กลุ่มผู้นำองค์กรเอกชนอื่น ๆ 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการฟื้นคืนพลัง ได้แก่ นักจิตวิทยา แพทย์ พยาบาล นักบำบัด 4) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และด้านพุทธสันติวิธี และ 5) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ วิทยากร กระบวนกร โค้ช ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อออกแบบร่างหลักสูตรอบรม

ขั้นตอนที่ 4 ออกแบบร่างหลักสูตร ด้วยการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี เพื่อการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ และปรับปรุงหลักสูตรโดยสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อวิพากษ์ร่างหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ด้านพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี ด้านจิตปัญญาศึกษา ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ และด้านการออกแบบหลักสูตรสำหรับองค์กรเอกชน

ขั้นตอนที่ 5 ทดลองนำร่องกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำ บริษัท ยูนิเวอร์แซล ฟอรัมส อินดัสตรี จำกัด จำนวน 12 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เกณฑ์ในการดังนี้ 1) เป็นผู้นำระดับหัวหน้างานขึ้นไป 2) ปฏิบัติงานประจำอยู่ที่สำนักงานใหญ่ จ.กรุงเทพมหานคร หรือ โรงงาน อ.เมืองสมุทรสาคร จ.สมุทรสาคร และ 3) สามารถเข้าร่วมกระบวนการได้ตลอดโครงการ โดยประเมินผลการอบรมด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (Pre-test/Post-test Design) และวิเคราะห์ผลของการทดลองใช้ชุดฝึกอบรมเชิงปริมาณ และวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยการรับฟังเสียงสะท้อนการเรียนรู้จากการทำ After Action Review (AAR) เมื่อจบกิจกรรม ถอดบทเรียนผู้เข้าร่วมเพื่อสะท้อนความรู้สีก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม สิ่งที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่ได้จากการดำเนินปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการทดสอบก่อนและหลังการใช้สันติวัฒนธรรมการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ โดยวิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าร้อยละ (Percentage: %) ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) เพื่ออธิบายข้อมูลแบบสอบถามเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) คือการวิเคราะห์ผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติวิเคราะห์ t-test, p-value และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) อธิบายเชิงคุณภาพประกอบนำเสนอสรุปข้อมูลแบบอุปนัยวิธี และนำเสนอข้อมูลด้วยพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ บริษัท ยูนิเวอร์แซล ฟอรัมส์ อินดัสตรี จำกัด ผลการวิจัยพบว่า บริบท สภาพปัญหาในการทำงานของผู้บังคับการเอกชนปัจจุบัน ได้แก่ 1) บริหารคนจำนวนมาก เนื่องจากการทำงานของผู้บังคับการจำเป็นต้องทำงานและดูแลคนในองค์กร และลูกค้า โดยรักษาสมดุลการดูแลลูกค้าให้พึงพอใจ ดูแลพนักงานให้อยู่ดี มีสุข รวมถึงดูแลองค์กรให้ได้ผลกำไรอีกด้วย 2) การดำเนินธุรกิจที่มีการแข่งขันสูง ในปัจจุบันองค์กรเอกชนต้องดำเนินธุรกิจท่ามกลางการแข่งขันสูง ส่งผลให้สภาพการทำงานที่ต้องแข่งขัน เร่งรีบ รวดเร็วยิ่งขึ้นเพื่อตอบสนองได้ทันกับความต้องการของลูกค้า ส่งผลให้ผู้นำเองมีความคาดหวังให้ผลการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงตามไปด้วย 3) การเผชิญการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน สภาพการทำงานที่เทคโนโลยีเข้ามามีผลต่อการทำงานมาก (Digital Disruption) สภาพของเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และคาดเดาได้ยาก ทำให้การตัดสินใจทำได้ยากขึ้น อาจเกิดความผิดพลาด ทำให้ต้องแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ และ 4) การเผชิญความเครียดในการทำงาน จากสภาพการทำงานในปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้นำเกิดความกดดันในการทำงาน แต่ก็ยังจำเป็นต้องนำพาองค์กรเดินหน้าต่อไปด้วยความเข้มแข็ง เพื่อจูงใจคนในองค์กรมีขวัญและกำลังใจ ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่น สภาพการทำงานเช่นนี้เกิดขึ้นต่อเนื่องจนกลายเป็นความเครียดสะสม (Chronic Stress) อาจนำไปสู่การหมดไฟในการทำงานได้ (Burnout) จากสภาพการทำงานที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้ผู้บังคับการมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงาน สรุปได้แก่ 1) มีการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) สามารถรู้ความรู้สึกของตนเอง ความเครียดที่เกิดขึ้น รวมถึงการรับรู้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีสติเท่าทันอารมณ์ ความรู้สึก ความคาดหวัง และยอมรับตามจริง 2) มีทัศนคติเชิงบวก คือ การมองเห็นโอกาส และมีความหวัง พร้อมรับมือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถส่งต่อทัศนคติที่ดี ไปยังสมาชิกองค์กรได้ 3) มีทีมงาน และคนรอบข้างที่สนับสนุนกัน คือ การที่ผู้บังคับการมีทีมงาน หรือผู้นำท่านอื่น ๆ ในองค์กรคอยร่วมมือ ร่วมกันสนับสนุนช่วยเหลือกันและกัน จะช่วยให้ผู้นำฟื้นคืนพลังในการทำงานได้ง่ายขึ้น 4) มีการสื่อสารเชิงบวก คือ การผู้นำสามารถถ่ายทอดให้ทีมงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจตรงกัน สามารถโน้มน้าวจูงใจให้เกิดความร่วมมือกันได้ มีการรับฟังปัญหาของทีมงานอย่างเข้าใจ และพร้อมยื่นมือช่วยเหลือ เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีร่วมกันได้ 5) ดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจให้แข็งแรง คือ การที่ผู้นำให้ความใส่ใจกับการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองให้แข็งแรง เนื่องจากร่างกายเชื่อมโยงกับจิตใจ หากมีสุขภาพกายใจที่ดี มีการดูแลตัวเองที่เหมาะสม (Self-care) บริหารจัดการความเครียด และปล่อยวางได้ และ 6) มีความยืดหยุ่นในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้นำมีทัศนคติต่อการยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พร้อมกับการวางแผนสำรองที่หลากหลาย มองหาความท้าทายใหม่ ๆ และหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำความรู้นั้นมาแก้ไขปัญหา

ได้ โดยจะเกิดความยั่งยืนได้โดยผู้นำจำเป็นต้องสร้างพื้นที่เอื้อให้คนในองค์กรได้เป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) เพื่อเรียนรู้ ต่อยอด และเกื้อกูลกันอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาและนำเสนอขั้นตอนนวัตกรรมการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ จากการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ และพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยได้ออกแบบเป็นหลักสูตร Power Bank Leader ที่ประกอบด้วย 5 Modules ได้แก่พลังสติ พลังคิด พลังใจ พลังกาย และส่งพลัง ระยะเวลาอบรม 2 วัน (14 ชั่วโมง) ที่ใช้การดำเนินกระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักพุทธสันติวิธี พละ 5 ที่เสนอเป็น 3C+ Process ได้แก่ Consciousness (ตระหนัก) ที่มาจากสติ เพื่อสร้างการตระหนักรู้ Contemplation (ใคร่ครวญ) ที่มาจากสมถะระหว่างศรัทธา และปัญญา เพื่อให้เกิดการใคร่ครวญตัวเองพร้อมเปิดรับสิ่งใหม่ และ Commitment (มุ่งมั่น) ที่มาจากสมถะระหว่างวิริยะ และสมาธิ เพื่อให้เกิดการฝึกฝน บ่มเพาะอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการบ่มเพาะการเป็นผู้นำแห่งการชาร์จพลัง และเขียนบันทึก 21 วัน โดยใช้การวัดและประเมินผลหลักสูตรทั้ง 2 มิติ คือ การประเมินผลระหว่างการอบรม (Summative Assessment) and (Formative Assessment) การประเมินผลรวม ผลการอบรมแสดงตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ ก่อน-หลังการทดลอง

ผลการพัฒนาด้านรวม	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
พัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงาน	3.56	0.20	3.78	0.39	2.30	.042*

*p < 0.05

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการฟื้นคืนพลังในการทำงานก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรม และหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนการฟื้นคืนพลังในการทำงานรวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ rayด้าน ก่อน-หลังการทดลอง

n = 12

การฟื้นคืนพลังในการทำงาน 5 ด้าน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1) พลังสติ	3.72	0.38	3.72	0.42	0.00	1.00
2) พลังคิด	3.69	0.34	4.15	0.49	3.77	.003*
3) พลังใจ	3.67	0.30	3.94	0.48	2.38	.036*
4) พลังกาย	3.16	0.53	3.38	0.60	2.35	.039*
5) ส่งพลัง	3.59	0.44	3.69	0.66	0.55	.589

*p < 0.05

จากตารางเมื่อพิจารณาการฟื้นคืนพลังในการทำงานรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการฟื้นคืนพลังในการทำงานด้านพลังคิด พลังใจ และพลังกาย หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่าผู้เข้าอบรมมีการเปลี่ยนแปลงทางพลังคิด พลังใจ พลังกายได้ และนำไปใช้ได้จริงหลังจากการอบรม ส่วนด้านพลังสติ อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เผชิญ และการส่งพลังนั้นมีความจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อม เช่น ผู้รับ ทีมงาน และโอกาสในการส่งพลัง เป็นต้น ดังนั้นการพัฒนาพลัง 2 ด้านนี้ จึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการบ่มเพาะเพิ่มเติมเพื่อเกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และส่งต่อให้กับผู้อื่นได้ ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าการมีชุมชนที่ฝึกปฏิบัติร่วมกัน มีส่วนสำคัญมากในการสร้างบรรยากาศการทำงานขององค์กรให้สามารถเป็นพื้นที่แห่งการซารจพลังร่วมกัน ซึ่งคือชุมชน (Community) ที่จะช่วยเชื่อมโยงให้พลังทั้ง 5 ด้านให้แข็งแกร่งและยั่งยืนขึ้น ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ผู้เข้าอบรมได้นำเอาองค์ความรู้เรื่อง การซารจพลังสติ พลังคิด พลังใจ พลังกาย และการส่งพลังไปใช้ เพื่อสามารถฟื้นคืนพลังในการทำงาน และยังสามารถส่งต่อให้กับทีมงาน และผู้คนที่ในองค์กรต่อไปได้ เพื่อสร้างให้องค์กรเป็นพื้นที่แห่งการฟื้นคืนพลังร่วมกัน และเสียงสะท้อนจากผู้เข้าอบรม พบว่า ผู้เข้าอบรมสะท้อนว่ามีสติในการใช้ชีวิตมากขึ้น มีความคิดบวกในชีวิต สามารถผ่อนคลายร่างกาย และตระหนักรู้อารมณ์ความรู้สึกของตนเองชัดเจนขึ้น ตลอดจนสามารถส่งพลังสู่คนรอบข้างในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรับฟัง การชื่นชม ขอบคุณ และทำกิจกรรมที่ขยายผลสู่ทีมงานให้บ่มเพาะความสุข ตระหนักรู้ในอารมณ์ได้ชัดเจนขึ้น ส่งผลให้การทำงานมีความสุขมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงาน คือ Powers Model ได้แก่ พลังสติ พลังคิด พลังใจ พลังกาย และส่งพลัง แสดงรายละเอียดดังภาพที่ 1

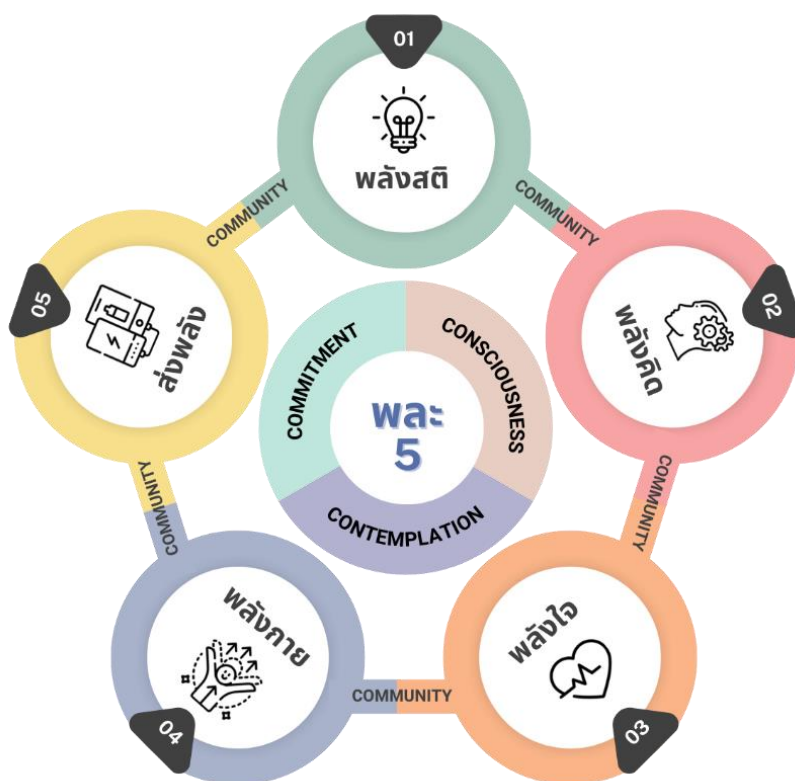

Figure 1: 5 Powers Model

จากภาพที่ 1 ข้างต้น องค์ความรู้ที่ผู้วิจัยได้ คือ หลักการและแนวทางในการจัดอบรม การอบรมจะเอื้อประโยชน์ให้ผู้เข้าอบรมได้จาก 3C+ Process ที่ได้จากหลักพุทธสันติวิธี พละ 5 ในการดำเนินกระบวนการเรียนรู้ที่สร้าง Consciousness (ตระหนัก) ที่มาจากสติ เพื่อสร้างการตระหนักรู้ Contemplation (ใคร่ครวญ) ที่มาจากสมุทฺธระหว่างศรัทธา และปัญญา เพื่อให้เกิดการใคร่ครวญตัวเองพร้อมเปิดรับสิ่งใหม่ และ Commitment (มุ่งมั่น) ที่มาจากสมุทฺธระหว่างวิริยะ และสมาธิ เพื่อให้เกิดการฝึกฝน บ่มเพาะอย่างต่อเนื่อง และ +Community คือ ชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติร่วมกันเพื่อความยั่งยืน พร้อมนำไปใช้ในชีวิตจริง โดยหลักสูตรอบรมประกอบด้วย 5 โมดูล ได้แก่ 1) พลังสติ (Mindful Power) ผู้นำที่สามารถฟื้นคืนพลังในการทำงานจะต้องเริ่มจากการมีสติ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการตระหนักรู้ในตนเอง สามารถรักษาสมดุลให้ความเครียดอยู่ในระดับที่เหมาะสมได้ ตลอดจนตระหนักรู้ในสถานการณ์ปัจจุบันตามความเป็นจริง และสามารถบ่มเพาะและฝึกฝนสติในชีวิตประจำวัน และการทำงานได้ มองเห็นว่าตนเองสามารถเป็นผู้เลือกในการตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ชัดเจน รวมถึงการมีสติในการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้างได้ดียิ่งขึ้น 2) พลังคิด (Thinking Power) หมายถึงการตระหนักรู้ในความคิดของตนเองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้นำที่มีพลังคิด จะมีความคิดเชิงบวก สามารถยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มองเห็นปัจจัยที่ควบคุมได้ มีความหวัง มองเห็นความเป็นไปได้ และเลือกกระทำในสิ่งที่เหมาะสมต่อทั้งตนเองและผู้อื่น รวมถึงการตระหนักรู้และยอมรับในตัวเอง ตามความเป็นจริง สามารถให้อภัยตนเองและเริ่มใหม่ได้ และสามารถบริหารจัดการความคิดเชิงลบได้ 3) พลังใจ (Emotional Power) หมายถึงสามารถตระหนักรู้และยอมรับอารมณ์ความรู้สึกของตนเองตามความเป็นจริง ส่งผลให้เข้าใจผู้อื่นได้ดีขึ้น มีแนวทางใน

การบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงมองเห็นวิธีการบ่มเพาะความสุขในชีวิตประจำวัน และการทำงานได้ด้วยวิธีต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นรอบข้างได้ 4) พลังกาย (Physical Power) ผู้นำที่สามารถบริหารพลังทางร่างกายของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยการมีความสามารถในการตระหนักรู้ร่างกาย มีแนวทางในการผ่อนคลายความเครียด รู้จักหยุดพัก การนวดคลายเครียด ดูแลตัวเอง มีร่างกายที่แข็งแรง ปฏิบัติต่อตนเองด้วยความกรุณา (Self-compassion) และสื่อสารเชิงบวก และ 5) ส่งพลัง (Power Transmission) เมื่อผู้นำมีพลังสติ พลังคิด พลังใจ และพลังกาย ในระดับที่เพียงพอ ก็จะสามารถส่งต่อพลังที่มีให้กับทีมงาน และคนรอบข้างได้ มีทักษะในการประเมินพลังของทีมงาน และส่งพลังด้วยวิธีต่าง ๆ ได้ สามารถสร้างพลังบวกด้วยการสื่อสารเชิงบวก และส่งเสริมพื้นที่แห่งการสร้างพลังให้กันและกันเพื่อส่งเสริมองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการฟื้นคืนพลังร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ ได้ผลว่าสภาพการทำงานในปัจจุบัน ผู้นำประสบปัญหาของการเผชิญความเครียดสะสมในการทำงาน จากเหตุผลด้านการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภาวะเร่งรีบ และการแบกรับหน้าที่ความรับผิดชอบมากมาย ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้นำให้เกิดความเหนื่อยล้า และอาจนำไปสู่การหมดไฟในการทำงานได้ (Burnout) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Armstrong, Porter, Larkins, and Mesagno (2022) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะหมดไฟ ความเครียด และความสามารถในการฟื้นพลัง: กรณีศึกษาโรงพยาบาลระดับภูมิภาคในออสเตรเลียในช่วงโควิด-19 ทำการวิจัยกับบุคลากรวิชาชีพต่าง ๆ ในโรงพยาบาล พบว่าความสามารถในการฟื้นพลังมีความสัมพันธ์เชิงลบกับภาวะหมดไฟในการทำงาน รวมถึงความเครียดในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Stanley et al. (2021) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความสามารถในการฟื้นพลังที่มีอิทธิพลกำกับต่อความเครียดและภาวะหมดไฟ: กรณีศึกษาสตรีนักสังคมสงเคราะห์ในอินเดีย” โดยงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของความสามารถในการฟื้นพลังในการมีอิทธิพลกำกับในระดับปานกลางระหว่างความเครียดและภาวะหมดไฟของนักสังคมสงเคราะห์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อโนชา ศรีสะอาด เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกำกับอารมณ์ ความเครียด การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการฟื้นพลังของบุคลากรที่ทำงานด้านการบินช่วงสถานการณ์ COVID-19 พบว่าปัจจัยที่มีผลกับการฟื้นพลังต่อกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ ความเครียด ดังนั้นในกระบวนการให้คำปรึกษา หากต้องการส่งเสริมการฟื้นพลังของกลุ่มตัวอย่างโดยมีเวลาหรือทรัพยากรจำกัด การเลือกจัดการกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบมากที่สุด คือ การลดปัจจัยความเครียด (Srisa-ard, 2022) และ Watson et al. (2019) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลกำกับของความสามารถในการฟื้นพลังต่อการรับรู้การรับรู้ภาระงาน ผลลัพธ์ของผู้ป่วย และภาวะหมดไฟในการทำงานของแพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉิน พบว่าปัจจัยความสามารถในการฟื้นพลังช่วยให้แพทย์เวชศาสตร์ฉุกเฉินบรรเทาผลกระทบของภาวะหมดไฟในการทำงานและการดูแลผู้ป่วย กล่าวโดยสรุปได้ว่าในภาวะการทำงานปัจจุบันที่คนทำงานโดยเฉพาะผู้นำ ที่เกิดความเครียดสะสมสูง ซึ่งอาจนำไปสู่ภาวะหมดไฟในการทำงานได้ จึงมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ เพราะหากผู้นำสามารถฟื้นคืนพลังในการทำงานได้ก็จะส่งผลต่อการลดความความเครียด เพื่อป้องกันอาการหมดไฟในการทำงานซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้นำได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้นำ โดยบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่กับพุทธสันติวิธี มาออกแบบเป็นสันติวัฒนธรรมการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงาน ประกอบด้วยหลักสูตร Power Bank Leader และการบ่มเพาะการเป็นผู้นำแห่งการชาร์จพลัง 21 วัน

ประกอบด้วย 5 โมดูล ได้แก่ 1) พลังสติ (Mindful Power) หมายถึง ผู้นำที่สามารถฟื้นคืนพลังในการทำงานได้จะต้องเริ่มจากการมีสติ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการตระหนักรู้ในตนเอง และตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ จะทำให้สามารถรักษาสมดุลให้ความเครียดอยู่ในระดับที่เหมาะสมได้ สามารถมองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง และสามารถบ่มเพาะการฝึกสติในชีวิตประจำวัน และการทำงานได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Vincent Seng Oh et al. (2020) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ การใช้สติเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางจิตวิทยาและเสริมสร้างระดับของการฟื้นคืนพลัง พบว่าตัวแปร ๒ ตัวแปรที่มีนัยสำคัญในการส่งเสริมการฟื้นคืนพลัง ได้แก่ สติ และสุขภาพทางบวกเชิงจิตวิทยา และการฝึกสติช่วยส่งเสริมสุขภาพทางจิตวิทยาและการฟื้นคืนพลัง และสอดคล้องกับ พิมลวรรณ บุนนาค (Bunnag, 2022) ได้ทำวิจัยเรื่องประสบการณ์การฟื้นคืนได้ของญาติผู้ดูแลที่ฝึกเจริญสติ ปฏิฐาน 4 และดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง พบว่าญาติของผู้ดูแลได้อาศัยสติและสัมผัสปัญญะทำให้ระลึกรู้เท่าทันตนเอง ช่วยกำกับควบคุมอารมณ์ทางลบ และการฝึกสติต่อเนื่องเป็นสมาธิในการรักษาใจให้สุขสงบ เกิดจิตอ่อนโยน มีเมตตาและพลัง จนสามารถรับมือกับภาวะถูกรบกวนและเสียสมดุลจากการเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และเกิดปัญหาที่เป็นความเข้าใจใหม่และเติบโตจากความยากลำบากที่เผชิญได้ และสอดคล้องกับ ทิพย์ธิดา ณ นคร (Na Nakorn, 2021) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ภูมิคุ้มกันเพื่อการเผชิญวิกฤติ (Resilience) ตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่าด้านสติเป็นตัวบ่งชี้ภูมิคุ้มกันเพื่อการเผชิญวิกฤติอย่างหนึ่ง และนำไปบูรณาการกับพุทธธรรม คือ สติ ที่เป็นตัวชักนำให้เกิด ศิล สมาธิ และปัญญา 2) พลังคิด (Thinking Power) หมายถึงการตระหนักรู้ในความคิดของตนเองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้นำที่มีพลังคิด จะมีความคิดเชิงบวก สามารถยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มองเห็นปัจจัยที่ควบคุมได้ มีความหวัง มองเห็นความเป็นไปได้ และเลือกกระทำในสิ่งที่เหมาะสมต่อทั้งตนเองและผู้อื่น สามารถบริหารจัดการความคิดเชิงลบได้ 3) พลังใจ (Emotional Power) หมายถึง สามารถตระหนักรู้และยอมรับอารมณ์ความรู้สึกของตนเองตามความเป็นจริง ส่งผลให้เข้าใจผู้อื่นได้ดีขึ้น มีแนวทางในการบริหารจัดการอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถบ่มเพาะความสุขในชีวิตประจำวัน และการทำงานได้ด้วยวิธีต่าง ๆ 4) พลังกาย (Physical Power) ผู้นำที่สามารถบริหารพลังทางร่างกายของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถในการตระหนักรู้ร่างกาย ผ่อนคลายความเครียด รู้จักหยุดพัก การนวดคลายเครียด ดูแลตัวเอง มีร่างกายที่แข็งแรง สอดคล้องกับ กรพกา พัฒนกำพล (Phatthanagumphol, 2022) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมส่งเสริมความสามารถในการฟื้นพลังของบุคลากรสายสนับสนุนทางการศึกษาที่อยู่ในกลุ่มเจนเอเรชั่น วาย ในสถาบันอุดมศึกษา ด้วยการใช้เทคนิคการมีสติการผ่อนคลายความเครียด การตระหนักรู้และยอมรับ การนิยามคุณค่าและการคิดเชิงบวก การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการฟื้นพลังก่อนและหลังเข้าร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และ 5) ส่งพลัง (Power Transmission) สามารถส่งต่อพลังที่มีให้กับทีมงาน และคนรอบข้างได้ มีทักษะในการประเมินพลังของทีมงาน และส่งพลังด้วยวิธีต่าง ๆ ให้กับทีมงานได้ สามารถสร้างพลังบวกด้วยการสื่อสารเชิงบวก และส่งเสริมพื้นที่แห่งการสร้างพลังให้กันและกันในวิธีต่าง ๆ เพื่อสร้างเป็นองค์กรแห่งการฟื้นคืนพลังร่วมกัน ซึ่งประกอบกับการบ่มเพาะการเป็นผู้นำแห่งการชาร์จพลังและเขียนบันทึก 21 วัน การมีชุมชนที่ฝึกปฏิบัติด้วยกัน สอดคล้องกับ Cardona et al. (2012) ได้ทำวิจัยเรื่อง การสำรวจสมรรถภาพของชุมชนนักปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้และความร่วมมือในบริบทของการศึกษาระดับสูง พบว่า การเรียนรู้และความร่วมมือเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการทำกิจกรรมและฝึกปฏิบัติเป็นชุมชนร่วมกัน ทั้งกิจกรรมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งมีส่วนช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ สร้างเครือข่ายของคนทำงานให้ขยายสู่การฝึกปฏิบัติใหม่ ๆ ต่อไป

สรุป

จากบริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นของการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้ผู้นำในปัจจุบัน ที่บริหารคนจำนวนมาก ดำเนินธุรกิจที่มีการแข่งขันสูง เผชิญการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน และเผชิญความเครียดสะสมในการทำงาน ซึ่งอาจนำไปสู่การหมดไฟในการทำงานได้ (Burnout) ซึ่งการนำสันติวัฒนธรรมการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้ผู้นำ โดยการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีการฟื้นคืนพลัง การเรียนรู้วัยผู้ใหญ่ และภาวะผู้นำ กับพุทธสันติวิธี พละ 5 ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ได้หลักสูตร Power Bank Leader ระยะเวลา 2 วัน ประกอบกับการบ่มเพาะการเป็นผู้นำแห่งการซาร์จพลังและเขียนบันทึก 21 วันสามารถช่วยให้ผู้ผู้นำที่เผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงรักษาความเครียดได้ในระดับที่เหมาะสม ป้องกันอาการหมดไฟในการทำงาน และสามารถฟื้นคืนพลังในการทำงานได้ ตลอดจนส่งเสริมองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข และงานวิจัยนี้ได้ออกความรู้ใหม่ คือ “5 Powers Model”

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำหรับด้านการศึกษา องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นหลักสูตรอบรมสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษาได้ ทั้งนี้สามารถปรับให้เข้ากับบริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นที่พบเจอในการศึกษา

1.2 สำหรับหน่วยงาน หรือองค์กรที่สนใจนำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ ควรวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา ขององค์กรนั้น ๆ และปรับตามตามต้องการจำเป็น ในระยะเวลาให้เหมาะกับบริบทขององค์กร โดยสิ่งสำคัญในการนำไปใช้ คือ การสร้างความปลอดภัยเชิงจิตวิทยาระหว่างการอบรม และการรับฟังอย่างไม่ตัดสินกัน จะช่วยเอื้อให้การอบรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.3 สำหรับภาครัฐ ควรมีการส่งเสริม และขับเคลื่อนนโยบายด้านการฟื้นคืนพลังในทุกภาคส่วน เพื่อลดความเครียด และป้องกันปัญหาสุขภาพจิตที่อาจเกิดขึ้นในสังคม เช่น การให้ความรู้ การส่งเสริม โครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสร้างพื้นที่ที่สามารถผ่อนคลาย เช่น สวนสาธารณะในชุมชนเมืองมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับ

2.1 สามารถต่อยอดงานวิจัยในองค์กรที่มีบริบท สภาพปัญหา ที่แตกต่างจากองค์กรเอกชน เช่น ราชการ รัฐวิสาหกิจ ซึ่งอาจมีปัจจัยในการฟื้นคืนพลังที่แตกต่างกัน

2.2 สามารถนำไปศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการฟื้นคืนพลังในการทำงานสำหรับผู้พนักงานองค์กรเอกชนว่ามีความแตกต่างจากผู้ผู้นำหรือไม่ อย่างไร

2.3 สามารถนำไปต่อยอดด้วยการขยายสู่กลุ่มเป้าหมายที่แตกต่าง เช่น นิสิต นักศึกษา พระ ผู้ผู้นำชุมชน หรือพ่อแม่ผู้ปกครอง ฯลฯ

References

- Armstrong, S. J., Porter, J. E., Larkins, J-A., & Mesagno, Ch. (2022). Burnout Stress and Resilience of an Australian Regional Hospital During COVID-19: A Longitudinal Study. *BMC Health Services Research*, 22(2022), 1-13.
- Bunnag, P. (2022). *Resilience of Family Caregivers that Care for Dependent Elderly and Practice the Four Foundations of Mindfulness*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Menaria, N. (2024). Comparative Analysis of VUCA and BANI Frameworks. *International Journal for Multidisciplinary Research (IJFMR)*, 6(2), 1-4.
- Na Nakorn, T. (2020). *A Development of Resilience Quotient Indicators Based on Buddhist Psychology for Adult*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Oh, V. K. S. et al. (2022). The Study of Mindfulness as an Intervening Factor for Enhanced Psychological Well-Being in Building the Level of Resilience. *Frontiers in Psychology*. 13, 1-10.
- Phatthanagumphol, K. (2021). *Development of a Training Program for Enhancing Resilience of Generation Y Educational Support Personnels in Higher Education Institutions*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Sánchez, C. et al. (2012). Exploring the Potential of Communities of Practice for Learning and Collaboration in a Higher Education Context, *SciVerse Science Direct*, 46, 1820-1825.
- Srisa-ard, A. (2021). *Relationships among Emotion Regulation, Stress, Self-Efficacy and Resilience in Airline Personnel During the COVID-19*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Stanley, S. et al. (2021). Resilience as a Moderator of Stress and Burnout: A Study of Women Social Workers in India. *Sage Journal*, 64(1), 40-58.
- The Thai Printing Association. (2023). 2022 Print Media Overview and Adaptation Strategy of the Print Business. *Thai Print Magazine*, 140, 56-61.
- Watson, A. G. et al. (2019). Self-Reported Modifying Effects of Resilience Factors on Perceptions of Workload Patient Outcomes and Burnout in Physician-Attendees of an International Emergency Medicine Conference. *Psychol Health Med*, 24(10), 1220-1234.

สันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร*

Peace Innovation of New-Generation Leaders to Enhance
Organization Engagement¹สุภกิจ บุญเลี้ยง และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์¹Supakit Bunleang and Khantong Wattanapradith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: supakit.bunleang@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “สันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ที่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กรและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร และ 2) เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้พันธุ์ใหม่ในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน แบบการวิจัยเชิงทดลอง โดยใช้เครื่องมือวิจัยในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ 1) แบบสอบถามปลายเปิดหรือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องบุคลากร และ ผู้บริหารหน่วยงานของธนาคารกรุงไทย รวมจำนวน 43 คน 2) การทำสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 คน และ ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยการทดลองอบรมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มผู้นำองค์กรของธนาคารกรุงไทยจำนวน 44 คน ใช้แบบสอบถามคุณลักษณะผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ในการประเมินผลก่อนและหลังการทดลองร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสังเกตการณ์ การสะท้อนคิด การทำกิจกรรมกลุ่ม การถอดบทเรียน และการติดตามเรียนรู้งานในสภาพแวดล้อมการทำงานจริง การวิเคราะห์และประเมินผลข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติวิเคราะห์ค่าที (t-test) ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์กรต้องการผู้นำพันธุ์ใหม่ที่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร 2) แนวคิดผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่ และหลักพุทธสันติวิธี เป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะผู้นำพันธุ์ใหม่ และ 3) สันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ด้วยการอบรม และ การฝึกอบรมที่ให้ผู้ผู้นำได้เรียนรู้งานในสภาพแวดล้อมการทำงานจริง ผู้นำที่เข้าร่วมอบรมมีสมรรถนะการเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: สันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำ; ผู้นำพันธุ์ใหม่; ความผูกพันในองค์กร

Abstract

The research article titled "Peace Innovation for New-Generation Leaders to Enhance Organizational Engagement" employs a mixed-method research approach. The study aims to

*Received July 31, 2024; Revised December 6, 2024; Accepted January 8, 2025

achieve two main objectives: (1) to examine the current issues and the essential needs for developing new breed leaders who enhance organizational engagement, and to analyze modern theories and Buddhist peace methods that support the development of new-generation leaders in enhancing organizational engagement, and (2) to develop and present the peace innovation for new-generation leaders to enhance organizational engagement. The research employed a mixed-method experimental design, utilizing qualitative data collection tools including (1) open-ended questionnaires with two key informant groups, personnel responsible departments and executives of Krung Thai Bank, totaling 43 individuals, and (2) focused group discussions with six experts. Quantitative data were gathered through a practical training experiment with 44 organizational leaders from Krung Thai Bank, using a questionnaire to assess new-generation leader characteristics for enhancing organizational before and after the experiment. This was complemented with qualitative data from observation, reflective thinking, group activities, lesson learned sessions, and on-the-job training follow-ups. Quantitative data were analyzed using t-test statistics, while qualitative data were analyzed through inductive methods.

The research findings reveal that: 1) Organizations need new-generation leaders to enhance engagement. 2) Transformational leadership, modern theories, and Buddhist peace principles are key concepts in developing these leaders' competencies. 3) Peace innovation of the new-generation leader method, involving training and on-the-job learning, significantly improves the competencies of participating leaders.

Keywords: Peace Innovation of the Leader; New-Generation Leader; Organization Engagement

บทนำ

การบริหารงานองค์กรไม่ว่าในยุคใด ๆ หัวใจสำคัญในการนำพาให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว คือ “ผู้นำ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงผันผวนอย่างรวดเร็ว โลกในยุคศตวรรษที่ 21 ความสามารถในการปรับตัวของผู้นำจึงเป็นสินทรัพย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดท่ามกลางการแข่งขันที่สูงและนับวันยิ่งรุนแรง บทบาทของผู้นำจึงทวีความซับซ้อนและเพิ่มสำคัญยิ่งขึ้นกับบทบาทผู้นำในอนาคต (Sandwijk, 2018) กล่าวได้ว่า องค์กรจะประสบความสำเร็จและเกิดสันติสุขได้นั้นขึ้นอยู่กับผู้นำ ความต้องการคุณลักษณะในการนำองค์กรมีมากขึ้นกว่าในอดีต ผู้นำจึงมีฐานะสำคัญในการนำความเปลี่ยนแปลงสู่องค์กรภายใต้กระแสของโลก VUCA ซึ่งเป็นคำย่อมาจาก Volatile (ผันผวน), Uncertain (ไม่แน่นอน), Complex (ซับซ้อน), Ambiguous (คลุมเครือ) จาก VUCA สู่แนวคิดเรื่อง BANI ในเวลาถัดมาซึ่งพยายามจะอธิบายกรอบคิดและพยากรณ์โลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและก้าวกระโดด และส่งผลกระทบหลายด้าน โดยเฉพาะภาคธุรกิจ ถูกคิดค้นโดย Jamais Cascio นักอนาคตวิทยาและนักพฤติกรรมศาสตร์ชาวอเมริกัน (Cascio, 2020)

โลกยุค BANI มาจากคำ 4 คำ ได้แก่ Brittle (ความเปราะบาง) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแทบทุกอย่าง มาเร็วไปเร็ว ความสำเร็จในโลกธุรกิจปัจจุบันไม่อาจอยู่คงทนถาวร Anxious (ความวิตกกังวล) เหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์ อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในช่วงเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียง ๆ กัน ทางเลือกที่คิดว่าใช่อาจจะไม่ใช่ทางเลือกที่ถูกต้องเสมอไป สามารถล้มเหลวได้ Nonlinear (ไม่เป็นเส้นตรง)

ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆไม่เป็นเส้นตรง เหตุและผลอาจไม่แปรผันตามกันชัดเจนเหมือนเดิม Incomprehensible (เข้าใจได้ยาก) สถานการณ์บางอย่าง หรือ หลายอย่างมันจะงงๆ ดูเหมือนจะเข้าใจแต่ไม่เข้าใจ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวของโลก บทบาทของผู้นำจึงเป็นความท้าทายอย่างยิ่งที่จะสามารถเป็นผู้พลิกวิกฤตเป็นโอกาส หรือยังคงเป็นผู้นำแบบเดิมที่ยังคงอนุรักษ์การเป็นผู้นำแบบเดิมที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง รอวันที่จะล่มสลายไปพร้อมกับองค์กร การเปลี่ยนแปลงผู้นำให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่จึงมีความต้องการจำเป็นสำหรับองค์กรยุคใหม่ในโลก VUCA สู่ BANI ณ ปัจจุบัน

ดังนั้น องค์กรจะอยู่รอด หรือ สูญพันธุ์ทางธุรกิจแล้วอยู่ภายใต้การนำของผู้นำทั้งสี่ ความเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ที่นำพาความเปลี่ยนแปลงมาสู่องค์กร ซึ่งรวมถึงการสร้างความรู้ความผูกพันในองค์กรเพื่อให้พนักงาน อุทิศตนให้กับองค์กรอย่างเต็มที่ แนวคิดผู้นำที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ถูกนำเสนอครั้งแรกโดย James MacGregor Burns ซึ่งกล่าวถึง ผู้นำที่มีอิทธิพลต่อผู้ตาม เป็นผู้นำต้นแบบให้คนในองค์กร หรือ เป็นผู้นำเชิงبارมี คือผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้คนในองค์กรมีความอยากที่จะทำงานให้สำเร็จ ผู้นำที่กระตุ้นการทำงานและพัฒนาปัญญากับพนักงานภายในองค์กรได้ และ ผู้นำที่ให้ความสำคัญกับพนักงานแบบปัจเจกบุคคล ดังนั้นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงมุ่งเน้นพัฒนาผู้นำองค์กรในระดับเพื่อสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติและพฤติกรรมกับพนักงานภายในองค์กรได้ ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างแรงบันดาลใจ ความสามารถในการกระตุ้นปัญญา และการมุ่งเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลของพนักงาน (Burns, 1985)

บทความงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร โดยองค์กรที่นำมาศึกษา คือ ธนาคารกรุงไทย ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนและช่วยเหลือผลักดันนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐในด้านต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงและผันผวนทำให้องค์กรต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วน ทั้งในเรื่องการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของการให้บริการทางการเงินเพื่อตอบโจทย์ยุคดิจิทัล การบริการเงินฝาก เงินกู้ รวมถึงการบริหารเงินในรูปแบบใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อลูกค้าบุคคล และ ธุรกิจ เกิดการปรับตัวอย่างมากของทั้งผู้ให้บริการ และ ผู้รับบริการ ธนาคารกรุงไทย เป็นสถาบันการเงินที่สำคัญสถาบันหนึ่งของภาครัฐ ในการยกระดับและพัฒนาเรื่องดิจิทัลแบงก์กิ้ง (Digital Banking) เพื่อช่วยสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างทั่วถึงควบคู่กับการให้ความรู้ทางการเงิน สนับสนุนความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ภายใต้การบริหารจัดการองค์กรที่มั่นคง โปร่งใส และยั่งยืน โดยการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและให้บริการทางการเงิน ผู้นำพันธุ์ใหม่ที่องค์กรต้องการนอกจากจะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อความผูกพันในองค์กรแล้ว การใช้เทคโนโลยีมาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารงานจึงเป็นเรื่องที่ธนาคารให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก (Krung Thai Bank, 2023)

ในยุคดิจิทัล ผู้นำและบุคลากรในองค์กรต้องปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพื่อรับมือกับการแข่งขันที่เข้มข้นขึ้น โดยเฉพาะในสถาบันการเงิน ทั้งจากธนาคารและธุรกิจ Non-Bank การเปลี่ยนแปลงนี้ต้องการพัฒนาทักษะใหม่ (Re-Skill, Up-Skill) สำหรับพนักงาน ซึ่งสร้างความเครียดจากการเปลี่ยนแปลงหน้าที่และการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ การระบาดของโคโรนาไวรัสเร่งให้เกิดการทำงานจากที่บ้าน หรือที่ใดก็ได้ (Work from Home, Work from Anywhere) พนักงานและผู้บริหารต้องใช้เครื่องมือและช่องทางดิจิทัล หากไม่สามารถปรับตัวได้ อาจต้องโยกย้ายหน้าที่หรือลาออกจากองค์กร

จากที่กล่าวมา ผลของการเปลี่ยนแปลงทั้งปัจจัยทั้งภายนอก และภายใน ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน โดยผลสำรวจการวัดความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานในกลุ่มงานที่ผู้วิจัยบริหารงานอยู่

มีคะแนนความผูกพันต่อองค์กรลดลงต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของสายงาน และ ของธนาคาร และ คะแนนความผูกพันต่อองค์กรของธนาคารในภาพรวม ก็ต่ำกว่าเกณฑ์ที่ธนาคารกำหนดไว้ เช่นกัน

ผู้นำในองค์กรธุรกิจต้องรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและภาวะโรคระบาดที่เร่งความเปลี่ยนแปลงในชีวิตวิถีใหม่ ความท้าทายของผู้นำคือการพัฒนาบุคลากรหลากหลายวัยที่มีความสามารถในการปรับตัวแตกต่างกัน ผู้นำต้องสร้างความมั่นใจและจงใจพนักงานให้ปรับเปลี่ยนบทบาท เพิ่มทักษะและความรู้เพื่อก้าวทันการเปลี่ยนแปลง การรักษาความผูกพันต่อองค์กรเป็นสิ่งสำคัญในการนำพาองค์กรไปข้างหน้า

การพัฒนาผู้นำในยุคปัจจุบันควรใช้กรอบแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ร่วมกับการใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มและหลักพุทธสันติวิธี โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งช่วยสร้างความร่วมมือและวิสัยทัศน์ร่วมกันในองค์กร การผสมผสานแนวคิดเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและแรงจูงใจในทีมงาน รวมถึงส่งเสริมคุณภาพงานและความสุขทางจิตใจของผู้ได้บังคับบัญชา การศึกษาเรื่องนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้นำต้นแบบและยกระดับความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งจะเป็แนวทางในการพัฒนาบุคลากรและองค์กรในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ทีเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร และ วิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่ และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร
2. เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยสันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้นำในปัจจุบันให้เป็นผู้นำต้นแบบที่สามารถบูรณาการแนวคิดสมัยใหม่ประยุกต์กับแนวคิดเชิงพุทธหรือพุทธสันติวิธี ผสมผสานกับการใช้เทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ให้ได้ชื่อว่าผู้นำพันธุ์ใหม่ เป็นการบูรณาการศาสตร์ตะวันตกกับศาสตร์ทางพุทธศาสนาไปใช้ในการสร้างความผูกพันในองค์กรให้เกิดกับพนักงานทุกระดับ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research Design) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แนวคิดศาสตร์สมัยใหม่เรื่องภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลง ผวนกับ หลักพุทธธรรม “พรหมวิหาร4” และ นำเรื่องสมรรถนะด้านดิจิทัลมาปรับใช้ เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Group Interview) การประเมินก่อนและหลังการทดลอง ด้วยแบบประเมิน แบบสอบถามการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร (Pre-Post Test) กระบวนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ หาคุณภาพเครื่องมือโดยตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) มีการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (Index of Consistence : IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เครื่องมือวิจัยได้รับรองจริยธรรมการวิจัย จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใบรับรองที่ อว.8007/ว.466

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดที่มีโครงสร้างกับกลุ่มผู้บริหารของธนาคารกรุงไทย เขตพื้นที่ กรุงเทพฯ ภาคกลาง และ ภาคตะวันออก ๒๒ เขต ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำมาสรุปกรอบแนวคิดการพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้มีผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร

ขั้นตอนที่ 4 หลังจากได้กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้นำ “ร่างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร” ได้จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ จำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาผู้นำและองค์กรยุคใหม่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติวิธีและการจัดการความขัดแย้ง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารงานบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยาครอบครัว ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติศึกษาและการสื่อสาร รับฟังความคิดเห็นจากแต่ละท่าน พร้อมกับปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 5 นำหลักสูตรที่ผ่านการสนทนากลุ่มไปใช้งานจริงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการกับผู้บริหารหน่วยงาน 22 เขตพื้นที่ ใน เขตกรุงเทพฯ ภาคกลาง และ ภาคตะวันออก จำนวน 44 คน โดยมีการประเมินก่อน และ หลังอบรม (Pre Test-Post Test) ด้วยแบบประเมินเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ผลคะแนนของกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อนและหลังเข้าอบรมในหลักสูตรเพื่อดูพัฒนาการและความเข้าใจในหลักสูตร ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินผู้นำการเปลี่ยนแปลงและความผูกพันในองค์กร โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าร้อยละ (Percentage: %) ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) สำหรับอธิบายข้อมูลแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) โดยการวิเคราะห์ผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t-test (one-test post-test design) และ สังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม มาถอดเทป และจัดหมวดหมู่ แยกแยะวิเคราะห์ประเด็นเพื่อวิเคราะห์และค้นหารูปแบบการพัฒนาผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มตัวอย่างและสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพผู้นำให้เป็นผู้มีผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อทราบสภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรและวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีศาสตร์สมัยใหม่ และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร

ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาสภาพบริบท ปัญหาความผูกพันในองค์กร พบว่า ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร โดยผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่มีจิตใจรักองค์กร สร้างความสามัคคี การทำงานเป็นทีม สนับสนุนและชี้แนะ แล้วถ่ายทอดไปยังพนักงานในระดับต่าง ๆ การสร้างความผูกพันในองค์กรต้องเริ่มจากผู้นำ หากผู้นำมีจิตใจรักองค์กร พร้อมสร้างการทำงานเป็นทีม ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ก็ย่อมจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีและพลังบวกให้เกิดขึ้นกับทีมงาน ผู้นำจะต้องมองเห็นคุณค่าของการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและถ่ายทอดไปยังพนักงานที่มีตำแหน่งลดหลั่นกันลงไป ความผูกพันในองค์กรส่งผลต่อความสำเร็จของ ทีม และ เป็นตัวสร้างความร่วมมือ ร่วมใจกันทำงาน และ สร้างความคิดริเริ่มในองค์กร ผู้นำที่เก่งคนเก่งงาน มีวิสัยทัศน์ มีศีลธรรม ยุติธรรม รับผิดชอบ มีความเด็ดขาด มีความฉลาดทางอารมณ์ จะส่งผลให้พนักงานอยาก

ร่วมงานด้วย เมื่อทีมงานสนุกกับงาน เพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน ความผูกพันก็จะเกิดขึ้นส่งผลกระเพื่อมจากตัวเอง ทีมงาน หน่วยงาน จนถึงผูกพันทั้งองค์กร

กล่าวโดยสรุป คือ ผู้นำมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างให้พนักงานมีความผูกพันต่อองค์กร ความผูกพันในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างองค์กรให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผู้นำดังกล่าวควรมีคุณลักษณะ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำควรมีความรักในองค์กรและสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมความร่วมมือและความผูกพันในทีมงาน การเป็นแบบอย่างที่มีจิตใจรักองค์กรจะส่งผลให้พนักงานมีความสุขในการทำงานและมีความผูกพันต่อองค์กรมากขึ้น
2. ผู้นำที่มีทัศนคติเชิงบวกจะส่งเสริมการระดมความคิดร่วมกันในทีม การสร้างเป้าหมาย การสนับสนุนและช่วยเหลือในการทำงานของทีมจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับพนักงาน
3. ผู้นำต้องสามารถกำหนดและโน้มน้าวทิศทางให้กับทีมงาน โดยการมีทัศนคติที่เป็นประโยชน์ต่อทีม การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมความผูกพันในทีมจะช่วยให้ทีมงานประสบความสำเร็จ
4. ผู้นำที่ส่งเสริมให้องค์กรบรรลุเป้าหมายในเชิงบวกจะส่งผลให้พนักงานตัดสินใจอยู่ในองค์กร ในขณะที่ผู้นำที่ทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายไปในทางลบ พนักงานอาจตัดสินใจย้ายหรือลาออก
5. ผู้นำต้องไม่เมตตาเห็นคุณค่าของทีมงาน และใส่ใจในความผูกพันของพนักงาน คอยสนับสนุนและช่วยเหลือทีมงาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อการพัฒนาและนำเสนอขั้นตอนวัตรกรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร จากงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ และกำหนดเป็นหลักสูตรการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ผู้วิจัยได้ตั้งชื่อรูปแบบการพัฒนาผู้นำดังกล่าวว่า MEKMU⁺ model (MEKMU PLUS)

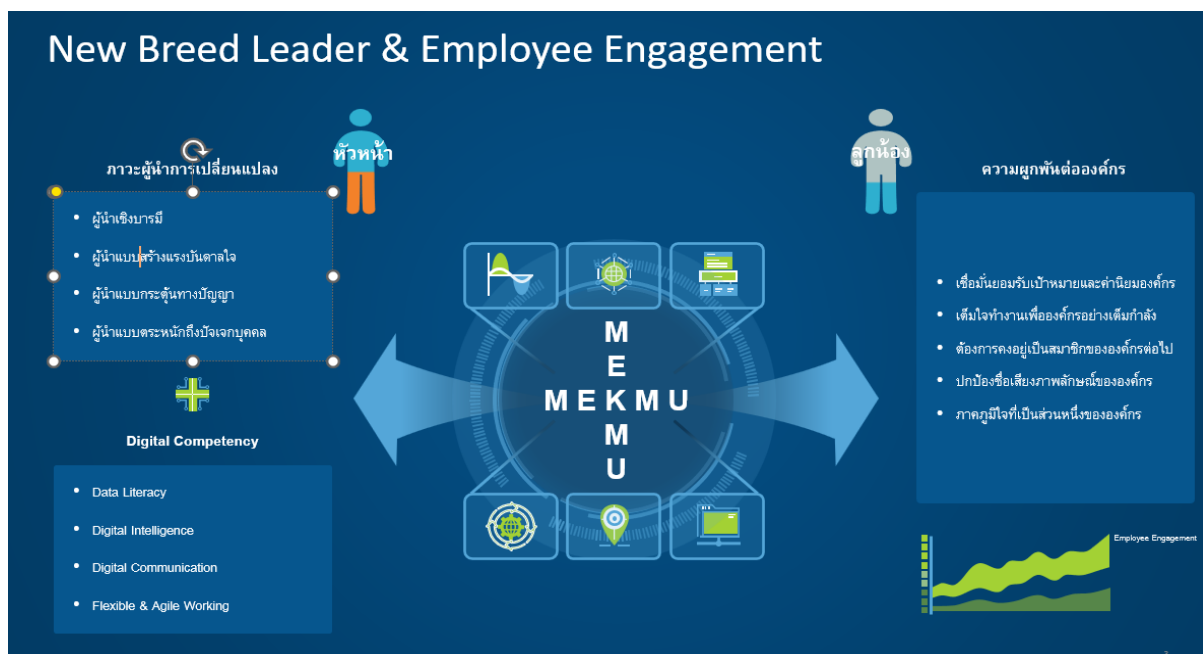

Figure 1: The MEKMU⁺ Model Concept (MEKMU PLUS)

ตามภาพ Model ที่พัฒนาขึ้น มีหลักของพรหมวิหารธรรม4 เป็นแกนกลาง เหมือนเป็นเป็นหัวใจของผู้นำ ที่จะเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ ซึ่งต้องเติมเปี่ยมด้วยหลักของสามัคคีธรรมต่อคนรอบข้างในสถานการณ์ปกติ และ

มีความกรุณาที่อยากช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอโดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ พร้อมทั้งต้องมีจิตใจจดจ่อในหัวใจตลอดเวลา ตลอดจนการเป็นผู้นำที่เดินทางสายกลาง ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง คือการมีอุเบกขาอยู่ตลอดเวลา เรียกผู้นำดังกล่าวว่า MEKMU LEADER ซึ่งต้องเสริมด้วยการมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) 4 แบบ เพื่อให้ MEKMU LEADER มีความเป็นผู้นำที่สามารถนำพาให้ลูกน้องคล้อยตาม หรือ เชื่อมั่นในผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำเชิงบริหาร ผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำแบบกระตุ้นปัญญา ตลอดจนผู้นำแบบคำนึงถึงปัจเจกบุคคล เพื่อใช้ในการนำพาลูกน้องในสถานการณ์ที่หลากหลาย และแตกต่างกันในแต่ละบริบท ทั้งนี้ การจะเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ได้นั้น ผู้นำต้องมีสมรรถนะเรื่องดิจิทัล 4 ด้าน ประกอบด้วย Data Literacy Digital Intelligence Digital Communication และ Flexible and Agile Working เพื่อให้สอดคล้องกับโลกยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน และอนาคต โดยสรุปแล้ว การพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ตามที่กล่าวมา จะเรียกผู้นำนั้น ๆ ว่า ผู้นำพันธุ์ใหม่ (New Breed Leader) ตาม ผังความคิด MEKMU+ (MEKMU Plus) เพื่อให้ผู้นำนั้นๆ ไปนำพาลูกน้องให้มีความผูกพันกับองค์กร และผูกพันกับงานที่รับผิดชอบ โดยคาดหวังผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมของลูกน้อง 5 มิติ ที่แสดงออกได้ว่าพนักงานมีความผูกพันกับองค์กรหรือไม่ อย่างไร ประกอบด้วย (1) ความยอมรับเป้าหมายและค่านิยมองค์กร (2) ความเต็มใจทำงานเพื่อองค์กรอย่างเต็มกำลัง (3) ความต้องการคงอยู่เป็นสมาชิกขององค์กรต่อไป (4) การปกป้องชื่อเสียงและภาพลักษณ์ขององค์กร และ (5) ความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์กร

ผลการวิจัยจากหลักสูตรสัมมนาเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงก่อนและหลังการทดลองหลังจากปฏิบัติจริงภายใน 60 วัน โดยเปรียบเทียบภาพรวมความแตกต่างทางสถิติ Pre Test-Post Test

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบภาพรวมความแตกต่างทางสถิติ Pre Test-Post Test

n = 44						
สมรรถนะของผู้นำพันธุ์ใหม่ที่จะไป เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ผู้นำพันธุ์ใหม่ที่จะเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร	4.56	0.37	4.70	0.26	3.64	.001

*p < 0.05

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้นำองค์กรเมื่อได้เข้ากระบวนการเรียนรู้การพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรด้วยสันติวัฒนธรรม มีคะแนนค่าเฉลี่ยคุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ .001 คะแนนเฉลี่ยสมรรถนะผู้นำพันธุ์ใหม่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ก่อนการทดลองมี $\bar{X} = 4.56$ S.D. = 0.37 หลังการทดลองมี $\bar{X} = 4.70$ S.D. = 0.26 มีคะแนนความแตกต่างค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบด้วยค่าที่ t-test = 3.64

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบแยกรายด้านความแตกต่างทางสถิติ Pre Test-Post Test

n = 44

คุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่ เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร (องค์ประกอบ)	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.55	0.40	4.69	0.31	3.28	.002
ด้านสมรรถนะดิจิทัล (Digital Competency)	4.49	0.46	4.62	0.39	2.45	.018
ด้านการสร้างความผูกพันของพนักงานต่อองค์กร	4.62	0.39	4.77	0.29	2.92	.005

*p < 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้นำองค์กรเมื่อได้เข้ากระบวนการเรียนรู้การพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรด้วยสันติวัฒนธรรม มีคะแนนค่าเฉลี่ยคุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่ แยกตามองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ (1) ด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง (2) ด้านสมรรถนะดิจิทัล และ (3) ด้านการสร้างความผูกพันของพนักงานต่อองค์กร หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองทุกด้าน คะแนนเฉลี่ยสมรรถนะผู้นำพันธุ์ใหม่ที่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 4.55$ S.D. = 0.40 หลังการทดลองมี $\bar{X} = 4.69$ S.D. = 0.31 มีคะแนนความแตกต่างค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบด้วยค่าที่ t-test = 3.28 อย่างมีนัยสำคัญ sig = .002 คะแนนเฉลี่ยด้านสมรรถนะดิจิทัล มีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 4.49$ S.D. = 0.46 หลังการทดลองมี $\bar{X} = 4.62$ S.D. = 0.39 มีคะแนนความแตกต่างค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบด้วยค่าที่ t-test = 2.45 อย่างมีนัยสำคัญ sig = .018 คะแนนเฉลี่ยด้านการสร้างความผูกพันของพนักงานต่อองค์กร มีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 4.62$ S.D. = 0.39 หลังการทดลองมี $\bar{X} = 4.77$ S.D. = 0.29 มีคะแนนความแตกต่างค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบด้วยค่าที่ t-test = 2.92 อย่างมีนัยสำคัญ sig. = .005

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาสันติวัฒนธรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร เมื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างนำร่องสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ผู้นำองค์กรเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรที่มีทักษะด้านการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านสมรรถนะดิจิทัล และด้านการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรได้

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ศึกษาผลกระทบการใช้สันติวัฒนธรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร

หลังจากผู้นำได้ผ่านหลักสูตรสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ผู้นำแต่ละท่าน ได้นำความรู้จากบทเรียนและจากประสบการณ์ที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเอง รวมถึงประสบการณ์ที่ได้รับจากวิทยากร ไปใช้จริงกับทีมงานของตน เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความผูกพันในองค์กรแบบ On the Job Training และ ผู้วิจัยมีการติดตามผล และประมวลผลลัพธ์ ได้คุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร 20 คุณลักษณะ ดังนี้

ตารางที่ 3 คุณลักษณะผู้นำพันธุ์ใหม่ที่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร

20 คุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่ที่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร	
1. มีคุณธรรมและความยุติธรรม	2. มีทัศนคติที่ดีและคิดเชิงบวก
3. มีความรักและความปรารถนาดี	4. ซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบ
5. มีความรู้และความสามารถในด้านต่าง ๆ	6. สามารถแก้ไขปัญหาและเจรจาสื่อสารได้
7. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น	8. มีความสามารถในการบริหารจัดการเวลาและการเปลี่ยนแปลง
9. สามารถปรับตัวและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง	10. ก้าวทันเทคโนโลยี
11. มี Growth mindset และเสียสละ	12. รับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
13. รับฟังความเห็นของผู้อื่น	14. สนับสนุนความก้าวหน้าของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียม
15. ให้กำลังใจและชื่นชม	16. มีวิสัยทัศน์และกล้าตัดสินใจ
17. มีระบบและระเบียบในการทำงาน	18. มอบหมายงานอย่างมีประสิทธิภาพ
19. วางแผนการทำงานและเติบโตอย่างยั่งยืน	20. ใช้เทคโนโลยีเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการทำงาน

องค์ความรู้ใหม่

หลังจากการอบรมสัมมนาและสรุปผล รวมถึงรับฟังผลลัพธ์ที่ผู้นำได้แสดงออกให้เห็น ผู้วิจัยได้ปรับรูปแบบของโมเดลให้ดูมีพลังขับเคลื่อนมากขึ้นเพื่อใช้เป็นโมเดลต้นแบบสำหรับการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร จาก MEKMU⁺ Model (MEKMU Plus) เป็น 3S-MEKMU Model ตามภาพด้านล่าง

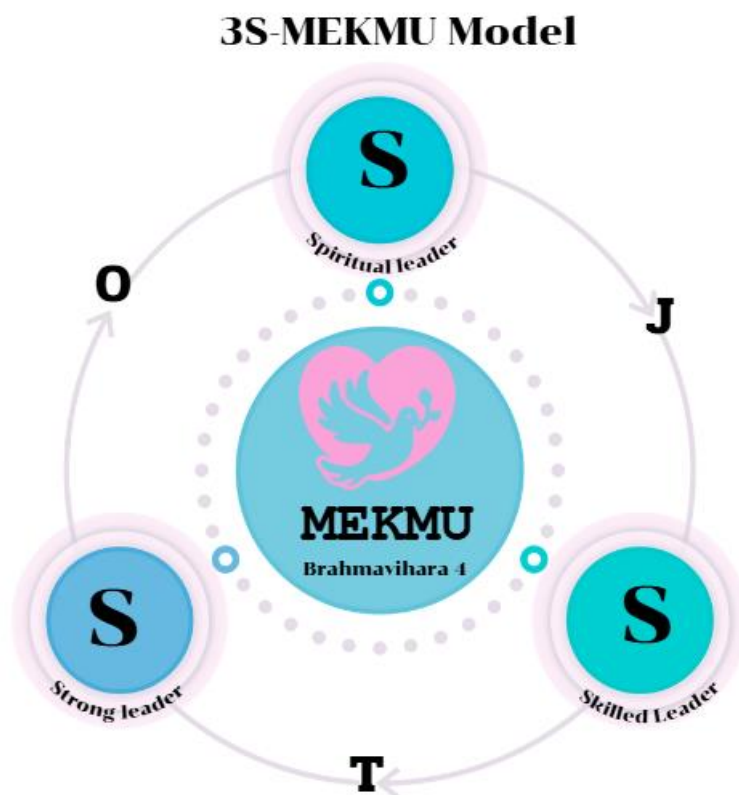

Figure 2: 3S-MEKMU Model

ตามภาพ Model ที่พัฒนาขึ้น มีหลักของพรหมวิหาร 4 เป็นแกนกลาง เหมือนเป็นหัวใจของผู้นำ ที่จะ เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร สรุปได้ ดังนี้

Spiritual Leader หมายถึง **Spiritual Leader with BRAHMAVIHARA 4** ซึ่งผู้วิจัยใช้คำแทน ว่า MEKMU LEADER หรือ **ผู้นำที่มีจิตวิญญาณของพรหมวิหาร 4** ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา เป็นผู้นำที่มีจิตใจหรือจิตวิญญาณ (Spiritual) เต็มเปี่ยมด้วยหลักพรหมวิหารธรรม 4 เป็นผู้นำที่มีความเมตตาต่อคนรอบข้างในสถานการณ์ปกติ และมีความกรุณาที่อยากช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอโดยเฉพาะใน สถานการณ์ที่ไม่ปกติ พร้อมกับต้องมีมุทิตาจิตในหัวใจตลอดเวลา ตลอดจนการเป็นผู้นำที่เดินทางสายกลาง ไม่ เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง

Strong Leader หมายถึง **Strong Leader with Transformational Leadership** ผู้นำพันธุ์ ใหม่ ต้องเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง และ เต็มไปด้วยพลังของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ MEKMU LEADER มีความสามารถนำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับลูกน้องหรือผู้ร่วมงานให้คล้อยตาม หรือ เชื่อมั่นในผู้นำ ไม่ว่าจะ เป็นผู้นำเชิงبارมี ผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำแบบกระตุ้นปัญญา ตลอดจนผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็น ปังเจกบุคคล เพื่อใช้ในการนำพาลูกน้องในสถานการณ์ที่หลากหลาย และ แตกต่างกันในแต่ละบริบท

Skilled Leader หมายถึง **Skilled Leader with Digital Competency** การจะเป็นผู้นำพันธุ์ ใหม่ได้นั้น ผู้นำดังกล่าวจะต้องพัฒนาทักษะเรื่องสมรรถนะดิจิทัล 4 ด้าน ประกอบด้วย Data Literacy Digital Intelligence Digital Communication และ Flexible and Agile Working เพื่อให้สอดคล้องกับโลกยุคดิจิทัล ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน และอนาคต ทั้งนี้ การที่ผู้นำดังกล่าวจะเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ให้เกิดขึ้นได้นั้นต้องเริ่มที่ตนเองก่อน และ ต้องพัฒนาตนเองและเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาให้อยู่ในชีวิตประจำวัน ของการทำงานในลักษณะ **On The Job Training** คือฝึกทุกวัน ทำทุกวัน ผู้นำทำให้ดู เพื่อจะได้เป็นตัวอย่าง ที่ดีส่งอิทธิพลไปถึงลูกน้องหรือผู้ร่วมงานได้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างเสริมความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ร่วมกัน พนักงานมีความสุข เพื่อนร่วมงาน และ ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความสุข ส่งผลให้เกิดสันติสุขในองค์กร และใน ท้ายที่สุดก็จะเกิดความผูกพันในองค์กรนั่นเอง

โดยสรุปแล้วกระบวนการพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ตามที่กล่าวมา ผู้นำที่ได้รับการพัฒนาตาม หลักการ **3S-MEKMU Model** และ นำหลักการดังกล่าวไปใช้ในชีวิตประจำวันการทำงาน หรือ **On The Job Training (OJT)** จึงจะเรียกผู้นั้น ๆ ว่า ผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร นั่นเอง (New Breed Leader for Organization Engagement Leverage) ตามแนวคิดดังกล่าว ผู้นั้น ๆ จะไป นำพาลูกน้องให้มีความผูกพันกับองค์กร และ ผูกพันกับงานที่รับผิดชอบ เกิดความผูกพันในองค์กรต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ ที่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร จากการศึกษาสภาพปัญหาที่ส่งผลถึงความผูกพันในองค์กรลดลง และจาก การตอบแบบสอบถามเชิงลึกกับผู้บริหารหน่วยงานพบว่าความผูกพันในองค์กรลดลง ความต้องการจำเป็นใน การพัฒนาผู้นำเพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความสำเร็จและ ประสิทธิภาพในองค์กร ผู้นำมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างความผูกพันระหว่างพนักงานและองค์กร ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า คุณลักษณะของผู้นำจึงมีความสำคัญ ผู้นำต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ในการ เสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ต้องเป็นผู้นำที่กล้าตัดสินใจ และ มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ มีทักษะทาง เทคโนโลยีดิจิทัล การเรียนรู้และประยุกต์ใช้ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือช่วยที่สำคัญในการสร้าง ความผูกพันในองค์กร ผู้นำที่คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลของลูกน้องเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความผูกพัน

ในองค์กร การสร้างความผูกพันในองค์กรเริ่มต้นจากผู้นำ หากผู้นำมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมความร่วมมือและความผูกพันในทีมงาน จะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีและพลังบวกให้เกิดขึ้นในองค์กร ความผูกพันในองค์กรส่งผลต่อความสำเร็จของทีม และเป็นตัวสร้างความร่วมมือ ร่วมใจกันทำงาน และสร้างความคิดริเริ่มในองค์กร ผู้นำที่เก่งคนเก่งงาน มีวิสัยทัศน์ มีศีลธรรม รับผิดชอบ มีความเด็ดขาด มีความฉลาดทางอารมณ์ จะส่งผลให้พนักงานอยากร่วมงานด้วย ทีมงานสนุกกับงาน กับเพื่อนร่วมงาน และกับหัวหน้า สอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass, and Avolio (1991) เรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานหรือผู้ตามทำให้ผู้ตามเกิดพฤติกรรมตามผู้นำ 4 รูปแบบ ที่เป็ผู้นำการเปลี่ยนแปลงกล่าวคือผู้นำเชิงบริวารมี ผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำแบบกระตุ้นปัญญา และ ผู้นำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาสันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร จากการนำ MEKMU⁺ ไปใช้ในการพัฒนาผู้นำ และสรุปความคิดเห็นของผู้นำแต่ละท่าน เรื่องการเป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรได้ชัดเจนทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า คุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่ที่จะเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร มีดังนี้ (1) ต้องมีคุณธรรมและทัศนคติเชิงบวก ได้แก่ มีคุณธรรมและความยุติธรรม มีทัศนคติที่ดีและคิดเชิงบวก มีความรักและความปรารถนาดี ซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบ (2) ต้องมีความรู้และความสามารถ ได้แก่ มีความรู้และความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถแก้ไขปัญหาและเจรจาข้อสารได้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น มีความสามารถในการบริหารจัดการเวลาและการเปลี่ยนแปลง (3) มีการปรับตัวและการเรียนรู้ตลอดเวลา สามารถปรับตัวและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ก้าวทันเทคโนโลยี มี Growth mindset และเสียสละ รับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (4) มีการสื่อสารที่ดี และ ให้การสนับสนุนลูกน้อง รับฟังความเห็นของผู้อื่น สนับสนุนความก้าวหน้าของทีมงานอย่างเท่าเทียม พร้อมทั้งจะให้กำลังใจและให้การชื่นชม (5) มีการบริหารจัดการที่ดี มีความกล้าในการตัดสินใจ ได้แก่ มีวิสัยทัศน์และกล้าตัดสินใจ มีระบบและระเบียบในการทำงาน มอบหมายงานอย่างมีประสิทธิภาพ วางแผนการทำงานและเติบโตอย่างยั่งยืน และ (6) มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการทำงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชยและคณะ กล่าวว่า ผู้นำจะต้องแสดงความสามารถให้เกิดการยอมรับ และในเวลาเดียวกันก็เป็นพี่เลี้ยงให้กลุ่มคนเหล่านี้มีโอกาสกระตุ้นความสามารถทางปัญญาและคำนึงถึงความแตกต่างตามปัจเจกบุคคล ศักยภาพของคนต่างรุ่นที่ทำงานร่วมกันจะเกิดขึ้นสูงสุดก็ต่อเมื่อได้มาทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจ ในฐานะลักษณะเด่นของคน และการที่ผู้นำมีการเปลี่ยนแปลงในการสร้างพลังบวกในการทำงาน ทำให้บรรยากาศในการทำงานย่อมจะดีและส่งผลต่อความผูกพันในองค์กร (Rittiboonchai, Tareerak, Sawetkotchakul, and Pamornpathomkul, 2023) และยังสอดคล้องกับ มาลินี ศรีไมตรี และคณะ (Srimaitree et al., 2019) กล่าวว่า ปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร ความพึงพอใจในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กรมีความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีของพนักงานในสถานประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุป

สรุปผลการนำความรู้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการสันตินวัตกรรมการพัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่เพื่อเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้นำองค์กรให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ทำให้เกิดคุณลักษณะของผู้นำพันธุ์ใหม่ ๖ หมวดใหญ่ ๒๐ หมวดย่อย ดังนี้ (1) เป็นผู้มีความคุณธรรมและทัศนคติเชิงบวก : มีคุณธรรมและความยุติธรรม มีทัศนคติที่ดีและคิดเชิงบวก มีความรักและความปรารถนาดี ซื่อสัตย์และมีความรับผิดชอบ (2) เป็นผู้มีความรู้และความสามารถ : มีความรู้และความสามารถ

ในด้านต่าง ๆ สามารถแก้ไขปัญหาและเจรจาสื่อสารได้ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น มีความสามารถในการบริหารจัดการเวลาและการเปลี่ยนแปลง (3) เป็นผู้มีการปรับตัวและการเรียนรู้ตลอดเวลา : สามารถปรับตัวและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ก้าวทันเทคโนโลยี มีGrowth mindset และเสียสละ รับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (4) เป็นผู้มีการสื่อสารและการสนับสนุน : รับฟังความเห็นของผู้อื่น สนับสนุนความก้าวหน้าของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียม ให้กำลังใจและชื่นชม (5) เป็นผู้มีการบริหารจัดการและการตัดสินใจที่ดี : มีวิสัยทัศน์และกล้าตัดสินใจ มีระบบและระเบียบในการทำงาน มอบหมายงานอย่างมีประสิทธิภาพ วางแผนการทำงานและเติบโตอย่างยั่งยืน และ (6) เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี : สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้วิจัยมีความเห็นว่า องค์กรทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานเอกชน หน่วยงานภาครัฐ รวมถึงรัฐวิสาหกิจ สามารถที่จะเพิ่มความผูกพันในองค์กรได้ด้วยผู้นำที่มีอยู่ภายในองค์กรนั้นๆ โดยต้องเริ่มจากการศึกษาปัญหาภายในองค์กรนั้นๆ ก่อนว่า พนักงานมีความผูกพันกับองค์กรมากน้อยเพียงใด และหากพบว่าการผูกพันลดน้อยลง ควรจะต้องรีบค้นหาสาเหตุดังกล่าว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผลการดำเนินงานระยะยาว จากการที่พนักงานในองค์กรหมดใจในการทำงาน และ อาจโยกย้าย ลาออก ทำให้สูญเสียทรัพยากรที่สำคัญได้

1.2 งานวิจัยนี้ เป็นการการสร้างรูปแบบการพัฒนาผู้นำในองค์กรของธนาคารกรุงไทย ให้เป็นผู้นำพันธุ์ใหม่ตามบริบทที่เกิดขึ้นภายในหน่วยงานของธนาคาร สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุก ๆ หน่วยงานขององค์กรต่าง ๆ ในลักษณะ Action Research ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้นำซึ่งเป็นผู้บริหารหน่วยงาน ตลอดจนพนักงานในหน่วยงานนั้นๆ ในลักษณะ On the Job Training เพื่อสร้างเสริมการรับรู้ในการนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ซึ่งเหมาะกับผู้นำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของแต่ละองค์กร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษางานวิจัยที่ต่อยอดจากงานวิจัยนี้โดยพัฒนาโมเดลผู้นำพันธุ์ใหม่ในรูปแบบอื่นๆ เพื่อต่อยอดในการพัฒนาผู้นำในแต่ละองค์กร เช่น พัฒนาผู้นำพันธุ์ใหม่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับพนักงานเพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น

2.2 ควรส่งเสริมการขยายพื้นที่วิจัยไปยังหน่วยงานอื่นๆ ขององค์กรภาคธุรกิจ ภาครัฐ และรัฐวิสาหกิจ อาทิเช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย สถานศึกษาต่าง ๆ โรงพยาบาล โรงแรม ซึ่งเป็นธุรกิจบริการที่ต้องใช้คนเป็นหลัก ตลอดจน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคน พัฒนาองค์กร และ พัฒนาประเทศ ต่อไป

References

- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (Eds.). (1994). *Improving Organizational Effectiveness through Transformational Leadership*. California: Sage Publications, Inc.
- Burns, J. M. (1985). *Leadership*. New York: Harper & Row.
- Cascio, J. (2020). *Facing the Age of Chaos*. Retrieved May 15, 2024, from <https://medium.com/@cascio/facing-the-age-of-chaos-b00687b1f51d>

- Krung Thai Bank. (2023). *About the Bank*. Retrieved August 1, 2023, from <https://krungthai.com/th/about-ktb/important-policy-direction>
- Rittiboonchai, V., Tareerak, T., Sawetkochakul, S., & Pamornpathomkul, S. (2023). The Influence of Transformational Leadership that Affects Organizational Trust and Happiness at Work of Gen Y Employees. *Humanities and Social Sciences Research Promotion Network Journal*, 6(1), 46-61.
- Sandwijk, G. V. (2018). *21st Century Leadership Skills: Global Thinking, What Does It Mean for Leadership Development?* Retrieved July 28, 2024, from <https://timetogrowglobal.com/21st-century-leadership-skills-global-thinking-what-does-mean-for-leadership-development/>
- Srimaitree, M. et al. (2019). The Influence on Transformational Leadership, Organizational Culture, Job Satisfaction, and Organizational Commitment Affecting Organizational Citizenship Behavior of Employees in Small and Medium Enterprises (Manufacturing) in Lower Northeastern Region 2. *Journal of HR intelligence, Thammasat University*, 14(1), 45-67.

การพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธีของเกษตรกร ชุมชนหนองโรง จังหวัดสระบุรี*

Renewable Energy Development Based on the Sufficiency Economy

Philosophy through Buddhist Peaceful Means among

Nong Rong Agriculturist in Saraburi Province

ชัยฤทธิ์ ขวัญสอน

Chairit Kwunsorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: nid152650@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา ความสำคัญการพัฒนาพลังงานทดแทนและแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการตามศาสตร์สมัยใหม่ บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาพลังงานทดแทน 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการวิจัยเชิงโมเดล (ตามบันได 9 ขั้น) เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และกระบวนการวิพากษ์ แบ่งเป็น 6 กลุ่ม จำนวน 24 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาอุปสรรคพลังงานทดแทนมีราคาแพง ขาดแหล่งเงินทุน เกษตรกรขาดความรู้การใช้งานและบำรุงรักษา ไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ความสำคัญของพลังงานทดแทน คือ ลดต้นทุน ลดมลพิษ ลดภาวะโลกร้อน เพิ่มรายได้ 2) หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักกรรมทวิภูมิมิกัตถสังวัตตนิคธรรม 4 ได้แก่ อูฏฐานสัมปทา “ขยันหา” ขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ ขยันหารายได้เพิ่มเติม พัฒนาอาชีพ หาความรู้ใหม่ๆ อารักขสัมปทา “ขยันเก็บ” รู้จักเก็บออม เก็บรักษาทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบ วางแผนการใช้เงิน กัลยาณมิตตตา “เลือกคบ” เลือกคบคนดี มีศีลธรรม มีอาชีพสุจริต เลือกคบคนมีความรู้ มีน้ำใจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เลือกเสพสื่อข้อมูลทางออนไลน์ การคบมิตรทางออนไลน์ สมชีวิตา “เลือกใช้” ใช้ชีวิตตามหลักมัตตัญญูตา รู้จักพอประมาณ ดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี สรุปได้ดังนี้ (1) กระบวนการขั้นตอนการนำพลังงานทดแทนมาใช้ ได้แก่ อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ การใช้พลังงานทดแทนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ วางแผนการบริหารจัดการตามทฤษฎี PDCA จัดทำคู่มือการใช้งานดูแลรักษา ซ่อมแซมอุปกรณ์ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วยเหลือกัน (2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาพลังงานทดแทน ได้แก่ สนับสนุนอุปกรณ์พลังงานทดแทนที่มีคุณภาพดี ราคาไม่แพง ทำให้เห็นข้อแตกต่างการลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ จากการใช้พลังงานทดแทน ภาครัฐมีมาตรการสนับสนุนที่ชัดเจน คนในชุมชนมีฉันทะและแรงบันดาลใจลงมือทำ (3) ภาครัฐควรมีนโยบายสนับสนุน

*Received August 10, 2024; Revised October 3, 2024; Accepted October 17, 2024

การใช้พลังงานทดแทน ดังนี้ ประชาสัมพันธ์ให้รู้ถึงประโยชน์ ข้อดี ข้อเสียของการใช้พลังงานทดแทน แสงอาทิตย์โซลาร์เซลล์ สนับสนุนเงินทุน เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทดแทนอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์การใช้พลังงานทดแทน การรักษาสีเขียวและทรัพยากรธรรมชาติ

คำสำคัญ: การพัฒนา; พลังงานทดแทน; ฐานเศรษฐกิจพอเพียง; พุทธสันติวิธี

Abstract

The research study has the following objectives: 1) to study and analyze the context, problems, and importance of developing renewable energy and the concept of management theory based on a sufficiency economy by Buddhist peaceful means, 2) to study and analyze the Buddhist principles that facilitate the development of renewable energy; 3) to create and propose a strategy for the development of renewable energy based on a sufficiency economy through Buddhist peaceful means. The study employed a qualitative research method by using action research based on *Ariyasacca* (the Four Noble Truths). The research tools were an in-depth interview form with key informants separated into six groups totaling 24 persons.

The findings of the study can be summarized as follows: 1) The study identified several key problems in the development and implementation of renewable energy, including the high cost of equipment, limited access to funding, insufficient technical knowledge among agriculturists regarding the operation and maintenance of renewable energy systems, and a lack of adequate government support. Despite these obstacles, the use of renewable energy is considered significant for its potential to reduce operational costs, lower pollution levels, and provide clean, sustainable energy sources; 2) The research highlights *Diṭṭhadhammikattha* principles—four key aspects of moral conduct—as foundational to promoting renewable energy within the framework of the Sufficiency Economy Philosophy. These principles include *Uṭṭhāna-sampadā* (Diligence), which involves continuous effort in one's profession, skill development, the pursuit of additional income, and lifelong learning, *Ārakkha-sampadā* (Preservation), which is the emphasis on financial prudence, protection of earned assets, and careful financial planning, *Kalyāṇa-mittatā* (Association with Good Friends), which is the advocate for connections with virtuous and knowledgeable individuals, promoting ethical livelihoods, and encouraging mindful engagement with digital content and online communities, and *Sammā-vivitta* (Moderation), which is supporting a lifestyle guided by balance and self-restraint in accordance with the Sufficiency Economy Philosophy; and 3) The proposed strategy for advancing renewable energy within a Buddhist and Sufficiency Economy context includes the following components: (1) Implementation process, which involves educational training to build both theoretical knowledge and practical skills, application of the PDCA (Plan-Do-Check-Act) management model, development of user manuals for equipment operation and maintenance, and fostering a collaborative environment for knowledge exchange and mutual support, (2) Key success factors that contribute to effective

renewable energy adoption include the availability of high-quality and affordable equipment, economic benefits such as cost reduction and increased income, supportive government policies, and strong community motivation for collective action, and (3) Policy recommendations in which the government agencies should promote renewable energy by providing comprehensive information on the benefits and limitations of solar energy, offering financial assistance and low-interest loans, encouraging efficient energy use, and nurturing a shared sense of environmental stewardship and conservation within communities.

Keywords: Development; Renewable Energy; Sufficiency Economy; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ซึ่งต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ การนำน้ำเข้าสู่พื้นที่การเกษตรต้องอาศัยพลังงานสูบน้ำเข้าพื้นที่ โดยใช้พลังงานจากไฟฟ้าหรือพลังงานจากน้ำมันเป็นหลัก แต่เนื่องจากพลังงานดังกล่าวมีราคาสูงขึ้นตลอดมา จึงมีผลกระทบโดยตรงกับเกษตรกร (The Chaipattana Foundation, 2024) อีกทั้งพลังงานหลักที่ได้จากฟอสซิล เช่น ถ่านหิน ปิโตรเลียม และก๊าซธรรมชาติ นับวันจะค่อยๆ หมดไป มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น สร้างมลพิษทางสิ่งแวดล้อม เป็นที่มาของภาวะเรือนกระจก และปัญหาโลกร้อนในปัจจุบัน ทุกวันนี้ทั่วโลกจึงหันมาสนใจใช้พลังงานทดแทน ซึ่งเป็นแหล่งพลังงานทางเลือกที่สะอาด ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นพลังงานหมุนเวียนที่ไม่มีวันหมด (Renewal Energy) ได้แก่ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานชีวมวล เป็นต้น

ประเทศไทยจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) เพื่อผลักดันสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” การพัฒนาและดำเนินการด้านพลังงานทดแทนแบบองค์รวม ภายในปี พ.ศ. 2573 โดยกระทรวงพลังงานได้จัดทำโครงการพลังงานระดับท้องถิ่น (Local Energy Plan: LEP) เพื่อให้แต่ละชุมชนสามารถใช้พลังงานที่เหมาะสมกับแหล่งพลังงานในพื้นที่ โดยนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ (National Strategy Secretariat Office, 2018) เป็นแนวทางในการส่งเสริมทัศนคติด้านการใช้พลังงานทดแทน ร่วมกับเทคโนโลยีที่เหมาะสม การส่งเสริมให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการใช้พลังงานทดแทนโซล่าเซลล์

เพื่อเป็นการรับรู้บริบทปัญหาและความต้องการของเกษตรกรชุมชนหนองโรง จังหวัดสระบุรี จึงได้จัดทำกิจกรรม SOAR. ของตัวแทนเกษตรกรชุมชนหนองโรงจำนวน 32 คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม สามารถสรุปปัญหาสำคัญได้ดังนี้ 1. ต้นทุนค่าไฟฟ้าและค่าน้ำมันในการสูบน้ำมาใช้สูงมาก 2. ค่าปุ๋ยและค่ายาแพง เกษตรกรไม่อยากจะใช้สารเคมี 3. ขาดแคลนแรงงานและค่าแรงสูง 4. ขาดเงินทุนหมุนเวียน 5. พื้นที่ของชุมชนที่ทำเกษตรกรรมส่วนมากเป็นพื้นที่เช่า 6. ขาดแคลนพลังงานทดแทน ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้พลังงานทดแทน 7. ราคาผลผลิตไม่แน่นอน มีปัญหาเรื่องการตลาด 8. ชุมชนไม่มีการพัฒนาทางด้านวิชาการ เช่น ให้ความรู้เรื่องการใช้พลังงานทดแทน 9. ปัญหาระบบราชการที่ซับซ้อน ไม่มีความรู้เรื่องการขอส่งเสริมจากพลังงานจังหวัด

การนำหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งในงานวิจัยนี้คือหลักพุทธธรรมทวิมมิกัตถสังวัตตนิกรมม 4 หรือคาถา “หัวใจเศรษฐกิจ” อุ อา กะ สะ คือ ขยันหา ขยันเก็บ เลือกรับ เลือกรู้ (Phramaha Janepop Paphaso, Namdet, and Sinthunok, 2023) มาบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 มีคำจำกัดความสั้นๆ ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข” อธิบายสั้นๆ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง ได้แก่ 1)

ความพอประมาณ คือ การเดินสายกลางที่ไม่ตึงและไม่หย่อนเกินไป 2) ความมีเหตุผล คือ การดำเนินชีวิตโดยคำนึงถึงเหตุผล ความจำเป็น 3) การมีภูมิคุ้มกัน คือ การตื่นรู้ พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจสังคม ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง 2 เงื่อนไข คือ 1) เงื่อนไขความรู้ สร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อเตรียมวางแผนดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 2) เงื่อนไขคุณธรรม คือ หลักคุณธรรมที่ควรยึดไว้ดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง จะเห็นได้ว่าการนำหลักพุทธสันติวิธีและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต จะช่วยแก้ปัญหาเรื่องความยากจนได้

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้า พัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ของเกษตรกรชุมชนหนองโรง อำเภอนองแคว จังหวัดสระบุรี และนำเสนอเป็นองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้ ในการพัฒนาพลังงานทดแทนอย่างมีความยั่งยืนและมีความทันสมัยตามกรอบแนวคิดและเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Sustainable Development Goals, SDGs) สามารถมีพลังงานทดแทนใช้ในการทำการเกษตร ทั้งในครัวเรือน ชุมชน ได้อย่างเพียงพอและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา ความสำคัญการพัฒนาพลังงานทดแทนและแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการตามศาสตร์สมัยใหม่บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ของเกษตรกรชุมชนหนองโรง จังหวัดสระบุรี
2. ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ของเกษตรกรชุมชนหนองโรง จังหวัดสระบุรี
3. พัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ของเกษตรกรชุมชนหนองโรง จังหวัดสระบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอริยสัจโมเดล ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยเลือกทฤษฎี การพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ของเกษตรกรชุมชนหนองโรง จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้เลือกใช้ทฤษฎี PDCA ของ Dr. Edwards W. Deming ทฤษฎี PDCA คือวงจรบริหารงานคุณภาพ 4 ขั้นตอน Plan-Do-Check-Act หรือ วางแผน-ปฏิบัติ- ตรวจสอบ-ปรับปรุง เป็นกระบวนการปรับปรุงการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนอย่างต่อเนื่อง (Phucharoen, 1999)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยเลือกหลักพุทธธรรมที่พุทธมิกข์ตถสังวัตตินิกัธธรรม 4 หรือคาถา “หัวใจเศรษฐกิจ” อุ อา กะ สะ คือ ขยันหา ขยันเก็บ เลือกรับ เลือกใช้ (Chanchuen, 2016)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ออกแบบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview)

1. ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 6 กลุ่ม 17 รูป/คน ได้แก่ 1) กลุ่ม ผู้บริหารองค์กรและผู้นำชุมชน 4 คน 2) กลุ่ม เจ้าหน้าที่พลังงานและนักวิชาการด้านพลังงานทดแทน 6 รูป/คน 3) กลุ่มนักวิชาการด้านพัฒนาชุมชน 2 คน 4) กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 2 รูป 5) กลุ่มนักวิชาการด้านสันติศึกษา 1 คน 6) กลุ่มเกษตรกรพื้นที่ตำบลหนองโรง 2 คน รวม 17 รูป/คน

2. กลุ่มผู้เข้าร่วมกระบวนการวิพากษ์ (Focus group) จำนวน 7 รูป/คน รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น 24 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) การขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 6 กลุ่ม จำนวน 17 รูป/คนรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิจัยจัดหมวดหมู่จะได้โมเดลการบูรณาการทฤษฎี PDCA กับหลักพุทธธรรมที่ภูมิจำกัดสิ่งแวดล้อม 4 และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็น Solar Model

2) จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group discussion) โดยมีประธานกรรมการชุมชนนิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย Solar Model เข้ากระบวนการวิพากษ์เพื่อให้ได้หลักสูตรนำไปอบรมเกษตรกรชุมชนหนองโรงกลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 คน อบรมเชิงปฏิบัติการ 4 ด้าน คือ 1) อบรมด้านสติ สร้างธรรมะ 2) ด้านความรู้เรื่องพลังงานทดแทน 3) ด้านการติดตั้ง การบำรุงรักษา 4) ด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยแบ่งอบรมเป็น Onsite 3 วัน และติดตามผลแบบ Online 2 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการจัดอบรม เกษตรกรชุมชนหนองโรงกลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 คน โดยให้ทำแบบสอบถามก่อนการอบรม

2. ผู้วิจัยแจ้งข้อตกลงเบื้องต้น สิทธิและประโยชน์ของงานวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทราบ ลงชื่อในเอกสารยินยอมเข้าร่วมการฝึกอบรมในครั้งนี้

3. หลังสิ้นสุดการอบรมผู้วิจัยให้ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถาม หลังเข้า ร่วมการอบรม นำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางสถิติ สรุปผลและอภิปรายผล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการอบรมทั้ง 4 ด้าน การวิเคราะห์ข้อมูลความแตกต่างค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่า t-test ของประเมินการอบรมเกษตรกรชุมชนหนองโรง จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง ทั้งก่อนและหลังการอบรม

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยกระบวนการอบรมและการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากการทำภูมิจำกัดทั้งก่อนและหลังการอบรมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 คน

ขั้นตอนที่ 8 องค์ความรู้ใหม่ ที่เรียกว่า NONGRONG SOLAR MODEL คำว่า NONGRONG ประกอบด้วย 3N. หมายถึง Natural Energy ประโยชน์ของพลังงานตามธรรมชาติ 3 ประการ คือ ลดต้นทุน ลดมลพิษ ลดภาวะโลกร้อน 2O. คือ Operation ดำเนินการอบรมด้านวิชาการและด้านปฏิบัติ 2G. หมายถึง Government การสนับสนุนจากภาครัฐ คือ หน่วยงานท้องถิ่นและพลังงานจังหวัด 1 R. หมายถึง Result ได้ผลลัพธ์ตามเป้าหมายเป็นชุมชนต้นแบบการใช้พลังงานทดแทน คำว่า Solar Model S = SAVE ประหยัดพลังงาน ประหยัดต้นทุน O = ORGANIZE นำทฤษฎี PDCA ประยุกต์ใช้กับหลักเศรษฐกิจพอเพียง L = LOVELY LIFE ชีวิตที่เอื้ออำนวย A = AGRICULTURE GROWTH ผลผลิตทางเกษตรที่เพิ่มขึ้น R = RICH ความมั่งคั่ง สรุป NONGRONG SOLAR MODEL เป็นกลยุทธ์การพัฒนาการใช้พลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ของเกษตรกรชุมชนหนองโรง อย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 9 กระบวนการติดตามผลและพัฒนาต่อยอดให้มีความมั่นคง ยั่งยืนต่อไป โดยมี คอยติดตามผลนำเสนอการพัฒนาต่อยอด

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิเคราะห์ด้านปัญหาของการใช้พลังงานทดแทนโซล่าเซลล์ได้ดังนี้ 1) ต้นทุนสูง อุปกรณ์พลังงานทดแทนมีราคาแพง 2) ขาดแหล่งเงินทุน 3) เกษตรกรขาดความรู้การใช้งาน บำรุงรักษา อุปกรณ์พลังงานทดแทน 4) ปัญหาไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ผลการวิเคราะห์ด้านความสำคัญและความจำเป็นในการใช้พลังงานทดแทนภาคการเกษตรของชุมชนหนองโโรง สรุปได้ดังนี้ 1) ลดต้นทุน แก้ปัญหาการขาดแคลนพลังงานหลัก 2) ลดมลพิษ ลดภาวะโลกร้อน ได้พลังงานสะอาด 3) เพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันและการกีดกันทางการค้า 4) ส่งเสริมการเกษตรชุมชนและพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน 5) เพิ่มรายได้ เอื้อประโยชน์คนในชุมชน ผลการวิเคราะห์ ด้านการพัฒนา การนำพลังงานทดแทนโซล่าเซลล์มาใช้ในการเกษตรชุมชน 1) อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจการใช้พลังงานทดแทน 2) มีการวางแผนการบริหารจัดการ 3) จัดทำคู่มือการใช้และดูแลรักษาซ่อมแซมอุปกรณ์ 4) มีการรวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือกัน ผลการวิเคราะห์ ด้านนโยบายภาครัฐ ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน 1) ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรู้ถึงประโยชน์ ข้อดี ข้อเสีย ของการใช้พลังงานทดแทน 2) สนับสนุนเงินทุน เงินกู้ ดอกเบี้ยต่ำ 3) ส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทดแทนอย่างมีประสิทธิภาพ 4) สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์การใช้พลังงานทดแทนร่วมกันของชุมชน ผลการวิเคราะห์ ด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ ในการพัฒนานำพลังงานทดแทนมาใช้ในการทำการเกษตรบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ดังนี้ 1) สนับสนุนอุปกรณ์ที่มีคุณภาพ ราคาไม่แพง 2) เห็นข้อแตกต่างการลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ 3) ภาครัฐมีนโยบายและมาตรการสนับสนุนที่ชัดเจน 4) มีฉันทะ และแรงบันดาลใจ ของคนในชุมชนพร้อมร่วมกันลงมือทำ

วัตถุประสงค์ที่ 2 หลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาการใช้พลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง โดยพุทธสันติวิธี ของเกษตรกรชุมชนหนองโโรง จังหวัดสระบุรี เลือกหลักธรรมที่เกี่ยวกับความพอเพียงได้แก่ หลักพุทธธรรมที่ภูธธัมมิกัตถสังวัตตนิค 4 หรือที่เรียกว่า คาถา “หัวใจเศรษฐกิจ อู อา กะ สะ “ คือ อุดหนุนสัมปทา “ขยันหา” หมั่นเพียรในการงาน สรุปได้ดังนี้ 1) ขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ หาทางลดต้นทุน 2) ขยันหารายได้เพิ่มเติม แสวงหาแนวทางพัฒนาอาชีพ 3) ขยันหาความรู้เพิ่มเติมการดูแลรักษาอุปกรณ์พลังงานทดแทน อารักขสัมปทา “ขยันเก็บ” สรุปได้ดังนี้ 1) รู้จักเก็บออมเงิน มีการวางแผนการใช้เงิน 2) เก็บรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ 3) รักษา ดูแลซ่อมแซมอุปกรณ์ทรัพย์สินให้อยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งาน กลยาณมิตตตา “เลือกคบ” สรุปได้ดังนี้ 1) เลือกคบคนดี ศีลธรรม มีอาชีพสุจริต 2) เลือกคบคนมีความรู้ ความสามารถ 3) เลือกคบคนมีน้ำใจ แบ่งปันความรู้ 4) เลือกเสพสื่อข้อมูลทางออนไลน์ การคบมิตรทางออนไลน์ สมชีวิตา “เลือกใช้” สรุปได้ดังนี้ 1) ใช้ชีวิตตามหลักมัตตัญญูตา พอเพียง พอประมาณ 2) ดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ 3) ไม่ใช้จ่ายตามกระแส หรือไม่คุ้มค่าการลงทุน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอกระบวนการพัฒนาการใช้พลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรชุมชนหนองโโรง สรุปได้ดังนี้ (1) กระบวนการขั้นตอนการนำพลังงานทดแทนมาใช้ของเกษตรกรในชุมชน 1 อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ การใช้พลังงานทดแทนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ 2 มีการวางแผนการบริหารจัดการการใช้พลังงานทดแทน 3 จัดทำคู่มือการใช้และการดูแลรักษา ซ่อมแซมอุปกรณ์พลังงานทดแทน 4 มีการรวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือกัน (2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาพลังงานทดแทน 1 สนับสนุนอุปกรณ์พลังงานทดแทนคุณภาพดี ราคาไม่แพง 2 ทำให้เห็นข้อแตกต่างการลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ 3 ภาครัฐมีมาตรการสนับสนุนที่ชัดเจน 4 มีฉันทะแรงบันดาลใจของคนในชุมชนพร้อมร่วมกันลงมือทำ (3) ภาครัฐควรมีนโยบายสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน ดังนี้ 1 ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรู้ถึงประโยชน์ ข้อดี ข้อเสียของการใช้พลังงานทดแทนแสงอาทิตย์โซล่าเซลล์ 2. สนับสนุนเงินทุน

เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ 3. ส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทดแทนอย่างมีประสิทธิภาพ 4. สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์การใช้พลังงานทดแทนร่วมกันของชุมชน รักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

องค์ความรู้ใหม่

Nongrong Solar Model

Figure 1: The New Body of Knowledge

โดยสรุป การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ สังเคราะห์งานวิจัย ผ่านกระบวนการทำกิจกรรมอบรม 4 ด้าน คือ ด้านตั่งสติ สร้างธรรมะ ด้านความรู้เรื่องพลังงานทดแทน ด้านการติดตั้งและดูแลอุปกรณ์ และด้านการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ คือ NONGRONG SOLAR MODEL

NONGRONG SOLAR MODEL อธิบายดังนี้

1. คำว่า NONGRONG ประกอบด้วย 3 N., 2 O., 2 G., 1 R.

3 N. หมายถึง Natural Energy ประโยชน์ของพลังงานตามธรรมชาติ 3 ประการ คือ 1. ลดต้นทุน 2. ลดมลพิษ 3. ลดภาวะโลกร้อน ได้พลังงานสะอาด

2 O. หมายถึง Operation ดำเนินการอบรม 2 ด้าน ได้แก่ 1. อบรมด้านวิชาการ 2. อบรมการลงมือปฏิบัติจริง

2 G. หมายถึง Government การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ คือ 1. หน่วยงานท้องถิ่น 2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือพลังงานจังหวัด กระทรวงพลังงาน

1 R. หมายถึง Result ผลลัพธ์ได้ตามเป้าหมายเป็นชุมชนต้นแบบใช้พลังงานทดแทนโซล่าเซลล์

2. การทำเกษตรกรรมบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ต้องถือหลักพุทธธรรมที่ภูมิคุ้มกันภัยสังคม 4 หรือที่เรียกกันว่า คาถาหัวใจเศรษฐกิจพอเพียง อุ อา กะ สะ

อุ อุภูฐานสัมปทา หมายถึง ขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาชีพ หาความรู้ใหม่

อา อารักขสัมปทา หมายถึง เก็บออม รักษาทรัพย์ที่หามาโดยชอบ

กะ กัลยาณมิตตา หมายถึง เลือกคบคนดีมีคุณธรรม เลือกเสพสื่อ เลือกคบมิตรออนไลน์

สะ สมชีวิตา หมายถึง ดำรงชีวิตตามเศรษฐกิจพอเพียง

3. SOLAR หมายถึง

S = SAVE ประหยัดพลังงาน ประหยัดน้ำมัน ประหยัดต้นทุน มีความปลอดภัย

O = ORGANIZE บริหารจัดการโดยนำทฤษฎีร่วมสมัย PDCA มาประยุกต์ใช้กับหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี

L = LOVELY LIFE - LOVELY COMMUNITY ชีวิตที่อภิมรณขึ้น ชุมชน รักใคร่กัน

A = AGRICULTURE GROWTH ผลผลิตทางเกษตรที่เพิ่มขึ้น

R = RICH ความมั่งคั่ง มั่นคง ของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าบริบทสภาพ ปัญหา ของการใช้พลังงานทดแทน 1) ต้นทุนสูง อุปกรณ์พลังงานทดแทนมีราคาแพง 2) ขาดแหล่งเงินทุน 3) เกษตรกรขาดความรู้การใช้งาน บำรุงรักษา อุปกรณ์พลังงานทดแทน 4) ปัญหาไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้เป็นเพราะเกษตรกรในชุมชนไม่มีความรู้ทั้งเรื่องการใช้พลังงานทดแทนและไม่มีหน่วยงานช่วยเหลือด้านการขอสนับสนุนจากพลังงานจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Meecharoen (2024) การบริหารจัดการพลังงานทดแทนเพื่อลดค่าใช้จ่ายระบบพลังงานไฟฟ้าของชุมชนและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานทดแทนจากแสงอาทิตย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกิจกรรมการวิเคราะห์ระบบพลังงานทดแทนปัจจุบันและความต้องการของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Wamae (2020) ความสำคัญการใช้พลังงานทดแทน 1) ลดต้นทุน 2) ลดมลพิษ ลดภาวะโลกร้อน ได้พลังงานสะอาด 3) เพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันและการกีดกันทางการค้า 4) ส่งเสริมการเกษตรชุมชน และพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน 5) เพิ่มรายได้ เอื้อประโยชน์คนในชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะไม่มีหน่วยงานภาครัฐจัดการอบรมให้ความรู้การใช้พลังงานทดแทนและการบำรุงรักษาซ่อมแซมอุปกรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Meenakorn (2012) พลังงานทางเลือกและอุปกรณ์พลังงานมาไว้ใน ชุมชนบางชุมชนเห็นว่ายังมีปริมาณพลังงานไม่เพียงพอเพื่อใช้บริโภคประจำวันด้านค่าใช้จ่าย ด้านพลังงานกลุ่ม ตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าการจัดการพลังงานในชุมชนไม่มีผลต่อค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน สาเหตุเพราะ ไม่มีการใช้หรือมีการใช้ประโยชน์จากพลังงานหรืออุปกรณ์เหล่านั้นน้อย เนื่องจากว่าอุปกรณ์ชำรุดใช้งานไม่ได้ ปัญหาประชาชนในชุมชนไม่สามารถจัดการบำรุงรักษาอุปกรณ์เองได้อย่างมี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการนำมาออกแบบการพัฒนาพลังงานทดแทนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ได้แก่หลักพุทธธรรมที่ภูมิคุ้มกันภัยสังคม 4 หรือ คาถา “หัวใจเศรษฐกิจพอเพียง อุ อา กะ สะ” คำว่า อุ ย่อมาจาก “อุภูฐานสัมปทา” หมายถึง “ขยันหา” ขยันหมั่นเพียรในการงาน คำว่า อา ย่อมาจาก “อารักขสัมปทา” หมายถึง “ขยันเก็บ” รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่

ได้มาโดยชอบ คำว่า กะ ย่อมาจาก กัลยาณมิตร หมายถึง “เลือกคบ” คบหาคนดี มีคุณธรรม คำว่า “สะ” ย่อมาจาก สมชีวิตา หมายถึง “เลือกใช้” ใช้ชีวิตสมณะ ดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phatthanmanee (2018) เรื่องแนวทางพัฒนาการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง หลักทฤษฎีธรรมาภิบาลซึ่งเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยสอนให้รู้จักประมาณตน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า อย่างมีเป้าหมาย โดยไม่เกินฐานะ การรู้จักแสวงหาทรัพย์ และรู้จักรักษาทรัพย์ โดยใช้ปัญญา ใช้สติ คิดให้รอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับ Anti-Corruption Operations Center, Ministry of Public Health (2021) เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเศรษฐกิจพอเพียง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาพลังงานทดแทนตามแบบสันติโมเดลบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยพุทธสันติวิธี ของเกษตรกรชุมชนหนองโรง จังหวัดสระบุรี องค์ความรู้จากการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ องค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย ผ่านกระบวนการอบรม 4 ด้าน คือ 1) ด้านความสำคัญของการมีสติ การนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการประกอบอาชีพ 2) อบรมให้ความรู้เรื่องพลังงานทดแทน ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโซลาร์เซลล์ 3) อบรมความรู้การติดตั้งการบำรุงรักษา ซ่อมแซมอุปกรณ์พลังงานทดแทน 4) กิจกรรม “พารวย” อบรมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้รู้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sanitwong (2020) เรื่องแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมิ พอกิน พอใช้” หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง นักปราชญ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งเกิดการสืบทอดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอาชีพทางการเกษตร ผลจากการปฏิบัติการดังกล่าว ได้ เกิดแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมิ” “พอกิน” “พอใช้” อย่างยั่งยืน

สรุป

ปัญหาเกษตรกรไม่มีความรู้เรื่องการใช้พลังงานทดแทน การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ จำเป็นต้องมีกระบวนการจัดอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในชุมชนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านตั้งสติ ธรรมะ เพื่อให้มีความรู้การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน 2) ด้านพลังงานทดแทน ไม่ยากอย่างที่คิด เพื่อให้มีความรู้เบื้องต้นชนิดของพลังงานทดแทน 3) ด้านพระเอกตัวจริง ไม่มีสแตนอิน เป็นการอบรมปฏิบัติการ ลงมือทำจริง เพื่อให้มีความรู้เรื่องการใช้การบำรุงรักษา ซ่อมแซม อุปกรณ์พลังงานทดแทน และ 4) ด้านพารวย เพื่อนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย มีเงินเหลือเก็บออม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรู้ถึงประโยชน์ ข้อดี ข้อเสียของการใช้พลังงานทดแทนแสงอาทิตย์ โซลาร์เซลล์ ส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทดแทนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 สนับสนุนเงินทุน เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ

1.3 ภาครัฐโดยกระทรวงเกษตรและกระทรวงพลังงาน จัดทีมวิทยากรรับผิดชอบฝึกอบรมให้ความรู้การใช้พลังงานทดแทนโซลาร์เซลล์บนฐานเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมหลักพุทธธรรมทฤษฎีธรรมาภิบาลสังฆัตตนิยธรรม 4 ไปจัดอบรม 4 ด้าน ตามงานวิจัยนี้แก่เกษตรกรชุมชนต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาเรื่องกระบวนการแก้ไขปัญหา อุปสรรค การใช้พลังงานทดแทนโซลาร์เซลล์ ภาคการเกษตรโดยภาครัฐ

2.2 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบผลดี-ผลเสีย การใช้พลังงานทดแทนแต่ละชนิด

2.3 ควรทำการศึกษาเรื่องพลังงานทดแทนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสสิ่งแวดล้อม

References

- Anti-Corruption Operations Center, Ministry of Public Health. (2021). *Philosophy of Sufficiency Economy and Health Promotion*. (2nd ed.). Bangkok: Office of Permanent Secretary.
- Chanchuen, L. (2016) The Principle of Dittthadhammikatha Praya and the Solving of Social Problems. *Nakhon Ratchasima College Journal*, 10(1), 348-349.
- Meenakorn, S. (2012). *The Study of Pattern Energy Management Appropriate for Amphawa District*. (Research Report). Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- MeeCharoen, T., Nanar, S., & Niyomphant, S. (2024). Study on Increasing the Efficiency of Renewable Energy Use from Solar Energy through the Participation of Ban Lamphuk Community Surin Province. *Industrial Technology and Engineering Academic Journal*, 6(1), 40-54.
- National Strategy Secretariat Office. (2018). *National Strategy 2018-2037*. (1st). Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Phatthanmanee, P. (2018). *Development Guidelines for Living Promoting by Philosophy of Sufficient Economy of People in Maifad Sub-District, Sikao District, Trang Province*. (Research Report). Songkhla: Rajamangala University of Technology Srivijaya.
- Phucharoen, W. (1999). *The Rest of the Quality within the Educational Institution*. Bangkok: Phimdee.
- Phramaha Janepop Paphaso, Namdet, S., & Sinthunok, B. (2023). A Development of Communal Economy in Accordance with the Principles of Dhithadammikatttha 4. *Journal of Mani Chettharam Wat Chommani*, 6(1), 119-136.
- Sanitwong, K. (2020). Community Development Guidelines Based on the Sufficiency Economy Philosophy for Creating a Well-Being Society with “Enough to Have, Enough to Eat, Enough to Spend”. *Journal of MCU Social Development*, 5(1), 22-33.
- The Chaipattana Foundation. (2024). *Self Reliance*. Retrieved August 3, 2024, from <https://www.chaipat.or.th/concept-and-theory-development/to-develop-self-reliance-of-farmers.html>
- Wamae, V. (2020). *Renewable Energy 1*. Yala: Yala Rajabhat University.

สันตินวัตกรรมการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์”*

Peace Innovation to Promote “The Inner Development Goals”
through “Inner Corner” Platform

ธีรณัฐ ไพโรจน์อังสุธร

Theeran Pairojangsuthorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: theeran@innercorner.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อศึกษา บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” และ 2) เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมวิธี เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 34 ท่าน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ใช้งานแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” จำนวน 20 ท่าน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเอื้ออำนวยการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาด้านใน จำนวน 4 ท่าน 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเป้าหมายการพัฒนาด้านใน จำนวน 3 ท่าน 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านแพลตฟอร์มดิจิทัล จำนวน 3 ท่าน และ 5) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธธรรมและพุทธสันติวิธี จำนวน 4 ท่าน รวมถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อรับรองเครื่องมือและหลักสูตรเพื่อการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 16 ท่าน การประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรมด้วยแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ t-test และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี จากข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมาชิก “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ขาดความเข้าใจและความต่อเนื่องในการเรียนรู้เกี่ยวกับ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” 2) สันตินวัตกรรมการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ (1) I-Peace Metaphor คือ ชุดความรู้แบบอุปมาอุปไมยเพื่อความเข้าใจในการพัฒนาด้านใน และ (2) ITTI Learning Guideline คือ กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์สู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) ริเริ่มลงมือทำ (Initiate), (2) สัมผัสปัจจุบัน (Touch the Presence), (3) ปรับใจให้เท่าทัน (Tune the Mind) และ (4) ร่วมกันบูรณาการ (Integrate) โดยที่การปรับใจให้เท่าทัน (Tune the Mind) ประกอบด้วยชุดคำถามที่เรียกโดยย่อว่า Screen, Stop, Start และ Stay

คำสำคัญ: สันตินวัตกรรม; เป้าหมายการพัฒนาด้านใน; อิทธิบาท; แพลตฟอร์ม

*Received August 17, 2024; Revised October 17, 2024; Accepted October 28, 2024

Abstract

This research article aimed to: 1) examine the context, problems, and key needs for promoting the "Inner Development Goals" through the "Inner Corner" platform, and 2) create and introduce peace innovations to promote the "Inner Development Goals" through the "Inner Corner" platform. A mixed-methods research approach was employed, utilizing tools such as in-depth interviews with 34 participants categorized into five groups: 1) 20 users of the "Inner Corner" platform, 2) 4 specialists in facilitating inner development learning, 3) 3 experts on Inner Development Goals, 4) 3 digital platform experts, and 5) 4 experts on Buddhadhamma and Buddhist peace practices. The study also included focus group discussions with five experts to validate research tools and workshop content. A training workshop was conducted with 16 participants, and its impact was assessed using pre- and post-workshop questionnaires. Quantitative data were analyzed using t-tests, while qualitative data were examined using inductive analysis based on the data from the focus groups.

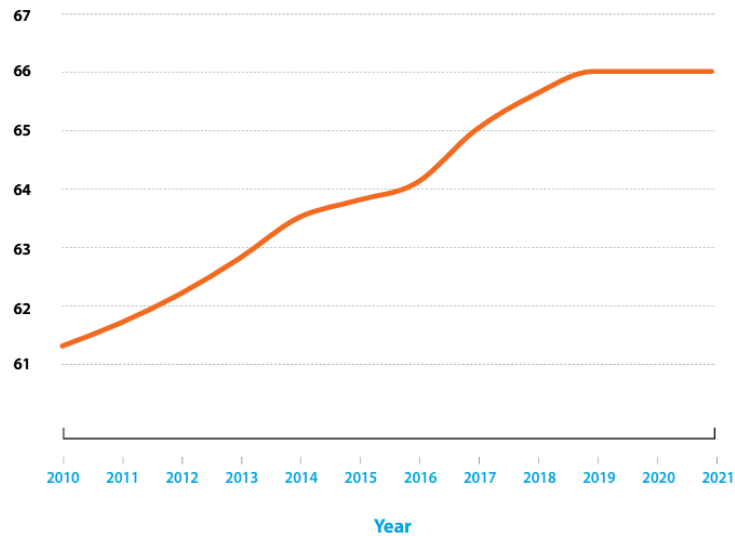
The research revealed two key findings: 1) Users of the "Inner Corner" platform demonstrated a limited understanding and lacked consistent engagement with the "Inner Development Goals"; and 2) The proposed peace innovation to promote "The Inner Development Goals" through the "Inner Corner" platform includes two main components (1) The I-Peace Metaphor, which is a conceptual framework using analogy to help users grasp the essence of inner development and (2) The ITTI Learning Guideline, which is an experiential learning process designed to foster personal growth, structured into four phases, namely Initiate, Touch the Presence, Tune the Mind, and Integrate. The "Tune the Mind" phase includes a question set based on four prompts: Screen, Stop, Start, and Stay.

Keywords: Peace Innovation; Inner Development Goals; *Iddhipāda*; Platform

บทนำ

เป้าหมายการพัฒนาด้านใน หรือ IDG (The Inner Development Goals) ได้ถูกพูดถึงครั้งแรกในการประชุม MindShift Digital Conference ในเดือนเมษายน ค.ศ. 2020 ที่จัดขึ้นที่ Stockholm School of Economics ประเทศสวีเดน (The Inner Development Goals, 2024) โดยเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ SDG (Sustainable Development Goals) ไม่บรรลุผลความก้าวหน้า ตามที่ Sustainable Development Report ประจำปี 2022 ได้รายงานไว้ว่า SDG ไม่บรรลุผลความก้าวหน้าเป็นเวลา 2 ปีติดต่อกัน คือ ปี ค.ศ. 2020 และปี ค.ศ. 2021 และคะแนนดัชนี SDG (SDG Index Score) ยังมีค่าเฉลี่ยลดลงเล็กน้อยอีกด้วย ในปี ค.ศ. 2021 (Sachs et al., 2022) ดังภาพ

**SDG Index Score
over time,
world average
(2010–2021)**

Source: Authors' analysis. Note: Population-weighted average

Figure 1: SDG Index Score Over Time, World Average (2020-2021)

Gus Speth ที่ปรึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของสหรัฐอเมริกาและศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัยเยล ได้สะท้อนถึงความท้าทายด้านความยั่งยืนว่า “ฉันเคยคิดว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดคือการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การล่มสลายของระบบนิเวศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ฉันคิดว่าเราสามารถแก้ไขปัญหเหล่านี้ได้หากเรามีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ดี ฉันคิดเช่นนั้นมาเป็นเวลา 30 ปี แต่ฉันคิดผิด ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดคือความเห็นแก่ตัว ความโลภ และความเฉยเมย และเพื่อจัดการกับสิ่งเหล่านี้ เราต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรม” (Manguera, Srinivasan, and Wandel, 2022)

ออตโต ชาร์เมอร์ ศาสตราจารย์อาวุโสที่ Massachusetts Institute of Technology (MIT) ผู้ก่อตั้งทฤษฎีตัวยู (Theory U) และผู้มีส่วนร่วมสำคัญในการริเริ่มองค์กร IDGs กล่าวว่า ประชาคมโลกขาดความสามารถด้านใน (ภายในจิตใจ) ที่จะจัดการกับสภาพแวดล้อมและความท้าทายที่ซับซ้อนมากขึ้น สังเกตได้ใน 3 ประการ กล่าวคือ (1) การตัดขาดตนเองจากสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้การบริโภคเฉลี่ยของโลก คิดเป็น 1.5 เท่า ของกำลังความสามารถของโลกที่จะสร้างทรัพยากรใหม่ทดแทน ดังนั้น การเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมด้วยความเป็นหนึ่งเดียวกันจึงสำคัญ (2) การตัดขาดตนเองจากสังคม จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจอย่างมาก กล่าวคือ มีมหาเศรษฐีจำนวน 8 คน ที่มีทรัพย์สินรวมกันมากกว่าผู้คนครึ่งโลกที่ยากจน ดังนั้น การเชื่อมโยงกันและกันด้วยความเมตตากรุณาจึงสำคัญ (3) การตัดขาดตนเองจากจิตวิญญาณ ส่งผลให้ภายใน 1 ปี มีสถิติการฆ่าตัวตายสูงถึง 800,000 คน หรือ ทุก ๆ 40 วินาที จะมีคนฆ่าตัวตายเฉลี่ย 1 คน เป็นสถิติการฆ่าตัวตาย ที่มากมายยิ่งกว่า การตายจากสงคราม ฆาตกรรม และภัยพิบัติรวมกัน ดังนั้น การเชื่อมโยงกับด้านในตนเองจึงสำคัญ (Scharmer, 2018) ออตโต ชาร์เมอร์ ยังได้กล่าวอีกว่า “เราเห็นภาวะผู้นำล้มเหลวมากมายเพราะผู้นำขาดการรับรู้ถึงความจริง หรือพูดอีกอย่างก็คือ ขาดการฟัง ฉันเชื่อว่าการฟังไม่ใช่แค่ความสำคัญแต่คือความสำคัญที่สุด การขาดการฟัง ทำให้ภาวะผู้นำเกิดความล้มเหลว ในวันนี้” (The Inner Development Goals, 2024) ดังนั้น เพื่อเชื่อมโยงผู้คนกับสิ่งแวดล้อม สังคม และจิตวิญญาณ การส่งเสริมเป้าหมายการพัฒนาด้านใน หรือ IDGs (The Inner Development Goals) จึงมีจำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับผู้นำหรือผู้มีอิทธิพลต่อองค์กรและสังคม

ด้วยเหตุดังกล่าวมา IDGs (Inner Development Goals) จึงได้ก่อตั้งขึ้นเพื่อเรียนรู้ร่วมกันในการเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาภายในและความยั่งยืนภายนอก โดยได้เสนอ IDG Framework ซึ่งแบ่งเป็น 5 มิติ ได้แก่ (1) การดำรงอยู่ - ความสัมพันธ์กับตนเอง (Being - Relationship to Self) (2) การคิด - ทักษะการรู้คิด (Thinking - Cognitive Skills) (3) ความสัมพันธ์ - การใส่ใจผู้อื่นและโลก (Relating - Caring for Others and the World) (4) ความร่วมมือ - ทักษะทางสังคม (Collaborating - Social Skills) และ (5) การลงมือทำ - สร้างการเปลี่ยนแปลง (Acting - Enabling change) (The Inner Development Goals, 2024) นอกจากนี้ งานวิจัย เรื่อง A Qualitative Study on Relating the Inner Development Goals to the Leadership Development Approach of a CSO in a Developing Country ได้เสนอให้ผู้ทำงานเพื่อสังคมควรมีการสร้างศูนย์รวมชุมชนและเครือข่าย (IDG Hub and Network) ซึ่งจะเกื้อกูลให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งถึงการมีอยู่ของเป้าหมายการพัฒนาภายใน (IDGs) รวมถึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตส่วนตัวและอาชีพการงานได้ พร้อมกันนี้ยังเสนอว่า ควรมีหลักสูตรอย่างเป็นทางการเพื่อทำให้เกิดกิจกรรม โครงการที่จะช่วยเสริมสร้างให้เกิดเป้าหมายการพัฒนาภายใน (IDGs) ซึ่งจะช่วยเร่งความสำเร็จของ SDGs (Manguera, Srinivasan, and Wandel, 2022)

ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยก่อตั้งแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมชุมชนและเครือข่าย (IDG Hub and Network) ที่ส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาภายใน” และได้ลงทะเบียนอย่างเป็นทางการกับองค์กร IDGs อย่างไรก็ดี จากการเปิดให้สมาชิกจำนวนหนึ่งได้ทดลองใช้แพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” พบว่าสมาชิก ยังขาดความเข้าใจและความต่อเนื่องในการเรียนรู้เกี่ยวกับ “เป้าหมายการพัฒนาภายใน” หรือ IDGs (The Inner Development Goals) รวมถึงยังขาดทักษะในการร่วมกันส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาภายใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ดังนั้น การสร้างการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องสำคัญ

ดังนั้น งานวิจัยนี้ จึงมุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยบูรณาการระหว่างหลักพุทธธรรม คือ อิทธิบาท 4 และศาสตร์สมัยใหม่ คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เหตุผลที่ใช้ อิทธิบาท 4 เนื่องจากเมื่อได้ทำการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในชุมชนแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ผู้วิจัยพบว่า ยังมีผู้สนใจใช้งานแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ไม่สูงมาก สอดคล้องตาม ทฤษฎีการแพร่กระจายของนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory) ที่กล่าวว่า หากมีคนรับรู้ถึงการเกิดขึ้นของนวัตกรรมใหม่ 100 คน จะมีผู้ที่กระตือรือร้นใช้จริงเพียง 2.5 คนเท่านั้น (ร้อยละ 2.5) (Dearing and Cox, 2018) จึงเห็นสมควรว่าจำเป็นต้องนำหลักพุทธธรรม คือ อิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อสร้างความต่อเนื่องในการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มตั้งต้นให้เกิดผลสำเร็จ และใช้ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นเหนี่ยวนำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องต่อไป และเหตุผลที่ใช้ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) โดย David Kolb เนื่องจาก เกื้อกูลให้เกิดการพัฒนาภายใน โดยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การใคร่ครวญด้านใน การสะท้อน และตกผลึกเป็นองค์ความรู้ใหม่ ก่อนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย วงจรการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน (Four-stage Learning Cycle) ได้แก่ ขั้นที่ 1 ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม (Concrete Experience) ขั้นที่ 2 การสังเกตเสียงสะท้อน (Reflective Observation) ขั้นที่ 3 แนวคิดเชิงนามธรรม (Abstract Conceptualization) ขั้นที่ 4 การทดลองอย่างกระตือรือร้น (Active Experimentation) แนวคิดใหม่หรือแนวคิดที่ดัดแปลงขึ้นใหม่นั้น จะส่งผลให้เกิดการทดลอง ผู้เรียนประยุกต์แนวคิดเหล่านั้นสู่โลกรอบตัวของพวกเขา เพื่อดูว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้าง เป็นขั้นตอนที่เรียนรู้ผ่านลงมือทำ (Doing) (Healey and Jenkins, 2000)

ผู้วิจัยเชื่อว่าการนำหลักพุทธธรรม คือ อิทธิบาท 4 มาบูรณาการร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ จะทำให้เกิดเป็น สันตินวัตกรรมการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ซึ่งเกื้อกูลให้สมาชิกที่ผ่านการฝึกอบรมเกิดความเข้าใจและความต่อเนื่องในการเรียนรู้ร่วมกัน มีทักษะในการสะท้อนตนเอง และสามารถใช้งานแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” เพื่อส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” จนเกิดเป็นศูนย์รวมชุมชนและเครือข่ายที่ส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” (IDG Hub and Network) ให้กับสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์”
2. เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์”

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธสันติวิธีที่นำมาใช้ในการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” แล้วนำมาสังเคราะห์ เพื่อใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เป้าหมายการพัฒนาด้านใน และแพลตฟอร์มดิจิทัล รวมถึงอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทสมาธิปธานสังขาร, วิริยสมาธิปธานสังขาร, จิตตสมาธิปธานสังขาร และวิมมังสาสมาธิปธานสังขาร

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือการวิจัย ด้วยการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structure Group Interview) โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ด้วยการวิเคราะห์ความตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) และคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistence: IOC) จากนั้นขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขใบรับรอง ว. 311/2567

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องจำนวน 34 ท่าน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ใช้งานแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” จำนวน 20 ท่าน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเอื้ออำนวยการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาด้านใน จำนวน 4 ท่าน 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเป้าหมายการพัฒนาด้านใน จำนวน 3 ท่าน 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านแพลตฟอร์มดิจิทัล จำนวน 3 ท่าน และ 5) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธธรรมและพุทธสันติวิธี จำนวน 4 ท่าน

ขั้นตอนที่ 4 ออกแบบร่างเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่และหลักพุทธสันติวิธี จากนั้นปรับปรุงหลักสูตรผ่านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อวิพากษ์ร่างหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการเอื้ออำนวยการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาด้านใน ด้านจิตตปัญญาศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านพระพุทธศาสนา และพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 5 ทดลองนำร่องกับกลุ่มตัวอย่างที่มีศักยภาพก่อน ตามทฤษฎีแพร่กระจายของนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory) (Dearing & Cox, 2018) คือ สมาชิกแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” จำนวน 16 คน ที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก (คิดเป็น 40% ของสมาชิกทั้งหมด 40 คน) ได้แก่ (1) มีพื้นฐานการใช้

ระบบออนไลน์ ได้แก่ การใช้อีเมล, การใช้แอปพลิเคชัน Line และการใช้แอปพลิเคชัน Zoom เพื่อการติดต่อสื่อสารและการเรียนรู้ออนไลน์ (2) มีความสนใจในการพัฒนาตนเอง (3) มีความสนใจในการเขียนบทความเพื่อส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” และ (4) สามารถเข้าร่วมเรียนรู้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการตามกำหนดการนัดหมาย และยินดีให้ข้อมูลสะท้อนการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ในการทำวิจัย โดยประเมินผลการอบรมด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ t-test โดยการทำการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (Pre-test/Post-test Design) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี จากข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ และสถิติการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ของผู้เข้าร่วมเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์”

ขั้นตอนที่ 6 วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการทดสอบก่อนและหลังการใช้สันตินวัตกรรมการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” โดยวิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าร้อยละ (Percentage: %) ค่าเฉลี่ย (Mean: $\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) เพื่ออธิบายข้อมูลแบบสอบถามเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) คือการวิเคราะห์ผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติวิเคราะห์ t-test, p-value และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) อธิบายเชิงคุณภาพประกอบนำเสนอข้อมูลแบบอุปนัยวิธี และนำเสนอข้อมูลด้วยพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษา บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ผลการวิจัยพบว่าแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” เป็นศูนย์รวมชุมชนอย่างเป็นทางการที่ส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ภายในประเทศไทย (IDG Hub) โดยสมาชิกทุกคนจะมีเว็บไซต์ส่วนตัวในเว็บไซต์ส่วนตัว ประกอบด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ได้แก่ 1) Presence คือระบบฝึกสติ บ่มเพาะสมาธิ 2) Content คือ ระบบเผยแพร่งานเขียน และ 3) Reflection คือ ระบบเปิดรับการสะท้อนการเรียนรู้ โดยเครื่องมือที่มุ่งเน้นให้สมาชิกได้ใช้เพื่อร่วมกันส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ในงานวิจัยนี้ คือ เครื่องมือ Presence และ เครื่องมือ Content สภาพปัญหาที่พบคือ สมาชิกแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ยังขาดความเข้าใจและความต่อเนื่องในการเรียนรู้ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” หรือ IDGs (The Inner Development Goals) รวมถึงยังขาดทักษะในการร่วมกันส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ดังนั้น จึงได้มีการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ i-Peace Workshop เพื่อพัฒนาสมาชิก จำนวน 16 ท่านที่มีศักยภาพก่อน ตามทฤษฎีแพร่กระจายของนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory) (Dearing, and Cox, 2018) คือ สมาชิกแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” จำนวน 16 คน ที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก (คิดเป็น 40% ของสมาชิกทั้งหมด 40 คน) และความต้องการจำเป็นของสมาชิกสามารถจัดแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ต้องการพัฒนาด้านในตนเอง 2) ต้องการพัฒนาด้านในและความสัมพันธ์ 3) ต้องการเครื่องมือในการพัฒนาด้านใน และ 4) ต้องการชุมชนที่เกื้อกูลการพัฒนาด้านใน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาและนำเสนอสันตินวัตกรรมการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยคะแนนการประเมินตนเองในการพัฒนาด้านในของตนเอง การทดลองแบบ One Group Pretest - Post test Design โดยการวิเคราะห์ค่าที (t-test แบบ dependent) ผลการทดสอบปรากฏตามตาราง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยคะแนนการประเมินตนเองในการพัฒนาด้านในของตนเอง ก่อน-หลังการทดลอง

n = 16

ผลการพัฒนาด้านใน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
การพัฒนาด้านในโดยรวม	4.01	0.43	4.47	0.34	6.13	.000*

*p < 0.05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายด้าน การประเมินตนเองในการพัฒนาด้านในของตนเอง ก่อน-หลังการทดลอง

n = 16

ผลการพัฒนาด้านใน i-Peace รายด้าน	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1) การพัฒนาด้านในตนเอง	3.98	0.38	4.52	0.38	6.21	.000*
2) การดำรงอยู่ในปัจจุบัน	3.80	0.62	4.45	0.50	4.33	.001*
3) การเปิดรับมุมมองใหม่	4.18	0.45	4.48	0.43	3.05	.008*
4) ความรู้สึกชื่นชม	4.37	0.49	4.69	0.34	3.59	.003*
5) การสื่อสาร	3.91	0.70	4.37	0.63	4.61	.000*
6) ภาวะผู้นำ	3.90	0.51	4.45	0.53	4.28	.001*

*p < 0.05

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยคะแนน การประเมินตนเองในการพัฒนาด้านในของตนเอง ก่อนทดลองใช้หลักสูตรอบรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนน การประเมินตนเองในการพัฒนาด้านในของตนเอง รวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนน การประเมินตนเองในการพัฒนาด้านใน (ภายในจิตใจของตนเอง) แต่ละด้านหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ชี้ให้เห็นว่า i-Peace Workshop มีผลกระทบเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการพัฒนาด้านในของผู้เข้าร่วมเรียนรู้ สอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่พบว่า การเรียนรู้ในหัวข้อ ต้นไม้ด้านใน (Inner Self) คือ การตระหนักรู้ในตนเอง ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามกรอบความหมายของ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ทั้งด้านการเปิดรับและกรอบคิดที่พร้อมเรียนรู้ (Openness and Learning Mindset) และด้านการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) การเรียนรู้ในบทที่ 2 แสงแห่งปัจจุบันขณะ (Presence) ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามกรอบความหมายของ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ในด้านการดำรงอยู่ในปัจจุบันขณะ (Presence) การเรียนรู้ในบทที่ 3 สายรุ้งแห่งความจริง (Essence) ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามกรอบความหมายของ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ในด้านทักษะการเปิดรับมุมมองใหม่ (Perspective Skills) โดยมุ่งเน้นไปที่การปล่อยวางมุมมองของตัวเอง ทำให้เกิดความเข้าใจในมุมมองของผู้อื่น แสดงออกผ่านการตระหนักถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ใกล้ตัว นอกจากนี้ยังครอบคลุมไปถึงการเปิดรับมุมมองใหม่ ๆ ที่เป็นคุณค่าหรือแก่นสาระของชีวิตจากการเปิดรับมุมมองใหม่ ๆ จากเสียงภายในตนเอง เป็นการยกระดับทักษะการเปิดรับมุมมองใหม่ (Perspective Skills) จากฐานคิด

(Thinking) สู่ปัญญา (Wisdom) จึงทำให้การเรียนรู้ครั้งนี้ มีความพิเศษเกินกว่ากรอบงานของ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” หรือ IDGs (The Inner Development Goals) การเรียนรู้ในบทที่ 4 รัตนาคำชื่นชม (Appreciation) ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามกรอบความหมายของ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ในด้านความรู้สึกขอบคุณ (Appreciation) โดยเริ่มต้นจากการชื่นชม ขอบคุณตนเอง จากนั้นจึงเชื่อมโยงกับสัมพันธ์กับผู้คนและโลกด้วยความรู้สึกชื่นชม ขอบคุณ และเบิกบาน นอกจากนี้ ความรู้สึกชื่นชม ขอบคุณ ยังส่งผลให้เกิดการเดินทางสู่โลกด้านในเกิดการเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นด้วย การเรียนรู้ในบทที่ 5 สายลมแห่งการสื่อสาร (Communication) ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามกรอบความหมายของ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ในด้านทักษะการสื่อสาร (Communication Skills) นอกจากนี้ ผู้เรียนยังเกิดแรงบันดาลใจในการฝึกทักษะการสื่อสาร และได้ร่วมกันเผยแพร่งานเขียนผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” และการเรียนรู้ในบทที่ 6 ตันกล้าแห่งผู้นำ (Encouragement) ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามกรอบความหมายของ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” ในด้านความกล้าหาญ (Courage) และได้ขยายความหมายของคำว่ากล้าหาญ ตามทฤษฎีตัวยู (Scharmer, 2018) ที่กล่าวว่า เป็นความกล้าที่จะปล่อยวางจากสิ่งที่เรามี สิ่งที่เราเป็น ไม่กลัวที่จะสูญเสียการยอมรับหรือการมีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ การรับมือกับเสียงแห่งความกลัวเช่นนี้ คือ หัวใจแห่งภาวะผู้นำแบบหนึ่ง ที่มีความหมายสอดคล้องตามรากศัพท์ของคำว่า ภาวะผู้นำ ในภาษาอินโดยูโรเปียน ซึ่งหมายถึง การไปข้างหน้า การข้ามธรณีประตู หรือการตาย ซึ่งตรงกับความรู้สึกในช่วงขณะที่เราต้องปล่อยวางสิ่งเดิมที่เราเคยยึดถือ เพื่อเปิดรับความเป็นไปได้จากอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาทำให้ได้องค์ความรู้ 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) ITTI Learning Guideline คือ กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์สู่ความสำเร็จ และ 2) I-Peace Metaphor คือ ชุดความรู้แบบอุปมาอุปไมยเพื่อความเข้าใจในการพัฒนาด้านใน

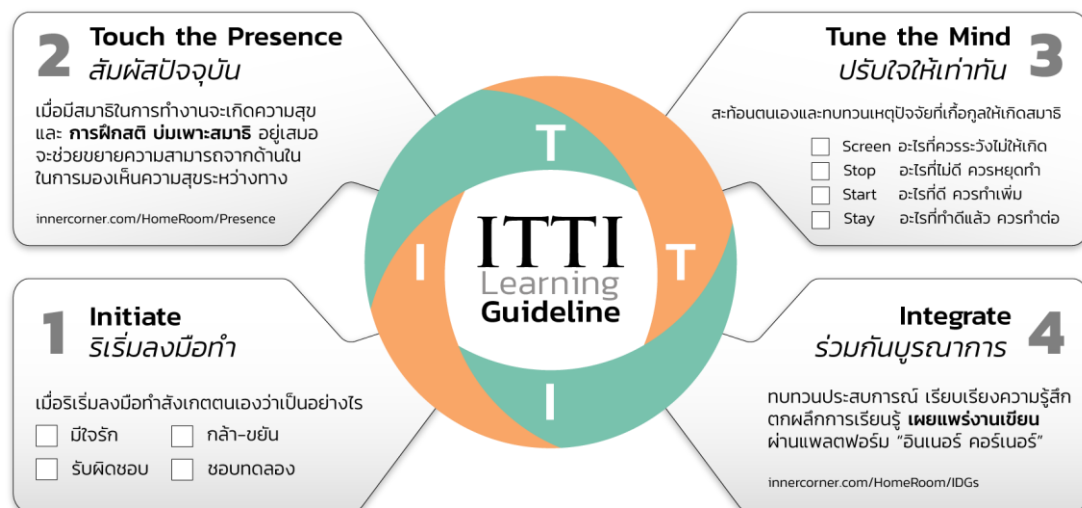

Figure 2: ITTI Learning Guideline

องค์ความรู้ที่ 1 เรียกว่า ITTI Learning Guideline คือ แนวทางการเรียนรู้เชิงประสบการณ์สู่ความสำเร็จ เกิดจากการบูรณาการการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) และอิทธิภาพ 4 เข้าด้วยกัน ซึ่งใช้เป็นกระบวนการเรียนรู้ใน i-Peace Workshop ทั้งในการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 ริเริ่มลงมือทำ (Initiate) คือ การเริ่มต้นลงมือทำพร้อมกับการสังเกตตนเองว่า ที่เริ่มต้นทำได้นั้นเป็นเพราะมีใจรัก, กล้า-ขยัน รับผิดชอบ หรือชอบทดลอง ข้อใดข้อหนึ่งหรือไม่

ขั้นที่ 2 ดำรงอยู่ในปัจจุบัน (Touch the Presence) คือ การทำงานด้วยสติและสมาธิ เกื้อกูลให้เกิดการตระหนักรู้ถึงความสุขในปัจจุบัน และการฝึกสติ บ่มเพาะสมาธิอยู่เสมอ จะช่วยขยายความสามารถจากด้านใน ในการมองเห็นความสุขระหว่างทาง โดยสามารถใช้เครื่องมือ Presence ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์คอร์เนอร์” เพื่อบันทึกเวลาการฝึกสติ บ่มเพาะสมาธิได้

ขั้นที่ 3 ปรับใจให้เท่าทัน (Tune the Mind) คือ การสะท้อนตนเองอย่างอิสระ และทบทวนเหตุปัจจัยที่เกื้อกูลให้เกิดสมาธิ ผ่านกรอบคำถาม 4 คำถาม ได้แก่ อะไรที่ควรระวังไม่ให้เกิด (Screen), อะไรที่ไม่ดีควรหยุดทำ (Stop), อะไรที่ดี ควรเริ่มทำ (Start) และอะไรที่ทำดีแล้ว ควรทำต่อ (Stay)

ขั้นที่ 4 ร่วมกันบูรณาการ (Integrate) คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การทบทวนประสบการณ์ เรียงเรียงความรู้สึก ตกผลึกการเรียนรู้ เผยแพร่งานเขียน ผ่านเครื่องมือ Content บนแพลตฟอร์ม “อินเนอร์คอร์เนอร์”

Figure 3: i-Peace Metaphor

องค์ความรู้ที่ 2 เรียกว่า i-Peace Metaphor คือ ชุดความรู้แบบอุปมาอุปไมย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายเนื้อหาที่มีจำนวนมากให้เกิดความกระชับเพื่อให้ผู้เรียนจับประเด็นได้ง่าย ๆ เกิดจากการคัดเลือก 7 หัวข้อจาก 23 หัวข้อใน IDG Framework (The Inner Development Goals, 2024) ผ่านองค์ประกอบของการสังเคราะห์ด้วยแสง (The Photosynthesis Metaphor) และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ก่อประกอบเป็นเนื้อหาการเรียนรู้ 6 ส่วนการเรียนรู้ (Learning Module) ได้แก่ (1) Inner Self คือ ต้นไม้ด้านใน ก้าวเข้าสู่การพัฒนาด้านใน (2) Presence คือ แสงแห่งปัจจุบันขณะ การฝึกสติ สมาธิ (3) Essence คือ สายรุ้งแห่งความจริง ขยายมุมมองใหม่ (4) Appreciation คือ รดน้ำคำชื่นชม และความรู้สึกขอบคุณ (5) Communication คือ สายลมการสื่อสาร และการฟังอย่างลึกซึ้ง และ (6) Encouragement คือ ต้นกล้าแห่งผู้นำ ชีวิตที่มีคุณค่าและความหมาย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สมาชิกแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ขาดความเข้าใจและความต่อเนื่องในการเรียนรู้เกี่ยวกับ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” หรือ IDGs (The Inner Development Goals) สาเหตุสำคัญ คือ “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” และแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” ถือว่าเป็นสิ่งใหม่ในสังคมไทย โดย “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” (IDG) เพิ่งมีการนำเสนอครั้งแรกสู่สังคมโลก ในปี พ.ศ.2563 และกรอบงานเป้าหมายการพัฒนาด้านใน (The IDG Framework) เพิ่งถูกเผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ.2564 รวมถึงแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” (IDG Hub) เพิ่งเปิดตัวในสังคมไทย ในปี พ.ศ.2566 ด้วยเหตุนี้ จึงยังมีส่วนที่ไม่สูงมาก สอดคล้องตามทฤษฎีการแพร่กระจายของนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory) ที่กล่าวว่า หากมีคนรับรู้ถึงการเกิดขึ้นของนวัตกรรมใหม่ 100 คน จะมีผู้ที่กระตือรือร้นใช้จริงเพียง 2.5 คนเท่านั้น (ร้อยละ 2.5) (Tiurean, 2023)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สันตินวัตกรรมในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ i-Peace Metaphor ที่สร้างการเรียนรู้ผ่านการอุปมาอุปไมยมาเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาที่มีจำนวนมากให้เกิดความเข้าใจที่ง่ายขึ้น ถือเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ในระดับความคิด และสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาด้านในให้กับผู้เข้าร่วมเรียนรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Abusaada, and Elshater (2024) เรื่อง Stimulating architects' mental imagery reaching innovation: Lessons from urban history in using analogies and metaphors ที่ได้ทำการศึกษาว่าการอุปมาอุปไมย สามารถจำลองจินตภาพทางจิต เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดนวัตกรรมได้อย่างไร ผลลัพธ์ที่ได้ คือ อุปมาอุปไมยและการเปรียบเทียบมีบทบาทสำคัญสามารถเพิ่มจินตภาพทางจิตได้ และสันตินวัตกรรมส่วนที่ 2 คือ ITTI Learning Guideline ซึ่งเป็นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์สู่ความสำเร็จ ที่มุ่งเน้นสร้างการเรียนรู้และพัฒนาผ่านการลงมือทำ (Doing) ความรู้สึก (Feeling) และความคิด (Thinking) จึงสามารถสร้างการเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง 5 มิติ ตามกรอบงานเป้าหมายการพัฒนาด้านใน ได้แก่ (1) การดำรงอยู่: ความสัมพันธ์กับตนเอง (Being: Relationship to Self) (2) การคิด: ทักษะการรู้คิด (Thinking: Cognitive Skills) (3) ความสัมพันธ์: การใส่ใจผู้อื่นและโลก (Relating: Caring for Others and the World) (4) ความร่วมมือ: ทักษะทางสังคม (Collaborating: Social Skills) และ (5) การลงมือทำ: สร้างการเปลี่ยนแปลง (Acting: Enabling change) ซึ่งต่างจากงานวิจัยของ Shtaltovna, Carreon, Lindencrona, and Donald (2024) เรื่อง Cognitive Skills Within the Inner Development Goals (IDG) Framework: Empowering Sustainable Careers and Sustainable Development ที่มุ่งศึกษาเฉพาะมิติที่ 2 คือ การคิด - ทักษะการรู้คิด (Thinking - Cognitive Skills)

สรุป

งานวิจัยนี้ ได้เกิดผลที่เกื้อกูลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในชุมชนจนนำไปสู่การส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” สอดคล้องตามแผนกลยุทธ์การขับเคลื่อนขององค์กร IDG ที่แบ่งการขับเคลื่อนเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) The IDG Framework, 2) The IDG Toolkit และ 3) The Widening and Integrating ดังนี้ (1) The IDG Framework คือ การส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในนิยามความหมายของกรอบงานเป้าหมายการพัฒนาด้านใน โดยในงานวิจัยนี้ หมายถึง การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ i-Peace Workshop และส่งมอบชุดความรู้แบบอุปมาอุปไมยผ่าน i-Peace Metaphor (2) The IDG Toolkit คือ การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านในตามกรอบงานเป้าหมายการพัฒนาด้านใน โดยในงานวิจัยนี้ คือ การพัฒนาและนำเสนอ ITTI Learning Guideline เพื่อเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกื้อกูลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนผ่านสมุดบันทึก Inner Corner Journaling และ (3)

The Widening and Integrating คือ การส่งเสริมให้เกิดศูนย์รวมชุมชนและเครือข่าย (IDG Hub and Network) โดยในงานวิจัยนี้ คือ การบ่มเพาะชุมชนการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์ม “อินเนอร์ คอร์เนอร์” เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาด้านในร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และได้ลงทะเบียนเป็นศูนย์รวมชุมชนและเครือข่ายอย่างเป็นทางการกับองค์กร IDG ในชื่อ “IDG Thailand Platform Network” รวมถึงได้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้กับหลักพุทธธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การนำเสนอด้านเทคโนโลยีและการบ่มเพาะชุมชนแห่งการเรียนรู้ จะได้รับการยอมรับน้อยในช่วงเริ่มต้น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในองค์กร จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมในด้านคน ได้แก่ พื้นฐานความรู้ ทักษะ กรอบคิด และวัฒนธรรมในองค์กร ควบคู่ไปกับการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในองค์กร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า i-Peace Metaphor และ ITTI Learning Guideline ได้เกิดผลที่เกื้อกูลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในชุมชนจนนำไปสู่การส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” สอดคล้องตามแผนกลยุทธ์การขับเคลื่อนขององค์กร IDG ที่แบ่งการขับเคลื่อนเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) The IDG Framework, 2) The IDG Toolkit และ 3) The Widening and Integrating ดังนั้น องค์กรที่ต้องการส่งเสริม “เป้าหมายการพัฒนาด้านใน” จึงควรใส่ใจในการบ่มเพาะให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการที่หลากหลาย เรียบง่าย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรู้ได้จากทั้งในการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การเรียนรู้แบบออนไลน์ หรือการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีชุมชนแห่งการเรียนรู้เกื้อกูลให้เกิดความต่อเนื่องในการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 กระบวนการเรียนรู้แบบ ITTI Learning Guideline เกื้อกูลความสำเร็จในบริบทอื่น ๆ ได้อย่างไร

2.2 ความสำเร็จของบุคคลสำคัญต่าง ๆ สอดคล้องกับ ITTI Learning Guideline หรือไม่อย่างไร

2.3 เป้าหมายการพัฒนาด้านในมีความสัมพันธ์กับหลักพุทธธรรม หรือไม่อย่างไร

References

- Abusaada, H., & Elshater, A. (2024). Stimulating Architects' Mental Imagery Reaching Innovation: Lessons from Urban History in Using Analogies and Metaphors. *Ain Shams Engineering Journal*, 15(9), 1-15.
- Dearing, J. W., & Cox, J. G. (2018). Diffusion of Innovations Theory, Principles, and Practice. *Health Affairs*, 37(2), 183-190.
- Healey, M., & Jenkins, A. (2000). Kolb's Experiential Learning Theory and Its Application in Geography in Higher Education. *Journal of Geography*, 99(5), 185-195.

- Manguera, J. B., Srinivasan, V., & Wandel, E. (2022). *A Qualitative Study on Relating the Inner Development Goals to the Leadership Development Approach of a CSO in a Developing Country*. (Master's Thesis). Malmö University. Sweden.
- Sachs, J. D. et al. (2022). *Sustainable Development Report 2022*. UK: Cambridge University Press.
- Scharmer, O. (2018). *The Essentials of Theory U: Core Principles and Applications*. CA: Berrett-Koehler Publishers.
- Shtaltovna, Y., Carreon V. R., Lindencrona F., & Donald, W. E. (2024). Cognitive Skills Within the Inner Development Goals (IDG) Framework: Empowering Sustainable Careers and Sustainable Development. *GiLE Journal of Skills Development*, 4(1), 74-94.
- The Inner Development Goals. (2024). *Inner Development Goals*. Retrieved Aug 11, 2024, from <https://innerdevelopmentgoals.org>
- The Inner Development Goals. (2024). *Inner Development Goals Film*. Retrieved Aug 11, 2024, from <https://www.youtube.com/watch?v=xsB5ci-rgGg>
- Tiurean, A. (2023). Forming Communities of Learning and Inquiry. *International Journal of Philosophical Practice*, 9(1), 34-52.

กระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยพุทธสันติวิธี ของเทศบาลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต*

The Process of Enhancing Active Citizenship for Political Participation through
Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Paklok Subdistrict Municipality,
Thalang District, Phuket Province

¹กิติภูมิสมชาติ มัทธูจิต และ อุทัย สติมัน

¹Kittiphumsomchard Muttujud and Uthai Satiman

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: somchard.yim@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองตำบลป่าคลอก และแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการเสริมสร้างความตื่นรู้ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และ 3) เพื่อสร้างและนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการวิจัยตามบันได 9 ขั้น และอริยสัจจโมเดล กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีจำนวน 30 รูป/คน โดยใช้การวิเคราะห์ในลักษณะพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) เทศบาลตำบลป่าคลอก มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค แยกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ ด้านจุดแข็ง มีการรวมกลุ่มคนที่มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อสังคมและได้รับการยอมรับ ผู้นำเทศบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและมุ่งสู่ความเข้มแข็งของผู้สูงอายุในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่น มีสถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจและใช้เป็นแกนหลักในการพัฒนาและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาล ด้านจุดอ่อนพบว่า ขาดแกนนำคนรุ่นใหม่ในการทำงานเพื่อสังคมมีน้อยลง การทำงานร่วมกันของผู้นำในตำบลไม่มีความเป็นเอกภาพเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ความผูกพันเหนียวแน่นระหว่างเครือข่ายและคนในสังคมน้อยลง ประชาชนขาดสำนึกรักบ้านเกิดและขาดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ด้านโอกาส พบว่า รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการศึกษา และการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน พระราชบัญญัติ ระเบียบ กฎหมาย สนับสนุนให้มีการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ด้านอุปสรรค พบว่า ระเบียบ กฎหมายที่บังคับใช้ไม่ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และเป็นข้อบังคับที่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง ซึ่งบางครั้งไม่สามารถนำมาปรับใช้กับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ ประชากรแฝงมีที่มาจากหลายพื้นที่ทำให้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิต อาจส่งผลต่อการพัฒนา การดำรงชีวิตต่างคนต่างอยู่ขาดระเบียบ

*Received May 25, 2024; Revised February 25, 2025; Accepted March 18, 2025

และจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของท้องถิ่น ส่วนแนวคิดเพื่อการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ มี 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2) การจัดการเรียนรู้แบบลงมือทำ 3) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ชี้นำความคิดเห็น 5) การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 อันเป็นหลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นหลักการสงเคราะห์ ซึ่งหมายถึงการช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ มี 4 ประการ ได้แก่ 1) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน 2) ปิยวาจา การกล่าวถ้อยคำที่สุภาพ แสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคีเกิดไมตรี 3) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา 4) สมานัตตตา การทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และหลักปัญญา 3 ประกอบด้วย สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง จินตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด ภวานามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรม 3) กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้โดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ตด้วยรูปแบบ “PAKLOK MODEL” ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้ P = Participation มุ่งการมีส่วนร่วม A = Action มุ่งลงมือทำและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม K = Knowledge มีมโนทัศน์การเรียนรู้ที่รอบด้าน L = learning มีการเรียนรู้ 5 รูปแบบ O = output มีทักษะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์เช่นเป็นผู้มีจิตสาธารณะและจิตอาสา K = Knowledge by Buddhist peaceful means ความรู้บนฐานพุทธสันติวิธี คือหลักสังคหวัตถุ 4 และหลักปัญญา 3

คำสำคัญ: กระบวนการเสริมสร้าง; พลเมืองตื่นรู้; การมีส่วนร่วมทางการเมือง; พุทธสันติวิธี

Abstract

This research article aimed to achieve the following three objectives: 1) To examine and analyze the contextual factors, problems, and essential needs related to fostering political participation among citizens in Pa Khlok Subdistrict, as well as to explore relevant concepts and theoretical frameworks pertaining to political engagement and awareness enhancement; 2) To investigate the Buddhist peaceful means that support and facilitate the development of citizens' political awareness; and 3) To design and propose a structured process for enhancing active citizenship for political participation through Buddhist peaceful means within the municipal framework of Pa Khlok Subdistrict, Thalang District, Phuket Province. The study adopted a qualitative research methodology, employing a research process structured around nine steps in alignment with the Noble Truths (Ariyasacca) Model. Data were collected from 30 key informants, selected based on their relevance and expertise, and were analyzed using descriptive analysis techniques.

The findings of the study revealed the following: 1) Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Obstacles of the Pa Khlok Subdistrict Municipality can be categorized as follows: In terms of strengths, the municipality has active volunteer groups engaged in community service who are widely respected. The municipal leadership emphasizes participatory development, focusing on strengthening the role of the elderly within the community. Local residents possess the knowledge and ability to contribute to local

development. Religious institutions serve as spiritual centers and play a key role in driving development and addressing social issues. There is also encouragement and support for public participation in municipal activities. In terms of weaknesses, there is a lack of new-generation leaders engaged in social work, and collaboration among local leaders lacks unity, with individuals working in isolation. Social bonds among relatives and community members have weakened. There is a decline in local pride and mutual care among the population. In terms of opportunities, government policies support education and the use of information technology in teaching and learning. Legislation, regulations, and legal frameworks promote local development aligned with the needs of the people, ensuring equity and inclusiveness. In terms of obstacles, existing laws and regulations are outdated and not responsive to current changes. Many are centrally imposed and are often not adaptable to local problem-solving. The presence of a diverse migrant population leads to cultural, traditional, and lifestyle differences, which can hinder development. There is a general lack of order and local ownership, with individuals leading separate lives disconnected from a sense of community. Concepts for Enhancing Active Citizenship include five key learning approaches: Participatory learning, Experiential or hands-on learning, Learner-centered education, Non-directive learning (not imposing opinions), and Politically neutral learning (not favoring any political groups). 2) The Buddhist peaceful means supporting the process of enhancing active citizenship in political participation include the Four Principles of *San̄gahavatthu* (Bases of Social Solidarity), which serve as ethical guidelines for nurturing compassion and mutual support. These principles foster unity and cooperation within society and consist of the following: *Dāna* (Generosity), which is the practice of giving, sharing, and selfless contribution for the benefit of others; *Piyavācā* (Kind Speech), which is speaking with politeness, empathy, encouragement, and using language that fosters understanding, harmony, and goodwill; *Atthacariyā* (Beneficial Conduct), which is an engagement in actions that directly benefit others and contribute to the well-being of the community; and *Samānattatā* (Impartiality or Equal Treatment), which is maintaining consistency in behavior, treating others with fairness and equality. Additionally, the Threefold Wisdom (*Paññā*) is also foundational in this process. It includes: *Sutamayapaññā*, referring to wisdom gained through listening or learning from others; *Cintāmayapaññā*, referring to wisdom developed through reasoning and reflection; and *Bhāvanāmayapaññā*, referring to wisdom cultivated through meditative practice and training. 3) The Process of political participation to enhance active citizenship through Buddhist peaceful means in Pa Khlok Subdistrict Municipality, Thalang District, Phuket Province is implemented through the "PAKLOK MODEL", which incorporates the following key principles: "P" stands for Participation, which is the emphasis on inclusive engagement and active involvement of citizens in political and community processes; "A" stands for Action, which is the focus on practical implementation through appropriate learning activities and civic engagement initiatives; "K" stands for Knowledge, which is promoting a well-rounded

conceptual understanding and comprehensive learning across multiple dimensions; "L" stands for Learning, which is utilizing five distinct learning approaches to deepen citizens' understanding and skills; "O" stands for Output, which is the cultivation of desirable skills and behaviors, particularly a public-minded spirit and volunteerism; "K" stands for Knowledge by Buddhist peaceful means, which refers to knowledge grounded in Buddhist principles, specifically the Four Bases of Social Solidarity (*Samgahavatthu*) and the Threefold Wisdom (*Paññā*).

Keywords: Enhancement Process; Active Citizenship; Political Participation; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

Citizen เป็นคำที่รู้จักกันมานานและมักแปลว่า “พลเมือง” ซึ่งหมายถึง “กำลังของเมือง” (พล + เมือง) คำว่า citizen เป็นแนวคิดของตะวันตกซึ่งเชื่อมโยงไปถึงนคร (city-states) ของกรีกโบราณ ซึ่งมีเมืองหรือนครที่ปกครองในหลายรูปแบบอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นระบบกษัตริย์ หรือระบบการเลือกบุคคลหรือคณะบุคคลขึ้นมาเป็นผู้ปกครอง คนที่เป็น citizen จะเป็น “สมาชิก” ของนคร และมีสิทธิต่าง ๆ ตามที่นครให้ หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนครกับบุคคลหนึ่ง citizen ใช้กันเรื่อยมา (ในยุคโรมันก็เรียกว่า citizens of Rome เป็นต้น) ในประวัติศาสตร์ จนเมื่อประมาณกว่า 20 ปีที่ผ่านมานี้ก็เกิดคำว่า Global Citizen ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเป็นสมาชิกของโลก หรือคำว่า Netizen ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเป็นส่วนหนึ่งของ internet ต่อมาก็คือ Active Citizen แนวคิด Active Citizen โยงใยกับปรัชญาซึ่งนำเสนอว่าสมาชิกขององค์กร (ไม่ว่าธุรกิจหรือรัฐ) หรือของประเทศ ล้วนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาทในด้านการปกครองเลยก็ตาม เหตุผลของการกล่าวอ้างเช่นนี้ก็คือ ทุกคนเมื่อเกิดมาได้รับสิทธิจากรัฐและในฐานะมนุษย์ ก็ได้รับประโยชน์โดยธรรมชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้รับ (Samkoset, 2015)

ในฐานะสมาชิกของรัฐ เมื่อเกิดมาก็มีสัญชาติ และมีสิทธิได้รับประโยชน์ต่าง ๆ จากภาครัฐ เช่น ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมาย สิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ ในฐานะพลเมือง ดังนั้นในฐานะพลเมืองจึงจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อในการตอบแทนให้แก่รัฐ ประเด็นของ Active Citizenship คือเรื่องของสิทธิและความรับผิดชอบต่อ ความสมดุลระหว่างสองสิ่งนี้เป็นสิ่งพึงปรารถนาเพราะช่วยให้เกิดความยั่งยืน ถ้าชาวโลกทุกคนเป็น Active Citizen อย่างเข้มแข็ง ปัญหาเรื่องโลกร้อนจะได้รับการแก้ไขเพราะทุกคนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อตนเอง แต่ละคนจะกระทำการต่าง ๆ ภายใต้ความรับผิดชอบต่อตน เช่น ไม่เผาไหม้ให้เกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เกินควร ใช้พลังงานต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น อาสาสมัครร่วมรณรงค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ มีจิตสาธารณะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ดังนั้นคนที่เรียกว่าเป็น Active Citizen ก็คือคนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีบทบาทในชุมชนมีจิตอาสา (กระทำการต่าง ๆ โดยไม่หวังผลตอบแทนแก่ตนเอง) และจิตสาธารณะ (มีจิตที่เห็นแก่ประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก) ศรัทธาในการริใช้ศิลปวิทยาการเพื่อถนอมสิ่งแวดล้อม รักสันติภาพ ร่วมบริจาคทรัพยากรเพราะตระหนักดีว่าเป็นความรับผิดชอบต่อตน

อังกฤษเป็นประเทศผู้นำในเรื่องแนวคิด Active Citizen โดยมีสาเหตุมาจากความกังวลใจในเรื่องการให้ความสนใจแก่การเลือกตั้งของคนรุ่นใหม่ของอังกฤษในหลายปีที่ผ่านมา รัฐบาลอังกฤษบังคับให้การศึกษาเรื่อง citizenship แก่เด็กทุกคนจนถึงอายุ 14 ปี ในปัจจุบันแนวคิด Active Citizen ในระดับการศึกษาชั้น

พื้นฐานจนถึงมหาวิทยาลัย แพร่กระจายไปทั่วโลก ไม่ว่าในอังกฤษ สกอตแลนด์ เดนมาร์ก แคนาดา สหรัฐอเมริกา ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลายมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา Active Citizenship เป็นวิชาบังคับในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ซึ่งอาจตรงกับวิชา “หน้าที่พลเมือง” ของไทยในสมัยก่อน ปัจจุบันคำว่า “ความเป็นพลเมือง” จะมาแทนที่ “หน้าที่พลเมือง” ความเป็นพลเมืองนั้นถือว่าต้องทำให้เกิดมิใช่เป็นเพียงหน้าที่เท่านั้น สิ่งที่ต้องทำให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลเพื่อให้เป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคม (“กำลังของเมือง”) ก็คือ (ก) การเคารพความแตกต่างของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหน้าตา ความเชื่อ เชื้อชาติ (ข) เคารพสิทธิและความเสมอภาค (ค) มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง (ง) เคารพกฎหมายและกฎกติกาของสังคม (จ) ใฝ่สันติภาพ

Active Citizen มิได้เกิดขึ้นเพียงเพราะได้เรียนวิชานี้หรือท่องจำกฏความได้ หากเกิดจากการบ่มเพาะโดยพ่อแม่ ครู และสังคม ชำระระยะเวลาให้ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวทุกคน ทุกคนที่เกิดในแผ่นดินไทยล้วนมีฐานะเป็นพลเมืองไทย (Thai Citizen) แต่ถ้าจะเป็น Active Citizen แล้วจะต้องเป็นคนมีความรับผิดชอบ

อีกอย่างหนึ่ง แนวคิดเรื่อง พลเมืองเข้มแข็ง หรือพลเมืองตื่นรู้ ที่เรียกว่า Active Citizenship ได้เริ่มต้นจากการรับผิดชอบต่อตัวเองในระดับบุคคลก่อน แล้วสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นร่วมกัน เป็นคนละเรื่องกับวิธีคิดที่บอกว่า “ฉันเป็นพลเมือง ฉันมีสิทธิเสรีภาพจะทำอะไรก็ได้” “ไม่มีใครเกิดมาแล้วเป็นพลเมืองที่ดี เป็นนักประชาธิปไตยที่ดี หรือเป็นผู้นำที่ดี ทั้งหมดต้องใช้เวลาและการศึกษา” การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและตื่นรู้ หรือ Active Citizenship เป็นเรื่องที่ถูกเอ่ยถึงอย่างกว้างขวางในทศวรรษที่ผ่านมา ด้วยเชื่อว่าพลเมืองที่เข้มแข็งสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมได้ Active Citizen หมายถึง พลเมืองที่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาสังคมทั้งในระดับประเทศและสังคมโลก มีความเชื่อว่าทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม แม้จะไม่มีตำแหน่งหรือบทบาทด้านการปกครอง สหราชอาณาจักร หรือ ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่ริเริ่มแนวคิดการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง หลักสูตร ‘Citizenship’ ถือกำเนิดขึ้นและเป็นหลักสูตรภาคบังคับในโรงเรียนทุกระดับชั้นจนถึงอายุ 14 ปี ด้านยูเนสโก หรือ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ให้ความสำคัญกับการออกแบบหลักสูตรต้นแบบเพื่อพัฒนาพลเมืองที่เข้มแข็ง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคม (SEL: Social and Emotional Learning) สำหรับวัยรุ่นอายุ 12-14 ปี โฟกัสไปที่การทำความเข้าใจระบบการทำงานของสมองและจิตวิทยาวัยรุ่น

การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง หมายถึง การปฏิบัติตนอย่างรับผิดชอบในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก รู้เคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น เคารพในกฎกติกาและกฎหมาย มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมีวิจารณญาณ อยู่ร่วมกับผู้อื่นท่ามกลางความหลากหลาย เห็นคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีบทบาทในการตัดสินใจและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยยึดมั่นในความเท่าเทียมเป็นธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย และสันติวิธี พลเมืองที่เข้มแข็งไม่มองแค่ความต้องการตัวเอง แต่มองเห็นและเข้าใจผู้อื่น ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมือง วิชาปรัชญาจริยธรรมการทำงานของรัฐบาลในโซเซียลมีเดีย แต่หากถามว่า ครั้งสุดท้ายที่เราได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการตัดสินใจหรือลงมือทำเรื่องในท้องถิ่น ละแวกบ้าน หรือชุมชนของเรา นอกเหนือจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างเป็นทางการระดับประเทศคือเมื่อไร จากการสำรวจ พบว่า ผู้คนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกับการกิจกรรมในท้องถิ่นใกล้ตัวน้อยมากหลายครั้ง ไม่ใช่เพราะไม่สนใจ และ ไม่ใช่เพราะมองว่าปัญหาเหล่านั้นไม่สำคัญ แต่เป็นเพราะเราอาจยังไม่เข้าใจหน้าที่ของพลเมืองในทุกมิติ หรือเราไม่มีโอกาสเพราะไม่มีการเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างรักก็ตาม พลเมืองที่เข้มแข็งไม่

รอคอยโอกาสแต่สร้างความเปลี่ยนแปลงจากการลงมือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์กับเรื่องใกล้ตัว เพราะการพัฒนาในระดับท้องถิ่นที่เข้มแข็งสามารถผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ขยายวงกว้างออกไปได้

ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มของพลเมืองที่เข้มแข็งในหลายชุมชนทั่วโลก โดยเฉพาะชุมชนที่สนใจเรื่องเดียวกัน กำลังแก้ปัญหาและลงมือทำสิ่งที่คล้ายคลึงกัน พวกเขาเชื่อมโยงถึงกันด้วยอินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย มีการเดินทางแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะและทำงานร่วมกันทั้งในระดับพื้นที่และระดับนานาชาติ พลเมืองที่เข้มแข็ง ไม่ใช่ “ฉันจะทำอะไรก็ได้” หรือ “ฉันอยากทำอะไรก็ทำ” การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งเริ่มต้นจากการรับผิดชอบตัวเองในระดับบุคคลก่อน แล้วสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นร่วมกัน เป็นคนละเรื่องกับวิธีคิดที่บอกว่า “ฉันเป็นพลเมือง ฉันมีสิทธิเสรีภาพจะทำอะไรก็ได้”

แนวทางพัฒนาตัวเองให้เป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ทุกคนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนตนเองให้เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งได้ ในระดับโรงเรียนผู้สอนสามารถประยุกต์แนวคิดต่อไปนี้ไปจัดการเรียนการสอน ส่วนพ่อแม่ผู้ปกครอง สามารถแนะนำและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก ๆ เปิดโอกาสให้พวกเขาได้เรียนรู้จากประสบการณ์และการลงมือทำด้วยตัวเอง

สภาตำบลปาดลอก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุโขทัย ได้รับการจัดตั้ง เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลปาดลอก ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ณ วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2539 และต่อมาได้รับการประกาศเป็นเทศบาลตำบลปาดลอก ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลปาดลอก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุโขทัย เป็นเทศบาลตำบลปาดลอก ตั้งแต่วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2555 เป็นต้นไป โดยมีนโยบายด้านบริหารจัดการที่สำคัญเช่น บริหารจัดการองค์กรให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน และเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการให้บริการเชิงรุกเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ส่งเสริม สนับสนุนและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นช่วยกันดูแล สอดส่องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามพบว่าภาคประชาสังคมบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองโดยมีการรุกร้าป่าชายเลน การทิ้งขยะ การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบเกี่ยวกับการก่อสร้าง เป็นต้น ในขณะที่พลเมืองบางกลุ่มเริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มพลเมืองตื่นรู้ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมหลายอย่างสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลปาดลอก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุโขทัย” ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเทศบาลตำบลปาดลอก และแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการเสริมสร้างความตื่นรู้
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง
3. เพื่อสร้างและนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลปาดลอก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบโมเดล (Action Research) ภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย 9 ขั้นตอน ทำการวิจัยในพื้นที่เทศบาลตำบลปาดลอก อำเภอดง จังหวัดภูเก็ต โดยผู้วิจัยใช้เครื่องมือต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เกี่ยวกับหลักพุทธสันติวิธี รวมถึงศึกษาบริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการเสริมสร้างความตื่นรู้

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ชุมชนเทศบาลตำบลปาดลอก อำเภอดง จังหวัดภูเก็ต เป็นพื้นที่ในการวิจัย จากนั้นสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจำนวน 30 รูป/คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) นักการเมืองท้องถิ่น 2) เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลปาดลอก 3) กลุ่มจิตอาสาในพื้นที่ โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบโมเดล (Action Research) โดยใช้เครื่องมือวิจัย คือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมสำหรับการวิจัยแล้วทำการวิเคราะห์และบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ใช้วิธีการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือตำราวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา และตำราอื่น ๆ รวมถึงเอกสารงานวิจัยและบทความวิชาการ จากตรวจสอบเนื้อหาและข้อมูลของเอกสารแล้วจำแนกประเภทของข้อมูล ตามประเด็นต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยจำแนกข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ตามความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตอบคำถามสัมภาษณ์ที่ละประเด็นด้วยตนเอง ในลักษณะการสนทนาโต้ตอบ โดยมีอุปกรณ์บันทึกเสียง และการจดบันทึกประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อเป็นการจัดเก็บข้อมูล ในการให้สัมภาษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการกระบวนการวิพากษ์ (Seminars) เป็นกระบวนการระดมสมอง (Brain Storm) โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญชำนาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ สังเคราะห์ เสนอแนะให้มีความน่าเชื่อถือและเหมาะสม

4. การศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) และการลงสู่ปฏิบัติจริง (Implementation) ที่ได้ผ่านกระบวนการวิพากษ์จากผู้ทรงและการออกแบบมาแล้ว ซึ่งเป็นข้อสรุปจากการศึกษาค้นคว้าแล้วนำไปทดลองใช้ปฏิบัติในพื้นที่จริง นำผลที่ได้จากการทดลองใช้ในพื้นที่จริงมาประเมินผล เพื่อตรวจสอบและสรุปผลของการดำเนินงาน

5. การจัดทำข้อมูล มีขั้นตอนคือ 1) จัดทำข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม การบันทึกวิธีโอเครื่องบันทึกเสียง ทำการบันทึกข้อมูลการสนทนา 2) นำข้อมูลที่บันทึกได้ มาสรุปในแต่ละหัวข้อประเด็น ทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาข้อมูลคำตอบ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตามเนื้อหาของการวิจัย 3) การตรวจสอบข้อมูล ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จะมีตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ (Reliability) และความเที่ยงตรง (Validity) ของคำถามและข้อมูลภาคสนามทุกครั้ง ที่จัดเก็บบันทึกข้อมูล ด้วยการดูข้อมูลคำถาม ได้มีวัตถุประสงค์ความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำและมีความเชื่อถือได้มากที่สุดจากการแจกแบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วจึงนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการตามแบบอริยสัจจโมเดล (Action Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดเป็นหมวดหมู่แล้วแยกออกประเด็น ๆ ตามจุดประสงค์ในการวิจัยและนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย จึงต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) จากแหล่งที่มาของข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่มและข้อมูลที่ได้จากการระดมการวิพากษ์ (Seminars) มาวิเคราะห์ เชิงพรรณนา (Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภท หาข้อสรุปจากนั้นเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่ออธิบายและวิเคราะห์แนวทาง ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างพลเมืองต้นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย เป็นการสรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ 1) ด้านข้อมูล 2) ด้านผู้วิจัยโดยการเปลี่ยนรูปแบบการสัมภาษณ์ และ 3) ด้านวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นมาข้อมูลที่ได้รวบรวมแล้วทำการสรุปเป็นข้อมูลเพื่อสะท้อนผลจากสิ่งที่ได้ ทั้งจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีหรือการสัมภาษณ์ ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ผลการวิจัย

กระบวนการเสริมสร้างครอบครัวสันติสุขภายใต้พลังบวรโดยพุทธสันติวิธี มีผลการวิจัยมีดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาพบว่าเทศบาลตำบลป่าคลอกมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคแยกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

ด้านจุดแข็ง (Strengths) พบว่ามีผู้นำทางธรรมชาติและทางการเมืองที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์และการรวมกลุ่มคนที่มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อสังคมและได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน/ประชาชน ผู้นำ เทศบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและมุ่งสู่ความเข้มแข็งของชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีงาม ผู้สูงอายุในชุมชนมีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่น มีสถาบันทางศาสนา(มัสยิดและวัด)เป็นศูนย์รวมจิตใจและใช้เป็นแกนหลักในการพัฒนาและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลป่าคลอก ประชาชน ชุมชน องค์กรเอกชนให้การสนับสนุน ส่งเสริม ติดตาม การดำเนินงานของเทศบาลตำบลป่าคลอก มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

ด้านจุดอ่อน (Weaknesses) พบว่า นโยบายการพัฒนาพื้นที่ยังแยกส่วน ให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียมากกว่าความจำเป็นเร่งด่วน ขาดความชัดเจนในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ และอย่างยั่งยืน แกนนำคนรุ่นใหม่ในการทำงานเพื่อสังคมมีน้อยลง การทำงานร่วมกันของผู้นำในตำบลไม่มี

ความเป็นเอกภาพเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ความผูกพันเหนียวแน่นระหว่างเครือข่ายและคนในสังคมน้อยลง ประชาชนขาดสำนึกรักบ้านเกิดและขาดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ประชาชนอ่อนไหวไปตามสถานการณ์ทางการเมืองขาดจุดยืนทางความคิดในการพัฒนาและการอนุรักษ์ที่ยั่งยืนร่วมกันโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฐานชีวิตและประวัติศาสตร์ของตนเอง ผู้นำทางศาสนาส่วนใหญ่ขาดการเชื่อมโยงหลักการทางศาสนาสู่การพัฒนาชุมชนส่งผลให้ไม่ได้เป็นที่พึ่งของประชาชนที่แท้จริงในการพัฒนาและการใช้หลักการดำรงชีวิตทางศาสนา

ด้านโอกาส (Opportunities) พบว่า นโยบายการกระจายอำนาจ นโยบายของรัฐที่เอื้อและส่งเสริมในเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและมุ่งให้ชุมชนเข้มแข็ง รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการศึกษา และการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน พระราชบัญญัติ ระเบียบ กฎหมาย สนับสนุนให้มีการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ประชาชนมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง และมีการเสนอ แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

ด้านอุปสรรค (Threats) พบว่า ระเบียบ กฎหมายที่บังคับใช้ไม่ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และเป็นข้อบังคับที่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง ซึ่งบางครั้งไม่สามารถนำมาปรับใช้กับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ อีกทั้งเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ด้วยพื้นที่ตำบลป่าคอกเข้าสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน ประชากรแฝงมีที่มาจากหลายพื้นที่ทำให้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิต อาจส่งผลต่อการพัฒนา การดำรงชีวิตต่างคนต่างอยู่ขาดระเบียบและจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของท้องถิ่น

แนวคิดจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ มี 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้เรียนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักที่จะเรียนรู้จากการร่วมวางแผนการเรียนรู้จัดกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบุคคล และสื่อต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมาย และเป็นเจ้าของการเรียนรู้อย่างแท้จริง
2. การจัดการเรียนรู้แบบลงมือทำ ผู้เรียนเรียนรู้จากสถานการณ์จริงหรือเสมือนจริง โดยฝึกการวางแผน ฝึกปฏิบัติ และฝึกการแก้ปัญหา ทั้งนี้เพื่อร่วมกัน สรุปโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียน
3. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นบทบาทของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ เป็นของตนเอง
4. การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ขึ้นนำความคิดเห็น เคารพและให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน คือต้องไม่ขึ้นนำความคิดเห็น ไม่ครอบงำไม่โฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้ผู้เรียน เข้าใจผิด หรือหลงผิดด้วยวิธีการใดด้วยการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียน คิดอย่างมีวิจารณญาณ
5. การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้โดยลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง ไม่ว่าจะด้วยการนำเสนอข้อมูลเท็จ บิดเบือน หรือไม่ครบ โดยมีเจตนา ให้เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมืองโดยไม่เป็นธรรม

วัตถุประสงค์ที่ 2 หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 อันเป็นหลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นหลักการสงเคราะห์ ซึ่งหมายถึงการช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ มี 4 ประการ ได้แก่ 1) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ 2) ปิยวาจา การกล่าวถ้อยคำที่สุภาพ ไพเราะ น่าฟัง แนะนำในสิ่งที่เกิดประโยชน์ มีเหตุผล แสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมนามัคคี เกิดไมตรี 3) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา และหลักสติ หมายถึง ความรู้ตัวในสิ่งที่คิด พูด และทำในขณะปัจจุบัน ไม่

หลงลืม ไม่เลินเล่อพลั้งเผลอ ไม่ประมาท สามารถยับยั้งชั่งใจตนเองได้ ป้องกันไม่ให้คิด พุด และกระทำการด้วยความหุนหันพลันแล่นหรือทำตามความเคยชิน หรือนิสัยเดิม ๆ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อสร้างและนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลปากคลอง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดภูเก็ต พบว่า กระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลปากคลอง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดภูเก็ต เรียกว่า PAKLOK MODEL : ปากคลองโมเดล ประกอบด้วย P = Participation มุ่งการมีส่วนร่วม หมายถึงพลเมืองตื่นรู้ควรมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ A = Activity มุ่งลงมือทำและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม K = Knowledge มีความรู้พื้นฐานทางการเมืองที่เพียงพอ L = Learning มีการเรียนรู้ 5 รูปแบบในกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ O = output มีทักษะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์เช่นเป็นผู้มีจิตสาธารณะและจิตอาสา K = Knowledge by Buddhist peaceful means ความรู้พื้นฐานพุทธสันติวิธีได้แก่หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักปัญญา 3

จากการศึกษาที่เรียกว่า PAKLOK MODEL : ปากคลองโมเดล ประกอบด้วย

P = Participation มุ่งการมีส่วนร่วม หมายถึงพลเมืองตื่นรู้ควรมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ

A = Activity มุ่งลงมือทำและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม

K = Knowledge มีความรู้พื้นฐานทางการเมืองที่เพียงพอ

L = Learning มีการเรียนรู้ 5 รูปแบบในกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้

O = Output มีทักษะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์เช่นเป็นผู้มีจิตสาธารณะและจิตอาสา

K = Knowledge by Buddhist Peaceful Means ความรู้พื้นฐานพุทธสันติวิธีได้แก่หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักปัญญา 3

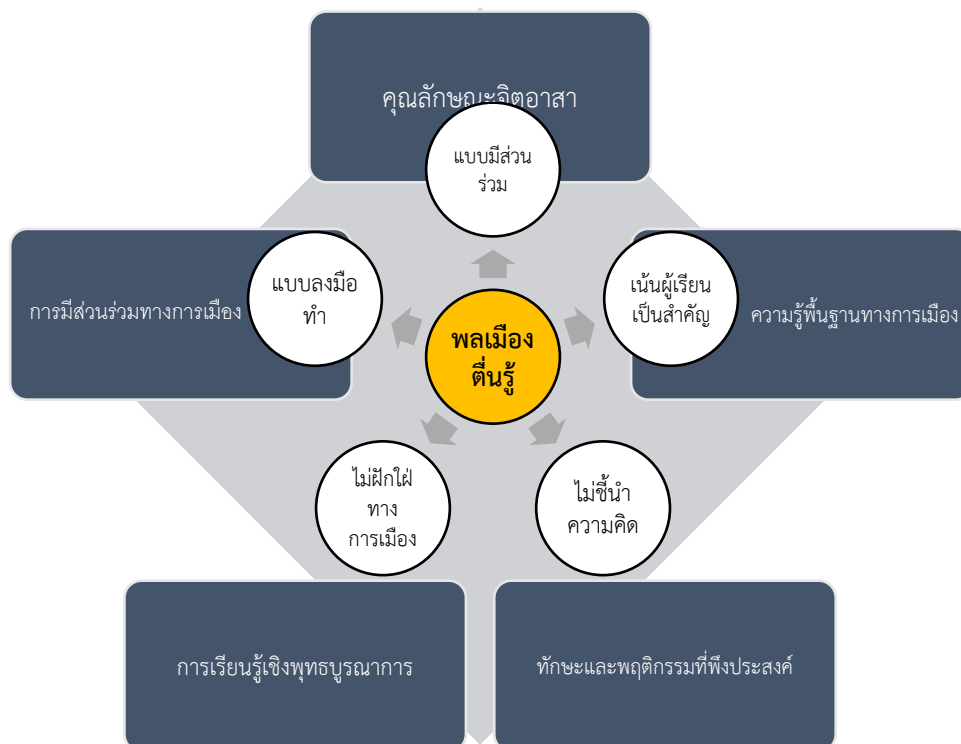

Figure 1: PAKLOK Model

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็น และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ เทศบาลตำบลปาดะลอก มี จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค แยกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ ด้านจุดแข็ง มีการรวมกลุ่มคนที่มีจิตอาสาใน การทำงานเพื่อสังคมและได้รับการยอมรับ ผู้นำเทศบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม และมุ่งสู่ความเข้มแข็งของผู้สูงอายุในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่น มีสถาบันทางศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจและใช้เป็นแกนหลักในการพัฒนาการและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีการส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาล ด้านจุดอ่อนพบว่า ขาดแกนนำคนรุ่นใหม่ในการทำงานเพื่อสังคมมีน้อยลง การทำงานร่วมกันของผู้นำในตำบลไม่มีความเป็นเอกภาพเป็นลักษณะ ต่างคนต่างทำ ความผูกพันเหนียวแน่นระหว่างเครือข่ายและคนในสังคมน้อยลง ประชาชนขาดสำนึกรักบ้าน เกิดและขาดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ด้านโอกาส พบว่า รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการศึกษา และ การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน พระราชบัญญัติ ระเบียบ กฎหมาย สนับสนุนให้มีการ พัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ด้านอุปสรรค พบว่า ระเบียบ กฎหมายที่บังคับใช้ไม่ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และเป็นข้อบังคับที่ถูก กำหนดจากส่วนกลาง ซึ่งบางครั้งไม่สามารถนำมาปรับใช้กับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ ประชากรแฝงมีที่มาจากหลายพื้นที่ทำให้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิต อาจส่งผลต่อการพัฒนา การดำรงชีวิตต่างคนต่างอยู่ขาดระเบียบ และจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของท้องถิ่นทั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า เทศบาลปาดะลอกมีการบริหารจัดการที่ดีเพราะทีมผู้บริหารมีความเป็นมืออาชีพ และได้รับความไว้วางใจจาก ประชาชนเป็นอย่างดี แต่ในส่วนของการส่งเสริมพลเมืองตื่นรู้นั้นถือว่าดำเนินการได้ดีพอสมควร จากการ วิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของเทศบาลปาดะลอกสะท้อนให้เห็นว่าพลเมืองมีความเข้มแข็งใน ระดับหนึ่งทั้งนี้เป็นเพราะผู้นำหรือนายกเทศมนตรีให้ความสนใจและมีความเป็นผู้นำสูง อย่างไรก็ตามพบว่า ประชาชนในพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจคำว่าพลเมืองตื่นรู้ แต่มีความเข้าใจคำว่าจิตอาสามากกว่า ซึ่งคำว่า พลเมืองตื่นรู้มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าจิตอาสา สอดคล้องกับบุษราภรณ์ ทิยาว (Tiyao, 2018) ศึกษาวิจัยเรื่อง ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนเองของเยาวชน ในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ผลการศึกษาพบว่า 1) รูปแบบของขบวนการจิตอาสาของเยาวชน คือ การก่อรูปจากความคิด และอุดมการณ์ได้แรงบันดาลใจจากครอบครัวและต้องการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ลักษณะงานจิตอาสา เป็นงานกิจกรรมเชิงประเด็นสังคมและกลุ่มเป้าหมาย มีโครงสร้างและระบบงานแบ่งตามหน้าที่ งานบริหาร จัดการ งานธุรการเอกสาร งานนันทนาการ และแรงงาน มีการปลูกฝังวิถีคิดการปฏิบัติงาน ถ่ายทอดขั้นตอน เทคนิคและเป้าหมายงาน 2) กระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสาของเยาวชน คือ การเรียนรู้ จากประสบการณ์ในสังคมสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และจากการเป็นผู้ให้ ผู้ช่วยเหลือ ผู้อื่น 3) ความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาที่มีผลต่อการพัฒนาตนเองของเยาวชน 3 ด้าน คือ ด้านกาย เยาวชนใช้เวลาว่างทำงานจิตอาสา มีบุคลิกภาพกล้าแสดงออกเชื่อมั่นเห็นคุณค่าตนเองด้านจิตใจ เยาวชน เข้าใจภาวะอารมณ์ตนเองและผู้อื่น มีความอดทน ด้านความคิดสติปัญญา เยาวชนพัฒนาความรับผิดชอบตอตนเองมีระเบียบ รู้จักให้ มีกระบวนการคิด ในความรับผิดชอบตอตนเองและผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ปรับตัวเข้ากับคนอื่น และในความรับผิดชอบตอสังคมส่วนรวมตระหนักว่าสังคมไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่งแต่ เป็นเรื่องของทุกคน การทำเพื่อสังคมสามารถเริ่มต้นจากตนเอง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 อันเป็นหลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็น

หลักการสงเคราะห์ ซึ่งหมายถึงการช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ มี 4 ประการ ได้แก่ 1) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน 2) ปิยวาจา การกล่าวถ้อยคำที่สุภาพ แสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี 3) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา 4) สมานัตตตา การทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และหลักปัญญา 3 ประกอบด้วยสุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรม (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) หลักธรรมทั้งสองหมวดเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการขับเคลื่อนงานทางสังคมโดยเฉพาะการพัฒนาพลเมืองต้นรู้ ส่วนหลักปัญญา 3 นั้นถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการออกแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สอดคล้องกับแนวคิดของ ประพันธ์ ศุภสร, ดวงเพชร สมศรี และสมคิด เศษวงศ์ (Suppasorn, Somsri, and Saetwong, 2012) ที่กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์และผสมผสานกันอย่างเป็นกระบวนการ ให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติตามกรอบของกฎระเบียบในสังคมด้วยการอบรม ฝึกฝนให้ความรู้ความเข้าใจ ปลุกฝังจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้เสียสละ ไม่หวังสิ่งตอบแทน บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมทั้งหลักของสติ ซึ่งหมายถึง ความรู้ตัวในสิ่งที่คิด พูด และทำในขณะปัจจุบัน ไม่หลงลืม ไม่เลินเล่อพลั้งเผลอ ไม่ประมาท สามารถยับยั้งชั่งใจตัวเองได้ ป้องกันไม่ให้คิด พูด และทำอย่างหุนหันพลันแล่นหรือทำตามความเคยชิน หรือนิสัยเดิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาที่เป็นศาสตร์ตะวันตก ซึ่งให้ความหมายว่า เป็นการคงไว้ซึ่งการรู้ตัวทุกขณะในความคิดอารมณ์ความรู้สึก ความรู้สึกทางกาย และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว รวมไปถึงการยอมรับ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลตั้งใจอยู่กับความคิดและความรู้สึกทั้งหลายโดยไม่ไปตัดสินผิดถูกในขณะนั้น เมื่อคนเราได้ฝึกสติแล้ว กระบวนการของความคิดของคนเราจะถูกปรับให้อยู่กับความรู้สึกที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบัน ไม่ต้องหมกมุ่นกับอดีตหรือวิตกกังวลถึงอนาคต ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพของการทำงาน ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติตนเพื่อเป็นจิตอาสา เพราะทำให้อยู่กับปัจจุบัน ให้อยู่กับงานจิตอาสาที่กำลังคิด กำลังวางแผน กำลังลงมือปฏิบัติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างพลเมืองต้นรู้โดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลปากลอก อำเภอลำปาง จังหวัดอุตรดิตถ์ด้วยรูปแบบ “PAKLOK MODEL” ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้ P = Participation มุ่งการมีส่วนร่วม A = Activity มุ่งลงมือทำและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม K = Knowledge มีมโนทัศน์การเรียนรู้ที่รอบด้าน L = learning มีการเรียนรู้ 5 รูปแบบ O = output มีทักษะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์เช่นเป็นผู้มีจิตสาธารณะและจิตอาสา K = Knowledge by Buddhist peaceful means ความรู้พื้นฐานพุทธสันติวิธี คือหลักสังคหวัตถุ 4 และหลักปัญญา 3 สอดคล้องกับการศึกษาของ กันทรกร จรัสมาธูสร (Charasmathusorn, 2017) ที่พบว่า รูปแบบและกลยุทธ์การสร้างพลเมืองต้นรู้กรณีศึกษา โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกเกิดจากการสร้างกลไกการดำเนินงาน ที่แบ่งย่อยเป็น 4 กลไกคือกลไกที่มคณะทำงาน กลไกคณะทำงานระดับจังหวัด กลไกพี่เลี้ยง และกลไกทีมที่ปรึกษาโครงการ ความสำเร็จของการดำเนินโครงการต้องสร้าง 4 กลไกย่อยให้สำเร็จจากนั้น จึงสร้างกลไกการสร้างเยาวชน โดยให้เยาวชนและพี่เลี้ยงเข้าร่วมกิจกรรมเวทีตามแผนงานในโครงการการสร้างเยาวชนให้เป็นพลเมืองต้นรู้ต้องอยู่ภายใต้กลยุทธ์การขับเคลื่อนโครงการที่ต้องเรียนรู้จากชุมชน ร่วมมือกับคนในชุมชน สรุบบทเรียนจากการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีกลไกที่มคณะดำเนินงานและกลไกทีมพี่เลี้ยงออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมของแต่ละช่วงวัย และติดตามหนุนเสริมโครงการของเยาวชน สรุบบทเรียนจากการทำโครงการของเยาวชน และเชื่อมโยงให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นพลเมือง และสอดคล้องกับพีรณิธิ สิริธีรธราดล อังคินันท์ อินทรกำแหง และ สุดารัตน์ ต้นติวิวัฒน์ (Siritheeratharadol, Intarakamhang, and Tuntivivat, 2022) ที่ได้อธิบายไว้ในบทความเรื่อง “การให้

ความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะและแนวทางการพัฒนาความเป็น พลเมืองตื่นรู้โลกตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของนักศึกษาปริญญาตรี” ว่า การให้ความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็น พลเมืองตื่นรู้โลก ที่ควรกำหนดไว้ในผลลัพธ์การเรียนรู้ที่นักศึกษาพึงมีและได้ให้ความหมายคุณลักษณะความเป็น พลเมืองตื่นรู้โลก ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้และความเข้าใจ 2) ด้านทักษะ 3) ด้านการเห็นคุณค่าและมีทัศนคติ และเสนอว่าแนวทางการพัฒนาความเป็นพลเมืองตื่นรู้โลกควรดำเนินการด้วยวิธี 1) จัดสภาพแวดล้อมในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีความเป็นอาเซียนหรือนานาชาติ 2) จัดการเรียนการสอนในรายวิชานำการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 3) การมีตัวแบบหรือแบบอย่างที่ดีด้านการเป็นพลเมืองตื่นรู้และพลเมืองโลก 4) การจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นอกห้องเรียน 5) การบูรณาการเข้าไปในหลักสูตรและโปรแกรมฝึกอบรม 6) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก

สรุป

เทศบาลตำบลปากคลอง มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค แยกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ ด้านจุดแข็ง มีการรวมกลุ่มคนที่มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อสังคมและได้รับการยอมรับ ผู้นำเทศบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและมุ่งสู่ความเข้มแข็งของผู้สูงอายุในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่น มีสถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจและใช้เป็นแกนหลักในการพัฒนาและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาล ด้านจุดอ่อนพบว่า ขาดแกนนำคนรุ่นใหม่ในการทำงานเพื่อสังคมมีน้อยลง การทำงานร่วมกันของผู้นำในตำบลไม่มีความเป็นเอกภาพเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ความผูกพันหรือเหนียวแน่นระหว่างเครือญาติและคนในสังคมน้อยลง ประชาชนขาดสำนึกรักบ้านเกิดและขาดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ด้านโอกาส พบว่า รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการศึกษา และการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน พระราชบัญญัติระเบียบ กฎหมาย สนับสนุนให้มีการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง ด้านอุปสรรค พบว่า ระเบียบ กฎหมายที่บังคับใช้ไม่ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และเป็นข้อบังคับที่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง ซึ่งบางครั้งไม่สามารถนำมาปรับใช้กับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ ประชากรแฝงมีที่มาจากหลายพื้นที่ทำให้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิต อาจส่งผลต่อการพัฒนา การดำรงชีวิตต่างคนต่างอยู่ขาดระเบียบ และจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของท้องถิ่น แนวคิดแนวคิดจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ มี 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม 2) การจัดการเรียนรู้แบบลงมือทำ 3) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ขึ้นความคิดเห็น 5) การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 อันเป็นหลักธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นหลักการสงเคราะห์ ซึ่งหมายถึงการช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ มี 4 ประการ ได้แก่ 1) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน 2) ปิยวาจา การกล่าวถ้อยคำที่สุภาพ แสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี 3) อตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา 4) สมานัตตตา การทำอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และหลักปัญญา 3 ประกอบด้วยสุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด ภวานามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรมกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้โดยพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลปากคลอง อำเภอดง จังหวัดภูเก็ตด้วยรูปแบบ “PAKLOK MODEL” ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้ P = Participation มุ่งการมีส่วนร่วม A = Action & Activity มุ่งลงมือทำและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม K

= Knowledge มีมโนทัศน์การเรียนรู้ที่รอบด้าน L = learning มีการเรียนรู้ 5 รูปแบบ O = output outcome มีทักษะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์เช่นเป็นผู้มีจิตสาธารณะและจิตอาสา K = Knowledge by Buddhist peaceful means ความรู้บนฐานพุทธสันติวิธี คือหลักสังคหัตถ์ 4 และหลักปัญญา 3

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- 1.1 เทศบาลควรดำเนินการพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เหมาะสม
- 1.2 เทศบาลควรดำเนินการพัฒนาการมีตัวแบบหรือแบบอย่างที่ดี
- 1.3 เทศบาลควรดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยการบูรณาการเข้าไปในโครงการและโปรแกรมฝึกอบรม
- 1.4 เทศบาลควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างพลเมืองตื่นรู้เพื่อให้มีส่วนร่วมหรือสนับสนุนการดำเนินงานของเทศบาล
- 1.5 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อขยายแนวคิดให้กว้างขวาง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงทดลอง ด้วยการสร้างโปรแกรมฝึกอบรม ทดลองและติดตามประสิทธิผลของโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตื่นรู้โลกให้กับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้เป็นตัวอย่างหรือแบบอย่างที่ดี อาทิเช่น นักเรียน นักศึกษา ครู/อาจารย์ ผู้บริหาร สถานศึกษาและผู้นำชุมชน เป็นต้น

References

- Charasmathusorn, K. (2017). *Forms and Strategies for Creating Aware Citizens: A Case Study of the Project on the Power of Children and Youth for Learning about the Western Social Landscape*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Bangkok.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Samkoset, W. (2015). *Active Citizen*. Retrieved October 28, 2022, from <https://thaipublica.org/2015/08/varakorn-125/>
- Siritheeratharadol, P., Intarakamhang, U., & Tuntivivat, S. (2022). A Study of the Meaning, Characteristic and Development of Active Global Citizenship Based on Transformative Learning among Undergraduate Students. *Journal of Buddhist Social Sciences and Anthropology*, 7(6), 98-114.
- Suppasorn, P., Somsri, T., & Saetwong, S. (2012). *Process of Developing Volunteerism according to Buddhism*. (Research Report). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Tiyao, B. (2018). *Volunteer Movement: Socialization and Personal Development of Youth in Bangkok and Surrounding Areas*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Phra Nakhon Sri Ayutthaya.

รูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน*

A Training Model for Facilitators to Support Student Entrepreneurship Development Across Professional Fields Using Combined Methods

¹ธีรวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์, ไพโรจน์ สติรยากร และ พิสิต เมธภักดิ์

¹Teerawat Wongsawat, Pairot Satirayakorn and Phisit Methaphat

ภาควิชาบริหารเทคนิคศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

Department of Technical Education Management, Faculty of Technical Education,

King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Therrawat@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และ ประเมินความต้องการในการพัฒนารูปแบบฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาอาชีพ 2) เพื่อพัฒนา และ ประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน วิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ชั้นปีที่ 2 ประเภทวิชาอุตสาหกรรม และประเภทวิชาคหกรรม จำนวน 252 คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และ แบบสอบถามที่มีต่อรูปแบบฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาอาชีพ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่ามัธยฐาน และ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และ การประเมินความต้องการในการพัฒนารูปแบบฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศชาย มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี ทำการสอนสาขาวิชาเทคนิคเครื่องกล และนักศึกษาในสาขาวิชาชีพของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เมื่อสำเร็จการศึกษาจะศึกษาต่อทำให้ทราบถึงข้อมูลขั้นพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง 2) ผลการพัฒนา และ ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน พบว่า คุณลักษณะด้านการวางแผนจัดตั้งธุรกิจ เป็นคุณลักษณะที่ต้องมีการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นลำดับแรก ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอน CIPP Model มาเป็นกรอบในการพัฒนา และ ประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน ที่ถูกต้อง และ สมบูรณ์ ทำให้ได้รูปแบบการฝึกอบรมที่ตรงกับความต้องการของผู้ประกอบการ

คำสำคัญ: วิทยากรบ่มเพาะ; รูปแบบการฝึกอบรม; วิธีผสมผสาน

Abstract

The objectives of this research article were twofold: (1) to examine the current context and identify the needs associated with developing a training model aimed at preparing facilitators to support student entrepreneurship within their respective professional fields, and (2) to design and assess the propriety of a training model using a mixed-methods research approach. This study adopted a qualitative research design, with a sample comprising 252 second-year students enrolled in Higher Vocational Certificate programs, specifically in the fields of industrial technology and home economics. Data collection tools included structured interviews and questionnaires designed to explore the components of the training model for entrepreneurial facilitation. The collected data were analyzed using median and interquartile range statistics to determine central tendencies and data dispersion.

The research findings revealed the following: 1) An analysis of the current context and assessment of the needs associated with developing a training model aimed at preparing facilitators to support student entrepreneurship indicated that the majority of the sample consisted of male students under the age of 30, holding a Bachelor's degree, and enrolled in the mechanical technology program. Furthermore, a significant proportion of these students expressed intentions to pursue further education upon completion of their current studies. 2. In the process of developing and assessing the propriety of the training model for facilitators supporting student entrepreneurship within their professional fields, the findings indicated that business planning skills should be prioritized as the primary competency to be cultivated among students. The researcher employed the CIPP Model (Context, Input, Process, Product) as a guiding framework for instructional design to ensure a systematic and comprehensive approach. The resulting training model, developed through a mixed-methods approach, was found to be both methodologically sound and effectively aligned with the targeted learning objectives.

Keywords: Facilitators; Training Model; Mixed-Method Approach

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษา และ ฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อพัฒนากำลังคนทั้งในระดับฝีมือ และ ระดับเทคนิค ในทุกสาขาวิชาอย่างมีคุณภาพ และ มาตรฐาน สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมให้มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสนองความต้องการของตลาดแรงงาน สถานศึกษาจึงมีหน้าที่ทำให้นักเรียนในแต่ละสาขาวิชาชีพ มีความรู้ และ ทักษะในการเป็นผู้ประกอบการในวิชาชีพของตนเอง จำเป็นต้องมีผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจที่ตรงกับสาขาวิชาชีพมาช่วยในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินธุรกิจในสาขาวิชาชีพนั้น มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมจากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579)

การศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน พบว่า คุณลักษณะด้านการวางแผนจัดตั้งธุรกิจ เป็นคุณลักษณะที่ต้องมีการพัฒนา

ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นลำดับแรก ผู้วิจัยได้นำความต้องการดังกล่าวมาศึกษาเพื่อทำการร่างรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน ตามที่พบ ได้ทำการศึกษาข้อมูลจากตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะ องค์ประกอบหลักการ และขั้นตอนของรูปแบบเพื่อนำไปร่างรูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่เสริมสร้างคุณลักษณะด้านการวิเคราะห์แก้ปัญหา ปรับปรุง พัฒนางาน ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอน CIPP Model มาเป็นกรอบในการพัฒนา และประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน Gustomo (2017) ได้ศึกษาการสร้างกรอบแนวคิดของสมรรถนะของผู้ประกอบการ พบว่า ความสัมพันธ์กันเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ

สถานศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญที่จะทำให้นักเรียนในแต่ละสาขาวิชาชีพ มีความรู้ และ ทักษะ ในการเป็นผู้ประกอบการในวิชาชีพของตนเอง จำเป็นต้องมีผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจเดียวกับสาขาวิชาชีพของครูและนักเรียนมาช่วยในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินธุรกิจในสาขาวิชานั้นมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมให้ครูผู้สอน จึงได้เกิดแนวความคิดในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมครูโดยความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการเพื่อที่จะนำพื้นฐานความรู้ทางด้านวิชาชีพของครูและประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการ มาร่วมกันออกแบบรูปแบบการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมให้กับผู้เรียนแต่ละสาขาวิชาชีพ ให้สามารถนำไปประกอบธุรกิจตามสาขาวิชาชีพของตนเองได้

จากความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เห็นถึงความสำคัญที่ต้องพัฒนาครูที่ทำหน้าที่สอนในสถานศึกษาให้มีศักยภาพ และความสามารถในการเป็นวิทยากรบ่มเพาะ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การเป็นผู้ประกอบการให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับภารกิจ และนโยบายของรัฐบาลในการสร้างผู้ประกอบการ ที่มีองค์ความรู้ ทักษะ ตรงกับความต้องการของสถานประกอบการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และ ประเมินความต้องการในการพัฒนารูปแบบฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาอาชีพ
2. เพื่อพัฒนา และ ประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการอบรมบ่มเพาะผู้ประกอบการ โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม โดยค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัย วิทยุ และวรรณกรรม
- 1.2 สร้างเครื่องมือ จำนวน 3 ฉบับ โดยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาสภาพความต้องการและความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน
- 1.3 กำหนดกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 3 กลุ่ม
- 1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามรูปแบบออนไลน์

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนและตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติทดสอบค่า และนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปัญหา และความต้องการด้านความรู้และทักษะที่ต้องการในการเป็นวิทยากรบ่มเพาะ โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1 สังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนา รูปแบบการฝึกอบรมที่ได้ศึกษาแล้วนำมาประยุกต์สร้างรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน

2.2 ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.3 พัฒนารูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน

ขั้นตอนที่ 3 ร่างรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 นำรูปแบบฝึกอบรมไปทดลองใช้ (Try-out) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ รูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน ที่ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เห็นชอบแล้ว ไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลองคือ ครูประเภทวิชาอุตสาหกรรม ครูประเภทวิชาอุตสาหกรรม และครูประเภทวิชาศิลปกรรม รวมทั้งสิ้น 12 คน โดยคัดเลือกจากสถานศึกษาในสถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร

3.2 นำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้จริง โดยผู้วิจัยได้นำเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ รูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสานที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขหลังจากนำไปทดลองใช้ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปใช้จริงกับครูประเภทวิชาอุตสาหกรรม ประเภทวิชาคหกรรม และประเภทวิชาศิลปกรรม รวมจำนวน 18 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มเดียวกับที่ใช้ทดลอง โดยมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย กำหนดเกณฑ์การคัดเลือก และมีการวางแผนระยะ

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการ โดยวิธีผสมผสาน ด้วยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการหาค่าร้อยละ การหาค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป spss มาวิเคราะห์และประเมินผลหลังการฝึกอบรมของครูที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว เป็นการติดตามผลการประเมินจากผู้บังคับบัญชา โดยพิจารณาตามเนื้อหาที่ต้องดำเนินการ เพื่อติดตามว่าหลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมแล้วครูที่ผ่านการฝึกอบรมได้นำเอาความรู้ และทักษะที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ในการสอนภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และการประเมินความต้องการในการพัฒนารูปแบบฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา และการพัฒนาหลักสูตร มีการกำหนดประเด็นข้อคำถามในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 5 ฉบับ มีการประเมินคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารหลักสูตร และด้านการจัดการเรียนการสอน จำนวน 9 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตลอดจนพิจารณาความถูกต้อง สมบูรณ์ของถ้อยคำ ความชัดเจนของการใช้ภาษา และ

ความครบถ้วนของรายการในสิ่งที่ต้องการวัดประเมินคุณภาพของแบบสอบถามด้วยการประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item Objective Congruence) ผลการประเมินพบว่า ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทุกรายการอยู่ในช่วง 0.50 – 1.00 จึงมีความสอดคล้องทุกรายการ ผู้วิจัยจึงนำเครื่องมือประเมินจำนวน 5 ฉบับ ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ จำนวน 21 คน ครูที่ปรึกษาศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการของแผนกวิชา จำนวน 115 คน และนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของวิทยาลัยอาชีวศึกษาของรัฐบาลในสังกัดอาชีวศึกษากรุงเทพมหานครจำนวน 21 แห่ง จำนวน 240 คน ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2564 ถึง 2565

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการพัฒนา และการประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษา โดยวิธีผสมผสาน จากการศึกษาความต้องการเกี่ยวกับความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษา โดยวิธีผสมผสาน พบว่า คุณลักษณะด้านการวางแผน จัดตั้งธุรกิจ เป็นคุณลักษณะที่ต้องมีการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นลำดับแรก ผู้วิจัยได้นำความต้องการดังกล่าว มาศึกษาเพื่อทำร่างรูปแบบการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ที่จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเหมาะสมกับรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษา โดยทำการศึกษาข้อมูลจากตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะ องค์ประกอบ หลักการ และขั้นตอนของรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะเพื่อนำไปร่างรูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่เสริมสร้างคุณลักษณะด้านการวิเคราะห์แก้ปัญหา ปรับปรุง พัฒนางาน ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอน CIPP Model มาเป็นกรอบในการพัฒนาและประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนตามความต้องการ จากนั้นจึงนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบรูปแบบฉบับร่าง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อย ก่อนที่จะนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของรูปแบบดังกล่าวต่อไป โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จนได้รูปแบบการฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนตามความต้องการที่ถูกต้อง และสมบูรณ์ ซึ่งใช้แบบประเมินความเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนตามความต้องการให้ได้มาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แบ่งออกเป็น 4 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมของการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการ โดยวิธีผสมผสาน

ฉบับที่ 2 แบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม

ฉบับที่ 3 แบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการปฏิบัติการฝึกอบรม

ฉบับที่ 4 แบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรม

มีรายละเอียด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษา โดยวิธีผสมผสาน โดยผู้เชี่ยวชาญ (n = 9)

ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการประเมินความเหมาะสม
1.	รูปแบบการออกแบบการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 3 ส่วน 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม 1.1) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม 1.2) การคัดเลือกผู้เข้าร่วมอบรม 2) ขั้นปฏิบัติการฝึกอบรม 2.1) ศึกษาด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ 2.2) ฝึกอบรมด้วยวิทยากร และ ผู้ประกอบการ 3) ขั้นติดตามผลการฝึกอบรม 3.1) ดำเนินการเป็นวิทยากรฝึกอบรมมีความครบถ้วนสมบูรณ์	4.27	0.7	มาก
2.	รูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 3 ส่วน 5 ขั้นตอน มีความถูกต้อง	4.72	0.65	มากที่สุด
3.	รูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 3 ส่วน 5 ขั้นตอน มีความเหมาะสม	4.64	0.7	มากที่สุด
4.	ขั้นตอนทั้ง 5 ของรูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีการจัดเรียง ลำดับตามกระบวนการได้อย่างเหมาะสม	4.37	0.68	มาก
5.	รูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น สามารถนำไปดำเนินการจัดการเรียนรู้ได้จริงอย่างเหมาะสม	4.66	0.69	มากที่สุด
6.	รูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่พัฒนาขึ้น สามารถทำให้ครูวิชาชีพ ในสถานศึกษา ปฏิบัติได้ตามขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสม	4.26	0.64	มาก
7.	รูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น สามารถทำให้ครูตามสาขาวิชาชีพ ปฏิบัติได้ตามขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสม	4.62	0.83	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม		4.51	0.70	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 3 ส่วน 5 ขั้นตอนมีความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.65) รองลงมาได้แก่ รูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น สามารถนำไปดำเนินการจัดการเรียนรู้ได้จริงอย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.66$, S.D. = 0.69) และรูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่พัฒนาขึ้นสามารถทำให้ครูวิชาชีพในสถานศึกษา ปฏิบัติได้ตามขั้นตอนอย่างถูกต้องเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.64) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของแบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญ (n = 9)

ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการประเมินความเหมาะสม
1.	ขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรมประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม 2) การคัดเลือกผู้เข้าร่วมฝึกอบรมมีความครบถ้วนสมบูรณ์	4.17	0.72	มาก
2.	ขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ 1) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม 2) การคัดเลือกผู้เข้าร่วมฝึกอบรมมีความถูกต้อง	4.05	0.79	มาก
3.	องค์ประกอบทั้ง 2 ของขั้นเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ครบถ้วนสมบูรณ์	4.38	0.66	มาก
4.	องค์ประกอบทั้ง 2 ของขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ถูกต้อง	4.18	0.83	มาก
5.	องค์ประกอบทั้ง 2 ของขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด เหมาะสม	4.26	0.64	มาก
6.	ขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรมสามารถทำ ได้อย่างเหมาะสม	4.30	0.56	มาก
7.	ขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม สามารถนำไปปฏิบัติ ได้จริงอย่างเหมาะสม	3.82	0.76	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		4.17	0.71	มาก

จากตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์การประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า องค์ประกอบทั้ง 2 ของขั้นเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.66) รองลงมาได้แก่ ขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรมสามารถทำ ได้อย่างเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.56) และขั้นการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม สามารถนำไปปฏิบัติ ได้จริงอย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.76) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมของแบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการปฏิบัติการฝึกอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญ (n = 9)

ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการ ประเมิน ความ เหมาะสม
1.	ขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ 1) การฝึกอบรมด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ 2) ฝึกอบรมด้วยวิทยากรและสถานประกอบการมีความครบถ้วน สมบูรณ์	3.94	0.91	มาก
2.	ขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ คือ 1) การฝึกอบรมด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ 2) ฝึกอบรมด้วยวิทยากรและสถานประกอบการมีความถูกต้อง	4.11	0.76	มาก
3.	องค์ประกอบทั้ง 2 ของขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละ องค์ประกอบมีรายละเอียด ครบถ้วนสมบูรณ์	4.26	0.78	มาก
4.	องค์ประกอบทั้ง 2 ของขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละ องค์ประกอบมีรายละเอียดถูกต้อง	4.01	0.66	มาก
5.	องค์ประกอบทั้ง 2 ของขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละ องค์ประกอบมีรายละเอียดเหมาะสม	3.89	0.94	มาก
6.	ขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นสามารถทำให้ครูออกแบบ โครงการสอนได้อย่างเหมาะสม	4.18	0.83	มาก
7.	ขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อย่างเหมาะสม	3.81	0.95	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		4.03	0.83	มาก

จากตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์การประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนการปฏิบัติการฝึกอบรม พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า องค์ประกอบทั้ง 2 ของขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ครบถ้วน สมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.78) รองลงมาได้แก่ ขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นสามารถทำให้ครูออกแบบโครงการสอนได้ อย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.83) และ ขั้นการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.95) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการประเมินความเหมาะสมของแบบประเมินความเหมาะสมขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญ (n = 9)

ที่	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการประเมินความเหมาะสม
1.	ขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) จัดอบรมตามสาขาวิชาชีพ 2) จัดทำแผนฝึก 3) ดำเนินการฝึก 4) การประเมินผลมีความครบถ้วนสมบูรณ์	3.85	0.83.	มาก
2.	ขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) จัดอบรมตามสาขาวิชาชีพ 2) จัดทำแผนฝึก 3) ดำเนินการฝึก 4) การประเมินผลมีความถูกต้อง	3.82	0.76	มาก
3.	องค์ประกอบทั้ง 4 ของขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์	4.03	0.65	มากที่สุด
4.	องค์ประกอบทั้ง 4 ของขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดถูกต้อง	4.30	0.56	มาก
5.	องค์ประกอบทั้ง 4 ของขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด เหมาะสม	3.81	0.95	มาก
6.	ขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น สามารถทำให้ครูปฏิบัติการเป็นวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการได้อย่างเหมาะสม	3.89	0.94	มาก
7.	ขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงอย่างเหมาะสม	4.05	0.79	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.96	0.66	มาก

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์การประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรม พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.66) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า องค์ประกอบทั้ง 4 ของขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละองค์ประกอบ มีรายละเอียดถูกต้องมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.56) รองลงมาได้แก่ ขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงอย่างเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.79) และ องค์ประกอบทั้ง 4 ของขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด เหมาะสม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.95) ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการ
ให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน

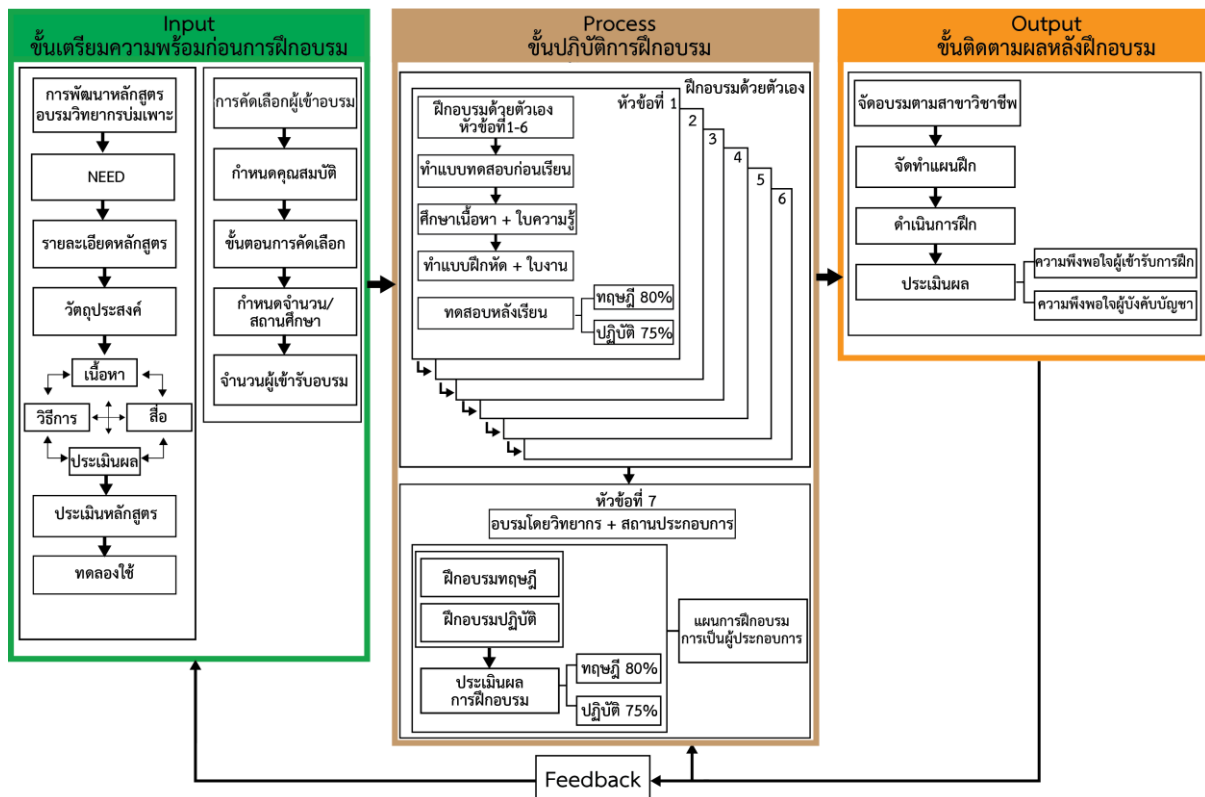

Figure 1: The New Body of Knowledge

การพัฒนาและ ประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน ได้มาจากการศึกษาความต้องการเกี่ยวกับความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน ผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอน CIPP Model มาเป็นกรอบในการพัฒนาและประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนตามความต้องการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสาน ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหา และการประเมินความต้องการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพในกลุ่มตัวอย่างครูที่ปรึกษาศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการของแผนกวิชา ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาในสาขาวิชาชีพของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เมื่อสำเร็จการศึกษาจะศึกษาต่อ เหตุผลก็เพราะนักศึกษาในกลุ่มนี้มองว่าเป็นการเพิ่มโอกาสในการทำงาน อาจตามมาด้วยตำแหน่งที่สูงขึ้นรับผิดชอบงานเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น แล้วยังหมายความว่าเงินเดือนอีกด้วย หากทำงานในส่วนของการราชการสามารถยื่นระยะเวลาดำรงตำแหน่งเพื่อสอบเลื่อนขั้นได้อีกด้วย ถือว่าเป็น

การลงทุนเรียนต่อนั้นจึงเป็นเรื่องที่คุ้มค่าเป็นอย่างยิ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Portana (2020) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจเป็นผู้ประกอบการของนิสิต หลักสูตรที่มุ่งเน้นการเป็นผู้ประกอบการ มหาวิทยาลัยพะเยาซึ่งพบว่า คุณลักษณะของการเป็น ผู้ประกอบการที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจเป็นผู้ประกอบการ ที่จะช่วยส่งเสริมและสร้างแรงบันดาลใจ ให้แก่นิสิตและนักศึกษาในการเป็นผู้ประกอบการ ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและประเมินความต้องการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพของกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่าสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีการจัดอบรมผู้ประกอบการโดยศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ferreras-Garcia (2020) ให้ความหมายของการฝึกอบรมแบบผสมผสานไว้ว่า การฝึกอบรมแบบผสมผสาน (Blended training) เป็นการฝึกอบรมที่ผสมผสานระหว่างการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้าในห้องฝึกอบรม กับการฝึกอบรมแบบผ่านออนไลน์ สองอย่างนี้เข้าด้วยกัน เป็นการนำข้อดีของการเรียนฝึกอบรมบนเว็บและฝึกอบรมแบบเผชิญหน้าเข้ามาเสริม เพื่อให้ผู้รับการอบรมเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาและประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน จากการศึกษาความต้องการเกี่ยวกับความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน พบว่า คุณลักษณะด้านการวางแผนจัดตั้งธุรกิจ เป็นคุณลักษณะที่ต้องมีการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นลำดับแรก สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ragauskaite (2018) กล่าวว่า กรอบแนวคิดของผู้ประกอบการด้านความรู้ ประกอบด้วย ธุรกิจ คือ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธุรกิจ ลักษณะของธุรกิจ การวิเคราะห์ทางธุรกิจ การบริหารทางการเงิน คือ งบการเงิน งบดุล งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด ยอมรับความเสี่ยง คือ การจัดการความเสี่ยง การหลีกเลี่ยงความเสี่ยง การป้องกัน เพื่อลดความเสี่ยง การเฉลี่ยหรือโอนความเสี่ยง การจัดการการผลิต คือ กระบวนการผลิต การจัดหาวัตถุดิบ ผู้วิจัยได้นำความต้องการดังกล่าวมาศึกษาเพื่อทำการร่างรูปแบบการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ที่จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเหมาะสมกับรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสานตามที่พบ โดยทำการศึกษาข้อมูลจากตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะ องค์กรประกอบ หลักการและขั้นตอนของรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะเพื่อนำไปร่างรูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่เสริมสร้างคุณลักษณะด้านการวิเคราะห์แก้ปัญหา ปรับปรุง พัฒนางาน ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอน CIPP Model มาเป็นกรอบในการพัฒนาและประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนตามความต้องการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะ จากนั้นจึงนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบรูปแบบฉบับร่าง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อย ก่อนที่จะนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของรูปแบบดังกล่าวต่อไป โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จนได้รูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนตามความต้องการที่ถูกต้อง และสมบูรณ์

ผลการวิเคราะห์การประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม พบว่า ขั้นตอนเตรียมความพร้อมก่อนฝึกอบรม แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ครบถ้วนสมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kunluang (2010) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการใหม่ กรณีศึกษานักศึกษาบริหารธุรกิจในภาคใต้ของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยด้าน ทักษะคิดต่อการเป็นผู้ประกอบการ และเพื่ออธิบายสาเหตุของพฤติกรรมการเป็นผู้ประกอบการใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นผู้ประกอบการ โดยมีมุมมองว่าผู้ประกอบการมี ข้อดี เป็นอาชีพที่มีอิสระ สามารถสร้าง

รายได้ ฐานที่มั่นคงได้ จึงเกิดความสนใจและมีแรงจูงใจต่อ การเป็นผู้ประกอบการ ทำให้สามารถช่วยผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมการเป็นผู้ประกอบการใหม่ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่ทำให้เริ่มต้นดำเนินการทำธุรกิจได้คือ ด้านเงินทุนและประสบการณ์ ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการช่วยส่งเสริมสนับสนุนเงินทุนเริ่มแรกใน การทำธุรกิจของนักศึกษาจบใหม่ การฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติให้ผู้สำเร็จการศึกษา เพื่อเพิ่มความ มั่นใจในการเริ่มลงมือทำธุรกิจ ก่อให้เกิดจำนวนผู้ประกอบการใหม่ที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจใน ประเทศกำลังพัฒนาได้

การวิเคราะห์การประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนการปฏิบัติการฝึกอบรม พบว่า ขั้นตอนการปฏิบัติการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ครบถ้วนสมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Gustomo (2017) ได้ศึกษาการสร้างกรอบแนวคิดของสมรรถนะของ ผู้ประกอบการ:มุมมอง Ontological พบว่า ประการแรก ความจำเป็นของกรอบแนวคิดในการปฏิบัติ หน้าที่เป็นแนวทางในการเรียน การสอน การฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาความยั่งยืนของ ธุรกิจ ประการที่สอง ผู้ประกอบการต้องบริหารจัดการความสามารถที่แตกต่างกัน 3 ประการ แต่มี ความสัมพันธ์กันเพื่อให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สุดท้ายกรอบนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและวัดความสามารถได้

การวิเคราะห์การประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรม พบว่า ขั้นตอนการติดตามผลหลังการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นแต่ละองค์ประกอบ มีรายละเอียด ถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัย Iamsunthornchai (2016) ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการฝึกอบรมผู้บริหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และประเมินผลกระทบของการฝึกอบรมหลักสูตรสำหรับผู้บริหารของบริษัทผู้ผลิตน้ำดื่มแห่งหนึ่ง ผ่านการประเมินจาก 8 ปัจจัยที่ทำให้การฝึกอบรมประสบความสำเร็จ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการเก็บข้อมูล จากเอกสารเพื่อใช้ในการวิเคราะห์และสนับสนุนข้อมูลผลการวิจัยพบว่า การประเมินผลโครงการฝึกอบรมหลักสูตร ดังกล่าวไม่มีความสอดคล้องกับปัจจัยความสำเร็จของหลักสูตรอบรม ดังนี้ (1) เป้าหมายของการฝึกอบรม (2) เนื้อหา ในการฝึกอบรม (3) รูปแบบในการฝึกอบรม ในส่วนการเป็นไปตามเป้าหมายของการฝึกอบรม (4) วิทยากรใน การฝึกอบรม (5) การเรียนรู้ในกระบวนการฝึกอบรม (6) การนำความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน อันเนื่องมาจาก การสื่อสารระหว่างผู้บริหารด้านงานฝึกอบรม และเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลหลักสูตร การบริหารจัดการกระบวนการฝึกอบรม และการที่ไม่สามารถชี้แจงเป้าหมายหลักสูตรให้กับผู้เข้าอบรมเพื่อให้เกิดความคาดหวังที่สอดคล้องกัน การประเมินผล หลักสูตรพบปัจจัยที่มีความสอดคล้องคือ (1) รูปแบบในการฝึกอบรม ในส่วนความสอดคล้องกับความคาดหวังของ ผู้เข้าอบรม (2) วัสดุ การฝึกอบรม (3) บรรยากาศในการฝึกอบรม อันเนื่องมาจากกระบวนการบริหารจัดการใน ประเด็นดังกล่าวสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากนั้นมีการสอบถามเพิ่มเติมในการประเมินผลด้านการวัด ผลตอบแทนการลงทุนในการฝึกอบรม

สรุป

รูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพ โดยวิธีผสมผสานจากการศึกษาความต้องการเกี่ยวกับความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน พบว่า คุณลักษณะด้านการวางแผนจัดตั้งธุรกิจ เป็นคุณลักษณะที่ต้องมีการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นลำดับแรก ผู้วิจัยได้นำความต้องการดังกล่าวมาศึกษาเพื่อทำการร่างรูปแบบการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ที่จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเหมาะสมกับรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสานตามที่พบ โดยทำการศึกษาข้อมูลจากตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะ องค์ประกอบ หลักการ และขั้นตอน

ของรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะเพื่อนำไปร่างรูปแบบการออกแบบการจัดการเรียนรู้ ที่เสริมสร้างคุณลักษณะด้านการวิเคราะห์แก้ปัญหา ปรับปรุง พัฒนางาน ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอน CIPP Model มาเป็นกรอบในการพัฒนาและประเมินความเหมาะสมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนตามความต้องการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะ จากนั้นจึงนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบรูปแบบฉบับร่าง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เรียบร้อย ก่อนที่จะนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมของรูปแบบดังกล่าวต่อไป โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จนได้รูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรการบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสาน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนตามความต้องการที่ถูกต้อง และสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรตระหนักในความสำคัญของการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการ โดยการมอบนโยบายให้สถานศึกษาในสังกัด จัดการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะด้วยรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

1.2 ควรให้การสนับสนุนงบประมาณ สำหรับการจัดหาทรัพยากรที่ใช้ในการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับสถานศึกษาที่มีความสนใจ เพื่อช่วยส่งเสริมการผลิตกำลังคนให้มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ

1.3 ควรกำหนดนโยบายให้ครู และ อาจารย์แต่ละสาขาวิชาทั้งในกลุ่มวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม และกลุ่มอื่น ๆ สร้างเครือข่ายในการจัดการเรียนการสอนโดย การบูรณาการ ด้วยการใช้รูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสานที่ผู้วิจัย พัฒนาขึ้น เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา และสถานประกอบการ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัย และ พัฒนาความร่วมมือกับสถานประกอบการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมรูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะ โดยวิธีผสมผสาน ร่วมมือกับสถานประกอบการเพื่อให้ได้งานวิจัยที่มีคุณภาพที่ตรงกับความต้องการของสถานประกอบการ

2.2 ควรมีการวิจัย และ พัฒนารูปแบบการฝึกอบรมวิทยากรบ่มเพาะผู้ประกอบการให้กับนักศึกษาตามสาขาวิชาชีพโดยวิธีผสมผสานในรายวิชาอื่น ๆ ที่สามารถนำสถานประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา เพื่อเป็นการบูรณาการร่วมกัน ระหว่างสถานศึกษา และ สถานประกอบการในการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง

References

- Ferreras-Garcia, R., Sales-Zaguirre, J., & Serradell-López, E. (2021). Developing Entrepreneurial Competencies in Higher Education: A Structural Model Approach. *Education Training*, 63(5), 720-743.
- Gustomo, A., Herliana, S., Dhewanto, W., & Ghina, A. (2017). Building a Conceptual Framework of Entrepreneurial Competencies: The Ontological, Epistemological, and Methodological View. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 15(10), 191-201.
- Kuhawichanan, L. G. C. (2017). Hopes and Dreams for the Future of the National Strategy for National Development for the 10-Year Period (2017-2026) for the 20-Year National Strategy (2017-2036). *Ratthaphirak*, 59(3), 99-121.
- Kunluang, S., Yasanga, T., Suang, S., & Manaboon, M. (2019). Morphological Study of the Reproductive System and Ovarian Growth of the Univoltine Bamboo Borer, *Omphisa fuscidentalis* (Hampson, 1896) (Lepidoptera: Crambidae). *Invertebrate Reproduction & Development*, 63(3), 156-164.
- Portana, H. V. et al. (2021). Effectiveness and Acceptability of Instructional Materials in the Enhancement of Students' Academic Achievement. *International Journal of Advanced Engineering, Management, and Science*, 7(1), 12-15.
- Ragauskaite, A., & Zaleckiene, J. (2018). Innovative Methods and Approaches towards the Development of the Students' Entrepreneurial Competencies. *Research for Rural Development*, 2, 259-266.

กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนรักษสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี*

The Process of Sustainable Development of the Rak Santisuk Community Enterprise by Buddhist Peaceful Means

สุพจน์ กุหลาบกุลี

Supot Kularbkulee

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: sup-k@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน 2) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน 3) เพื่อพัฒนาและกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนรักษสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยตามกรอบของอริยสัจโมเดลตามแนวทางของบันได 9 ขั้น ของหลักสูตรสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาของการสื่อสารของบุคลากร ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ 2) ปัญหาด้านการมีรายได้น้อยไม่มีความยั่งยืน 3) ปัญหาด้านไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านการตลาดและสร้างแบรนด์สินค้า 4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพและการทำงานร่วมกัน 5) ปัญหาด้านการสื่อสารออนไลน์สร้างการรับรู้สินค้าให้เกิดการรับรู้ 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) อปทานิยธรรม 7 เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม 3) ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ทำร่วมกัน 4) เคารพนับถือกัน ให้เกียรติกัน 5) เคารพให้เกียรติสตรีเพศ 6) เคารพในสิ่งที่ควรเคารพรวมถึงเคารพกติกา 7) สืบสาน รักษา ต่อยอดสิ่งที่ด้อยอยู่แล้ว และใช้หลักภาวะ 4 เป็นการวัดผลประเมินผล ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตตภาพ และด้านปัญญาภาพ 3) ขั้นตอนกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนรักษสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี พบว่าขั้นตอนในการพัฒนา 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 รวมกลุ่มก่อตั้ง ขั้นที่ 2 รวมพลังบริหาร ขั้นที่ 3 ประสานเครือข่าย ขั้นที่ 4 ขยายการตลาด ขั้นที่ 5 ตลาดประชาสัมพันธ์ ขั้นที่ 6 นำองค์กรยั่งยืนวิสาหกิจชุมชน โดยมุ่งการพัฒนา 6 ด้านประกอบด้วย ด้านพัฒนาบุคลากร ด้านการบริหารกลุ่ม ด้านการพัฒนาเงินและบัญชี ด้านการพัฒนากิจการ ด้านการพัฒนากิจการ และ ด้านการพัฒนาสื่อสารประชาสัมพันธ์

คำสำคัญ: การพัฒนา; วิสาหกิจชุมชน; พุทธสันติวิธี

Abstract

The objectives of this research are as follows; 1. to analyze the problems, context, needs, and theoretical concepts related to the sustainable development of community enterprises. 2. to examine Buddhist peaceful principles that contribute to the sustainable development of community enterprises. 3. to develop and present a sustainable development model for community enterprises by Buddhist peaceful means, focusing on a case study of the Swai Subdistrict, Prang Ku District, Sisaket Province. This research was conducted based on the framework of the Noble Truth Model using the 9-step ladder approach of the Peace Studies Program of the Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

The research results were found that: 1. Problems in Communication among Personnel: The issues identified include, 1) economic and social challenges that hinder self-sufficiency, 2) low and unsustainable income levels, 3) lack of knowledge and understanding in marketing and brand building, 4) unprofessional management and teamwork, and 5) insufficient online communication for product awareness. 2. Buddhist Peaceful Means Supporting the Sustainable Development of Community Enterprises: The study identifies seven principles of non-decline (Aparihaniyadhamma) that contribute to sustainability: 1) frequent meetings and gatherings, 2) unity in starting and ending meetings, as well as in activities, 3) adherence to established agreements and refraining from introducing unnecessary changes, 4) mutual respect and honor, 5) respect for women, 6) respect for what deserves respect, including rules and regulations, and 7) maintaining and building upon existing positive practices. The evaluation of these practices includes physical, behavioral, mental, and intellectual dimensions through the application of the Four Bases of Success (Iddhipada). 3. Steps for Sustainable Development of Community Enterprises by Buddhist Peaceful Means: The case study in the Swai Subdistrict, Prang Ku District, Sisaket Province, identifies a six-step development process: 1) forming a group, 2) strengthening management, 3) networking, 4) expanding markets, 5) effective public relations, and 6) leading the community enterprise toward sustainability. The development focuses on six key areas: personnel development, group management, financial and accounting management, production development, marketing development, and communication and public relations development.

Keywords: Development; Community Enterprises; Buddhist Peaceful Methods

บทนำ

ประเทศไทยได้กำหนดทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยอย่างชัดเจน นั่นคือ แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งปรัชญานี้ มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยตรง รัฐบาลได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนา

และบริหารประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เป็นต้นมา โดยการพัฒนาเศรษฐกิจให้เกิดความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งระบบ โดยเริ่มจากระดับท้องถิ่นฐานรากไปจนถึงระดับประเทศ ในการนี้ พระองค์พระราชทานแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไว้ว่า จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น โดยการสร้างพื้นฐานให้มั่นคงก่อน เมื่อพื้นฐานมั่นคงพอสมควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมพัฒนาเศรษฐกิจในลำดับต่อไป ดังพระบรมราโชวาทซึ่งพระราชทานไว้ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ความตอนหนึ่งว่า การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป (Office of the Special Committee for Coordinating Royal Projects, 2021)

วิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งในการพัฒนาชุมชนฐานรากให้มีความยั่งยืน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการพัฒนาประเทศภายใต้แนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเจตนารมณ์มุ่งหวังที่จะเสริมสร้างเศรษฐกิจในระดับชุมชนท้องถิ่น อันเป็นพื้นฐานของประเทศให้เข้มแข็ง เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การขาดอาชีพ ขาดรายได้ และเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนชนบทและชุมชนเมือง โดยรัฐบาลกำหนดอนุญาตให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันขึ้นทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ดำเนินกิจการทั้งในด้านการผลิตและการบริการ ด้วยการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสร้างสรรค์พัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่มีคุณภาพมีจุดเด่นและมูลค่าเพิ่ม ให้เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้สามารถยืนหยัดอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และสามารถที่จะพัฒนาเติบโตต่อเนื่องเป็นธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลางได้ในอนาคต โดยมีการตราพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ขึ้นมารองรับสถานะของวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ รูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจะแตกต่างกับรูปแบบการทำธุรกิจ คือ วิสาหกิจชุมชนจะไม่มุ่งเน้นแสวงหากำไร แต่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีรายได้สามารถอยู่ได้ มีความรักสามัคคี เกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกันอย่างมีเสถียรภาพ

โดยมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกระจายอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศ และมีการจดทะเบียนจัดตั้งอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยจากรายงานของกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร แสดงสถิติเปรียบเทียบจำนวนและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศ พบว่า มีจำนวนสมาชิกในปี พ.ศ. 2564 (ข้อมูล ณ วันที่ 7 มิถุนายน 2564) รวมทั้งสิ้นจำนวน 331,264 แห่ง มีจำนวนสมาชิก รวมทั้งสิ้น 5,494,836 รายซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2548 ที่มีจำนวนวิสาหกิจชุมชนรวม 8,710 แห่ง จำนวนสมาชิก 137,970 ราย แสดงให้เห็นว่า การรวมกลุ่มจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ได้รับการตอบรับจากชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศเพิ่มมากขึ้น (Department of Agricultural Extension, Community Enterprise Promotion Division, Community Enterprise Information System, 2021)

โดยวิสาหกิจชุมชนจะพัฒนาเจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการตลาดเป็นสำคัญ การพัฒนาการตลาดจึงมีบทบาทที่สำคัญมากต่อการดำเนินการของวิสาหกิจชุมชน จากจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่ก่อตั้งขึ้น พบว่าบางแห่งไม่สามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพได้ในระยะยาว บางแห่งปิดตัวลงไม่สามารถไปต่อได้ ทำให้ขาดการต่อเนื่องและสูญเสียโอกาส เหตุผลสำคัญประการหนึ่งมาจากปัญหาการขาดทักษะทางการตลาด ทำให้วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถจำหน่ายสินค้าได้เท่าที่ควร วิสาหกิจชุมชนที่จะสามารถดำเนินการอย่างยั่งยืนได้จึงควรมีหลักการพัฒนาทางการตลาดที่ยั่งยืนเป็นปัจจัยสำคัญ

โดยผู้วิจัยลงพื้นที่พบสภาพปัญหาจึงมีการพัฒนาต่อยอดจากงานวิจัยกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนรักษาสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยอิงหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็นวิสาหกิจชุมชนรักษาสันติสุข อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย 1) วิสาหกิจชุมชนรักษาสันติสุขประกอบด้วยสมาชิกที่มีอาชีพหลักคือการขายข้าวเปลือก 2) เป็นวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนได้ไม่นานนัก ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นกิจการ จึงควรวางรากฐานที่ดีตั้งแต่แรกไว้ เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี 3) ตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นเมืองรอง ทำให้ผลิตภัณฑ์ยังไม่เป็นที่คุ้นเคยในตลาดระดับประเทศเท่ากับวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในเมืองหลัก ดังนั้น จึงนับเป็นการเสริมศักยภาพให้กับผลิตภัณฑ์เมืองรองให้เกิดการขยายตลาด อีกทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายของประเทศ ซึ่งรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองมาตั้งแต่ปี 2561 เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่น 4) เป็นการต่อยอดงานวิจัยที่ศึกษาอำเภอปรางค์กู๋ไว้แล้ว เรื่อง “กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนรักษาสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี” ซึ่งพบสภาพปัญหา ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม 2) ปัญหาด้านการมีรายได้ไม่ยั่งยืน เป็นปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก 3) มีความต้องการในการพัฒนาทางด้านการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความยั่งยืน (Monaraks, 2020)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปปัญหาที่พบประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ 2) ปัญหาด้านการมีรายได้ไม่มีความยั่งยืน 3) ปัญหาด้านไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านการตลาดและสร้างแบรนด์สินค้า 4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพและการทำงานร่วมกัน 5) ปัญหาด้านการสื่อสารออนไลน์สร้างการรับรู้สินค้าให้เกิดการรับรู้ ผู้วิจัยจึงสนใจการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนรักษาสันติสุขอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี” เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน วิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และนำเสนอการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี กรณีศึกษา ชุมชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน อันจะก่อให้เกิดสันติสุขกับคนในชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน
2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี กรณีศึกษาชุมชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นต้องการของกลุ่มเป้าหมายกับผู้มีส่วนได้เสียมีความเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อรับรองและอนุมัติสอบโครงร่าง

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยสอบโครงร่างดุษฎีนิพนธ์เพื่อให้คณะกรรมการภายในและภายนอกร่วมสะท้อนและอนุมัติการทำดุษฎีนิพนธ์พร้อมอนุมัติคำถามเชิงลึกเพื่อสัมภาษณ์

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึก 25 รูป/คน เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายหรือผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 5 ด้าน ได้แก่

1) ด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี จำนวน 5 ท่าน

2) ด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 ท่าน

3) ด้านการพัฒนาชุมชนต้นแบบ จำนวน 5 ท่าน

4) ด้านการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข จำนวน 5 ท่าน

5) ด้านผู้นำชุมชนและคนในชุมชน จำนวน 5 ท่าน

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อเก็บข้อมูลการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติจริงมาร่วมสะท้อนแนวทางและวิธีการพัฒนา

ขั้นที่ 6 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลจากการ “ทบทวน สัมภาษณ์ จัดเวทีสนทนากลุ่ม” มาวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างรอบด้านครอบคลุมและร่างกระบวนการพัฒนา

ขั้นที่ 7 ผู้วิจัยร่างการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี กรณีศึกษา ชุมชนตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นที่ 8 ผู้วิจัยนำร่างการพัฒนา “สนทนากลุ่มและวิพากษ์โมเดล” เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้สะท้อนและรับรองร่างการพัฒนา

ขั้นที่ 9 ผู้วิจัยนำขั้นตอนการพัฒนา “ลงไปพัฒนากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่จริง” มีการวัดผลประเมินผล ก่อนและหลังการพัฒนา ผ่าน 4 ภาพ ประกอบด้วย “ผลลัพธ์ด้านกายภาพ ผลลัพธ์ด้านพฤติกรรม ผลลัพธ์ด้านจิตตภาพ ผลลัพธ์ด้านปัญญาภาพ” ผ่านการสัมภาษณ์ การระดมสมอง การสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 10 ผู้วิจัยติดตาม รักษา ต่อยอด การพัฒนากลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างความยั่งยืนด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตตภาพ และด้านปัญญาภาพ

ขั้นที่ 11 ผู้วิจัยสังเคราะห์ และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ต่อคณะกรรมการภายในและภายนอก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาของการสื่อสารของบุคลากร ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ 2) ปัญหาด้านการมีรายได้น้อยไม่มีความยั่งยืน 3) ปัญหาด้านไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านการตลาดและสร้างแบรนด์สินค้า 4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพและการทำงานร่วมกัน 5) ปัญหาด้านการสื่อสารออนไลน์สร้างการรับรู้สินค้าให้เกิดการรับรู้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) อปปริหานิยธรรม 7 เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม 3) ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ทำร่วมกัน 4) เคารพนับถือกัน ให้เกียรติกัน 5) เคารพให้เกียรติสตรีเพศ 6) เคารพในสิ่งที่ควรเคารพรวมถึงเคารพกติกา 7) สืบสาน รักษา ต่อยอดสิ่งที่ด้อยอยู่แล้ว และใช้หลักภาวะนา 4 เป็นการวัดผลประเมินผล ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตตภาพ และด้านปัญญาภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี: กรณีศึกษาชุมชนตำบลสวาย อำเภอปราสาท จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าขั้นตอนในการพัฒนา 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 รวมกลุ่มก่อตั้ง ขั้นที่ 2 รวมพลังบริหาร ขั้นที่ 3 ประสานเครือข่าย ขั้นที่ 4 ขยายการตลาด ขั้นที่ 5 ตลาดประชาสัมพันธ์ ขั้นที่ 6 นำองค์กรยั่งยืนวิสาหกิจชุมชน โดยมุ่งการพัฒนา 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านพัฒนาบุคลากร ด้านการบริหารกลุ่ม ด้านการพัฒนาเงินและบัญชี ด้านการพัฒนาการผลิต ด้านพัฒนาการตลาด และ ด้านการพัฒนาสื่อสารประชาสัมพันธ์

องค์ความรู้ใหม่

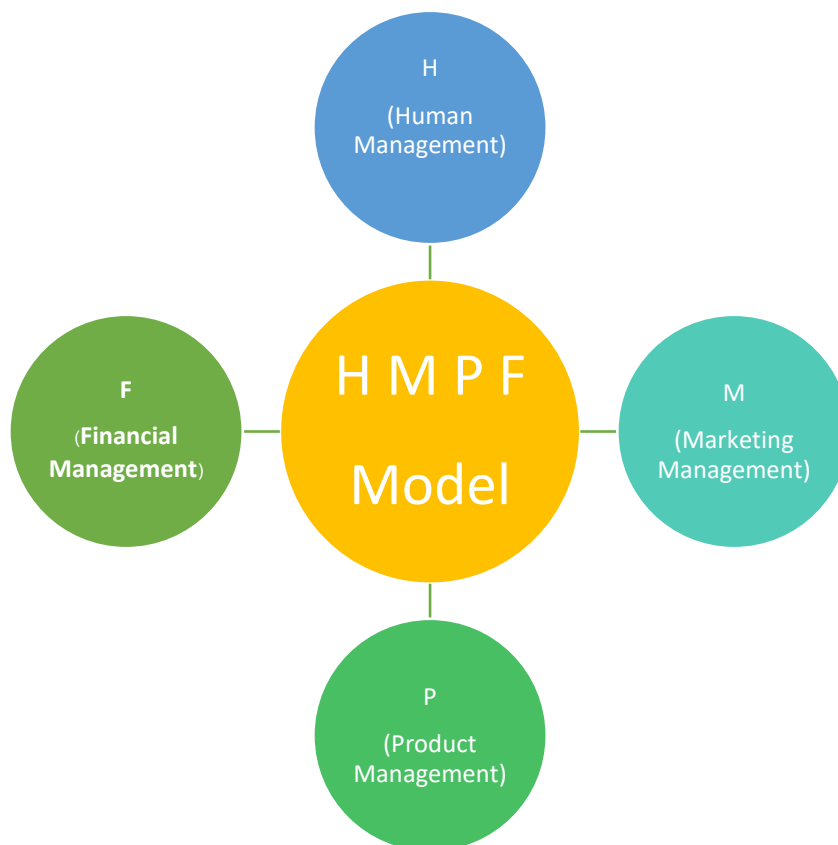

Figure 1: Newly Acquired Body of Knowledge from the Research Study

องค์ความรู้ใหม่ของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น ผู้วิจัยได้นำหลักของการบริหารธุรกิจ มาเป็นแนวทางในการบริหารกิจการของวิสาหกิจชุมชน โดยมีหลักการบริหาร HMPF Model ประกอบด้วย

1) H Human Management เนื่องจากการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนนั้น จำเป็นต้องใช้แรงงาน ซึ่งแรงงานนั้นเป็นแรงงานในชุมชน จึงจำเป็นต้องคัดเลือกสมาชิกที่มีอุดมการณ์เดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ต้องมีการฝึกอบรมอยู่เสมอ เพราะประสิทธิภาพของธุรกิจส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับคุณภาพของบุรุษและสมาชิกขององค์กรนั้นๆ สอดรับกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นเรื่อง “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”

2) M Marketing Management เป็นการดำเนินงานของธุรกิจ ที่ผู้ประกอบการ จำเป็นต้องสร้างความพึงพอใจสูงสุด ให้เกิดกับผู้บริโภค เพื่อให้ธุรกิจ สามารถจำหน่ายสินค้าได้ โดยความพึงพอใจ จะเกิดได้จากตัวสินค้า ราคา ความสะดวกสบายในการซื้อหาสินค้า รวมถึงการส่งเสริมการตลาด เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าเพิ่มขึ้นด้วยวิธีการต่างๆ

3) P Product Management เป็นการตัดสินใจของผู้ประกอบการในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ตั้งแต่การออกแบบสินค้าและบริการ การเลือกที่ตั้ง การวางแผนการผลิต การดำเนินการผลิตและการตรวจสอบคุณภาพของสินค้า เพื่อให้ธุรกิจ มีสินค้าที่มีคุณภาพ ในต้นทุนการผลิตที่ต่ำที่สุด

4) F Financial Management ในการดำเนินงานของธุรกิจนั้น จำเป็นต้องใช้เงินทุนเพื่อไปดำเนินการผลิตสินค้าและจัดกิจกรรมอื่นๆ ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจ จึงจะต้องตัดสินใจกำหนดความต้องการเงินทุน การเลือกแหล่งที่มาของเงินทุน พิจารณาถึงต้นทุนของเงินทุนที่นำมาใช้ รวมถึงการพิจารณาการลงทุนในโครงการต่างๆ เพื่อให้ธุรกิจมีสภาพคล่องในการดำเนินงานและเพื่อให้ธุรกิจได้รับผลตอบแทนที่ดี ที่สุดจากการลงทุน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าสภาพปัญหาของวิสาหกิจชุมชนมีปัญหา ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีสาเหตุมาจากโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการพึ่งพาสินภายนอกมากกว่าพึ่งตนเอง ซึ่งการพึ่งตนเองจะทำให้เกิดพลังการขับเคลื่อน 2) ปัญหาด้านการมีรายได้น้อยไม่มีความยั่งยืน โดยมีสาเหตุมาจากไม่สามารถนำสินค้าที่ตนเองมีมาสร้างมูลค่าและคุณค่า ต่างคนต่างทำ 3) ปัญหาด้านไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านการตลาดและสร้างแบรนด์สินค้า โดยมีสาเหตุมาจาก ไม่เรียนรู้การตลาดในยุคใหม่หรือเป็นการตลาดแบบเชิงรับอย่างเดียว สินค้าไม่มีเป็นที่รู้จักเพราะขาดการสร้างการรับรู้ 4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพและการทำงานร่วมกัน โดยมีสาเหตุมาจากไม่มีการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นมืออาชีพ ขาดการทำงานร่วมกันที่มีการรับฟังกันอย่างจริงจัง ต่างคนต่างทำไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้ 5) ปัญหาด้านการสื่อสารออนไลน์สร้างการรับรู้สินค้าให้เกิดการรับรู้ โดยมีสาเหตุมาจาก ขาดเทคนิควิธีการสื่อสารกับโลกปัจจุบัน ผู้คนไม่รับรู้สินค้าที่มีอยู่ สอดรับกับ Supawong (2011) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารงานวิสาหกิจชุมชน ในเขตอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน สรุปความได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งคือ สมาชิกกลุ่มต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ โดยสมาชิกต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและของชุมชน ที่จะแก้ไขและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง พร้อมที่จะร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน อีกองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้สมาชิกกลุ่มมีความเข้มแข็งคือ ผลของกลุ่มที่มีต่อสมาชิก หากสมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนย่อมเกิดความเข้มแข็งแต่ถ้าสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแล้ว ไม่สามารถสร้างงานสร้างรายได้ สร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิก กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนขาดความเข้มแข็งและไม่ยั่งยืน และสอดคล้องกับ Budsitha (2017) พบว่า ลักษณะการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและปัญหาของวิสาหกิจชุมชนนั้น การประกอบการวิสาหกิจชุมชนไม่ได้เน้นเพื่อกำไรสูงสุด แต่จะเน้นที่การลดค่าใช้จ่าย การสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและคนในชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน วิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นเรื่องเก่าแต่นำมาคิดใหม่ มีการทำอย่างมีแบบแผน มีระบบ มีขั้นตอน เริ่มต้นจากการเรียนรู้ การคิดก่อนแล้วค่อยลงมือทำ วิสาหกิจชุมชนเน้นความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ แตกต่างจากอุตสาหกรรมชุมชนและธุรกิจชุมชนซึ่งเน้นที่กระบวนการผลิต การแปรรูป การบริหารจัดการที่มุ่งสู่ตลาดใหญ่ วิสาหกิจชุมชนเป็นระบบที่มีความหลากหลายของกิจกรรม เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นการประกอบการบนพื้นฐานของการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า เพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชน โดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด และมุ่งต่อการรักษาระบบนิเวศของสังคมโดยรวม ถ้าเปรียบกับอุตสาหกรรมชุมชนและธุรกิจชุมชนกับการทำการเกษตรคล้ายกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ขณะที่วิสาหกิจชุมชนจะคล้ายกับการปลูกพืชผสมผสาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าหลักพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) อปปริหานิยธรรม 7 เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรม 3) ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ทำร่วมกัน 4) เคารพนับถือกัน ให้เกียรติกัน 5) เคารพให้เกียรติสตรีเพศ 6) เคารพในสิ่งที่ควรเคารพ รวมถึงเคารพกติกา 7) สืบสาน รักษา ต่อยอดสิ่งที่ดีอยู่แล้ว 2) หลักกาวนา 4 ถือว่าเป็นความเจริญ การทำให้เป็นให้มี เป็นกระบวนการฝึกอบรม กระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย 1) การพัฒนาร่างกาย รวมถึงการฝึกฝนและการสร้างความสัมพันธ์กับโลกกายภาพ เรียกว่า การพัฒนาร่างกาย 2) การพัฒนาศีลธรรม พฤติกรรม และการฝึกฝนศีลธรรมเพื่อรักษาการควบคุมตนเอง หลีกเลียงอันตรายหรือปัญหา เข้ากับผู้อื่นและช่วยเหลือซึ่งกัน

และกัน ถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาศีลธรรม 3) การพัฒนาจิตใจ เป็นกระบวนการเสริมสร้าง พัฒนา และฝึกฝนจิตใจให้มีความสุข เบิกบาน สดชื่น ตลอดจนพัฒนาคุณธรรม เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความเพียร ความเมตตา และความเมตตากรุณา 4) การพัฒนาปัญญา เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา กล่าวคือ การฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นอยู่ มีสติและรับรู้โลกและชีวิตตามที่เป็นอยู่ สามารถปลดปล่อยจิตใจ ขำระล้างสิ่งสกปรกและความทุกข์ และใช้ปัญญาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น สอดรับกับ Phramaha Hansa Dhammamahas (Nithibunyakorn) (2004) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี กรณีลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา พระพุทธศาสนามองว่าความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งพระพุทธศาสนายอมรับว่าเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายในคือ กุศลมูล และอกุศลมูล ตัณหาทิฐิและมานะ ร่วมกับปัจจัยภายนอกคือข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม และโครงสร้าง พระพุทธเจ้าจึงได้เสนอชุดของสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งประกอบด้วย การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาคดีโดยสังฆสภา ซึ่งกลยุทธ์ประกอบด้วย การตัดสินโดยการเจรจา การใช้เสียงข้างมาก การโน้มน้าว การขัดแย้งในลุ่มแม่น้ำแม่ตาช้างเป็นความขัดแย้งเชิงทรัพยากรน้ำ จึงมีการจัดการความขัดแย้งด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และสร้างการมีส่วนร่วม จนทำให้การแย่งชิงน้ำดำเนินไปสู่การแบ่งปัน และสอดคล้องกับ Nakreung, Wattanayunyong, and Lekawitjit (2017) พบจากการวิจัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลา สรุปความได้ว่า ปัจจัยในการบริหารการตลาดมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ของประธานกลุ่มที่ช่วยกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิสาหกิจชุมชน รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญอันดับสองที่มีผลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและคุณภาพที่เหมาะสมกับราคา รวมถึงการส่งเสริมการตลาดทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ผู้บริโภคได้รู้จักผลิตภัณฑ์มากขึ้น ข้อมูลจากยูนิพันธ์ สันติพิทักษ์ ระบุว่าปัญหาการตลาดต้องการการจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะของธุรกิจแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะในกรณีของวิสาหกิจชุมชนที่มีการผลิตในลักษณะอาชีพเสริม ซึ่งสร้างอุปสรรคต่อการจัดการอย่างมาก นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการจัดการด้านการตลาดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและการสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักมากขึ้น ผู้ประกอบการจึงควรมีบทบาทในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์และการตลาดทั้งภายในและภายนอกจังหวัด เพื่อขยายตลาดและเพิ่มการรับรู้ของผู้บริโภคให้มากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี กรณีศึกษาชุมชนตำบลสวาย อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยสามารถค้นพบการพัฒนา ประกอบด้วย 1) พัฒนาด้านบุคลากร การพัฒนาด้านบุคลากร สมาชิกในชุมชนถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน การได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน ตลอดจนการที่ชาวบ้านมีความอดทนและพยายามสร้างสิ่งที่มีความหมายต่อการดำเนินกิจกรรม อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่เป็นสมาชิกก็ควรตระหนักและให้ความสำคัญกับการดำเนินงานหรือกิจกรรมที่ตนเข้าไปเป็นสมาชิกโดยสมาชิกต้องหมั่นติดตามความคืบหน้าขององค์กรและให้ความร่วมมือให้กิจกรรมต่างๆ อาทิ การเข้าร่วมประชุมการร่วมติดตามศึกษาดูงาน หาความรู้ใหม่ ๆ การฝึกอบรมและพัฒนา (Training and Development) อยู่เสมอ พร้อมทั้งร่วมคิดและนำเสนอความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือชุมชนที่ตนอาศัยอยู่และมีเป้าหมายเดียวกัน เพราะ “มนุษย์” คือกลไกสำคัญที่ทำให้งานในหน้าที่ต่าง ๆ ขององค์กร สามารถดำเนินไปได้ 2) พัฒนาด้านการบริหารกลุ่ม การบริหารจัดการนี้มีได้เป็นหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคน เนื่องจาก

สมาชิกที่เข้าร่วม ควรมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่แทนอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามสมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมในสายบังคับบัญชา ก็ยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นหรือร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ กลุ่มที่ประสบความสำเร็จต้องมีการจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน ประธานกลุ่มมีความเป็นผู้นำ การยอมรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ จึงทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและบริหารงานได้ 3) พัฒนาด้านการเงินและบัญชี การดำเนินการของวิสาหกิจชุมชนต้องมีการวางแผนการ จัดหาเงิน การใช้จ่ายเงินทุน ให้สอดคล้องกัน วิสาหกิจชุมชนเมื่อมีรายได้จากการประกอบธุรกิจ มีหน้าที่ต้องเสียภาษี และต้องจัดทำบัญชี สมาชิกส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชี จึงต้องให้ความรู้ และควรมีการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการวางระบบบัญชี ในการจัดบันทึกข้อมูล มีการนำเสนอข้อมูลทางการเงินและการตรวจสอบ นอกจากนี้ควรมีการวางแผนการจัดหาเงินทุนจากธนาคาร และจากหน่วยงานภาครัฐในการขอสนับสนุนงบประมาณ โดยมีการจัดทำแผนธุรกิจ เพื่อให้เห็นการดำเนินงานในภาพรวมของกลุ่ม จะส่งผลให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการการเงินและบัญชีถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความอยู่รอดของวิสาหกิจในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาด้านการเงินที่เกิดขึ้นกับวิสาหกิจหลายประเภท เช่น การหาทุนจากสถาบันการเงินหรือการจัดการเงินทุนหมุนเวียน ปัญหาเหล่านี้มักเกิดจากการขาดการจัดการทางการเงินและบัญชีที่มีระบบภายในองค์กร 4) ในด้านการผลิต การพัฒนากระบวนการผลิตก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจของกลุ่มผู้ผลิต โดยแต่ละกลุ่มต้องพิจารณาความได้เปรียบและโอกาสในการผลิตสินค้า ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ให้กับกลุ่มนั้น ๆ ดังนั้น การมีแหล่งวัตถุดิบที่เพียงพอและสามารถเข้าถึงได้ง่ายจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อลดต้นทุนในการจัดหาวัตถุดิบ นอกจากนี้ ทักษะ ความรู้ และภูมิปัญญาของชาวบ้านและสมาชิกในกลุ่มยังมีส่วนช่วยให้สินค้าที่ผลิตมีคุณภาพตามมาตรฐานอีกด้วยและที่สำคัญต้องมีการวางแผนการผลิตให้รัดกุม สอดคล้องกับความต้องการของตลาดรวมทั้งมีความเข้าใจถึง กิจกรรมหลัก ๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับการผลิต เพื่อจะได้บริหารกิจกรรมเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมหลัก ๆ ที่สำคัญเช่น การออกแบบสินค้า (Product Design) การออกแบบบรรจุภัณฑ์ (Packaging Design) และการสร้างแบรนด์ (Brand) ของตัวเอง เป็นต้น 5) พัฒนาด้านการตลาด การพัฒนาด้านการตลาด ตลาดถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อปัจจัยด้านการผลิต การผลิตนั้นแม้จะมีความได้เปรียบในการผลิต อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถค้นหาตลาดที่รองรับผลผลิตที่ผลิตได้ กิจกรรมของกลุ่มจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ โดยทั่วไปแล้ว ตลาดสำหรับผลผลิตที่กลุ่มผลิตมักจะอยู่ในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นหลัก การดำเนินวิสาหกิจจึงต้องให้ความสำคัญต่อการบริหารตลาด เพราะงานด้านการตลาด เป็นกระบวนการดำเนินงานและกิจกรรมทุกชนิด ที่เกี่ยวข้องกับการทำให้สินค้าหรือบริการ เปลี่ยนมือจากผู้ผลิต ไปยังผู้บริโภค โดยการดำเนินงานด้านการตลาดนั้น จะประกอบด้วย การแบ่งส่วนตลาด (Market Segmentation) เมื่อสามารถแบ่งตลาดออกเป็น ส่วน ๆ ได้แล้ว ก็จะต้องทำการกำหนดเป้าหมาย (Market Target) หลังจากนั้น จึงทำการกำหนดตำแหน่งทางการตลาด (Market Positioning) และกำหนดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ซึ่งต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการตลาด มาให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชน 6) พัฒนาด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนา กลุ่ม โดยกลุ่มจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องมีการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน ระหว่างผู้นำ สมาชิกและระหว่างกลุ่มหรือบุคคลองค์กร นำความรู้ข่าวสารใหม่ๆมาแลกเปลี่ยน และสามารถนำไปปรับใช้กับกลุ่ม โดยเฉพาะการเพิ่มสมาชิกคนรุ่นใหม่เข้ามา ช่วยในการเรียนรู้สิ่งที่ท้าทายทางด้านการตลาดออนไลน์ และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ทันต่อยุคสมัย จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนมีความยั่งยืนต่อไปได้ สำหรับหลักของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น ผู้วิจัยได้นำหลักของการบริหาร ธุรกิจ มาเป็นแนวทางในการบริหารกิจการของวิสาหกิจ

ชุมชน โดยมีหลักการบริหาร ประกอบด้วย 1) H Human Management เนื่องจากการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนนั้น จำเป็นต้องใช้แรงงาน ซึ่งแรงงานนั้นเป็นแรงงานในชุมชน จึงจำเป็นต้องคัดเลือกสมาชิกที่มีอุดมการณ์เดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ต้องมีการฝึกอบรมอยู่เสมอ เพราะประสิทธิภาพของธุรกิจส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับคุณภาพของบริหารและสมาชิกขององค์กรนั้นๆ สอดรับกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นเรื่อง “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” 2) M Marketing Management เป็นการดำเนินงานของธุรกิจ ที่ผู้ประกอบการ จำเป็นต้องสร้างความพึงพอใจสูงสุด ให้เกิดกับผู้บริโภค เพื่อให้ธุรกิจ สามารถจำหน่ายสินค้าได้ โดยความพึงพอใจ จะเกิดได้จากตัวสินค้า ราคา ความสะดวกสบายในการซื้อหาสินค้า รวมถึงการส่งเสริมการตลาด เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าเพิ่มขึ้นด้วยวิธีการต่างๆ 3) P Product Management เป็นการตัดสินใจของผู้ประกอบการในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ตั้งแต่การออกแบบสินค้าและบริการ การเลือกที่ตั้ง การวางแผนการผลิต การดำเนินการผลิตและการตรวจสอบคุณภาพของสินค้า เพื่อให้ธุรกิจ มีสินค้าที่ดีมีคุณภาพ ในต้นทุนการผลิตที่ต่ำที่สุด 4) F Financial Management ในการดำเนินงานของธุรกิจนั้น จำเป็นต้องใช้เงินทุนเพื่อไปดำเนินการผลิตสินค้าและจัดกิจกรรมอื่นๆ ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจ จึงจะต้องตัดสินใจกำหนดความต้องการเงินทุน การเลือกแหล่งที่มาของเงินทุน พิจารณาลงทุนของเงินทุนที่นำมาใช้ รวมถึงการพิจารณาการลงทุนในโครงการต่างๆ เพื่อให้ธุรกิจมีสภาพคล่องในการดำเนินงานและเพื่อให้ธุรกิจได้รับผลตอบแทนที่ดี ที่สุดจากการลงทุนสำหรับขั้นตอนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี : กรณีสึกษาชุมชนตำบลสวาย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการพัฒนา 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 รวมกลุ่มก่อตั้ง ก่อนจะเริ่มดำเนินการวิสาหกิจชุมชนนั้น จะต้องรวมกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกในชุมชน มีอุดมการณ์ ความคิดและมีเป้าหมายเดียวกัน อย่างน้อย 7 คนขึ้นไป เพื่อก่อตั้งจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตามหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งดำเนินการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวในชุมชน ขั้นที่ 2 รวมพลังบริหาร วิสาหกิจชุมชนต้องมีการร่วมกันกำหนดโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ กฎเกณฑ์ และระเบียบต่างๆในการเป็นสมาชิก รวมถึงการจัดสรรปันส่วนผลกำไรให้ชัดเจน มีความโปร่งใสในการบริหาร ตรวจสอบได้ จัดให้มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาวิธีคิดและการทำงานของกลุ่มให้เกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร ขั้นที่ 3 ประสานเครือข่าย ปัจจุบันเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากรัฐบาลเริ่มเล็งเห็น ความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาและเป็นการพัฒนา โดยให้มีการเกื้อกูลกันระหว่างวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันในด้านของการดำเนินงานกิจกรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลกันในหลาย ๆ ด้าน อีกทั้งยังเป็นการช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ หรือวิสาหกิจชุมชนที่มีปัญหา ให้เกิดการพัฒนาและสามารถดำเนินงานต่อไปได้โดยได้รับคำปรึกษาจากวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จหรือผ่านการประเมินในระดับดีขึ้น ขั้นที่ 4 ขยายการตลาด ผู้บริโภคในยุคปัจจุบันมีแนวทางในการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์หรือบริการโดยเกิดจากการเปรียบเทียบถึงคุณประโยชน์ ในการใช้งาน ราคา การเข้าถึงได้สะดวก รวมไปถึงผลกระทบที่ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เรานั้นมีต่อตนเองและสังคม ดังนั้นการตลาดเพื่อความยั่งยืน จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อ สามารถตัดสินใจได้ว่า ควรจะสนับสนุนสินค้าและบริการนั้นหรือไม่ สำหรับผู้บริโภคทั่วไปแล้วถือเป็นคุณค่าอีกส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์หรือบริการ ฉะนั้นการขายตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ตลาดสินค้าออนไลน์ ถือว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ ให้กับผู้บริโภค ขั้นที่ 5 ผลาผลประชาสัมพันธ์ ในยุคเศรษฐกิจปัจจุบัน ธุรกิจที่จะอยู่รอดได้ นอกจากผลิตภัณฑ์หรือสินค้าได้มาตรฐานแล้ว การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์หรือการโฆษณาสินค้า เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคเทคโนโลยีไร้พรมแดน การนำเสนอผลิตภัณฑ์ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ การนำเสนอสินค้ารูปแบบใหม่ ๆ แปลก ๆ แหวกแนว

สามารถดึงความสนใจลูกค้าให้เข้ามาดูเป็นจำนวนมากย่อมได้เปรียบ เช่น การขายสินค้าผ่านการไลฟ์สด ทำคลิปลงในโปรแกรมติดตลก ฯลฯ เป็นต้น ขั้นที่ 6 นางองค์กรยั่งยืน วิสาหกิจชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การประกอบการของวิสาหกิจชุมชนจึงต้องผ่านกระบวนการทางสังคมของคนในชุมชน ซึ่งเป้าหมายหลักคือการทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการ “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่มของชาวบ้าน บนพื้นฐาน ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้ คุณธรรม เป็นหลักในดำเนินธุรกิจ ถ้าปฏิบัติได้ตามนี้ เชื้อมั่นเหลือเกินว่า “วิสาหกิจชุมชน” มีความมั่นคงยั่งยืนอย่างแน่นอน สำหรับหลักธรรมที่นำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้หลัก “อปริหานิยธรรม” เป็นหลักธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ประกอบด้วย 1) ควรจัดประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ 2) ร่วมกันประชุมอย่างพร้อมเพรียง พร้อมกันสิ้นสุดการประชุม และร่วมกันทำกิจกรรม 3) ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ทำร่วมกัน 4) เคารพนับถือกัน ให้เกียรติกัน 5) เคารพให้เกียรติสตรีเพศ 6) เคารพในสิ่งที่ควรเคารพรวมถึงเคารพกติกา 7) สืบสานรักษาต่อยอดสิ่งที่ดีอยู่แล้ว การประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เราทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน ทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ นอกจากนี้ยังทำให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นไปในทิศทางที่ดี มีการพูดคุยกันด้วยเหตุด้วยผล นำเสนอความคิดในทางสร้างสรรค์ มีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างลงตัว สมาชิกทุกคนก็มีความสุขดังคำที่ว่า “กินอิ่ม นอนอุ่น ทุนมี หนี้หมด สดชื่นใจ” ท้ายที่สุดสันติภาพก็จะเกิดขึ้นในชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนสืบไปสอดคล้องกับ Kookhonthod, Mapitjan, Klomklandum, and Banrai (2020) พบจากผลการวิจัยการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จ กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตและพัฒนาการแปรรูปกล้วยตำบละหาน อำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร สรุปความได้ว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตและพัฒนาการแปรรูปกล้วยตำบละหาน มีการดำเนินงานที่เป็นระบบมีการจัดตั้งศูนย์กลางการผลิตเพื่อควบคุมตรวจสอบและรับประกันคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ผู้นำกลุ่มและสมาชิกมีความรับผิดชอบเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม สมาชิกในกลุ่มมีทักษะความชำนาญในการ ทำงานเป็นอย่างดี มีอุดมการณ์และทัศนคติไปในทิศทางเดียวกัน ส่งผลให้การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตและพัฒนาการแปรรูปกล้วยตำบละหาน มีความเข้มแข็งจนสามารถพึ่งตนเองได้ และสอดคล้อง Senjanthitchai (2017) พบจากการวิจัยปัญหาด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี สรุปความได้ว่า สภาพปัญหาการตลาดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากถึง 7 ด้าน อาจเนื่องมาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารเป็นกลุ่มชาวบ้าน ไม่มีประสบการณ์ในการค้าขายหรือการทำการตลาดมาก่อน วัตถุดิบส่วนมากมาจากท้องถิ่นที่มีตามฤดูกาล

สรุป

จากสภาพปัญหา บริบท ความจำเป็นต้องการ และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เมื่อนำหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนมาปรับใช้ เพื่อพัฒนาและนำเสนอการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี กรณีศึกษาชุมชน ตำบลสวาย อำเภอบางแก้ว จังหวัดศรีสะเกษ จึงทำให้เกิดเป็นโมเดล ที่ใช้ในการพัฒนาเรียกว่า HMPF Model

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรมีนโยบายการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน โดยสร้างการเรียนรู้และสร้างแรงบันดาลใจ มีแผนการพัฒนาและงบประมาณในการพัฒนาผู้นำชุมชนในการยกระดับวิสาหกิจชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการขับเคลื่อนการทำวิจัยในครั้งต่อไปด้วยการพัฒนาเด็กเยาวชนในการสร้างอาชีพ สามารถสร้างได้รายได้ด้วยสัมมาชีพ โดยการพัฒนาตั้งแต่เด็กเยาวชนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดความยากจน

References

- Budsitha, P. (2017). Developing Marketing Strategies Based on the Philosophy of Sufficiency Economy for Community Enterprises in Kamphaeng Phet Province. *Proceedings of the 6th National Academic Conference, Academic Management Science 2017: Research in the Era of Thailand 4.0*.
- Department of Agricultural Extension, Community Enterprise Promotion Division, Community Enterprise Information System. (2021). *Report on Comparative Statistics of Community Enterprises and Members Nationwide*. Retrieved May 17, 2024, from http://smce.doae.go.th/smce1/report/select_report_smce.php?report_id=17
- Kookhonthod, W., Mapitjan, N., Klomklandum, I., & Banrai, N. (2020). Development of Community Enterprises towards Success: A Case Study of the Banana Processing and Development Group, Tambon Rahan, Bueang Samakkhi District, Kamphaeng Phet Province. *Academic Conference Report 178. Community, Local Development, and National Society (CSD Relationship) Conference, 19th "Innovation for Sustainable Development"* at Thammasat University, Lampang Campus.
- Monaraks, V., Phramaha Hansa Dhammahaso, & Phra Pramote Vatagovito. (2020). Sustainable Community Enterprise Development by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Sawai Community, Prang Ku District, Sisaket. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(5), 1721-1735.
- Nakreung, D., Wattanayunyong, S., & Lekawitjit, N. (2017). Factors Influencing the Performance of Community Enterprises in Yala Province. *Srinakharinwirot Research and Development Journal of Humanities and Social Sciences*, 9(2), 69-77.
- Office of the Special Commission for the Coordination of Royal Projects (Office of the S.C.R.P.). (2021). *Sufficiency Economy: Royal Speech*. Retrieved May 17, 2024, from <http://km.rdpb.go.th/Knowledge/View/74>
- Phramaha Hansa Dhammamahaso (Nithibunyakorn). (2004). *Conflict Management Models Based on Buddhist Peace Methods: A Case Study of the Mae Tachang Watershed, Chiang Mai Province*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

- Senjanthichai C. (2017). Guidelines for the Development of Community Market for the Processed Food Producer Group, Banphue District, Udon Thani Province. *Udon Thani Rajabhat University Academic Journal*, 5(2), 19-34.
- Supawong, P. (2011). Factors Related to the Strength of Community Enterprise Management in Wiang Nong Long District, Lamphun Province. (Master's Thesis). Maejo University. Chiang Mai.

กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม : ความท้าทายของการนิเทศการศึกษา*

Developmental Evaluation Supervision Process for Promoting School Innovative Organizations: Challenges of Educational Supervision

¹กวิณพัฒน์ ขวัญแน่น, ปกรณ์ ประจันบาน, อนุชา กอนพวง และ วาริรัตน์ แก้วอุไร

¹Kawinnapat Khuannan, Pakorn Prachanban, Anucha Kornpuang

and Wareerat Kaew-urai

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Education, Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pnana1999@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอความสำคัญของการส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรมที่มีการสร้างสิ่งใหม่ เป็นการพัฒนาสิ่งเดิมทั้งรูปแบบวิธีการทำงานและการจัดการเรียนการสอน ทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพดีขึ้น และนำเสนอความสำคัญของการนิเทศการศึกษาที่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการนิเทศโดยทั่วไปเป็นกระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาซึ่งเป็นแรงผลักดัน ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษาที่มีคุณภาพ การนิเทศลักษณะนี้ให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนถึงเสร็จสิ้นกระบวนการ โดยการมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศไม่ว่าจะเป็นการนิเทศภายนอกและการนิเทศภายใน กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเกิดจากผสมผสานกระบวนการประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation : DE) โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง การทำงานขององค์กรเชื่อมโยงกันเป็นระบบ ซึ่งหัวใจหลักของการประเมินเชิงพัฒนาก็คือ การเคารพ รับฟังซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วม และการเกิดข้อตกลงร่วมกัน กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม มีระยะ การดำเนินการ 3 ระยะ ได้แก่ ระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ มีกระบวนการนิเทศ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนวางแผนการนิเทศ ขั้นตอนปฏิบัติการนิเทศ ประเมินและพัฒนา ขั้นประเมินผลการนิเทศ และขั้น การสะท้อนผลการนิเทศและพัฒนา โดยเริ่มวางแผนงานที่มีความสอดคล้องกับสภาพจริง และสามารถนำไปใช้งานได้จริง มีการปรับเปลี่ยนแผนงานได้อย่างรวดเร็ว มีการขับเคลื่อนให้เกิดผลผลิตในด้านโรงเรียน ด้านผู้บริหาร ด้านครู และส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์คือด้านผู้เรียนที่มีคุณภาพ

คำสำคัญ: กระบวนการนิเทศ; องค์กรนวัตกรรม; การประเมินแบบพัฒนา; กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนา

Abstract

This article aims to present the importance of promoting and developing schools into innovative organizations that create new things or develop existing ones in both work processes and teaching management. This improves the efficiency of education management. It also presents the importance of educational supervision, which needs to adjust the supervision process in general to a developmental evaluation-based supervision process that acts as a driving force to promote and support the education management of educational institutions to become innovative educational organizations of quality. This type of supervision emphasizes the process from the beginning to the completion of the process through the participation of both the supervisor and the supervisee, whether it is external supervision or internal supervision. The developmental evaluation-based supervision process arises from the application of Developmental Evaluation (DE) by focusing on the participation process of stakeholders in all stages continuously. The organization's work is connected as a system, where the core of developmental evaluation is mutual respect, listening to one another, collaborative learning, and reaching mutual agreement. The developmental evaluation-based supervision process to promote schools into innovative organizations consists of three phases: the upstream phase, midstream phase, and downstream phase. There are four steps in the supervision process: the supervision planning step, the supervision implementation step, the supervision evaluation and development step, and the supervision reflection and development step. The process begins with planning that aligns with reality and can be practically implemented. Plans can be quickly adjusted, and the process drives outcomes in terms of schools, administrators, and teachers, ultimately resulting in the desired outcome: quality learners.

Keywords: Supervision Process; Innovative Organizations; Developmental Evaluation (DE); Developmental Evaluation Supervision Process

บทนำ

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของโลกสู่อนาคตจากโลกาภิวัตน์ สู่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การใช้นวัตกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาก็จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ทันต่อ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเช่นกัน การสร้างสรรค์นวัตกรรมที่มุ่งเน้นไปที่ผู้สร้าง หรือ นวัตกรรม (Innovator) โดยเฉพาะในมิติด้านการศึกษาก็เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศ รวมถึงเป็นรากฐานไปสู่ Education 4.0 และ Thailand 4.0 โดยการพัฒนาเยาวชนของชาติไทยเป็นกำลังสำคัญในการก้าวไปเป็นคนไทยที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างมั่นใจ กระบวนการ ที่สามารถนำผู้เรียนให้พร้อมกับการศึกษา 4.0 ได้นั้น ต้องมีการพัฒนาคุณภาพผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษายุคใหม่ซึ่งมีความจำเป็นไม่แพ้กันอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้บริหารและครูยุคใหม่จะต้องทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้เหมาะสม สอดคล้องกับยุคสมัย อันเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความสามารถและ

ทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนานวัตกรรม (Innovation) และนำมาใช้ในการพัฒนา การปฏิบัติงาน ทำให้เกิดผลผลิตที่มีประโยชน์ต่อระบบการศึกษาและส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียน

อย่างไรก็ตามความท้าทายและปัญหาในองค์กรหลายประการ อาทิ ผู้บริหารและบุคลากรขาด ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมว่านวัตกรรมคืออะไร นวัตกรรมเกิดขึ้นได้อย่างไร การขาดผู้นำเชิงนวัตกรรมในองค์กร รวมทั้งขาดการสนับสนุนและวัฒนธรรมเชิงนวัตกรรมภายในองค์กร เป็นต้น และจากผลการศึกษาของ Office of the Education Council Secretariat (2015) พบว่า โรงเรียนและผู้บริหารส่วนมากยังขาด การคิดค้น นวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารโรงเรียน และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2566) ยังพบว่า ผลจากการประกวด OBEC AWARDS ระดับชาติและระดับภาค ครั้งที่ 12 ปีการศึกษา 2565 - 2566 ในด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนไม่ว่าในทุก ๆ กิจกรรม ยังมีการส่งผลงานจำนวนน้อย มาก ซึ่งเป็นตัวชี้วัดได้ว่าจำเป็นต้องมีการส่งเสริม สนับสนุนในเรื่องการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา นอกจากนี้ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญของการเป็นองค์กรนวัตกรรมอย่างหนึ่ง คือ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่เข้มแข็งของ ผู้บริหารสถานศึกษา (Wannasri, 2020) ดังนั้น การพัฒนาส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นแหล่งสร้างนวัตกรรม การศึกษาและนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถคิดค้นริเริ่มสร้างผลงาน นวัตกรรมหรือวิธีการใหม่เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพ มีทักษะเป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมจากการเรียนรู้ ครู ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอน ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและหนุนเสริมครู ผู้บริหารต้องสร้างเครือข่าย การมีส่วนร่วมในพื้นที่ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนด้านการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม จึงต้องให้สัมพันธ์สอดคล้องกับสู่ลักษณะขององค์กรนวัตกรรมหรือ สถานศึกษาที่เป็นองค์กรนวัตกรรมที่ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์และ กลยุทธ์ขององค์กร นวัตกรรมร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีวัฒนธรรมและค่านิยมองค์กร ผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ บุคลากรที่มีทักษะการเรียนรู้ มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมนวัตกรรม รวมทั้ง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมทางการศึกษา เป็นต้น

ปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรนวัตกรรม มีทั้งกระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และกระบวนการนิเทศ จำเป็นต้องพัฒนาและร่วมกัน สนับสนุน ส่งเสริมไปด้วยกัน ในลักษณะของ “เกลียวเชือก” การนิเทศการศึกษา (Supervision) ไม่ว่าจะเป็นการนิเทศภายในหรือการนิเทศ ภายนอกจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่เป็นแรงขับเคลื่อนมีการนำแบบ "หลัก" (Directive) ในการเป็นที่ปรึกษา และทำให้เกิดการพัฒนา เพิ่มคุณภาพ และเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการ ทำงานร่วมกันระหว่างบุคคลทั้งผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศ ผู้รับการนิเทศ และผู้ที่เกี่ยวข้องในการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ เกื้อกูล สร้างการประสานสัมพันธ์ ขวัญกำลังใจ และศรัทธาซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ ช่วยทำให้ เกิดการพัฒนาและปรับปรุงการบริหารงาน กระบวนการเรียนการสอนทำให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนางาน เกิด การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษาโดยมีเป้าหมายที่การพัฒนา คุณภาพนักเรียน ดังที่ Beach, and Reinhartz (2000) กล่าวว่า การนิเทศมีจุดมุ่งหมายให้สถานศึกษาเกิด การพัฒนาคุณภาพเป็นไปตามเป้าหมาย พัฒนา ส่งเสริม ช่วยเหลือครูและสถานศึกษาให้มีการดำเนินการที่มี ประสิทธิภาพมากขึ้นในการส่งเสริมความสำเร็จทางวิชาการของนักเรียน ดังนั้นการส่งเสริมพัฒนาให้ สถานศึกษาเป็นองค์กรนวัตกรรมที่เกิดการพัฒนา เพิ่มคุณภาพ และเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ตามเป้าหมายนั้น การนิเทศการศึกษาจึงควรเป็นกรณีที่มีการกำกับดูแลอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้ สถานศึกษาปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมในการทำงานที่ประสบความสำเร็จสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรใน ลักษณะเชิงการประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation: DE) ซึ่งมีใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกที่มี

แนวคิดในการขับเคลื่อนการพัฒนาวัฒนธรรมของผู้รับการนิเทศหรือผู้ถูกประเมินที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ช่วยให้สถานศึกษามุ่งเน้นไปที่จุดที่ควรปรับปรุงและพัฒนาวัฒนธรรมในการทำงานภายในและภายนอกองค์กรอย่างต่อเนื่อง เป็นการประเมินที่มีประโยชน์เป็นอย่างมาก มีการทำงานร่วมกันระหว่าง “ผู้ประเมิน” และ “ผู้ถูกประเมิน” ผ่านการร่วมทีมกันเป็น “ทีมเรียนรู้” เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ระหว่างการประเมิน การประเมินเน้นปัญหาที่ซับซ้อนเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง ผ่านกระบวนการที่อาศัยการมีส่วนร่วมจากทีมประเมิน ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กร (Siam Commercial Foundation, 2021)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงขอนำเสนอกระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม ซึ่งปรับเปลี่ยนกระบวนการนิเทศการศึกษาที่แตกต่างไปจากเดิม นั่นคือการนิเทศที่มีกระบวนการผสมผสานกับการประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation: DE) อันเป็นความท้าทายของผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนิเทศการศึกษาทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ในลักษณะที่เป็นกระบวนการเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเป็นองค์กรนวัตกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง สร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาเป็นองค์กรนวัตกรรมที่มีคุณภาพ ผู้บริหารและครูมีสมรรถนะนวัตกรรม เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ มีพลังในการคิด การพัฒนา การเป็นผู้สนับสนุนผู้เรียนให้เกิดคุณภาพ เก่ง ดี มีสุข และส่งผลต่อการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

จุดเปลี่ยนสู่การนิเทศด้วยกระบวนการแบบประเมินพัฒนา

การนิเทศเป็นแรงผลักดันที่จะทำให้เกิดการพัฒนา เพิ่มคุณภาพ และเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดตามเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมพัฒนาให้สถานศึกษาเป็นองค์กรนวัตกรรม ซึ่งจาก ผลการติดตามประเมินผลการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามตัวชี้วัดแผนปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ตามมาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (พ.ศ.2560) ปีงบประมาณ 2564 - 2566 มาตรฐานที่ 3 สัมฤทธิ์ผล การบริหารและการจัดการศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้เรียนระดับปฐมวัยและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพตามหลักสูตร พบว่า อยู่ระดับดีมาก และยังได้รับข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุน การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาช่วยในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ครอบคลุมในทุกมิติ (Office of the Basic Education Commission, 2023) นอกจากนี้ผลการนิเทศติดตามโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ผู้เขียนในฐานะผู้นิเทศได้มีโอกาสสัมภาษณ์ พูดคุยกับครูผู้สอน ทำให้ทราบถึงปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ครูยังขาดทักษะการสร้างสรรค์เริ่มใน การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การคิดค้นนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ และยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดทำนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้เท่าใดนัก รวมทั้งผู้บริหารโรงเรียนส่วนมากยังขาดการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ในการบริหารโรงเรียนและการเพิ่มประสิทธิภาพของงานเช่นเดียวกัน และอีกเสียงสะท้อนคือ ศึกษานิเทศก์ยังไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือ แนะนำครูอย่างใกล้ชิดเพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุข้างต้นนี้ จึงเห็นว่าเห็นว่าการนิเทศจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา พัฒนา ส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นแหล่งสร้างนวัตกรรมการศึกษาและนวัตกรรม การเรียนรู้เพื่อก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม อันจะส่งผลถึงการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพ การศึกษาให้สูงขึ้นได้ตามเจตนารมณ์หรือเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา ดังนั้นการนิเทศจึงเป็นแรงผลักดัน

เป้าหมายเดียวกันได้ที่เกิดจากการร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยกระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนา ที่ให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนถึงจบกระบวนการโดยการมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้รับ การนิเทศ โดยเริ่มวางแผนงานที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และสามารถนำไปใช้งานได้จริง มีการปรับเปลี่ยนแผนงานได้อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ โดยมีหลักการดำเนินงานภายใต้ความเชื่อว่าการทำงานขององค์กรเชื่อมโยงกันเป็นระบบ มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหัวใจหลักของ การประเมินเชิงพัฒนาคือ การเคารพ รับฟังซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วม และการเกิดข้อตกลงร่วมกัน (Panich, 2020)

ดังนั้น การนิเทศแบบประเมินพัฒนาจึงไม่ใช่เพียงเป็นกระบวนการนิเทศการศึกษาที่มีบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือภารกิจในการนิเทศการศึกษาของผู้นิเทศเพียงแค่การติดตาม ประเมินการจัดการเรียน การสอนของครูอย่างที่คุณนิเทศหลายท่านเข้าใจผิด หรือปฏิบัติการนิเทศแบบผิวเผิน ไม่ได้ลงลึกเข้าถึง การพัฒนาร่วมกับโรงเรียนอย่างแท้จริง ทำให้ความร่วมมือในการนิเทศการจัดการเรียนการสอนที่ไม่สามารถ ร่วมกันแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนรู้ได้ตรงประเด็น หรือผู้นิเทศส่วนใหญ่ยังเห็นว่าการนิเทศที่มี กระบวนการเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย 5 ขั้นตอน ซึ่งเรียกกันว่า “PIDRE” อยู่แล้ว ซึ่ง ประกอบด้วย 1) การวางแผนการนิเทศ (Planning - P) ที่ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศประชุม ปรีกษาหารือเพื่อให้ได้มาซึ่งปัญหาตามความต้องการจำเป็นที่ต้องการนิเทศ รวมทั้งวางแผนขั้นตอน การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนิเทศที่จัดขึ้น แล้วดำเนินการในขั้นตอนที่ 2) การให้ความรู้ก่อนดำเนินการนิเทศ (Informing - I) เพื่อให้เข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการว่าต้องอาศัยความรู้ความสามารถเรื่องใดอย่างไรบ้าง จะมี ขั้นตอนในการดำเนินการอย่างไร จะทำอะไรให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพ ขั้นที่ 3) การดำเนินการปฏิบัติงานนิเทศ (Doing - D) ขั้นตอนที่ 4) การสร้างเสริมกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานนิเทศ (Reinforcing - R) เพื่อให้ผู้รับการ นิเทศมีความมั่นใจและเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และขั้นตอนสุดท้ายคือ 5) การประเมินผลการนิเทศ (Evaluating - E) เป็นขั้นตอนที่ผู้นิเทศทำการประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมาแล้วว่าเป็นอย่างไร หลังจาก การประเมินผลการนิเทศ หากพบว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานไม่ได้ผล สมควรที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข (Kruakham-ai, 2015) ลักษณะของการนิเทศที่กล่าวมานี้จะแตกต่างจากการ นิเทศด้วยกระบวนการประเมินพัฒนา ซึ่งเป็นกระบวนการนิเทศที่ถูกผสมผสานกับกระบวนการแบบประเมิน พัฒนา (DE) ปรับเปลี่ยนผู้นิเทศให้มีฐานะเป็นพี่เลี้ยงที่ให้การช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ร่วมพัฒนา และส่งเสริม การแก้ปัญหาที่ถูกต้อง สร้างขวัญกำลังใจ และศรัทธาซึ่งกันและกันผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เรียนรู้ร่วมกัน และพัฒนาไปด้วยกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศตั้งแต่ต้นจนจบอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ อันส่งผลให้ ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศมีทัศนคติที่ดี เห็นคุณค่า มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Christopher (2015) กล่าวว่า มุมมองของครูและศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับแนวคิดในการนิเทศการศึกษาและการ ติดตามผลในปัจจุบันมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน คือ การเข้าใจพื้นที่ดูแล การรู้จักสภาพปัจจุบัน และความ แตกต่างของโรงเรียน การเป็นที่ปรึกษาที่ชาญฉลาดไว้วางใจได้ ใช้ความหลากหลายของการนิเทศ ความสัมพันธ์ ของครูและผู้นิเทศ การมีส่วนร่วมของครู ผลที่ออกมาเป็นตัวบ่งชี้ความแตกต่างของการพัฒนาการนิเทศ การ เข้าถึงความหลากหลายของโรงเรียน การมาเยี่ยมที่บ่อยครั้งมากขึ้น ทำให้โรงเรียนมีสถานการณ์ปฏิบัติที่เป็น ข้อแตกต่างอย่างชัดเจน

กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรมเป็นอย่างไร

ผู้เขียนขอเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรมซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศ การศึกษา องค์กรนวัตกรรม การประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation : DE) เพื่อให้ผู้สนใจทั่วไป เข้าใจและนำแนวคิดไปใช้ปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณภาพได้ประโยชน์สูงสุด โดยสรุปรายละเอียด ดังนี้

กระบวนการนิเทศ เป็นกระบวนการช่วยเหลือ ดูแล แนะนำ และส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรทางการศึกษาที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาและผู้บริหารนิเทศ ผู้เขียนสรุปได้ว่ากระบวนการนิเทศเป็นการดำเนินการตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผนการนิเทศ 2) การปฏิบัติการนิเทศ 3) การประเมินผลการนิเทศ และ 4) การสะท้อนผลการนิเทศ (Copeland, and Boyno, 1978; Harris, 1985; Uthranan, 1987; Gordon, and Gordon, 2007)

องค์ประกอบขององค์กรนวัตกรรม ประกอบด้วยองค์ประกอบในสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านโรงเรียน ด้านผู้บริหาร ด้านครู และด้านผู้เรียน โดยในด้านโรงเรียน ด้านผู้บริหาร และด้านครู เป็นผลผลิต (Output) และด้านผู้เรียน เป็นผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ (Outcome) มีรายละเอียดดังนี้ 1) ด้านโรงเรียน ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์องค์กรนวัตกรรม โครงสร้างบุคลากรนวัตกรรม วัฒนธรรมและค่านิยมองค์กรนวัตกรรม ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ บรรยากาศและสภาพแวดล้อมนวัตกรรม และเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลาย 2) ด้านผู้บริหาร ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม และการเสริมแรงและการให้รางวัลตอบแทน 3) ด้านครู ได้แก่ ทักษะและความรอบรู้ของบุคลากรนวัตกรรม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมทางการศึกษา (Chaiprasit, 2009; On-ai, et al. 2019; John, and Schermerborn, 2011; Chaemchoy, 2020; Wannasri, 2020) และ 4) ด้านผู้เรียน ได้แก่ ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ (Outcome) ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นผู้ร่วมกันกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จ (KRA) และ (KPI) ที่อยากเห็นหลังจากดำเนินการเสร็จสิ้น ความเป็นองค์กรนวัตกรรมจึงวัดจากความสำเร็จ (KRA) และ (KPI) และทั้ง 4 ด้าน เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้น (ระยะปลายน้ำ)

การประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation : DE) เป็นเครื่องมือที่มีหลักการและวิธีการประเมินแนวใหม่ โดยมีความแตกต่างจากการประเมินวิธีเดิม และไม่ใช้แค่ประเมินเพื่อเรียนรู้ร่วมกันเท่านั้น แต่ยังมีเป้าหมายเพื่อค้นหาสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง เป็นการประเมินเพื่อใช้ประโยชน์ ไม่ใช่ประเมินเพื่อประเมิน และเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับขับเคลื่อนพัฒนาการเชิงระบบของระบบที่ซับซ้อนและเป็นพลวัต (complex-adaptive systems) (Panich, 2020) มีหลักการดำเนินงาน และ การนำไปปฏิบัติ ภายใต้ความเชื่อว่าการทำงานเชื่อมโยงกันเป็นระบบที่มีผู้เกี่ยวข้องหลากหลายฝ่าย และต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยหัวใจหลักของ DE ก็คือ การเคารพ รับฟัง ซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วม และการเกิดข้อตกลงร่วมกัน (Siam Commercial Foundation, 2022) นอกจากนี้ DE ยังเป็นการประเมิน การดำเนินงานตามบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผ่านกระบวนการที่อาศัยการมีส่วนร่วมจากทีมประเมิน ผู้บริหาร ครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของโรงเรียน มี การดำเนินงาน 3 ระยะ ดังนี้ ระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ ขั้นตอนการประเมินเชิงพัฒนา ได้แก่ 1) การออกแบบแผนงาน 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share Vision) เพื่อหาเป้าหมายร่วม 3) วิเคราะห์/จัดการความซับซ้อน สิ่งใดบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายร่วม 4) กำหนดผลลัพธ์และตัวชี้วัด (KRA : Key Result Area , KPI : Key Performance Indicator) 5) การวางแผนการทำงานที่สอดคล้องกับ KPA และ KPI (ACT : Action) 6) การลงมือปฏิบัติตามแผนงานโครงการ (Baseline) ที่ผ่านกระบวนการ DE 7) ประเมินผลการปฏิบัติงาน และ 8) การวางแผนปรับปรุงพัฒนาโครงการ/กิจกรรมระยะต่อไปองค์กร (Premasuk, 2023)

จากที่กล่าวมาทั้งกระบวนการนิเทศ องค์ประกอบขององค์กรนวัตกรรม และการประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation : DE) ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอ “กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนา เพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม” ซึ่งเป็นกระบวนการช่วยเหลือ ดูแล แนะนำ และส่งเสริม การทำงานร่วมกันระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาและผู้รับการนิเทศ มีทั้งการนิเทศภายนอก (ศึกษานิเทศก์) และการนิเทศภายใน (ผู้บริหารสถานศึกษา) เพื่อให้สถานศึกษาได้พัฒนาสู่ความเป็นองค์กรนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม เป็นกระบวนการนิเทศเกิดจากการผสมผสานกระบวนการนิเทศและกระบวนการประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation : DE) โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกขั้นตอน มีระยะ การดำเนินการ 3 ระยะ ได้แก่ ระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ และมีกระบวนการนิเทศ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ระยะต้นน้ำ

ขั้นวางแผนการนิเทศ ประกอบด้วย การเตรียมการ การวิเคราะห์ความซับซ้อนด้วย System Thinking การตกลงเป้าหมายร่วมกัน (Share Vision) การกำหนดผลลัพธ์และตัวชี้วัด (KRA/KPI) การออกแบบโครงการ/กิจกรรม (Act) และการสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

2. ระยะกลางน้ำ

ขั้นปฏิบัติการนิเทศ ประเมินและพัฒนา ประกอบด้วย 3 ช่วง ช่วงที่ 1 เป็นปฏิบัติการนิเทศ การนำโครงการ / กิจกรรมไปปฏิบัติ ช่วงที่ 2 เป็นการถอดบทเรียน/สะท้อนผลการดำเนินการระหว่างทาง มีการสะท้อนและตรวจสอบโครงการ / กิจกรรม และตัวชี้วัด (KPI) ที่ปฏิบัติ การวิเคราะห์ ความซับซ้อนด้วยเครื่องมือ Matrix การทบทวน และปรับโครงการ / กิจกรรม (Act) และช่วงที่ 3 การนำแผนงาน โครงการ / กิจกรรมที่ปรับไปปฏิบัติ

3. ระยะปลายน้ำ

3.1 ขั้นประเมินผลการนิเทศ ประกอบด้วย การประเมินความเป็นองค์กรนวัตกรรมของสถานศึกษา การวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap) และการปรับแผนการดำเนินการ

3.2 ขั้นการสะท้อนผลการนิเทศและพัฒนา เป็นการสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection) และสะท้อนกระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนา ฯ

กรอบแนวคิดกระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม มีรายละเอียด ดังภาพ 1

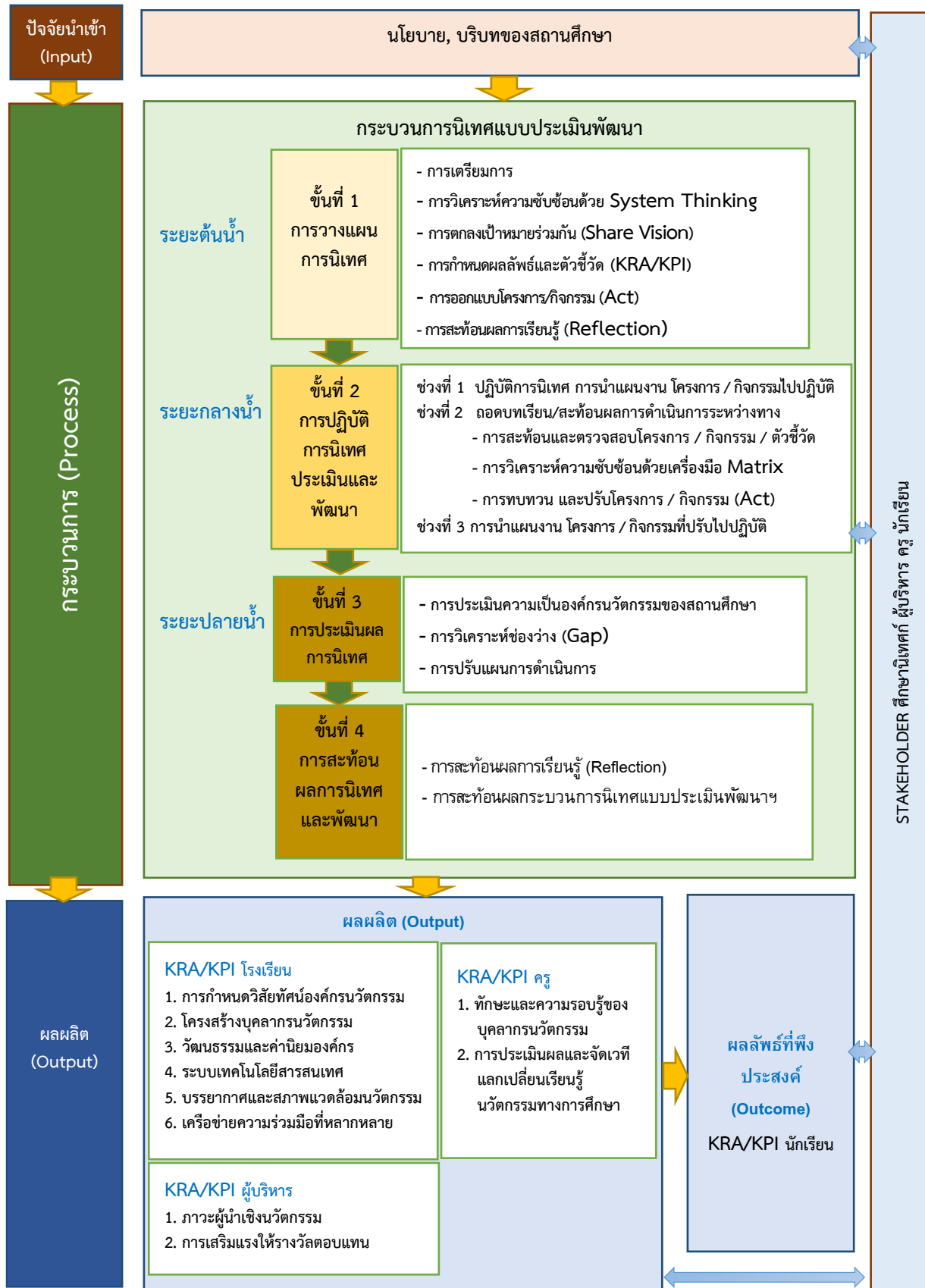

Figure 1: he Supervisory Process for Developmental Evaluation to Promote Schools toward Becoming Innovative Organizations

สรุป

องค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา เป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีการสร้างสิ่งใหม่ เป็นการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสิ่งเดิมทั้งรูปแบบวิธีการทำงานและการจัดการเรียนการสอน แล้วทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพดีขึ้น ผู้เรียนที่เป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างองค์กรทางการศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษาได้นั้น องค์กรจะต้องมีผู้บริหารซึ่งเป็นทางเสือกำหนดทิศทางขององค์กร เป็นผู้ที่มีความรู้ในลักษณะต่างๆ เช่น ภาวะผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม รับฟังความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงาน และสามารถสร้างบรรยากาศนวัตกรรม โดยให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ อย่างเพียงพอ มีโครงสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่น สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้อย่างอิสระ ที่สำคัญจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการสร้างนวัตกรรม มีการสร้างแรงจูงใจให้มีความมุ่งมั่นปรารถนาในการสร้างนวัตกรรม จนสามารถสร้างนวัตกรรมการศึกษาได้สำเร็จ จนกลายเป็นผู้มีนัยนวัตกรรมได้ในที่สุดและส่งผลให้กลายเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษาที่สามารถสร้างนวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีศักยภาพพร้อมในการแข่งขัน และสร้างคุณค่าแก่องค์กรได้อย่างยั่งยืน

แนวทางหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนา ส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นแหล่งสร้างนวัตกรรมการศึกษาและนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม อันจะส่งผลถึงการยกระดับคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้นได้ตามเจตนารมณ์หรือเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา การนิเทศจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นแรงผลักดันสู่เป้าหมายร่วมกัน การนิเทศที่เป็นสิ่งท้าทายสำหรับผู้นิเทศคือการนิเทศด้วยกระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาที่ให้ความสำคัญตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนถึงจบกระบวนการโดยการมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ประกอบไปด้วยทีมนิเทศทั้ง การนิเทศภายนอกและการนิเทศภายใน กระบวนการนิเทศเกิดจากการประยุกต์ใช้กระบวนการประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation : DE) โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายในทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง การทำงานขององค์กรเชื่อมโยงกันเป็นระบบ ซึ่งหัวใจหลักของการประเมิน เชิงพัฒนา คือ การเคารพ รับฟังซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วม และการเกิดข้อตกลงร่วมกัน กระบวนการนิเทศแบบประเมินพัฒนาเพื่อส่งเสริมสถานศึกษาสู่องค์กรนวัตกรรม มีระยะการดำเนินการ 3 ระยะ ได้แก่ ระยะ ต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ มีกระบวนการนิเทศ 4 ขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นวางแผนการนิเทศ ขั้นปฏิบัติการนิเทศ ประเมินและพัฒนา ขั้นประเมินผลการนิเทศ และขั้นการสะท้อนผลการนิเทศและ พัฒนา โดยเริ่มวางแผนงานที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และสามารถนำไปใช้งานได้จริง มีการปรับเปลี่ยนแผนงานได้อย่างรวดเร็ว

References

- Beach, D.M., Reinhartz, J. (2000). *Supervision Leadership: Focus on Instruction*. Boston: Allyn and Bacon.
- Chaemchoy, S. (2020). Secondary School Management Innovation for Creating Innovators. *Journal of Education, Naresuan University*, 22(2), 193-213.
- Chaiprasit, S. (2009). "Organizations of innovation": An option for Modern Entrepreneurs. *Journal of Executive*, 30(2), 60-63.
- Christopher, M. (2015). *Relationship Marketing: Bringing Quality, Customer Service and Marketing Together*. Oxford: Butterworth.

- Copeland, W. D., & Boyan, N. J. (1978). *Instructional Supervision Training Program*. Columbus: Charles E. Merrill Publishing Company.
- Gordon, G., & Gordon, R. (2007). *Supervision and Instructional Leadership: A Developmental Approach*. Boston: Ellyn and Bacon, Inc.
- Harris, B. (1985). *Supervisory Behavior in Education*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Kruakham-ai, W. (2015). *Educational Supervision Textbook*. Chiang Mai: S. Printing.
- Office of the Basic Education Commission. (2023). *Report on the Monitoring and Evaluation of the Administration and Management of Basic Education Based on Performance Indicators of the Phetchabun Primary Educational Service Area Office 2 under the Educational Service Area Standards (2017) for the Fiscal Years 2021-2023*. Bangkok: Bureau of Monitoring and Evaluation of Basic Education Management.
- Office of the Basic Education Commission. (2023). *Results of the OBEC Award National Competition for the Academic Year 2023*. Bangkok: Cooperative Assembly of Agricultural Cooperatives of Thailand.
- Office of the Education Council Secretariat. (2015). *Educational Management Research Report*. Bangkok: Prikwarn Graphic.
- On-ai, W. et al. (2019). The Innovation Management Model for Excellence of General Private Schools under the Office of the Private Education Commission. *Journal of Educational Administration, Srinakharinwirot University*, 16(31), 13-26.
- Panich, W. (2020). "Knowledge about DE (Developmental Evaluation)". In *Conference Documents for Coaching and Coaching Guidelines (October 26-27, 2020)*. Bangkok: Amari Hotel.
- Premasuk, S. (2023). *The Development of a Strategic Management Model for Student Support Systems to Enhance the Quality of Secondary School Students*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.
- Siam Commercial Foundation. (2021). Developmental Evaluation Training Seminar. *Journal of Interdisciplinary Social Sciences and Communication*, 5(2), 5-12.
- _____. (2022). Developmental Evaluation Training Conference, Equitable Education Fund. *Journal of Interdisciplinary Social Sciences and Communication*, 5(2), 5-12.
- Uthranan. (1987). *Educational Supervision: Principles, Theory and Practice*. Bangkok: Mitra Siam.
- Wannasri, J. (2020). *Innovation for School Development*. Phitsanulok: Rattanasuwan Printing 3.

สุขแห่งศรัทธา : รูปแบบองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรมยุคใหม่*

The Happiness of Faith: A Happy Organizing Model of Buddhist Monastic Schools in New Era

พระครูปลัดเกรียงศักดิ์ จันทรัส

Phrakrupalad Kringsak Jantarangsri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lampun Buddhist College, Thailand.

Corresponding Author's Email: Kringsakchokdee2537@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทาง องค์ประกอบ และผลลัพธ์ขององค์กรแห่งความสุข โดยนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับการสร้างองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตของพระภิกษุ สามเณร ครูพระ และบุคลากรทางการศึกษา

ผลจากการศึกษา พบว่า องค์ประกอบสำคัญขององค์กรแห่งความสุข ได้แก่ (1) การสนับสนุนด้านจิตใจและสังคม ผ่านหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 (2) การพัฒนาความสามารถของบุคลากร ด้วยการฝึกอบรมและส่งเสริมภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม (3) บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงาน โดยเน้นความสงบและความร่วมมือ และ (4) การสร้างสมดุลชีวิตและงาน ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง ผลลัพธ์ที่คาดหวัง ได้แก่ (1) บุคลากรมีความสุขและมีแรงจูงใจในการทำงาน (2) นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีขึ้นทั้งด้านวิชาการและศีลธรรม (3) โรงเรียนดำเนินงานได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน และ (4) ชุมชนได้รับประโยชน์จากโรงเรียนในฐานะแหล่งเรียนรู้และศูนย์กลางทางจริยธรรม ข้อเสนอแนะสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาแผนองค์กรแห่งความสุข การสนับสนุนการพัฒนาครูพระ และการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

คำสำคัญ: สุขแห่งศรัทธา; องค์กรแห่งความสุข; โรงเรียนพระปริยัติธรรม

Abstract

This academic article aims to investigate the approaches, components, and outcomes of a happy organization, particularly emphasizing perspectives on establishing happiness-driven organizations within Buddhist scripture schools (Phrapariyatidhamma Schools). This initiative serves as an essential approach for enhancing both educational quality and the well-being of monks, novices, religious teachers, and educational staff.

The study identifies four key components crucial to the creation of a happy organization: (1) psychological and social support rooted in Buddhist principles such as the Four Sublime States (*Brahmavihārā*) and the Four Paths of Accomplishment (*Iddhipāda*); (2) personnel

*Received March 3, 2025; Revised April 28, 2025; Accepted April 30, 2025

development through training and promotion of morally-driven leadership; (3) a conducive environment for learning and working that prioritizes tranquility and collaboration; and (4) work-life balance facilitated by religious activities and practical, life-related learning. The anticipated outcomes include: (1) increased happiness and motivation among personnel; (2) improved academic and moral learning experiences for students; (3) sustainable and stable school operations; and (4) community benefits derived from the school's role as a learning hub and ethical center. Key recommendations include developing comprehensive plans for establishing happy organizations, supporting the development of religious teachers, and strengthening cooperation between schools and their communities.

Keywords: The Joy of Faith; A Happy Organization; Buddhist Monastic Schools

บทนำ

องค์กรแห่งความสุข (Happy Organization) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน ลดความเครียด และเพิ่มแรงจูงใจของบุคลากร โดยสภาพแวดล้อมที่ดีส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์กร (Seligman, 2011) องค์กรลักษณะนี้ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของบุคลากรผ่านวัฒนธรรมองค์กรที่ดี การพัฒนาศักยภาพพนักงาน และการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความสุข ซึ่งช่วยเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กร (Helliwell, Layard, and Sachs, 2020)

ในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แนวคิดองค์กรแห่งความสุขไม่เพียงเกี่ยวข้องกับบุคลากรทางการศึกษา แต่ยังครอบคลุมถึงพระภิกษุ สามเณร และชุมชน โรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นศูนย์กลางการศึกษาทางศาสนาและสามัญ ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม (National Office of Buddhism (NOB), 2021) บทบาทสำคัญของโรงเรียนประกอบด้วย 1) การพัฒนาคุณธรรม ส่งเสริมการเรียนรู้หลักธรรมและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน 2) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษาพระไตรปิฎกและกิจกรรมทางศาสนา 3) การเสริมสร้างชุมชน โดยเป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน และ 4) การพัฒนาองค์ความรู้ทางศาสนา ผ่านการวิจัยและการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาสังคม

ดังนั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์กรแห่งความสุข การจัดการศึกษาที่เอื้อต่อความสุขของบุคลากรและนักเรียนจะช่วยสร้างสังคมที่สงบสุขและพัฒนาอย่างยั่งยืน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้กลายเป็นองค์กรที่สามารถส่งเสริมความสุขและความพึงพอใจให้แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมสำหรับการสร้างสภาพแวดล้อมและระบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อความสุขของพระภิกษุสามเณร ครู บุคลากร และชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนโรงเรียนพระปริยัติธรรมอย่างยั่งยืนและมีความสุขอย่างแท้จริง

แนวคิดที่สร้างให้เกิดองค์กรแห่งความสุข

1. องค์กรแห่งความสุข

องค์กรแห่งความสุขหมายถึงองค์กรที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของบุคลากร โดยมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความสุขทั้งทางกายและจิตใจ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน (Lyubomirsky, 2008) แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากจิตวิทยาเชิงบวกและแนวทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากร ซึ่งองค์ประกอบสำคัญขององค์กรแห่งความสุขประกอบด้วย

1.1 การให้ความสำคัญกับบุคลากร โดยเน้นคุณภาพชีวิตของพนักงานเพื่อลดอัตราการลาออกและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

1.2 สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความสุข ผ่านการออกแบบสถานที่ทำงาน วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความร่วมมือ และระบบสนับสนุนด้านจิตใจ องค์กรแห่งความสุขไม่ได้มุ่งเพียงแค่การสร้างความสุขในระยะสั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเติบโตอย่างยั่งยืนของบุคลากร

2. ความสุขในการปฏิบัติงาน

ความสุขในการปฏิบัติงานนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและแรงจูงใจของบุคลากร โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดความสุขภายในองค์กร ได้แก่ การมีความสัมพันธ์เชิงบวกในที่ทำงาน การได้รับการยอมรับจากองค์กร โอกาสในการพัฒนาตนเอง และการรับรู้คุณค่าและความหมายของงานที่ปฏิบัติ (Seligman, 2011) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ส่งผลให้บุคลากรมีแรงจูงใจ เกิดความพึงพอใจ และมีความผูกพันต่อองค์กรอย่างยั่งยืน

3. จิตวิทยาเชิงบวก

จิตวิทยาเชิงบวกเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล โดยใช้แนวคิดสำคัญคือแบบจำลอง PERMA (PERMA Model) ของ Seligman (2011) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) อารมณ์เชิงบวก (Positive Emotion) 2) การมีส่วนร่วม (Engagement) 3) ความสัมพันธ์เชิงบวก (Positive Relationships) 4) ความหมายของงาน (Meaning) และ 5) ความสำเร็จ (Accomplishment) การประยุกต์แนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม จะสามารถส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนมีความสุข และมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

4. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความสุขในองค์กร

แนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย (เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา) สามารถประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรภายในองค์กร ช่วยลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสามัคคี นอกจากนี้ หลักธรรมอิทธิบาท 4 อันประกอบด้วย (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และ วิมังสา) ยังสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร สร้างความกระตือรือร้น ความตั้งใจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Dharmniti, 2019)

5. การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการสร้างองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความสุขและความผูกพันของบุคลากร โดยสามารถนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากร ในขณะที่หลักอิทธิบาท 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะการปฏิบัติงาน รวมถึงสร้างแรงจูงใจในการทำงาน นอกจากนี้ โรงเรียนยังควรส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างอารมณ์เชิงบวก เช่น กิจกรรมการปฏิบัติธรรมร่วมกัน หรือกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีภายในองค์กร เป็นต้น (Kittimethi, Woramethisrisakul, and Saengsai, 2020)

โรงเรียนพระปริยัติธรรม : โครงสร้าง ระบบการทำงาน บทบาทของครูพระ และความท้าทาย

โรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระภิกษุ สามเณร และเยาวชนที่สนใจศึกษาทางธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาในสายสามัญ โครงสร้างการบริหาร ระบบการทำงาน และบทบาทของครูพระในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากโรงเรียนทั่วไป อย่างไรก็ตาม โรงเรียนยังคงเผชิญกับความท้าทายที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (National Office of Buddhism, 2017)

ลักษณะเฉพาะของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากสถาบันการศึกษาอื่นในประเทศไทย โดยมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. **การเน้นการศึกษาทางพระพุทธศาสนา** โรงเรียนพระปริยัติธรรมมุ่งเน้นการศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระไตรปิฎก ธรรมวินัย และปรัชญาทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรมของผู้เรียน (Guidelines for Buddhist Studies in Thailand, 2011)

2. **การศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลก** โรงเรียนแบ่งออกเป็น 3 แผนก ได้แก่

แผนกธรรม : ศึกษาหลักธรรม คำสอน และบทสวดมนต์

แผนกบาลี : ศึกษาภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาหลักของพระพุทธศาสนา

แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาวิชาสามัญตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ (Buddhadasa Bhikkhu, 2002)

3. **การบริหารโดยคณะสงฆ์และภาครัฐร่วมกัน** โรงเรียนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (National Office of Buddhism, 2017)

4. **รูปแบบการศึกษาแบบอยู่ร่วมกัน (Residential Education)** นักเรียนที่เป็นพระภิกษุและสามเณรพำนักภายในวัด ส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบพึ่งพาตนเอง และการปฏิบัติศาสนกิจควบคู่กับการศึกษา (Guidelines for Buddhist Studies in Thailand, 2011)

5. โครงสร้างและระบบการทำงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

5.1 **โครงสร้างการบริหาร** การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์ โดยมีเจ้าอาวาสหรือพระอาจารย์เป็นผู้บริหารหลัก โครงสร้างองค์กรแบ่งเป็น 3 ฝ่ายหลัก ได้แก่

ฝ่ายบริหาร : ดูแลการบริหารงานทั่วไป เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน

ฝ่ายวิชาการ : รับผิดชอบหลักสูตรการเรียนการสอนในทุกแผนก

ฝ่ายสนับสนุนและพัฒนา : ดูแลด้านการเงิน การบริหารทรัพยากร และกิจกรรมพิเศษ (National Office of Buddhism, 2017)

5.2 **ระบบการเรียนการสอน** โรงเรียนพระปริยัติธรรมใช้ระบบการศึกษาแบบผสมผสานระหว่างหลักสูตรพระพุทธศาสนาและหลักสูตรสามัญ โดยมีการสอบบาลีสนามหลวงและธรรมศึกษาเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางศาสนา รวมถึงใช้วิธีการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำควบคู่กับการวิเคราะห์หลักธรรม (Buddhadasa Bhikkhu, 2002)

5.3 **บทบาทของครูพระและบุคลากร** บุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะครูพระหรือพระอาจารย์ที่ทำหน้าที่เป็นทั้งครูและผู้นำทางจิตวิญญาณ บทบาทสำคัญของครูพระ ได้แก่

- 1) ถ่ายทอดหลักธรรมและจริยธรรม ให้แก่ศิษย์
- 2) เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมและความประพฤติ แก่พระภิกษุ สามเณร และนักเรียน
- 3) พัฒนาหลักสูตรการศึกษา และส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา (Buddhadasa Bhikkhu, 2002)

4) ความท้าทายและข้อจำกัดที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศาสนาและการศึกษา แต่ยังคงเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ ได้แก่

4.1) ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร โรงเรียนบางแห่งขาดแคลนงบประมาณจากภาครัฐ ทำให้ต้องพึ่งพาการบริจาคจากประชาชน การขาดแคลนครูผู้สอน โดยเฉพาะครูพระที่มีความเชี่ยวชาญด้านบาลีและธรรมะ (National Office of Buddhism, 2017)

4.2) ความท้าทายด้านการปรับตัวเข้าสู่สังคมยุคใหม่ โรงเรียนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล ซึ่งส่งผลต่อวิธีการเรียนการสอน ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาสมัยใหม่ โดยไม่กระทบต่อหลักธรรมดั้งเดิม (Buddhadasa Bhikkhu, 2002)

กล่าวโดยสรุปโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาคุณธรรมในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม โรงเรียนยังคงเผชิญกับความท้าทายด้านงบประมาณ คุณภาพการศึกษา และการปรับตัวให้ทันกับยุคสมัย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้าง ระบบการทำงาน บทบาทของครูพระ และความท้าทายของโรงเรียนพระปริยัติธรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสถาบันการศึกษานี้ในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะเผชิญกับปัญหาหลายประการ แต่การพัฒนาและปรับปรุงระบบการบริหารและการเรียนการสอนให้ทันสมัย จะช่วยให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามารถดำรงบทบาทสำคัญของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่นานาค

องค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรม : องค์ประกอบสำคัญเพื่อความสมดุลและความก้าวหน้า

โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาทั้งด้านธรรมศึกษาและสามัญศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน โดยมุ่งเน้นทั้งการพัฒนาความรู้ควบคู่กับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้ การส่งเสริมให้เป็นองค์กรแห่งความสุขยังถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้บุคลากรและนักเรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมดุลและเกิดประสิทธิผล แนวทางในการพัฒนาองค์กรแห่งความสุขสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 มิติหลัก ได้แก่ การส่งเสริมด้านจิตใจและสังคม การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการสนับสนุนความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน (National Office of Buddhism, 2017)

1) การสนับสนุนด้านจิตใจและสังคม โรงเรียนพระปริยัติธรรมเน้นการเรียนรู้แบบอยู่ร่วมกัน ทำให้ความสัมพันธ์ภายในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสุข การส่งเสริมความเมตตาและความเข้าใจซึ่งกันและกันตามหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จะช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Buddhadasa Bhikkhu, 2002) นอกจากนี้ การมีระบบแนะแนวทางจิตวิญญาณและจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรม เช่น การปฏิบัติธรรมและการอบรมคุณธรรมจริยธรรม จะช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในองค์กร

2) การพัฒนาความสามารถของบุคลากร บุคลากรที่ได้รับโอกาสพัฒนาและเติบโตในหน้าที่การงานจะมีความสุขและความพึงพอใจในการทำงาน โรงเรียนควรสนับสนุนการอบรมด้านวิชาการและทักษะการสอน

ทั้งทางธรรมและทางโลก ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติสำหรับบุคลากรที่มีผลงานดีเด่น (Guidelines for Buddhist Studies in Thailand, 2011) การสนับสนุนให้ครูพระได้รับโอกาสศึกษาต่อในระดับสูง จะช่วยเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา

3) บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงาน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมส่งผลโดยตรงต่อความสุขของบุคลากรและนักเรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรมควรมีพื้นที่ที่เอื้อต่อการศึกษาระยะ ห้องสมุดที่เงียบสงบ และสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ ควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความมีวินัย ความเคารพซึ่งกันและกัน และความร่วมมือภายในองค์กร เพื่อให้การเรียนการสอนและการทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) การส่งเสริมสมดุลชีวิตและการทำงาน การสร้างสมดุลระหว่างภาระหน้าที่และเวลาส่วนตัวช่วยเพิ่มความสุขและประสิทธิภาพในการทำงาน โรงเรียนควรกำหนดตารางเรียนและกิจกรรมที่เหมาะสม ให้ความสำคัญกับการพักผ่อนและพัฒนาตนเอง ควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพกายและจิตใจของบุคลากรและนักเรียนผ่านโครงการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกายและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม (National Office of Buddhism, 2017)

สรุปได้ว่า องค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องคำนึงถึงทั้งจิตใจ สังคม การพัฒนาตนเอง บรรยากาศการทำงาน และสมดุลชีวิต หากโรงเรียนสามารถดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้บุคลากรและนักเรียนมีความสุข มีแรงจูงใจ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาและความมั่นคงของสังคมโดยรวม

แนวทางการสร้างองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

การพัฒนาความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาสามัญ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่พระภิกษุ สามเณร และนักเรียน การสร้างองค์กรแห่งความสุขนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้บุคลากรและนักเรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในด้านหลัก ได้แก่ การบริหารจัดการด้วยหลักธรรม การพัฒนาภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร และการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสุขร่วมกัน (National Office of Buddhism, 2017)

1. การบริหารจัดการด้วยหลักธรรม การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบริหารองค์กรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความสุขในโรงเรียน หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมบรรยากาศแห่งความเข้าใจ ความมีน้ำใจ และความเป็นธรรมในองค์กร นอกจากนี้ อิทธิบาท 4 ซึ่งเน้น ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ยังช่วยให้บุคลากรและนักเรียนมีแรงจูงใจและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้ง สังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในองค์กร การบริหารที่ยึดมั่นในหลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีความสุขและส่งผลให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Buddhadasa Bhikkhu, 2002)

2. การพัฒนาภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม ผู้นำที่มีคุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขขององค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่ต้องการผู้นำซึ่งเป็นต้นแบบที่ดีทางศีลธรรม ผู้นำควรยึดหลักศีล สมาธิ และปัญญา ในการบริหารงาน และสร้างความไว้วางใจในองค์กร นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางพัฒนาโรงเรียน จะช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรและเพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน อีกทั้งโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาและ

สนับสนุนผู้นำรุ่นใหม่ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนาโรงเรียนและสร้างผู้นำที่สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความก้าวหน้าได้อย่างมั่นคง (National Office of Buddhism, 2017)

3. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร ความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กรช่วยเสริมสร้างบรรยากาศแห่งความสุขและลดปัญหาความขัดแย้ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมควรสนับสนุนวัฒนธรรมการสื่อสารที่เปิดเผยมอง การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และการเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีภายในองค์กร เช่น การประชุมเชิงสร้างสรรค์ โครงการอุปถัมภ์ระหว่างครูพระกับนักเรียน และกิจกรรมร่วมระหว่างบุคลากรและชุมชน จะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น นอกจากนี้ การให้เกียรติและให้กำลังใจแก่บุคลากรที่มีความสามารถและมีผลงานดีเด่น จะช่วยให้บุคลากรรู้สึกมีคุณค่าและภาคภูมิใจในงานที่ทำ ซึ่งส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรและความตั้งใจในการทำงาน (Guidelines for Buddhist Studies in Thailand, 2011)

4. การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสุขร่วมกัน กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความสุขในองค์กรเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างพลังเชิงบวกให้กับบุคลากรและนักเรียน การจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การปฏิบัติสมาธิ และการบำเพ็ญกุศล ช่วยให้บุคลากรและนักเรียนมีจิตใจสงบและพัฒนาคุณธรรม นอกจากนี้ กิจกรรมที่ช่วยให้เกิดความผ่อนคลาย เช่น การเดินทางไปปฏิบัติธรรม การฝึกอบรมเชิงพัฒนา และการศึกษานอกห้องเรียน ยังเป็นอีกแนวทางที่ช่วยให้บุคลากรและนักเรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ กิจกรรมเหล่านี้นอกจากจะช่วยเสริมสร้างความสุขภายในองค์กรแล้ว ยังช่วยให้บุคลากรมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุปได้ว่า แนวทางการสร้างองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องอาศัยการบริหารที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควบคู่กับการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร และการส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความสุขร่วมกัน หากโรงเรียนสามารถดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้ได้อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้บุคลากรและนักเรียนมีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นศูนย์กลางการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่มีความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

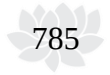
ตัวอย่างโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีความสุข

โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่ประสบความสำเร็จในการเป็นองค์กรแห่งความสุขล้วนมีแนวทางการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการระหว่างการศึกษาทางวิชาการกับการพัฒนาจิตใจตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลเชิงบวกต่อพระภิกษุ สามเณร นักเรียน และบุคลากรในองค์กร โดยบทบาทของผู้บริหาร ครู และพระอาจารย์ ต่างมีส่วนร่วมในการหล่อหลอมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ความสงบ และความสุขในชีวิตประจำวัน

เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ด้านการจัดการเรียนรู้และการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เอื้อต่อการสร้าง “องค์กรแห่งความสุข” จึงได้คัดเลือกกรณีศึกษา 3 แห่ง ที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันในบริบทและแนวทางปฏิบัติ โดยอ้างอิงจากผลงานที่ได้รับการยอมรับทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ ดังนี้

1. โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี

โรงเรียนแห่งนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะต้นแบบของการบริหารตามหลักคำสอนของ “หลวงปู่ชา สุภัทโท” ซึ่งเน้นแนวทางการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและการปฏิบัติธรรมควบคู่กับการศึกษา โดย

กิจกรรมประจำวัน เช่น การทำวัตรสวดมนต์ และการปฏิบัติธรรม ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

นอกจากนี้ โรงเรียนยังนำหลักอริยสัจ 4 และพรหมวิหาร 4 มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการ และส่งเสริมคุณธรรมในหมู่เด็กเรียนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดระเบียบวินัย ความสงบในจิตใจ และอัตราการสึกของสามเณรอยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (Luang Pu Cha Subhatto, 2000) ทั้งนี้ โรงเรียนยังได้รับการยอมรับจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าเป็นต้นแบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีคุณภาพระดับประเทศ (National Office of Buddhism, 2017)

โรงเรียนนี้เป็นตัวอย่างของการบริหารตามแนวทาง “วิถีธรรมวิถีไทย” ที่เน้นการพัฒนาภายในและการมีวินัยในตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาทรัพยากรเทคโนโลยีหรืองบประมาณจำนวนมาก เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนพระปริยัติธรรมในชนบท

2. โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร

โรงเรียนแห่งนี้มีจุดเด่นในการบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับการเรียนการสอน โดยใช้ระบบ E-Learning เพื่อให้สามเณรสามารถเข้าถึงเนื้อหาทางวิชาการได้ทุกที่ทุกเวลา พร้อมทั้งพัฒนาโครงการ “ครูพระต้นแบบ” ที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างครูสามเณรและพระอาจารย์

ในด้านการส่งเสริมความสุข โรงเรียนจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ เช่น การทำบุญ การเจริญภาวนา และกิจกรรมนันทนาการเชิงพุทธ ส่งผลให้การเรียนรู้มีความหลากหลาย น่าสนใจ และสร้างความผูกพันภายในองค์กร (Mahamakut Buddhist University, 2011)

โรงเรียนนี้สะท้อนแนวคิด “การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีกับธรรมะ” ซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเขตเมืองหรือพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านโครงสร้างพื้นฐาน

3. โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดป่าธรรมดา จังหวัดเชียงใหม่

โรงเรียนนี้มีลักษณะเด่นในการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกษตรกรรมเพื่อเสริมสร้างการพึ่งพาตนเอง รวมถึงมีโครงการ “การศึกษาเชิงปฏิบัติ” ที่ให้นักเรียนลงมือทำจริง พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสร้างสมาธิและความสงบ เช่น การสวดมนต์ เย็นท่ามกลางธรรมชาติ (Buddhadasa Bhikkhu, 2002)

โรงเรียนนี้แสดงให้เห็นการจัดการศึกษาที่ผสมผสานชีวิตกับธรรมชาติ เหมาะสำหรับพื้นที่ชนบทหรือโรงเรียนที่ต้องการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความสุขและการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

จากการศึกษาทั้งสามแห่ง พบว่า การสร้าง “องค์กรแห่งความสุข” ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

- 1) การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการเรียนรู้
- 2) การส่งเสริมภาวะผู้นำและความร่วมมือในองค์กร
- 3) การสร้างกิจกรรมที่หล่อหลอมจิตใจให้เกิดความสุขทั้งรายบุคคลและส่วนรวม

หากสามารถดำเนินการเหล่านี้อย่างเป็นระบบ ย่อมจะส่งผลให้บุคลากรและนักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ

การดำเนินแนวทางองค์กรแห่งความสุขภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรมคาดว่าจะส่งเสริมผลลัพธ์เชิงบวกในหลายมิติ ทั้งต่อบุคลากรทางการศึกษา ผู้เรียน และชุมชนโดยรอบ ตลอดจนส่งผลดีต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (National Office of Buddhism, 2017; Buddhadasa Bhikkhu, 2002) โดยสามารถสรุปประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในแต่ละด้านได้ดังนี้

1. ด้านบุคลากรทางการศึกษา คาดว่าบุคลากรจะได้รับประโยชน์จากสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนความสุขในการทำงาน ช่วยลดความตึงเครียดและเพิ่มแรงจูงใจ โดยการนำหลักพรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 มาใช้ในบริบทองค์กร มีส่วนช่วยพัฒนาสมรรถนะทางจิตใจและส่งเสริมการเติบโตทางวิชาชีพ นอกจากนี้ บุคลากรที่มีภาวะผู้นำทางคุณธรรมสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กร อันนำไปสู่บรรยากาศการทำงานที่ร่วมมือและสามัคคี

2. ด้านพระภิกษุ สามเณร และนักเรียน นักเรียนจะได้รับการพัฒนาทั้งทางปัญญาและคุณธรรม การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสุขคาดว่าจะช่วยกระตุ้นความกระตือรือร้นในการศึกษา การผสมผสานหลักธรรมเข้ากับการบวนการเรียนการสอนจะทำให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งระบบการเรียนการสอนที่เป็นมิตรยังมีแนวโน้มช่วยลดอัตราการสึกของสามเณร และส่งเสริมวินัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการใช้ชีวิตตามหลักศีลธรรม

3. ด้านชุมชน โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีบรรยากาศแห่งความสุขคาดว่าจะมีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ชุมชนโดยรอบ ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา เช่น การปฏิบัติธรรมและการทำบุญ ขณะเดียวกัน พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพยังสามารถเป็นผู้นำทางจริยธรรมของชุมชน และมีบทบาทในการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมโดยรวม อีกทั้งโรงเรียนยังสามารถเป็นศูนย์กลางของการประสานความร่วมมือและขับเคลื่อนโครงการเพื่อสังคม อาทิ โครงการอุปถัมภ์สามเณร และโครงการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชาชน

ความยั่งยืนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สามารถสร้างองค์กรแห่งความสุขมีแนวโน้มพัฒนาสู่ความยั่งยืนในระยะยาว โดยมีปัจจัยสนับสนุนสำคัญ (National Office of Buddhism, 2017; Buddhadasa Bhikkhu, 2002) ดังนี้

1. การบริหารที่มีคุณธรรมและความโปร่งใส การบริหารโรงเรียนที่ยึดหลักธรรม ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดความมั่นคงและสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ส่งผลให้โรงเรียนสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ โรงเรียนที่สามารถจัดหาทรัพยากรได้เอง เช่น การทำเกษตรกรรมภายในวัด หรือโครงการระดมทุนเพื่อการศึกษา มีแนวโน้มดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดป่าที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงอยู่ได้แม้ในสภาวะเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน

3. การเชื่อมโยงกับชุมชนและเครือข่ายการศึกษา โรงเรียนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรและองค์ความรู้ ซึ่งช่วยพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยขึ้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและองค์กรทางศาสนา ยังช่วยให้โรงเรียนมีความเข้มแข็งมากขึ้นและสามารถถ่ายทอดความรู้ไปยังชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การปรับตัวให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ เช่น E-Learning และการจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์ จะสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้อย่าง

ต่อเนื่อง นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และนวัตกรรม จะช่วยให้โรงเรียนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ดีขึ้น และทำให้โรงเรียนมีความน่าสนใจสำหรับนักเรียนรุ่นใหม่

โดยสรุป โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่ดำเนินงานภายใต้แนวทางองค์กรแห่งความสุขก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายมิติ ตั้งแต่บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน ไปจนถึงชุมชนโดยรอบ ผลกระทบเชิงบวกที่เกิดขึ้นช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความขัดแย้ง และเพิ่มคุณภาพของการเรียนการสอน นอกจากนี้ การดำเนินงานที่ยึดหลักพุทธธรรมควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยใหม่ ยังช่วยให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามารถพัฒนาไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงอยู่ของพระพุทธศาสนา และการศึกษาทางธรรมในอนาคต

สรุป

องค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นแนวทางการบริหารที่ผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจของพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรให้มีความสุขและสมดุล แนวทางสำคัญที่ช่วยสร้างองค์กรแห่งความสุข การสร้างองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้องอาศัยหลักพรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการบริหาร ครูพระและผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี การสื่อสารและความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร ช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มความร่วมมือ รวมถึง การจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข เช่น การปฏิบัติธรรม การทำบุญ และกิจกรรมเพื่อสังคม ในส่วนขององค์ประกอบสำคัญขององค์กรแห่งความสุข องค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรมประกอบด้วย การสนับสนุนด้านจิตใจและสังคม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างบุคลากร การพัฒนาทักษะของครูพระและบุคลากร เพื่อเพิ่มคุณภาพการสอน บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยจัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และการส่งเสริมสมดุลชีวิตและงาน เพื่อให้การศึกษาควบคู่กับการปฏิบัติธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้แนวคิดองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

เพื่อให้แนวคิดองค์กรแห่งความสุขสามารถนำไปปรับใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั่วประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงขอเสนอแนวทางที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การวางแผนเชิงระบบและการจัดการภายในองค์กร จัดทำแผนพัฒนาองค์กรแห่งความสุขอย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและมีเป้าหมายระยะสั้น-ระยะยาว จัดตั้งทีมงานเฉพาะกิจหรือคณะทำงานที่รับผิดชอบด้านการขับเคลื่อนแนวทางองค์กรแห่งความสุขโดยตรง เพื่อความต่อเนื่องและเป็นระบบและส่งเสริมภาวะผู้นำของครูพระและบุคลากรให้มีวิสัยทัศน์ คุณธรรม และความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม

2. การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำหลัก พรหมวิหาร 4 และ อิทธิบาท 4 มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการ พัฒนาความสัมพันธ์ภายในองค์กร และเสริมสร้างบรรยากาศแห่งความเมตตา ความเข้าใจ และแรงจูงใจในการทำงาน และส่งเสริมกิจกรรมทางจิตใจที่สร้างความสุข เช่น การปฏิบัติธรรม การเจริญสติ และกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูพระ นักเรียน และบุคลากร

3. การพัฒนาทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เช่น ระบบ E-Learning แพลตฟอร์มออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ และให้

สอดคล้องกับบริบทยุคปัจจุบัน พัฒนาเครื่องมือดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนด้านธรรมศึกษาและศีลธรรมอย่างสร้างสรรค์

4. การส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนและภาคีเครือข่าย สร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ท้องถิ่น ภาครัฐ และองค์กรศาสนา เพื่อส่งเสริมกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำบุญ การปฏิบัติธรรม หรือการจัดโครงการส่งเสริมศีลธรรมในสังคม สร้างเครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แนวทางปฏิบัติ และนวัตกรรมในการสร้างองค์กรแห่งความสุข

5. การส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนและภาคีเครือข่าย สร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ท้องถิ่น ภาครัฐ และองค์กรศาสนา เพื่อส่งเสริมกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำบุญ การปฏิบัติธรรม หรือการจัดโครงการส่งเสริมศีลธรรมในสังคม และสร้างเครือข่ายโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ แนวทางปฏิบัติ และนวัตกรรมในการสร้างองค์กรแห่งความสุข

แนวคิดองค์กรแห่งความสุขสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม การเริ่มต้นจากการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรที่มีเป้าหมายชัดเจน ควบคู่กับการกำหนดนโยบาย และจัดตั้งทีมงานเฉพาะด้าน จะช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางที่มั่นคงและต่อเนื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำของครูพระและบุคลากรเป็นหัวใจสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของการบริหารจัดการภายในโรงเรียน การนำหลักพรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสถานศึกษา และการจัดกิจกรรมที่สร้างความสุข เช่น การปฏิบัติธรรม การสื่อสารอย่างเปิดเผย และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความร่วมมือ ล้วนเป็นแนวทางที่สามารถดำเนินการได้ทันทีภายในบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ขณะเดียวกัน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น E-Learning และโซเชียลมีเดีย ยังช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเข้าถึงผู้เรียนได้หลากหลายยิ่งขึ้นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นอีกแนวทางสำคัญที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม อันจะส่งผลดีต่อทั้งผู้เรียน ชุมชน และสังคมโดยรวม สำหรับแนวทางในระยะยาว ควรมีการจัดทำโครงการนำร่องเพื่อทดลองแนวทางใหม่ ๆ พร้อมทั้งสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรศาสนา ทั้งในด้านนโยบายและงบประมาณ ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์ของการดำเนินงาน หากสามารถดำเนินการตามแนวทางที่เสนออย่างเป็นระบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรมจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และเป็นแหล่งบ่มเพาะศีลธรรมและจริยธรรมที่สำคัญของสังคมไทยต่อไปในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

จากบทความที่นำเสนอมาข้างต้น ในมุมมองของผู้เขียนสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อให้เกิดเป็นองค์กรแห่งความสุขได้ ดังนี้

Figure 1: The Acquired Knowledge on the 'Happy Organization

แผนภาพนี้แสดงองค์ประกอบหลักของ องค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ส่งเสริมทั้งคุณธรรม ความรู้ และความสุขของบุคลากรและนักเรียน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การบูรณาการแนวทางทางจิตวิญญาณเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดี
 2. ภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม การพัฒนาและส่งเสริมผู้นำที่มีจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดี
 3. ความสัมพันธ์ที่ดี การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการส่งเสริมความร่วมมือในองค์กร
 4. กิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข การจัดกิจกรรมที่ช่วยสร้างสมดุลทางอารมณ์และมีความสุขให้กับบุคลากรและนักเรียน
 5. การสนับสนุนทางจิตใจและสังคม การให้การสนับสนุนที่ครอบคลุมและส่งเสริมสุขภาวะของบุคลากร
 6. การพัฒนาทักษะ การยกระดับคุณภาพการสอนและเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากร
- และการดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวช่วยให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทางศีลธรรม อันนำไปสู่ความยั่งยืนของสถาบันการศึกษาและสังคมโดยรวม

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (2002). *Dhamma and Administration*. Bangkok: Dharmasapha Publishing House.
- Dharmniti. (2019). *Managing People with the Four Brahmaviharas*. Retrieved February 25, 2025, from <https://shorturl.asia/vd9MC>
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). *Very Happy People*. *Psychological Science*, 13(1), 81-84.
- Guidelines for Buddhist Studies in Thailand*. (2011). Bangkok: Mahamakut Buddhist University.
- Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. (2020). *World Happiness Report 2020*. Sustainable Development Solutions Network.
- Kittimethi, P. M., Woramethisrisakul, U., & Saengsai, P. (2020). The Learning Management Based on the Four Brahmavihara Dhammas of Phrapariyatti-Dhamma Schools, General Education Department, Ubon Ratchathani Province. *Journal of Modern Learning Development*, 5(1), 47-61.
- Luang Pu Cha Subhatto. (2000). *Luang Pu Cha's Teachings*. Bangkok: Phra Bodhiyan Thera Foundation.
- Lyubomirsky, S. (2008). *The How of Happiness: A New Approach to Getting the Life You Want*. United State of Kingdom: Penguin Books.
- National Office of Buddhism. (2017). *Report on the Development of Buddhist Studies*. Bangkok: National Office of Buddhism.
- National Office of Buddhism. (2021). *Research Report on the Role of Buddhist Schools in Thailand*. Bangkok: National Office of Buddhism.
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-Being*. Illinois: Free Press.

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยพุทธสันติวิธี*

Mediation of People's Disputes by Buddhist Peaceful Means

ธัญญธร หฤทัยถาวร

Tanyatorn Haruethaithavorn

ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจังหวัดสุรินทร์

Surin Province Public Sector Dispute Mediation Center, Thailand.

Corresponding Author's Email: tanyatorn.h2505@gmail.com

บทคัดย่อ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือการที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนที่จะมีการฟ้องร้อง รวมไปถึงถึงคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลตั้งแต่ศาลรับฟ้องจนถึงก่อนมีคำพิพากษา ถึงที่สุดให้กับคู่กรณี เป็นการช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ย ไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเป็น สำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อใดก็ได้ โดยการไกล่เกลี่ยของไทยนั้นจะแบ่งเป็น 5 ขั้นตอนด้วยกัน ประกอบด้วยขั้นตอนที่ 1 เตรียมการไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยต้องศึกษาเนื้อหาของคดี วิเคราะห์ความขัดแย้งในเบื้องต้นก่อน โดยดูจากสำนวนคดี ออกแบบกระบวนการไกล่เกลี่ย จัดการทางกายภาพ ขั้นตอนที่ 2 เปิดประชุมไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยกล่าวเปิดประชุมและ นำเข้าสู่ขั้นตอนการเจรจา ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมและสร้างทางเลือก คู่กรณีกล่าวเปิดเจรจา ร่วมกันกำหนด ประเด็น และอาจมีแยกประชุม ขั้นตอนที่ 4 แก้ปัญหาและหาทางออก ประเมินทางเลือกในแต่ละประเด็นที่ละ เรื่องแก้ปัญหาและหาทางออก ผู้ไกล่เกลี่ยเสนอทางเลือก (ถ้ามี) ขั้นตอนที่ 5 ปิดประชุมไกล่เกลี่ย ตกลงกันไม่ได้กล่าวปิดประชุม ตกลงกันได้ ทำข้อตกลง ตรวจสอบข้อตกลง และลงลายมือชื่อกล่าวปิดประชุม ซึ่งคำพิพากษาที่ดีที่สุดคือการที่คู่กรณียอมความกันเองไกล่เกลี่ยกันเองจะนำไปสู่สันติสุข เพียงทุกคนเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; ประชาชน; พุทธสันติวิธี

Abstract

Dispute mediation refers to a process in which a neutral third party, the mediator, facilitates the resolution of conflicts that are already under judicial consideration—from the point at which the court accepts the case until a judgment is rendered. The core objective of mediation is to enable both parties to reach a mutually acceptable agreement through voluntary cooperation. Importantly, the mediator does not possess the authority to impose a resolution; rather, any settlement must result from the free will of the disputing parties. Either party retains the right to withdraw from the mediation process at any time. The mediation process typically consists of five key stages: (1) Preparation for Mediation, in which the

*Received August 21, 2024; Revised February 14, 2025; Accepted April 28, 2025

mediator reviews the case documents and conducts a preliminary conflict analysis. This includes designing the mediation framework and organizing the physical setting to facilitate constructive dialogue; (2) Opening the Mediation Session, in which the mediator initiates the session, outlines the procedures, and transitions into guided negotiation; (3) Information Sharing and Option Generation, in which the parties are encouraged to openly discuss the issues at hand, identify the key concerns, and collaboratively explore potential solutions. Separate caucuses may be held if necessary; (4) Problem-Solving and Solution Development, in which each issue is evaluated in detail, and viable solutions are discussed. The mediator may propose alternatives to aid in the decision-making process; and (5) Closure of the Mediation, in which if no agreement is reached, the session is formally closed without a settlement. If consensus is achieved, the terms are documented, reviewed, and signed by the parties to formalize the agreement. Ultimately, the most effective outcomes are those in which both parties voluntarily arrive at a compromise. When mutual respect and adherence to social norms guide the mediation process, it can lead to lasting peace and conflict resolution.

Keywords: Dispute Resolution; People; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือว่าเป็นการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกัน ระวังข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท โดยไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินในชั้นศาลและในการบังคับคดี ผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นบุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้เพราะข้อพิพาททางแพ่งและอาญาเกิดขึ้นจำนวนมาก จึงเห็นควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทที่กำหนดเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้หน่วยงานของภาครัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาท โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดินและเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (Department of Rights and Liberties Protection, 2019)

โดยพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562 มีมาตรฐานว่าผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องผ่านการพัฒนาและฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรองตามมาตรา 10 ประกอบด้วย การขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การรับสมัครเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การสรรหาผู้ไกล่เกลี่ย การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย จริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย ความเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสิ้นสุด (Department of Rights and Liberties Protection, 2019) แสดงให้เห็นว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งสามารถใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งได้หลายวิธี เช่น ฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรม อนุญาโตตุลาการ การชุมนุมเรียกร้อง การสานเสวนา การเจรจา หรือการใช้ความรุนแรง แต่การไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นวิธีการหนึ่งในแก้ปัญหาความขัดแย้งที่นำมาสู่ความพึงพอใจร่วมกันของคู่กรณี โดยคนกลางไม่มีอำนาจในการตัดสินใจแต่จะช่วยให้คู่กรณีมองหาช่องทางออกอย่างสันติ (Prateungratna, 2016)

กระบวนการยุติธรรมสามารถแบ่งออก 2 ประการ ประกอบด้วย 1) กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (Conventional Criminal Justice) กระบวนการยุติธรรมแบบฟ้องร้อง: Litigation ฟ้องร้องต่อศาลเพื่อไต่สวนชี้ขาดข้อพิพาท กระทำผิดละเมิดต่อรัฐ มีการละเมิดกฎหมาย มีการลงโทษผู้กระทำความผิดตามหลักกฎหมาย มุ่งแก้แค้นทดแทน สร้างความชุ่มช้อยยัง และตัดโอกาสไม่ให้เกิดซ้ำอีก รูปแบบการของรัฐ ด้วยการล้างแค้น มุ่งล้างแค้น กักขัง จำคุก ประหารชีวิต ละเลยทางด้านจิตใจ ถือว่าเป็นแนวทางอำนาจความยุติธรรมดั้งเดิมตามคติว่า ตาต่อตา ฟันต่อฟัน ใช้เวลานาน มีผู้ตั้งคำถามว่ากระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้ความสำคัญกับคนน้อยเกินไป แต่อำนาจรัฐควบคุมเพื่อมิให้มีการกระทำความผิด สามารถควบคุมอาชญากรรมได้ 2) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ยุติธรรมทางเลือก การกระทำความผิดอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม การกระทำความผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบความเสียหายจึงจำเป็นต้องมีการเยียวยา หรือ ฟื้นฟู: Restore ความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำความผิดให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลร้าย ซึ่งรวมถึงผู้เสียหาย หรือ เหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิดและชุมชนเพื่อให้มีการชดใช้: Restitution การแก้ไขฟื้นฟู: Rehabilitation และการกลับเข้าสู่สังคม: Reintegration มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากกว่าอดีต ผู้กระทำความผิดไม่ถูกตีตราจากสังคม ลดปริมาณคดี กระบวนการยุติธรรมทางเลือก: Alternative Dispute Justice เริ่มจากทุกฝ่ายตกลงใจที่จะเข้าสู่กระบวนการ ประกอบด้วย 1) การเจรจา: Negotiation เป็นการคุยกันเอง 2) การไกล่เกลี่ย: Mediation มีคนกลางไกล่เกลี่ย 3) อนุญาโตตุลาการ: Arbitration มีคนชี้ขาด ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ใน 6 หมวด 72 มาตรา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มุ่งการฟื้นฟูผู้ถูกกระทำ หรือ ผู้เสียหาย คืนสู่สภาพปกติ ด้วยการให้โอกาสผู้กระทำ ได้สำนึก ขอโทษ พร้อมชดใช้เยียวยา ค่าเสียหาย มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ (Tonthirawong, 2021)

กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาทจึงขับเคลื่อนการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยให้สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (Dispute Resolution Promotion Division, 2019) โดยการไกล่เกลี่ยเป็นการหาวิธีให้คู่ความได้เจรจาพูดคุยกันเพื่อระงับข้อพิพาทหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมเป็นตัวกลางในการพูดคุย นำเสนอความต้องการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งความต้องการของฝ่ายผู้เสียหายและข้อเสนอของฝ่ายจำเลยมา เพื่อทำการเจรจาต่อรองทำให้ทั้งสองฝ่ายอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองกัน โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องหาจุดกึ่งกลาง และเงื่อนไขที่ทั้งสองฝ่ายพอใจจนสามารถตกลงกันได้และจากกันด้วยรอยยิ้มสัมพันธ์ภาพที่ดี (Na Thaleng, 2020) นำไปสู่การขับเคลื่อนศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (ศกช.) ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยผู้ไกล่เกลี่ยกำหนดเป็นบุคคลที่ประสงค์จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียน (มาตรา ๙ วรรคหนึ่ง) เพื่อให้อำนาจแก่หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถดำเนินการรับขึ้นทะเบียนและอบรมผู้ไกล่เกลี่ย ประกอบด้วย การขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ย การรับสมัครเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การสรรหาผู้ไกล่เกลี่ย การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย จริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย การคัดค้านการถอดถอนการสิ้นสภาพและการเพิกถอนผู้ไกล่เกลี่ย ความเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลง รวมถึงสิทธิของผู้ไกล่เกลี่ยที่จะได้ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็น (Community Dispute Mediation Center, 2019)

โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีการฝึกอบรมหลักสูตรอบรมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562” ตามมาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นการดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาทกลงกันระงับข้อพิพาททางแพ่งและอาญาโดย

สันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ทั้งนี้ไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินในชั้นศาลและในชั้นการบังคับคดี ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจึงเป็นบุคคลที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จนสามารถตกลงระงับข้อพิพาทซึ่งเป็นข้อตกลงที่คู่กรณีตกลงให้มีผลผูกพันโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อระงับข้อพิพาทหรือข้อเรียกร้องใดๆ ที่แต่ละฝ่ายมีอยู่และให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายต่างมีสิทธิหน้าที่หรือความรับผิดชอบเพียงเท่าที่กำหนดไว้ในข้อตกลง (Department of Rights and Liberties Protection, 2019)

ความหมายของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (Royal Institute, 2011) ได้ให้นิยามไว้ว่า “พูดจาให้ปรองดองกัน พูดจาให้ตกลงกัน ราบรื่น ทำให้เรียบร้อย ทำให้มี ส่วนเสมอกัน” ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Conciliation และคำว่า Mediation ซึ่งคำศัพท์ทั้งสองคำนี้ มีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ Conciliation เป็นการจัดการข้อพิพาทโดยบุคคลที่สาม โดยขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่ความ การจัดการด้วยวิธีนี้สามารถนำมาใช้กับข้อพิพาท ด้านต่าง ๆ อาทิ เช่น ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสิ่งแวดล้อม หากไม่สามารถนำไปสู่ข้อยุติได้ ข้อพิพาทนี้จะต้องให้ศาลพิจารณาต่อไป ส่วน Mediation เป็นวิธีการที่คล้ายกับ Conciliation โดยมีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยในการจัดการกับ ข้อพิพาทแต่จะไม่ให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะแก่คู่ความ และจะไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย ซึ่งเป็นข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเหมาะกับข้อพิพาททางการค้า นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่าไกล่เกลี่ย ไว้หลายประการ ประกอบด้วย การไกล่เกลี่ย หมายถึง กระบวนการแก้ไขข้อพิพาท โดยมีบุคคลที่สามซึ่ง เป็นคนกลางเข้ามาช่วยเหลือ แนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่กรณี เพื่อระงับข้อพิพาท หรือแก้ไขความขัดแย้งให้บรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม (Ministry of Justice, 2004) การไกล่เกลี่ย หมายถึง การระงับข้อพิพาทที่จะต้องมีคนกลางหรือบุคคลที่สาม เข้ามา มีบทบาทในการชักจูง แนะนำชี้ให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจ หันหน้าเข้าหากันด้วยความยินดี สมัครใจ บุคคลที่เข้ามาไกล่เกลี่ยเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจะไม่เข้าไป ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท แต่อาจเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสม ข้อเสนอแนะของผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีผลผูกพันคู่กรณีที่ต้องปฏิบัติตาม (Thatsanasayakul, 2004) การไกล่เกลี่ย หมายถึง กระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยความตกลง ยินยอมของคู่กรณีเอง โดยที่มีบุคคลที่สามมาเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำ เสนอแนะ หาทงออกในการยุติหรือระงับข้อพิพาทให้แก่คู่กรณี (Sahasrangsi, 2016)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลจึงหมายถึง การที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลตั้งแต่ศาลรับฟ้องจนถึงก่อนมีคำพิพากษา ถึงที่สุดให้กับคู่กรณี เป็นการช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ย ไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเป็น สำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อใดก็ได้

บทบาทผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

บทบาทผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ถือว่าเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพราะ “การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทรูปแบบหนึ่งที่มีขั้นตอนปฏิบัติเป็นกระบวนการ โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางเข้าจัดการกระบวนการและช่วยเหลือแนะนำคู่กรณีในการเจรจาให้สามารถแก้ไขข้อพิพาท และหาทางออกที่พึงพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย” ถือว่าเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution-ADR) คือ ทางเลือกอื่นนอกจากให้ศาลชี้ขาดตัดสิน การไกล่เกลี่ยเป็นการระงับข้อพิพาทที่ถูก

นำมาใช้มากที่สุด เพราะเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาคู่พิพาท ฟื้นฟูความสัมพันธ์ เยียวยาความเสียหาย ซึ่งทำให้ได้ทางออกที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายพึงพอใจ (Win-Win) (Thapwong, 2015) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้คำนิยามว่า ไกล่เกลี่ย หมายถึง พุดจาให้ปรองดองกัน พุดจาให้ตกลงกัน ทำให้เรียบร้อย ทำให้เสมอกัน (Royal Institute, 2011) สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ให้ความหมายของคำว่า ไกล่เกลี่ย (Mediation) หมายถึง กระบวนการจัดการความขัดแย้งที่อาศัยบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งได้รับการยินยอมจากคู่กรณี มีความเป็นกลางและไม่ฝักฝ่ายใด มีทักษะความเชี่ยวชาญในการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ เป็นผู้ดำเนินกระบวนการ (Facilitate) ให้เกิดข้อตกลงอันเกิดจากการเสนอของทั้งสองฝ่ายแต่ไม่ใช่ผู้ตัดสินชี้ขาดในข้อพิพาท (The Peace Studies and Good Governance Institute, King Prajadhipok's Institute, 2006)

บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมข้อพิพาทจะต้องประสานระหว่างคู่พิพาท อำนวยความสะดวกในการไกล่เกลี่ย ด้วยการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ความรู้ในการไกล่เกลี่ย จากนั้นดำเนินการควบคุมกระบวนการไกล่เกลี่ยตามพฤติกรรมแห่งคดีตามที่เห็นเหมาะสม และช่วยในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ คุณสมบัติสำคัญของผู้ไกล่เกลี่ยจึงต้องประกอบด้วย 1) เป็นอิสระเป็นกลาง 2) รักษาความลับของคู่พิพาท 3) มีความอดทน 4) ซื่อสัตย์สุจริต 5) มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาเรื่องพิพาท 6) มีความสามารถในการเจรจา และติดต่อสื่อสาร 7) มีความรู้มีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ย ในการไกล่เกลี่ยจึงต้องค้นหา “ความต้องการที่แท้จริง (Interest-based Mediation)” ทำไมต้องเน้น “ความต้องการที่แท้จริง” เพราะความต้องการที่แท้จริงเป็นเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังจุดยืนหรือข้อเรียกร้องของคู่พิพาท จึงต้องสนองความต้องการเพื่อการสร้างความพึงพอใจต่อความต้องการที่แท้จริงของทั้งสองฝ่าย (Judicial Promotion Office, Office of the Judiciary, 2017) การเจรจาต่อรองจึงเป็นหัวใจของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (The Negotiation-the heart of mediation) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงเป็นกระบวนการเจรจาระหว่างคู่กรณีโดยมีคนกลางที่เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” เข้ามาช่วยเจรจา จึงมีรูปแบบการไกล่เกลี่ย 2 รูปแบบ คือ 1) การไกล่เกลี่ยแบบอำนวยการเจรจา 2) การไกล่เกลี่ยแบบประเมิน ผู้ไกล่เกลี่ยจึงต้องพยายามค้นหาจุดยืน (Position) ของแต่ละฝ่ายและความต้องการที่แท้จริง (Interest) ของแต่ละฝ่าย เพื่อนำไปใช้ในการไกล่เกลี่ย ซึ่งจุดยืนแต่ละฝ่ายจะมีความแตกต่างกัน เช่น จุดยืนเป็นการเรียกค่าเสียหาย แต่ในบางกรณีความต้องการที่แท้จริงคือ ค่าขอโทษจากผู้กระทำความผิดเท่านั้น เรื่องเงินไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่บางกรณีก็อาจต้องการเงินจริงๆ ถึงได้ฟ้องร้องดำเนินคดี (Judicial Promotion Office, Office of the Judiciary, 2017)

ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติงานในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง จึงต้องมีจิตใจที่เยือกเย็นมีความอดทน รู้จักการสื่อสาร เป็นผู้ฟังที่ดี ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหารธรรมอยู่ในจิตใจ (Boonyathithathan, 2012) โดยปัจจุบันการไกล่เกลี่ยพัฒนาสู่นวัตกรรมใหม่ด้วยการไกล่เกลี่ยแบบออนไลน์ ซึ่งปกติเราจะมี การไกล่เกลี่ยแบบ Face-to-Face Mediation เรียกว่ามีการเผชิญหน้าเห็นหน้าตากัน แต่ด้วยระยะทางไม่สะดวก หรือหาวันว่างไม่ตรงกันจึงมีนวัตกรรมการระงับข้อพิพาทรูปแบบใหม่ เรียกว่า “การไกล่เกลี่ยออนไลน์ (Online Mediation)” ด้วยการผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ห้องสนทนา (Chat Room) หรือ การประชุมผ่านทางจอภาพ (Videoconferencing) ทำให้เกิดความสะดวก ประหยัด รวดเร็ว คู่พิพาทมีเวลาคิดใคร่ครวญก่อนตัดสินใจ และหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า (Maisakul, 2017) จึงแสดงว่ากระบวนการไกล่เกลี่ย หรือการเจรจา ผู้ที่ตัดสินคือคู่กรณี (The parties) ทำให้ผลของการตัดสินใจเป็นการชนะทั้งคู่คือ Win-Win พึงพอใจทั้งสองฝ่าย ซึ่งต่างจากการฟ้องคดีต่อศาล (Litigation) โดยศาลจะเป็นผู้ตัดสิน ซึ่งผลการตัดสินจะมีแพ้และชนะ (Win-Lose) ซึ่งความเจ็บปวดและความทุกข์มากขึ้น การไกล่เกลี่ยจึงมีประโยชน์ ประกอบด้วย 1) เป็นความลับและประหยัดค่าใช้จ่าย 2) ไม่เป็นทางการและสะดวกรวดเร็ว

3) มีอำนาจในการตัดสินใจแก้ปัญหาและหาทางออกเป็นข้อตกลง 4) ได้ข้อตกลงที่กว้างขวางครบถ้วนตามความต้องการของคู่กรณี 5) ยุติข้อพิพาทมากกว่าวิธีการจัดการความขัดแย้งแบบอื่น 6) ได้ข้อยุติที่พึงพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย ทำให้ศาลยุติธรรมมีคำขวัญเพื่อเชิญชวนคู่กรณีฟ้องคดีเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ยว่า “ลดคดี ลดเวลา ลดค่าใช้จ่าย ไม่มีผู้ใดแพ้” (Thapwong, 2015) กลยุทธ์การไกล่เกลี่ยสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยต้องควบคุมอารมณ์ตนเองและคู่พิพาท มีการรับฟังอย่างตั้งใจ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ การประชุมฝ่ายเดียว การใช้ตัวช่วย การระดมสมอง และการใช้คำถามเพื่อใช้อำนาจเพิ่มพูนความรู้ให้แก่คู่พิพาท (Judicial Promotion Office, Office of the Judiciary, 2017)

จากอภิปรายภายใต้หัวข้อ “คุณูปการพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสันติภาพโลก” ซึ่งสอดรับการไกล่เกลี่ย โดยท่านศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า กล่าวว่า เราต้องการสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข ด้วยการอยู่ตามกติกาที่เราออกแบบคือรัฐธรรมนูญ การมีประชาธิปไตยที่ยั่งยืน มี 2 ประการ คือ 1) การทำให้สังคมมีสันติสุข เราหาสันติภาพเชิงบวกหรือสันติภาพเชิงลบ มีแค่ 1 ขึ้น จะต้องแบ่งด้วยความยุติธรรมคือได้เท่ากัน ส่วนเป็นธรรม คือ ใครมีปัญหามากกว่าจะได้มาก ประชากรต้องระเบิดจากภายใน เราบอกว่าไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง 2) การพัฒนาคุณภาพสังคม อดีตเราพัฒนาเฉพาะชีวิตปัจจุบันเรามาพัฒนาคุณภาพสังคม อดีตวัดเป็นสถานที่จัดการความขัดแย้งที่ดีที่สุดที่สุดในสังคม คนที่เรียนจบจากสถาบันพระพุทธศาสนาเราจะได้คนดีของสังคม เพราะการหล่อหลอมของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีการกระจายอำนาจด้วยพระสงฆ์ออกไปทำงานเพื่อสังคม สร้างสังคมสามัคคีธรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ปัจจุบันเราออกแบบ Hard Power เป็นการออกแบบกติกามากมายแต่ความจริงเราต้องกลับมา Soft Power เอาธรรมาธิปไตยเป็นตัวนำ หลักในพระพุทธศาสนา คือ “ขันติธรรม” ประชาธิปไตยต้องอาศัยความอดทน ด้วยการฟังกันด้วยการสามารถ “ควบคุมตนเองให้อยู่ในธรรม” พระพุทธศาสนามีใช่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง แต่ผู้เผยแพร่ต้องประยุกต์หลักการคำสอน สามารถไปประยุกต์ใช้อย่างแท้จริง ผู้เผยแพร่ต้องมีการวิเคราะห์ (Tanchai, 2018)

“คำพิพากษาที่ดีที่สุด คือ คู่กรณียอมกันเอง” จะเรียกร้องสันติภาพเมื่อเรามีความขัดแย้ง เราুনวราย จึงต้องเรียกร้องหาสันติภาพ บุคคลผู้มาศาลยุติธรรมคือบุคคลที่มีความทุกข์ เราทำงานกับคนทุกข์ คนที่ทำงานในศาลเป็นเกิดมะเร็งมากเพราะเราเจอปัญหาตลอดการทำงาน คนมีทุกข์ล้วนมาศาล ทำให้คนในศาลต้องหันมาศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้ามากขึ้น พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทในศาลยุติธรรม ด้วยการตระหนักให้ปราศจากอคติในการตัดสินใจคดีและมีสติในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาจึงเป็นสายธารแห่งความร่มเย็นในชีวิต การจัดงานครั้งนี้ต้องการสร้างแรงบันดาลใจ คนที่ทำงานด้านสันติภาพอย่างท้ออย่าเหนื่อย เพราะมีคนอีกมากมายรอเราอยู่จึงพูดเรื่องสันติภาพเพราะสังคมเรายังขัดแย้งกันอยู่ (Hongswilai, 2018) จึงสรุปว่า คำพิพากษาที่ดีที่สุดคือการที่คู่กรณียอมความกันเองไกล่เกลี่ยกันเองจะนำไปสู่สันติสุข เพียงทุกคนเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พระพุทธศาสนาจึงมีใช่อุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติแต่วัดเป็นสถานที่จัดการความขัดแย้งที่ดีที่สุดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ขันติธรรมจึงเป็นเครื่องมือในการเคารพพหุวัฒนธรรม

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ขั้นตอนของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น มี 5 ขั้นตอน ดังนี้ (Judicial Promotion Office, Office of the Judiciary, 2017)

1) การเตรียมการ จะต้องศึกษาข้อมูลจากคำฟ้อง คำให้การ และศึกษาคดีก่อน การไกล่เกลี่ย ศึกษาข้อเท็จจริง ประเด็นข้อกฎหมายที่สำคัญจากผู้รับผิดขอพระราชทานศาลที่ ได้รับมอบหมายให้ดูแลงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2) ผู้ประนีประนอม คู่กรณีและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องแนะนำตัวเอง รวมทั้งบทบาท หน้าที่ของตน ในการเริ่มประชุมไกล่เกลี่ยในนัดแรก ผู้ประนีประนอมมีหน้าที่ในการเปิดการ ไกล่เกลี่ยและสร้างบรรยากาศให้เกิดความไว้วางใจ เช่น แจ้งให้ทราบว่าข้อมูลจะเป็นความลับ และตนเองไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียอะไรในครั้งนี้ และอธิบายขั้นตอนในการไกล่เกลี่ย กติกา หลักเกณฑ์ และมารยาทให้คู่ความได้ทราบและเข้าใจอย่างถูกต้อง

3) ค้นหาความต้องการที่แท้จริง ของคู่กรณีแต่ละฝ่าย ทั้งจากการประชุมร่วมกัน และจากการแยก ประชุมกับคู่กรณีที่ละฝ่ายได้

4) การหาทางแก้ปัญหาความขัดแย้ง ผู้ประนีประนอมมีหน้าที่ช่วยลดประเด็นข้อ ขัดแย้งและเสนอ ทางออกในการยุติข้อขัดแย้ง

5) การตกลงยุติข้อพิพาท เมื่อคู่กรณีตกลงกันได้แล้วก็จะจัดทำสัญญาประนีประนอม ยอมความหรือ ถอนฟ้อง

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาขั้นตอนและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้วิจัย นำมาสรุป กระบวนการไกล่เกลี่ยของตะวันตก เป็นขั้นตอนตามลำดับได้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยต้องศึกษาเนื้อหาข้อคดี วิเคราะห์ความขัดแย้ง ในเบื้องต้นก่อน โดยดูจากสำนวนคดี ออกแบบกระบวนการไกล่เกลี่ย จัดการทางกายภาพ

ขั้นตอนที่ 2 เปิดประชุมไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยกล่าวเปิดประชุมและ นำเข้าสู่ขั้นตอนการ เจริญ

ขั้นตอนที่ ๓ รวบรวมและสร้างทางเลือก คู่กรณีกล่าวเปิดเจริญ ร่วมกันกำหนด ประเด็น และอาจมี แยกประชุม

ขั้นตอนที่ 3 แก้ปัญหาและหาทางออก ประเมินทางเลือกในแต่ละประเด็นที่ละ เรื่องแก้ปัญหาและหา ทางออก ผู้ไกล่เกลี่ยเสนอทางเลือก (ถ้ามี)

ขั้นตอนที่ 4 ปิดประชุมไกล่เกลี่ย ตกลงกันไม่ได้กล่าวปิดประชุม ตกลงกันได้ ทำข้อตกลง ตรวจสอบ ข้อตกลง และลงลายมือชื่อกล่าวปิดประชุม

การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในทางพระพุทธศาสนา

สันติวิธี (Peaceful Means) สอดรับกับคำว่า “การไม่ใช้ความรุนแรง”(Non-Violence) หรือ การไม่ ใช้ความรุนแรงในการจัดการระดับการแก้ไขหรือการเปลี่ยนรูปแบบของความขัดแย้ง สันติวิธีมุ่งเน้นไปที่การ ประท้วงหรือเรียกร้องความต้องการโดยไม่ใช้ความรุนแรง หมายถึง การจัดการปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรงเต็ม ไปด้วยบรรยากาศของความเป็นธรรม ความยุติธรรม ความรัก ความเคารพ (Phramaha Hansa Dhammhaso (Nithibunyakorn), 2011) พัฒนาการของความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนามีจุดเริ่มต้น จากจิตใจของมนุษย์ทั้งหลายถูกครอบงำด้วยกิเลสที่เป็นรากเหง้าแห่งความชั่วทั้งหลาย ที่เรียกว่าอกุศลมูล 3 ประการ ได้แก่ 1) โลภะ ความอยากได้ 2) โทสะ ความมีจิตคิดประทุษร้ายหรือความโกรธ 3) โมหะ ความหลง ไม่รู้จริง ซึ่งประเภทของความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง ประกอบด้วย 1) วิวาทาธิกรณ์ การ ทะเลาะวิวาทเพราะความเห็นแตกต่างกัน 2) อนุวาทาธิกรณ์ การโจทหรือกล่าวหาบุคคลอื่นด้วยความผิดใน ด้านความประพฤติ มารยาท ความเห็นและอาชีพ (Phramaha Yutthana Narachettho (Sirivan), 2013) ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์รากเหง้าของความขัดแย้งมาจากอกุศล มูล วิธีการจัดการความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนาควรใช้รูปแบบของการไกล่เกลี่ยคนกลางและบุคคลที่ทำ หน้าที่เป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง คือ “พระพุทธเจ้า” เพราะพระพุทธองค์ทรงทำการไกล่เกลี่ย 3 เหตุการณ์ คือ 1) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของพระภิกษุเมืองโกสัมพีเกี่ยวข้องกับพระวินัยที่ว่าด้วยการเหลือน้ำชำระเอาไว้ใน

กระบวน 2) ความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติคือน้ำระหว่างชาวตากะและชาวโกเลีย 3) ความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ในการดูหมิ่นชาติพันธุ์ระหว่างเจ้าตากะกับพระเจ้าวิทูทกะ การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธจึงเป็นพุทธสันติวิธีที่ใช้นามาเป็นรูปแบบสำหรับการจัดการปัญหาความขัดแย้งเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ยั่งยืนด้วย “การให้อภัยซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนา” โดยหลักการและวิธีการในการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ ประกอบด้วย 9 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การคุมสติ (Mindfulness Control)
- 2) ทำหน้าที่กลยาณมิตร (Education Process)
- 3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง (Deep Communication)
- 4) วิเคราะห์เรื่องราว (Issue Analysis)
- 5) เข้าถึงวิธีการ (Approaching to Strategies)
- 6) คิดอย่างแยบคาย (Thinking Wisely)
- 7) หาจุดสนใจ (Interest Finding)
- 8) เสนอทางเลือก (Option Creating)
- 9) สร้างสัมพันธ์อันดี (New Relationship)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สักกายทสิฐจึงต้นเหตุความขัดแย้งทั้งปวงและโทษะเป็นต้นเหตุความรุนแรงทางพระพุทธศาสนาจึงต้องอาศัยสังวรปธานป้องกันให้เกิดความรุนแรง สันติศึกษาเป็นศาสตร์ว่าด้วยการสร้างสันติภาพการร่วมกันอย่างสันติ รวมไปถึงการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งมนุษย์มีการแทรกแซงกับธรรมชาติด้วยอิทธิพลของกิเลสของความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงนำไปสู่ความขัดแย้ง ในพระไตรปิฎกพระสูตรที่ว่าด้วยธรรมชาติดกล่าวถึง “ผู้ปกครองข้าราชการไม่ตั้งอยู่ในธรรม พวกพราหมณ์ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ประชาชนก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ดวงจันทร์ดวงดาวก็หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ วันก็หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ ลมอากาศก็หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เทวดาก็ไม่พอใจ” โดยเราไปแทรกแซงกฎของธรรมชาติ สันติศึกษาจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการช่วยเหลือคนในสังคมตามทฤษฎีเกี่ยวกับสันติศึกษาเริ่มจากธรรมชาติของคนเราโดยมีคำสำคัญคือ “ขันติ อหิงสา สันติ” เป็นธรรมชาติในตัวคน กุศลมูล คือ ต้นเหตุของความชั่วทุกอย่าง ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ แต่มากกว่านั้น สักกายทสิฐคือเห็นว่าเป็นตัวกูของกู ต่างคนต่างมีสักกายทสิฐจำนวนมาก จึงนำไปสู่ความขัดแย้ง สิ่งสำคัญเราต้องหาคำตอบว่า “ชีวิตคืออะไร ชีวิตเป็นอย่างไร ชีวิตจะดำเนินไปอย่างไร” โดยยึดกรรมและปัจจุสมุปบาท ศึกษาพระพุทธศาสนาและสันติศึกษาต้องตัวเล็กไม่ใช่ตัวใหญ่ เพราะบางครั้งยิ่งเรียนยิ่งมองคนอื่นว่าชั่วไปหมด เรียกว่าสักกายทสิฐไม่ลด เพิ่มตัวกูของกู

บุคคลที่มีสักกายทสิฐจะมี 3 คำเกิดขึ้น คือ 1) “เอตมม แปลว่า นั้นของเรา” เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกขณะจิต ขนาดไม่เป็นของเรายังบอกว่า นั้นของเรา 2) “เอโสหมสมิ เราเป็นนั่น” เรื่องตำแหน่งต่าง ๆ ความอยากจะเป็น เป็นนั่นเป็นนี่ 3) “เอโสเมตต นันอัตตาของเรา” ซึ่งสักกายทสิฐถ้าคลายไม่ได้ชีวิตจะพังเพราะมีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นพื้นฐานตลอด ตามพระสูตรที่ว่า “อัครัญญสูตรและจักรวรรตสูตร” จะเห็นวิวัฒนาการของความชั่วร้ายของกิเลส 3 ตัว เครื่องมือที่จะกันได้ คือ “ขันติธรรมเท่านั้น” โดยธรรมชาติของคนจะปรากฏสิ่งที่ไม่ดีออกมาเห็นชัด ตัวเราจะบ่มโลภะ โทสะ โมหะ เราต้องฝึกขันตอด ขันติทน ขันติกลั่น ถ้าไม่ขันติธรรมก็จะเกิดความรุนแรง ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ มหาตมะคานธี สันติศึกษาจะชัดเจนในเรื่องของขันติธรรมกับอหิงสา อเล็กซานเดอร์มหาราชมีความขันติธรรมอย่างเดียวแต่ขาดอหิงสา เนลสันยังไปถึงมหาตมะคานธี มหาตมะคานธีจึงขัดเรื่องขันติธรรมกับอหิงสา ขันติธรรมไม่อยู่จะเกิดความรุนแรง เราต้องไปถึงสังวรปธาน ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงขึ้น ในทางพระพุทธศาสนาต้นเหตุของความรุนแรงเกิดความโกรธ ถือว่าเป็นกายทุจริต วิจิทุจริต ในทางพระพุทธศาสนาวิธีระงับความโกรธ คือ นึกถึงโทษของความโกรธ คนโกรธเหมือนดันพื้นเผาศพ

ถือว่าน่าเกลียดมาก นึกถึงคุณความดีของคนที่เราโกรธ “จงเลือกเอาส่วนดีเขามีอยู่” ขอบคุณที่ทำให้เราโกรธได้ การโกรธเป็นการก่อกวนให้กับตัวเอง มองว่าใครจะทำอะไรถือว่าเป็นกรรมของเขาและให้เรานึกถึงความสัมพันธ์กัน ไม่มีใครไม่เคยเกิดเป็นพี่เป็นน้องเป็นญาติกัน ต้องมีสักชาติเป็นแนวของมหายานในการกินมังสวิรัตซึ่งกล่าวว่า “เดินร่วมทางกัน 7 ก้าวถือว่าเป็นมิตร เดินร่วมทางกัน 12 ก้าวเป็นสหาย อยู่ร่วมกัน 1 เดือนเป็นญาติ ถ้าเกินกว่าเท่ากับเป็นตัวของเราเอง เป็นพวกเดียวกัน” โลกไม่กว้างสักวันต้องเจอกัน ให้เรานึกยาว ๆ อย่าสร้างศัตรูแม้คนเดียว ทุกอย่างมีเหตุมาจากอดีตและปัจจุบัน บางคนมีปัญหาฆ่าตัวตาย อย่าคิดว่าปัญหานั้นจะหมด เราต้องดูแลจิตของเราให้ดี จิตสุดท้ายก่อนตายจะเป็นตัวกำหนดให้ไปทุกข์และสุขดี ปัจจุบันล้วนมาจากอดีตทั้งนั้น เวลาเราโกรธใครเราต้องแยกธาตุแยกอาการ 32 ประการ ว่าโกรธอวัยวะส่วนใด หาที่โกรธให้ได้ เหมือนกับเรื่องราวที่ว่า ท่านชื่อนอะไร อาตมาชื่อนาคเสน ตรงไหนนาคเสน นาคเสนย้อนถามกลับว่า พระองค์นั้นอะไร นักรมมาอะไรที่วราถเรียกว่า “คิดแบบแยกธาตุ 32”

รากฐานของสันติอย่างแท้จริง คือหลักปธาน 4 คือ 1) สังวรปธาน เพียรระวังระวังไม่ให้เกิดขึ้นด้วยขันติธรรม 2) ปหานปธาน เพียรละความขัดแย้ง 3) ภวานาปธาน เพียรก่อให้เกิดสันติภาพ และ 4) ออนุรักษนาปธาน เพียรรักษาสันติภาพ ถือว่าเป็นกรอบของสันติศึกษา ส่วนไตรสิกขาถือว่าเป็นหลักการฝึกอบรมตน คือ ศีล เป็นการจักระเบียบวินัยตัวเองทุกมิติ เคารพกติกาทางสังคม สมาธิ เป็นการรู้จักปล่อยวาง ปัญญาเข้าใจชีวิต แนวคิดสันติศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาคือ ใช้ขันติธรรม เพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรง ซึ่ง 12 พระราชนิพนธ์พระพุทธเจ้ายังไม่บัญญัติพระวินัย แต่เมื่อมีพระสงฆ์มากขึ้นจึงต้องบัญญัติ เพื่อรักษาศรัทธาคนที่นับถือศาสนา คำว่า อวิปฏิสาร คือ ทำให้คนเดือดร้อน ความร้อนใจหลังที่ได้กระทำผิด “เรามักจะเปลี่ยนโลก แต่ไม่เปลี่ยนตนเอง” เราต้องอยู่นอกวงของความขัดแย้ง เราต้องอยู่เหนือความขัดแย้ง เหมือนอุบัติเหตุเราระวังหรือให้เขาระวัง ถ้าเกิดอุบัติเหตุเพราะเราแสดงว่า มาจากปัจจัยหลัก เราจึงต้องระวังมีคำว่า วฏฏสส โทโส คือ “โทษของวิญญู” ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ตอบผู้พิพากษาในการตัดสินประหารชีวิต ว่าเป็นโทษของวิญญู ขันติธรรมเป็นการรักษาตัวเองเกี่ยวข้องกับตัวเองถึงจะมีการกระทบกระเทือนกระแทก ส่วนอหิงสาเป็นการไม่ทำร้ายคนอื่น ลดตัวกูของกู ขันติธรรมกับอหิงสาจึงเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสันติภาพ (Phra Ratchapariyatikavi, 2017) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี พระพุทธเจ้าใช้แนวคิด “เชิงรับ” อันเป็นหลักการเพื่อพัฒนาหรือกล่อมเกลาคูณภาพจิตของมนุษย์ให้มีภูมิคุ้มกันมากขึ้นด้วยการใช้แนวคิด 2 ประการ คือ

1) หลักขันติธรรม ขันติถือว่าเป็นพุทธสันติวิธี หมายถึง ความอดทนที่เกิดขึ้นจากการที่เราถูกกระทำโดยฝ่ายตรงกันข้าม ไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือคู่กรณี ถูกกระทำทางตรงและทางอ้อม เช่น การด่า การทำร้าย การกล่าวเลียดสี การหมิ่นประมาท แต่เรามีได้ด่าตอบหรือกระทำร้ายตอบต่อคู่กรณี พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ชื่อว่า “เป็นนักขันติบุคคล” แม้บางครั้งได้จ้างทาสและกรรมกรไปด่าพระพุทธเจ้าว่า “เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน” แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้าแสดงออกมาคือ “ความอดทน” ในขณะที่พระอานนท์พยายามนิมนต์ให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปอื่นเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ แต่พระองค์ชี้ว่าการหนีไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง พระองค์ได้เปรียบตนเองกับช้างว่า เมื่อก้าวลงสู่สงครามแล้วต้องพร้อมน้อมรับลูกศรหรืออาวุธที่เข้ามากระทบสงครามที่พระองค์มุ่งเน้นนั้นหมายถึง “สงครามการต่อสู้กับกิเลส” หรือคำด่าด้วยความอดทนมากกว่าสิ่งใดสรุปแนวคิดเชิงรับวิศกรสันติภาพพึงตระหนักคือ ขันติธรรม กล่าวว่า “สมณะในพระธรรมวินัย ไม่ด่าตอบบุคคลที่ด่าอยู่ ไม่เลียดสีตอบบุคคลที่เลียดสีอยู่ ไม่ประหารตอบบุคคลผู้ประหารอยู่”

2) หลักอนัตตา ในบริบทของพุทธสันติวิธี หมายถึง การลดทอน รื้อถอน ทำลาย และสลายการยึดมั่นถือมั่นในความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นอัตลักษณ์มีจุดแข็งในแง่ของเอกภาพของชุมชนซึ่งจะดำรงไว้ชาติพันธุ์แต่จุดด้อยการยึดมั่นในชาติพันธุ์ของตนเองจนเป็นที่มาของการดูถูก ดูหมิ่นเหยียดหยามเกลียดชัง คนอื่นกลุ่ม

อื่นชาติพันธุ์อื่น นักสันติวิธีพึงสลายความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองด้วยหลักอนัตตา พระพุทธเจ้าทรงย้ำกับเจ้าศากยวงศ์ว่า “เราได้เห็นหมู่สัตว์กำลังดิ้นรนอยู่ด้วยวิธีเหมือนปลาในอ่างน้ำน้อย ฉะนั้น ภัยได้เข้ามาถึงเราแล้ว เพราะได้เห็นคนทั้งหลายผู้โกรธกันและกันเพราะทิฐิ ฉะนั้น มนุษย์ย่อมไม่กล่าวยกย่องตนในบุคคลที่เสมอกัน ผู้ต่ำกว่า ผู้สูงกว่า และย่อมไม่ยึดมั่นถือมั่น” ส่วนแนวคิดพื้นฐาน “เชิงรุก” ในการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีมุ่งเน้นในแง่ของสังคมของกลุ่มบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหรือองค์กรให้เกิดความเป็นเอกภาพ โดยมีแนวคิด 2 ประการ คือ 1) หลักการธรรม 2) หลักสามัคคีธรรม และแนวคิดพื้นฐาน “แบบคู่ขนาน” ในการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีประกอบด้วย พรหมวิหารธรรม อปริหานิยธรรม

สาราณียธรรม สังคหัตถุธรรม หลักศีล 5 (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn), (2004) ถือว่าเป็นหลักสำคัญในการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีซึ่งประกอบด้วยเชิงรับ เชิงรุก และแบบคู่ขนาน เพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงๆ นั้นเกิดจากภายในจิตใจของมนุษย์เป็นเชื้อแห่งความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนา ความขัดแย้งที่มีความน่ากลัวมาก คือ “ความขัดแย้งแบบหลบหนี” พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า พึงศึกษาสันติเท่านั้น ตามพระบาลีว่า สนิตเมว ลิกขเยย ด้วยการเริ่มจากศึกษาสันติภายในก่อนพัฒนาสู่สันติภายนอก

สรุป

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือการที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลตั้งแต่ศาลรับฟ้องจนถึงก่อนมีคำพิพากษา ถึงที่สุดให้กับคู่กรณี เป็นการช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ย ไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อใดก็ได้ ซึ่งคำพิพากษาที่ดีที่สุดคือการที่คู่กรณียอมความกันเองไกล่เกลี่ยกันเองจะนำไปสู่สันติสุข เพียงทุกคนเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พระพุทธศาสนาจึงมิใช่อุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติแต่วัดเป็นที่สถานที่จัดการความขัดแย้งที่ดีที่สุดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ขันติธรรมจึงเป็นเครื่องมือในการเคารพพหุวัฒนธรรม ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปสามารถศึกษาและนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ เพื่อให้สังคมที่ตนอาศัยเป็นสังคมที่สงบสุข และใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข และมีประสิทธิภาพ

References

- Boonyathithathan, E. (2012). *Conflict Management in Organizations*. Bangkok: Printed by Panya Chon Publishing House.
- Department of Rights and Liberties Protection, Ministry of Justice. (2019). *Training Knowledge Set for the Mediation Training Course under the Dispute Mediation Act*. Bangkok: Ministry of Justice.
- Dispute Resolution Promotion Division. (2019). *Department of Rights and Liberties Protection, Ministry of Justice*. Dispute Mediation for the Public Sector under the Dispute Mediation Act B.E. 2562, Chalerm Phra Kiat 80th Anniversary Government Complex, Bangkok.
- Hongswilai, S. (2018). *The Contribution of Buddhism to the Development of Global Peace*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

- Judicial Promotion Office, Office of the Judiciary. (2017). *Knowledge of Criminal Law for Dispute Mediation*. Bangkok: Printed by Thana Press Co., Ltd.
- Kunngern, N. (2017). *Hawaiian-Style Mediation*. Bangkok: Thana Press Co., Ltd.
- Maisakul, N. (2017). *Online Mediation: A New Innovation in Dispute Resolution*. Bangkok: Thana Press Co., Ltd.
- Ministry of Justice. (2004). *Dispute Mediation Strategies*. Bangkok: n.p.
- Na Thalang, Ph. (2020). *Techniques for Mediation in Civil Disputes: Steps and Processes*. Bangkok: Introduction and Techniques of Dispute Mediation Course.
- Office of Judicial Affairs. (2017). *Psychological Techniques for Mediation*. Bangkok: Active Print Co., Ltd.
- Phra Ratchapariyatikavi. (2017). *Conflict Management through Buddhist Peaceful Methods: Buddhist Peace Studies*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2011). *Buddhist Peace Building: Integrating Principles and Tools for Conflict Management*. Bangkok: 21st Century Company Limited.
- Phramaha Yutthana Narachettho (Sirivan). (2013). *Buddhism and the Resolution of Political Conflicts in Thai Society: A Case Study of the Yellow Shirt and Red Shirt Groups*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Prateungratna, Ch. (2016). *Mediation by Third Parties: A Path to Building Mutual Understanding. Basic Concepts of Conflict Management by Peaceful Methods*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Royal Institute. (2011). *Royal Institute Dictionary*. Bangkok: Royal Institute.
- Sahasrangsi, P. (2016). *Collection of Articles on Mediation and Dispute Resolution, and Basic Knowledge of Relevant Laws*. Bangkok: Dispute Resolution Office, Office of the Judiciary.
- Tamthai, M. (2000). *Conflict Management with Peaceful Methods in Peacebuilding: National Strategy for Security*. Bangkok: Strategic Institute, National Security Council Office.
- Tanchai, W. (2018). *The Contribution of Buddhism to World Peace Development*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Thapwong, Ch. (2015). *Mediator's Guide: Public Health Peacekeeping Center, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health*. Bangkok: The Veterans Affairs Organization Printing House.
- Thatsanasayakul, N. (2004). *The Judiciary and Dispute Resolution*. (Research Report). Bangkok: Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.
- The Peace Studies and Good Governance Institute, King Prajadhipok's Institute. (2006). *Terminology Related to Conflict Resolution and Problems*. (3rd ed.). Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

- The Public Dispute Mediation Center. (2019). *Operational Manual of the Public Dispute Mediation Center (PDM) under the Dispute Mediation Act, B.E. 2562*. Bangkok: Department of Rights and Liberties Protection, Ministry of Justice.
- Tonteerawong, P. (2021). *Restoring Relationships and Providing Remedies in the Context of Justice: Certificate Program on Fundamental Concepts of Conflict Management through Peaceful Methods*. Bangkok: Peace and Good Governance Institute, King Prajadhipok's Institute.

มงคลสูตร : กระบวนการพัฒนาชีวิตตามแนวไตรสิกขา*

Mangala Sutta: The Process of Life Development According to the Threefold Training

ประดิษฐ์ ปัญญาจัน

Pradit Phanyajeen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author's Email: praditmcucm@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้ศึกษากระบวนการพัฒนาชีวิตตามแนวไตรสิกขาด้วยมงคล 38 ประการ พบว่า ขั้นตอนแห่งการดำเนินชีวิตด้วยการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพตนเอง มีกระบวนการ 3 ขั้นตอน และประโยชน์ 3 คือ 1) ระดับศีล คือ มงคลสูตรที่ 1-26 เป็นการสร้างความดีงามและสันติสุขต่อตนเองและสังคม ได้รับประโยชน์เป็นทิฏฐิอันมีกัตถะ คือประโยชน์ทันตาเห็น มีสุขภาพ ครอบครัว สังคมดี 2) ระดับสมาธิ คือ มงคลสูตรที่ 27-30 มงคลสูตร เป็นการสร้างสันติสุขภายในจิตใจตนเอง ได้รับประโยชน์เป็นสัมปรายิกัตถะ คือประโยชน์เลียดาเห็น มีความอิมใจ ภูมิใจ สุขใจ มั่นใจ ในคุณธรรมความดี ความมีชีวิตที่สะอาดสุจริต ชีวิตมีความสุขสงบ 3) ระดับปัญญา มงคลสูตรที่ 31-38 เป็นการพัฒนาขั้นสูงสู่ทางแห่งพระนิพพาน ได้รับประโยชน์สูงสุด เรียกว่า ปรมัตถะประโยชน์ โดยมีปัญญารู้แจ้งเห็นความจริงของโลกและชีวิต เป็นอิสระสุขเกษมถึงสันติ คือปรมัตถะประโยชน์ เป็นประโยชน์สูงสุด มีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิต จนกระทั่งจิตเป็นอิสระไร้ทุกข์ เป็นการเข้าถึงความจริงอันสูงสุดตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำสำคัญ: มงคลสูตร; กระบวนการพัฒนาชีวิต; ไตรสิกขา

Abstract

This academic article examines the process of developing life according to the threefold training (*Tisikkhā*) by applying the 38 blessings (*Maṅgala Sutta*). The study finds that the process of self-development consists of three stages, each yielding three types of benefits: The stage of morality (*Sīla*) corresponding to blessings 1-26, this stage involves cultivating virtue and social harmony. It brings immediate benefits (*Ditṭhadhammikatta*) such as good health, strong family bonds, and a well-ordered society. The stage of concentration (*Samādhi*) covering blessings 27-30, this stage focuses on inner peace and mental stability. It yields future-oriented benefits (*Samparāyikatta*) that extend beyond immediate perception, including deep contentment, confidence in moral values, and a life of integrity and tranquility. The stage of wisdom (*Paññā*) encompassing blessings 31-38, this stage represents the highest level of development leading to *Nibbāna*. It provides the ultimate benefit (*Paramattha-attha*) by fostering wisdom that penetrates the true nature of existence, resulting in liberation from

*Received February 22, 2025; Revised April 14, 2025; Accepted April 25, 2025

suffering and the realization of supreme peace. This structured approach, guided by the teachings of the Buddha.

Keywords: *Maṅgala Sutta*; Process of Life Development; Threefold Training

บทนำ

สรรพสัตว์ในสงสารวัณนั้น ภพภูมิมนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงนิพพานได้มากที่สุด มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ฝึกได้และฝึกแล้วประเสริฐสุด แต่ละคนก็มีศักยภาพของตน ถ้ามีวินัยเฉยศักยภาพนั้นก็ยังไม่ปรากฏออกมา ทั้งที่เราสามารถเป็นพระพุทธเจ้าได้ เป็นพระอรหันต์ได้ เป็นพระอริยได้ แต่ถ้าไม่พัฒนาศักยภาพก็เป็นไม่ได้ จึงต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่มีอยู่ในตน และมีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนาตนอยู่เสมอ โดยมุ่งมั่นพัฒนาศักยภาพในให้เต็มที่ เรียกว่า อัตตสัมปทา การทำตนให้พร้อม (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000) มงคลสูตรเป็นหลักการพัฒนาศักยภาพตนเอง เป็นระบบการพัฒนาตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสูงสุด คือ พระนิพพาน ตามสุภาษิตพระร่วงสามารถจำแนกตามลักษณะของการพัฒนาตนเองออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) ด้านการมีสัมพันธไมตรี 2) ด้านการใช้ ชีวิต 3) ด้านการประกอบกิจการ 4) ด้านพฤติกรรม 5) ด้านองค์ความรู้ และ 6) ด้านจิตใจ (Sukhsapthaweephol et al., 2017) ตามมุมมองเรื่องความงามถึงความสมบูรณ์แห่งชีวิตด้านพระพุทธศาสนา มีคติว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตต้องใช้สูตรความสำเร็จ การพัฒนาการดำเนินชีวิตไว้อย่างละเอียดทุกด้านทุกขั้นตอน แสดงให้เห็นถึงภาพรวมของการพัฒนาชีวิตไปสู่เป้าหมาย จากสิ่งเล็กน้อยไปหาสิ่งสำคัญจากสิ่งง่าย ๆ ไปหา สิ่งที่ยากขึ้น ๆ โดยลำดับกระทั่งถึงจุดเป้าหมายแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต มงคล 38 ประการมีหลักการสอนถึงความเจริญรุ่งเรืองที่เกิดจากการกระทำของคน คือสิ่งที่ต้องทำเองจึงจะมีความเจริญก้าวหน้า เรียกว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นหลักการสร้างสรรค์ชีวิตในทุกด้านและทุกระดับอย่างครบถ้วน การพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเป็นการกระทำความดีเพื่อพัฒนาตนเอง เพื่อประสบความสำเร็จด้านบุคคล สังคม และทางธรรม (Phramaha Pichet Jattamalo, 2016)

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่าวิถีแห่งการดำเนินชีวิตนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนวิธีการดำเนินชีวิตด้วยมงคล 38 ประการ ในการพัฒนาศักยภาพตนเองสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบด้วยกระบวนการใน 3 ระดับ คือ (1) **ระดับศีล** มงคลสูตรเพื่อสร้างความดีงามสันติสุขในตัวเองกับสังคม (2) **ระดับสมาธิ** มงคลสูตรเพื่อสร้างสันติสุขภายในจิตใจตัวเราเอง (3) **ระดับปัญญา** มงคลสูตรเพื่อสร้างการดำเนินชีวิตเข้าถึงพระนิพพาน หลักการของพระพุทธศาสนาคือการนำเอาไตรสิกขามาสู่ชีวิตของคน เพราะไตรสิกขาเป็นเรื่องของชีวิต คือ การที่จะทำให้ชีวิตมีความสุข การเรียนรู้เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษาที่จะฝึกตัวเองพัฒนาชีวิตของตน มงคลสูตร คือหลักสูตรที่ว่าด้วยการกระทำของมนุษย์ทั้งหลายที่เป็นมงคล เป็นคุณงามความดีที่ทั้งเทวดาและมนุษย์ไม่อาจจะโต้แย้งได้ มี 38 ประการ ในทางพระพุทธศาสนา มีกระบวนการพัฒนาเปลี่ยนแปลงชีวิต 3 ขั้นตอนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การศึกษากับมรรคต้องไปด้วยกัน เมื่อเราดำเนินชีวิตไป เราก็ฝึกชีวิตให้พัฒนาก็เอาไตรสิกขาใส่เข้าไปในชีวิตชีวิตก็จะกลายเป็นมรรค พอชีวิตเป็นมรรคแล้วก็จะเอื้อต่อไตรสิกขา (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2005)

มงคลสูตรนี้พระสิริมังคลาจารย์ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ท่านเป็นพระนักปราชญ์ชาวล้านนา และชวนชวนในการศึกษาธรรมะอย่างยิ่ง ในประมาณปี พ.ศ. 2020-2100 ท่านได้เป็นหนึ่งในคณะสมณทูตไทยเดินทางไปศึกษาที่ประเทศลังกา ครั้นกลับมาแล้วจึงได้รจนาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไว้มากมายเรื่อง และมีอยู่ 4 เรื่องที่ได้รับความนิยมเผยแผ่ไปอย่างกว้างขวาง คือ คัมภีร์เวสสันดรที่ปณี จักรวาลที่ปณี สังขยาปภาสกุฎิกา และที่สำคัญและโดดเด่นมากที่สุดคือคัมภีร์มั่งคัลลทที่ปณี โดยนำหลักธรรมในมงคลสูตรมาเขียนพรรณนาเพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง เจริญ ไม่ตกไปสู่ที่ชั่ว ซึ่งก็มีความคล้ายกับหลักการดำเนินชีวิตของศาสนาพราหมณ์ในการดำรงชีวิตอยู่ 4 ขั้นตอน คือ พรหมจารี คณหัสถ์ วณปรสสี และสันยาสิ (Phrakhrubanphot Phatthanaphon (Khruko), 2013) คัมภีร์มั่งคัลลทที่ปณีเป็นการอธิบายถึงการอยู่

ร่วมกันได้ด้วยความสะดวก เพราะมีศีลธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานแห่งการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เตรียมความพร้อมสำหรับการฝึกฝนอบรมจิต เพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ท่านได้อธิบายมงคลสูตรโดยการนำเรื่องราวสมัยพุทธกาลหรือในชาดก มาเล่าประกอบและขยายความให้ผู้อ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น ต่อมาซึ่งทางคณะสงฆ์ไทยได้นำคำภีร์นี้บรรจุในหลักสูตรบาลีสยามหลวง

ดังนั้น ชีวิตที่เป็นมงคลคือความดีงามตามหลักการพระพุทธศาสนา จึงไม่มีความจำเป็นในการพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากภายนอก ด้วยการร้องขอ อ้อนวอน บูชา บวงสรวง แต่เป็นการสร้างความมงคลหรือพรอันประเสริฐด้วยตัวเราเอง จากการกระทำทางกาย วาจา และใจที่เป็นกุศล มงคลสูตรมีหลักการและกระบวนการพัฒนาชีวิตให้เป็นไปตามลำดับได้อย่างไรนั้น ผู้เขียนจะนำเนื้อหาของมงคลสูตรในพระไตรปิฎกซึ่งประกอบด้วยมงคล 38 ประการ มาสรุปรวมองค์ธรรมตามหลักไตรสิกขา

ที่มาของมงคลสูตร

ในสมัยพุทธกาลมีปัญหาถกเถียงกันเรื่องมงคลของชีวิตว่า อะไรคือมงคลของชีวิต เริ่มตั้งแต่มนุษย์ภูมิจนถึงเทวภูมิ จึงเป็นที่มาของมงคลสูตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 25 (พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 17) ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ ซึ่งกล่าวถึงพระดำรัสของพระพุทธเจ้าเรื่องมงคลสูตร 38 ประการ ไว้ดังนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น เมื่อราตรีผ่านไป เทวดาองค์หนึ่งมีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้สว่างไปทั่วพระเชตวัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า “... เทวดาและมนุษย์จำนวนมากต่างมุ่งหวังความสุขสวัสดี ร่วมกันคิดถึงเรื่องมงคล ขอพระองค์ตรัสบอกมงคลอันสูงสุดด้วยเถิด...” พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตอบดังนี้ “...เทวดาและมนุษย์ทำมงคลดังกล่าวมานี้แล้วไม่พ่ายแพ้ข้าศึกทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดีในที่ทุกสถานทั้ง 38 ประการนั้น เป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น...” (Thai Tripitakas: 25/1-8/7)

การสนทนาธรรมของเหล่าเทวดาว่าอะไรคือมงคลชีวิตนั้น ท้าวสักกเทวราชได้นำหมู่เทวดาเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะที่ประทับอยู่ ณ เชตวันมหาวิหาร ใกล้เมืองสาวัตถี และบัญชาให้เทพบุตรองค์หนึ่งทูลถามพระองค์ว่า อะไรคือมงคลของชีวิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมเรื่องมงคลสูตร มีทั้งหมด 38 ประการ แบ่งออกเป็น 10 หมวดหรือนับเป็นคาถา คาถาหนึ่งจะประกอบด้วยมงคล 3-5 ข้อ เรียงลำดับจากปฏิบัติง่ายไปสู่ข้อที่ปฏิบัติยาก

เนื้อหาของมงคล 38 ประการ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า มงคล ไว้ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ให้ความหมายคำว่า **มงคล** หมายถึง สิ่งที่ทำให้มีโชคดี, ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ blessings; เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด highest blessings (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000)

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ให้ความหมายคำว่า มงคล หมายถึง สิ่งที่ทำให้มีโชคดี

ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญ, มงคล 38 ประการ หรือเรียกเต็มว่า อุดมมงคล (มงคลอันสูงสุด) (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000)

เนื้อหาโดยย่อของมงคลสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนว่าเริ่มจากตนเอง จากการปฏิบัติของตนทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดหรือสิ่งใดจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่เราได้ นอกจากกรรม ความมงคล หรือ มงคลชีวิต แบ่งเหตุแห่งความเจริญก้าวหน้า เป็น 3 ระดับ หรือ ประโยชน์ 3 คือ 1. ประโยชน์ปัจจุบัน หรือ ทิฏฐธรรมมิกัตถะ 2. ประโยชน์เบื้องหน้า หรือ สัมปรายิกัตถะ และ 3. ประโยชน์อย่างสูงสุด หรือ ปรมัตถะ คือเมื่อบุคคลใดทำเหตุไว้ดีในปัจจุบัน ก็จะมีสุขความเจริญในอนาคต เมื่อตายไปก็จักไปเกิดในสุคติภพ เช่น ในวัยเด็กตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เมื่อจบการศึกษาก็จะมีอาชีพที่มั่นคง เมื่อมีทรัพย์ก็สละเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นและสังคม หากไม่มีกรรมดีตรวน เมื่อตายไปก็จักไปเกิดในเทวภูมิ

มงคล 38 ประการ ต่างกันกับ มงคลทางโลก คือ สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อถือว่าเป็นมงคล เช่น วัตถุ สิ่งของ สัตว์ ต้นไม้ ชื่อ อักษร ฤกษ์ยาม เป็นต้น หรือเรียกว่า มงคลนอก แต่มงคลทางธรรม เป็นข้อฝึกฝนและปฏิบัติอย่างมีสติและปัญญากำกับ เช่น การไม่คบคนพาล คบแต่บัณฑิต การให้ทาน การประพฤติธรรม ความกตัญญู เป็นต้น เรียกว่าเป็นมงคลชีวิต ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักมงคลชีวิตนี้ได้ เหตุแห่งความเสื่อมทั้งหลายก็จะไม่ปรากฏในชีวิต ฉะนั้นการพัฒนาชีวิตจึงต้องเป็นไปตามแนวไตรสิกขาโดยอาศัย มงคล 38 ประการ ตามมงคลสูตร เป็นแนวทางหรือกระบวนการพัฒนาคุณชีวิตของมนุษย์

โครงสร้างของมงคลสูตร แบ่งออกเป็น 10 คาถา ผู้เขียนได้นำมงคลทั้ง 38 ประการ จากมงคลสูตรมาสรุปองค์ธรรมลงหมวดไตรสิกขา ดังตารางนี้

ตารางที่ 1 มงคล 38 ประการกับไตรสิกขา

	มงคล 38 ประการ	ไตรสิกขา				มงคล 38 ประการ	ไตรสิกขา		
		ศีล	สมาธิ	ปัญญา			ศีล	สมาธิ	ปัญญา
1	การไม่คบคนพาล	●			20	การเว้นจากการดื่ม น้ำเมา	●		
2	การคบแต่บัณฑิต	●			21	ความไม่ประมาทใน ธรรม	●		
3	การบูชาคนที่ควรบูชา	●			22	ความเคารพ	●		
4	การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม	●			23	ความถ่อมตน	●		
5	การได้สร้างบุญไว้ในปาง ก่อน	●			24	ความสันโดษ	●		
6	การตั้งตนไว้ชอบ	●			25	ความกตัญญู	●		
7	ความเป็นพหูสูต	●			26	การพึงธรรมตามกาล	●		
8	ความเป็นผู้มีศิลปะ	●			27	ความอดทน		●	
9	วินัยที่ศึกษามาดี	●			28	ความเป็นคนว่าง่าย		●	
10	วาจาสุภาสิต	●			29	การพบเห็นสมณะ		●	
11	การบำรุงมารดาบิดา	●			30	การสนทนาธรรมตาม กาล		●	
12	การสงเคราะห์บุตร	●			31	การเผผลาญบาป			●
13	การสงเคราะห์ภรรยา	●			32	การประพฤติ พรหมจรรย์			●
14	การงานที่ไม่อาภูล	●			33	การเห็นอริยสัจ			●
15	การให้ทาน	●			34	การทรมานพยานให้แจ้ง			●
16	การประพฤติธรรม	●			35	จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรม กระทบแล้วไม่หวั่นไหว			●
17	การสงเคราะห์ญาติ	●			36	จิตไม่เศร้าโศก			●
18	การงานที่ไม่มีโทษ	●			37	จิตปราศจากธุลี			●
19	การงดเว้นจากบาป	●			38	จิตเกษม			●
รวมมงคล 38 ประการกับไตรสิกขา							26	4	8

คาถาทั้ง 10 วรรคนี้ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ เป็นกระบวนการสร้างความมงคลหรือความเจริญ ความดีงาม คุณค่าของชีวิตต่อตนเอง มงคล 38 ประการจึงเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป้าหมายสูงสุดคือประโยชน์ประโยชน์ที่จะได้รับ เมื่อเตรียมพื้นฐานหรือวางฐานชีวิตเรียบร้อยแล้วนั้นก็มาดูหลักต่อจากนั้น เพื่อดำเนินชีวิตให้ก้าวหน้า จะได้ประสบความสำเร็จ

ที่สูงขึ้นไปจากพื้นฐานนั้น จนบรรลุจุดหมายคนเราเกิดมาก็มุ่งหาสิ่งที่เรียกว่า **ประโยชน์** พระพุทธศาสนาเรียกว่า **อตัล** แปลว่า จุดมุ่งหมายของชีวิต ที่ถูกต้อง ดีจริง เป็นประโยชน์จริง ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสแบ่งไว้เป็น 3 ระดับ หรือแบบย่อเป็นระดับประโยชน์ 3 ระดับ คือ (1) **ทิฏฐธัมมิกัตถะ** ประโยชน์ทันตาเห็น โดยมีสุขภาพดี ครอบครัวดี พึ่งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ และเป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม (2) **สัมปรายิกัตถะ** ประโยชน์เลตาเห็น โดยมีความอิมใจ ภูมิใจ สุขใจ มั่นใจ ในคุณธรรมความดี ความมีชีวิตที่สะอาดสุจริต มีคุณค่าเป็นประโยชน์ (3) **ปรหมัตถะ** ประโยชน์สูงสุด โดยมีปัญญาารู้แจ้งเห็นความจริงของโลกและชีวิต วางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย มีจิตใจเบิกบานผ่องใส เป็นอิสระ สุขเกษม ถึงสันติ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015)

วิเคราะห์เนื้อหาทางคสสูตรกับการพัฒนาตามแนวไตรสิกขา

พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงพัฒนาการของคุณภาพชีวิตตามลำดับใน 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ตั้งแต่ความดีงามของตนเองและการอยู่ร่วมกับสังคม เรียกว่า ความเจริญด้วยการรักษาศีล 2) การพัฒนาตัวเองขึ้นไปสู่ระดับจิตใจให้สงบเย็นมีความสุขภายใน ด้วยสมาธิภาวนา 3) การยกระดับจิตใจให้พ้นจากความทุกข์และเป็นอิสระภาพ รู้ตามความเป็นจริงทั้งกายและใจด้วยปัญญา ผู้เขียนได้นำมงคลสูตร 38 ประการ มาย่อลงเหลือ 3 หมวดตามไตรสิกขา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกระบวนการพัฒนาชีวิตของปวงชนสู่รียชนเพื่อเข้าถึงความจริงอันสูงสุด ได้ดังนี้

การพัฒนาชีวิตด้วยศีลสิกขา ในมงคลสูตรประการที่ 1 ถึง 26 คือ การมีสติหรือสมาธิสำรวมกาย วาจา และใจในระดับต้น เพื่อไม่ให้ไปกระทบกระทั่งผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน หรือ การมีสติอยู่ร่วมกับสังคมให้เกิดสันติสุขร่วมกันโดยดำเนินไปตามกระบวนการแห่งวัฒนธรรมอันดีงามร่วมกับสังคม จัดเป็นประโยชน์ทางกายประสาทสัมผัส หรือ ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์

การพัฒนาชีวิตด้วยสมาธิสิกขา ในมงคลสูตรประการที่ 27 ถึง 30 คือ การใช้ชีวิตอย่างมีความมุ่งมั่น มั่นคง ไม่วอกแวก มีความเป็น 1 เดียวทางจิต เรียกอีกอย่างว่า สมาสมาธิ ได้แก่ เอกัคคตาภิได้ ซึ่งมีกระบวนการแห่งการสร้างมงคลแห่งชีวิต จัดเป็นประโยชน์ภายในจิตใจและอนาคต เรียกว่า สัมปรายิกัตถะประโยชน์

การพัฒนาชีวิตด้วยปัญญาสิกขา ในมงคลสูตรประการที่ 31 ถึง 38 คือ การใช้ปัญญาพิจารณาตามแนวทางในพระพุทธศาสนา เพราะนิพพานคือสิ่งสูงสุด ที่บุคคลหลุดพ้นจากความยึดมั่นในตัวตนโดยสิ้นเชิง บุคคลสามารถลดความยึดมั่นในตัวตนในระดับต่าง ๆ จนสามารถบรรลุสิ่งสูงสุดได้ ปัญญานั้น มี 2 ระดับ คือ โลกียะและโลกุตระ และจัดอยู่ในปรหมัตถะประโยชน์ เป็นประโยชน์สูงสุด คือ การมีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตจนกระทั่งจิตใจเป็นอิสระ ไร้ทุกข์

หลักการแห่งการดำเนินชีวิตตามมงคลสูตรนั้นมีความสอดคล้องกับประโยชน์ 3 ประการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระคันธสาราภิงค์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า “มงคล 38 ประการ เป็นสิ่งที่อำนวยการประโยชน์ในชาตินี้ ได้แก่การอยู่ดีมีสุขในปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและสังคม ประโยชน์ชาติหน้า คือ การได้การได้รับมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และประโยชน์อย่างยิ่ง คือพระนิพพาน อันพ้นจากวิภวสงสาร พระพุทธองค์จึงตรัสว่าเป็นมงคลอันสูงสุด” การเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม เป็นไปเพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวเอง เปลี่ยนเพื่อให้หลุดพ้นจากความติดขัด หรือวิกฤตการณ์ของมนุษย์ชาติในปัจจุบัน (Phra Khantasaraaphiwong, 2015) การเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม ก็เป็นไปเพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวเอง เปลี่ยนเพื่อให้หลุดพ้นจากความติดขัด หรือวิกฤตการณ์ของมนุษย์ชาติในปัจจุบัน (Wasi, 2007)

ผู้เขียนได้สรุปกระบวนการพัฒนาชีวิตด้วยมงคลสูตรตามแนวไตรสิกขาเพื่อประโยชน์ 3 ดังตารางนี้

ธมมสฺสวณั การพึงธรรมตามกาล ผู้พึงธรรม กำจัดความฟุ้งซ่านแห่งจิต วิตกในกาม พยาบาท วิหิงสาออกเสียได้ (Sirimangkalacharya, 2011)

มงคลแห่งการดำเนินชีวิตที่ 1-26 นี้ หากพิจารณาตามช่วงอายุวัยแล้ว ในช่วงอายุ 1-25 ปี คือช่วงวัยแห่งการศึกษาเรียนรู้ ดำเนินชีวิตดังตามระดับโลกียะและเหมาะสำหรับปฐมวัย จัดอยู่ในระดับทางกายภาพ ระหว่างตนกับผู้อื่นหรือสังคม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยเริ่มต้นจากตนเองก่อน คือ ไม่คบคนชั่ว คบคนดี บุชาคนดี จนถึงความพอเพียงตามที่ได้มาด้วยสัมมาอาชีพ ไม่ละโมภของผู้อื่นโดยมิชอบธรรม เป็นประโยชน์ในระดับทิฐฐธัมมิกกัตถะประโยชน์ คือประโยชน์ต่อหน้า **ทิฐฐธรรม** แปลว่า สิ่งที่ตามองเห็นหรือทันเห็น จึงแปลกันว่าประโยชน์ปัจจุบันหรือประโยชน์ทันตา ได้แก่ประโยชน์ระดับที่ตามองเห็น ได้แก่ การมีทรัพย์สินเงินทอง ความเป็นที่ยอมรับในสังคม มีมิตรสหายบริวาร ชีวิตครอบครัวที่ดี การมีร่างกายแข็งแรงไร้โรค (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015) จัดอยู่ในศีลสิกขา ช่วงวัยที่จะต้องอยู่ในศีลธรรม กรอบวัฒนธรรมอันดีงามที่อยู่ร่วมกับสังคม อยู่ในความดีความงามของการดำรงชีวิตระดับโลกียะ

การพัฒนาชีวิตด้วยสมาธิสิกขา คือการใช้ชีวิตอย่างมีความมุ่งมั่น มั่นคง ไม่วอกแวก ความเป็นหนึ่งเดียวทางจิต เรียกอีกอย่างว่า **สัมมาสมาธิ** ได้แก่ เอกัคคตาภิได้ ซึ่งเป็นกระบวนการแห่งการสร้างมงคลแห่งชีวิตใน **คาลา**ที่ 8 มี 4 มงคล (มงคลที่ 27 ถึง 30) ได้แก่ 27) **ขณฺติ จ** ความอดทน ผู้มีขันติอดทน ชื่อว่าเป็นนักต่อสู้ทำลายโทสมูล ได้แก่ พยาบาท และการทำลายผู้อื่น เสียได้ (Sirimangkalacharya, 2011) 28) **โสวจสฺสตา** ความเป็นผู้ว่าง่าย ยอมรับฟังด้วยเจตนาที่เอื้ออาทรแก่บุคคลอื่น อันประกอบด้วยจิตที่ไม่มีโทสะ (Sirimangkalacharya, 2011) 29) **สมณานญ จ ทสฺสนั** การเห็นสมณะผู้สงบระงับกิเลส มีคุณธรรมประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ด้วยตา ผู้พบเห็นสมณะย่อมเป็นอันได้เห็นแบบอย่างที่ดี เป็นการบ่มเพาะพัฒนาด้านศีล สมาธิและปัญญา (Sirimangkalacharya, 2011) 30) **กาเลน ธมฺมสากัจจา** สนทนธรรมตามกาล ผู้ตั้งใจสนทนธรรม ย่อมบรรเทาความอกุศลธรรมทั้งหลาย มีความสงสัย ความฟุ้งซ่านไปเสียได้

มงคลแห่งการดำเนินชีวิตที่ 27 ถึง 30 อยู่ในช่วงมัชฌิมวัย คือ อายุช่วง 26-50 เป็นวัยแห่งการทำงาน มีครอบครัวจัดเป็น **สัมปรายิกัตถะ** คือ ประโยชน์ในขั้นที่ลึกลงไป แปลกันว่า **ประโยชน์เบื้องหน้า** บาลีว่า สัมปรายิกัตถะ เบื้องหน้า ลึกลงไปประโยชน์ขั้นเลยตาไม่เห็น คือ เรื่องนามธรรมเกี่ยวกับคุณธรรมความดี ที่เป็นการพัฒนาชีวิตจิตใจ ให้มีความสุขความซึ้งใจอย่างประณีตที่ตามองไม่เห็น เช่น ความสุขใจ อิ่มใจ ภูมิใจ มั่นใจ ความรู้สึกในคุณค่าและความหมายของชีวิต (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015) จะเห็นได้ว่ามงคลชีวิตในระดับสมาธิสิกขานี้เป็นความสุขเลยระดับประสาททางกายจะสัมผัสได้ เป็นความสุขระดับทางใจ นั่นก็หมายความว่า เมื่อฝึกทางใจให้เกิดสมาธิสุขย่อมเกิดขึ้นตามมา และหากต้องการฝึกฝนพัฒนาตนเองมากกว่านี้นั้นคือความสุขที่มีระดับสูงขึ้นนั้นคือปัญญา

การพัฒนาชีวิตด้วยปัญญาสิกขา ในศาสนาฮินดูมีความเห็นว่า **ปรมาตมัน** หรือพรหม เป็นสิ่งที่สูงสุด แต่ละคนมีอัตตา หรือปรมาตมัน คือ บรม+อาตมัน เป็นอัตตามันที่ใหญ่ที่สุด นั่นคืออาตมันเป็นจิตเล็ก ปรมาตมันเป็นจิตใหญ่ที่สุด ถ้าบุคคลเอาจิตเล็กของแต่ละตัวไปรวมกับจิตที่ใหญ่ที่สุด ก็จะประสอัสสภาพหรือหลุดพ้นจากความคับแคบของตัวเอง ในทางพระพุทธศาสนา นิพพานคือสิ่งสูงสุด ที่บุคคลหลุดพ้นจากความยึดมั่นในตัวตนโดยสิ้นเชิง บุคคลสามารถลดความยึดมั่นในตัวตนในระดับต่าง ๆ จนสามารถบรรลุสิ่งสูงสุดได้ (Wasi, 2007) สำหรับพระพุทธศาสนานั้นการพัฒนาสูงสุดของชีวิตคือสร้างปัญญา ที่อยู่ในระดับวิปัสสนา สัมมาทิฐิ อันประกอบด้วยอริยมรรค 8 ประการ ที่เรียกว่า โปธิญาณ มงคลสูตรระดับปัญญาสิกขา นี้เป็นกระบวนการแห่งการสร้างชีวิตด้วยการใช้ปัญญา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา การพัฒนาชีวิตก็คือการปฏิบัติธรรม (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000) และปัญญานั้น มี 2 ระดับ คือ โลภียะและโลกุตตระ ดังที่พระพุทธโฆสมหาเถระกล่าวว่า **โลกียโลกุตตรวเสน ทูริธา** (Buddhaghosa Mahathera, 1996) แปลว่า ปัญญานั้นมี 2 ประการ ได้แก่ โลภียะและโลกุตระ มงคลแห่งการดำเนินชีวิตที่ 31 ถึง 38 นี้ มี 2 คาลา คือ

คาถาที่ 9 มีมงคล 4 ประการ ได้แก่ 31) **ตโป จ** ผู้บำเพ็ญตบะเพื่อข่ม หรือสำรวมอินทรีย์สังวร 2) พรหมจริยัม ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ชื่อว่าเจริญสมณธรรม 3) การเห็นอริยสัจ อริยสัจจาทสสนัม 4) นิพพานสัจฉิกิริยา การทำนิพพานให้แจ้ง **“ตโป”** หากดูตามรูปศัพท์ คำว่า ตบะ น่าจะอยู่ในระดับสมาธิ แต่พอไปศึกษาในมงคลตถทีปนี หมายถึงการพิจารณาเผาผลาญกิเลสขั้นต้น ในระดับโลกียปัญญา พระสิริมังคลาจารย์วิเคราะห์ว่า ตโปติ อินทรีย์สัรวาติ แปลว่า การสำรวมอินทรีย์เป็นต้น ชื่อว่า ตบะ อีกนัยว่า ตโป นาม ปาปตาปนโก ธมโม (Sirimangkalacharya, 1996) ธรรมที่เป็นเครื่องเผาผลาญบาป ชื่อว่า ตบะ อีกนัยว่า ชื่อว่าตบะเพราะเผา คือ ทำกิเลสให้เร่าร้อน และ ตปตติ สนตปตติ อตโถ คำว่า ตบะ รากศัพท์ภาษาบาลี คือ ตป ธาตุในความเผา อะ ปัจจัยในกลุ่มของภูธาตุ ภูวาทิกณเฑ ตป ท่านอธิบายว่า คำว่า ตบะ นี้ คือขันติ ในโอวาทปาติโมกข์ว่า ขนฺตี ปรมํ ตโปตติกขาติ เอเตถ ขนฺตี ตโป นาม (Sirimangkalacharya, 1996) นั่นเองจะสังเกตได้ว่า ตบะนี้ยังอยู่ที่ใช้ความเพียรพยายามร่วมกับปัญญาพิจารณากิเลสโดยเกิดขึ้นร่วมกับวิริยะ ซึ่งเป็นตัวเผากิเลสไหม้ไปชั่วคราว ดังที่พระสิริมังคลาจารย์ได้อธิบายไว้ดังนี้ (1) โกสสชชสส ตปนโต วิริยนติ (Sirimangkalacharya, 1996) แปลว่า ชื่อว่าวิริยะเป็นเพราะเป็นเครื่องเผาผลาญความเกียจคร้าน (2) เตนญฺญกาเย ตโป นาม อภิขเฌาโทมนสสาทีนํ ตปนโต อินฺทริยสัรวโร (Sirimangkalacharya, 1996) แปลว่า เพราะเหตุนี้ในอัฐกถาจึงกล่าวว่า ชื่อว่าตบะ ได้แก่อินทรีย์สังวรเพราะเป็นเครื่องเผาอกุศลธรรม คือ อภิขเฌาและโทมนัสไปเสียได้ และคำว่า สำรวมอินทรีย์ ก็คือ สติสังวร อินฺทริยสัรวโรติ สติสัรวโร (Sirimangkalacharya, 1996) (3) ตณฺหาโลลุปฺปสส ตปนโต ตโปติ อตโถ (Sirimangkalacharya, 1996) คำว่า ตบะ คือ เผาตัดหาในมงคลตถทีปนีว่า “ตโป” ก็หมายถึงการดำเนินชีวิตด้วยวิปัสสนาภาวนา คือ การใช้สติ วิริยะ ปัญญาอันเป็นองค์ธรรมหนึ่งขององค์มรรค 8 เพื่อกำกับดูแลควบคุมกายใจ 32) **พรหมจริยัม จ** การประพฤติพรหมจรรย์ คือ หนทางเพื่อดำเนินไปสู่อริยมรรค 8 มีสัมมาทิฏฐิเป็นต้น ชื่อว่า พรหมจรรย์ ดังบาลีว่า พรหมจริยสูตร กตมญฺญกิกขเว พรหมจริยัม อโยเมว อริโย อญฺญํคิกโก มคโค เสยฺยถิํ สมฺมาทญฺญํ คำว่า พรหมจรรย์นั้น สรุปย่อลงในไตรสิกขา พรหมจริยนติ สิกขาตตยสํกหิตํ สกทสสนํ พรหมจริยัม (Sirimangkalacharya, 1996) แปลว่า คำว่า พรหมจรรย์ รวมลงในศาสนาทั้งสามรวมลงในไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) จึงกล่าวได้ว่า ตั้งแต่ มงคลประการแรก คือ ไม่คบคนชั่ว จนถึง ตบะ รวมอยู่ในการประพฤติพรหมจรรย์นี้เอง 33) **อริยสัจจาทสสนัม** การเห็นอริยสัจทั้งหลาย นับว่าเป็นมงคล ความจริงในที่นี้หมายถึงความจริงขั้นสูงสุดสำหรับผู้พัฒนาชีวิตด้วยการใช้ปัญญาขั้นสูง ดังพระบาลีว่า อิมานิ โข ภิกขเว จตตาริ อริยสัจจานิ ตถานิ อวิตถานิ อนนฺถญานิ ตสฺมา อริยานํ สจฺจานิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ 4 ประการนี้แล เป็นจริงแท้ ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่เป็นอย่างอื่น ฉะนั้นจึงชื่อว่า ความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย และการเห็นความจริงเหล่านั้นนับว่าเป็นมงคลอันสูงสุด พระสิริมังคลาจารย์จึงกล่าวว่า อริยสัจจาทสสนัม นาม จตฺตุนํ อริยสัจจาทํ อภิสมยวเสน มคคทสสนัม ตํ สํสารทกขัตติกมเหตุโต มงคลนตติ วุจฺจตติ วุตฺตํ (Sirimangkalacharya, 1996) แปลว่า ความเห็นมรรคด้วยอำนาจความตรัสรู้อริยสัจ 4 ประการ ชื่อว่า ความเห็นอริยสัจ ความเห็นอริยสัจนั้น เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งความก้าวล่วงสังสารทุกข์ได้ (Sirimangkalacharya, 2011) 34) **นิพพานสัจฉิกิริยา จ** กระทำพระนิพพานให้แจ้ง พระสิริมังคลาจารย์กล่าวว่า นิพพานสัจฉิกิริยาติ อรหตตสงฆาตสฺส นิพพานสส ปตติ ปจฺจเวกฺขณา วา (Sirimangkalacharya, 1996) คำว่า กระทำให้แจ้งพระนิพพานนั้น เข้าถึง หรือปัญญาพิจารณานิพพานหมายถึงพระอรหันต์ และพระนิพพานมี 2 ประการ คือ สอุปาทิเสสนิพพาน และอนุปาทิเสสนิพพาน สอุปาทิเสสนิพพานมีสภาพทำลายการนำไปสู่ภพชาติ (สอุปาทิเสสา ภวเนตติสงฺขยา) (Sirimangkalacharya, 1996) และอนุปาทิเสสนิพพาน มีสภาพการดับภพชาติต่อไปไม่ให้เหลืออีกต่อไป ดังบาลีว่า อนุปาทิเสสา สมปรายิกา นิรุชฺฌนติ ภวานิ สพฺพโส (Sirimangkalacharya, 1996)

คาถาที่ 10 กล่าวถึง 4 มงคล ได้แก่ 35) **มฺหุสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ** จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว 36) **อโลกํ จิตฺตํ โสภติ** 37) **วิรชํ จิตฺตํ สันนํ** 38) **เขมํ จิตฺตํ** จิตของผู้ที่ถูกโลกธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว กล่าวถึงจิตที่ถูกโลกธรรม 8 ได้แก่ 1) ได้ลาภ 2) เสื่อมลาภ 3) ได้ยศ 4) เสื่อมยศ

5) นิินทา 6) สรรเสริญ 7) สุข 8) ทุกข์นี้ คือธรรม 8 ประการมากระทบแล้วไม่หวั่นไหวได้” (Pali Tipitaka: 11/158/407) ...ผู้มีจิตที่ไม่หวั่นไหวไม่คลอนแคลนต่อโลกธรรม 8 มากระทบ นับว่าเป็นมงคลเพราะนำไปสู่ความไม่มีภพหรือพ้นจากโลก หรือโลกุตตรนั้นเอง ดังบาลีว่า ยสฺส โลกธมฺเมหิ ฌณฺณสฺส จิตฺตํ น กมฺปติ ตสฺส เภนจิ อกมฺปณียํ โลกุตฺตรมภาวาวหนโต มงฺคลํ (Sirimangkalacharya, 1996) สมดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า

เสโล ยถา เอกฆโน

วาเตน น สมิริติ

เอวํ นิินทาปัสสาสุ

น สมินฺนชฺชติ ปณฺชิตา (Thai Tripitakas: 25/81/31)

ภูเขาศิลาล้วน เป็นแห่งที่บ ย่อมไม่สะเทือนเพราะลม ฉะนั้น บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะนิินทาหรือสรรเสริญ ฉะนั้น” (Thai Tripitakas: 25/81/53)”

รายละเอียดแต่ละมงคลมีดังนี้ มงคลที่ 36 อโศกํ จิตฺตํ ไม่เศร้าโศก คือจิตที่ปราศจากโศกนั้นสสเวทนา (อตฺถโต โทมสฺสเวทนา) ซึ่งเกิดมาจากโทสเหตุ (โทมสฺสสมฺปโยคโต) (Sirimangkalacharya, 1996) เป็นรากฐานแห่งจิต ผู้ที่มีความโศกนั้นสสนั้น ได้แก่ พระอนาคามี เป็นผู้ทำลายโทสเหตุได้อย่างเด็ดขาด **มงคลที่ 37 จิตฺตํ ปราศจากอริ วิรชํ** คำว่า รัช หรือ รัชชา แปลว่าอริ คือ ราคะ โทสะ โมหะ (รัชชา นาม ราคโอสโมหา) (Sirimangkalacharya, 1996) คำว่า “วิ” เป็นคำนิบาตประเภท อุปสรรค แปลว่า ปราศจาก หรือไม่มี (วิ; อภาเว) (Sirimangkalacharya, 1996) รวมความว่า วิรชํ คือ จิตที่ปราศจาก คือ ราคะ โทสะ โมหะ ได้แก่ พระอรหันต์

ตสฺมา อริยปุกฺคลา อริยมคฺเคน โลภो ปหิยฺยติ

ตติยมคฺคญาณูปปาเทน ตสฺส จิตฺตํ โทโส ปหิยฺยติ

โส อริยปุกฺคโล สพฺพํ อนวสฺสํ โมหํ จตฺตมคฺเคน วิหนฺติ วิทฺธมฺติ สมฺมจฺฉิตฺติ อาทิจฺจํ วิย อุกฺกํ อุกคฺฉณฺโต อนธการํ (Sirimangkalacharya, 1996) ความโลภย่อมเสื่อมไปจากผู้นั้น คือพระอริยบุคคล คือ เขาย่อมสลละได้เด็ดขาดทีเดียว ด้วยอริยมรรค เหมือนอะไร เหมือนหยาดน้ำตกใบบัว ฉะนั้น อธิบายว่า คำว่า โทสะจิตย่อมสิ้นไป คือ เขาย่อมสลละได้ด้วยการเกิดขึ้นแห่งญาณอันสัมมปยุตด้วยมรรคที่ 3 พระอริยบุคคลย่อมขจัด คือทำลาย ตัดขาด เหมือนตาลหลุดจากขั้ว ซึ่งโมหะทั้งปวง คือไม่มีส่วนเหลือ ด้วยมรรคที่ 4 เหมือนดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นไปอยู่ ขจัดความมืดเสียได้ (Sirimangkalacharya, 2002) **มงคลที่ 38 เขมํ** (Thai Tipitaka: 25/261-272) จิตเกษมพระสิริมงคลจารย์ อธิบายว่า อภยํ นิรูปทฺทวํ (Sirimangkalacharya, 1996) แปลว่า ไม่มีภัยและไม่มี จิตเกษมจากโยคทั้ง 4 ได้แก่ ชื่อว่าเขมะ (เขมํ นาม จตฺตํ โยเคหิ เขมจิตฺตํ) (Sirimangkalacharya, 1996) และที่ชื่อว่า โยคะเพราะมัตตัตวํไว้ในวิภูฏสงสาร (วิภูฏสมิ โยเชนตติ โยคา) (Sirimangkalacharya, 1996) ดังนั้น จิตเกษม จึงหมายถึงผู้ที่ไม่มีโยค 4 หมายถึงพระอรหันต์นั่นเอง จิตเกษม จึงเป็นมงคลเพราะนำไปสู่โลกุตระที่มีสภาพไม่มีขันธ 5 และไม่พอกพูนขันธอีกต่อไป (อุปวัตตกฺขนธตาหิ โลกุตฺตรภาวาวหนโต อาหุเหยยาหิภาวาวหนโต มงฺคลํ) (Sirimangkalacharya, 1996)

คาถาที่ 10 เป็นเรื่องของการพัฒนาการทางจิตสูงขึ้นเรื่อยไปจากกัลยาณปุณฺณจนถึงพระอรหันต์ มงคลประการที่ 31- 38 จัดเป็นปรมัตถประโยชน์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวว่า ประโยชน์สูงสุดในขั้นแรกประโยชน์ที่ตามองเห็น โดยมากเป็นประโยชน์ที่เราเอาเข้ามาให้ตัวเอง เช่น ทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งเป็นหลักประกันชีวิตในโลก แต่พอถึงประโยชน์ขั้นที่สองนี้ เป็นการออกไปทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นหรือวงศ์ชม และเป็นเรื่องของการทำสิ่งที่ดีงาม บำเพ็ญความดีที่ทำให้เกิดความสุขาทางจิตใจในขั้นแรกได้ความสุขทางด้านร่างกาย แต่ในขั้นนี้ได้ความสุขทางจิตใจ ในขั้นแรกมีความสุขจากการได้ จากการเอา แต่ในขั้นนี้มีความสุขจากการให้ จากการที่ใจมีคุณธรรม เป็นการพัฒนาชีวิตให้ได้ประโยชน์สูงขึ้นไป อีกขั้นหนึ่งจึงเรียกว่าสัมปรายิกัตถะ ส่วนปรมัตถประโยชน์นั้น เป็นประโยชน์สูงสุด คือ การมีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตจนกระทั่งจิตใจเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ เรียกว่า ปรมัตถะ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015) การบำเพ็ญตบะ ประพฤติธรรม และโลกุตระ ได้แก่ เห็นอริยสัจ ทำพระนิพพานให้แจ้ง จิตไม่หวั่นไหว

จิตไม่โศก จิตสิ้นจากธุลี และจิตเกษม พระพุทธองค์ได้สรุปตอนท้าย การดำเนินชีวิต ตามมงคล 38 ประการนี้ ย่อมเป็นผู้ชนะ ไม่พ่ายแพ้ศึกทุกประการ ประสบความสำเร็จสมความปรารถนา

เอตาทิสานิ กตวาน สัพพตมปราชิตา

สัพพตถ โสถถิ คจฺจนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมํ (Pali Tripitakas: 25/272/386)

เทวดาและมนุษย์ทำมงคลดังกล่าวมานี้แล้ว ไม่พ่ายแพ้ในข้าศึกทั้งปวง ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน ทั้ง 38 ประการนั้น เป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้น (Pali Tripitakas: 25/272/401)

เมื่อชาวพุทธได้ศึกษากระบวนการและเปรียบเทียบแล้ว จะได้มีกำลังใจและแรงบันดาลใจในการ ปฏิบัติการดำเนินชีวิตให้ถูกทางและเป็นมงคลสูงสุดตามแนวทางแห่งพระพุทธเจ้าได้สอนไว้ เรียงลำดับชีวิต จากง่ายไปสู่ความละเอียดประณีต คือ มรรค ผล นิพพาน

สีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ จ อนุตฺตรา

อนุพุทธา อิเม ธมฺมา โคตเมณ ยสฺสสินา.

อิติ พุทฺโธ อภิญฺญา ย ธมฺมมกฺขาสี ภิกฺขุณฺ

ทุกฺขสฺสนฺตกโร สตฺถา จกฺขุมา ปรีนิพฺพุโตติ.

ตตฺราปิ สุทฺถิ ภควา ภณฺฑุคฺคาเม วิหรนฺโต เอตเทว พหุลํ ภิกฺขุณฺ ธมฺมํ กถํ กโรติ “อิติ สีลํ, อิติ สมาธิ, อิติ ปัญญา; สีลปริภาวิโต สมาธิ มหปฺพลโ หิติ มหานิสฺโส, สมาธิปริภาวิตา ปัญญา มหปฺพลา หิติ มหานิสฺสา, ปัญญาปริภาวิทํ จิตฺตํ สมมเทว อาสเวหิ วิมฺจจติ. (Pali Tripitakas: 10/186/108) แปลว่าสีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ อันยอดเยี่ยม ธรรมเหล่านี้ พระโคตมผู้มีศรัทธารู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายเพื่อความรู้อย่างพระศาสดา ทรงทำที่สุดแห่งทุกข์มีพระจักขุ ปรีนิพพานแล้ว” พระผู้มีพระภาค เมื่อประทับอยู่ที่ภคินทคาม ทรงแสดงธรรมมีกถาเป็นอันมากแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า “สีลมีลักษณะอย่างนี้ สมาธิมีลักษณะอย่างนี้ ปัญญามีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีสีลเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันบุคคลอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐาน ย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากอาสวะทั้งหลาย คือ กามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ” (Thai Tripitakas: 10/186/133)

ดังนั้น มงคล 38 ประการเป็นสังเคราะห์การพัฒนาชีวิตตามลำดับขั้นตอนจากเป็นกัลยาณบุรุษ จนถึงพระอรหันต์ด้วยหลักแห่งไตรสิกขา

มงคลประการที่ 31-38 นี้ จัดเป็นปรมัตถประโยชน์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวว่า ประโยชน์สูงสุด ในขั้นแรกประโยชน์ที่ตามองเห็น โดยมากเป็นประโยชน์ที่เราเอาเข้ามาให้ตัวเอง เช่น ทรัพย์เงินทอง ซึ่งเป็นหลักประกันชีวิตในโลก แต่พอถึงประโยชน์ขั้นที่สองนี้ เป็นการออกไปทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น หรือวงสังคม และเป็นเรื่องของการทำสิ่งที่ดีงาม บำเพ็ญความดีที่ทำให้เกิดความสุขทางจิตใจในขั้นแรกได้ ความสุขทางด้านร่างกาย แต่ในขั้นนี้ได้ความสุขทางจิตใจ ในขั้นแรกมีความสุขจากการได้จากการเอา แต่ในขั้นนี้มีความสุขจากการให้ จากการที่ใจมีคุณธรรม เป็นการพัฒนาชีวิตให้ได้ประโยชน์สูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง จึงเรียกว่าสัมปรายิกัตถะ ส่วนปรมัตถประโยชน์นั้น เป็นประโยชน์สูงสุด คือ การมีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตจนกระทั่งจิตใจเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ เรียกว่า ปรมัตถะ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015) การบำเพ็ญตบะ ประพฤติธรรม และโลกุตระ ได้แก่ เห็นอริยสัจ ทำพระนิพพานให้แจ้ง จิตไม่หวั่นไหว จิตไม่โศก จิตสิ้นจากธุลี และจิตเกษม พระพุทธองค์ได้สรุปตอนท้าย การดำเนินชีวิตตามมงคล 38 ประการนี้ ย่อมเป็นผู้ชนะ ไม่พ่ายแพ้ศึกทุกประการ ประสบความสำเร็จสมความปรารถนา

ผู้เขียนมองว่าพรอันประเสริฐของพระพุทธเจ้าที่ประทานให้กับพุทธบริษัท 4 คือ มงคล 38 ประการ ซึ่งหากผู้ประพฤติธรรมนำไปปฏิบัติได้แล้ว ย่อมเข้าสู่สุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าอย่างแน่นอน มงคลชีวิต คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาการทางจิตวิญญาณประกอบด้วยสีล สมาธิ ปัญญา สีล คือความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างตัวเรากับเพื่อนมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม สมาธิ คือ จิตสงบ ไม่กำเริบด้วยความโลภ โกรธ หลง ปัญญา คือ

การเข้าถึงความจริงและคลายความเห็นแก่ตัว (Wasi, 2002) ด้วยคุณค่าของมงคลสูตรทั้ง 38 ประการนี้เป็นกระบวนการช่วยให้บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากไม่ดีไปสู่พฤติกรรมที่ดีได้แน่นอน เพราะเป็นหลักคำสอนที่สอนให้บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตั้งแต่ระดับขั้นต่ำจนถึงขั้นสูงสุด บรรลุถึงโลกุตตรธรรมหมดทุกข์โดยสิ้นเชิง (Sukhsapthaweephol et al., 2017) การประพจน์ตามไตรสิกขานี้ พระผู้มีพระภาคครั้งเมื่อทรงประทับอยู่ที่ภันฑุคาม ได้ทรงแสดงธรรมมิกถาเป็นอันมากแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า “ศีลมีลักษณะอย่างนี้ สมาธิมีลักษณะอย่างนี้ ปัญญามีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก จิตอันบุคคลอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐาน ย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากอาสวะทั้งหลาย คือ กามาสวะ ภวาสวะ และอวิชชาสวะ” (Thai Tripitakas: 10/186/133) ดังนั้นมงคล 38 ประการ จึงเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตตามลำดับขั้นตอนจากเป็นปุถุชนสู่อริยชนได้ด้วยหลักแห่งไตรสิกขา ชาวพุทธเมื่อได้ทราบกระบวนการและศึกษาเปรียบเทียบแล้ว จะได้มีกำลังใจและศรัทธาในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามธรรม เป็นพรอันงดงามตามมงคลสูงสุดด้วยแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้ โดยเรียงลำดับชีวิตจากง่ายไปสู่ความละเอียดประณีตยิ่งขึ้นไป กล่าวคือ มรรค ผล นิพพาน

สิ่งที่เป็นมงคลที่แท้จริงแล้วคือการประพจน์ปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง 84000 พระธรรมขันธ์ ไม่มีสิ่งมงคลใดหรือวัตถุมงคลใดในโลกจะทัดเทียมเท่ากับการกระทำหรือผลของกรรม กรรมคือเข็มทิศนำทางชีวิตทั้งในชาติปัจจุบันและภพใหม่ ย่อมเป็นผลมาจากการประพจน์ปฏิบัติของบุคคลผู้นั้น แต่ทั้งหมดนี้ต้องประกอบด้วยศรัทธาในพระรัตนตรัย โดยยิ่งแล้วคือประกอบด้วยศรัทธาในพระพุทธเจ้า ดังเช่นเรื่องของการณปาติสูตร ที่กล่าวถึงการณปาติพราหมณ์ถามว่าท่านบิณฑิยานีว่า เห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงเลื่อมใสยิ่งนักในพระสมณโคตม ท่านบิณฑิยานีผู้ได้อนาจามีผลจึงตอบเชิงเปรียบเทียบไป 4 ครั้ง ว่าบุคคลผู้ได้ฟังธรรมของท่านพระสมณโคตมแล้ว ไม่ว่าจะเป็นสุดตะ เคยยะ เวຍยา ภาระ หรืออัพภูตธรรม ย่อมไม่ปรารถนาปวาทะ คือความเชื่ออื่นๆ อีก เพราะ 1) เปรียบเหมือนบุรุษผู้เฒ่าในรสอันเลิศแล้ว ไม่ปรารถนารสที่เลวเหล่าอื่น 2) เปรียบเหมือนบุรุษผู้ถูกความหิวและความอ่อนเพลียครอบงำ ได้รวงผึ้ง เขาพึงได้ลิ้มรสจากส่วนใด ๆ ย่อมได้รสดีอันไม่มีสิ่งเจือปนจากส่วนนั้น ๆ 3) เปรียบเหมือนได้ไม้จันทน์จะเป็นจันทน์เหลือง หรือจันทน์แดงก็ตาม พึงสุกกลิ่นจากส่วนใด ๆ ย่อมได้กลิ่นหอมดี กลิ่นแท้จากส่วนนั้น ๆ 4) เปรียบเหมือนบุรุษที่ถูกความร้อนแผดเผาถูกความร้อนกระทบ เมื่อเขาลงไปในสระนั้น อาบและดื่ม ก็พึงระงับความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย และความเร่าร้อนทั้งปวงได้ (Thai Tripitakas: 22/194/331) เช่นนี้แล้วการถือมงคล 38 ประการเป็นเข็มทิศชีวิตหรือธรรมบุญชีวิต จึงเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตที่ดียิ่ง

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางในการพัฒนาชีวิตโดยใช้หลักธรรมมงคล 38 ประการนั้น มีผู้ศึกษาในหลายมิติ เช่น เรื่องมงคลสูตรเป็นหลักการพัฒนาตนเอง เป็นระบบการพัฒนาตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสูงสุด คือพระนิพพาน โดยสามารถจำแนกตามลักษณะของการพัฒนาตนเองออกเป็น 3 ขั้น คือ ขั้นพื้นฐาน 18 องค์ธรรม ขั้นกลาง 12 องค์ธรรม และขั้นสูง 8 องค์ธรรม (Sukhsapthaweephol et al. (2017) แต่ผู้เขียนมีมุมมองในการนำมาประยุกต์กับหลักไตรสิกขา คือระดับศีล 26 องค์ธรรม (เพราะศีลเป็นบาทฐานแห่งการฝึกตนขั้นสูง) ระดับสมาธิ 4 องค์ธรรม และระดับปัญญา 8 องค์ธรรม หรือเรื่องการพัฒนาศักยภาพของตนด้วยตนเองให้ดีขึ้นทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เพื่อให้ตนเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคมเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่ 1) พาหุสัจจะ คือความที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมากทรงความรู้กว้างขวาง ใส่ใจสดับรับฟัง ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ 2) ศิลปะ คือความเป็นผู้ฉลาดในการแสดงออกมาให้ปรากฏอย่างงดงามน่าชม ศิลปะทางกายคือ การปรับตนดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่เหมาะสม 3) วินัย คือความสามารถในการบังคับตนเองให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยส่วนรวม (Phrakhrusasilasathaporn (Krathong), 2018) ซึ่งทั้ง 3 มงคลนี้อยู่ในคาถาที่ 3 ตามพระสูตร 3 มี 4 มงคล คือ มงคล

ข้อที่ 7- พาหุสัจจนจ การสดับตรับฟังมาก ข้อที่ 8-ลิปฺปนจ การศึกษาศิลปะ และข้อที่ 9-วินโย จ สุสิกฺขิตฺโต วินยฺที่ศึกษาดีแล้ว ซึ่งทั้ง 3 มงคลนี้จัดอยู่ในระดับศีล

ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำเสนอมงคลสูตรในด้านการพัฒนาชีวิตตามแนวไตรสิกขาเพื่อประโยชน์ 3 ระดับ ดังนี้

Figure 1: The New Body of Knowledge

สรุป

ผู้เขียนมีความเห็นว่าเนื้อหาในมงคลสูตรที่ประกอบด้วยข้อปฏิบัติ 38 ประการนั้น ถือเป็นหลักการหรือแนวทางพัฒนาชีวิตตามแนวไตรสิกขา เริ่มต้นจากระดับศีล ระดับสังคัม ไปสู่ระดับปัญญา เป็นข้อประพฤติที่เริ่มจากตนเองก่อนแล้วจึงปฏิบัติต่อผู้อื่นและสังคัม เป็นข้อฝึกที่ง่ายและยากขึ้น ละเอียดขึ้นไปตามลำดับ แบ่งเป็น 3 ระดับตามประโยชน์ที่พึงได้รับใน 3 ชั้น 1) ระดับศีล คือ มงคลสูตรที่ 1-26 เป็นการสร้างความดีงามและสันติสุขต่อตนเองและสังคัม ได้รับประโยชน์เป็นทิฏฐิธรรมมิกัตถะ คือประโยชน์ทันตาเห็น เช่น การมีสุขภาพ ครอบครัว มีสังคัมที่ดี จะเห็นว่าการพัฒนาชีวิตตามแนวไตรสิกขาในระดับศีล มีข้อปฏิบัติที่มากที่สุดถึง 26 ข้อจาก 38 ประการ เพราะศีลหรือพระวินัยของสงฆ์คือข้อฝึกฝนและขัดเกลาจิตใจให้พร้อมต่อการยกระดับจิตสู่วิปัสสนาญาณเพื่อเข้าถึงการพ้นทุกข์ การรักษาศีลที่เจริญแล้วจิตจะไม่หวั่นไหว ฟุ้งซ่าน เศร้าหมอง ศีลที่บริบูรณ์ย่อมไม่เป็นเครื่องกีดขวางในฝึกภาวนาสมาธิหรือการเจริญญาณ (Thai Tripitakas: 24/8/12-13) 2) ระดับสมาธิ คือ มงคลสูตรที่ 27-30 มงคลสูตร เป็นการสร้างสันติสุขภายในจิตใจตนเอง ได้รับประโยชน์เป็นสัมปรายิกัตถะ คือประโยชน์เลียดาเห็น คือมีความอึดใจ ภูมิใจ สุขใจ มั่นใจ ในคุณธรรมความดี เมื่อสมาธิมีกำลังย่อมนำไปสู่ปัญญาอันยอดเยี่ยม 3) ระดับปัญญา มงคลสูตรที่ 31-38 เป็นการพัฒนาขั้นสูงสู่ทางแห่งพระนิพพาน ได้รับประโยชน์สูงสุด เรียกว่า ปรมาตมประโยชน์ คือ การมีปัญญารู้เท่าทันเห็นความเป็นจริงของโลกและชีวิต เป็นประโยชน์ระดับสูงสุด ผู้เขียนมีความเห็นเนื้อหาของมงคลสูตร สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมตามบริบทตามยุคสมัยอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การทำเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน การจัดทำธรรมนูญชุมชนหรือธรรมนูญองค์กร ให้เป็นระเบียบวาระหรือเกณฑ์การปฏิบัติงาน การควบคุมความประพฤติ จริยธรรม และการพัฒนาเลื่อนขั้นหรือรายได้ เพื่อเสริมสร้างกำลังใจและความเชื่อมั่นความในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Buddhaghosa Mahathera. (1996). *Visuddhimagga Pakarana (Volume 2)*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2005). *Buddhist Dictionary: Compiled Edition*. (13th ed.). Bangkok: S.R. Printing Mass Products Co., Ltd.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2015). *Life Manual*. (38th ed.). Bangkok: Charoendee Mankong Printing.
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2015). *The Curriculum for Noble Individuals*. Bangkok: J. Charoen Interprint Co., Ltd.
- Phra Khantasaraphiwong. (2015). *38 Blessings for Life*. Bangkok: J. Prayoon Sarnthai Printing.
- Phrakhrubanphot Phatthanaphon (Khruko). (2013). *A Comparative Study of the Concept of Age in Theravāda Buddhism and Brahmanism-Hinduism*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phrakhru Susilasathaporn (Krathong). (2018). *The Integration of the Principles of the Maṅgala Sutta as a Foundation for Self-Development*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Pichet Jattamalo. (2016). An Analytical Study of Quality of Life Development according to the Teachings in the Maṅgala Sutta. *Journal of Buddhamagga*, 1(2), 19-24.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2000). *Dhamma and Life Development*. (3rd ed.). Bangkok: Sahadhammik Co., Ltd.
- Sirimangkalacharya. (2011). *Mangalaṭṭhadīpanī: Thai Translation, Part 1*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Sirimangkalacharya. (2011). *Mangalaṭṭhadīpanī: Thai Translation, Part 2*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Suksapthaweephol, S. et al. (2017). *An Analytical Study of the Concept and Self-Development according to the Maṅgala Sutta as Appeared in Suphāshitaphraruang*. (Research Report). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Suksapthaweephol, S. et al. (2017). An Analytical Study the Concept of Self-Development according to Mongkhalasuttra in Proverbs of Phraruang. *Journal of Nakhon Lampang Buddhist College*, 7(1), 223-231.
- Wasi, P. (2002). *The Human Path in the 21st Century Towards a New Realm of Development*. Bangkok: Sodsri-Sridivongse Foundation.
- Wasi, P. (2007). *Human Nature and the Attainment of Ultimate Truth, Beauty, and Goodness*. (2nd ed.). Bangkok: Green Panyayan.

การพัฒนาผู้สูงวัยเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*

The Development of Elderly for Dispute Mediation

บุญญาพร ธนัชชวลัย

Buyabon Thanatchawalai

บริษัท บราวน์เฮ้าส์โฮเทล จำกัด

Brown HouseHotel Company Limited, Thailand.

Corresponding Author's Email: dadawinny@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอความสำคัญของผู้สูงวัยกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญโดยในหลายประเทศกำลังเผชิญสถานการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ซึ่งคำว่า "ผู้สูงวัย" หมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น ด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ระบบต่าง ๆ ในร่างกายจะทำงานได้ลดลง ทำให้ผู้สูงวัยต้องการการดูแลจากคนรอบข้าง และควรได้รับความสำคัญ การยกย่อง และการเทิดทูนจากสังคม ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม องค์ความรู้ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ดังนั้นผู้สูงวัยจึงมีประโยชน์ต่อชุมชนสังคมอย่างยิ่ง ซึ่งในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือว่าเป็นการให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกัน ระวังข้อพิพาททางแพ่ง และทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท โดยไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินในชั้นศาลและในการบังคับคดี โดยผู้สูงอายุบางท่านได้เข้ามาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งการทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนี้ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ตามมาตรา 3 แต่ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยภายใน (สันติภายใน) เนื่องจากหลักสูตรอบรมที่มีอยู่เดิมมุ่งพัฒนาความรู้ภายนอกคือกฎหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ยังขาดการพัฒนาสันติภายในของผู้ไกล่เกลี่ยเอง อีกทั้งผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยที่เพิ่งขึ้นทะเบียน ยังขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยเนื่องจากมีชั่วโมงในภาคปฏิบัติน้อย ทำให้ขาดความมั่นใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยขาดความรู้เรื่องขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ถูกต้องเป็นระบบ รวมไปถึงผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ และผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังเขียนบันทึกข้อตกลงไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กรมคุ้มครองสิทธิกำหนด จึงมีการจัดการเรียนสำหรับผู้ใหญ่ขึ้นเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจ แก่ผู้สูงวัยที่เข้ามาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยให้มีความรู้ และนำไปสู่การไกล่เกลี่ยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนา; การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; ผู้สูงวัย

Abstract

Thai society is undergoing a profound demographic transformation, with many nations, including Thailand, transitioning into a fully aged society. Individuals aged 60 years and older are classified as elderly—a stage of life marked by significant physical, psychological, and

*Received August 28, 2024; Revised February 14, 2025; Accepted April 28, 2025

social changes. During this period, many bodily systems become less efficient, leading to an increased need for care, support, and social recognition. Despite these challenges, the elderly possess invaluable community expertise, particularly in areas such as art, culture, and conflict resolution. Their contributions to society are considerable, especially when serving in roles such as community mediators. In accordance with the Mediation Act B.E. 2562 (2019), Section 3, elderly individuals may serve as mediators to help disputing parties resolve civil and certain criminal matters amicably, without the need for judicial intervention. This form of mediation excludes cases that have entered the court system or are subject to legal enforcement. However, a significant gap exists in the current training of elderly mediators. Most programs emphasize external knowledge, such as legal aspects of mediation, while neglecting the development of internal qualities essential for effective mediation—namely, emotional balance and inner peace.

Moreover, newly registered elderly mediators often lack practical experience, which undermines their confidence and effectiveness in handling disputes. Many are also unfamiliar with the correct and systematic procedures required for professional mediation, including techniques endorsed by the Department of Rights and Liberties Protection. Errors in drafting formal agreements are not uncommon, reflecting inadequate training in legal documentation. To address these deficiencies, adult education initiatives are being introduced to enhance the knowledge and capabilities of elderly mediators. These programs aim to equip them with the skills and understanding necessary for more effective, confident, and professionally competent mediation practices.

Keywords: Development; Dispute Mediation; Elderly

บทนำ

ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย (Ageing Society) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2565 มีประชากรผู้สูงอายุ จำนวน 12,698,362 คน คิดเป็นร้อยละ 19.21 ของประชากรทั้งหมด ในปี 2566 ไทยกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete-aged society) ที่มีประชากรอายุมากกว่า 60 สูงถึง ร้อยละ 20.1 ของประชากรทั้งหมด ในขณะที่สถานการณ์ผู้สูงอายุโลก พบว่าทวีปยุโรปมีอัตราผู้สูงอายุสูงที่สุด คือ ร้อยละ 26.1 อเมริกาเหนือมีอัตราผู้สูงอายुरองลงมาร้อยละ 23.5 และเอเชียมีอัตราผู้สูงอายุร้อยละ 13.4 สำหรับประเทศที่มีอัตราผู้สูงอายุ 3 อันดับ ประกอบด้วย ญี่ปุ่นร้อยละ 35 อิตาลีร้อยละ 30 และโปรตุเกสร้อยละ 30 โดยญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวในเอเชียที่ เป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Department of Older Persons, Ministry of Social Development and Human Security, 2023)

ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย ได้นิยามคำว่า "ผู้สูงอายุ" ว่าหมายถึง "บุคคลที่มีอายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป" ผู้สูงอายุหรือผู้สูงวัยตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Elderly person" ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ด้านสมอง รวมถึงด้านสังคม เป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความเสื่อมทางร่างกายและจิตใจตามอายุ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล อาทิเช่น การเคลื่อนไหวที่ไม่คล่องแคล่วเหมือนเดิม ประสาทสัมผัสที่เริ่มเสื่อมสมรรถภาพ ตาฝ้าฟาง หูตึง เป็นต้น จากการที่ผู้สูงวัยเคย

ทำงานมีรายได้ มีตำแหน่งหน้าที่การงานต่างๆ หลังจากเกษียณแล้ว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีเวลาว่างเยอะ ดังนั้นจึงควรหากิจกรรมให้ทำยามว่าง เพื่อหลีกเลี่ยงภาวะซึมเศร้า หรือรู้สึกว่างเปล่า หรือรู้สึกว่าตนเองเป็นภาระของลูกหลาน ผู้สูงวัยควรออกไปทำกิจกรรมทางสังคมบ้าง เนื่องจากทำให้ได้มีโอกาสพบปะกับผู้อื่นในวัยใกล้เคียงกัน จึงไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ปรับตัวและยอมรับตัวเองได้ง่ายขึ้น ยิ่งถ้าได้ใช้เวลาว่างที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน สังคมหรือจิตอาสา ก็จะสนับสนุนให้พวกท่านมีความรู้สึกนับถือตัวเอง ภาคภูมิใจในตนเอง ป้องกันการเกิดภาวะซึมเศร้า และมีสุขภาวะจิตที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรครั้งสำคัญโดยในหลายประเทศกำลังเผชิญสถานการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete-aged Society) ตามแผนปฏิบัติการการกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ระยะ 5 ปี (2566-2570) ตามพันธกิจที่ 1 พัฒนาศักยภาพ และเตรียมความพร้อมประชากรรองรับสังคมสูงอายุ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพ และเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงอายุ อย่างมีคุณภาพ และผู้สูงอายุมีศักยภาพเป็นพลังของสังคม

ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีคุณค่า เพราะเต็มไปด้วยประสบการณ์ชีวิตและความรู้ ดั้งเดิมไม่ใหญ่ที่ยังอายุมากก็ยิ่งแผ่กิ่งก้านสาขาให้ความร่มเย็น ด้วยการเปลี่ยนแปลงของวัยและสภาพสังคมอาจจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกสูญเสียความมั่นใจในตัวเอง คนรอบตัวจึงควรให้การดูแลใส่ใจ กิจกรรมทางสังคมเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกผ่อนคลาย เพิ่มความนับถือตัวเอง กลายเป็นต้นไม้ที่หยั่งรากลึกให้แก่ลูกหลานต่อไป การสร้างคุณค่าและสร้างการยอมรับผู้สูงอายุ จึงต้องมีการส่งเสริมศักยภาพให้สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา บทบาทในหลายด้าน เช่น ปรารักษ์ชุมชน ผู้นำด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม องค์ความรู้ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ดังนั้นผู้สูงวัยจึงมีประโยชน์ต่อชุมชนสังคมอย่างยิ่ง การทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ตามมาตรา 3 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือว่าการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกัน ระวังข้อพิพาททางแพ่ง และทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท โดยไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินในชั้นศาลและในการบังคับคดี ผู้ไกล่เกลี่ยจึงเป็นบุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและ ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เพราะข้อพิพาททางแพ่งและอาญาเกิดขึ้นจำนวนมาก จึงเห็นควรนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมาย กลางเพื่อให้หน่วยงานของภาครัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ใน การยุติหรือระงับข้อพิพาท โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดินและ เสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สอดรับกับพระราชดำริรัชกาลปัจจุบันว่า ประเทศไทย เป็นดินแดนแห่งการประนีประนอม ซึ่งการประนีประนอมช่วยสร้างความสามัคคีของคนในชาติ ย่อม นำความสุขความเจริญมาให้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะนำมาซึ่งความสุข

กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพร่วมกับสถาบันพระปกเกล้า ได้จัดทำหลักสูตรและคู่มือการฝึกอบรมหลักสูตรอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 เสนอต่อคณะอนุกรรมการส่งเสริมพัฒนาและขับเคลื่อนการดำเนินงานข้อพิพาทให้ความเห็นชอบและเสนอคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) รับรองหลักสูตร โดย กพยช. มีมติในคราวประชุมครั้งที่ 2/2562 เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2562 เห็นชอบรับรองหลักสูตรดังกล่าว เป็นหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งที่ผ่านมากรม

คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้จัดฝึกอบรมบุคคลที่สนใจจะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยมาแล้ว จำนวน 68 รุ่น มีผู้ผ่านการฝึกอบรมมาแล้วจำนวน 5,358 คน แยกเป็นผู้สูงวัย (อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป) มีจำนวน 875 คน การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ย ให้มีความรู้ ทักษะ จริยธรรม สามารถปฏิบัติหน้าที่ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ได้ตามบทบาทนี้ ช่วยทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข (Dispute Resolution Promotion Division, Department of Rights and Liberties Protection, 2019)

ความหมายของผู้สูงอายุ

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 กำหนดความหมายของผู้สูงอายุว่า หมายถึง บุคคลที่มีอายุครบหกสิบปีขึ้นไป และมีสัญชาติไทย (Ministry of Social Development and Human Security, 2010)

ประเทศไทยได้กำหนดความหมายของผู้สูงอายุตามแนวทางขององค์การอนามัยโลกและพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยระบุว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งการกำหนดอายุนี้มีความสำคัญในการให้สิทธิต่าง ๆ จากภาครัฐ เช่น การเกษียณอายุราชการและการเริ่มได้รับเบี้ยยังชีพ อย่างไรก็ตาม การกำหนดอายุ 60 ปีนี้ไม่ได้เป็นมาตรฐานสากล เนื่องจากแต่ละประเทศมีการกำหนดอายุที่แตกต่างกัน โดยประเทศที่พัฒนาแล้วมักจะกำหนดผู้สูงอายุว่าเป็นผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ยังได้ให้ความหมายของคำว่า "ชรา" ว่าเป็นการแก่ด้วยอายุและมีสภาพชำรุดทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมใช้ เนื่องจากอาจทำให้เกิดความรู้สึกหดหู่และสิ้นหวังในผู้สูงอายุได้ (Konkaew, 2014)

ผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่กำหนดตามกฎหมายของประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเกษียณอายุของข้าราชการ (Khamkhong, 2011)

สรุปได้ว่า ผู้สูงวัย หมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น ด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ระบบต่าง ๆ ในร่างกายจะเริ่มทำงานลดลง ทำให้ผู้สูงอายุจำเป็นต้องได้รับการดูแลจากคนรอบข้าง รวมถึงการให้ความสำคัญ การยกย่อง และการเทิดทูนในคุณค่าของพวกเขา

สูงวัยโดยทั่วไปถือว่าเป็นวัยที่มีความเปราะบางทางจิตใจมีอาการเกี่ยวกับความซึมเศร้าเหงา มีความเปราะบาง ภาวะปัจจุบันที่มีความผันผวน ซ้ำซ้อน คลุมเครือ ไม่แน่นอน ท่ามกลางภาวะเปราะบางที่สุดของชีวิตมนุษย์สามารถทำให้ความเบาบางแต่รุนแรง โดยภาวะเปราะบางมี 6 ประการ ประกอบด้วย 1) Hungry ช่วงเวลาของการหิว อาหารจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะยามปกติและยามวิกฤต 2) Angry ช่วงเวลาโกรธ สามารถทำลายได้ทุกอย่างทุกอย่างที่สร้างมาได้ จงรู้ทันอารมณ์แห่งความโกรธเราโกรธอะไร 3) Lonely ช่วงเวลาของความเหงา อยากมีใครสักคนที่เข้าใจรับฟังความรู้สึกอย่างแท้จริง คอยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน 4) Tried ช่วงเวลาของความเหนื่อย ต้องการคนมาให้กำลังใจเพื่อเดินต่อไปข้างหน้าอย่างมีพลัง ความเหนื่อยความเพลียจึงเปราะบาง 5) Fear ช่วงเวลาแห่งความกลัว จึงทำให้เกิดความหวาดระแวง จงเปลี่ยนความกลัวเป็นความกล้าพร้อมเรียนรู้ในสิ่งที่เราทำ และ 6) Conflict ช่วงเวลาแห่งความขัดแย้ง นำมาซึ่งภาวะแห่งความเปราะบางของมนุษย์ จึงต้องมีเครื่องมือในการเยียวยาในทางพระพุทธศาสนา

ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยเป็นผู้มีจิตอาสา ชอบช่วยเหลือสังคม แต่ผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยภายใน (สันติภายใน) เนื่องจากหลักสูตรอบรมที่มีอยู่เดิมมุ่งพัฒนาความรู้ภายนอกคือกฎหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ยังขาดการพัฒนาสันติภายในของผู้ไกล่เกลี่ยเอง อีกทั้งผู้สูงวัยไกล่

เกลี้ยที่เพิ่งขึ้นทะเบียน ยังขาดทักษะในการไกล่เกลี่ย เนื่องจากมีชั่วโมงในภาคปฏิบัติน้อย ทำให้ขาดความมั่นใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยขาดความรู้เรื่องขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ถูกต้องเป็นระบบ รวมไปถึงผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ และผู้สูงวัยไกล่เกลี่ยยังเขียนบันทึกข้อตกลงไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กรมคุ้มครองสิทธิกำหนด

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและความหมาย

คำว่า “ไกล่เกลี่ย” นั้นจะตรงกับคำว่า “Mediation” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 “การไกล่เกลี่ย” หมายถึง พุดจาให้ปรองดองกัน พุดจาให้ตกลงกัน ลูบไล้ ทำให้เรียบร้อย ทำให้มีส่วนเสมอกัน (Royal Institute, 2003) พจนานุกรมของ Black’s Law ให้ความหมาย “Mediation” ว่า คือ การแทรกแซงหรือ สอดแทรกของบุคคลที่สามเพื่อยุ่ระหว่างกลางบุคคลสองฝ่ายที่มีข้อพิพาทเพื่อชักจูงให้บุคคลที่มีข้อพิพาทปรับเปลี่ยนหรือข้อตกลงในปัญหาข้อพิพาทได้ เป็นการตกลงในข้อพิพาทโดยการกระทำที่เป็นกลางหรือบุคคลที่เป็นกลาง (Phabmeechai, 2004) วันชัย วัฒนศัพท์ ได้ให้ความหมายของการเจรจาไกล่เกลี่ยว่า หมายถึง “การเข้าไปแทรกแซงในการไกล่เกลี่ยโดยผู้ที่เป็นบุคคลที่สามเป็นคนกลางและเป็นที่ยอมรับคนกลางไม่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทเพื่อที่จะช่วยให้คู่กรณีที่มีข้อถกเถียงหรือขัดแย้งกันอยู่ให้บรรลุข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน โดยความสมัครใจโดยทั่ว ๆ ไปการไกล่เกลี่ยคนกลาง คือ กระบวนการที่ต่อเนื่องของกระบวนการเจรจาด้วยความช่วยเหลือของคนที่เข้าไปอยู่ตรงกลางที่เรียกว่า ผู้ไกล่เกลี่ยคนกลางซึ่งบทบาทของบุคคลที่จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคนกลางก็คือ ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่เป็นกลางและไม่เข้าข้างฝ่ายใดการปรับเปลี่ยนกรอบคำพูดและกระบวนการใหม่การสร้างสะพานไมตรีแทนการสร้างกำแพงกีดกันและการไม่ขยายประเด็นให้เป็นเรื่องใหญ่” (Wattthanatsap et al. 2002)

โชติช่วง ท้าววงศ์ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ คือ กระบวนการแก้ไขข้อพิพาท โดยมีบุคคลที่สามเป็นคนกลางเข้าช่วยเหลือแนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาท (Thapwong, 2007)

พิชัยศักดิ์ หรยางกูร ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง วิธีการระงับข้อพิพาทแบบหนึ่งที่บุคคลที่สามมีบทบาทในการชักจูงให้คู่พิพาทเจรจาเพื่อระงับข้อพิพาทและบุคคลที่สามทำความเข้าใจความเห็นของตนเสนอให้คู่พิพาทพิจารณาเพื่อปฏิบัติตาม หากคู่พิพาทเห็นคล้อยตามก็จะเกิดสัญญาประนีประนอมยอมความตามความเห็นของบุคคลที่สามนี้ ซึ่งได้รับเลือกให้มาทำหน้าที่นี้เพราะเป็นบุคคลที่คู่พิพาทยอมรับนับถือในเรื่องคุณธรรมและหรือในเรื่องความสามารถ (Horayangkul, 1997)

ปรัชญา อยู่ประเสริฐ กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยคือการที่คู่พิพาทตกลงยินยอมให้บุคคลที่สามซึ่งเป็นคนกลางที่มีความเป็นอิสระและความเป็นกลางแต่ไม่มีอำนาจชี้ขาดข้อพิพาททำการช่วยเหลือในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ทั้งสองฝ่ายยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กันจนกระทั่งสามารถตกลงกันได้โดยทำสัญญาประนีประนอมยอมความเพื่อระงับข้อพิพาทกันไป (Youprasert, 2007)

อาจารย์วิชา มหาคุณ ได้กล่าวไว้ว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) หมายถึง กระบวนการซึ่งมีการตั้งคณะบุคคลหรือบุคคลโดยเปิดเผยและเป็นกลางระหว่างคู่ความ เพื่อใช้ความพยายามแก้ไขความขัดแย้งในทางแพ่งให้บรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม ซึ่งต่างกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเพื่อน หรือโดยผู้นำในท้องถิ่น (Mahakun, 1994)

ปัจจุบัน “การไกล่เกลี่ย” เป็นกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามเป็นคนกลางเข้าช่วยเหลือแนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาทหรือหมายถึง กระบวนการ ซึ่งมีการตั้งคณะบุคคลหรือบุคคลโดยเปิดเผยและเป็นกลางระหว่างคู่ความเพื่อใช้ความพยายามแก้ไขข้อพิพาทให้บรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม (Judicial Officials Development Institute, 2004) ประเทศไทยได้นำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(Mediation) มาริเริ่มใช้ตามระเบียบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางการเงิน พ.ศ. 2544 (Khongsila, and Phothisri, 2016) ซึ่งเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ศาลยุติธรรมเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ในฐานะเครื่องมือที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี โดยมุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกให้กับคู่พิพาท และเป็นการแก้ไขข้อพิพาทด้วยความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายที่ร่วมมือกันตกลงผลของคดี ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ทั้งยังช่วยให้กระบวนการเป็นไปอย่างรวดเร็วและประหยัด โดยมีบุคคลกลางเข้ามาช่วยในการประนีประนอมข้อพิพาท และยังช่วยลดภาระงานของศาลยุติธรรมอีกด้วย ทำให้ดำเนินคดีให้เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็ว และเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับหน่วยงานอื่นๆ นำกระบวนการไกล่เกลี่ยมาใช้เพื่อลดปัญหาข้อขัดแย้ง (Dispute Mediation Center, Department of Execution, 2016) ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ให้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล เช่น ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้บริการการไกล่เกลี่ยทั้งในและนอกศาล กล่าวได้ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทยได้รับการยอมรับในฐานะเครื่องมือสันติวิธีที่มีประสิทธิภาพ และได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยให้ดียิ่งขึ้น

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนับว่าเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ทำให้คู่กรณีไม่มีการแพ้การชนะ มีแต่ตกลงกันได้ ก็จะเกิดเป็นลักษณะของการชนะทั้งคู่หรือ WIN-WIN โดยที่คู่พิพาททั้งคู่ได้ตกลงกันเอง ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นเพียงแนะนำและอำนวยความสะดวกให้เท่านั้น ผู้ไกล่เกลี่ยคนกลางไม่อำนาจตัดสินใด ๆ ซึ่งคนกลางที่จะเข้าไกล่เกลี่ยโดยมากจะเป็นที่ยอมรับนับถือของคู่กรณี และถึงแม้การไกล่เกลี่ยจะไม่ได้ลงเอยด้วยข้อตกลงระหว่างกันของคู่กรณี ก็ยังถือกันว่ามีผลดีเกิดขึ้นแล้ว เพราะอย่างน้อยคู่กรณียังได้มีโอกาสได้พูดจากัน”

บทบาทหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะทำในรูปแบบใดก็ได้ทั้งในศาลและนอกศาล ซึ่งจะขอกกล่าวโดยละเอียดในหัวข้อถัดไป ดังนั้น ในที่นี้พอจะเห็นว่า ความหมายของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีการใช้กันในหลากหลายองค์กร ดังเช่น ชลัท ประเทืองรัตนนา แห่งสถาบันพระปกเกล้า ได้สรุปความหมายของการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางออกเป็น 3 ลักษณะคือ (Pratheungrattana, 2016)

1) การอำนวยความสะดวก ประชุม คนกลางไม่เน้นผลลัพธ์ที่ได้และเน้นที่การดำเนินการแทรกแซง กล่าวคือ บุคคลภายนอกเข้ามาบุคคลภายนอกเข้ามาดำเนินการไกล่เกลี่ยด้วยตนเอง หรือการเชิญชวนจากคู่กรณี เพื่อมาช่วยให้เกิดข้อตกลงร่วมกัน ที่สำคัญคือเป็นกระบวนการที่บุคคลที่สามไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ มิใช่ผู้พิพากษาหรืออนุญาโตตุลาการ แต่ช่วยหรือเอื้ออำนวยกระบวนการ กระตุ้นให้คู่กรณีมาสู่ข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกัน โดยคนกลางเป็น “คุณอำนวย” ไม่ใช่ “คุณอำนาจ” เน้นอำนวยความสะดวกไม่เน้นการตัดสินใจจากคนกลาง

2) ความเป็นคนกลาง เป็นกระบวนการที่เข้ามาช่วยจากฝ่ายที่สามที่มีความเป็นกลางไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เป็นผู้เข้ามาช่วยจำแนก แยกประเด็นความขัดแย้งเพื่อสร้างทางเลือก พิจารณาทางเลือกร่วมกัน และนำมาสู่ข้อตกลงที่สนองความต้องการฝ่ายต่าง ๆ สิ่งสำคัญมากคือความเป็นกลางในกระบวนการที่ดำเนินการให้คู่กรณีรู้สึกพึงพอใจ

3) การได้รับการยอมรับจากคู่กรณี การยอมรับการทำหน้าที่ของคนกลางเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวก ประชุมเอื้ออำนวยกระบวนการให้บรรลุผล รวมถึงคำแนะนำบางประการของคนกลาง แต่ไม่ได้หมายความว่ายอมรับทุกสิ่งที่คนกลางบอกให้ทำหรือชี้แนะ เพราะฉะนั้น การสร้างการยอมรับจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าคู่กรณียอมรับในตัวคนกลาง การดำเนินการไกล่เกลี่ยก็มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

การเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีลักษณะที่แตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก เนื่องจากผู้ใหญ่มีประสบการณ์ชีวิตมากกว่า ดังนั้นการออกแบบการเรียนการสอนจึงควรสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้ใหญ่ โดยอิงตามหลักการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งมัลคอล์ม โนลส์ (Knowles, 1980) ได้เรียกวิชานี้ว่า แอนดราโกจี (Andragogy) และอาชญูญ รัตน์อุบล (Rattanoubon, 1999) ได้ให้คำนิยามว่าเป็น “ศิลป์และศาสตร์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้” โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self-concept) ผู้ใหญ่มีการเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีวุฒิภาวะสูง และมโนทัศน์ต่อตนเองจะพัฒนาจากการพึ่งพาผู้อื่นไปสู่การเป็นตัวของตัวเอง 2) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ผู้ใหญ่มีวุฒิภาวะและประสบการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีค่าในการเรียนรู้ และมีความเปิดกว้างในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ 3) ความพร้อมที่จะเรียน (Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมในการเรียนรู้เมื่อรู้สึกว่าการเรียนมีความ “จำเป็น” ตอบบทบาทและสถานภาพทางสังคมของตน 4) แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning) ผู้ใหญ่จะมุ่งเน้นที่ปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ และต้องการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันทันที

แนวคิดการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ (Adult Learning)

ในการพัฒนาผู้สูงวัยนั้น จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงลักษณะธรรมชาติในกระบวนการการเรียนรู้ของผู้ใหญ่หรือบุคคลในวัยทำงานเป็นพื้นฐานเสียก่อน จึงจะมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่างๆ ในการดำเนินการตามกระบวนการบริหารงานฝึกอบรมได้อย่างเหมาะสมและก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมมากขึ้น การฝึกอบรมเป็นช่องทางสำคัญในการเรียนรู้ เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งมุ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติที่มีการเน้นย้ำบ่อยๆ โดยที่ผลของการเรียนรู้อาจไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง แต่อาจตรวจสอบได้จากผลของการกระทำหรือผลงานของผู้เรียนจากการวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้มากมายล้วนแต่เห็นว่าการเรียนรู้ของผู้ใหญ่แตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก เรื่องที่สำคัญเกี่ยวกับลักษณะธรรมชาติในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ อาจพอสรุปได้ดังนี้ (Knowles, 1980)

1) เหตุผลในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เนื่องจากผู้ใหญ่เน้นเข้าใจตนเองและรู้ว่าตนเองมีความรับผิดชอบต่อผลของการตัดสินใจของตนเองได้ก่อนการเรียนรู้ ผู้ใหญ่มักต้องการจะรู้ว่าเพราะเหตุใดหรือทำไมเขาจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ เขาจะได้รับประโยชน์อะไร จากการเรียนรู้และจะสูญเสียประโยชน์อะไรบ้างถ้าไม่ได้เรียนรู้สิ่งเหล่านั้น ผู้ใหญ่จึงมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้และพึงพอใจมากกว่าจะให้ผู้อื่นมากำหนดให้และมักมีแรงจูงใจในการเรียนรู้จากภายในตนเองมากกว่าแรงจูงใจภายนอก

2) ลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ในกระบวนการเรียนรู้ผู้ใหญ่ต้องการเป็นอย่างมากที่จะชี้แนะตนเองมากกว่าจะให้ผู้อื่นมาชี้แนะหรือควบคุมเขา นั่นคือ ผู้ใหญ่อยากที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าและด้วยการเรียนรู้มีลักษณะเป็นการแนะแนวมากกว่าการสอน ดังนั้นบทบาทของผู้สอนควรจะเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้เรียนในกระบวนการค้นหาความจริงหรือที่เรียกว่าผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) มากกว่าที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ของตนไปยังผู้เรียน นอกจากนั้นบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ควรจะต้องเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ด้วยการยอมรับฟังและยอมรับในการแสดงออก ทศนคติและความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของวิชาที่เรียนของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ของแต่ละคนและของกลุ่ม ทำหน้าที่จัดหาและจัดการทรัพยากรในการเรียนรู้หรืออาจเป็นแหล่งทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเสียเอง

3) ประสบการณ์ของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ประสบการณ์ชีวิตมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ข้อแตกต่างในการเรียนรู้ที่สำคัญระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กอย่างหนึ่งก็คือผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่าซึ่งอาจเป็นได้ทั้งข้อดีและข้อเสีย ทั้งนี้เพราะวิธีการเรียนรู้เบื้องต้นของผู้ใหญ่ คือ การวิเคราะห์และค้นหาความจริงจากประสบการณ์ซึ่งนักจิตวิทยาบางคนเชื่อว่าหากเขารับรู้ว่ามีสิ่งที่เขาเรียนรู้นั้นมีส่วนช่วยรักษาหรือเสริมสร้างประสบการณ์ภายในตัวเขา ผู้ใหญ่ก็จะเรียนรู้ได้มากขึ้น แต่ถ้าหากกิจกรรมใดหรือประสบการณ์ใดจะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในของเขา ผู้ใหญ่ก็มีแนวโน้มที่จะต่อต้านโดยการปฏิเสธหรือบิดเบือนกิจกรรมหรือประสบการณ์นั้น นอกจากนั้นประสบการณ์เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ใหญ่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลเพราะยิ่งอายุมากขึ้นประสบการณ์ของผู้ใหญ่ก็ยิ่งจะแตกต่างมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จึงควรคำนึงถึงทั้งในด้านของความแตกต่างระหว่างบุคคลในกลุ่มผู้ใหญ่มีความสำคัญ และควรใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ที่ผู้ใหญ่มีอยู่ เพื่อให้ประสบการณ์เหล่านั้นมีคุณค่า โดยการนำเทคนิคการฝึกอบรมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential techniques) มาใช้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับประสบการณ์ที่มีอยู่แล้ว ทำให้การเรียนรู้ที่ได้รับมีความหมายมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น การอภิปรายกลุ่ม กิจกรรมการแก้ปัญหา กรณีศึกษา และเทคนิคการฝึกอบรมที่ใช้กระบวนการกลุ่มต่าง ๆ

4) แนวโน้มในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ โดยทั่วไปเด็กมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้โดยอาศัยเนื้อหาวิชาและมองการเรียนรู้ในลักษณะเอง การแสวงหาความรู้จากเนื้อหาสาระของวิชาใดวิชาหนึ่งโดยตรง แต่สำหรับผู้ใหญ่การเรียนรู้จะมุ่งไปที่ชีวิตประจำวัน (Life-centered) หรือเน้นที่งานหรือการแก้ปัญหา (Task-centered) เสียมากกว่า นั่นคือผู้ใหญ่จะยอมรับและสนใจกิจกรรมการเรียนรู้ของเขา หากเขาเชื่อและเห็นว่าการเรียนรู้นั้น ๆ จะช่วยให้เขาทำงานได้ดีขึ้นหรือช่วยแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของเขา ดังนั้นการจัดหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน ผู้ใหญ่จึงควรจะต้องอาศัยสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัวของเขาและเป็นการเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ ทักษะซึ่งมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงของเขาด้วย

5) บรรยากาศในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีกว่าในบรรยากาศที่มีการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพ เช่น การจัดแสงสว่าง อุณหภูมิที่พอเหมาะ การจัดที่นั่งที่เอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์กัน และมีบรรยากาศของการยอมรับในความแตกต่างในทางความคิด และประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละคน มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีอิสรภาพในการแสดงออกเป็นกันเอง

ประเภทของการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่

เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างสมบูรณ์ ผู้สอนต้องเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และยังสามารถประยุกต์หลักการต่างๆ เข้ากับปัจจัยต่างๆ ทางการศึกษา เพื่อให้เกิดสภาพที่จะสนับสนุนและเหมาะต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ให้มากที่สุด พิจารณาจาก 4 ปัจจัยหลัก ดังนี้

1. Structure of Learning Experience การจัดกิจกรรมควรมีกำหนดการที่ยืดหยุ่น เพื่อตอบสนองต่อข้อจำกัดเรื่องเวลา ควรเน้นการเรียนการสอนแบบ face-to-face มากกว่าการสอนผ่านสื่อต่างๆ และควรให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ กับผู้อื่น ตัวอย่าง การสัมมนา กลุ่มย่อย หรือการโต้วาที เป็นต้น

2. Learning Climate บรรยากาศการเรียนที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ผู้เรียนต้องการเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือในสายตาของผู้อื่น ควรเปิดโอกาสให้มีการแบ่งปันและรับฟังความคิดเห็นในกลุ่มเพื่อน ผู้สอนควรทราบถึงความคาดหวังของผู้เรียน และช่วยปรับแต่งให้เหมาะสมขึ้น

3. Focus of Learning การเรียนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้และวิเคราะห์ประสบการณ์ที่ตนมี ผู้เรียนควรมีอิสระในการวางแผนและจัดการการเรียนรู้ของตนเอง ผู้สอนเป็นแค่คนคอยช่วยเหลือ ประเด็นการเรียนรู้ควรอยู่ในรูปของ “จะอย่างไร เมื่อ...” มากกว่าเป็นเรื่องของทฤษฎีล้วน ๆ

4. Teaching-Learning Strategy and Media การเรียนควรเป็นไปในเชิง การแก้ปัญหา และส่งเสริมให้เรียนด้วยกัน โดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด โดยอาจมีส่วนร่วมในวิธีการสอน เช่น วิธีบทบาทสมมติ หรือมีส่วนในการประเมิน (Self-assessment) ก็ได้

ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่

ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) ความต้องการและความสนใจ ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี หากประสบการณ์ที่ผ่านมาเข้ากับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน จะทำให้เกิดความพึงพอใจ ดังนั้นจึงควรเริ่มต้นสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ควรคำนึงถึงปัจจัยนี้อยู่เสมอ
- 2) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้ใหญ่ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อมุ่งเน้นที่ตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ควรจะต้องยึดถือสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญมิใช่ตัวเนื้อหาวิชาทั้งหลาย
- 3) การวิเคราะห์ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากประสบการณ์ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการหลักในการศึกษาผู้ใหญ่คือการวิเคราะห์ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลอย่างละเอียด เพื่อค้นหาส่วนที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้ และหาวิธีการที่จะนำประสบการณ์เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป
- 4) ผู้ใหญ่มีความปรารถนาที่จะเป็นผู้นำตนเอง ความต้องการที่ซ่อนอยู่ในใจของผู้ใหญ่คือการมีความสามารถในการนำทางชีวิตของตนเอง ดังนั้น บทบาทของครูควรเน้นไปที่การร่วมค้นหาคำตอบและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน แทนที่จะเป็นเพียงผู้ส่งผ่านความรู้และประเมินผลการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว
- 5) ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคลเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนผู้ใหญ่จะต้องจัดเตรียมการในด้านนี้อย่างดีพอ เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน เวลาที่ใช้ทำการสอน สถานที่สอน

สรุป

ผู้สูงวัย หมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น ด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ระบบต่าง ๆ ในร่างกายจะเริ่มทำงานลดลง ทำให้ผู้สูงอายุจำเป็นต้องได้รับการดูแลจากคนรอบข้าง รวมถึงการให้ความสำคัญ การยกย่อง และการเทิดทูนในคุณค่าของพวกเขา และผู้สูงวัยใกล้เคียงเป็นผู้มีจิตอาสา ชอบช่วยเหลือสังคม แต่ผู้สูงวัยใกล้เคียงข้อพิพาทยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใกล้เคียงภายใน (สันติภายใน) เนื่องจากหลักสูตรอบรมที่มีอยู่เดิมมุ่งพัฒนาความรู้ภายนอกคือกฎหมายของการใกล้เคียงข้อพิพาท แต่ยังขาดการพัฒนาสันติภายในของผู้ใกล้เคียงเอง อีกทั้งผู้สูงวัยใกล้เคียงที่เพิ่งขึ้นทะเบียน ยังขาดทักษะในการใกล้เคียง เนื่องจากมีชั่วโมงในภาคปฏิบัติน้อย ทำให้ขาดความมั่นใจในการใกล้เคียงข้อพิพาท และผู้สูงวัยใกล้เคียงขาดความรู้เรื่องขั้นตอนการใกล้เคียงข้อพิพาทที่ถูกต้องเป็นระบบ รวมไปถึงผู้สูงวัยใกล้เคียงยังขาดเทคนิควิธีการใกล้เคียงข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ และผู้สูงวัยใกล้เคียงยังเขียนบันทึกข้อตกลงไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กรมคุ้มครองสิทธิกำหนด จึงมีการจัดการเรียนสำหรับผู้ใหญ่ขึ้น เพื่อให้ความรู้และความเข้าใจ แก่ผู้สูงวัยที่เข้ามาทำหน้าที่ในการใกล้เคียงให้มีความรู้ และนำไปสู่การใกล้เคียงที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

References

- Department of Older Persons, Ministry of Social Development and Human Security. (2023). *5-Year Action Plan (2023 - 2027)*. Retrieved September 9, 2024, from https://www.dop.go.th/download/laws/th_1691739659-845_0.pdf
- Dispute Mediation Center, Department of Execution. (2016). *History and Background*. Retrieved September 9, 2024, from <http://branch.led.go.th/drc/about.asp>
- Dispute Resolution Office, Office of the Judiciary. (2007). *A Collection of Articles on Psychological Techniques and Communication for Dispute Mediation*. Bangkok: Thana Press Company Limited.
- Horyangkura, P. (1997). *A Compilation of Thoughts on Dispute Resolution in Commercial Matters*. Bangkok: Faculty of Law, Chulalongkorn University.
- Judicial Officials Development Institute. (2004). *Strategies for Dispute Mediation. Training Report for the Judicial Executives Program*. Bangkok: Judicial Officials Development Institute.
- Khamkhong, D. (2011). *Factors affecting quality of life of elderly in Lumsinth Sub-district Phatthalung Province*. (Master's Thesis). Thaksin University. Songkhla.
- Knowles, M. S. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*. New York: Cambridge. The Adult Education Company.
- Kongshila, P., & Phothi, W. (2016). *The Role of the Dispute Resolution Office in the Development of Dispute Mediation in the Judiciary*. Retrieved September 9, 2024, from http://elib.coj.go.th/Article/j5_s_14.pdf
- Konkaew, W. (2014). *The Health Behavior of Elderly of Klongtumru Sub-District, Amphoe Mueang Chon Buri*. (Master's Thesis). Burapha University. Chon Buri.
- Mahakun, W. (1994). General Knowledge on Dispute Mediation and Family Case Conciliation. *Dulphaa Journal*, 41(6), 108-119.
- Ministry of Social Development and Human Security. (2010). *Elderly Person Act, B. E. 2546 (2003)*. (7th ed.). Bangkok: Heppenwanis Printing House.
- Phapmeechai, B.S. (2004). *The Mediation Process: A Comparative Study of Thai Law and the Lao People's Democratic Republic*. (Master's Thesis). Bangkok: Thammasat University.
- Prateungratana, Ch. (2016). *Mediation by Third Parties: The Path to Building Mutual Understanding*. Bangkok: Kaenjan Printing Company Limited.
- Rattanoubun, A. (1999). *Learning Conditions of Adults and Approaches to Teaching Adults*. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Royal Institute. (2003). *Royal Institute Dictionary, B.E. 2542 (1999)*. Bangkok: Nan Mee Books.
- Tapwong, Ch. (2007). *Managing Conflicts through Dispute Mediation: An Introduction to Dispute Mediation*. Bangkok: Dispute Affairs Office, Judicial Administration.
- Wattanasep, W. et al. (2002). *Handbook on Enhancing the Capabilities of the Dispute Management Process*. Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.

ทักษะการสื่อสารในองค์กรตามแนวพุทธสันติ*

Organization Communication Skills Based on Buddhist Peace Means

จตุรงค์ วงศ์สุวรรณ

Jaturong Wongsuwan

องค์การบริหารส่วนตำบลบางบุตร จังหวัดระยอง

Bangbuth Sub-district Administrative Organization, Rayong Province, Thailand.

Corresponding Author's Email: jaturongwong217@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เกี่ยวกับการสื่อสาร อันเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็นความต้องการ จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยการผ่านไปยังสื่อต่าง ๆ ที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมและความจำเป็น วัตถุประสงค์เพื่อรับรู้ร่วมกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับสารและมีปฏิริยาตอบสนองต่อกัน โดยบริบทในการสื่อสารมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งซึ่งบริบทที่เหมาะสมจะช่วยให้การส่งและรับสารสัมฤทธิ์ผลเป็นอย่างดี ซึ่งการสื่อสารเป็นหนึ่งในวิธีที่ทำให้มนุษย์เรานั้นมีความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยการสื่อสารผ่านทางคำพูดบ้าง การแสดงออก หรือแม้แต่สีหน้า แววตา หรือท่าทาง ก็นับได้ว่าเป็นการสื่อสารเช่นเดียวกัน นอกจากนี้แล้วหากเรานำหลักพุทธธรรมเข้ามาใช้ในการสื่อสารก็จะยิ่งทำให้การสื่อสารของเรามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า พระองค์เข้าใจหลักทฤษฎีในการสื่อสารด้วยการใช้สื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งพระองค์ทรงรู้วิธีการวิเคราะห์ทฤษฎีองค์ประกอบของการสื่อสารได้อย่างแตกฉานทฤษฎีการสื่อสารกับพระพุทธศาสนาที่มีพุทธวิธีในการสื่อสารตามหลักการขององค์ประกอบของการสื่อสาร โดยหลักพุทธสันติที่นำมาใช้ในการสื่อสารของบุคลากรประกอบด้วย 1) สังคหวัตถุ 4 ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ 2) หลักอริยสัจ 4 ถือว่าเป็นความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ เป็นความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ 3) หลักกาวนา 4 ถือว่าเป็นความจริง การทำให้เป็นให้มี เป็นกระบวนการฝึกอบรม กระบวนการพัฒนาเพื่อสันติสุขภายในองค์กรบริษัทและกระบวนการสื่อสารของบุคลากรตามหลักพุทธธรรม ผู้มีหน้าที่เอื้ออำนวยให้เกิดการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และการทำงานเป็นทีม เพื่อการพัฒนาบุคลากรให้เกิดสันติสุขตามหลักอภินิหารธรรม 7 สืบต่อไป

คำสำคัญ: การสื่อสาร; บุคลากร; พุทธสันติ

Abstract

This research article aims to study communication as a tool for conveying experiences, knowledge, feelings, opinions, and needs from the sender to the receiver through various appropriate and necessary media. The objective is to achieve mutual understanding between the sender and receiver, along with reciprocal responses. The context of communication is of paramount importance, as an appropriate context facilitates effective transmission and

*Received August 28, 2024; Revised February 14, 2025; Accepted April 28, 2025

reception of messages. Communication is one of the fundamental means by which humans enhance mutual understanding, involving verbal expression as well as nonverbal cues such as facial expressions, eye contact, and gestures, all of which also constitute forms of communication. Moreover, applying Buddhist principles to communication can further enhance its effectiveness. Through the wisdom of the Buddha, who comprehensively understood communication theory, especially in the context of propagating Buddhism, the components of communication can be thoroughly analyzed. Buddhist methods of communication correspond with the fundamental elements of communication theory. The principles of Buddhist peaceful means employed in personnel communication include: The Four Principles of Service (*Sanḡahavatthu*), which is regarded as binding agents that unite individuals and foster harmony within groups; The Four Noble Truths (*Ariyasacca*), which is regarded as supreme truths that transform those who comprehend them into noble beings; The Four Foundations of Development (*Bhāvanā*), which is seen as processes of growth, cultivation, and development towards inner peace within organizations and companies; and The practice of communication among personnel according to Buddhist principles, where facilitators promote collective thinking, joint decision-making, and teamwork to develop personnel towards peace in accordance with the Seven Practices of Moral Conduct (*Aparihāniyadhamma*).

Keywords: Communication; Personnel; Buddhist Peace Means

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน ในโลกของการสื่อสารแบบเปิด การสื่อสารถือเป็นสิ่งสำคัญมากในการทำงานผ่านเทคโนโลยีและการสื่อสาร ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กรองค์กรและการพัฒนาสังคมและประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) “การปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นสังคมก้าวหน้าและเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่าที่ยั่งยืน” ได้กำหนดทิศทางการและเป้าหมายดังนี้ 1) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการกลั่นกรอง ความสมเหตุสมผล และ การสื่อสารที่ดีบนพื้นฐานของการประสานงาน 2) เป็นผู้รอบรู้และมีคุณธรรม เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs) คือ ผู้จัดการฝ่ายบุคคล (Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister, 2022) แผนพัฒนา เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กร เป็นคนฉลาดและเป็นคนดีมีศีลธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและอยู่กันเป็นกลุ่ม พวกเขาใช้การสื่อสารตั้งแต่ไม่มีภาษา และพัฒนาเป็นภาษาเพื่อสื่อสารกับผู้อื่นผ่าน LINE การโทร ฯลฯ ดังนั้นการสื่อสารจึงมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตมนุษย์ เช่นเดียวกับน้ำก็มีความสำคัญต่อร่างกาย จำเป็นอย่างยิ่งที่การสื่อสารยังมีความสำคัญต่อการสื่อสารด้วยตนเองทั้งในระดับบุคคล สังคม ระดับประเทศ หรือระดับโลก ยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน (Globalization) เต็มไปด้วยข้อมูลผ่านเทคโนโลยีขั้นสูงที่ทันสมัย นี่คือการสื่อสารที่รวดเร็วและไร้พรมแดน (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015) การสื่อสารการเรียนรู้ระยะไกลผ่าน ZOOM ผ่านแท็บเล็ต แล็ปท็อป และโทรศัพท์มือถือ เชื่อมต่อการประชุมในระบบออนไลน์ต่าง ๆ ของเครือข่าย Internet บริหาร

จัดการงานให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีการสื่อสารแบบมีโครงสร้างและประสานงานในองค์กร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ด้วยคุณภาพและมาตรฐานผู้รับบริการ มีความพึงพอใจ ผู้ส่งสารสื่อสารด้วยความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจ หลักสี่ประการของคำพูดที่ซื่อสัตย์ ได้แก่ 1. พูดความจริง 2. พูดคำหวาน 3. พูดจาดี ๆ กัน 4. พูดอย่างมีความหมาย (Phramaha Hansa Dhammamahas, 2011) ดังนั้นบุคลากรจึงต้องหาวิธีใช้ “เครื่องมือสื่อสาร” ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดผ่านคำพูด ภาษากายผ่านการเคลื่อนไหว ท่าทาง การแสดงสีหน้า การมองเห็น หรือภาษาเขียนผ่านตัวอักษร การถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ประสบการณ์ และความคิดเห็นจากผู้ส่งสารผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งจากคำพูด การเขียน และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ถึงผู้รับข้อความและบุคคลนั้น

ในยุคปัจจุบัน การสื่อสาร การประสานงาน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในสังคมไทยอย่างสิ้นเชิง ในยุคที่พนักงานต้องเคลื่อนที่และใช้แท็บเล็ต การเปลี่ยนแปลงวิธีการสื่อสาร เช่น การเรียนรู้ระยะไกลผ่าน ZOOM ได้แพร่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก แล็บท็อป และโทรศัพท์มือถือสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลาโดยใช้เวลาเพียงไม่กี่นาทีในการรับข้อมูลที่คุณต้องการและสื่อสารผ่าน Zoom หรือกลุ่ม Line เพื่อประสานงานการประชุมออนไลน์การสื่อสารจากแนวคิดของบุคคลหนึ่งไปยังกลุ่มบุคคล ช่องทางการสื่อสารและความสัมพันธ์ในการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือระหว่างบุคคลจะดำเนินต่อไปในองค์กรหรือบริษัท และนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรในที่สุด (Lakuanwan, 1996) การสื่อสารมีบทบาทสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อและปฏิสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นระหว่างครอบครัว หรือระหว่างเพื่อนร่วมงาน และการสื่อสารยังช่วยเสริมสร้างความปลอดภัยและความเป็นกลางให้กับผู้คนมากกว่าการอยู่คนเดียว การพัฒนาทักษะการสื่อสารของบุคลากรจึงเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาและในการจัดการงานอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารและการประสานงานที่ดีช่วยให้บริการมีคุณภาพและผู้รับบริการพึงพอใจ นี่เป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับหลักธรรมและปรัชญาใหม่ บุคลากรต้องมีเครื่องมือในการสื่อสารและประสานงานเพื่อสร้างความสุขภายในองค์กร พร้อมทั้งการควบคุมการสื่อสารของบุคลากรตามหลักของพุทธธรรม ผู้บริหารต้องเป็นผู้เสนอแนะให้เกิดการถ่ายทอดความคิดร่วมกัน การตัดสินใจร่วมกัน และการทำงานเป็นทีม เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความพึงพอใจตามหลักของอปริหานิยธรรม 7 คือ 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. เริ่มประชุม-เลิกประชุมโดยพร้อมเพียงกัน 3. ไม่ตั้งกฎระเบียบที่ขัดต่อระเบียบเดิม ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ 4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เคารพนับถือท่านเหล่านั้น 5. บรรดากุลสตรีกุลมารีทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง 6. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียบุคคลที่เป็นวัตถุตัวแทนกราบไหว้) 7. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2015)

ความหมายของการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละติน Communis หมายถึงการหาหรือการร่วมมือกัน การถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็นความต้องการ จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยการผ่านไปยังสื่อต่าง ๆ ที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมและความจำเป็น วัตถุประสงค์เพื่อรับรู้ร่วมกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับสารและมีปฏิริยาตอบสนองต่อกัน โดยบริบทในการสื่อสารมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งซึ่งบริบทที่เหมาะสมจะช่วยให้การส่งและรับสารสัมฤทธิ์ผลเป็นอย่างดี (Suwanboon, 2018)

ความสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารมีความสำคัญดังนี้ (Suwanboon, 2018)

- 1) เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย อาชีพต่าง ๆ ต้องมีการสื่อสารซึ่งในปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงต้องมีการพัฒนาทั้งทางด้านสังคมและการสื่อสารไปพร้อม ๆ กัน
- 2) เพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคล,และสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน สะท้อนและสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีและการอยู่ร่วมกันแบบสันติ
- 3) การสื่อสารมีความสำคัญในการพัฒนาทั้งตัวบุคคลเองและสังคม เป็นเครื่องมือในพัฒนาด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ คุณธรรมและจริยธรรม ของคนในสังคมอีกด้วย

กระบวนการสื่อสารของมนุษย์

กระบวนการสื่อสารของมนุษย์แบ่งเป็น 9 องค์ประกอบหลัก ที่สำคัญ ๆ คือ

- 1) ผู้ส่งสาร (sender) หรือ แหล่งสาร(Souse) หมายถึง บุคคล หรือ กลุ่มคน ที่มีหน้าที่ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดของสารที่แปลสารนั้นออกมาให้เป็นลักษณะในรูปที่มนุษย์สร้างขึ้นแทนความคิด เช่นภาษาพูด , ภาษากาย,ภาษาเขียน เป็นต้น เพื่อสื่อสารความคิด ความรู้สึกและความต้องการใด ๆ และวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารด้วยวิธีการหนึ่งวิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือส่งผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่ง ,โดยผู้ส่งสารที่ดีควรมีคุณสมบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เช่นกันคือ มีเจตนาแน่วแน่มีความชัดเจน,มีความสามารถในการรับสารของผู้รับสาร,มีความเข้าใจในสิ่งที่ตัวเองต้องการสื่อคือเนื้อหาสาร,มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ,และเลือกช่องทางที่จะส่งสารได้อย่างเหมาะสม
- 2) สาร (Message) หมายถึงเรื่องราวที่มีความหมาย, ความรู้ ที่ต้องการสื่อไปยังผู้รับสารที่อยู่ในรูปของข้อมูลหรือในรูปแบบต่าง ๆ เช่นคำพูด, ความคิด, อารมณ์ และถ่ายทอดไปยังผู้รับสารด้วยช่องทางและวิธีการใดวิธีการหนึ่งซึ่งในตัวสาร (Message) เองนั้นก็มียอดประกอบ ที่รวมถึงรหัสสาร (Message Code) อันได้แก่สัญลักษณ์สัญญาณ ที่ใช้แทนความรู้สึก อาจจะเป็นภาษา, อักษร เนื้อหาสาร (Message Content) อันหมายถึง ความรู้, ประสบการณ์, ความคิด ของผู้ส่งสารที่ต้องการส่งไปยังผู้รับสารเพื่อถ่ายทอดและรับรู้ซึ่งกันและกันรวมไปถึงการแลกเปลี่ยนและโต้ตอบกัน (Assawadorndetcha, 2010)
- 3) สื่อหรือช่องทาง (Media or Channel) หมายถึงสิ่งที่เป็พาหนะของสารที่ทำหน้าที่นำพาสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยช่องทางนั้นมีหลากหลายช่องทาง โดยมีเกณฑ์การแบ่งได้ดังนี้

แบ่งโดยตามวิธีการเข้าและถอดรหัส ประเภทของสื่อมีทั้งแบบ สื่อวาจนะ (Verbal) ซึ่งเป็นคำพูด และสื่ออวาจนะ (Non-Verbal) เช่น สีหน้า,ท่าทาง,สัญลักษณ์ ต่าง ๆ (Phonchai, 2011) ซึ่งมีงานวิจัยหลายชิ้นที่กล่าวถึงความสำคัญของภาษากายที่มีมากกว่าคำพูดที่อ้างถึงกฎ 7-38- 55 หมายถึง เมื่อเราสื่อสารออกมา ร้อยละ 7 รับรู้ด้วยคำพูด, ร้อยละ 38 รับรู้ด้วยน้ำเสียง, และ ร้อยละ 55 รับรู้ได้ด้วยภาษากาย ท่าทาง, การผายมือ, หรือการสบตา เป็นต้น (Patel, 2014)

แบ่งตามระดับการสื่อสารหรือจำนวนผู้รับสาร เช่นสื่อระหว่างบุคคล โดยจดหมาย, โทรศัพท์, สื่อระหว่างกลุ่ม โดยการใช้ไมโครโฟน, สื่อสารมวลชน โดยหนังสือพิมพ์, โทรทัศน์ ฯลฯ

แบ่งตามประสาทรับรู้ เช่นสื่อที่ใช้การฟัง คือ วิทยุ, ซีดี, เทป, สื่อที่ใช้ฟังและเห็น เช่น โทรทัศน์, ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ฯลฯ

แบ่งตามยุคสมัย เช่น ใช้ปล่องควัน, กลอง ในสื่อชนิดดั้งเดิม, ใช้โทรศัพท์, โทรทัศน์, เคเบิลในสื่อร่วมสมัย และวิดีโอเทกซ์ ในสื่ออนาคต ฯลฯ

แบ่งตามลักษณะของสื่อ เช่นสื่อธรรมชาติ ใช้แสง เสียง อากาศ สื่อบุคคล ใช้ประโยชน์คนส่งของ โฆษก สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ใบปลิว นิตยสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุโทรทัศน์ สื่อระคน เช่น ใบข่อย ใบลาน หลักจารึก ฯลฯ

แบ่งตามการใช้งาน สื่องานทั่วไป เช่น จดหมายเวียน โทรศัพท์ และสื่อเฉพาะกิจเช่น วิดีทัศน์วารสาร และจุลสาร และแบ่งตามการมีส่วนร่วมของผู้รับสารโดยคำที่สร้างสรรค์ขึ้นของ แมคคูฮัน(McLuhan) โดยการอธิบายถึงสื่อร้อน (Hot Media) หมายถึงสื่อที่จัดสรรข้อมูลไว้มาก (High definition) จนแทบไม่มีช่องว่างให้ผู้รับสารได้ใส่ข้อมูลเพื่อเติม เป็นสื่อที่นำเสนอไปยังผู้รับสารโดยผู้รับไม่ต้องมีส่วนร่วมเลย เช่นภาพยนตร์, ตรงข้ามกับสื่อเย็น (Cool Media) ที่เปิดช่องว่างให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมได้ เพราะมีเนื้อหาของสารน้อยกว่า (Low definition) เป็นสื่อที่นำเสนอไปยังผู้รับสารแต่ผู้รับสารอาจมีส่วนร่วมในการรับสารเพื่อให้สารสมบูรณ์ เช่น สิ่งพิมพ์ ฯลฯ (Kaewthep, and Hinwiman, 2010)

4) ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึงบุคคล,กลุ่มคน ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสาร และแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ(Feedback) หรือ ส่งต่อสารนั้นไปยังผู้รับสารอื่น ๆ ตามจุดมุ่งหมายของผู้ส่งสารก็ได้ (Setthabut, and Watthanapanit, 2004)

5) สิ่งรบกวน (Noise) สิ่งรบกวน เป็นอุปสรรคหนึ่งที่มีผลต่อการเข้ารหัส,ถอดรหัสที่ไม่ชัดเจน อันมีผลทำให้การสื่อสารคลาดเคลื่อนได้

6) การเข้ารหัส (Encoding) การเปลี่ยนความคิดความรู้สึก/เป็นรหัส

7) การถอดรหัส (Decoding) ความคิด, ความรู้สึกที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมา

8) บริบท (Context) สิ่งแวดล้อมทางการสื่อสารทั้งด้านวัฒนธรรม, จิตวิทยาและประวัติศาสตร์

9) การตอบรับและการตอบสนอง (Feedback) การตอบรับด้วยกิริยาท่าทางหรือคำพูดและอื่น ๆ (Damrongkiatsak, 2018)

หลักในการสื่อสารให้ประสบผลสำเร็จ

การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับหลักในการสื่อสารของผู้ที่ต้องการส่งสาร ซึ่ง มีหลักพอสังเขปดังนี้

1) ผู้ส่งสารเพื่อให้ได้ผลและประโยชน์ที่แท้จริง ต้องเข้าใจเรื่องปัจจัยในการส่งสารและจิตวิทยาการรับรู้, การจำ, ความคิด ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสาร

2) ผู้ส่งสารต้องเข้าใจบริบทในสื่อสาร สิ่งที่อยู่แวดล้อมที่มีส่วนในการกำหนดรู้ความหมายในการสื่อสาร

3) ควรคำนึงถึงกรอบแห่งการอ้างอิงเพราะมนุษย์ทุกคนมีประสบการณ์, ภูมิหลังค่านิยม, เจตคติ ที่แตกต่างกัน ถ้ามีการสื่อสารโดยใช้หลักกรอบแห่งการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกัน ก็จะทำให้การสื่อสารได้ราบรื่นขึ้น (Gamble, and Gamble, 2000)

4) ผู้ส่งสารควรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนไม่คลุมเครือเพื่อการส่งสารที่มีประสิทธิผล โดยผ่านช่องทางที่เหมาะสมไปยังผู้รับสาร

5) ผู้ส่งและผู้รับสาร ควรมีการเตรียมตัวล่วงหน้าเพื่อความพร้อมในการส่งและรับสารเพื่อความสะดวก,รวดเร็วและราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์ และเมื่อมีอุปสรรคใด ๆก็สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ทันทั้งที่

6) คำนึงถึงทักษะในการสื่อสาร คือผู้ส่งสารต้องมีทักษะในการสื่อสาร,และเลือกวิธีการใช้สารและช่องทางรวมถึงเวลาที่เหมาะสมในการส่งสาร

7) คำนึงถึงปฏิริยาโต้ตอบกลับตลอดเวลา เพราะเป็นช่องทางหนึ่งในการประเมินรับรู้ในการสื่อสารว่าประสบผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่และต้องปรับปรุงอย่างไร (Suwanboon, 2018)

อุปสรรคในการสื่อสาร

เป็นสิ่งที่ทำให้การสื่อสารไม่บรรลุวัตถุประสงค์และทำให้เกิดการสะดุดไม่ราบรื่นและอาจมีอยู่ในหลายขั้นตอนในการสื่อสารซึ่งมีอยู่หลากหลายประการ ดังนี้

1) อุปสรรคที่เกิดจากผู้ส่งสาร เช่น การขาดความรู้ความเข้าใจในสารที่จะสื่อ, ผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ไม่ดีในการส่งสาร, ขาดความพร้อมในการส่งสาร, บุคลิกภาพไม่เหมาะสม, ถ้ายทอดการสื่อสารไม่เหมาะสม, ผู้ส่งสารขาดทักษะในการวิเคราะห์ของผู้รับสาร

2) อุปสรรคที่เกิดจากสาร เช่น สารไม่เหมาะสมกับผู้รับ-ส่งสาร ยากหรือง่ายเกินไป, ขาดความชัดเจน, ขาดการจัดเรียงลำดับความสำคัญ, ใช้ภาษาที่คลุมเครือ, สารมีรูปแบบแปลกใหม่เกินไปยากต่อการเข้าใจ, สารมีการดัดแปลง

3) อุปสรรคที่เกิดจากช่องทาง เช่น การใช้ช่องทางสื่อที่ไม่เหมาะสมกับสาร, ใช้ช่องทางที่ไม่มีประสิทธิภาพ, ใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมกับระดับการสื่อสาร, มีสิ่งรบกวนหรือแทรกในระหว่างการสื่อสาร

4) อุปสรรคที่เกิดจากผู้รับสาร เช่น ผู้รับสารขาดความรู้ความเข้าใจในสารขาดความพร้อมมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้ส่งสาร มีทัศนคติไม่ดีต่อสาร และ ผู้รับสารมีความคาดหวังต่อสารสูงเกินไปก็เป็นอุปสรรคเช่นกัน (Phutachot, 2013)

แนวคิดพุทธสันติวิธีในการสื่อสาร

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคดิจิทัลยุคแห่งสังคมข่าวสารเป็นยุคแห่งร่วมสมัยจึงมีกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Ministry of Digital Economy and Society) ซึ่งเป็นกระทรวงใหม่ ดิจิทัลเป็นการสื่อสารมีลักษณะ 3 ประการ คือ 1) มีความรวดเร็ว 2) ไม่มีขอบเขตจำกัด 3) เชื่อมโยงเครือข่าย สื่อสารจึงไร้พรมแดนในยุคปัจจุบัน (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammachitto), 2018) การสื่อสารจึงสร้างสันติเป็นการเปลี่ยนความขัดแย้งเป็นพลังสร้างสรรค์ จุดเด่นของการสื่อสารเชิงสันติจึงประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านการสร้างความรู้ 2) ด้านการแก้ไขความขัดแย้ง 3) ด้านสันติวิธี จึงแสดงว่าการสื่อสารอย่างสันติไม่ใช่เป็นเพียงเทคนิคหรือวิธีการพูดที่ผิวเผิน การสื่อสารอย่างสันติไม่ใช่วิธีเก็บกดความรู้สึกโกรธเกลียด ไม่พอใจเอาไว้ข้างใน การสื่อสารอย่างสันติไม่ใช่การยอมจำนนที่เราต้องทำตามผู้อื่นอย่างไม่มีทางเลือก และการสื่อสารอย่างสันติไม่ใช่การพูดเพื่อให้อีกฝ่ายทำตาม (Chotisakulrat, and Maneechaow, 2016) วิธีการสื่อสารอย่างสันติจะช่วยแก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งประกอบด้วย 1) แสดงความต้องการของเรา 2) รับรู้ความต้องการของอีกฝ่ายไม่ว่าเขาจะแสดงออกด้วยวิธีการใด ๆ 3) ตรวจสอบว่าแต่ละฝ่ายเข้าใจความต้องการอย่างถูกต้อง 4) ให้ความเข้าใจกับฝ่ายที่ต้องการความเข้าใจเพื่อให้เขาสามารถได้ยินความต้องการของฝ่ายอื่นได้ 5) แลกเปลี่ยนแก้ปัญหาหรือวิธีการที่น่าเสนอขึ้นมาให้เป็นภาษาแบ่งบวกและบอกถึงการกระทำที่ต้องการให้เกิด (Chotisakulrat, 2016)

การสื่อสารที่ไม่เกิดสันติตั้งแต่เริ่มต้นจึงนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงที่สุดเรียกว่า “สงคราม” เป็นสิ่งที่คู่กับสังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ครั้งพุทธกาลมีสงครามแย่งน้ำระหว่างพระญาติ สงครามด้านชาติพันธุ์ระหว่างพระเจ้าวิทูทกะกับเจ้าศากยะ สงครามระหว่างพระเจ้าอชาตศัตรูกับพระเจ้าปเสนทิโกศลและกับเจ้าแคว้นวัชชี สงครามครูเสดซึ่งเป็นสงครามศาสนา สงครามจึงมี 2 รูปแบบ คือ สงครามมีรูปแบบกับสงคราม

ไม่มีรูปแบบหรือสงครามไร้ตัวตน สงครามที่เกิดขึ้นในโลกตั้งแต่อดีตจนถึงสงครามโลกทั้ง 2 ครั้งถือว่าเป็น สงครามแบบมีรูปแบบ ขณะที่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ เป็นภาวะของสงครามโลกแบบไร้รูปแบบหรือ ไร้ตัวตนเป็นสงครามแบบหลบในถือสงครามโลกครั้งที่ 3 ได้เกิดขึ้นแล้ว สงครามที่รุนแรงที่สุดเป็นบทพิสูจน์ให้ เห็นว่า“สงครามไม่สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งได้” โดยสงครามโลกครั้งที่ 3 เกิดแล้วซึ่งมีลักษณะไม่มี จุดเริ่มต้นและสิ้นสุด เป็นสงครามรูปแบบใหม่ไม่ใช่อาวุธ ไม่ใช่กำลัง กระจายไปทั่วโลกเป็น“สงครามไร้ตัวตน นิรนาม” เป็นยุคแห่งการนำศาสนาและวัฒนธรรมมาใช้ในกระบวนการทางจิตวิทยาโดยอาศัยสื่อต่าง ๆ เป็น เครื่องมือ ใครครองสื่อมากจะสามารถคุมได้หมด “Media Power”: Face book Twitter Online Mobile Phone” จึงนับได้ว่าเป็นการต่อสู้กันด้วยสิ่งที่มองไม่เห็น เป็นต่อสู้แบบ Soft Power และ Hard Power และ มีการผสมผสานเป็น “Smart Power” ซึ่งหมายถึงการสนับสนุนด้วยวิธีการทางเทคโนโลยีให้ความคุ้มครองรักษา สันติภาพ ให้ความช่วยเหลือ สงครามเป็นแนวทางให้คิดถึงวิธีการที่จะระงับสงครามโดยสันติวิธี มิใช่สงคราม เพื่อระงับสงคราม แต่ยุคปัจจุบันใช้สื่อโซเชียลในการสร้างความรุนแรงสร้างสงคราม ศาสนาต่าง ๆ จึงเป็น เครื่องมือหนึ่งในการก่อสงครามทางศาสนาจึงมีคำกล่าวว่า “ผู้ที่ชนะในสงครามครั้งใหญ่นี้จะต้องเป็นผู้ที่ เข้าร่วมสงครามผู้ที่เป็นคนดูอยู่เฉย ๆ ถือว่าพ่ายแพ้” บางประเทศต้องการเป็นผู้นำฝ่ายเดียว ต้องการสร้างเงิน สกุลเดียวของโลก และต้องการสร้างศาสนาของโลกเพียงศาสนาเดียว แต่ท่านพุทธทาสกล่าวว่า “โลกต้องมี ศาสนาครบทุกชนิดมีศาสนาเดียวไม่ได้ แต่ต้องทำความเข้าใจกัน” สิ่งน่ากลัวในปัจจุบันเวลามีความขัดแย้ง มักจะก่อสงครามไม่ค่อยจะหาวิธีการสื่อสารเพื่อการประนีประนอม (Srivilat, 2016) ในการสร้างสันติภาพของ พระพุทธเจ้าจึงต้องใช้การสื่อสารให้พระสาวกผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาพึงระวังอกุศลมูลในการกล่าวเสียดสี ส่อเสียด หรือล้อเลียนให้เขินอาย จะนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรง อันประกอบด้วย 1) ขาดกัมมัต 2) ขี้ 3) ตระกูล 4) หน้าที่การงาน 5) ศิลปวิทยา 6) ความเจ็บไข้ 7) รูปลักษณ์ 8) กิเลส 9) อาบัติหรือคฤคิความ 10) คำคำ (Phra Sri Khamphirayan, 2015)

ระดับของการสื่อสารเพื่อให้เกิดสันติภาพพึงต้องตระหนักและพึงระวังไม่ไปกล่าวเสียดสีหรือส่อเสียด เพราะจะนำไปสู่ความขัดแย้ง การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีจึงเกี่ยวข้องกันเพราะในสังคมปัจจุบันเกิด ความรุนแรงอย่างมาก จึงควรศึกษาให้เข้าใจถึงความรุนแรง ความขัดแย้ง เพื่อป้องกันและแก้ไขสู่สันติภาพ พระสงฆ์จึงควรมีบทบาทการสื่อสารเพื่อ “จัดการการแก้ปัญหาความขัดแย้ง” ด้วยการเข้าไปไกล่เกลี่ยความ ขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคม แต่พระสงฆ์ต้องมีการฝึกอบรมเพื่อเกิดความชำนาญในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้วยพุทธ สันติวิธีอย่างถ่องแท้ (National Academic Conference Report, 2017) ซึ่งความขัดแย้งในทาง พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกตั้งแต่ความขัดแย้งระดับชาวบ้าน ผู้นำ นักบวช มี 4 กรณี ประกอบด้วย 1) กรณีเรื่องการทะเลาะกันของหมู่พระญาติของพระพุทธเจ้าด้วยการแย่งน้ำ 2) กรณีภิกษุ โกสัมพีทะเลาะวิวาทกัน 3) กรณีการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติระหว่างพระเจ้าอชาตศัตรูแห่งแคว้นมคธและ เจ้าลิจฉวีแห่งแคว้นวัชชี 4) กรณีพระเจ้าวิทูททะทำสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เจ้าศากยะ (Permpoon, 2014) ซึ่ง ความขัดแย้งเหล่านี้พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงมีท่าทีอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นพระญาติของพระองค์เอง พระสงฆ์ สาวกของพระองค์ รวมถึงระดับผู้นำของแคว้นต่าง ๆ ซึ่งล้วนเป็นลูกศิษย์ของพระองค์ ผู้วิจยมองว่า พระพุทธเจ้าทรงมีท่าทีอยู่เหนือความขัดแย้งด้วยการให้สติบุคคลที่มีความขัดแย้งพระองค์พยายามใช้การเจรจา หรือไกล่เกลี่ยเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด บทบาทพระสงฆ์ยุคใหม่จึงต้องมีหน้าที่สื่อสารเชิงพุทธสันติวิธีให้ทางออก ของคนในองค์กรและสังคมด้วยการให้ข้อคิดให้สติหรือสื่อสารเชิงรูปแบบการฝึกอบรม เทศน์ บรรยายธรรม แต่ พึงระวังจะไปสร้างความขัดแย้งให้เพิ่มมากขึ้นจึงต้องมีการวางท่าทีที่เหมาะสมในฐานะพระวิทยากรต้นแบบ ธรรมะโอติโดยพุทธสันติวิธี

หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาการสื่อสารของบุคลากรโดยพุทธสันติวิธี โดยการสื่อสารของพระพุทเจ้า ด้วยพระปริชาญาณของพระพุทเจ้า พระองค์เข้าใจหลักทฤษฎีในการสื่อสารด้วยการใช้สื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งพระองค์ทรงรู้วิธีการวิเคราะห์ทฤษฎีองค์ประกอบของการสื่อสารได้อย่างแตกฉานทฤษฎีการสื่อสารกับพระพุทธศาสนาที่มีพุทธวิธีในการสื่อสารตามหลักการขององค์ประกอบของการสื่อสาร ประกอบด้วย

1) ผู้ส่งสาร (Sender) หมายถึง พระพุทเจ้า พุทธสาวก พระสงฆ์ผู้ประกาศศาสนา หรือผู้ประกาศสังฆธรรม พระธรรมทูต ผู้ส่งสารตามพระพุทเจ้ามีคุณสมบัติตามพุทคุณ 9 ประการ โดยมีคำว่า อรหํ เป็นพระอรหันต์ซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ไกลจากกิเลส เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่น เป็นต้น ผู้ส่งสารตามแนวพหุสูต ผู้สื่อสารจำเป็นต้องผ่านขั้นตอนที่เรียกว่า “พหุสูต” คือ 1) สุต มีการศึกษาทางประสาทสัมผัสในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนา 2) ธตา สามารถทรงจำเรื่องที่ตนได้ผ่านพบมาทางประสาทสัมผัส 3) วจสา ปริจิตา สามารถท่องจำเรื่องได้โดยเฉพาะที่เป็นหลักวิชา 4) มนसानุเปกขิตา นำเรื่องเหล่านั้นมาคิดให้เกิดความเข้าใจโดยอาศัยหลักการอ้างอิง 5) ทิฏฐิยา สุปุวิวิทา เข้าใจเรื่องเหล่านั้นสามารถขบคิดเรื่องเหล่านั้นด้วยความคิดเห็นของตน ผู้จะเผยแผ่ธรรมพึงดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักเผยแผ่ที่ดีเพื่อยังศรัทธาความเลื่อมใสและให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพสูงสุด ประกอบด้วย 1) ปณิธานในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง นักเผยแผ่พึงตั้งใจไว้ในใจของตนก่อนแสดงว่า จักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบ แสดงด้วยเมตตา จิตหวังอนุเคราะห์ ไม่ใช่เพื่อหวังลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมไปกระทบต่อใครให้เสียหายหรือตำหนิตรง ๆ ทำให้ผู้ฟังคนนั้นเกิดความไม่พอใจ 2) ปฏิสัมภิยา ความเข้าใจ ปัญญาที่แตกฉานในอรรถ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบายย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การซ้ำของในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 3) พหุสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เพ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตน และสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง 4) การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก ผู้ส่งสารเพื่อการสื่อสารธรรมต้องยึดตามแนวทางของคุณสมบัติสำคัญ 7 ประการ ที่เรียกว่า “สัปปุริสธรรม 7” ประกอบด้วย 1) อัมมัญญตา เป็นผู้รู้ธรรม คือ หลักการ หลักความจริงเนื้อหาสาระของเรื่องที่จำสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน 2) อตถัญญตา เป็นผู้รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอนชัดเจน 3) อตตัญญตา เป็นผู้รู้จักตนเองว่าตนเองคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง 4) มัตตัญญตา เป็นผู้รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสาร (Frequency) คือไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไป น้อยเกินไป 5) กาลัญญตา เป็นผู้รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่า เวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสารจะทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ 6) ปริสสัญญตา เป็นผู้รู้จักชุมชน รู้จักสังคม รู้จักกลุ่มผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมาย 7) ปุคคัลโรรปรัญญตา เป็นผู้รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคน มีลักษณะเฉพาะ มีจิตมีอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารเพียงใด ความสัมพันธ์ผู้ส่งสารและผู้รับสารเชิงพุทเรียกว่า “กัลยาณมิตร” ประกอบด้วย 1) ปีโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ สามารถเข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม 2) ครุ เป็นที่เคารพ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะชวนให้เกิดความอบอุ่นใจเป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย 3) ภาวนีโย เป็นที่ยกย่องมีความรู้จริงทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องน่าเอาอย่าง ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้ 4) วัตตา เป็นนักพูดโดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ 5) วัจะนักรุขโม เป็นผู้อุตุนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำใดถาม คำล่วงเกิน คำตักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ อุทหนได้ไม่เบื่อง่าย ไม่เสียอารมณ์ แม้บางครั้งอาจถูกต่อต้านจากลัทธิภายนอกมาขัดขวางต่องานเผยแผ่

6) คัมภีร์จะ กระทั่ง กัตตา เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่หลากหลายเพื่อให้เหมาะกับผู้ฟังเพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตาม 7) โน จัณฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำผู้ฟังให้เดินผิดทางไปนอกพุทธดำรัส แต่ต้องรู้จักชักจูงแนะนำในทางที่ถูกที่ควร

2) สาร (Message) หมายถึง เนื้อหาที่ส่งไปยังผู้รับสารหรือจะต้องเป็นสารที่มีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ 1) สัจจะ สารหรือสิ่งที่นำเสนอต่อผู้รับสารต้องเป็นเรื่องจริง ด้วยความจริง สมมติสัจจะ (ความจริงโดยสมมติ, ความจริงที่ถือตามความกำหนดตกลงกันไว้ของชาวโลก เช่นว่า คน สัตว์ ไต๋ หนังสือ เป็นต้น : conventional truth) และปรมาตสัจจะ (ความจริงโดยปรมาต, ความจริงตามความหมายขั้นสุดท้ายที่ตรงตามสภาวะและเท่าที่จะกล่าวถึงได้ เช่นว่า รูป นาม เวทนา จิต เจตสิก เป็นต้น : absolute truth) 2) ตถตา สารนั้นต้องจริงแท้ที่ผู้ส่งสารส่งไปยังผู้รับสาร 3) กาละ คือ สารหรือเรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับเวลา 4) ปิยะ สารที่เสนอต้องเป็นเรื่องที่ผู้รับสารพอใจ ชอบใจ และเป็นสารอันเป็นที่รักทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร 5) อัตถะ สารนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสารและส่วนรวม สารที่ดีที่ผู้ส่งสารควรพิจารณาถึงวิธีการนำไปสื่อสารจะต้องสอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่ายเข้าใจกันอยู่แล้วไปยังสิ่งที่รู้เห็นได้ยาก สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ไปสู่อะไรที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มา สอนด้วยอุปกรณ์เสริมยกเรื่องที่มาแสดงให้เห็นให้ผู้ฟังเห็นด้วยตา ฟังด้วยหูเลยทีเดียว เช่น สอนพระนันทะโดยการนำไปชมนางฟ้าอัปสรที่สวยงาม

3) สื่อหรือช่องทาง (media or channel) หมายถึง พระพุทธศาสนามีองค์ประกอบของการสื่อสาร ผู้ส่งสารจะต้องส่งสารหรือข้อมูลหลักธรรมผ่านช่องทางในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า อายตนะทั้งภายในและอายตนะภายนอก อายตนะภายใน 6 เชื่อมต่อให้เกิดความรู้แดนต่อความรู้ฝ่ายใน-Internal sense-fields) เรียกว่า อัชฌัตติกายตนะ ประกอบด้วย 1) จักขุ (จักขุ, ตา-the eye) 2) โสตะ (หู-the ear) 3) ฆานะ (จมูก-the nose) 4) ชิวหา (ลิ้น-the tongue) 5) กาย (กาย-the body) 6) มโน (ใจ-the mind) และอายตนะภายนอก 6 ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้แดนต่อความรู้ฝ่ายนอก-external sense-fields) เรียกว่า พาหิรายตนะ ประกอบด้วย 1) รูปะ (รูป, สิ่งที่เห็น หรือ วัตถุ คือ สีส-form; visible objects) 2) สัททะ (เสียง-sound) 3) คันธะ (กลิ่น-smell; odor) 4) รสชะ (รส- taste) 5) โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย, สิ่งที่ถูกต้องกาย-touch; tangible objects) 6) ธรรม หรือ ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดกับใจ, สิ่งที่ใจนึกคิด-mind- objects) ความสัมพันธ์อายตนะภายในภายนอกกับการสื่อสาร ความสัมพันธ์การสื่อสารทางพระพุทธศาสนาอธิบายความสัมพันธ์ทางจักขุ คือตา ทางโสตะคือหู ทางฆานะคือจมูก ทางชิวหาคือลิ้น กายคือการสัมผัส มโนคือใจ บุคคลผู้รับสารจะประกอบด้วยขันธ์ 5 พระพุทธศาสนาเรียกว่า เบญจขันธ์ ประกอบด้วย 1) รูป (Corporeality) รูปธรรมทั้งหมด ร่างกายและพฤติกรรม 2) เวทนา (Feeling) ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ 3) สัญญา (Perception) ความหมายรู้ หรือการรับรู้ กำหนดรู้อาการ 4) สังขาร (Mental Formations or Volitional Activities) การปรุงแต่งและแสดงออกทางกาย ทางวาจา หรือ เป็นเครื่องปรุงของจิต ของความคิด ซึ่งนำไปสู่ปัญญา (Wisdom or Understanding) 5) วิญญาณ (Consciousness) ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาท การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ

4) ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ผู้ฟัง โดยพระพุทธศาสนาแบ่งระดับผู้รับสารเหมือนกับบัว 4 เหล่า หมายถึง ระดับสติปัญญาของผู้รับสารเป็นบุคคล 4 ประเภท ประกอบด้วย 1) อุคฆัตติญาณ (the intuitive) คือ กลุ่มคนที่เทียบได้กับบัวพื้หน้า เป็นบุคคลที่ฉลาดมากรู้เข้าใจอะไรได้โดยฉับพลันเพียงได้ยินหรือรับสารเพียงเล็กน้อย ก็สามารถเข้าใจ สารนั้นได้อย่างถูกต้องชัดเจนแทบไม่ต้องอธิบายจึงเปรียบบุคคลประเภทนี้เหมือนดอกบัวที่อยู่พื้หน้า เพียงรอสัมผัสแสงอาทิตย์ก็จะบานขึ้นทันที 2) วิปจิตญาณ (the intellectual) คือ กลุ่มคนที่

เทียบได้กับบัวกำลังปริ่มน้ำ เป็นบุคคลที่ต้องรับสารแล้วขยายอธิบายเพิ่มเติม ยกตัวอย่างประกอบ จะเข้าใจสารได้อย่างถูกต้อง บุคคลประเภทนี้เปรียบเสมือนกับดอกบัวที่อยู่เสมอน้ำที่จะบานในโอกาสต่อไป 3) เนยยะ (the trainable) คือ กลุ่มบัวที่อยู่ในน้ำ เป็นบุคคลเมื่อรับสาร ข้อมูล หลักธรรมอะไรไปแล้ว เป็นเรื่องยากที่จะรู้และเข้าใจ ซึ่งจะทำให้เข้าใจ ต้องสื่อสารแบบย้ำคิดย้ำทำบ่อยหลายครั้งถึงจะเข้าใจ เปรียบบุคคลประเภทนี้เหมือนบัวใต้น้ำ ที่ต้องใช้เวลานานที่จะโผล่พ้นน้ำ 4) ปทปม (an idiot) คือ กลุ่มบัวในโคลนตม เป็นบุคคลที่รู้ได้แต่ตัวบทคือ ถ้อยคำเหมือนนกแก้วพูดภาษาคน ไม่สามารถเข้าใจความหมายได้ สื่อสารอะไรไปไม่สามารถที่จะรับรู้ได้ไม่เข้าใจสาร แม้จะอธิบายไม่อาจจะเข้าใจได้ เปรียบเหมือนบัวที่จมอยู่ในโคลนตม ที่จะกลายเป็นอาหารของปลาและเต่า ไม่มีโอกาสที่จะขึ้นโผล่พ้นน้ำขึ้นมาได้

สรุป

การสื่อสารเป็นหนึ่งในวิธีที่ทำให้มนุษย์เรานั้นมีความเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยการสื่อสารผ่านทางคำพูดบ้าง การแสดงออก หรือแม้แต่สีหน้า แววตา หรือท่าทาง ก็นับได้ว่าเป็นการสื่อสารเช่นเดียวกัน นอกจากนี้แล้วหากเรานำหลักพุทธธรรมเข้ามามีใช้ในการสื่อสารก็จะยิ่งทำให้การสื่อสารของเรามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า พระองค์เข้าใจหลักทฤษฎีในการสื่อสารด้วยการใช้สื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งพระองค์ทรงรู้วิธีการวิเคราะห์ทฤษฎีองค์ประกอบของการสื่อสารได้อย่างแตกฉานทฤษฎีการสื่อสารกับพระพุทธศาสนาที่มีพุทธวิธีในการสื่อสารตามหลักการขององค์ประกอบของการสื่อสาร ดังนั้นการพัฒนาการสื่อสารในองค์กรควรบูรณาการให้เข้ากับหลักพระพุทธศาสนาและพัฒนาทักษะการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพตามลำดับ

References

- Assawadorndetcha, K. (2010). *Human Communication. Textbook Project, Faculty of Communication Arts*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Chotisakulrat, P. (2016). *Building Relationships with Peace: A Handbook for Powerfully and Sustainably Resolving Conflicts*. Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University. Nonthaburi: Pappim Printing House.
- Chotisakulrat, P., & Maneechaow, N. (2016). *Communicate for Peace: Transforming Conflict into Creative Power*. Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University. Nonthaburi: Pappim Printing House.
- Damrongkiatsak, W. (2018). *Communication Principles for Daily Life. Faculty of Information and Communication, Maejo University*. Retrieved July 26, 2024, from <http://www.infocommmju.com>
- Gamble, T.K., & Gamble, M. (2000). *Communication Works*. (10th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Kaewthep, K., & Hinwiman, S. (2010). *The Stream of Political Economy Theorists and Communication*. (2nd ed.). Bangkok: Pappim Publishing Partnership.
- Lakuanwan, K. (1996). *Current Conditions, Problems and Needs in Personnel Development of Provincial Government Officials under the Office of the Permanent Secretary Ministry of Education in Region 9*. (Master's Thesis). Khon Kaen University. Khon Kaen.

- Lapchit, P. P. (2018). *Principles and Theories of Communication*. Retrieved July 26, 2024, from https://ag.kku.ac.th/extension/images/136323/information_2_2556.pdf
- Mcquail, D. (2000). *Mcquail's Mass Communication Theory*. (4th ed.). London: Sage Publication.
- National Academic Conference Report. (2017). *Buddhist Research for the Development of Cultural Diversity in Southern Isaan*. Buriram: iPrint & Technology Company Limited.
- Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister. (2022). *National Economic and Social Development Plan, 30th Edition, (2023-2027)*. Bangkok: Government Gazette.
- Panit, U. et al. (2007). *Language and Principles of Writing for Communication: Various Aspects of Language in Communication*. (5th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Patel, D. S. (2014). Body Language: An Effective Communication Tool. *The IUP Journal of English Studies*, 9(2), 90-95.
- Permpoon, S. (2014). *Buddhist Integrated Dispute Mediation Models*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phonchai, B. (2011). Communication for Information Service. *Library Science Journal, SWU*, 4(1), 63-70.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2015). *Communication Guidelines for Peace*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammachitto). (2018). *Direction of Education Management in the Digital Era*. Lecture for the 57th Anniversary of the Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Sri Khamphirayan. (2015). *The Peacebuilding of Buddha*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Hansa Dhammamahaso. (2011). *Right Speech "Speak Good, Look Good, Good Society"*. Bangkok: 21st Century Printing Co., Ltd.
- Phutachot, N. (2013). *Organizational Behavior: Information and Communication*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Setthabut, A., & Watthanapanit, S. (2004). *Marketing Management*. (12th ed.). Bangkok: Thammasat University Press.
- Srivilat, E. (2016). *War and Peace*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Suwanboon, S. (2018). *Thai Language for Communication*. Retrieved July 26, 2024, from <https://sites.google.com/site/thaicommunication83/bth-thi-1-kar-suxsar>

แนวทางการส่งเสริมกัลยาณมิตรแห่งการรู้เท่าทันสื่อสังคม ด้วยการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณเชิงพุทธบูรณาการ*

Guidelines for Promoting Friendship in Social Media Literacy with Critical Thinking and Integrated Buddhism

ณติกายจัน สุติพันธ์วิหาร

Nattikarn Sutipanwihan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: nattikarn@hotmail.com

บทคัดย่อ

การใช้สื่อสังคมผ่านมือถือมีความสำคัญได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เด็กและเยาวชน และกัลยาณมิตรแห่งการรู้เท่าทันสื่อสังคมนั้นเป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารได้โดยตรง โดยใช้มือถือและใช้สื่อสังคมที่แต่ละบุคคลชื่นชอบ หากผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่ได้ตระหนักถึงการรู้เท่าทันสื่อสังคมที่ดีก็จะเป็นผู้ส่งสารที่ไม่ถูกต้องให้กับสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้นทุกคนสามารถช่วยกันทำให้เป็นสังคมแห่งการรู้เท่าทันสื่อ ตระหนักถึงการผลิต การส่ง การรับข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงก็จะสามารถลดความขัดแย้ง ลดความรุนแรง นำไปสู่สังคมสันติสุขได้ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางข้อเสนอการส่งเสริมให้เกิดสังคมกัลยาณมิตรแห่งการรู้เท่าทันสื่อสังคมด้วยการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณเชิงพุทธศาสนา ผู้ศึกษาได้นำหลักพระพุทธศาสนา หลักการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และกรอบการประเมินการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศของ UNESCO-มาร่วมประยุกต์และการใช้วิเคราะห์ ผลสรุปแนวทางการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อสังคมเชิงพุทธศาสนาดูรวมการ คือผู้ที่มีวุฒิภาวะซึ่งเป็นสังคมแห่งกัลยาณมิตรช่วยกันผลิตสื่อที่ต้องให้กับสังคมเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลน่าเชื่อถือ สำหรับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดผู้ผลิตสื่อสังคมที่ดีด้วยหลักอารยวุฒิ 5 (ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสุตะ) ศีล 5 การใช้หลักสติและปัญญาที่ถูกต้อง นำหลักคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณรอบด้าน เป็นต้น หลักการปฏิบัติทางสื่อสังคมที่ดี โดยการใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 (การคิดดี การพูดดี การปฏิบัติดี (รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอดี ถูกกาลเวลา รู้จักบุคคล รู้จักชุมชน)) การให้ความรู้และความเห็นที่ถูกต้องไม่มีอคติ (ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ) และหลักกาลามสูตร

ผลการศึกษาแนวทางส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อที่ต้องตรงกับความจริงในระดับนโยบายและการปฏิบัติโดยทุกวัยควรเพิ่มความรู้ในเรื่องการเข้าถึงดิจิทัลและการมีส่วนร่วม สำหรับเด็กและเยาวชน บุคคลที่ยังมีวุฒิภาวะยังไม่พร้อมนั้นควรเพิ่มองค์ความรู้เพิ่มวุฒิภาวะผ่านหลักสูตรด้านจริยธรรม การรู้เท่าทันสื่อ การสื่อสาร กฎหมายดิจิทัล ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการส่งข้อมูลออก-การรับข้อมูลเข้า มีระบบการประเมินการรู้เท่าทันสื่อ ติดตามการใช้สื่อ สำหรับผู้ใหญ่ควรมีการส่งเสริมองค์ความรู้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของกัลยาณมิตรเพื่อให้สังคมมีสื่อที่ถูกต้องปลอดภัย ส่งเสริมตัวอย่างที่ดีเพื่อเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: กัลยาณมิตรรู้เท่าทันสื่อสังคม; ส่งเสริมสื่อสังคมที่ดีด้วยพุทธบูรณาการ; สื่อสารด้วยวิจารณ์ญาณ

*Received February 5, 2025; Revised February 22, 2025; Accepted March 3, 2025

Abstract

The use of social media via mobile phones has become highly significant and popular, especially among children, youth, and well-intentioned peers in media literacy. These users act both as message senders and receivers by directly utilizing their mobile devices and preferred social media platforms. If senders and receivers do not develop adequate media literacy, they may unintentionally disseminate incorrect or misleading information to society. Therefore, everyone has a role in fostering a media-literate society—one that is aware of the production, transmission, and reception of factual information. Such awareness can reduce conflict and violence, ultimately leading to a peaceful society. This research article aims to propose guidelines for promoting a peer-supportive society of media literacy through critical thinking grounded in Buddhist principles. The study integrates Buddhist teachings, critical thinking frameworks, and UNESCO's media and information literacy evaluation framework for analysis. The resulting approach to promoting media literacy from an integrated Buddhist perspective emphasizes maturity and a community of peers collaboratively producing accurate media as a reliable source of information. Buddhist principles underpinning this approach include the Five Spiritual Faculties (*indriya*) comprising faith (*saddhā*), morality (*sīla*), generosity (*cāga*), wisdom (*paññā*), and listening (*sutā*). The Five Precepts emphasize the correct application of mindfulness and wisdom, fostering comprehensive critical thinking. Good social media practice is further guided by the Seven Noble Qualities of a Good Person (*Sappurisadhamma*): right thinking, right speech, and right conduct—which entail understanding causes and effects, self-awareness, moderation, appropriate timing, knowledge of individuals, and community awareness. The guidelines also stress the importance of providing accurate and unbiased knowledge and opinions, avoiding attachment (*chanda-gati*), anger (*dosa-gati*), delusion (*moha-gati*), and fear (*bhayā-gati*). Additionally, the principles outlined in the *Kālāma Sutta* support critical discernment and the avoidance of blind belief in social media consumption and production.

The study's findings suggest that guidelines for promoting accurate and truthful media literacy at both policy and practice levels should emphasize increasing knowledge about digital access and participation across all age groups. For children and youth, whose maturity levels may not yet be fully developed, it is essential to enhance their knowledge and maturity through curricula focused on ethics, media literacy, communication, digital law, analytical thinking skills, and information transmission and reception skills. Additionally, a system for assessing media literacy and monitoring media usage should be implemented. For adults, efforts should focus on promoting knowledge about the role of supportive peers to foster a society with accurate and safe media. Encouraging positive role models can contribute to effective and responsible media practices within the community.

Keywords: Friendship of Social Media Literacy; Good Social Media with Integrated Buddhism; Communication with Critical Thinking

บทนำ

การสื่อสารโดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมเป็นหนึ่งใน การสื่อสารที่มีความสำคัญและเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงาน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ การพัฒนาทางสังคม จึงดำเนินไปพร้อมกัน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี สะท้อนให้เห็นภาพความเจริญรุ่งเรือง วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีสันติภาพ ทำให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้าทางสังคมในด้านคุณธรรม จริยธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งศาสตร์ในการสื่อสารที่อีกด้วย บทความเชิงวิชาการนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมกลยุธมิตรแห่งการรู้เท่าทันสื่อสังคมเชิงพุทธบูรณาการด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้ศึกษาได้นำหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบในการศึกษา โดยมีเป้าหมายให้เป็นสังคมแห่งสันติสุข

การใช้สื่อสังคมที่ดีจะส่งผลไปสู่การมีสันติภาพได้หากมีการส่งเสริมองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยเชิงพุทธบูรณาการด้วยนั้นจะต้องมีการส่งเสริมด้วยแนวทางพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามมีรายละเอียดการศึกษาต่อไป สำหรับการสื่อสารสื่อสังคมด้วยวุฒิภาวะ สื่อสังคมที่มีเทคโนโลยีสูงมีความจำเป็นที่ผู้สื่อสาร ผู้ส่งสารต้องมีจิตใจที่สูง รวมถึงการรู้เท่าทันสื่อสังคมด้วยพุทธบูรณาการด้วย

ในปัจจุบันทุกคนสามารถเป็นผู้ใช้สื่อสังคมและสามารถเป็นได้ทั้ง ผู้ส่งสาร ผู้สื่อสาร ผู้ผลิตสาร ผู้รับสาร และสารต่างๆ ผ่านโทรศัพท์มือถือของตนเอง ดังนั้นแนวทางส่งเสริมวิธีคิดอย่างมีวิจารณญาณทั้งการสื่อสารทางกาย วาจา และใจ มีความจำเป็นต้องทำให้เกิดสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อสังคม ต้องใช้ทั้งสติ สมาธิ ศีล และปัญญา ประกอบกันเพื่อให้เกิดผลดีต่อการสื่อสาร เพื่อให้เกิดผู้ส่งสารและผู้รับสารที่ดี กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณรอบด้าน การใช้ทักษะการสื่อสารที่ดีนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีด้วยหลักพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลสูงขึ้นสวนทางกับราคาโทรศัพท์และเครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลและมีการใช้สื่อสังคมได้แพร่หลาย ความสามารถในการรับมือกับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศจึงมีความสำคัญ สำหรับสาเหตุปัญหาที่ต้องมีการสื่อสารนั้น สามารถสรุปได้เพื่อลดความไม่แน่ใจ เพื่อแก้ไขปัญหาและตัดสินใจ เพื่อควบคุมสถานการณ์และเพื่อตอบสนองหรือเสนอข้อมูลย้อนกลับให้แก่ผู้ที่ต้องการข้อมูล (Wijitjamaree, 2018) อุปสรรคในการสื่อสารองค์การ เช่น การได้รับองค์ความรู้ที่ไม่ถูกต้องและขาดการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ ปัญหาที่เกิดจากภาษา การบิดเบือนสาร การคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ปัญหาในเรื่องการคิดอย่างรอบด้านให้ครบ เพื่อการสื่อสารที่ดีของแต่ละวัยย่อมมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับกายภาพ พฤติภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพ (Nasakarn, 2013) ตลอดจนการศึกษาส่งเสริมด้วยแนวทางพุทธในเรื่องนี้ยังมีอยู่น้อย

การใช้สื่อสังคมของทุกวัยด้วยแนวทางส่งเสริมด้วยพุทธบูรณาการ ตามขอบเขตการศึกษาในเรื่องการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นมีความสำคัญ เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการรู้เท่าทันสื่อและได้แนวทางส่งเสริมด้วยพุทธบูรณาการนำไปใช้ปฏิบัติในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสังคมแห่งสันติสุข

แนวคิดในเรื่องการสื่อสาร

ประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในเรื่องการสื่อสารมีความสำคัญ ซึ่งจะมีคำนิยาม ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง บริบทที่เกี่ยวข้อง เช่น เรื่องสื่อสาร การรู้เท่าทันสื่อ สื่อสังคม การคิดอย่างบูรณาการ เป็นส่วนสำคัญ ดังจะขออธิบายเพื่อความชัดเจนและเป็นกรอบของการศึกษาดังต่อไปนี้

การสื่อสาร หมายถึง บุคคลสามารถสื่อสารข้อมูล สารสนเทศ เนื้อหาสื่อและความรู้ได้อย่างถูกต้อง ตามกฎหมาย มีจริยธรรมและมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ช่องทางและเครื่องมือที่เหมาะสม (Office of the National Digital Economy and Society Commission, Ministry Economy and Society: MDES, 2023)

การสื่อสารให้เข้ากับผู้รับสาร สิ่งแวดล้อมรวมถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจะมีความสำคัญต่อ ประสิทธิภาพในการโน้มน้าวใจ ซึ่งความน่าเชื่อถือมาจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ (1) ความเฉลียวฉลาดและสติปัญญา คือ มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่สื่อสาร (2) ความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง (3) ความมีคุณธรรม และยังมียุทธศาสตร์หลายรูปแบบของการสื่อสาร (Wijitjamree, 2018)

การสื่อสารเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร ระดับการสื่อสาร หน้าที่ของการสื่อสารในองค์กร ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารระหว่างบุคคล ได้แก่ ความต้องการ (ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการความผูกพัน ความต้องการอำนาจ) การรับรู้ และค่านิยม เทคโนโลยีการสื่อสารในองค์กร รวมถึงจริยธรรมทางการสื่อสารในองค์กร จริยธรรมในการสื่อสาร การตรวจสอบการสื่อสารในองค์กร (คุณลักษณะที่ดีของการตรวจสอบการสื่อสาร) เป็นต้น (Wijitjamree, 2018)

สรุปได้ว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความน่าเชื่อถือ ความรู้ความชำนาญ และจริยธรรม รวมถึงการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณเพื่อให้การสื่อสารเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ

หลักการคิดอย่างมีวิจารณญาณ : เครื่องมือการรู้เท่าทันสื่อสังคม

ทฤษฎีว่าด้วยกระบวนการสื่อสารของมนุษย์และนำเสนอแบบจำลององค์ประกอบของการสื่อสารหรือเรียกว่า SMCR Model (Berlo, 1960) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1.ผู้ส่งสาร ส่วนที่ 2 ผู้รับสาร ประกอบด้วย ทักษะการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคม วัฒนธรรม ส่วนที่ 3 สาร ประกอบด้วย เนื้อหา องค์ประกอบ ส่วนเสริม โครงสร้าง รหัส/ตีความ ส่วนที่ 4 ช่องสาร ประกอบด้วย การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส การชิม ซึ่งมีข้อมูลจากสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน Office of the Basic Education Commission (2025) กล่าวถึงความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง หลักการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นเครื่องมือการรู้เท่าทันสื่อสังคม โดยหลักการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ การคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลที่มีจุดประสงค์เพื่อตัดสินใจว่าสิ่งใดควรเชื่อหรือควรกระทำ โดยอาศัยการใช้ทักษะทางพุทธิปัญญาหรือกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความเป็นไปได้ของผลลัพธ์จากการตัดสินใจที่ดี เช่น ทักษะการตีความ วิเคราะห์ สรุปความ และอธิบาย ตามหลักฐาน แนวคิด วิธีการ กฎเกณฑ์ หรือบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้อมูลที่รวบรวมหรือข้อมูลจากการสังเกต ประสบการณ์ การใช้เหตุผล การสะท้อนคิด การสื่อสาร และการโต้แย้ง

การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความเกี่ยวข้องกับผู้ส่งข้อมูลและผู้รับข้อมูลเข้าซึ่งประกอบด้วย การมีทักษะในการสื่อสาร อันได้แก่ การเข้าถึงเป็น การวิเคราะห์และประเมินเป็น และการรู้สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมาย สำหรับการส่งข้อมูลออก ประกอบด้วย การมีทักษะในการสื่อสารและการผลิตสื่อ การมีส่วนร่วมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และการรู้สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมาย (Sutipanwihan, and the Committee of the Women's Group Joining Forces to Build the Nation, 2021) หรืออีกนัยยะหนึ่งการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ ความมีวุฒิภาวะในการคิดวิเคราะห์

การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ คือ ความสามารถของแต่ละบุคคลในการเข้าถึง เข้าใจ ตีความ ประเมิน สร้างข้อมูลและสื่อในรูปแบบที่หลากหลายด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของข้อมูลและสื่อต่างๆ ดังกล่าวโดยไม่ถูกรวบงำและสามารถใช้สื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิตของทั้งตนเอง ครอบครัว ชุมชนและ สังคม (Office of the National Digital Economy and Society Commission, Ministry Economy and Society: MDES, 2023)

หลักสำคัญของการใช้สื่อสังคม คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณรอบด้าน การคิดเชิงระบบ การคิดสร้างสรรค์และการคิดแก้ปัญหา หากมีการคิดวิเคราะห์ที่ดีก็จะนำไปสู่การสื่อสารที่ดีเพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันโดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างวัยซึ่งการรับรู้ ความเข้าใจ และตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณได้ว่าสิ่งใดควรเชื่อหรือควรกระทำ (หลักกาลามสูตร) รวมถึงความเข้าใจในสถานการณ์ของระบบนั้นอย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การแก้ปัญหาที่รากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง การเข้าถึงสาร เป็น การคิดวิเคราะห์และประเมินเป็น การปฏิบัติในการใช้สื่อถูกต้อง เป็นผู้มีทักษะผู้ส่งสารและผู้รับสารที่ดี การตรวจสอบเป็น การมีส่วนร่วมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ และการรู้สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมาย การใช้สื่อสังคมสามารถให้ทุกคนร่วมกันสื่อสารสื่อที่ดี สื่อที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เมื่อมีการสื่อสารที่ปลอดภัย ผู้รับสื่อแม้ว่าจะเป็นเด็กและเยาวชนก็จะได้ประโยชน์ไปด้วย ในทางกลับกันหากสังคมมีการใช้สื่อสังคมผ่านสื่อเครื่องมือต่างๆ ที่จะเป็นโทษต่อบุคคล ชุมชน ก็จะเป็นโทษโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนด้วยหากได้รับสื่อสังคมนั้นเข้าไป สื่อจะทำให้ข้อมูลที่ต้องการสื่อ่นั้นเมื่อนำมาคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผลว่าสมควรเชื่อสื่อนั้นหรือไม่ ซึ่งต้องใช้ทักษะ ประสบการณ์หลากหลายด้านขึ้นกับสารนั้นเป็นอย่างไร รวมถึงพลังบวกที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ด้วยที่จะใช้หลักเพื่อลดความขัดแย้ง ลดความรุนแรง เพื่อให้การสื่อสารนำไปสู่หลักสันติภาพ

สรุปได้ว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการใช้สื่อสังคมอย่างมีวิจารณญาณจะช่วยสร้างสังคมที่ดีและลดปัญหาต่างๆ ได้อย่างยั่งยืน รวมถึงเป็นการช่วยให้กลุ่มเด็กและเยาวชนได้รับสื่อที่ปลอดภัยและการได้รับองค์ความรู้จากสื่อสังคมที่ถูกต้องอีกด้วย

สื่อสังคม (Social Media) หมายถึง สื่อสังคมออนไลน์ที่มีการตอบสนองทางสังคมได้หลายทิศทาง โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรืออาจกล่าวได้คือ เว็บไซต์ที่ทำให้บุคคลสามารถมีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกันได้อย่างทันที เป็นสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อเผยแพร่ข่าว ความคิดเห็น ภาพ วิดีโอ สื่อสังคม จึงมีประโยชน์ทั้งด้านการให้ข้อมูล สร้างการเรียนรู้ ใช้สื่อสาร ตลอดจนทำธุรกรรมการเงินและการค้าขาย ในขณะเดียวกันสื่อสังคมก็ถูกใช้ในการให้ข้อมูลด้านลบ อาจมีการบิดเบือน หลอกลวง ปลุกปั่น ตลอดจนสร้างอาชญากรรมได้เช่นกัน ข้อมูลทั้งบวกและลบเหล่านี้มีปริมาณมหาศาล และถูกเผยแพร่ส่งต่อได้อย่างรวดเร็วจำเป็นต้องใช้อย่างยิ่งที่ผู้ใช้สื่อสังคม โดยเฉพาะเยาวชนจะต้องเรียนรู้และการสร้างภูมิคุ้มกันในการรับข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าทัน การไม่บิดเบือนข้อมูลและการช่วยกันป้องกันการบิดเบือนข้อมูล ทั้งนี้ภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้างกลไกกลั่นกรองและนำเข้าข้อมูลที่ถูกต้องให้เพียงพอและรวดเร็ว

สรุปได้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการรู้เท่าทันสื่อสังคมเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้ผู้ใช้สื่อสังคมสามารถวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผล ใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ และหลีกเลี่ยงผลกระทบเชิงลบ โดยต้องคำนึงถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎหมาย เพื่อสร้างประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างยั่งยืน

สถานการณ์ดิจิทัลและสถิติโซเชียลมีเดียของประเทศไทยในปี 2567

ข้อมูลจาก Kemp (2024) สำหรับการนำระบบดิจิทัลมาใช้ในประเทศไทยในเดือน มกราคม 2567 มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย 63.21 ล้านคน โดยอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอยู่ที่ 88.0เปอร์เซ็นต์ ประเทศ

ไทยมี ผู้ใช้โซเชียลมีเดีย 49.10 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 68.3 ของประชากรทั้งหมด สำหรับ สถิติโซเชียลมีเดียของประเทศไทยในปี 2567 ตัวเลขของ Data Reportal ณ มกราคม 2567 แสดงให้เห็นว่ามี ผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียที่ใช้กันอยู่ 49.10 ล้านคน จำนวนผู้ใช้ Facebook ในประเทศไทย ปี 2024 ข้อมูลที่เผยแพร่ในแหล่งข้อมูลโฆษณาของ Meta ระบุว่า Facebook มีผู้ใช้ 49.10 ล้านคน ผู้ใช้ YouTube ในประเทศไทย ปี 2024 แหล่งข้อมูลโฆษณาของ Google ระบุว่า YouTube มี ผู้ใช้ 44.20 ล้านคน ผู้ใช้อินสตาแกรมในประเทศไทยปี 2024 ตัวเลขที่เผยแพร่ในเครื่องมือโฆษณาของ Meta ระบุว่าInstagramมีผู้ใช้ 18.75 ล้านคน ผู้ใช้ TikTok ในประเทศไทย ปี 2024 ตัวเลขที่เผยแพร่ในแหล่งข้อมูลโฆษณาของ Byte Dance ระบุว่า TikTok มีผู้ใช้ 44.38 ล้านคน จำนวนผู้ใช้ Facebook Messenger ในประเทศไทย ปี 2024 ข้อมูลที่เผยแพร่ในแหล่งข้อมูลโฆษณาของ Meta ระบุว่าโฆษณาบนFacebook Messengerเข้าถึง ผู้ใช้ 35.55 ล้านคน การเชื่อมต่อมือถือในประเทศไทยปี 2024 ข้อมูลจาก GSMA Intelligence แสดงให้เห็นว่ามี การเชื่อมต่อโทรศัพท์มือถือ 97.81 ล้านครั้ง

สรุปได้ว่า ความสามารถที่แต่ละบุคคลสามารถเป็นทั้งผู้ส่งสารและเป็นผู้รับสารผ่านโทรศัพท์มือถืออยู่ในอัตราที่สูงมาก และอาจได้ผลกระทบทั้งบวกและลบจากการสื่อสารได้หากไม่มีการกำหนดเงื่อนไขที่จำเป็นควบคู่กับการสื่อสารในกรณีที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารยังไม่มีความพร้อมทางกายและวุฒิภาวะ

สำหรับความเหมาะสมในการใช้สื่อสังคมในแต่ละช่วงวัย เด็กอายุระหว่าง 0-7 ปี นั้น เป็นวัยพร้อมที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของเด็ก โดยเฉพาะช่วง 3-6 ปีแรกเรียนรู้อย่างถูกวิธี เพราะเด็กจะได้สุขภาพกาย สุขภาพใจที่ดี พัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ในช่วง 2 ปีแรกจะขึ้นอยู่กับความรัก การดูแล และการสร้างเสริมจากคนเลี้ยงดูใกล้ชิด (Chonchaiya, 2014) เด็กอายุระหว่าง 7-12 ปี นั้น เป็นวัยก้าวผ่านการเรียนรู้ขั้นสามัญมาสู่ศักยภาพของการเป็นผู้เรียนรู้ที่สูงกว่า แข็งแรงกว่าและมั่นคงกว่า สื่อนับว่าเป็นเพียงช่องทาง หรือเครื่องมือในการสื่อสารเท่านั้น ส่วนที่สำคัญคือเนื้อหาและการนำเสนอของสื่อสารที่เป็นตัวชี้วัดความเหมาะสมในการรับสื่อ เนื่องจากเด็กในวัยนี้ยังไม่มีวุฒิภาวะและการไตร่ตรองที่รอบคอบเพียงพอต่อการเลือกรับหรือเสพสื่อ ดังนั้นผลกระทบของสื่อจึงเป็นเหมือนดาบสองคม ซึ่งสามารถส่งผลให้เกิดทั้งผลดีที่เป็นประโยชน์ และ ผลเสียที่ก่อให้เกิดโทษต่อเด็กในวัยเรียนได้เช่นกัน (National Institute for Child and Family Development, Mahidol University, 2012) เด็กอายุระหว่าง 13-18 ปี นั้น เป็นช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยมีความคิดเป็นของตนเอง กล้าพูด กล้าทำ มั่นใจในตัวเองและกล้าที่จะแสดงทัศนะของตนเองมากขึ้น มีโอกาสเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้กว้างขวาง แต่จำนวนไม่น้อยเสพติดความรีบเร่ง รอไม่ได้ คอยไม่เป็น นำไปสู่สมาธิสั้น ควบคุมตัวเองไม่ดีพอ และลืมนึกถึงคนรอบข้าง บางคนอาจมีปัญหาติดเกม ติดเพื่อน ติดเฟซบุ๊ก ติดไลน์ ติดคอมพิวเตอร์ ติดโทรศัพท์ (Chonchaiya, 2014) โดยสมรรถนะที่ต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนามากที่สุดในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศตามช่วงอายุ สรุปว่าทุกช่วงอายุต้องการส่งเสริมด้านสมรรถนะด้านการเข้าถึงดิจิทัลและสมรรถนะด้านการมีส่วนร่วม และสำหรับเด็กและเยาวชนอายุ 6-24 ปี มีความต้องการเฉพาะที่ต้องเสริมอีกสองด้าน คือ สมรรถนะด้านการสื่อสารยุคดิจิทัล และกฎหมายดิจิทัล (Office of the National Digital Economy and Society Commission, Ministry Economy and Society: MDES, 2023) ซึ่งสามารถสรุปความเหมาะสมในการใช้สื่อสังคมสำหรับแต่ละช่วงอายุ เป็นแผนภาพได้ดังนี้

ช่วงอายุ	มีเงื่อนไข	เหตุผล	ผลกระทบบวกและลบทาง		
			กาย	ใจ	ปัญญา
0-6 ปี		ฝึกกล้ามเนื้อมัดเล็กมัดใหญ่			
7-12 ปี					
13-18 ปี					
19-25 ปี					
25 ปี ขึ้นไป	มีกฎหมาย PDPA กำกับ		เรียนรู้ได้สมบูรณ์	เรียนรู้ได้สมบูรณ์	เรียนรู้ได้สมบูรณ์

Figure 1: Appropriation in Using Social Media for Each Age Group

Source: Sutipanwihan, 2004

คำอธิบาย

อธิบายได้ว่า เด็กที่มีอายุระหว่าง 1-6 ปี จะต้องมีการฝึกกล้ามเนื้อมัดเล็กมัดใหญ่ และเพชบุรี Facebook Twitter Instagram ไม่รับสมาชิกที่ต่ำกว่า 13 ปี

อธิบายได้ว่า ต้องมีผู้ใหญ่ดูแลตลอดหากมีการใช้สื่อสังคม

อธิบายได้ว่า เด็กอายุ 7-12 ปี วัยนี้เป็นเด็กวัยเรียน วัยนี้เป็นวัยแห่งการเตรียมพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม (National Institute for Child and Family Development, Mahidol University, 2012)

อธิบายได้ว่า เด็กอายุ 7-12 ปี ถ้าเด็กได้รับกัลยามิตรและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อหรือช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุก ๆ ด้าน เด็กก็จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ได้อย่างราบรื่น และต้องมีผู้ใหญ่ดูแลในการใช้สื่อสังคมตลอด

อธิบายได้ว่า เด็กอายุ 13-18 ปี สามารถใช้สื่อสังคม เช่น Facebook Twitter Instagram ได้ เนื่องจาก Social Media เหล่านี้อนุญาตให้เด็กอายุ 13-18 ปี สามารถเป็นสมาชิกได้และต้องมีผู้ปกครองดูแล

อธิบายได้ว่า บุคคลอายุ 19 ถึง 25 ปี มีลักษณะที่เรียนรู้ได้ โดยที่ไม่ต้องมีผู้ปกครองดูแล แต่ควรคำนึงข้อกำหนดทางกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.๒๕๖๒ (Personal Data Protection Act : PDA)

สรุปได้ว่า เด็กที่มีอายุระหว่าง 1-6 ปี ไม่ควรให้เด็กในวัยนี้ใช้สื่อสังคมโดยตรง เนื่องจากยังไม่มีความพร้อมทางด้านจิตใจและร่างกาย ควรเน้นการพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กและมัดใหญ่แทน

เด็กอายุ 7-12 ปี มีพัฒนาการ เป็นวัยที่เริ่มก้าวผ่านการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานสู่การพัฒนาศักยภาพที่สูงขึ้น ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคม การใช้สื่อสังคม สื่อเป็นเพียงเครื่องมือในการสื่อสาร แต่เนื้อหาและ

การนำเสนอเป็นสิ่งสำคัญ เด็กในวัยนี้ยังขาดวุฒิภาวะในการเลือกรับสื่อ ดังนั้นต้องมีผู้ใหญ่คอยดูแลและแนะนำ สื่อสามารถส่งผลกระทบต่อเด็กในวัยนี้ได้ จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมและเลือกสื่อที่เหมาะสม

เด็กที่มีอายุระหว่าง 13-18 ปี เป็นวัยรุ่นที่มีความคิดเป็นของตัวเอง กล้าแสดงออก และมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น **การใช้สื่อสังคม** สามารถใช้สื่อสังคมเช่น Facebook, Twitter, Instagram ได้ แต่ต้องมีผู้ปกครองคอยดูแล เนื่องจากวัยนี้มีโอกาสเสพติดสื่อและเทคโนโลยีได้ง่าย

บุคคลอายุ 19-25 ปี เป็นวัยที่สามารถเรียนรู้และใช้สื่อสังคมได้โดยไม่ต้องมีผู้ปกครองดูแล แต่ควรมีเครื่องมือหรือโปรแกรมช่วยกรองเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ควรตระหนักถึงกฎหมายและข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้งานสื่อสังคม ต้องการเสริมสมรรถนะด้านการสื่อสารยุคดิจิทัลและความรู้เกี่ยวกับกฎหมายดิจิทัล ควรมีเครื่องมือหรือโปรแกรมในการปิดสื่อที่ไม่เหมาะสม

บุคคลอายุ 25 ปีขึ้นไป ต้องปฏิบัติตามกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (Personal Data Protection Act: PDA) และใช้สื่อสังคมอย่างมีวิจารณญาณ

ทุกช่วงอายุ: ต้องการส่งเสริมด้านการเข้าถึงดิจิทัลและการมีส่วนร่วม

การใช้สื่อสังคมในแต่ละช่วงวัยควรคำนึงถึงพัฒนาการและความพร้อมของบุคคลในวัยนั้นๆ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่จำเป็นต้องมีผู้ใหญ่คอยดูแลและแนะนำ เพื่อป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้สื่อสังคม

หลักการใช้สื่อสังคมที่ดีด้วยพุทธบูรณาการเพื่อสันติภาพ

หลักการคิดของผู้ส่งสื่อและผู้รับสื่อข้อมูลมีความสำคัญมาก เนื่องจากจะต้องอยู่ในเงื่อนไขที่เป็นผู้ส่งข้อมูลที่ดี และเป็นผู้รับข้อมูลที่ดี กรอบการศึกษานี้จะนำการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการปลงความคิดอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ

หลักที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาศึกษาเพื่อให้เกิดสันติภาพในสังคมซึ่งจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้สื่อสังคมที่ดีเพื่อสันติภาพ

พลังบวกของคนดีที่ คิดดี ทำดี พูดดี สามารถอธิบายตามหลักพระพุทธศาสนา 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. โดยมีธรรมะในเชิงบวกของผู้ใช้สื่อสังคมที่ดี 2. ธรรมะในเชิงบวกของผู้ใช้สื่อสังคมด้วยการกระทำ (คิด ลงมือปฏิบัติ พูด) และ 3. ธรรมะในเชิงบวกของผู้ใช้สื่อสังคมตามหลักข้อพึงควรปฏิบัติ (ศีล)

1. ธรรมะในเชิงบวกของผู้ใช้สื่อสังคมที่ดี

หลักของผู้สื่อสาร ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ที่ดีด้วยพลังคิดบวกในด้านการใช้สื่อสังคมด้วยศาสตร์ของพระพุทธศาสนา

1.1 พลังบวกของผู้ใช้สื่อที่ดี

สัปบุริสธรรม 7 เป็นธรรมของสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2013) พลังบวกของผู้ใช้สื่อที่ดีจะทำให้สื่อต่าง ๆ ออกมาเป็นสื่อที่ดี โดยการใช้ธรรมของสัตบุรุษ เรียกว่า สัปบุริสธรรม 7 (รู้หลักและรู้จักเหตุ รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล)

1.2 พลังบวกของคนดีและสังคมที่เป็นกัลยาณมิตร

จากการศึกษาดังรายละเอียดจากภาพที่ 1 พบว่ากลุ่มเด็กและเยาวชนที่ใช้สื่อสังคมที่มีอายุน้อยกว่า 18 ปี เป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการดูแลจากทุกภาคส่วน ทั้งจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันทางศาสนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีพลังบวกของคนดีและสังคมที่เป็นกัลยาณมิตร คือ สังคมแห่งการรู้เท่าทันสื่อ กลุ่มกัลยาณบุุคคล กลุ่มอารยวุฒิ 5 ซึ่งเป็นกลุ่มที่ประกอบด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสุ

ตะ เป็นคุณสมบัติสำคัญ ซึ่งอาจจะอบรมสั่งสมให้ถึงขั้นเป็นพาหุสัจ คือ ความเป็นพหูสูตร (ผู้มีสูตรมาก หรือคงแก่เรียน) กัลป์ยามปุณฺณ เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2014)

2. ธรรมะในเชิงบวกของผู้ใช้สื่อสังคมด้วยการกระทำ (คิด ลงมือปฏิบัติ พุด)

2.1 ชีวิตในทางปฏิบัติหรือชีวิตโดยความสัมพันธ์กับโลกนี้ แบ่งออกได้เป็น 2 ภาค ดังนี้ ภาครับรู้ และเสพสวຍโลก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และภาคแสดงออกหรือกระทำต่อโลก คือ กาย วาจา ใจ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2014)

2.2 การดำเนินชีวิต คือ การทำกรรม 3 อย่างนี้อย่างถูกต้อง คือ การรู้จักคิด รู้จักทำ และรู้จักพุด หรือรู้จักความพอดี คือ คิดเป็น พุดเป็น และทำเป็น (พระพรหมคุณาภรณ์ Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2014) ธรรมะในเชิงบวกของการกระทำ (คิด พุด ลงมือปฏิบัติ) ของผู้ใช้สื่อสังคม ควรประกอบด้วย

1) มรรคมือองค์ 8 ข้อปฏิบัติด้วยความพอดี ประกอบด้วย สัมมาทิฐิ (ความเห็นที่ถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริที่ถูกต้อง) สัมมาวาจา (เจรจาที่ถูกต้อง) สัมมากัมมันตะ (การกระทำที่ถูกต้อง) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) สัมมาวายามะ (พยายามที่ถูกต้อง) สัมมาสติ (ระลึกที่ถูกต้อง) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นที่ถูกต้อง)

สัมมาทิฐิ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1.โลกียสัมมาทิฐิ ซึ่งเกิดจาก ปรโตโฆสะ คือ ปัจจยฝ่ายภายนอก หรือองค์ประกอบทางสังคม ด้วยอาศัยศรัทธาเป็นเครื่องเชื่อมโยงหรือชักนำ เฉพาะอย่างยิ่ง เกิดจากการหล่อหลอมกล่อมเกล้าของสังคม เช่น การอบรมสั่งสอนทางศีลธรรม การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นต้น 2.โลกุตระสัมมาทิฐิ เกิดจาก โยนิโสมนสิการ ความเห็นชอบระดับโลกุตระ คือเห็นโลก ไม่ขึ้นต่อโลก ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริง หรือรู้เข้าใจตามสภาวะของธรรมชาติ พุดง่ายๆ ว่า รู้เข้าใจธรรมชาตินั่นเอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายใน หรือปัจจยภายในตัวบุคคลปรโตโฆสะที่ดี หรือกัลยาณมิตร ไม่เกี่ยวข้องกัหลักการ กฎเกณฑ์ จึงเป็นอิสระจากการหล่อหลอมของสังคม ไม่ขึ้นต่ออิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ขึ้นต่อกาล ไม่จำกัดสมัย เป็นความรู้ ความเข้าใจอย่างเดียวกัน (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2014)

ธรรมะในเชิงบวกของผู้ใช้สื่อสังคม ที่เกี่ยวกับวาจา ได้แก่ สัมมาวาจา เจตนางดเว้นจากการพุดเท็จ (เรื่องไม่จริง จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน มีความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น ผู้อื่นเข้าใจความที่พุดนั้นผิด เจตนางดเว้นจากวาจาส่อเสียด เจตนางดเว้นจากวาจาหยาบคาย)

2) พลังบวกของความคิดความเชื่อที่ดีโดยใช้หลักกาลามสูตร (อย่ายึดถือ โดยการฟัง (เรียน) ตามกันมา อย่ายึดถือโดยการถือสืบๆ กันมา อย่ายึดถือ โดยการเล่าลือ อย่ายึดถือ โดยการอ้างตำรา อย่ายึดถือ โดยการตรรกะ อย่ายึดถือ โดยการอนุมาน อย่ายึดถือ โดยการคิดตรองตามแนวเหตุผล อย่ายึดถือ เพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีของตน อย่ายึดถือ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าเชื่อ อย่ายึดถือ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา) (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2014)

2.3 ธรรมะในเชิงบวกของผู้ใช้สื่อสังคมตามหลักข้อพึงควรปฏิบัติ (ศีล)

จุลศีล (ศีลอย่างน้อย) ได้แก่ ศีล 5 ได้แก่ ข้อที่ 1 เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต จับเอาสาระว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย ข้อที่ 2 เว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมย จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์ ข้อที่ 3 เว้นจากกาเมสุมิฉฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน ไม่ทำลายสายตระกูลวงศ์ของผู้อื่น ข้อ 4 เว้นจากมุสาวาท คือไม่พุดเท็จ จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจาก

การเบียดเบียนผู้อื่น ด้วยวาจาเท็จโกหกหลอกลวงตรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย ข้อ 5 เว้นจากสุราเมรัย และของมีนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ไม่เสพของมีนเมา จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากความประมาทพลังพลาคมัวมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2014)

สำหรับความเหมาะสมในการใช้สื่อสังคมของแต่ละช่วงวัยมีความแตกต่างกัน สื่อนับว่าเป็นเพียงช่องทางหรือเครื่องมือในการสื่อสารเท่านั้น ส่วนที่สำคัญคือเนื้อหา การสื่อสารกับกิจกรรม ลักษณะ แนวคิด พฤติกรรมและรูปแบบใช้สื่อสังคมให้เหมาะสมสำหรับแต่ละวัย ความมีวุฒิภาวะ และการไตร่ตรองที่รอบคอบเพียงพอต่อการเลือกรับหรือเสพสื่อ ส่งผลให้เกิดทั้งผลดีที่เป็นประโยชน์และผลเสียที่ก่อให้เกิดโทษต่อเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และคนในสังคมได้เช่นกัน การศึกษามีผลสรุปแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้ใช้อสื่อสังคม ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และการใช้สื่อสังคมที่ดีและข้อเสนอสำหรับการใช้สื่อสังคมของแต่ละช่วงวัยเพื่อสันติภาพ

การสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร สื่อสังคม พลังการคิดที่ดี พลังความคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณ และศาสตร์ของพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเพื่อไปสู่เป้าหมายการเกิดสันติสุขในสังคมและเกิด สันติภาพในภาพรวมนั้น การใช้หลักพุทธศาสนาด้วยหลักการส่งเสริมกัลยาณมิตรรู้เท่าทันสื่อสังคมด้วยพุทธ บุรณาการ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มกัลยาณปุณฺณ ซึ่งมีสิ่งสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสุ ตะ โดยนัยนี้ ปัญญาจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ ศรัทธา ศีล จาคะ สุตะ สำเร็จอีกด้วย การพัฒนาวิธีคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณอยู่เสมอ ส่งผลให้สติปัญญาเฉียบแหลม พัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง โดย 1. ศรัทธา ความเชื่อความมั่นใจในปัญญา คุณธรรม และความเพียรพยายามของมนุษย์ ซึ่งทำให้สามารถ เข้าถึงความจริง ความดีงามสูงสุดได้ ตามกฎธรรมดแห่งเหตุและผล ดังได้มีท่านผู้นำทางไว้ และซึ่งจะทำให้ มนุษย์สร้างสังคมที่ดีงาม อันดำรงอยู่โดยธรรมได้ 2. ศีล การรู้จักบังคับควบคุมตนได้ ซึ่งทำให้ความเป็นอยู่ พฤติกรรม และลักษณะความสัมพันธ์กับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ เกิดความเหมาะสมพอดี ที่จะ เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามแห่งคุณธรรมของตน และความอยู่ร่วมกันด้วยดีของสังคม 3. จาคะ ความสละ ที่ ทำให้ไม่ติดสินหรือคิดการต่าง ๆ เข้าข้างตนเอง และทำให้พร้อมที่จะเอื้อเพื่อเกื้อกูลแก่ผู้อื่น 4. ปัญญา ความรู้ ตระหนักเท่าทันถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย ที่เป็นไปตามกฎธรรมดามีความเกิดขึ้นเสื่อมสิ้นไปตามเหตุปัจจัย ของมัน ซึ่งทำให้วางใจวางท่าทีต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้อง โดยมีจิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระ สามารถวินิจฉัยแยกการ อันควรไม่ควรทำ กำหนดความพอเหมาะพอดี และการที่จะใช้หรือพัฒนาต่อไปของคุณธรรมอื่นๆ ทั้งหมดอย่าง เหมาะสม 5. สุตะ คือ การเล่าเรียน การหาความรู้ หรือความรู้ที่ได้จากการสดับ เป็นคุณสมบัติสำคัญ

สรุปหลักการใช้อสื่อสังคมที่ดีด้วยพุทธบุรณาการเพื่อสันติภาพ สามารถสรุปหลักการได้ 9 ประการ ได้แก่ 1. หลักการคิดของผู้ส่งสารและผู้รับสาร การใช้อสื่อสังคมอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยการคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณและความคิดสร้างสรรค์ โดยทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องเป็นผู้ส่งและรับข้อมูลที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่ การใช้อสื่อสังคมเพื่อสร้างสันติภาพในสังคม 2. พลังบวกของคนดีตามหลักพุทธศาสนา พลังบวกของคนดีที่ "คิด ดี ทำดี พูดดี" สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา 3. สัมปยุตธรรม 7 ธรรมะของผู้ใช้สื่อที่ดีผู้ใช้สื่อที่ดี ควรมีคุณสมบัติตามสัมปยุตธรรม 7 4. พลังบวกของสังคมกัลยาณมิตร สังคมกัลยาณมิตรประกอบด้วยกลุ่มคน ที่มีคุณธรรม 5 ประการ หรือหลักอารยวิม 5 ได้แก่ ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสุตะ ซึ่งช่วยสร้างภูมิคุ้มกัน ให้เยาวชนและสังคมรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว สถาบันการศึกษา และศาสนา 5. หลักมรรคมีองค์ 8 การใช้อสื่อสังคมอย่างถูกต้องควรสอดคล้องกับมรรคมีองค์ 8 6. หลักกาลามสูตร การคิดวิเคราะห์ข้อมูลบนสื่อสังคมควรใช้หลักกาลามสูตร โดยไม่ยึดถือข้อมูลเพียงเพราะ การฟังตามกันมา การอ้างตำรา การเล่าลือ การคิดตรองตามเหตุผล 7. ศีล 5 หลักปฏิบัติพื้นฐาน การใช้อสื่อ สังคมต้องคำนึงถึงศีล 5 ได้แก่ ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่เสพของมีนเมา

8. การใช้สื่อสังคมตามช่วงวัย การใช้สื่อสังคมต้องเหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะและความรอบคอบในการเลือกรับหรือส่งสาร เพื่อป้องกันผลเสียที่อาจเกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชน และสังคม 9. พุทธบูรณาการเพื่อสันติภาพ การสร้างสันติภาพในสังคมผ่านสื่อสังคมต้องอาศัยหลักพุทธบูรณาการ โดยส่งเสริมกลุ่มกัลยาณปณฺณชนที่มีคุณธรรม 5 ประการ หรือหลักอารยวัฑฒิ 5 (ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา สุตะ) ซึ่งช่วยพัฒนาวิธีคิดอย่างมีวิจารณญาณและสร้างสังคมที่เกื้อกูลกัน

การใช้สื่อสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีสติต้องอาศัยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และการสร้างสังคมกัลยาณมิตร เพื่อนำไปสู่สันติภาพและความสุขในสังคมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมสื่อสังคมด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณเชิงพุทธบูรณาการ

จากการศึกษาข้างต้นสามารถสรุปข้อเสนอส่งเสริมเพื่อให้เกิดกัลยาณมิตรแห่งการรู้เท่าทันสื่อสังคมด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณเชิงพุทธบูรณาการ ดังนี้

1. กลุ่มกัลยาณมิตรสำหรับทุกเพศ ทุกวัยด้วยหลักอารยวัฑฒิ 5 (ใช้ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสุตะ)

1.1 ข้อเสนอระดับนโยบาย โดยใช้พุทธบูรณาการด้วยหลักอารยวัฑฒิ 5

1) ควรกำหนดเนื้อหาที่สำคัญในหลักสูตรการศึกษาสำหรับประชาชน เพื่อเพิ่มนวัตกรรมการงานวิจัยให้มีความทันสมัยต่อการพัฒนาด้านดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ประเด็นที่ควรส่งเสริมเพิ่มเติมการรู้เท่าทันสื่อสังคม ได้แก่ เสริมสมรรถนะด้านการเข้าถึงดิจิทัล เสริมสมรรถนะด้านการมีส่วนร่วม

2) การให้เครือข่ายองค์กรด้านศาสนาเสริมสร้างองค์ความรู้ ภูมิคุ้มกัน เทคโนโลยีและการใช้สื่อสังคมที่ถูกต้อง เพื่อสอนให้เด็กและเยาวชนมีทักษะทางพุทธศาสนา ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ด้านจิตใจ ด้านจริยธรรม

1.2 ข้อเสนอระดับปฏิบัติสำหรับทุกเพศ ทุกวัย

โดยใช้พุทธบูรณาการ ด้วย ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสุตะ ทุกภาคส่วน (กัลยาณมิตร) ใช้ปัญญาโดยควรเน้นการปฏิบัติที่ดีด้วยการเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมในการเป็นผู้ส่งสารที่ดี เป็นผู้รับสารที่ดี รวมถึงเป็นผู้ผลิตสื่อที่ดี เผยแพร่สื่อที่ดี ให้ความรู้กับเด็กและเยาวชน และการมีส่วนร่วมที่ดี เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมในสถาบันต่างๆ เพื่อให้สังคมได้ใช้สื่อสังคมที่ปลอดภัย ดังนี้

1) ทุกภาคีเครือข่ายควรเพิ่มศีล 5 สุตะ จาคะ ปัญญา (องค์ความรู้ ภูมิคุ้มกัน การรู้เท่าทันสื่อสังคม การคิดแบบมีวิจารณญาณ การคิดวิเคราะห์ ความเชื่อถือของข้อมูล ประโยชน์และเกิดโทษ) ทุกคนควรช่วยกันเป็นผู้ผลิตสื่อสารที่มีคุณภาพต่อสังคม เพื่อให้มีสื่อที่ดีมีมากขึ้น

เป้าหมาย คือ ช่วยดูแลเด็กที่อายุน้อยกว่า 13 ปี ซึ่งไม่สามารถใช้สื่อสังคมตามข้อกำหนดของสื่อสังคม (Social Media) เช่น เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ ได้

2) รัฐและทุกภาคส่วนควรช่วยกันดูแลสังคมโดยเฉพาะวัยเด็กและเยาวชน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการช่วยสร้างภูมิคุ้มกันในทุกช่วงวัย การรู้เท่าทันสื่อสังคมโดยเฉพาะวัยเด็กปฐมวัยซึ่งมีความสำคัญที่สุดของทุกช่วงชีวิตและไม่ละเลยที่จะให้ความรู้กับกลุ่มผู้ใหญ่อีกด้วย

3) สถาบันครอบครัวควรเป็นหน่วยที่อบรมบ่มเพาะและสร้างภูมิคุ้มกัน การรู้เท่าทันสื่อให้กับเด็กและเยาวชนในการใช้สื่อสังคมอย่างถูกต้อง

4) ชุมชน ควรมีศูนย์พัฒนาครอบครัวชุมชน สามารถจัดเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดให้มีพื้นที่กิจกรรมในชุมชนอย่างเพียงพอเพื่อร่วมช่วยกันแก้ไขปัญหาด้านการใช้สื่อสังคมร่วมกัน โดยชุมชนสามารถ

เชื่อมโยงความสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยน เชื่อมโยงระหว่างครอบครัว สถานศาสนา และสถานศึกษา อาจจะมีวัดหรือโรงเรียนเป็นแหล่งศูนย์กลางในการอบรมแลกเปลี่ยน

5) ภาครัฐควรมีนวัตกรรม หรือซอฟต์แวร์ที่จะป้องกัน ติดตาม สื่อสังคมที่ดำเนินการไม่ถูกต้อง บิดเบือน สามารถตรวจสอบข้อความเท็จจริง และการสื่อที่ไม่ดีต่าง ๆ ป้องกันไม่ให้เกิดการเผยแพร่ได้ และมีการใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด สำหรับผู้ใหญ่ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

1.3 ข้อเสนอระดับปฏิบัติสำหรับทุกเพศ ทุกวัย

1) การส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการความเคารพซึ่งกันและกัน ยอมรับความแตกต่างทางความคิดหรือมุมมองอย่างมีประชาธิปไตยด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีจริยธรรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2) รัฐและทุกภาคส่วน ควรช่วยกันรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เฝ้าระวังไม่ให้เกิดสามารถใช้สื่อสังคมโดยลำพัง มีกระบวนการป้องกันไม่สามารทำให้ใช้สื่อสังคมได้โดยง่าย

3) ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีกิจกรรมจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือสังคม การสร้างเยาวชนคิดโครงการเพื่อชุมชน

4) ควรมีหน่วยงานที่ตรวจติดตามสื่อสังคมที่ไม่ดี กระบวนการร้องเรียนเพื่อให้เกิดการแก้ไข มีบทลงโทษ

5) ควรนำศีลและธรรมะที่เกี่ยวข้องให้กลุ่มกัลยาณมิตรมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง โดยนำศีล 5 มาใช้ปฏิบัติในครัวเรือนและชุมชน โรงเรียน และสถานที่ปฏิบัติธรรม (ใช้ศีลธรรม) หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สปัปฐยธรรม 7 มรรคมีองค์ 8 โยนิโสมนะสีการ และหลักกาลามสูตร

2. สำหรับเด็กและเยาวชน

หลักการกัลยาณมิตรจากผู้ใหญ่ ที่ดำเนินการด้วยการใช้ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสุตะ กับกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยจัดให้เหมาะสมกับแต่ละวัย

2.1 ข้อเสนอในระดับนโยบาย

1) ควรกำหนดเนื้อหาที่สำคัญในหลักสูตรการศึกษาระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ตลอดจนหลักสูตรในมหาวิทยาลัย รวมถึงในสถาบันการศึกษาระดับสูงเพื่อเพิ่มนวัตกรรมสนับสนุนงานวิจัยให้มีความทันสมัยต่อการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อด้านดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ควรส่งเสริมการสื่อสารที่ดีตามหลักพุทธศาสนา ศีล 5 ได้แก่ เสริมสมรรถนะด้านการเข้าถึงดิจิทัล การสื่อสารยุคดิจิทัล การมีส่วนร่วม กฎหมายดิจิทัล และคุณธรรม จริยธรรม

2) ให้องค์กรภาคีเครือข่ายช่วยกันสนับสนุนองค์ความรู้ แนวทางปฏิบัติที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับแต่ละวัยตั้งแต่ปฐมวัย ระดับประถมศึกษาตอนต้น ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ระดับอุดมศึกษา

3) รัฐและทุกภาคส่วน ควรพัฒนาหลักสูตรและปรับปรุงให้ทันสมัยนำไปสู่การปฏิบัติ พร้อมด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์ทันสมัย การสร้างโรงเรียนต้นแบบ การมีหลักสูตรการเข้าถึงเทคโนโลยีสื่อสารสนเทศ การรู้เท่าทันสื่อด้วยการคิดวิเคราะห์ที่ดี การรู้เท่าทันสื่อตามแบบ UNESCO ควรมีหลักสูตรเพื่อการสร้างภูมิการรู้เท่าทันสื่อของแต่ละช่วงวัย การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ มีวิจารณญาณแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากข้อคิดเห็น มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสาธารณะ เข้าใจสิทธิ และข้อจำกัดที่ควบคุมการใช้สื่อดิจิทัลในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงาน และดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายระเบียบทางสังคม การเคารพสิทธิของผู้อื่นอีกด้วย รวมถึงการมี NET IDOL ที่เป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีและดึงดูดความสนใจของเยาวชน

4) รัฐและทุกภาคส่วนควรช่วยกันดูแลสังคมให้ความสำคัญโดยเฉพาะวัยเด็กปฐมวัย (สำหรับช่วงวัย 0-6 ปี) การสร้างภูมิคุ้มกันในช่วงวัยนี้มีความสำคัญที่สุดของทุกช่วงชีวิต

5) ภาครัฐควรมีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับเด็กและเยาวชน หากมีการพลั้งผิดพลาดในการสื่อสารแล้วจะมีกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่ช่วยเหลือในการให้ความรู้ สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันสื่อสังคม และเป็นพื้นที่ปลอดภัยโดยที่ไม่ทำให้เด็กและเยาวชนนั้นรู้สึกเสียความรู้สึก เสียเกียรติต่อสาธารณะเพราะความเขินอายหรือทำให้อับอายต่อสาธารณะเนื่องจากความไม่รู้ แต่พื้นที่ปลอดภัยสำหรับเด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้สิ่งที่ถูกต้อง แก้ไข ปรับปรุงด้วยองค์ความรู้ที่มีผู้สอนที่ดีได้ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการรู้เท่าทันสื่อสังคมที่ดีที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

2.2 ข้อเสนอในระดับการปฏิบัติ

2.2.1 สำหรับช่วงวัย 0-6 ปี

1) หลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับช่วงปฐมวัยนี้เหมาะกับการพัฒนาทางด้านการเพิ่มเหตุผลทางจริยธรรมของเด็กอายุ 2 ถึง 7 ปี เป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดสำหรับทุกช่วงชีวิต

2) หลักสูตรการเรียนการสอนควรเน้นการปฏิบัติ เรื่องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การฝึกสมาธิ ครอบครัว โรงเรียน และสถานพระพุทธรศาสนา เป็นสถานที่สำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย ควรมีกระบวนการสร้างเสริมประสบการณ์ที่ดีในการดำเนินชีวิต การคิด การทำ การพูดที่ดี การปฏิบัติที่ดีด้านศีลธรรม การสอนเรื่องจริยธรรมในเรื่องการเคารพความเห็น

2.2.2 ช่วงวัย 7-12 ปี

1) การเพิ่มองค์ความรู้ในสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนาในเรื่องการใช้เหตุผล ความรู้เชิงจริยธรรม การสอนองค์ความรู้เรื่องสมาธิ สติสัมปชัญญะ การคิดวิเคราะห์การรับและส่งสื่อ การสื่อสาร คุณสมบัติผู้ดี (การประพฤติตนดีทั้งกาย วาจา และใจ) ความตรงต่อเวลา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

2) โรงเรียนควรมีหลักสูตรการเรียนรู้ การปฏิบัติในการสร้างสื่อสร้างสรรค์ที่ดีต่อบุคคลและสังคม เพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน การมีวิจารณ์แยกแยะข้อเท็จจริงออกจากข้อคิดเห็น

3) การให้ความรู้ ความเข้าใจข้อดีและข้อเสียของประเภทการเข้าถึงและชนิดสื่อ รวมถึงสามารถใช้เครื่องมือค้นหา (Search Engine) ค้นหาข้อมูลที่ต้องการได้ ให้ความรู้ด้านคุณประโยชน์และโทษด้านดิจิทัล สื่อสังคม ทักษะการคิดวิเคราะห์ การส่งข้อมูลออก และการรับข้อมูลเข้า

2.2.3 ช่วงวัย 13-18 ปี

1) กิจกรรมการสร้างผู้นำเด็กและเยาวชนพลังบวก เช่น การเพาะกล้าเยาวชนต้นแบบทำความดี กิจกรรมสร้างความเป็นผู้นำสร้างคุณธรรม ความดี และการเป็นตัวอย่างต้นแบบผู้สื่อสารที่ดี กิจกรรมสำหรับเด็ก อายุ 13-17 ปี เป็นช่วงวัยที่เริ่มเข้าสังคม ชอบทำกิจกรรมที่สนุกสนานและท้าทายความสามารถ โดยกิจกรรมของวัยนี้ เช่น ฝึกการพูด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สื่อสาร ฝึกความเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิต

2) ให้ความรู้ด้านคุณประโยชน์และโทษด้านดิจิทัล สื่อสังคม การสร้างทีมเวิร์ค การสร้างความเข้าใจ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างความเข้าใจในความคิดต่าง การใช้เหตุใช้ผล ทักษะการคิดวิเคราะห์ การส่งข้อมูลออก และการรับข้อมูลเข้า

3) การเพิ่มเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยการทำตามหน้าที่และกฎข้อบังคับในสังคม

2.2.4 ช่วงวัย 18-24 ปี

- 1) การเพิ่มเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยการทำตามคำมั่นสัญญาและยึดหลักอุดมคติสากล
- 2) การส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการความเคารพซึ่งกันและกัน ยอมรับความแตกต่าง

ทางความคิดหรือมุมมองอย่างมีประชาธิปไตยด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีจริยธรรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อสังคมด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณเชิงพุทธบูรณาการต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติ เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและจริยธรรม โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาและกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม การดูแลเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาการทางจริยธรรม

สรุป

การสื่อสารโดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความสำคัญอย่างมากในชีวิตประจำวันของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน หรือผู้ใหญ่ สื่อสังคมมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างบุคคล และช่วยสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อสังคมอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อป้องกันผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น การใช้สื่อสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีสติต้องอาศัยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และการสร้างสังคมกัลยาณมิตร เพื่อนำไปสู่สันติภาพและความสุขในสังคมอย่างยั่งยืน การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อสังคมด้วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณเชิงพุทธบูรณาการต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งระดับนโยบายและปฏิบัติ เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและจริยธรรม โดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาและกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม การดูแลเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาการทางจริยธรรม โดยมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญของการสื่อสารและสื่อสังคม ประกอบด้วย สื่อสังคมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ และการสื่อสารที่ดีช่วยสร้างความเข้าใจและสันติสุขในสังคม
2. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วย การคิดอย่างมีวิจารณญาณซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้ผู้ใช้สื่อสังคมสามารถวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีเหตุผลและใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ และการรู้เท่าทันสื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูล ประเมิน และใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม
3. หลักพุทธศาสนาในการใช้สื่อสังคม ประกอบด้วย การใช้สื่อสังคมควรสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติตามศีล 5 การใช้หลักกาลามสูตร และการพัฒนาวิธีคิดอย่างมีวิจารณญาณ และสังคมกัลยาณมิตรที่ประกอบด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และสุตะ ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนและสังคมรู้เท่าทันสื่อ
4. การใช้สื่อสังคมตามช่วงวัย ได้แก่ เด็กอายุ 0-6 ปี : ควรเน้นการพัฒนาจิตใจ การพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก มัดใหญ่มากกว่าการใช้สื่อสังคมโดยตรง เด็กอายุ 7-12 ปี : สื่อสังคมยังไม่อนุญาตให้ใช้ หากใช้ต้องมีผู้ใหญ่คอยดูแลและแนะนำการใช้ เด็กอายุ 13-18 ปี : สามารถใช้สื่อสังคมได้ แต่ต้องมีผู้ปกครองคอยดูแล ผู้ใหญ่: ควรใช้สื่อสังคมอย่างมีวิจารณญาณและคำนึงถึงกฎหมาย สำหรับข้อเสนอในการส่งเสริมการใช้สื่อสังคม สามารถสรุปย่อได้คือ ควรมีการกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรการศึกษา เพื่อเพิ่มทักษะการรู้เท่าทันสื่อ สถาบันครอบครัวและชุมชนควรมีบทบาทในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและเยาวชน รัฐควรมีนวัตกรรมและกฎหมายเพื่อป้องกันการบิดเบือนข้อมูลและควบคุมสื่อที่ไม่เหมาะสม

References

- Berlo, D. K. (1960). *Berlo's SMCR Model of Communication*. (1st ed.). New York: Rhinehart Publisher.
- Chonchaiya, W. (2014). *Child-Raising Manual, Communication Skills Set, Caring for Teenagers in the World without Borders*. Bangkok: Chula Kids Club Project Pediatrics Department Chulalongkorn Hospital.
- Kemp, S. (2024). *Digital 2024: Thailand*. Retrieved January 18, 2025, from <https://datareportal.com/reports/digital-2024-thailand>
- Nasakarn, S. (2013). *Think Completely*. Bangkok: The Siam Commercial Foundation.
- National Institute for Child and Family Development, Mahidol University. (2012). *Development of Students Aged 6-12 Years*. Nakhon Pathom: National Institute for Child and Family Development, Mahidol University.
- Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education. (2025). *Basic Education Curriculam Development Project, B.E... (Competency-Based Curriculum) The Meaning of Critical Thinking*. Retrieved January 17, 2025, from <http://inlnk.co/PnlXK>
- Office of the National Digital Economy and Society Commission, Ministry of Digital Economy and Society (MDES). (2023). *Summary Survey Report on Media and Information Literacy and Digital Literacy Thailand 2023*. Bangkok: Office of the National Digital Economy and Society Commission, Ministry of Digital Economy and Society.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2012). *Dictionary of Buddhism*. (27th ed.). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2014). *Buddhadhamma, Expanded Edition*. (39th ed.). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sutipanwihan, N., & the Committee of the Women's Group Joining Forces to Build the Nation. (2021). *Report on Women, Children and Youth, Positive Thinking for Peaceful Society*. Bangkok: Advanced Security Management Program, Security Management Foundation.
- Wijitjamree, N. (2018). *Organizational Communication*. (4th ed.). Bangkok: Kasetsart University Press.

ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่*

Model Dispute Mediators According to Modern Science

กชพร สอดส่อง

Kotchaporn Sodsong

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author's Email: bbour.cm@gmail.com

บทคัดย่อ

ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่ เป็นสิ่งที่สังคมในปัจจุบันนั้นมีความต้องการเป็นอย่างมาก ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น หมายถึง การที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลตั้งแต่ศาลรับฟ้องจนถึงก่อนมีคำพิพากษา ถึงที่สุดให้กับคู่กรณี เป็นการช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ย ไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเป็น สำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อใดก็ได้ ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และได้มีการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรื่อยมา และแนวคิด ทฤษฎีที่ควรนำมาสนับสนุนในการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่ ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับฟังอย่างลึกซึ้ง 2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างสันติ 3) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยา 4) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นโค้ชและกระบวนการ 5) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง 6) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธี และ 7) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และสิ่งสำคัญหลักพุทธสันติวิธีมุ่งไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบสนับสนุนFasciation ในปัจจุบันศาลจะเป็นที่พึ่งแรกของประชาชนไม่ใช่ที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน ปัจจุบันคดีเข้าสู่ศาลจำนวน 2 ล้านคดี ซึ่งผู้พิพากษาจำนวนไม่ได้น้อยเพียง สี่พันกว่าท่าน แต่ผู้ไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมากกว่า 5 พันกว่าคน ดังนั้นจึงควรพัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง ปัจจุบันศาลจึงมีการปรับตัวเป็นที่พึ่งแรกของประชาชน

คำสำคัญ: ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท; ต้นแบบ; ศาสตร์สมัยใหม่

Abstract

The role of a modern dispute mediator is highly demanded in contemporary society. Dispute mediation refers to the process in which a mediator facilitates the resolution of a case that is currently under judicial consideration, from the time the court accepts the case until before a judgment is rendered. The mediator assists the disputing parties in reaching a mutual agreement. However, the mediator does not have the authority to impose an agreement on the parties. The primary objective is to encourage a voluntary compromise and settlement between both parties. Therefore, either party may withdraw from the mediation process at

*Received August 21, 2024; Revised April 28, 2025; Accepted April 30, 2025

any time. A Dispute mediation in Thailand has existed since the Sukhothai period and has continually evolved and been refined over time. The conceptual frameworks and theories that should support the development of model dispute mediators according to modern principles include: 1) The theory of deep listening; 2) The theory of peaceful communication; 3) Psychological theories; 4) Theories related to coaching and facilitation; 5) Conflict theory; 6) Theories of peace-building; and 7) Theories of dispute mediation. Importantly, the Buddhist approach to peace (Buddhist peacemaking) emphasizes supportive mediation. Currently, courts serve as the primary, rather than the ultimate, recourse for the public. At present, there are approximately two million cases filed in courts, while there are just over four thousand judges. In contrast, there are more than five thousand pre-litigation mediators. Therefore, it is necessary to develop and enhance the pre-litigation mediation process. Consequently, courts are adapting to become the first point of recourse for the public.

Keywords: Dispute Mediators; Model; Modern Science

บทนำ

ตามแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2566-2569 ภายใต้สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม จากแผนการพัฒนาประเทศก่อนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมและพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง โดยยุทธศาสตร์ที่ 2 มี 2 เป้าหมาย ประกอบด้วย เป้าหมายที่ 1 ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมในรูปแบบที่หลากหลายทั่วถึง และ เป้าหมายที่ 2 ยุติความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์โดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง ตัวชี้วัดระดับยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่ 1 จำนวนข้อพิพาทและคดีความที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง และ ตัวชี้วัดที่ 2 ทศนคติและความพอใจต่อการเข้าถึงและการให้บริการของกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาททั้งทางอาญา ทางแพ่งและพาณิชย์ และทางปกครอง และ แนวทาง ประกอบด้วย 4 แนวทาง 1) สร้างความเข้าใจและยอมรับผลดีของการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท 2) พัฒนากฎหมายการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท 3) พัฒนาการเข้าถึงและการให้บริการที่ทันสมัยและทั่วถึง 4) สร้างมาตรฐานผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก โดยยุทธศาสตร์ชาติกระทรวงยุติธรรม 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 6 เสริมสร้างการปรองดองสมานฉันท์ แผนการใช้หลักนิติธรรมและยุติธรรมสมานฉันท์เพื่อจัดการความขัดแย้ง (Office of Justice Affairs, Ministry of Justice, 2019)

ปัจจุบันการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขยายผลออกไปทั่วประเทศ ทำให้มีผู้สนใจเรียนหลักสูตรไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ด้วยเหตุผล 6 ประการ ประกอบด้วย 1) ต้องการไกล่เกลี่ยกับกิเลสตัวเอง เพราะกิเลสรู้มั่งใจจนขัดแย้งในตัวเอง ทำให้เกิดสภาวะเน่าในคุกกรุ่นเกาะกัดกินจิตใจ เกิดความแปลกแยกและย้อนแย้งต่อการเลือกและตัดสินใจ การเรียนรู้จะทำให้มีสติ ขันติ สมาธิปัญญา สามารถบริหารจัดการอารมณ์ของตนเอง สื่อสารกับตัวเองได้ดีมากขึ้น 2) ต้องการช่วยไกล่เกลี่ยคนอื่นที่ขัดแย้งกัน เมื่อจัดการความกับขัดแย้งภายในได้ จึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะนำทักษะที่ผ่านการฝึกไปเสริมการจัดการความขัดแย้งภายนอก เพื่อช่วยคนอื่นที่กำลังเผชิญหน้ากับความทุกข์ เป็นความสุขที่เห็นคู่ความมีความสุขจากการค้นพบความต้องการแล้วจับมือสร้างอนาคตใหม่ร่วมกัน 3) ต้องการตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคเอกชน ผลจากการผ่านการอบรมจะทำให้ได้รับใบอนุญาต

สามารถขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ทำให้สามารถเปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน หรือภาคเอกชนได้ หากคนใดคนหนึ่งร่วมจัดตั้งผ่านหลักสูตรนี้แล้วขึ้นทะเบียนได้ เปิดคลินิกทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้ 4) ต้องการเสริมงานประจำที่ทำอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การทำงานในบริษัท ชุมชน สังคม หรืออื่นใด ล้วนแต่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ความขัดแย้งได้ จึงจำเป็นที่จะเอาแนวคิดหรือทักษะมาใช้ในการบริหารจัดการความต้องการของคนในชุมชนหรือองค์กรนั้น ๆ ให้สามารถบริหารได้ผลบริหารคนได้มีประสิทธิภาพ 5) ต้องการเข้าใจMindsetเกี่ยวกับสันติวิธี คนจำนวนหนึ่งที่มาเรียนมุ่งหมายจะเรียนรู้และเข้าใจคนอื่น ๆ ในเชิงจิตวิทยาทางสังคม หรือความต้องการส่วนลึกที่ซ่อนตัวอยู่ภายในใจว่าทำไมจึงคิดต่างทำต่าง หรือทำไมจึงชอบสร้างความขัดแย้งในชุมชน องค์กรและสังคม และ 6) ประารถนาเครือข่ายคนทำงานด้านไกล่เกลี่ย การทำงานไกล่เกลี่ยชุมชน องค์กรและสังคมคนเดียว มักจะประสบภาวะโดดเดี่ยว เพื่อนในรุ่นมีทั้งพระสงฆ์ ผู้บริหาร ทนายความ ครู หมอ ตำรวจ พยาบาล ทหาร นักธุรกิจ นักจิตอาสา วิทยากร โค้ช นักพัฒนาชุมชน ในทุกระดับ รวมถึงการได้เรียนรู้โดยตรงกับวิทยากรที่หลากหลาย ทั้งจากสำนักงานศาลยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม สถาบันพระปกเกล้า องค์กรสิทธิมนุษยชน จะทำให้มีที่ปรึกษาที่สามารถเชื่อมโยงและทำงานได้รอบคอบรอบด้านมากขึ้น เป็นเหตุผลที่ถูกกระตุ้นจากตัวแปรภายในตัวแปรภายนอกเข้ามาศึกษาเรียนรู้และพัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2021)

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงมีการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องหรือไกล่เกลี่ยนอกศาล และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล รวมถึงการไกล่เกลี่ยแบบไทยด้วยระบบเจ้าโคตร การไกล่เกลี่ยแบบสากลด้วยเปปเปอร์ไดน์ การไกล่เกลี่ยแบบพุทธด้วยใช้คำสอนพระพุทธศาสนา และไกล่เกลี่ยแบบพุทธสันติวิธีเป็นการบูรณาการระหว่างสากลกับพระพุทธศาสนา เช่น มจร บทบาทคุณสมบัตินี้และจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ยจึงมีความสำคัญ (Kanthong, 2019) โดยสันติภาพเป็นการปราศจากของความรุนแรงในรูปแบบ สันติภาพจึงเป็นการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธีและสร้างสรรค์ ป้องกันความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง (Pintavanich, 2018) นำไปสู่การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) ไกล่เกลี่ยจึงเป็นการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict resolution) เป็นการสร้างสันติวัฒนธรรมให้ความเคารพทุกคน เอาใจเขามาใส่ใจเรา การให้อภัย ก้าวข้ามความแค้นมองอนาคตในการอยู่ร่วมกัน และไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

จากการศึกษาปัญหาการไกล่เกลี่ย พบว่า 1) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ 2) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดสติไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เมื่อเผชิญกับคู่กรณี 3) ผู้ไกล่เกลี่ยไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ 4) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดเทคนิควิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นมืออาชีพ และ 5) ผู้ไกล่เกลี่ยขาดกระบวนการฝึกปฏิบัติด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเรียนเพียงทฤษฎีจึงไม่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ “ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่” เพื่อยกระดับเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบสันติภาพเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระดับมืออาชีพ อันจะก่อให้เกิดสันติสุขกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และประเทศชาติต่อไป

ความหมายของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ปัจจุบันการไกล่เกลี่ย ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542 Royal Institute of Thailand (2011) ได้ให้นิยามไว้ว่า “พูดจาให้ปรองดองกัน พูดจาให้ตกลงกัน อุปไมย ทำให้เรียบร้อย ทำให้มีส่วนเสมอกัน” ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Conciliation และคำว่า Mediation ซึ่งคำศัพท์ทั้งสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ Conciliation เป็นการจัดการข้อพิพาทโดยบุคคลที่สาม โดยขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่ความ การจัดการด้วยวิธีนี้สามารถนำมาใช้กับข้อพิพาท ด้านต่าง ๆ อาทิ เช่น ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสิ่งแวดล้อม หากไม่สามารถนำไปสู่ข้อยุติได้ ข้อพิพาทนี้จะต้องให้ศาลพิจารณาต่อไป ส่วน Mediation

เป็นวิธีการที่คล้ายกับ Conciliation โดยมีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยในการจัดการกับ ข้อพิพาทแต่จะไม่ให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะ แก่คู่ความ และจะไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย ซึ่งเป็นข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเหมาะกับข้อพิพาททางการค้า นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของคำว่า การไกล่เกลี่ย ไว้หลายประการ ประกอบด้วย การไกล่เกลี่ย หมายถึง กระบวนการแก้ไขข้อพิพาท โดยมีบุคคลที่สามซึ่ง เป็นคนกลางเข้ามาช่วยเหลือ แนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่กรณี เพื่อระงับข้อพิพาท หรือแก้ไขความขัดแย้งให้บรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม (Ministry of Justice, 2004) การไกล่เกลี่ย หมายถึง การระงับข้อพิพาทที่จะต้องมีคนกลางหรือบุคคลที่สาม เข้ามามีบทบาทในการชักจูง แนะนำชี้ให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจ หันหน้าเข้าหากันด้วยความ ยินดี สมครใจ บุคคลที่เข้ามาไกล่เกลี่ยเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจะไม่เข้าไป ตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท แต่อาจเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสม ข้อเสนอแนะของผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีผลผูกพันคู่กรณีที่ต้องปฏิบัติตาม (Tasanachaikul, 2004) การไกล่เกลี่ย หมายถึง กระบวนการยุติหรือระงับข้อพิพาทด้วยความตกลง ยินยอม ของคู่กรณีเอง โดยที่มีบุคคลที่สามมาเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือแนะนำ เสนอแนะ หาทางออกในการยุติหรือระงับข้อพิพาทให้แก่คู่กรณี (Sahasrangsi, 2016)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลจึงหมายถึง การที่ผู้ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลตั้งแต่ศาลรับฟ้องจนถึงก่อนมีคำพิพากษา ถึงที่สุดให้กับคู่กรณี เป็นการช่วยให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน แต่ผู้ไกล่เกลี่ย ไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใด โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเป็น สำคัญ ดังนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจขอยกเลิกการไกล่เกลี่ยเสียเมื่อใดก็ได้

พัฒนาการของไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศไทย

ในประเทศไทยไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าได้นำวิธีการไกล่เกลี่ยมาใช้ในการระงับข้อ พิพาทแทนการฟ้องคดีในศาลตั้งแต่เมื่อใด หากศึกษาประวัติศาสตร์แต่ละยุคตั้งแต่สมัยล้านนาไทย

1) ยุคสมัยสุโขทัย จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบันเชื่อว่าเป็นหลักธรรมชาติของมนุษย์ ในสังคม ที่ต้องการให้เกิดความสงบเรียบร้อย จึงได้นำขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยมในท้องถิ่นนั้นมาใช้ ในการระงับข้อพิพาท โดยการไกล่เกลี่ยพระมหากษัตริย์และพระสงฆ์ จะเป็นผู้ที่มามีบทบาทเป็นอย่างมากในการไกล่เกลี่ยหลักฐานที่ชี้ชัดให้เห็นว่าการระงับข้อพิพาท โดยวิธีการไกล่เกลี่ยได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนยุคก่อนสุโขทัย ซึ่งในยุคนั้นได้มีกฎหมายที่พระเจ้ามังราย ตราขึ้นซึ่งเรียกว่ามังรายศาสตร์ถือว่าเป็นกฎหมาย ที่มาจากรัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิหน้าที่พลเมืองมีเนื้อหากฎหมายกำหนดคำสอนทางศาสนาและจารีตประเพณีไว้ในธรรมนูญ เกณฑ์ไตรเป็นคำสอนผู้ปกครองหัวเมืองที่เรียกว่า จ่าเมือง ความว่า “การประนีประนอมยอมความให้ใช้หลักบวอย่าให้ช้ำน้ำอย่าให้ขุ่น งูอย่าให้เคียด เขียวอย่าให้ตาย ไม้อย่าให้ตัด ค้อนอย่าให้หัก ผึ้งอย่าให้ทลายลงมา” (Chaisangsukkul et al. 1988)

ยุคในสมัยสุโขทัยได้ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ หลักศิลาจารึก ซึ่งปรากฏถ้อยคำที่ได้จารึกในแท่งศิลาว่า “ถ้าไพร่ฟ้าลูกขุนผดแผก แตกต่างกัน ไตสวนดูแท้แลจริง แล่งความแก่เบาด้วย ชื้อบ่งบ้ำผู้ลัก” และปรากฏถ้อยคำใน ตอนหนึ่งว่า “ในปากประตูมีกระดิ่ง อันหนึ่งแขวนไว้ไพร่ฟ้า หน้าปาก กลางบ้านกลางเมืองมี ถ้อยคำมีความเจ็บฟ้องข้อใจ มันจะกล่าวถึงเจ้าเถิง ขุนบ่ไวไปสั่นกระดิ่งอันท่านแขวน ไว้พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วย ชื้อไพร่ในเมืองสุโขทัยจึง ชมจากศิลาจารึก จะเห็นได้ว่า การปกครองในสมัยสุโขทัยเป็นลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูก การระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยจึงน่าจะเป็นความต้องการของคนในยุคนั้น มากกว่าที่จะให้มีการตัดสินแบบแพ้ชนะกัน ซึ่งจะนำไปสู่

ข้อขัดแย้งในสังคมมาก ขึ้นลักษณะการปกครองในสมัยสุโขทัย มีการนำหลักศาสนาเข้ามาผนวกกับหลักในการปกครอง ประชาชนทำให้เกิดการสามัคคีและให้อภัยกัน

2) ยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจ ในการออกกฎหมาย อันเป็นรัฐาธิปัตย์ ในจุลศักราช 66 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ได้ออกกฎหมาย เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง โดยตอนที่สอง ในตัวบทพระธรรมนูญ อธิบายถึงลักษณะผู้ที่จะเป็นตระลาการและมีพระไอยการกำหนดคุณสมบัติตระลาการ ดังนี้ (Charoenwatana, 1985)

- 2.1) ตระลาการที่นับถือศาสนาเดียวกันหรือประเภทเดียวกัน
- 2.2) ตระลาการที่เป็นนายร้อย หรือนายแขวงในหัวเมืองส่วนนอก
- 2.3) ตระลาการที่มีใจไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใด
- 2.4) ตระลาการที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นตระลาการผู้ใหญ่
- 2.5) ตระลาการที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง
- 2.6) ตระลาการผู้ใกล้ชิดที่ได้รับการเลือกเข้ามาด้วยความยินยอมของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย

3) ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ ทรงชำระ “ตรา กฎหมายตราสามดวง” โดยในการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสิน และการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ย ตามหลักพระ ธรรมนูญและพระราชศาสตร์ยังคงยึดถือกันอยู่ จนกระทั่งประเทศไทยมีการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย เทียบเท่านานาชาติอารยประเทศ และได้มีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องของการประนีประนอมยอมความไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยเรื่องเอกเทศสัญญา มาตรา 840 ถึง มาตรา 842 ถือเป็นบทบัญญัติ กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นวิธีการหนึ่งในระบบของการระงับข้อพิพาทที่ทำคู่กรณีผ่อนปรนให้แก่กัน ทั้งนี้ จากการศึกษาของอุดม บัวศรีและคณะ พบว่าในประเทศไทยได้มีการกระบวน การเจรจาไกล่เกลี่ยมานานแล้ว ซึ่ง เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านวิถีชุมชนของสังคมไทยที่ให้ความเคารพผู้อาวุโสในชุมชน เช่น ในสังคมชนบทภาค อีสาน ที่เรียกว่า “ระบบเจ้าโคตร” ซึ่งเป็นระบบความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาช้านานตัวเจ้าโคตรเอง คือ ปู่ย่า ตายาย (ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย) ที่เป็นที่เคารพนับถือของลูกหลานตระกูลนั้น หรือแม้แต่คนละตระกูล เจ้าโคตร จะทำหน้าที่เป็นคนกลาง ในกรณีมีความขัดแย้งกันในครอบครัวหรือในชุมชน จากการศึกษาวิจัยเรื่องเจ้าโคตร สรุปล้ำได้ว่า การใช้ระบบศาลยุติธรรมในการระงับความขัดแย้ง ถึงแม้ว่าจะเที่ยงตรงแต่ก็ไม่สมบูรณ์เพราะเมื่อ ระงับความขัดแย้งอันหนึ่ง ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งอีกอันหนึ่งขึ้น เช่น ในกรณีเกิดการขัดแย้งทะเลาะวิวาทกันใน หมู่บ้าน ก็ไปแจ้งความให้ระบบบ้านเมืองเข้ามาจัดการ ซึ่งระบบตำรวจและศาลยุติธรรม ก็จะตัดสินให้มีผู้แพ้ ผู้ชนะ คนแพ้ก็ถูกปรับมีโทษ ผู้ชนะก็สะใจว่าตัวเป็นผู้ชนะ เมื่อทั้งสองคนกลับมาอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน จึงเกิด ทะเลาะกันอีกไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งต่างจากระบบเจ้าโคตรที่เมื่อเกิดเรื่องแล้ว จะนำคู่กรณีมาสืบสวนต่อหน้า โดย ชี้ให้เห็นว่าใครถูกใครผิด และจะสั่งสอนให้อยู่ร่วมกัน มีการปรับไหม ใส่โทษ ก็ใช้ระบบ “เหล้าไห ไก่โต” มีการ ปรับไหมแค่ใช้เหล้าหนึ่งไห ไก่หนึ่งตัว เลี้ยงผู้เฒ่าเจ้าโคตร และผู้มาเป็นพยาน แล้วไกล่เกลี่ยให้เข้าใจกันและ กัน ทั้งสองก็จะอยู่บ้านเดียวกันอย่างมีสันติสุข จะเห็นได้ว่าระบบเจ้าโคตรเป็นระบบการเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อ ระงับความขัดแย้งแบบพื้นบ้าน ในสังคมอีสานโดยใช้มิติวัฒนธรรมเป็นหลัก (Buasri et al. 2006)

4) ยุคปัจจุบัน การระงับข้อพิพาทโดยวิธีการไกล่เกลี่ยสามารถแบ่งตามองค์กรที่ ระงับข้อพิพาทได้ ประเภท ดังนี้ 1) การระงับข้อพิพาทโดยวิธีการไกล่เกลี่ยที่ผ่านขบวนศาล และ 2) การระงับข้อพิพาทโดย วิธีการไกล่เกลี่ยที่ผ่านองค์กรอื่นนอกจากศาล เช่น หน่วยงานทางปกครอง สมาคมหอการค้าไทย คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์สำหรับงานไกล่เกลี่ย ในศาลของไทยเพิ่งถูกนำมาจัดเป็นระบบเฉพาะมีการ นำมาใช้จริงจัง เมื่อประมาณไม่กี่ปีที่ผ่านมาโดยศาลแพ่งเป็นศาลชั้นต้น ศาลแรกที่ริเริ่มนำเอาระบบไกล่ เกลี่ยมาใช้และศาล ทรียาสินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางได้นำเอาระบบไกล่เกลี่ยมาใช้โดย

เป็นการไกล่เกลี่ยคดีที่มีข้อพิพาทและสภาพปัญหาแตกต่างจากศาลอื่น รวมทั้งได้สร้างระบบไกล่เกลี่ย เพื่อการไกล่เกลี่ยทั้งคดีแพ่งให้แก่องค์กร หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ (Wattanasap, 2012)

พัฒนาการของไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศไทย	
ยุคสุโขทัย	การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทถือเป็นธรรมชาติของมนุษย์เพื่อความสงบพระมหากษัตริย์และพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการไกล่เกลี่ย มีหลักฐานจาก "มังรายศาสตร์" และ "ศิลาจารึก" ยืนยันการไกล่เกลี่ย ซึ่งการปกครองเป็นแบบพ่อปกครองลูก ใช้ศาสนาและประเพณีสร้างความสามัคคี
ยุคกรุงศรีอยุธยา	พระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในการออกกฎหมาย มีการตรากฎหมาย ที่เรียกว่า "กฎหมายตราสามดวง" กำหนดคุณสมบัติตระลาการ เช่น ต้องไม่ลำเอียงและได้รับการแต่งตั้งจากกษัตริย์หรือความยินยอมของคู่กรณี
ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น	ยังคงใช้หลักพระธรรมศาสตร์ในการไกล่เกลี่ย มีการพัฒนากฎหมายให้ทันสมัย เช่น กำหนดการประนีประนอมในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สังคมชนบท เช่น ระบบ “เจ้าโคตร” ในอีสาน ใช้ผู้อาวุโสไกล่เกลี่ยความขัดแย้งเพื่อให้กลับมาอยู่ร่วมกันอย่างสงบ
ยุคปัจจุบัน	การไกล่เกลี่ยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท: ผ่านศาล และผ่านองค์กรอื่น เช่น หน่วยงานปกครอง สมาคมหอการค้า ศาลแพ่งและศาลทรัพย์สินทางปัญญา เริ่มนำระบบไกล่เกลี่ยมาใช้จริงจัง เพื่อแก้ไขข้อพิพาทอย่างสันติและรวดเร็ว

ประเภทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ความเป็นมาของการไกล่เกลี่ยนั้นเริ่มพบหลักฐานว่า ในพระราชบัญญัติกระบวน พิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 115 (พ.ศ. 2439) ได้บัญญัติให้ศาลมี “หน้าที่” ในการพยายาม “ว่ากล่าวเปรียบเทียบให้คู่กรณีประนีประนอมยอมกัน โดยตีจนเต็ม กำลังสติปัญญาที่จะกระทำได้” เมื่อไกล่เกลี่ยสำเร็จให้ทำคำสั่ง “เลิกแล้วกัน” ตามสัญญายอมความซึ่งศาลเป็นผู้บันทึกข้อตกลง แล้วห้ามนำคดีมาฟ้องอีก (มาตรา 6, 9, 83) ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 127 (พ.ศ. 2451) ก็ยังคงเนื้อหาเช่นเดิมไว้ แต่มีการแก้ไขเนื้อหาสำคัญ คือ ไม่ได้บังคับให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นหน้าที่ของศาลอีกต่อไป เพียงแต่ระบุไว้ว่า ผู้พิพากษามีอำนาจกระทำได้ (มาตรา 4) ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปี พ.ศ. 2478 กฎหมายฉบับดังกล่าว บัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้คู่กรณีมาศาลและสามารถ “เปรียบเทียบคู่กรณี” เพื่อให้เกิดการตกลงประนีประนอมยอมความกัน (มาตรา 19 มาตรา 20) นอกจากนั้นยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมผ่านพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2499 ให้ผู้ขัดขืนไม่มาตามที่ศาลเรียกให้ถือว่ากระทำ ความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล (มาตรา 3) การกำหนดดังกล่าวส่งผลให้กระบวนกรไกล่เกลี่ยมีลักษณะบังคับ ทำให้บางครั้งเกิดความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีที่ไม่ต้องการเข้าสู่กระบวนการกับศาลที่พยายามให้เกิดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Manakun, 2021)

สำหรับประเทศไทยเริ่มมีการนำระบบการไกล่เกลี่ยมาใช้ในศาลอย่างจริงจัง ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2537 โดยนายประมาณ ชันชื้อ ตำแหน่งประธานศาลฎีกาในขณะนั้นได้ สนับสนุนให้นำกระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเชิญ นายคลิฟฟอร์ด วอลเลซ อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค 9 และนายเดวิด ลอมบาร์ดี ผู้เชี่ยวชาญด้านการไกล่เกลี่ยของประเทศสหรัฐอเมริกาบรรยายให้ความรู้ กำหนด

แนวทางในการจัดระบบไกล่เกลี่ยให้แก่คณะผู้พิพากษาศาลแพ่ง จึงเป็นการริเริ่มนำระบบ การไกล่เกลี่ยมาใช้ในศาลแพ่ง (Civil Court, 1996)

สำหรับการนำระบบการไกล่เกลี่ยมาใช้ในการระงับข้อพิพาทของศาลไทยนั้นเป็น การประยุกต์และปรับใช้ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมและระบบกฎหมายของไทย โดยเฉพาะ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีบทบัญญัติที่เอื้อต่อการนำวิธีการไกล่เกลี่ยมาใช้เพื่อยุติข้อพิพาท โดยมีหลักการ 3 ประการ ที่ศาลไทยนำมาใช้เพื่อเป็นฐานในการนำระบบการไกล่เกลี่ยมาใช้ ในการระงับข้อพิพาท ได้แก่ 1) คู่กรณีต้องมีความสมัครใจในการเข้าสู่ระบบการไกล่เกลี่ย 2) การไกล่เกลี่ยทำให้คู่กรณีเกิดความพอใจ แล้วตกลงระงับ ข้อพิพาทกัน และ 3) อำนาจของผู้พิพากษาในการ ไกล่เกลี่ยเกิดจากอำนาจตาม มาตรา 19 มาตรา 20 และมาตรา 20 ทวิ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยลดขั้นตอนการปฏิบัติวิธีการทำงาน และอำนาจของผู้พิพากษา เพิ่มบุคคลภายนอกเพื่อให้สามารถมาช่วยงานไกล่เกลี่ยในศาลได้ สร้างบรรยากาศในการต่อรองของคู่กรณีและลดอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีหลังจากที่นำระบบการไกล่เกลี่ยมาใช้ที่ศาลแพ่ง จากนั้นก็นำระบบนี้ไปใช้ในศาลชั้นต้นทั่วประเทศ ต่อมาจึงนำมาใช้ในศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา (Phabmeechai, 2004) เริ่มต้นด้วยการออก “ระเบียบศาลแพ่ง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พ.ศ. 2537” เพื่อมาใช้บังคับกับการนำระบบการไกล่เกลี่ยมาใช้ในศาลแพ่ง และต่อมาศาลฎีกาได้ออก “คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยเพื่อยังให้เกิดการประนีประนอมยอมความ พ.ศ. 2539”

ต่อมาเมื่อมีการนำระบบนี้มาใช้แพร่หลายมากขึ้น คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมจึงได้ ออก “ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544” เพื่อใช้ บังคับในศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ และต่อมาขยายไปยังศาลฎีกาโดยการออก “ระเบียบศาลฎีกาว่า ด้วยการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทในศาลฎีกา พ.ศ. 2550” เพื่อให้เป็นมาตรฐานมากยิ่งขึ้น ซึ่งศาลยุติธรรมให้ความสำคัญกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นอย่างมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 กำหนดให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นพันธกิจ (Mission) หนึ่งในขององค์กรตามแผนยุทธศาสตร์ โดยใน ปัจจุบันตามแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2557 - 2560 กำหนดในพันธกิจที่ 1 “การอำนวย ความยุติธรรมมีมาตรฐานระดับสากล พิจารณาพิพากษาคดีด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ระงับข้อพิพาททางเลือกด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม เช่น การไกล่เกลี่ยและ อนุญาโตตุลาการ เป็นต้น มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเสมอภาค” กระทรวงยุติธรรมให้ความสำคัญกับการนำระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบงานยุติธรรมเช่นกัน โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2558-2561 คือ “หลักประกันความยุติธรรมตามมาตรฐานสากล” หมายถึง การเป็นผู้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาดำเนินงาน และการบริหารงานยุติธรรมของ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล เพื่อสร้างหลักประกันความ ยุติธรรมให้กับประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ประชาชนไม่ได้รับ ความเป็นธรรม หรือมีความรู้สึกไม่ได้รับความยุติธรรมจากกระบวนการยุติธรรม และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับ การอำนวยความเป็นธรรมให้แก่ประชาชน โดยนำกรอบแนวคิดที่สำคัญ คือ “การพัฒนา ระบบงานยุติธรรมทางเลือก” เพื่อสร้างทางเลือกให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับความยุติธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย

ผู้ไกล่เกลี่ยย่อมมีคุณลักษณะที่หลากหลายตามประสบการณ์ และความชำนาญ ที่ต่างกัน แต่อย่างไรก็ดี ย่อมต้องอยู่บนพื้นฐานของเป้าหมายเพื่อการ นำไปสู่ความเข้าใจกัน ตกลงกัน ประองคองกัน ผู้ไกล่เกลี่ยต้องเป็นผู้มีความเป็นกลาง ปราศจากอคติ มีความรู้ ความสามารถในการโน้มน้าว (Thapwong, 2015) โดย

ขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยเริ่มจาก ผู้ร้องยื่นคำร้องถึงผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมงานตุลาการ หรือ ผู้อำนวยการศาล จากนั้นพิจารณาคำร้อง ตรวจสอบคำร้องพร้อมออกหลักฐานการรับ จึงมีการสอบถามความสมัครใจ คู่กรณีอีกฝ่าย ถ้าสนใจสมัครเข้าร่วมจะมีการกำหนดวัน เวลา เสนอรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ย มีการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย ดำเนินการไกล่เกลี่ย ถ้าตกลงกันได้จะทำบันทึกข้อตกลงระงับพิพาท แต่ถ้าตกลงกันไม่ได้จึงจำหน่ายคำร้อง แต่ถ้าไม่สมัครใจเข้าร่วมไกล่เกลี่ยตั้งแต่แรกจะต้องจำหน่ายคำร้องและแจ้งให้ผู้ยื่นคำร้องทราบ ความจริงสามารถไกล่เกลี่ยได้ทุกคดีเพราะมีแพ่งเข้ามาด้วยเพื่อการชดใช้ ซึ่งมีผู้เสียหายโดยตรง แต่ความผิดเกี่ยวกับบรรทัดฐานจะไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ ซึ่งประเด็นสำคัญปัจจุบันมีการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถไกล่เกลี่ยได้ทุกขั้นตอน จะเห็นว่าศาลพยายามให้คู่ความหาได้หาทางออกแบบร่วมกัน

ผู้เขียนจึงสังเคราะห์ว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นศาสตร์และศิลป์ศาสตร์คือความรู้ด้านการไกล่เกลี่ย ด้านกฎหมาย ศิลป์คือ ทักษะประสบการณ์วิธีการที่หลากหลาย กระบวนการไกล่เกลี่ยจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกเหมือนกับนักมวยกำลังขึ้นชกกันบนเวที จึงมีกรรมการอำนวยความสะดวกเพื่อให้กับชกมวยอย่างราบรื่น มีกรรมการ 3 ท่านข้างล่างมีหน้าที่ตัดสินว่าใครแพ้ใครชนะเปรียบเหมือนกับผู้พิพากษาสามารถตัดสินว่าใครแพ้ชนะ แต่กรรมการบนเวทีเปรียบเสมือนท่านผู้ประนีประนอม มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้การชกตามกติกา โดยไม่มีสิทธิ์ตัดสินว่าใครชนะแพ้ เพียงอำนวยความสะดวกให้แดงและน้ำเงิน ให้ดำเนินการของการเคาะพตามกติกา

การไกล่เกลี่ยจึงมี 3 แบบ ประกอบด้วย 1) การไกล่เกลี่ยแบบแบ่งสันปันส่วน คือ ฝ่ายหนึ่งได้ฝ่ายหนึ่งเสีย 2) การไกล่เกลี่ยแบบหารสอง คือ พบกันครึ่งทาง และ 3) การไกล่เกลี่ยที่เน้นความต้องการที่แท้จริง (Interest Based Mediation) เป็นรูปแบบที่ศาลใช้เป็นแนวทางมากที่สุด คือ ความต้องการที่แท้จริง : Interest จึงเน้นย้ำว่า การไกล่เกลี่ยกับการเกลี้ยกล่อม มีความแตกต่างกัน ไกล่เกลี่ยจะไม่มีธง ผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับคู่กรณี ตกลงกันเอง ร่วมกันหาทางออก มีความพึงพอใจ ส่วนเกลี้ยกล่อมมีการโน้มน้าวทั้งสองฝ่าย มีธงมาก่อน ตามความต้องการผู้ประนีประนอม เราจึงต้องค้นหาความต้องการที่แท้จริง ความต้องการที่แท้จริงเป็นเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังจุดยืนหรือข้อเรียกร้องของคู่พิพาท จุดยืนจึงเป็นเพียงหนทางหนึ่งที่ตอบสนองหรือสร้างความพอใจต่อความต้องการที่แท้จริง #จุดยืนกับความต้องการที่แท้จริงเป็นสิ่งเดียวกัน คู่พิพาทมักมุ่งความสนใจไปที่จุดยืนหรือข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่าย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องพยายามค้นหาความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาทให้ได้ ความต้องการที่แท้จริงได้ภูเขาน้ำแข็ง จึงมี 2 กรณี คือ 1) ถ้าคนไม่รู้จักกัน ความต้องการและจุดยืนเป็นเรื่องเดียวกัน และ 2) ถ้าคนรู้จักกัน ความต้องการและจุดยืนอาจจะคนละส่วนไม่ใช่เรื่องเดียวกัน จุดยืนอาจจะประกาศให้โลกรู้แต่ความต้องการที่แท้จริงอาจจะเป็นเงิน วิธีการค้นหาความต้องการที่แท้จริงคือการฟังด้วยหัวใจฟังแบบเชิงรุก ลึก ๆ เขาต้องการอะไร จงฟังเสียงในสิ่งที่เขาไม่ได้พูด และการค้นหาความต้องการที่แท้จริงคือ การแยกประชุมฝ่ายเดียว จุดยืนเขาจะบอกให้โลกรู้ แต่ความต้องการที่แท้จริงเราต้องอาศัยการฟังอย่างลึกซึ้ง การไกล่เกลี่ยต้องฟังให้มากพูดให้น้อย เราจะต้องแสดงความเป็นกลางเพื่อให้เกิดความไว้วางใจและเกิดศรัทธา จึงต้องคุยทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ในกรณีประชุมฝ่ายเดียว จะต้องคุยทั้งสองฝ่ายและจำเลย สร้างความเท่าเทียมทั้งสองฝ่าย กระบวนการไกล่เกลี่ยจึงสร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธา

เราจะต้องหาปัญหาที่แท้จริง คือ ความต้องการที่แท้จริง แล้วหาทางออกร่วมกันอย่างพึงพอใจทั้งสองฝ่าย วิธีการค้นหาความต้องการที่แท้จริง คือ เทคนิคการฟังอย่างลึกซึ้ง และการประชุมฝ่ายเดียว จุดยืนคือภูเขาน้ำแข็งด้านบนน้ำ ส่วนความต้องการที่แท้จริง คือ ภูเขาน้ำแข็งใต้น้ำ ซึ่งเป็นภูเขายิ่งใหญ่มาก ผู้ไกล่เกลี่ยจึงต้องเข้าไปช่วยหาความต้องการที่แท้จริงได้ภูเขาน้ำแข็ง จึงนำไปสู่ “ข้อเสนอ (Options)” ผู้ไกล่เกลี่ยต้องกระตุ้นให้คู่พิพาทสร้างข้อเสนอให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ แยกกระบวนการของการค้นหาข้อเสนอออกจาก

กระบวนการตัดสินใจ จึงมีการระดมสมองค้นหาข้อเสนอ โดยกำหนดกฎเกณฑ์ในการค้นหาข้อเสนอว่า ไม่ผูกพัน ไม่ก่อภาระ ไม่วิจารณ์และไม่ประเมิน ข้อเสนอต้อง ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาททั้งสองฝ่าย จะทำให้ทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ เป็นทางออกของปัญหา คู่กรณีเท่านั้นจะเห็นทางออกด้วยตนเอง ผู้ประนีประนอมเพียงกระตุ้นให้ทั้งสองฝ่ายเห็นทางออก ต่อยอด ความคิดที่สร้างสรรค์ จะทำให้การไกล่เกลี่ยไม่เจอทางตัน การไกล่เกลี่ยต้องไม่ทำลายบรรยากาศ ผู้ประนีประนอมเหมือนกรรมการบนเวที มีหน้าที่ในการกระตุ้นทั้งสองฝ่ายไปสู่ความต้องการแต่ต้องเคารพกติกาบนเวที กระบวนการไกล่เกลี่ยต้องสร้างความเชื่อมั่นและมั่นใจในผู้ไกล่เกลี่ย

สิ่งที่พึงระวัง คือ บุคคลที่เป็นตัวจริงอาจจะไม่ได้มานั่งไกล่เกลี่ย บุคคลที่มีอำนาจตัดสินใจที่แท้จริง หรือ มือที่มองไม่เห็น ต้องหาความต้องการที่แท้จริงของบุคคลที่มีอำนาจที่แท้จริง เช่น สามีมาไกล่เกลี่ยแต่ผู้มีอำนาจตัดสินใจที่แท้จริงคือภรรยา การไกล่เกลี่ยอาจจะเจอทางตัน จึงมีวิธีผ่าทางตันในการไกล่เกลี่ย ทางตันเกิดจากอะไร? เกิดจากหาความต้องการที่แท้จริงยังไม่ได้หรือไม่ ข้อเสนอที่พึงพอใจจะแสดงออกทางภาษากายที่พึงพอใจ ด้วยการอมยิ้มหรือแวตาทที่พึงพอใจ แต่ถ้าตกลงไม่ได้จะต้องมีทางเลือกอื่น (Alternatives) จึงมีทางเลือกว่าถ้าตกลงกันไม่ได้จะเจอกับอะไรในอนาคต หรืออาจจะมีทางเลือกที่ดีกว่านอกเหนือจากการทำการตกลง การเลือกทางออกเป็นเรื่องของทั้งสองฝ่าย แต่เราเป็นเพียงผู้อธิบายข้อดีข้อเสีย โดยเน้นย้ำให้ทุกฝ่ายกลับมาอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องทุกฝ่ายประเมิน จึงต้องคิดให้รอบคอบในการหาทางออก ทางเลือกอื่นจึงมีความสำคัญมากในการไกล่เกลี่ย

การสื่อสารจึงมีความสำคัญ การฟังจึงเป็นการรวบรวมข้อมูล จึงจะต้องมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสื่อสารจึงนำไปสู่การแก้ปัญหาร่วมกัน เป็นการตอบสนองความต้องการทั้งสองฝ่าย เหมือน เหมือนผู้ชายคนหนึ่งพูดกับเปิดด้วยภาษาต่าง ๆ ทำให้เปิดไม่สนใจ จึงเปลี่ยนเป็นพูดภาษาเปิด ทำให้เปิดพูดด้วย การสื่อสารจึงต้องทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเข้าใจ ผลการวิจัย การสื่อสารมี 2 ประเภท คือ วจนภาษา ภาษาพูด 7% และอวจนภาษา คือ ภาษากาย 55% ส่วนน้ำเสียงสูงเสียงต่ำ มีความสำคัญ 38% ภาษากายจึงสำคัญมากกว่าภาษาพูด อวจนภาษา เช่น สีหน้ายิ้มหรือการย่นหน้าผาก สายตาแสดงอารมณ์โกรธหรือ ดีใจ เศร้า ท่าทาง การกอดอก น้ำเสียง เสียงสูงเสียงต่ำ ลักษณะการหายใจแบบถี่ หายใจยาว ๆ จึงต้องปรับมุมคิด ซึ่งการมองปัญหาจากหลากหลายมุมมอง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ด้วยการแยกคนออกจากปัญหา ทางแก้ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างคู่พิพาท คือ 1) ให้ระบาย 2) พูดถึงความดีของอีกฝ่าย 3) เอาใจเขามาใส่ใจเรา 4) การขอโทษ 5) ไม่ตัดสินคนจากการแสดงออก และ 6) ควบคุมอารมณ์ด้วยเหตุผล การขอโทษอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ยอมรับขอโทษจากใจ ชดใช้ค่าเสียหาย สุดท้ายเมื่อตกลงกันได้ จะมีข้อผูกพันและมีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความเป็นลายลักษณ์อักษร และจะไม่ก่อให้เกิดข้อพิพาทอื่นตามมาด้วย

จึงมองว่ามนุษย์ย่อมมีความขัดแย้งพิพาทกันบางโอกาสมนุษย์ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาในการอยู่ร่วมกัน จึงต้องตระหนักว่า โลกทั้งผองเราคือพี่น้องกัน เราคือมนุษยชาติเดียวกัน ถึงแม้ว่ามนุษย์ในโลกใบนี้ จะมีความหลากหลายแตกต่างกันทางวัฒนธรรม แต่หนึ่งเดียวที่เหมือนกันคือ ความเป็นมนุษย์ เราจึงต้องเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นของมนุษย์ทุกคนในโลกใบนี้ ด้วยการแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง ชื่นชมจุดเด่น เคารพจุดต่าง ใจกว้างจุดยืน เดินไปสู่จุดร่วม เพราะจุดร่วมเป็นหนทางเดียวที่จะนำไปสู่สันติสุขในโลกใบนี้ ลมหายใจแห่งศาสนาจึงเป็นลมหายใจของสันติภาพ เพราะมีสติเมื่อใดสันติเกิดเมื่อนั้น รวมไปถึงมีความอดทนในความแตกต่างของจุดแต่ละคน มีความใจกว้างในความแตกต่าง ชื่นชมแต่ละจุดของเพื่อนมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ที่มีข้อพิพาทกัน จึงนำไปสู่ 4 จุด ประกอบด้วย 1) จุดเด่นของคู่กรณี 2) จุดต่างของคู่กรณี 3) จุดยืนของคู่กรณี และ 4) จุดร่วมของคู่กรณี โดยเฉพาะจุดยืนของแต่ละฝ่ายเราจะต้องค้นหาความต้องการที่แท้จริง เพราะจุดยืนกับความต้องการที่แท้จริงอาจจะเป็นสิ่งเดียวกัน หรือ บางกรณีจุดยืนกับความ

ต้องการที่แท้จริงอาจไม่ใช่จุดเดียวกัน สิ่งที่มีมากกว่าจุดยืน คือ ความต้องการที่แท้จริง ที่อยู่ได้ภูเขาน้ำแข็งจะนำไปสู่จุดร่วมของทุกฝ่าย สามารถตกลงกันได้ ฟังพอใจทั้งสองฝ่าย

โดยศาลตัดสินมีคำว่าแพ้กับชนะเท่านั้น ซึ่งศาลไม่เคยตัดสินให้เสมอ ทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะชนะไปด้วยกัน มีความพึงพอใจกันสองฝ่าย การพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยต้นแบบโดยพุทธสันติวิธีมีความเข้มข้นที่สุดบูรณาการทั้งพุทธสันติวิธีและศาสตร์สมัยใหม่ โดยยืนยันว่าพระสงฆ์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ดีกว่าทางตะวันตกเพราะตะวันตกใช้การไกล่เกลี่ยแบบประเมินผล (Evaluation) ซึ่งจุดอ่อนจุดแข็ง เสนอทางออก) แต่ในทางพุทธสันติวิธีมุ่งไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบสนับสนุน (Facilitation) โดยสถาบันระงับข้อพิพาทมุ่งเน้นบทบาทผู้ไกล่เกลี่ยแบบสนับสนุน มีวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างเป็นระบบ

สรุป

แนวคิด ทฤษฎีที่ควรนำมาสนับสนุนในการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่ ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับฟังอย่างลึกซึ้ง 2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างสันติ 3) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยา 4) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นโค้ชและกระบวนการ 5) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง 6) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธี และ 7) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และสิ่งสำคัญหลักพุทธสันติวิธีมุ่งไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบสนับสนุน Facilitation ในปัจจุบันศาลจะเป็นที่พึ่งแรกของประชาชนไม่ใช่ที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน ปัจจุบันคดีเข้าสู่ศาลจำนวน 2 ล้านคดี ซึ่งผู้พิพากษาจำนวนไม่น้อยเพียง สี่พันกว่าท่าน แต่ผู้ไกล่เกลี่ยก่อนฟ้องมากกว่า 5 พันกว่าคน จึงควรพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนฟ้อง ปัจจุบันศาลจึงมีการปรับตัวเป็นที่พึ่งแรกของประชาชน

References

- Buasri, U. et al. (2006). *Jaokot: Conflict Resolution in Isan Culture. Research Report*. Khon Kaen: Office of Arts and Culture, Khon Kaen University.
- Chaisangsukkul, P. (1988). *The Ancient Lanna Law*. Bangkok: Thai Khadi Research Institute of Thammasat University.
- Charoenwatana, T. et al. (1985). *Legal Systems of Thailand and Foreign Countries, Course Materials for the Legal Systems of Thailand and Foreign Countries*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Civil Court. (1996). *First Anniversary of the Mediation System to Foster Compromise in the Civil Court*. Bangkok: Civil Court.
- Kanthong, A. (2019). *Dispute Mediation in the International Context: Roles, Qualifications, and Ethics of Mediators - Peace Studies Program, MCU, Training for Dispute Mediators under the Mediation Act B.E. 2562 (2019)*.
- Manakun, T. (2021). *The Dispute Mediation Process in Thailand*. Retrieved September 26, 2021, from http://A-reform.org/wp-content/uploads/2014/06/กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทย_ตะวัน-มานะกุล.pdf
- Ministry of Justice. (2004). *Strategies for Dispute Mediation*. Bangkok: N.P.

- Office of Justice Affairs, Ministry of Justice. (2019). *The Third Master Plan for National Justice Administration B.E. 2562-2565 (2019-2022)*. Retrieved September 26, 2024, from <https://www.oja.go.th/plan/>
- Office of Justice Affairs, Ministry of Justice. (2023). *The Fourth Master Plan for National Justice Administration B.E. 2566-2569*.
- Phabmeechai, B. S. (2004). *The Process of Dispute Mediation: A Comparative Study between Thai Law and the Law of the Lao People's Democratic Republic*. (Master's Thesis). Graduate Studies: Thammasat University. Bangkok.
- Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2021). *Curriculum for Registration as a Mediator under the Mediation Act B.E. 2562 (2019) Supervised by the Training Standards of the Office of the National Justice Administration Development Committee*. Peace Studies Curriculum: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Pintavanich, A. (2018). *Basic Concepts for Conflict Management through Peaceful Means*. Bangkok: Institute of Peace Studies and Governance, King Prajadhipok's Institute.
- Royal Institute of Thailand. (2011). *Royal Institute Dictionary B.E. 2554*. Retrieved September 26, 2021, from <http://www.royin.go.th/dictionary/index.php>
- Sahasrangsi, P. (2016). *Collection of Articles on Mediation, Conciliation, and an Introduction to Related Laws*. Bangkok: Bureau of Dispute Resolution, Office of the Judiciary.
- Tasanachaikul, N. (2004). *Judicial Court and Mediation*. (Research Report). Bangkok: Faculty of Social Science, Kasetsart University.
- Thapwong, Ch. (2015). *Mediators' Handbook*. Bangkok: Health Peace Center, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health.
- Thontiravong, B. (2021). *Peace Buddhist Peaceful Ways and Conflict*. Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Wattanasap, W. (2012). *Conflict: Principles and Tools for Problem Solving*. Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.

การประยุกต์ใช้จิตสาธารณะของพลเมืองตื่นรู้ในสังคมปัจจุบันแบบพุทธบูรณาการ*

Public Mind Application of Awakened Citizens in Contemporary Society with Buddhist Integration

สุทธิกานต์ กาญจนะโนพินิจ

Sootdhikarnt Karnjananobhinij

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author's Email: tabadii.stamford@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งนำเสนอประโยชน์ของการมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการ โดยใช้การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารที่สำคัญซึ่งได้รวบรวมมาแล้วนี้ การดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ย่อมต้องการความสงบสุขเป็นสำคัญ พระพุทธศาสนาหรือพระธรรม วินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาบูรณาการประยุกต์ใช้กับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีอื่น เพื่อการสร้างความสุขให้เกิดในสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการมีจิตสาธารณะ ให้นำไปสู่การบ่มเพาะสร้างคุณลักษณะนิสัยการรู้จักเอาใจใส่อันเป็นสาระในเรื่องของส่วนรวมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน การเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การพอกพูนจิตสาธารณะเปรียบเหมือนการปลูกต้นไม้ที่ชื่อว่า “ต้นจิตสาธารณะ” การผสมผสานวิธีการพุทธบูรณาการเปรียบเหมือนวิธีการปลูกให้ต้นไม้เจริญงอกงาม การมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการต่อกันจึงไม่ควรเป็นสิ่งที่ถูกละเลย หรือมองข้าม ควรสร้างให้เกิดขึ้นทั้งในตน ผู้อื่น และสังคม เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ความมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการเป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ โดยไม่ต้องทรัพย์สินเงินทองใด ๆ เป็นปัจจัยหลักที่จะเอื้อเพื่อแก้อื่น การแสดงความเอื้อเพื่อต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือกิจ การงานต่าง ๆ เล็กบ้าง ใหญ่ น้อยบ้าง มากบ้าง ก็เป็นเรื่องงดงามในการอยู่ร่วมกัน การแสดงจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการสำนึกรู้รับผิดชอบในการใช้ทรัพยากร รู้หน้าที่ในการช่วยเหลือแก้ปัญหา เล็งเห็นและ“ให้”ประโยชน์ที่จะเกิดกับตนเอง และผู้อื่น สังคมประกอบไปด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม นั่นคือมนุษย์ผู้สติปัญญาสามารถคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้ และนามธรรม นั่นคืออุดมการณ์ ความคิด หลักการ หลักปฏิบัติที่มีแตกต่างกัน เมื่อมนุษย์ไม่ว่าในสังคมใด นำหลักจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการโดยประยุกต์อย่างสม่ำเสมออย่างยั่งยืนด้วยสมานัตตตาในหลักสังคหวัตถุ 4 โดยไม่หวังผลตอบแทน ประโยชน์ต่อตนเองของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติย่อมเกิด และยังสามารถเอื้อเพื่อสังคม จึงยกคำกล่าวบางส่วนของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุข แก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ จงแสดงธรรม (จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการ) มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด” เพื่อสร้างมหากุศลจิตและสิ่งที่เราทุกคนปรารถนาและคาดหวัง นั่นก็คือ สังคมสันติสุข

คำสำคัญ: จิตสาธารณะ; สังคหวัตถุ 4; ประโยชน์; สังคมแห่งความสงบสุข

Abstract

This academic article aims to present the benefits of public-mindedness in the form of Buddhist integration by studying important documentary data that have been collected. Living together in society requires peace as a priority. Buddhism is the Dharma and discipline. The teachings of the Lord Buddha are therefore very important and necessary to integrate and apply with other principles, concepts, and theories to create happiness in society, especially in the matter of public-mindedness. This leads to the cultivation of the habit of knowing how to care for the common good that is used together, respecting each other's rights, and cultivating public-mindedness like planting a tree called "public-mindedness". Integrating Buddhist methods is like the method of planting trees to grow and flourish. Public-mindedness in the form of Buddhist integration should not be neglected or overlooked. It should be created in oneself, others, and society. It is very necessary for living together in a peaceful society. Public-mindedness in the form of Buddhist integration is something that everyone can do without having to have any money as the main factor to be kind to others. Showing kindness to fellow human beings by helping with various activities, whether small or large, is a beautiful thing in living together. Showing public-mindedness in the form of Buddhist integration is a sense of responsibility in using resources. Knowing the duty to help solve problems, seeing and "giving" benefits that will happen to oneself and others. Society is made up of concrete things, which are intelligent humans who can think, analyze, and create things, and abstract things, which are ideologies, ideas, principles, and practices that are different. When humans in any society apply the principles of public consciousness in the integrated Buddhist style by practicing consistently with unity in the principles of the four social objects without expecting anything in return, the benefits to oneself from living together peacefully will arise and one can also be helpful to society. Therefore, citing some of the words of the Lord Buddha that "Monks, you should wander for the benefit and happiness of many people, for the benefit of the world, for the benefit and happiness of gods and humans. Teach the Dharma (public consciousness in the integrated Buddhist style) that has beauty in the beginning, beauty in the middle, and beauty all through the end..." to create great meritorious minds and what we all desire and expect, which is a peaceful society.

Keywords: Public Consciousness; Four Social Objects; Benefits; Peaceful Society

บทนำ

สภาพสังคมตั้งแต่อดีตนับตั้งแต่ยุคสมัยประวัติศาสตร์ที่ถูกบันทึกและสืบค้นได้ กล่าวคือยุคสมัยล้านนา จวบจนกาลเวลาดำเนินมาต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนั้น สังคมมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยต่างต้องพึ่งพาอาศัยในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อประโยชน์ส่วนตน โดยเฉพาะการแก้ปัญหาเรื่องทำมาหากินหรือเรียกว่าเรื่องปากเรื่องท้อง หรือจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในมิติด้านการปกครองการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยต่างช่วยกันคนละสิ่งละอันพันละน้อยในการช่วยเหลือเกื้อกูลแก้ปัญหาที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งต้องอยู่บนความสงบ ลด

ความขัดแย้งอันจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาจากกระทบกระทั่งการมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ในวิธีการของแต่ละคน ทั้งนี้กลไกทางสังคมอันหนึ่งอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถสร้างและสั่งสมให้เกิดในตัวบุคคลอันเริ่มจากสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคมก็คือ สถาบันครอบครัว ไปสู่สถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ จนถึงสถาบันองค์กร หน่วยงาน และประเทศชาติ เครื่องมือดังกล่าวคือ จิตสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณลักษณะจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ ซึ่งนอกจากคนในสังคมจะมีคุณลักษณะแห่งจิตสาธารณะแล้ว ยังต้องแสดงออกอย่างสม่ำเสมอด้วยวิธีที่จะไม่นำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด

ในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้นำเสนอเกี่ยวกับหลักการวิธีปฏิบัติของจิตสาธารณะให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจมองเห็นประโยชน์ 3 อย่าง คือ 1. ประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) 2. ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) 3. ประโยชน์ร่วมกัน (อุภยัตถะ) เพื่อการอยู่ร่วมกันป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในสังคม อีกทั้งส่งเสริมให้สังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันละกันด้วยพุทธบูรณาการภายใต้หลักธรรมแห่งสังคหวัตถุ 4 นำไปสู่สังคมที่ทุกคนปรารถนาที่มีความขัดแย้งใช้ความรุนแรง เป็นสังคมแห่งความสงบสุข

เปรียบเทียบจิตสาธารณะเชิงสัญลักษณ์

ในสังคมดิจิทัล (Digital Society) ยุคปัจจุบัน หากเปรียบเทียบจิตสาธารณะเป็นต้นไม้ต้นสำคัญ ดอกผลกิ่งก้านสาขาและใบทั้งหลาย ย่อมทำให้เกิดร่มเงา ความเย็น ความสันติสุข ซึ่งแปลว่าโดยทั่วไปแล้ว แน่แน่นอนว่าเมื่อต้นไม้ใดที่เจริญเติบโตอย่างงดงามย่อมให้ร่มเงาอันเป็นสิ่งปรารถนาของเราจากต้นไม้ต้นนั้น ในทางกลับกันเมื่อดอกไม้มี ผลไม้ได้ ร่มเงาไปปรากฏบนผืนแผ่นดินที่คนยืนอยู่ อาศัยอยู่ สิ่งที่เราจะได้รับจากต้นไม้ใบนั้นก็คือความทุกข์อันเป็นผลกระทบที่เราไม่พึงประสงค์ในระดับต่าง ๆ

ผลกระทบในระดับบุคคลย่อมเกิดขึ้นคือสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น การดำเนินชีวิตไม่มีความสุข ผลกระทบต่อครอบครัวซึ่งถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันหลักของคน ทำให้ความสามัคคีในครอบครัวความสัมพันธ์ของพ่อแม่และลูก ระหว่างพี่กับน้อง สามิภรรยา ลดน้อยลง นำไปสู่ความแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นขาดความไว้วางใจกันของคนในครอบครัว อาจถึงขั้นมีการทะเลาะเบาะแว้งภายในครอบครัว ผลกระทบระดับองค์กร องค์กรใดขาดบุคลากรที่มีจิตสาธารณะย่อมเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกภายในองค์กร ไม่เอื้อเฟื้อต่อกัน เกิดการเห็นแก่ตัว แก่งแย่งชิงดีชิงเด่น องค์กรย่อมไม่มีความสุข ประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรย่อมลดลง หากสภาวะการณ์ของการขาดจิตสาธารณะดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ แล้ว การเบียดเบียนสมบัติองค์กรเป็นสมบัติของตน องค์กรไม่ก้าวหน้า ประสิทธิภาพและคุณภาพของงานลดลง ผลกระทบระดับชุมชน ทำให้ชุมชนอ่อนแอ ขาดการพัฒนา เพราะต่างคนต่างอยู่ไม่มีความสามัคคี อาชญากรรมในชุมชนเกิดขึ้น ขาดศูนย์รวมด้านจิตใจขาดผู้นำที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา ผลกระทบระดับชาติเป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่ควรมองข้าม เมื่อคนในชาติมีดัชนีของจิตสาธารณะที่ต่ำย่อมส่งผลให้เกิดวิกฤติการณ์ภายในประเทศต่างคนต่างอยู่ขาดเป้าหมายเดียวกันในการพัฒนาประเทศชาติอยู่ในสถานะที่ล่าช้าหลังเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก เกิดการทุจริตคอร์รัปชันซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างต่อเนื่องและยาวนานในการพัฒนาประเทศชาติ ผลกระทบระดับโลก เกิดการสะสมอาวุธกันระหว่างประเทศ เพราะเกิดจากการขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดการกลั่นแกล้งกันแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น ครอบงำทางการค้าระหว่างประเทศการเอาเปรียบแข่งขันการอย่างไม่มีอิสระ เกิดการรังเกียจเหยียดหยามต่างเชื้อชาติต่างเผ่าพันธุ์ เกิดการดูถูกซึ่งกันและกัน เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ผลกระทบอันเป็นผลเสียต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วล้วนแล้วแต่เกิดจากสาเหตุที่คนในสังคมมองข้ามและไม่ค่อยให้ความสำคัญกับคำเล็ก ๆ นี้นี้ที่เรียกว่า “จิตสาธารณะ”

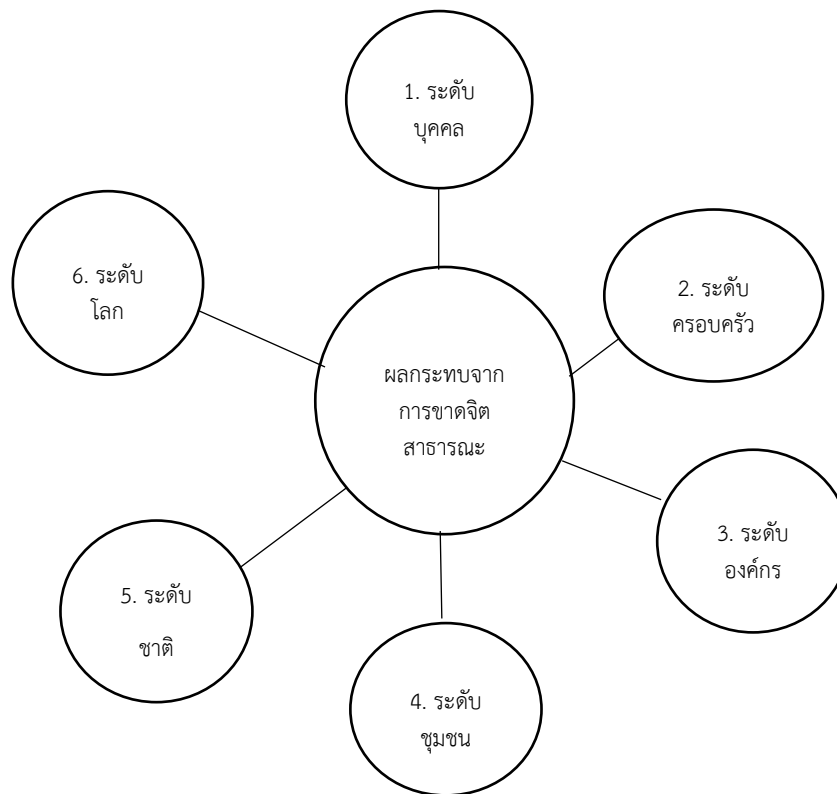

Figure 1: The Impact of a Lack of Public-Mindedness

ความหมายของจิตสาธารณะ (Public Mind)

การรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น มีความเสียสละ เป็นสิ่งที่คนในสังคมควรได้รับ การพัฒนา และเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีงาม เพื่อการเจริญเติบโตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ (Phutthala, 2019) จิตสาธารณะเป็นความหมายแห่งคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ร่วมกับสังคม ครอบครัว และตนเอง ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า จิตสาธารณะไว้ ดังนี้

พระธรรมปิฎก (Phra Dhammapitaka, 2009) กล่าวว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน การรักษากฎกติกา ใช้เสรีภาพเป็นช่องทาง หรือเป็นโอกาสในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดผลแก่ส่วนรวม คือ ทำให้สังคมอยู่ได้ด้วยดี โดยแต่ละคนมีความรับผิดชอบในการทำให้ได้ผลประโยชน์แก่ตนเอง และส่วนรวมให้สอดคล้องกัน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (Suthirat, 2010) กล่าวว่า จิตสาธารณะ เป็นการกระทำด้วยจิตวิญญาณ ที่มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรมและการไม่กระทำ ที่เสื่อมเสียหรือเป็นปัญหาต่อสังคมประเทศชาติ การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์ เป็นกุศล และมุ่งทำ ากกรรม ดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดี ไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อม การกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดี การลดความขัดแย้งและ การให้ขวัญและกำลังใจต่อกัน เพื่อให้สังคมโดยส่วนรวมมีความสุข และยังได้กล่าวถึง จิตสาธารณะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช เป็นปรัชญาที่สามารถเริ่มได้จากการสร้างภูมิคุ้มกันในตนเองสู่หมู่บ้าน และสู่เศรษฐกิจใน วงกว้างขึ้นในที่สุด เป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ นับได้ว่าเป็นแนวคิด สำคัญที่สุดในการสอนคนให้มีจิตสาธารณะ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งคำนิยาม ความพอเพียงจะต้อง ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มาก เกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นเช่น การผลิตและบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุมีผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมี เหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึง ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับ ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้าน ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และ ไกล

เจษฎา หนูรุ่ง (Nooroon, 2008) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจิตสาธารณะจะต้องพิจารณาจาก ความรู้ความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การใช้ หมายถึง ลักษณะ พฤติกรรมในการใช้ของส่วนรวม การ รักษาทรัพย์สิน การดูแลรักษาความ สะอาด การไม่ทำลายทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติ ให้เกิด ความชำรุดเสียหาย โดยแสดงออก ดังนี้

1.1 ดูแลรักษาสິงของ เมื่อใช้แล้วมีการเก็บรักษาให้คงอยู่ใน สภาพดี

1.2 ลักษณะของการใช้ ใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม

2. การถือเป็นหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมุ่งปฏิบัติเพื่อ ส่วนรวมในการดูแลรักษา ของส่วนรวมในวิสัยที่ตน สามารถทำได้ โดยแสดงออก ดังนี้

2.1 ทำตามหน้าที่และเคารพกฎระเบียบที่กำหนด

2.2 รับอาสาที่จะทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อส่วนรวม คอยสอดส่องดูแลสาธารณสมบัติของส่วนรวม

3. การเคารพสิทธิ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออก ถึงการเคารพสิทธิในการใช้ ของส่วนรวมที่ใช้ ประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม การไม่ยึดครองของ ส่วนรวมมาเป็นของตน ตลอดจนไม่ ปิดกั้นโอกาสของบุคคลที่จะ ใช้ของส่วนรมนั้น โดย แสดงออก ดังนี้

3.1 ไม่นำของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง

3.2 แบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ ของส่วนรวม

จากการศึกษาความหมายของจิตสาธารณะจากหนังสือและเอกสารทางวิชาการ ผู้เขียนให้ความหมาย ของจิตสาธารณะ หมายถึง สำนึกหรือการตระหนักของบุคคล ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึก และพฤติกรรมที่กระทำการบางอย่างเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ อย่างความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ต่อส่วนรวม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อเรื่องของ ส่วนรวม ถือเป็นหน้าที่ในการ ดูแลรักษาสสมบัติของส่วนรวม มีการใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างรับผิดชอบ ไม่ยึด ครองของส่วนรวมมาเป็นของ ตนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ของส่วนรวม

บทบาทความเป็นพลเมืองตื่นรู้

เมื่อบริบทแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นกลุ่มก้อน สังคมจึงถูกก่อกำเนิดขึ้นโดยปริยายอันประกอบด้วย กลุ่มคนที่แตกต่างกัน โดยต่างมีลักษณะความถนัดที่ไม่เหมือนกัน หากมองภาพของคำว่าสังคมให้ใหญ่ขึ้น ก็ จะกลายเป็นเมืองหรือประเทศ และสมาชิกของเมืองถูกเรียกว่า พลเมือง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่พลเมืองที่เจริญแล้ว หรือหวังความเจริญในเบื้องหน้า พึงตระหนักในตนให้สมบทบาทของตนเอง โดยเมื่อตระหนักในความแตกต่าง ตนเองและผู้อื่นอย่างสันติมีความขัดแย้งไปปราศแล้ว จึงเรียกพลเมืองเหล่านี้ว่าพลเมืองตื่นรู้ และประพฤติทาง กาย วาจา ใจ ไม่น้อยเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่มีความเห็นลำเอียงไปฝ่ายใด กล่าวคือ ดำเนินอยู่บนหลักของ ความเป็นกลางผนวกกับหลักวิธีการปฏิบัติบทบาทของพลเมืองตื่นรู้ผู้มีจิตสาธารณะ

สุทธิกานต์ กาญจนะโนพินิจ (Karnjananobhinij, 2024) ได้เสนอบทบาทของพลเมืองใน 3 สถานะ คือสถานะผู้นำ สถานะผู้ปฏิบัติและสถานะผู้สนับสนุน ซึ่งการเป็นผู้มีจิตสาธารณะที่ปรารถนาพึ่งหวังประโยชน์ ให้เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม หวังประโยชน์ตนเพียงเล็กน้อยหรือแทบไม่หวังประโยชน์ในตนเลย ผู้มีจิตสาธารณะในแบบพลเมืองตื่นรู้ย่อมรู้ในสถานะของตัวเองว่าตนเองกำลังบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ในสถานะใด เป็นต้นว่า ในสถานะของผู้นำ ผู้ออกคำสั่งวางแผนในการดำเนินการในกิจกรรมนั้นๆ หรือในสถานะของผู้ปฏิบัติที่ได้รับมอบหมายโดยตรงหรือโดยอ้อมจากแผนงานหรือคำสั่งของผู้นำ หรือในสถานะของผู้สนับสนุนที่คอยช่วยเหลือในงานต่างๆ ซึ่งไม่ได้เป็นผู้นำหรือผู้ปฏิบัติ ซึ่งในชีวิตประจำวันการมีจิตสาธารณะต่อสถานการณ์เฉพาะหน้าซึ่งไม่ได้หมายถึงโครงการกิจกรรมสาธารณะอย่างมีรูปแบบเป็นทางการ พลเมืองก็จะร่วมสถานะทั้ง 3 ไว้ในบุคคลคนเดียวในคราวเดียว ซึ่งถือเป็นการรวบรวมพลังความคิดสติปัญญา พลังกายและพลังใจ เพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม

นอกจากพลเมืองตื่นรู้จะรับรู้บทบาทสถานะของตนเองอย่างสันติแล้ว ยังมีความรู้อีกชุดหนึ่งทางกายภาพ อันเป็นผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อพลเมืองผู้มีจิตสาธารณะอย่างตื่นรู้ว่าการมีจิตสาธารณะทำให้ตนเองมีความสุขจากการที่ร่างกายหลั่งสารแห่งความสุขเมื่อตนเองมีความสุข หรือพลเมืองทุกคนต่างมีจิตสาธารณะ ทุกคนในฐานะพลเมืองก็จะมีความสุข นั้นแปลว่าสังคมมีความสุขไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งสารแห่งความสุขที่จะกล่าวถึงคือ

ฮอร์โมนเอนโดर्फิน (Endorphin) ผลิตจากต่อมใต้สมอง ต่อมพิทูอิทารีและไฮโปทาลามัส เป็นฮอร์โมนที่ร่างกายผลิตขึ้นมาเมื่อเราเกิดความสุขใจ พึงพอใจ และยังทำหน้าที่เป็นอาวุธที่มนุษย์ใช้ทำลายกำแพงความเครียด ความกังวล เปรียบเหมือนยาชา ที่จะช่วยให้ความทุกข์ ความเจ็บปวดหายไป

ฮอร์โมนออกซิโตซิน (Oxytocin) ฮอร์โมนช่วยสร้างความผูกพัน ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ ถูกผลิตขึ้นในสมองส่วนไฮโปทาลามัส ฮอร์โมนยังช่วยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดีขึ้นด้วย สามารถลดความเครียดได้ ทำให้มีสติในการแก้ไขปัญหา

ฮอร์โมนเซโรโทนิน (Serotonin) ทำหน้าที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ทำงานในบริเวณสมองส่วนกลาง เมื่อเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ถูกให้ความสำคัญในเรื่องต่าง ๆ ความทรงจำที่ดี หรือภาคภูมิใจในสิ่งที่ได้ทำไป และฮอร์โมนชนิดนี้ยังเป็นฮอร์โมนที่ช่วยลดอาการซึมเศร้าได้อีกด้วย

ฮอร์โมนโดพามีน (Dopamine) คือ สารเคมีที่หลั่งมาจากไฮโปทาลามัส (อยู่บริเวณด้านล่างของสมองส่วนหน้า) ส่งผลต่ออารมณ์ให้มีความตื่นตัว กระฉับกระเฉง มีสมาธิมากขึ้น และไวต่อสิ่งกระตุ้นรอบตัว ทำให้คุณรู้สึกดี เมื่อทำตามเป้าหมายได้และประสบความสำเร็จ (Toey, 2024)

ความภูมิใจในตัวเอง Self-Esteem กับงานสาธารณะ

เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกภายในของผู้กระทำกับงานภายนอกที่ผู้กระทำได้ลงมือทำเพื่อส่วนรวมหรือความสัมพันธ์ภายในนั้นคือความภูมิใจในตัวเองและความสัมพันธ์ภายนอกคืองานสาธารณะ ดังคำกล่าวที่ว่า คนเราจะเห็นคุณค่าของตัวเอง เมื่อได้ทำอะไร ประโยชน์ ช่วยเหลือ ให้กับคนอื่น

ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ (low self-esteem) จะมองเห็นตนเองหรือมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในอุดมคติที่ขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับตนเองตามความเป็นจริง อาจเกิดความเครียด ความกดดัน มีสภาพจิตใจที่หดหู่ เพราะรับรู้ว่าคุณค่าตัวเองไม่มีค่า ไม่มีความภาคภูมิใจ ไม่กล้าแสดงออก ขาดความกระตือรือร้น ไม่มีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง

Roger ได้กล่าวถึงความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองไว้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินตนเองระหว่างตัวตนตามความเป็นจริงและตัวตนตามอุดมคติ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ บุคคลที่มีการยอมรับในตนเองได้ และสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับความเป็นจริง จะเป็นบุคคลที่มีการมองเห็นคุณค่าในตนเอง ตามแนวคิดนี้ บุคคลที่มีคุณค่าในตนเองสูง (high self-esteem) จะมีความสามารถในการเผชิญกับอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิต และสามารถยอมรับสถานการณ์ที่ทำให้ตนเองรู้สึกผิดหวังและท้อแท้ใจด้วยความหวังและความกล้าหาญ มีการประเมินตนเองในทางบวก มีความเชื่อมั่นในความสามารถจนมั่นใจได้ว่าตนเองสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จตามที่ต้องการ โดยภาพรวมแล้ว บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีความสุขและใช้ชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ตามแนวคิดของ Maslow ได้แบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกเกี่ยวข้องกับความรู้สึกรับรู้ในคุณค่าของตนเอง การยอมรับนับถือและการประเมินคุณค่าของตนเอง อันได้แก่ การมีจุดเด่น ผลสัมฤทธิ์ ความสามารถที่เหมาะสมต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ การบรรลุเป้าหมายและความสามารถ ความเชื่อมั่น การพึ่งพาตนเอง และความมีอิสระเสรี ส่วนประเภทที่สองเกี่ยวข้องกับการตัดสินว่ามีคุณค่าจากผู้อื่น เช่น การมีชื่อเสียง การได้รับการยอมรับ ได้รับความสนใจ เกียรติยศ สถานภาพ การมีอำนาจเหนือผู้อื่น มีความสำคัญ ศักดิ์ศรี เป็นที่ชื่นชมของผู้อื่น เป็นต้น

สอดคล้องกับแนวคิดการเห็นคุณค่าในตนเองของ Coopersmith ที่ได้แบ่งองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็นองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอก โดยองค์ประกอบภายในตนเอง หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลแต่ละคนที่ส่งผลให้บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเอง ตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ ความสามารถ ค่านิยม ตลอดจนสุขภาวะทางจิต ส่วนองค์ประกอบภายนอกตนเอง หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ทั้งครอบครัว บุคคลในโรงเรียน ที่ทำงาน รวมถึงสังคมและวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่

จากความหมายและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเองที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลนั้นสามารถพัฒนาโดยเริ่มจากตนเอง ต่อมาที่ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และสังคมตามลำดับ ซึ่งจากสิ่งที่สังคมให้คุณค่านั้นก็สามารถมีอิทธิพลย้อนกลับไปที่การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลได้ และถ้าหากบุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำก็จะมีผลกระทบก่อให้เกิดปัญหาขึ้นตามมาในขั้นต่อไปได้ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านบุคลิกภาพ และอาจก่อให้เกิดความเครียดหรือความวิตกกังวลได้ รวมทั้งมีปัญหาในสังคมที่ตนเองอยู่ด้วย ดังนั้น ผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำจึงควรสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองให้มากขึ้น

การกระทำทางกายที่เป็นจิตสาธารณะได้แก่การช่วยเหลือการมีเมตตาการใช้พรหมวิหาร 4 ในการดำเนินกิจการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือประโยชน์ส่วนรวมหากมีพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แล้วการกระทำทางกายนั้นย่อมถือเป็นบุญเป็นจิตสาธารณะ เพราะการกระทำนั้นเกิดจากจิตภายในเกิดจากความคิดที่ต้องการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมด้วยความเมตตา คือปรารถนาให้ได้ประโยชน์ส่วนรวมให้ผู้อื่นมีความสุขมีความกรุณา คือปรารถนาให้ส่วนรวมผลจากความเดือดร้อนปรารถนาให้ผู้อื่นผลจากความลำบาก มีมุทิตาคือยินดีเมื่อเห็นรูปอื่นได้รับประโยชน์จากการกระทำใดใดของเราและยินดีกับผู้ที่ร่วมปฏิบัติงานในฐานะผู้มีจิตสาธารณะนั้นมิใช่เบกขา คือความไม่ยินดีในร้ายในผลจากงานจิตสาธารณะนั้นไม่ว่าผลนั้นนั้นจะเป็นที่หน้าพอใจหรือไม่พอใจคุณสมบัติของพรหมวิหารสี่ จึงเป็นตัวอย่างของบุญทางกาย

การกระทำทางวาจาที่เป็นจิตสาธารณะได้แก่การใช้หลักสัมมาวาจา คือการเจตนาชอบคือการพูดอย่างมีจิตสาธารณะโดยเว้นจากการพูดเท็จ คือการพูดแต่ความจริงเพื่อประโยชน์แก่สาธารณะประโยชน์แก่ส่วนรวม เว้นจากการพูดสเสียด คือการพูดเพื่อให้เกิดความสมัคสมานสามัคคีไม่เกิดความแตกแยกเพื่อประโยชน์ของ

ส่วนรวมและสังคม เว้นจากการพูดคำหยาบ คือพูดด้วยวาจาที่อ่อนหวานน่าฟังพูดแล้วให้ผู้ฟังเกิดความโกรธฟังแล้วเกิดความใจเย็นเพื่อความสงบแก่ผู้ฟังและความสงบแก่สังคม เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ คือการพูดอยู่บนความจริงยังมีประโยชน์อย่างมีหลักฐานอ้างอิงประกอบสิ่งที่พูดนั้นเพื่อให้คำพูดนั้นเป็นความจริงและเกิดประโยชน์เกิดความสงบแก่ผู้ฟังและสังคมส่วนรวม

สังคหวัตถุ 4 : สร้างสังคม เชื่อมความสุข

ความเข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกัน โดยน้อมนำหลักทางพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ สมานัตตตา มาเป็นหลักในการ ประยุกต์ให้การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่ง Karnjananobhinij, (2024) ผู้ส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต่างต้องมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งหลักที่ว่าด้วยสังคหวัตถุ 1 หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4 ประการ 1. ทาน คือ การให้ 2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน 3. อตถจริยา คือ ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น 4. สมานัตตตา คือ การเป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอ ย่อมเหนี่ยวนำให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปอย่างเหมาะสม สร้างสรรค์และบรรลุเป้าหมายคือสังคมสันติสุข คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสัจธรรมที่ผู้ปฏิบัติตาม ทุกคนย่อมสามารถ รู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพันทุกข์ เข้าถึงความสุขและความ บริสุทธิภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรมะโอสถขนานเอกที่สามารถเยียวยา รักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจ ปราศจากสิ่งเหล่านี้ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานภาพและเกิดเป็นความเมตตา กรุณา ปราณีมี แต่ ความรักความปรารถนาดีต่อกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในสังคหวัตถุสูตร ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ 1 เพยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ 1 สมานัตตา ความเป็นผู้มีดินเสมอ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ฯ การให้ 1 ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ 1 ความเป็นผู้มีดินเสมอกันในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร 1 ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลกประดุจสลักเพลาคบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซ้ร้มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ ฯ

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักคุณธรรมในศาสนาพุทธ โดยเป็นภาษาบาลีแยกออกเป็น 2 ศัพท์ คือ สังคห 1 วัตถุ 1 “สังคห” แปลเป็นภาษาไทยว่า สงเคราะห์ มีความหมายว่า ช่วยเหลืออุดหนุน “วัตถุ” ในที่นี้หมายความว่า เรื่อง รวมทั้ง 2 ศัพท์ มีความหมายว่า เรื่องความช่วยเหลือจะช่วยเหลือ กันด้วยวิธีอย่างไรบ้าง ท่านได้วางไว้เป็น 4 อย่าง จึงจะถือว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นได้ สังคหวัตถุ แปลว่า หลักการสงเคราะห์ หรือหลักสังคมสงเคราะห์ หมายความว่า เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกัน เป็นหมู่ เป็นสังคม คนในสังคมจะต้องรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์กันตามฐานะ คนในสังคมจึงจะมี ความรักใคร่ปรองดองกัน ซึ่งจะทำให้สังคมราบรื่น มีความสงบ ธรรมที่เป็นหลักการสงเคราะห์นี้ มีอยู่ 4 อย่าง คือ

1. ทาน เป็นการให้สิ่งของแก่คนที่ควรให้ หมายความว่า คนเราเกิดมามีชีวิตอยู่ได้ก็ เพราะอาศัยการให้ จะเห็นได้ชัดก็คือ บิดา มารดา ให้ปัจจัยดำรงชีพทุกอย่างแก่บุตรธิดา ครู อาจารย์ ให้วิชาความรู้แก่ลูกศิษย์ ซึ่งการให้ของมีอยู่ 2 อย่าง คือ อามิสทานให้วัตถุสิ่งของ กับ ธรรมทาน ให้ ธรรมหรือวิชาความรู้แก่ผู้อื่น ซึ่งการแบ่งปันวัตถุเพื่อเป็นปัจจัยร่วมกัน

2. ปิยวาจา เจรจาด้วยถ้อยคำน่ารัก ไพเราะอ่อนหวาน หมายความว่า การพูดจាន่ารัก พูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ การพูดนอกจากจะเป็นวาจาที่ไพเราะอ่อนหวานแล้ว ต้องเป็นวาจาที่เป็น สัจจะ และมีประโยชน์แก่ผู้ฟังแล้ว ยังจะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวน้ำใจได้มั่นคง

3. อัตถจริยา ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หมายความว่า การทำประโยชน์ แก่คนอื่น เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

4. สมานัตตตา ความเป็นคนเสมอดันเสมอปลาย ไม่ถือตัว ความเป็นคนเสมอดันเสมอ ปลาย คือ จิตใจคงเส้นคงวาต่อคนทั่วไป รู้จักร่วมสุขร่วมทุกข์กับคนอื่น เห็นคนอื่นได้รับทุกข์ต้องไม่ทอดทิ้ง หรือรังเกียจ เห็นคนอื่นได้ดีมีความสุขก็ไม่ริษยาแค้นเป็นอย่างไร ต่อไปก็เป็นอย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง การวางตัวอย่างนี้ ย่อมเป็นที่รักใคร่นับถือของคนทั่วไป

พระธรรมปิฎก (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2007) ได้กล่าวว่าความสำคัญ ของหลักสังคหวัตถุ หมายถึงหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือในหมู่คณะ จำเป็นต้องมีสิ่งที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจ และประสานหมู่คณะไว้ให้เกิดความสามัคคีและเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข สังคหวัตถุเป็นเครื่องผูกใจคน และการที่จะผูกมัดใจคนได้นั้นก็ต้องอาศัยหลักสังคหธรรม คือ ธรรมะที่จะช่วยผูกมัดจิตใจคน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมากจะเห็นได้จากการร่วมคิดร่วมทำขึ้นมา เพราะให้สังคมมนุษย์เราจะคิดเอาแค่นี้ฝ่ายเดียวย่อมเป็นไปไม่ได้ หรือจะให้เขาทั้งหมดเราก็ออยู่ไม่ได้ ฉะนั้นจะต้องรู้จักลักษณะของการให้หรือการไม่ให้ หรือการควรให้อย่างไร ทำความเข้าใจในส่วนนั้นและปฏิบัติตามมั่นคง จะเห็นได้จากการยอมเสียสละ การช่วยเหลือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของ ๆ ตนช่วยเหลือกัน ตลอดจนการให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนทั้งเสียสละแรงกายและเวลาเพื่อส่วนรวม และสิ่งที่มุ่งมั่นดังต่อไปนี้

1. ทาน หมายถึง การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันเฉลี่ยให้ ไม่ใช่ให้จนร่ำรวย หรือมีฐานะดีกว่าผู้รับเสมอไป และยังรวมถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่หรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน หมายถึง กล่าวคำสุภาพไพเราะ นำฟังชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐานชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี ทำให้รักใคร่นับถือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3. อัตถจริยา การทำประโยชน์ หมายถึง ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี

4. สมานัตตตา หมายถึง วางตนเสมอดันเสมอปลาย ให้ความเสมอภาคปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และบุคคลทั่วไปไม่เอาเปรียบบุคคลที่ด้อยกว่า และเสมอในสุขทุก คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง เครื่องมือหรือหลักธรรมที่ช่วย ประสานคนหมู่มาสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมอันจะ ก่อให้เกิดความสุขในบ้านเมืองและประเทศชาติ

จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการ

คำว่าจิตสาธารณะ เป็นนามธรรม ที่คุ้นหูกันมาอย่างช้านานในสังคมอันหมายถึงความรู้สึกสำนึกในมิติต่าง ๆ ที่นักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายไว้อย่างชัดเจน รวมถึงหลักปฏิบัติแห่งสังคหวัตถุ 4 ที่เป็นรูปธรรมหรือหลักปฏิบัติแห่งพุทธที่ผู้เขียนนำเสนอเพื่อการเติมเต็มนิยามที่เป็นนามธรรมด้วยวิธีปฏิบัติรูปธรรมให้คำว่า

จิตสาธารณะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จากข้อมูลที่ผู้เขียนได้นำเสนอความหมายจิตสาธารณะและสังคหวัตถุ 4 นั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

ความหมายโดยนักวิชาการ

สำนึกในใจหรือความคิดในจิตที่มีส่วนร่วมในการดูแล ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยศีลธรรมความซื่อสัตย์ให้แก่สังคมหรือคนทั่วไป เว้นการสร้างความเสียหายในทรัพย์สินส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทน บนความเชื่อที่อิงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งนักวิชาการได้อธิบายไว้ในข้างต้น ตามที่ผู้เขียนสรุปไว้ โดยเน้นสำนึก 3 ด้าน

1. สำนึกในประโยชน์ตนเอง
2. สำนึกในประโยชน์ผู้อื่น
3. สำนึกในประโยชน์สังคมโดยรวม

หลักปฏิบัติแห่งสังคหวัตถุ 4

เป็นธรรมะวิธีปฏิบัติ เครื่องสงเคราะห์ช่วยเหลืออุดหนุนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานไว้ให้หมู่ชนผู้อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นสังคม ได้ปฏิบัติ ผู้เขียนได้รวบรวมองค์ประกอบว่าด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา ซึ่งหลักธรรมแห่งสังคหวัตถุ 4 นี้ ได้เน้นการปฏิบัติ 3 ประการ

1. ทำประโยชน์จากภายใน คือตัวเรา ด้วยกาย ด้วยวาจา
2. ทำประโยชน์สู่ภายนอก
3. ทำประโยชน์ใด ๆ อย่างสม่ำเสมอ

จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการ

การตระหนักหรือสำนึกในสิ่งใด ๆ ถือเป็นนามธรรม จิตสาธารณะเป็นลักษณะคุณสมบัติของจิตที่มีต่อประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นสังคมส่วนรวมนั้น ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นอันดีคือเริ่มจากจิตภายในของบุคคล ผู้เขียนได้พิจารณาที่จะนำเสนอความสมบูรณ์ของคำว่าจิตสาธารณะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วยการนำสิ่งที่ป็นรูปธรรมคือหลักวิธีปฏิบัติ คือหลักธรรมจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาบูรณาการอีกทั้งเพื่อยังประโยชน์เบื้องต้นให้เกิดขึ้นภายในตัวเราเองนั่นคือการสร้างความภูมิใจในตัวเองจากการที่เราได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น จึงเป็นประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายจากทั้งผู้ให้และผู้รับโดยผู้ให้ย่อมเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองที่ได้กระทำงานสาธารณะบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่นช่วยเหลือสังคมและประโยชน์ของผู้รับคือสังคมส่วนรวมทำให้สังคมประโยชน์และความสุข

การดำเนินไปของโลกปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อย่างเต็มตัว การเปลี่ยนผ่านจากยุคเก่าเข้าสู่ยุคใหม่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์จากแบ่งปันเป็นแข่งขัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อ องค์ประกอบด้านร่างกายและจิตใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์ต้องดิ้นรนเพื่อ ความอยู่รอดและหันมาเอื้อเฟื้อแบ่งปันพึ่งพาซึ่งกันและกันมากขึ้น ดังนั้น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสิ่งทีมนุษย์ทุกคน ต้องมีคือ การพัฒนาใจและกายให้มีการเสียสละเพื่อสรรค์สร้างความสุขแก่ ครอบครัว และร่วมแรงร่วมใจตลอดจนมีเสียสละต่อสังคมในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ผู้เขียนจึงเสนอสโลแกนของการมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาว่า “สร้างจิตสาธารณะ ระลึกสังคหา ปฏิบัติสันติสุข”

“สร้างจิตสาธารณะ” คือ สร้างให้เกิดขึ้นด้วยการตระหนักถึงความสุขร่วมกันอันเป็นประโยชน์ร่วมกัน

“ระลึกสังคหา” คือ การระลึกและเข้าใจในหลักปฏิบัติธรรมวิธีหลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

“ปฏิบัติสันติสุข” คือ ความสงบ สันติสุขของเรา ผู้อื่นตลอดจนสังคมนั้น เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเราจากใจที่ทะนุถนอม จากการกระทำด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ที่พึงทำทุกข้อเท่า ๆ กัน และอย่างสม่ำเสมอ

สันติสุขอันเป็นเป้าหมายของคำว่าจิตสาธารณะ ในระดับบุคคลนั้น บุคคลเป็นหน่วยของสังคมที่นับได้ว่าเล็กที่สุดซึ่งมีอิทธิพลมากที่สุด เมื่อเรามีคำว่าจิตสาธารณะที่จะตระหนักถึงประโยชน์ส่วนร่วม การเบียดเบียนอันเป็นการกระทำที่ไม่พึงปรารถนาแก่คนสาธารณะย่อมไม่เกิดจากเรา และเมื่อเราจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาโดยสมบูรณ์แล้ว เราย่อมอยู่เป็นสุขเพราะไม่เบียดเบียนใคร เป็นที่รักแก่คนทั้งหลาย มีเมตตาช่วยเหลือผู้อื่น ๆ ในกิจต่าง ๆ

สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมพื้นฐานที่ใกล้ชิดตัวเรามากที่สุด เป็นสถาบันแรกของมนุษย์ที่ประกอบไปด้วยพ่อแม่ พี่น้อง เมื่อคนในสถาบันมีอุปถัมภ์ค้ำชูกันบนคำว่าจิตสาธารณะและได้ปฏิบัติต่อกันจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา ย่อมทำให้คนในครอบครัวมีภูมิคุ้มกันทั้งทางตรง คือ ทำให้เราเป็นผู้ที่บำเพ็ญประโยชน์และเป็นที่รักของครอบครัว ในทางอ้อมนั้น สิ่งที่เป็นอบายมุขทั้งหลายย่อมเป็นของยากที่เราจะเข้าไปเกี่ยวข้องเพราะจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาย่อมตระหนักและไม่ปฏิบัติตนอันจะก่อให้เกิดโทษต่อสังคม หากแต่ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ในระดับองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของภาครัฐซึ่งบุคลากรในองค์กรรัฐนั้นพึงปฏิบัติหน้าที่เพื่อดูแลบำบัดทุกข์ บริการประชาชนของชาติ จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาจะทำให้บุคลากรของภาครัฐทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าความเป็นข้าราชการของแผ่นดิน เพราะตระหนักและกระทำตนช่วยเหลือผู้อื่นช่วยเหลือส่วนรวม กล่าวคือผู้ให้บริการคือประชาชน ส่วนองค์กรเอกชน ย่อมเกิดการแข่งขันในการดำเนินธุรกิจอย่างเป็นธรรม และองค์กรมีการส่งเสริมบุคลากรอย่างเสมอภาค เพราะการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจด้วยการตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมด้วยจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา ก็ย่อมไม่ละเมิดกฎหมายและสิทธิของผู้อื่นเป็นพื้นฐาน ยิ่งไปกว่านั้นย่อมส่งเสริมการเคารพกฎและสิทธิซึ่งกันและกัน อีกทั้งส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร เพราะเป็นสันติวิธีในการแข่งขันของธุรกิจ

ระดับชุมชนถือเป็นสังคมที่ใหญ่ขึ้นจากบ้านหนึ่งหลังเป็นหลายหลัง การเอื้อเพื่อประโยชน์ร่วมกันอย่างจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา ชุมชนย่อมเกิดความสามัคคีกลมเกลียว ต่างจะช่วยป้องกันไม่ว่าจะเป็นสาธารณะภัย หรืออาชญากรรม ในชุมชนย่อมลดลงเป็นชุมชน ช่วยเหลือกันและกันให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้อยู่อาศัยย่อมมีความสุข และยังเป็นตัวอย่างของการจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาให้กับชุมชนใกล้เคียง

ระดับชาติ เมื่อคนในชาติมีความสงบดังประโยคที่ว่า “ไทยนี้รักสงบ” เอื้อเพื่อต่อกันปัญหาย่อมลดลงลดมลทินคดีความ ทำให้ประเทศสามารถพัฒนาเดินหน้าได้เต็มศักยภาพ ไม่ต้องเสียกำลังทรัพยากรของชาติในการทางด้านการป้องกัน หรือปราบปราม เป็นประเทศที่อุดมไปด้วยสันติสุขมีความปลอดภัยต่อชีวิต ด้านการเมืองย่อมมีเสถียรภาพ ระบบการเมืองย่อมดำเนินไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การเอาเปรียบซึ่งประโยชน์ทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบายก็ลดลง ทั้งความเจริญทางด้านเศรษฐกิจทำให้การคาดการณ์จากต่างประเทศมีเพิ่มมากขึ้นเกิดการจ้างงานมีความเจริญทางเศรษฐกิจส่งผลต่อชีวิต เหล่านี้เกิดจากสิ่งเล็กของคนในชาติที่มีและปฏิบัติจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา

ความสงบสันติสุขเป็นเป้าหมายสุดท้ายระดับโลกแห่งมวลมนุษยชาติ เมื่อทุกคนที่อาศัยอยู่บนโลกใบเดียวกันต่างมีรักความสามัคคีเอื้อเพื่อ รักใคร่กลมเกลียว ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกันเหล่านี้เริ่มจากตัวบุคคล จากสถาบันแรกของชีวิตคือสถาบันครอบครัว ขยายสู่โลกทั้งใบ จิตสาธารณะแบบพุทธบูรณา ย่อมนำมาซึ่งการลดความขัดแย้งของชาติต่าง ๆ สงครามอันเป็นเรื่องราวทำลายล้างให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินย่อมไม่ปรากฏ มีเพียงความสันติสุขที่จะปกคลุมให้โลกทั้งใบร่มเย็นเป็นสุข

การมีสำนึกและลงมือปฏิบัติด้วยหลักการของจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ จึงถือว่า มีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการพัฒนาจิตใจและการกระทำจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาดังกล่าวนี้นี้ต้องมาจากความยินดี ไม่ได้มาจากการถูกบีบบังคับ จากบุคคลใด จึงจะเป็นจิตที่มีคุณสมบัติแห่งสาธารณะที่ยั่งยืนตลอดไป

สรุป

การมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการจำเป็นอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข อีกทั้งยังเป็นมหากุศลจิตอันเป็นบุญกุศลอย่างยิ่งในกาลปัจจุบันและอนาคตกาลด้วยแล้ว ความมีจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการเป็นเรื่อง que ทุกคนทำได้ แสดงออกได้และมีการแสดงออกอยู่ทุกวันอยู่แล้ว ไม่ว่าจะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทางใจ โดยไม่ต้องทรัพย์สินเงินทองใด ๆ เป็นปัจจัยหลักที่จะเอื้อเพื่อแกผู้อื่น การแสดงความเอื้อเพื่อต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการช่วยเหลือกิจ การงานต่าง ๆ เล็กบ้างใหญ่ น้อยบ้าง มากบ้าง ก็เรื่องงดงามในการอยู่ร่วมกัน การแสดงจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการได้ เช่น การช่วยดูแลสาธารณะสมบัติของมหาวิทยาลัย เห็นท่อที่ต่อน้ำรั่วไหล หากปล่อยไปไม่เป็นธุระในการแจ้งให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบมาแก้ไข คงจะเกิดผลเสียต่อระดับบุคคลและสังคมคือไม่มีน้ำใช้ พื้นที่ที่มีน้ำรั่วไหลจะนองน้ำสร้างความลำบากแกผู้อื่นผ่าน สร้างภาระในการจัดการเมื่อมีน้ำนองในพื้นที่นั้น การแสดงจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการสำนึกรู้รับผิดชอบในการบริโภคทรัพยากร รู้หน้าที่ในการช่วยเหลือแก้ปัญหา เล็งเห็นที่จะ “ให้” ประโยชน์ที่ได้เกิดกับผู้อื่น และประพฤติดนอย่างสม่ำเสมอโดยไม่หวังผลตอบแทน จึงยกคำกล่าวพุทธพจน์ที่ว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนจำนวนมาก เพื่อเกื้อการุณย์แกโลก” ร่มเงาจากต้นไม้ต้นนี้ที่ผู้เขียนตั้งชื่อว่า “ต้นจิตสาธารณะ” หวังว่าจะเจริญงอกงามเต็มไปดว้กิ่งก้านสาขาใบไม้ไม่น้อยใหญ่แผ่ออกทั่วทุกทิศปกป้องแดดแห่งต้นหาและเห็นแก่ตัวคือสาเหตุของความทุกข์ในสังคม ให้ต้นจิตสาธารณะมอบร่มเงาให้เราทุกคนต่างได้อาศัยใต้เงาของต้นจิตสาธารณะนี้ด้วยความสุข และบำรุงรักษาต้นจิตสาธารณะให้เจริญต่อไปดว้การรักษาจิตสาธารณะแบบพุทธบูรณาการนี้ให้เกิดในตนและเอื้อเพื่อให้เกิดขึ้นในผู้อื่นตลอดจนสังคมและตัวเราเอง ทั้งทางกายภาพ คือ สิ่งแวดล้อม บ้านเมืองที่เราอยู่อาศัย ทางสังคมภาพ คือ การติดต่อสร้างสัมพันธ์ปฏิบัติต่อกันของคนในชุมชนในสังคม ทางจิตตภาพ คือ ความรู้สึกภายในที่ดี ไม่เบียดเบียน ปรารถนาดีต่อตัวเองและผู้อื่น และปัญญาภาพ คือ การมีความรู้โดยรู้รอบตัว รู้กฎระเบียบ รู้คุณธรรมแล้วนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องต่อตัวเองและสังคม เพื่อสร้างสิ่งที่เราทุกคนปรารถนาและคาดหวัง นั่นก็คือ สังคมสันติสุข

References

- Karnjananobhinij, S. (2024). *Participation Process of Manin Chapel Elevation to Strengthen Peaceful Community Based on Power of Bavorn according to Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Nooroon, J. (2008). *Psychological Characteristics Affecting Public Mind of Lower Secondary School Students at Srinakharinwirot University Prasarnmit Demonstration School (Secondary)*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2007). *Thammanoon Life*. 4th Edition. Bangkok: National Office of Buddhism Printing.

- Phutthala, K. (2019). *Development the Public Mind Strengthen Guidelines of Primary School Students of Private Schools, Chaiyaphum Province*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Maha Sarakham.
- Toey, T. (2024). Four Hormones of Happiness. Retrieved March 15, 2025, from <https://www.altv.tv/content/pr/6235ccaa4e62cb7e583a809c>>
- Suttirat, C. (2010). *Teaching Children to Have Public Mind*. (2nd ed.). Bangkok: V. Print.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.